XH

2. .. [illegible] [illegible]
~~and~~ middle 763
end ad[illegible] -
Go to [illegible] 69
movement. ends with
present -

Go to 73 - [illegible] [illegible]
and in 74 - [illegible] [illegible]
[illegible]

C. CORNELII TACITI

ANNALES.

RECOGNOVIT,

ANNOTATIONEM CRITICAM

ADIECIT

THEOPHILUS KIESSLINGIUS.

LIPSIAE
SUMPTIBUS ET TYPIS B. G. TEUBNERI
MDCCCXXVIIII.

PRAEFATIO.

Quum Teubnerus librarius honestissimus scriptorum numero antiquorum, quos inde ex aliquot annis textu quem vocant a viris doctis quam diligentissime perculto mundissima forma expressos ex officina sua emisit, etiam Taciti principis historicorum Romanorum scripta a me recognita brevique annotatione critica instructa adiungere vellet: viri optimi voluntati facile annui, non quod aliis me ad negotium delatum recte exsequendum instructiorem putarem, sed invitante Taciti nomine et praestantia, quodque ad id quod exigebatur, non plane eram imparatus, ut textus, quantum summorum criticorum studia ad hunc scriptorem integritati suae reddendum collata permitterent, summa accuratione emendatus repeteretur. Poterat quidem animi impetum aliquantum retardare, quod novarum Taciti editionum et multiplici vel critico vel exegetico instrumento ornatarum a Bekkero, Rupertio, Walchio Waltheroque spes est facta. Quas editiones si exspectarem, poterat inde ea ratio, quam ego sequi statueram, multis modis sustentari atque adiuvari. Sed quum quod illi viri docti moliuntur, longum esse, nostrae autem editionis retardatio librarii rationibus non admodum convenire videretur, iam nunc Annales emittere non dubitavi, quos reliqua scripta suis intervallis subsequentur. Atque textum quidem excepta orthographia eum exhibui, qualis est in editione *Im. Bekkeri* viri praestantissimi anno 1825. 8. evulgata, ita tamen ut, sicubi repetita annotationum Rhenani, Lipsii, Pichenae secundi a Lipsio genuinae Taciti manus restitutoris, Gronoviorum, Ernestii, aliorum, perlustratio aliam

scripturam praeferendam esse admoneret, his locis a [illegible]keri auctoritate discederem. Quibus id factum sit [illegible] indicat annotatio subiecta, in qua insuper delectus no[illegible]lum multarum lectionum e codicibus enotatarum, sed [illegible] coniecturarum a viris doctis, qui in maculis adspersis [illegible] cito per librariorum incuriam abstergendis sunt ve[illegible] excogitatarum est additus, et earum quidem, quae sch[illegible]rum magistris, qui hac editione uti voluerint, occasio[illegible] praebeant discipulos cum omnis latinitatis tum dictionis [illegible]citeae cognitione subtiliori instruendi. Quali in delectu [illegible] servare modum, qui omnibus probetur, ut sunt hom[illegible] de omnibus fere rebus iudicia diversa, res est longe [illegible]cillima. Quamobrem si etiam de delectu a me habito [illegible]versimode statuetur, id non inopinato accidet. Dili[illegible]tiam quidem a me esse adhibitam et affirmo et iis, qu[illegible]brum meum evolvere non gravabuntur, facile patebit. [illegible] grammaticos libellos ad scriptoris usum dicendi vel [illegible]strandum vel asserendum raro citavi: quod alienum [illegible] iudicabam ab hoc scriptore, ut qui legendus non sit nisi [illegible] iis adolescentibus, qui iam idonea sermonis latini scie[illegible] instructi maturius ad res narratas artemque auctoris co[illegible]scendam afferant iudicium. Atque his gratum me fact[illegible] esse spero, si ex Süverni Viri Perillustris*) commenta[illegible] praeclarissima, in qua artificium in Taciti operibus co[illegible]cuum declaravit, nonnulla hic excerpta repetivero.

Quod in quovis artis opere omnium primum requiritur, ut uni cuidam formae animo comprehensae quam v[illegible] ideam, tamquam fundamento superstruatur, id in utro[illegible] Taciti opere et Annalium et Historiarum animadverti[illegible]. Atque in Annalibus quidem ultimum illud et extremum [illegible] universa referuntur, in eo cernitur, ut qui legant, videant, quam cum omnis ab Augusto institutus principatus, [illegible]

*) *Ueber den Kunstcharacter des Tacitus.* In den *Abhandlungen der historisch-philologischen Klasse der Königlichen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Aus den Jahren* 1822 *und* 1823. Berlin, 1825. S. 73—137.

orum qui principatum tenent, mores et facta ad rei publicae statum maiestatemque vel immutandam vel tuendam habeant vim, ad quae facinora patranda praepotentes quidam viri compulerint principes, vicissimque principes istos viros. Annales igitur demonstrant, quibus artibus cum incredibili celeritate in foedum dominatum mutatus sit principatus. Atque hoc factum est per vim et fraudem, in auxilium assumptis imperii arcanis ab Augusto acceptis multisque novis additis, quum qui studiis principum seu adversarentur seu adversari crederentur, de medio tollerentur, nonnullorum avaritia ad fallendum prodendumque incitaretur, multitudo voluptatum ludicrorumque illecebris deleniretur, feminarum denique lascivia, libertinorum astutia amicorumque consilia ad incepta peragenda adhiberentur, faventibus omnium ordinum studiis et praetorianorum armis omnia terrore percellentibus.

Principatum ipsum Tacitus sibi persuaserat, ut tum erant rerum Romanarum status magnitudoque et populi mores, esse necessarium, cives sub principe degentes, maxime proceres, qui rem publicam administrarent, oportere in vita decoro servato cautionem adhibere; principis animum haud temere esse offendendum, non tamen indulgendum humilibus assentationibus, in summo rerum discrimine honeste esse cadendum, neque nimia patientia saeva tyrannorum ludibria perferenda.

Porro in Taciti operibus acris eminet virium contrariarum contentio et χαρακτὴρ vere dramaticus. Actionis quidem ardor quum in Historiis magis sit conspicuus, in Annalibus tamen haud deest, cerniturque in concertatione qua principis populique ingenium cum ingenio Romano cum in universum tum singulorum conflictat, in qua concertatione, quae fit non tam cum principatu, quam cum peste omnes corporis partes conficiente, cuiusque mali ut principatus in saevum dominatum mutatus primarium est indicium, ita idem habendus pro eiusdem origine, antiqua indoles Romana penitus perimitur. Dramatica vero actionis forma eo co-

gnoscitur, quod ipsa actio simplici quidem, probabi... men modo e caussis suis progreditur suisque viribus i... sa ad curriculi terminos pervenit, quod accurate indi... ubi virium impetus intendatur, ubi intervalla incidant... laeque velut actus disterminentur, quod capitales ... conversiones scite praeparantur atque absolvuntur ... laeque περιπέτειαι verbis saepe longe aptissimis expri... tur, quod intelligenter ii loci sunt delecti, unde et ... sum opus et singulae partes in sua luce collocatae per... rentur, quod actio tali adhibito temperamento contin... ut, quamvis legentium studia et progressibus improvisis, sicubi exitus prope abesse videtur, subito obiectis im... mentis incendantur, nusquam tamen nimia properantia ... praecipitetur, ut in summa rerum varietate et diversi... nusquam ordo, perspicuitas vel tranquillitas desiderentur, ... principes personae considerate introducantur apteque inter se componantur, disparia eleganter iuxta se collocentur, denique picturae scenicae crebro intertextae res ob oculos ponant, orationes insertae vel transitiones in orationem directam brevitate illae et alacritate insignes omnia ita ... lis subiiciant, ut qui legant ipsi rebus interesse videantur. Atque ille χαρακτὴρ dramaticus quum in actionis continuatione, qualis est in Historiis facillime et apertissime ... ceat, etiam in Annalibus certis indiciis cognoscitur. ... quod in his actio proprium quiddam habet, longius quam idea universo operi pro fundamento supposita exspectare iubet, ultra temporis successionem, qua ut lege externa continentur res gestae, evehitur.

Quemadmodum vel singulae narrationes, descriptiones et picturae, velut illae quibus casus Titii Sabini, exitus Messalinae, fata Caesaris Germanici exprimuntur, dramaticam formam referunt, ita idem et multo etiam magis de vita principum ipsorum, Tiberii, Claudii, Neronis est affirmandum.

Ut paucis complectamur, Annales ad similitudinem accedunt dramatis, quod multis minoribus maioribusve actionibus partim quidem ab actione primaria diiunctis partim

arcte cum ea copulatis, omnino tamen huic subiectis ad eamque pertinentibus, item scenis secundariis et episodiis non alienis illis ab operis summa interpositis ita est distinctum, ut haec forma artificiosa quasi superfusa partium singularum compagi secundum annorum seriem constructae non anxie a Tacito quaesita; sed ingenii eius subtilitati atque elegantiae, qua suppeditatam materiem comprehenderet ad veritatemque efformaret, sponte se obtulisse videatur.

Postremo si quaerimus, quid Tacitus de ipsis rebus gestis senserit, et qua lege res humanas administrari censuerit? solisne eas crediderit peragi viribus humanis, ita ut earum consecutio et cohaerentia repetatur e caussis in sola mente humana et rationibus quibus civitates continentur, positis, an in iis moderandis agnoverit vires maiores, numinis, fati? Non tollit quidem noster psychologicam istam et pragmaticam rationem saepeque ad eam lectores advertit; neque tamen excludit subliniorem rationem, qua rerum humanarum cura ad numen refertur. Id quod intelligitur tum e iudiciis a scriptore nostro pronuntiatis de rerum humanarum mutabilitate et inconstantia, de moderatione hominibus in omni vita colenda, atque de malis contrariam rationem consequentibus, tum inde, quod eventorum, quorum initia mens humana vel non assequatur vel declarare nequeat, caussam e fortunae arbitrio suspensam esse dicit. Eodemque e fonte crebra de praesagiis, oraculis et vaticiniis iniecta mentio est derivanda.

Ad haec atque talia convenit ut adolescentes, qui Tacito operam dant, animum advertant. Quod quo studiosius et libentius facient, tanto magis, quamvis vel per aetatem rerum usu nondum exculti de civili huius scriptoris prudentia recte iudicare nequeant, artem eius atque praestantiam singularem admirabuntur.

Scripsi Cizae d. XIV Maii MDCCCXXIX.

TH. K.

TACITI VITA PER LIPSIUM CONSCRIPTA.

Caius Cornelius Tacitus, cui vulgo P. praenomen faciunt, non illa patricia Cornelia gente, sed alia minus illustri natus est, extremis, ut opinio mea fert, Ti. Claudii Imp. temporibus. Pater avusque honores gesserint et ad rem publicam accesserint, nec ne, ut re vetusta et incerta nihil affirmem: propius a vero abest, ipsum primum ius imaginis et honores in familiam non nimis illustrem intulisse. initium dignitatis illi sub Vespasiano fuit, a quo, Plinio auctore, procurator datus Galliae Belgicae rationes principis administravit. quae dignitas equestri ordini diu peculiaris fuit. Reversus a Tito, ut opinor, quaesturam accepit: certe dignitatem suam quam Vespasianus inchoaverat, auctam et adiutam esse a Tito, ipse in Historiis profitetur: nec aliud suspicari est quam quaesturam, aut si forte aedilitatem, quia praetura XIV demum consulatu Domitiani auctus est. In quo erroris manifestus est eruditus vir, qui Domitiano IX et Verginio Rufo II coss. praetorem Tacitum constituit. Nam Tacitus quidem ipse in Annali XI diserte ait se XV virum S. F. ac tum praetorem ludis saecularibus Domitiani cum cura adfuisse. Atqui ludos saeculares a Domitiano editos a. u. c. DCCCXLI id est quinquennio ipso posterius quam Vertranio placuit, ex monumentis antiquis liquidae veritatis est. Exstant nummi non pauci cum his notis, IMP. CAES. FLAV. DOMITIANVS. AVG. GERM. PONT. MAX. TR. PO-

TEST. VIII. COS. XIIII. LVD. SAEC. FEC. Ad consulatum deinde satis longo intervallo imperante Nerva pervenit a. u. c. DCCCL. Suffectus in locum demortui T. Verginii Rufi, illius qui delatum a Germanicis legionibus imperium constanter spreverat. quem et defunctum pro rostris Tacitus laudavit. Exsulasse eum sub Domitiano quidam tradiderunt; magis tamen, ut opinor, pro more vulgi, qui magnis viris insignes casus affingere amat, quam quod eius rei certus auctor sit. Ego legendo non aliud comperio, quam afuisse eum aliquot annis ab urbe, idque eo ipso tempore quo Iulius Agricola socer eius mortem obierit coss. Pompeio Collega, et Cor. Prisco, non tam exsilii necessitate, ut arbitror, quam taedio temporum et cupidine otii. Nam quod iidem, ut omni ex parte tam anxia diligentia constet, decennium in exsilio egisse scribunt, ac demum exorato Domitiano restitutum, latine ut loquar, inanis fabula est. ac credo eos homines cum hoc scriberent, indormiisse bello Troiano et illinc decennia sua sumsisse. Constat enim apud vigilantes et sobrios, Domitianum a ludis suis saecularibus, quibus certe Tacitus praetor Romae adfuit, VII dumtaxat annos vixisse, octavo conspiratione suorum occisum. Haec fere in re publica. In privata eius vita ista sunt. Uxorem duxit a. u. c. DCCCXXX. Vespasiano IIX et C. Iulio Agricola coss. Agricolae filiam, idque illi ad extremam aetatem concors et tranquillum matrimonium fuit. Liberos haud dubie reliquit, ut ex iis, nisi coniectura fallor, longo intervallo nepotem M. Claudium Tacitum qui postea Imp. appellatus est (sic enim eum Imperatorem nummi appellant, non ut vulgus, P. Annium Tacitum) qui, ut Fl. Vopiscus refert, parentem suum appellare hunc Tacitum solet. Historiae scribendae senex demum vacavit, cum reliquum aetatis in foro et caussis orandis egisset. Ex Plinii epistolis et Tacitum in principibus oratoribus fuisse et orationes aliquot edidisse intelligimus. Aequales habuit Fabium Quinctilianum, utrumque Plinium, Iulium Florum, Secundum,

Maternum, M. Aprum, Eprium Marcellum, Vipsan[illegible] Messallam. Scripsit primum omnium, uti post doc[illegible] Historiarum libros ab excessu Neronis ad imperium N[illegible] vae. Deinde Annales ab Augusti excessu ad finem Ne[illegible] nis, quorum omnium quanta iactura et quibus locis f[illegible] sit, in tempore memorabo. Nominantur et eius Face[illegible] rum libri a Fulgentio, cum hoc fragmento, *caesi ita[illegible] morum eclogio in filiis relicto.* Mortis eius tempus n[illegible] exprimo: natalem tamen annum propemodum inveni. O[illegible] ratus sum ex Plinii Nepotis epistola, quae libro VII. N[illegible] ait diserte propemodum aetate aequalem se Tacito. A[illegible] Plinius incendio Vesuvini montis, quo avunculus peri[illegible] agebat, ut ipse ait, duodevicesimum annum. Natus ergo Plinius (nam incendium illud secundo anno Titi) non d[illegible] bie anno urbis conditae DCCCXVI. Memmio Regulo et Verginio Rufo coss. At Tacitus paullo maior natu, quod eadem illa epistola testatum reliquit Plinius. Ergo natus extremo imperio Claudii, vel potius, initio Neronis: vixi[illegible] ritque opinor vel ad imperium Hadriani. Historiam q[illegible] dem exorsus est scribere post mortem Nervae. [illegible] quoniam principio I Historiar. vocat Divum Nervam: [illegible] honos non habetur nisi principi mortuo.

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSU DIVI AUGUSTI
ANNALIUM
LIBER PRIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Rei Romanae status ante Augustum. 2. eius artes et via ad imperium. 3. varii ab Augusto destinati successores. 4. status rerum et affectus civium sub Augusto. iudicia de successoribus. 5. morbus Augusti, et mors celata. accitus ad successionem Tiberius. 6. caedes Postumi Agrippae. 7. Roma prona in servitutem. iuratum in verba novi principis. eius callida tergiversatio. 8. Augusti testamentum et honores eximii in funere. 9. de Augusto iudicia in utramque partem. 10. iudicia sequiora. 11. Tiberius imperium subdole renuit, urgente senatu. rationarium imperii. 12. Asinio iratus Tiberius. 13. mox Arruntio, Haterio et Scauro. 14. senatus adulatio in Liviam, a Tiberio temperata. 15. ratio comitiorum. ludi Augustales. 16. seditio Pannonicarum legionum, VIII, IX, XV. concitor Percennius. 17. huius seditiosae conciones. 18. furit miles, quem moderari conatur Blaesus. 19. legatio ad principem. 20. recrudescit seditio. 21. Blaesus frustra obnititur, 22. Vibuleni fallaci facinore paene oppressus. 23. tribuni mil. pulsi, Lucillius caesus. 24. Drusus seditioni sedandae missus a Tiberio. 25. Drusus litteras Tiberii recitat, 26. militum postulata differt. clamor. 27. hinc tumultus acrior. Lentuli periculum. 28. lunae defectio seditiosos terret, nec deest occasioni Drusus. 29. miles ponit ferociam. 30. capita tumultus caesa. legiones hibernis suis redditae. 31. Gravior oritur seditio legionum octo Germanicarum. 32. saevitia in centuriones. Chaereae facinus. 33. Germanicus Caesar ad legiones e Gallia properat: 34. quas ad fidem

cohortatur. 35. eae querelas promunt: pars imperium offerunt acriter abnuenti. 36. remedia quaesita. 37. oblata missio et pecunia sic paullum oppressa seditio. 38. vexillarii turbant: quos fortiter coercet Mennius. 39. denuo legiones I et XX turbant. Caesaris legato Planco mortem intentant. 40. Germanicus, filio et uxore dimissis, 41. militi poenitentiam iniicit, 42. 43. tum eum facunda oratione loquitur. 44. mutati poenas in se ultro poscunt, noxios ipsi puniunt. centuriones novi suffecti. 45. in turbidos vis adhuc paratur. 46. Trepidae urbis rumores. 47. Tiberius iter simulat. 48. Germanici minae. 49. miles suos turbatores ipse caedit. 50. furorem expiaturi in hostem eunt. Marsi oppressi, 51. Tanfanae templum dirutum, insidiae in reditu irritae. 52. Tiberius maligne laudat Germanicum. 53. Iuliae mors et mores. Gracchus caesus. 54. sodales Augustales instituuntur histrioniae turbae.

55. Proximo anno in Chattos excursus. Arminius. Segestes. 56. Chatti improviso oppressi, Mattium incensum. 57. Segestem obsessum liberat Germanicus. uxor Arminii capta. 58. Segestis oratio. Segestes cum suis benigne habitus. 59. Arminius in eum et Romanos invehitur. 60. Cherusci aliique populi rebellant. Bructeri fusi. 61. monumenta cladis Varianae. 62. reliquiae illius cladis tumulatae, improbante Tiberio. 63. pugna cum Arminio. 64. Caecinam loco iniquo aggreditur Arminius intrepidum. 65. milites consternati. Caecinae somnium infaustum. caesi paene Romani. 66. Panicus terror et repressus. 67. consilium Caecinae de recessu. 68. felix eruptio. Germanorum clades. 69. Agrippinae viriles curae Tiberium offendunt. 70. legiones aestu maris cum periculo revectae. 71. Segimerus in deditionem acceptus. exercitus damna suppleta. 72. Tiberii ficta modestia. lex maiestatis revocata, 73. et in minimis quibusdam exercita. delationum pestis ingruit. 74. Marcellus maiestatis postulatus. in eum ira Tiberii incautior. 75. Tiberii liberalitas. 76. Tiberis inundatio. Achaia et Macedonia levatae. Drusi munus. 77. theatri licentia coercita. 78. templum Augusti. centesima. 79. an aquae Tiberi subducendae. 80. Tiberius cur praesides raro mutarit. 81. comitiorum confusa ratio.

Haec fere biennio gesta, Coss. Sex. Pompeio et Sex. Appuleio, Nerone Claudio Druso Caesare et C. Norbano.

I. Urbem Romam a principio reges habuere. libertatem et
consulatum L. Brutus instituit. dictaturae ad tempus sumebantur.
neque decemviralis potestas ultra biennium neque tribunorum
militum consulare ius diu valuit. non Cinnae, non Sullae longa 2
dominatio. et Pompeii Crassique potentia cito in Caesarem, Le-
pidi atque Antonii arma in Augustum cessere, qui cuncta discor-
diis civilibus fessa nomine *principis* sub imperium accepit. Sed
veteris populi Romani prospera vel adversa claris scriptoribus
memorata sunt; temporibusque Augusti dicendis non defuere de-
cora ingenia, donec gliscente adulatione deterrerentur. Tiberii 3
Caiique et Claudii ac Neronis res florentibus ipsis ob metum fal-
sae, postquam occiderant, recentibus odiis compositae sunt. inde
consilium mihi pauca de Augusto et extrema tradere, mox Tibe-
rii principatum et cetera, sine ira et studio, quorum caussas pro-
cul habeo.

Lib. I. Cap. 1. *Reges habuere*] De numeris initii Annalium vid. Hermanni dissertat. de differentia prosae et poet. orat. P. II. p. 9, sqq. Opuscc. Vol. I, p. 124.

ad tempus] Ad tempus, quantum postularet negotium exsequendum, neque ultra sex menses. Dictatores enim creabantur certo negotio exsequendo. Vid. Wachsmuth, d. ält. Gesch. d. röm. Staats. p. 270, sqq.

ultra biennium] Septem menses quos ex tertio anno delibarunt Decemviri, non ius fuit, sed vis, et vis in dies incertior. *Wolf.* Conf. Liv. III, 38.

veteris populi Rom.] Ita cd. Med., quam scripturam Pichena asserere conatus est his locis: Annal. XI, 24. *priori populo factitatum est;* et Dial. de corrupta eloq. 19. *facile perferebat prior iste populus.* Vertranius vult *veteris reip.* Ita XVI, 22. *veteri quoque reip. ingrata nomina.* At Mediceus habet verbo integro *populi Rom.* In Tacito locutio inusitata, quae in se ipsa nihil habet inepti, tentanda non est.

deterrerentur] Id est, scribendi animum dimitterent, historiae condendae studium abiicerent atque deponerent, interprete I. Fr. Gron. Est autem verbum *deterrendi* in iis verbis, quorum vis propria usu est fracta et debilitata. Quo in numero, ut ex solo Tacito exempla nonnulla petamus, etiam sunt *depellere* I, 75. III, 24. 32., *trahere* XII, 47., *detrahere* XV, 53., *extrahere* I, 39. XV, 13., *exardescere* XIV, 21. Iam quod pro *deterrerentur* substituit Aemil. Ferrettus *detererentur*, id tuetur Lipsius, vulgatum contra Freinshem., I. F. Gron., Wolfius, alii.

falsae] Hoc nomen referendum est etiam ad verba *recentibus odiis;* nam utrumque et metus et odium veritatem corrumpit. Quod autem attinet ad orationis conformationem, qualis haec est: *ob metum res falsae* —

II. Postquam Bruto et Cassio caesis nulla iam publica a Pompeius apud Siciliam oppressus, exutoque Lepido, int Antonio, ne Iulianis quidem partibus nisi Caesar dux rel posito *triumviri* nomine consulem se ferens et ad tuenda bem tribunicio iure contentum, ubi militem donis, popul nona, cunctos dulcedine otii pellexit, insurgere paullatim, senatus, magistratuum, legum in se trahere nullo adve cum ferocissimi per acies aut proscriptione cecidissent, cete bilium, quanto quis servitio promptior, opibus et honorib tollerentur ac novis ex rebus aucti tuta et praesentia quam
2 et periculosa mallent. neque provinciae illum rerum statum a bant, suspecto senatus populique imperio ob certamina pot et avaritiam magistratuum, invalido legum auxilio, quae vi, bitu, postremo pecunia turbabantur.

III. Ceterum Augustus, subsidia dominationi, Claud Marcellum sororis filium, admodum adolescentem, pontifi

---

compositae sunt, ea in Tacito offensioni esse non debet, ut qui acri etiam Annal. XV, 51. *quae vera non probabantur.* Ceterum cum A lium initio conferendum est initium Historiarum.

Cap. 2. *apud Siciliam*] Suet. Octav. 16. *Pompeium inter My Naulochum superavit.* Ubi conf. Casaub. Proelii descriptionem h Dio XLIX, 9.

exuto Lepido] Ademit ei XX legiones. Vid. Vell. II, 80. Dio XLIX,

annona] Est frumentum gratuitum. Conf. Suet. Aug. 40, sq. quem lo cum citat Gronovius.

munia — trahere] *Munia* significat *Wirksamkeit*, *Wirk* XI, 5. *cuncta legum et magistratuum munia in se trahens.*

ac novis] In cd. *at*, quod tuetur I. Gron.

turbabantur] Id est, irritae reddebantur, violabantur. sic Hist. III, 70 *quod pacta turbarentur.*

Cap. 3. *subsidia dominationi*] Absolutam constructionem notabis e graecam, eximiam brevitate. non enim proprie ipsos, quos nominat, sub sidia dicit, *sed ut dominatio haberet subsidia in iis elatis.* Conf. c. 27. 30, init. et 49. *piaculum furoris.* *Wolf.* His adde c. 27. *caussam dis cordiae.* (Virg. Aen. III, 305. *caussam lacrimis.*) II, 64. *caussas bello.* VI, 29. *pretium festinandi.* VI, 37. *auspicium prosperi transgressus.* XIV, 53. *grande huius rei pretium.* XV, 39. *solatium populo exturbato.* Plura dant Acidalius ad Hist. I, 44. et Gruter. ad Hist. III, 61.

Claudium Marcellum] Sororis Octaviae filium, de quo conf. Muret. in Tacit. Ann. Comment. p. 23. De *Agrippa* eundem p. 24, sqq.

et curuli aedilitate, M. Agrippam, ignobilem loco, bonum mili-
tia et victoriae socium, geminatis consulatibus extulit, mox de-
functo Marcello generum sumpsit: Ti. Neronem et Claudium Dru-
sum privignos imperatoriis nominibus auxit, integra etiam tum
domo sua; nam genitos Agrippa Caium ac Lucium in familiam
Caesarum induxerat, necdum posita puerili praetexta *principes
iuventutis* appellari, destinari consules specie recusantis flagran-
tissime cupiverat. ut Agrippa vita concessit, L. Caesarem eun- 2
tem ad Hispanienses exercitus, Caium remeantem Armenia et
vulnere invalidum mors fato propera vel novercae Liviae dolus
abstulit, Drusoque pridem exstincto Nero solus e privignis erat,
illuc cuncta vergere, filius, collega imperii, consors tribuniciae
potestatis assumitur omnesque per exercitus ostentatur, non ob-
scuris, ut antea, matris artibus, sed palam hortatu; nam senem 3
Augustum devinxerat adeo, uti nepotem unicum Agrippam Postu-
mum in insulam Planasiam proiiceret, rudem sane bonarum ar-
tium et robore corporis stolide ferocem, nullius tamen flagitii
compertum. at Hercule Germanicum Druso ortum octo apud Rhe-
num legionibus imposuit asciriqne per adoptionem a Tiberio ius-
sit, quamquam esset in domo Tiberii filius iuvenis. sed quo plu-

---

bonum militia] German. 32. *bello et melior*. Virg. Aen. IX, 572. *bonus hic iaculo, hic sagittis* et vs. 40. *optimus armis*.

geminatis consulatibus] Intelliguntur continuati consulatus annorum 726. et 727. quos gessit cum Augusto, cui debuerat. Vid. Wolf.

etiam tum] Ita primus scripsit Wolfius pro *etiam dum*, quod negationibus iungitur. Conf. Kritz. ad Sallust. Catil. 2. 7.

destinari] Ita pro *destinare* primus dedit Ryckius.

Druso pridem exstincto] Drusus obiit ex lapsu equi in Germania anno urbis 745, ex Dione 55, init. et Caius anno 756. *Lips.*

collega imperii] Conf. Vell. II, 121. et Suet. Tib. 21.

ostentatur] Ernestius intelligit de imperio proconsulari dato; Wolfius eo refert, quod modo huic, modo illi exercitui impositus imperator, Germanicis maxime, tamquam non ambiguus successor. Verum vidisse videtur Drückius qui in libr. inscripto: Philologie. Eine Zeitschrift v. Hauff. St. 1. p. 58. interpretatur *er wird allen Armeen vorgestellt*. Conf. Steuber. in krit. Bibl. 1826. 6. p. 969. Quantum comprehendat h. l. verbum *ostentandi* accurate definiri non potest.

Planasiam] Conf. Dio 55, extr.

***sed quo pluribus* etc.**] Post *sed* intellige *fecit*. Sic saepe *sed il-*

4 ribus munimentis insisteret. Bellum ea tempestate nullum nisi versus Germanos supererat, abolendae magis infamiae ob amissum cum Quinctilio Varo exercitum, quam cupidine proferendi imperii aut dignum ob praemium. domi res tranquillae, eadem magistratuum vocabula, iuniores post Actiacam victoriam, etiam senes plerique inter bella civium nati. quotusquisque reliquus, qui rem publicam vidisset?

IV. Igitur verso civitatis statu nihil usquam prisci et integri moris: omnes exuta aequalitate iussa principis aspectare, nulla in praesens formidine, dum Augustus aetate validus seque et do-
2 mum et pacem sustentavit. Postquam provecta iam senectus ae-
gro et corpore fatigabatur, aderatque finis et spes novae, pauci bona libertatis incassum disserere, plures bellum pavescere; alii cupere: pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant: *trucem Agrippam et ignominia accensum non aetate neque rerum experientia tantae moli parem: Ti. Neronem matu-*

λεικτικῶς ponitur, ut cap. 7. *sed, defuncto Augusto* etc. cap. 8. *iactantia gloriaque ad posteros.* XV, 41. sic saepius *ἀλλά*, ut apud Crit. 43. C. — Pro *munimentis*, quod Lipsius rescripsit, antea legebatur *monimentis*.

abolendae magis infamiae etc.] Ad hunc genitivum intellige e verbis quae sequuntur *quam cupidine proferendi imperii aut dignum ob praemium*, vocabulum *caussa*. Sic saepe loquitur Tacitus, ut III, 9. *vitandae suspicionis an quia pavidis consilia in incerto sunt.* XVI, 28. *enimvero Montanum probae iuventutis neque famosi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi.* III, 27. *secutae leges — dissensione ordinum et apiscendi illicitos honores aut pellendi claros viros aliaque ob prava, per vim latae sunt.* Hunc locum citat Fr. Günther. in ... naeo etc. Vol. II. fasc. II. 1817. p. 277. Hist. IV, 42. *nec depellendi periculi, sed in spem potentiae.* Praeivit hanc dicendi rationem Terentius Adelph. II, 4. 6. *ne id assentandi magis, quam quod habeam gratum, facere existimes.* Diversa miscuit Kritz. ad Sallust. Catil. 6.

Cap. 4. *omnes*] Sic pro *omnis* Muretus in Var. Lectt. XI, 1.

aegro et corpore] Provectior aetas principis *etiam* morbis conficiebatur. *Wolf.* De hoc usu particulae *et* conf. Ramshorn. lat. Gramm. p. ... similis est positus particulae *et* in Germ. 33. *bello et melior.* Conf. notata ad XI, 18.

differebant] Variis iisque iniquis rumoribus dominorum futurorum ingenia artesque divulgabant. Sic III, 10. *qua ipse fama distraheretur.*

*annis, spectatum bello, sed vetere atque insita Claudiae familiae
superbia, multaque indicia saevitiae, quamquam premantur, erum-
pere. hunc et prima ab infantia eductum in domo regnatrice: con-* 3
*gestos iuveni consulatus, triumphos: ne iis quidem annis, quibus
Rhodi, specie secessus, exsulem egerit, aliquid quam iram et simu-
lationem et secretas libidines meditatum. accedere matrem muliebri
impotentia: serviendum feminae duobusque insuper adolescentibus,
qui rem publicam interim premant, quandoque distrahant.*

V. Haec atque talia agitantibus gravescere valetudo Augu-
sti. et quidam scelus uxoris suspectabant; quippe rumor incesse-
rat, paucos ante menses Augustum electis consciis et comite uno
Fabio Maximo Planasiam vectum ad visendum Agrippam: multas
illic utrimque lacrimas et signa caritatis, spemque ex eo fore ut
iuvenis penatibus avi redderetur. quod Maximum uxori Marciae 2
aperuisse, illam Liviae: gnarum id Caesari: neque multo post
exstincto Maximo, dubium an quaesita morte, auditos in funere
eius Marciae gemitus semet incusantis, *quod caussa exitii marito
fuisset.* Utcunque se ea res habuit, vixdum ingressus Illyricum
Tiberius properis matris litteris accitur: neque satis compertum
est, spirantem adhuc Augustum apud urbem Nolam an exanimem
repererit. acribus namque custodiis domum et vias sepserat Li- 3
via, laetique interdum nuntii vulgabantur, donec provisis quae
tempus monebat, simul excessisse Augustum et rerum potiri Ne-
ronem fama eadem tulit.

---

exsulem egerit] Muretus praefert *exsul.*

aliquid] Est *aliud quicquam*, propter negationem: quod longe rarissimum. *Wolf.* Ita II, 37. *neque aliud*, pro quo in Bud. *neque quicquam aliud.*

quandoque] I. q. *quandocunque* (*irgend einmal, es sei, wenn es wolle, über lang oder kurz*), ut cap. 4. lib. IV, 38. et saepius. Vid. Gronov. ad Liv. I, 24. XXI, 3. Muret. V. L. XI, 1. Vocab. *interim* verte *einstweilen.*

Cap. 5. *gnarum id Caesari*] Id est, id Caesari cognitum ac compertum fuit. Vid. de hac locutione Mureti V. L. XI, 2. Quod prius legebatur, *C. Navum id*, emendarunt Muretus et Lipsius.

quaesita morte] Voluntaria, sponte sumpta. Cic. de fin. V, 10. 28. *si nonnulli reperiuntur, qui aut laqueos aut alia exitia quaerant.* Ann. III, 7. *signa sumpti exitii.*

VI. Primum facinus novi principatus fuit Postumi Agrippae caedes. quem ignarum inermumque quamvis firmatus animo centurio aegre confecit. nihil de ea re Tiberius apud senatum disseruit: patris iussa simulabat, quibus praescripsisset tribuno custodiae apposito, *ne cunctaretur Agrippam morte afficere, quandoque*
2 *ipse supremum diem explevisset.* multa sine dubio saevaque Augustus de moribus adolescentis questus, ut exsilium eius senatusconsulto sanciretur, perfecerat: ceterum in nullius unquam suorum necem duravit; neque mortem nepoti pro securitate privigni illatam credibile erat. propius vero Tiberium ac Liviam illum metu, hanc novercalibus odiis suspecti et invisi iuvenis caedem festinavisse. nuntianti centurioni, ut mos militiae, *factum esse quod imperasset, neque imperasse sese et rationem facti reddendam apud senatum*
3 *natum* respondit. quod postquam Sallustius Crispus, particeps secretorum, (is ad tribunum miserat codicillos) comperit, metuens ne reus subderetur, iuxta periculoso ficta seu vera promeret, monuit Liviam *ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur, neve Tiberius vim principatus resolveret cuncta ad senatum vocando: eam condicionem esse imperandi, ut non aliter ratio constet quam si uni reddatur.*

VII. At Romae ruere in servitium consules, patres, eques: quanto quis illustrior, tanto magis falsi ac festinantes: vultuque composito, ne laeti excessu principis neu tristiores primordio, lacrimas, gaudium, questus adulatione miscebant. Sex. Pompeius et Sex. Appuleius coss. primi in verba Ti. Caesaris iuravere, apud-

---

Cap. 6. *aegre confecit*] Obnitente praevalido homine, et quantum nudis manibus poterat, ictus reddente. Annal. XVI, 9. *Wolf.* — ...

duravit in necem] Ann. XIV, 1. *credente nullo, usque ad caedem eius duratura filii odia.*

condicionem esse imperandi] *das sey das Gesetz des Herrschens, dass die Rechnung nicht anders richtig sey, als wenn sie Einem abgelegt werde.* Disputat de hoc loco Steuber. in N. krit. Bibl. 1827. ... p. 1082. Horat. Sat. II, 8, 65. *haec est condicio vivendi.*

Cap. 7. *adulatione*] Est haec codicis scriptura, quam cum Pichena probo. ostendit Tacitus, senatores omnia adulatione miscuisse. Muretus V. L. XI, 3. *lacrimas gaudio, questus adulatione miscebat.* Bekker. reddidit Lipsianam scripturam *adulationes.*

apudque eos] Id est, iis praesentibus, ut Hist. II, 79. Copula que

que eos Seius Strabo et C. Turranius, ille praetoriarum cohortium praefectus, hic annonae; mox senatus milesque et populus. nam Tiberius cuncta per consules incipiebat, tamquam vetere re 2
publica et ambiguus imperandi. ne edictum quidem, quo patres in curiam vocabat, nisi tribuniciae potestatis praescriptione posuit, sub Augusto acceptae. verba edicti fuere pauca et sensu permodesto: *de honoribus parentis consulturum, neque abscedere a corpore, idque unum ex publicis muneribus usurpare.* Sed, defuncto 3
Augusto signum praetoriis cohortibus ut imperator dederat: excubiae, arma, cetera aulae: miles in forum, miles in curiam comitabatur. litteras ad exercitus tamquam adepto principatu misit, nusquam cunctabundus nisi cum in senatu loqueretur. caussa praecipua ex formidine, ne Germanicus, in cuius manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium quam exspectare mallet. dabat et famae, ut vocatus ele- 4
ctusque potius a re publica videretur quam per uxorium ambitum et senili adoptione irrepsisse. postea cognitum est, ad introspiciendas etiam procerum voluntates inductam dubitationem: nam verba, vultus in crimen detorquens recondebat.

VIII. Nihil primo senatus die agi passus nisi de supremis Augusti. cuius testamentum, illatum per virgines Vestae, Tiberium et Liviam heredes habuit: Livia in familiam Iuliam nomenque Augustae assumebatur, in spem secundam nepotes pronepotesque, tertio gradu primores civitatis scripserat, plerosque invisos sibi, sed iactantia gloriaque ad posteros. legata non ultra

---

adeo non mihi videtur languere, ut Tacitum putem scripsisse *apudque* coss. nam in consulum nomine hic rei cardo vertitur.' Muretus volebat *apud* coss.

neque abscedere a corpore] Hoc dicit: relaturum se de sepultura patris, cuius corpori ut assideret, pietatem poscere; hanc convocationem senatus unum esse ex senatoriis seu tribuniciis muneribus, quo fungi animum induxerit: idque omitti sibi non licere, quoniam ad Augusti honorem pertineat. *Wolf.*

dabat et famae] Horat. Sat. I, 2, 94. *das aliquid famae.*

inductam] Gron. *indutam.* Non opus. *Inducta* ut fucus opponuntur sinceris verisque. Vid. Wolfius.

recondebat] Scil. animo ad vindictam futuram.

Cap. 8. *legata*] Conf. Suet. Aug. 101. Muret. V. L. XI, 3.

civilem modum, nisi quod populo et plebi ccccxxxv, praetoriarum cohortium militibus singula numûm milia, legionariis ccc, cohorti-
2 tibus civium Romanorum cccc numos viritim dedit. Tum consultatum de honoribus; ex quîs maxime insignes visi: *ut porta triumphali duceretur funus*, Gallus Asinius, *ut legum latarum tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur*, L. Arruntius censuere. addebat Messalla Valerius, *renovandum per annos sacramentum in nomen Tiberii:* interrogatusque a Tiberio, *num se mandante eam sententiam prompsisset? sponte dixisse*, respondit, *neque in iis, quae ad rem publicam pertinerent, consilio nisi suo usurum, vel cum periculo offensionis.* ea sola species adulandi supererat.
3 Conclamant patres, *corpus ad rogum humeris senatorum ferendum*. remisit Caesar arroganti moderatione; populumque edicto monuit, *ne, ut quondam nimiis studiis funus divi Iulii turbassent, ita Augustum in foro potius quam in campo Martis, sede destinata,*
4 *cremari vellent.* Die funeris milites velut praesidio stetere, multum irridentibus, qui ipsi viderant quique a parentibus acceperant diem illum crudi adhuc servitii et libertatis improspere repetitae, cum occisus dictator Caesar aliis pessimum aliis pulcherrimum facinus videretur: *nunc senem principem, longa potentia, provisis etiam heredum in rem publicam opibus, auxilio scilicet militari tuendum, ut sepultura eius quieta foret.*

IX. Multus hinc ipso de Augusto sermo, plerisque vana mirantibus, *quod idem dies accepti quondam imperii princeps et vitae supremus: quod Nolae in domo et cubiculo, in quo pater eius Octa-*

---

legionariis ccc, etc.] Sic Wolfius cum I. F. Gronovio. Cd. Med. affirmante Iac. Gronovio *legionariis aut cohortibus*, Beroald. et Pichena *legionariis autem cohortibus*, Freinshem. et Ryckius *legion. autem et cohort.*

ex quîs] Wolfius interpretatur, *visi sunt hi qui statim ponuntur.* Mihi quidem videtur scribendum *ex quibus qui.* Walther. in spec. obss. II. 1827. p. 5. *visi* mutat in *iussi.*

remisit] *Er überliess es ihnen selbst, stellte es ihnen anheim*, interprete Wolfio. Lipsius proposuerat *permisit.*

cum occisus — videretur] Conf. Günther. in Athenaeo, p. 286, sqq. Eiusdem generis est VI, 47. *nullae litterae — suspicionem dabant.* I, 16. *mutatus princeps* etc.

ius, *vitam finivisset.* numerus etiam consulatuum celebrabatur, quo Valerium Corvum et C. Marium simul aequaverat: continuata per septem et triginta annos tribunicia potestas: nomen imperatoris semel atque vicies partum, aliaque honorum multiplicata aut nova. At apud prudentes vita eius varie extollebatur argueba- 2
turve. hi *pietate erga parentem et necessitudine rei publicae, in qua nullus tunc legibus locus, ad arma civilia actum, quae neque parari possent neque haberi per bonas artes. multa Antonio, dum interfectores patris ulcisceretur, multa Lepido concessisse. postquam hic socordia senuerit, ille per libidines pessum datus sit, non aliud discordantis patriae remedium fuisse, quam ut ab uno regeretur. non regno tamen neque dictatura, sed principis nomine constitutam* 3
rem publicam: mari Oceano aut amnibus longinquis septum imperium: legiones, provincias, classes, cuncta inter se connexa: ius apud cives, modestiam apud socios: urbem ipsam magnifico ornatu: pauca admodum vi tractata, quo ceteris quies esset.

X. Dicebatur contra *pietatem erga parentem et tempora rei publicae obtentui sumpta: ceterum cupidine dominandi concitos per largitionem veteranos, paratum ab adolescente privato exercitum, corruptas consulis legiones, simulatam Pompeianarum gratiam partium: mox ubi decreto patrum fasces et ius praetoris invaserit, caesis Hirtio et Pansa, sive hostis illos, seu Pansam venenum vulneri affusum, sui milites Hirtium et machinator doli Caesar abstulerat, utriusque copias occupavisse: extortum invito senatu consulatum, armaque, quae in Antonium acceperit, contra rem publicam versa:*

Cap. 9. *Corvum*] Ita codex, reposuitque I. Gronov. pro vulgato *Corvinum*.

dum interfectores] In cd. est *tunc*. Beroald. *quo*. Recentiores cum Mureto et Pichena *dum*.

socordia senuerit] *Nachdem dieser in Schläfrigkeit erstarret.*

Cap. 10. *obtentui sumere*] Sic XII, 21. *visui praeberi.* XIV, 39. *irrisui esse.* XII, 14. *ostentui clementiae.* XV, 29. *ostentui gentibus.* Hist. I, 78. ubi cf. Rhen. XVI, 4. *indutui gerere.* Hist. II, 14. *obtentui fugientibus.*

largitionem] Ita cd., non *largitiones*, ut vulgo.

abstulerat] Ita cum codice Beroaldus, non *abstulerant*.

acceperit] Muretus malebat *acceperat*.

proscriptionem civium, divisiones agrorum, ne ipsis quidem, qui
2 *fecere, laudatas. sane Cassii et Brutorum exitus paternis ini-*
tiis datos, quamquam fas sit, privata odia publicis utilitatibus re-
mittere; sed Pompeium imagine pacis, sed Lepidum specie ami-
tiae deceptos: post Antonium Tarentino Brundisinoque foedere et
nuptiis sororis illectum subdolae affinitatis poenas morte exsolvisse.
pacem sine dubio posthaec, verum cruentam: Lollianas Varia-
3 *que clades, interfectos Romae Varrones, Egnatios, Iulos.* nec
domesticis abstinebatur. *abducta Neroni uxor et consulti per lu-*
dibrium pontifices, an concepto necdum edito partu rite nuberet; Q.
Tedii et Vedii Pollionis luxus: postremo Livia, gravis in rem pu-
blicam mater, gravis domui Caesarum noverca. nihil deorum hono-
ribus relictum, cum se templis et effigie numinum per flamines et
sacerdotes coli vellet. ne Tiberium quidem caritate aut rei publicae
cura successorem ascitum: sed, quoniam arrogantiam saevitiamque
eius introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam quaesivisse.
4 etenim Augustus paucis ante annis, cum Tiberio tribuniciam po-
testatem a patribus rursum postularet, quamquam honora oratione
quaedam de habitu cultuque et institutis eius iecerat, quae velut
excusando exprobraret.

XI. Ceterum sepultura more perfecta, templum et caelestes
religiones decernuntur. Versae inde ad Tiberium preces. et ille

---

qui fecere] Revocavi cd. lectionem, quam bene tuetur Walther obss. spec. II. *Fecere* referendum est ad *proscriptionem civium* et *divisiones agrorum*. Recentiores, etiam Wolfius probarunt Mureti mutationem *cepere*.

Q. Tedii] In cd. est *nuberctque Tedii*. Unde Beroald. *qui*. Wolfius cum Rhen. scripsit *Quinti*. Hic vero Q. Tedius quis sit, nemo scit. [illegible] meminit de *Atedio*, cuius fit mentio apud Ciceron. ad Attic. XII, 4. [illegible] Wolfius *de Q. Pedio*, Augusti coherede. At Vedium Pollionem memorat Seneca de ira III, 40. Dio LIV, 23. Plin. IX, 23. Similitudo litterarum quibus nomina Tedii et Vedii scribuntur, faciunt suspicionem, librarium hic esse lapsum.

gravis domui] Sic Beroald., at Pichena *gravior*, cd. *gravis*.

deterrima] Hoc Wolfius tuetur, *durch Vergleichung mit einem* [illegible] *schlechten*. Lipsius legit *teterrima*.

cultuque] Ernestius mutationem factam ab Heinsio in Obss. Misc. Vol. IX. p. 284. *vultuque* receperat, quam Wolfius expulit.

Cap. 11. *preces*] Ut onus cuncta regendi sibi imponi patiatur. Post

le disserebat, de magnitudine imperii, sua modestia; *solam i Augusti mentem tantae molis capacem; se in partem curarum illo vocatum experiendo didicisse, quam arduum, quam subiectum fortunae regendi cuncta onus. proinde in civitate tot illustribus viris subnixa non ad unum omnia deferrent: plures facilius munia rei publicae sociatis laboribus executuros.* Plus in oratione 2
li dignitatis quam fidei erat, Tiberioque etiam in rebus quas non occuleret, seu natura sive assuetudine suspensa semper et obscura verba, tunc vero nitenti, ut sensus suos penitus abderet, in incertum et ambiguum magis implicabantur. At patres, quibus unus metus, si intelligere viderentur, in questus, lacrimas, vota effundi; ad deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere, cum proferri libellum recitarique iussit. opes publi- 3
cae continebantur: quantum civium sociorumque in armis, quot classes, regna, provinciae, tributa aut vectigalia et necessitates ac largitiones. quae cuncta sua manu perscripserat Augustus, addideratque consilium coercendi intra terminos imperii, incertum metu an per invidiam.

XII. Inter quae senatu ad infimas obtestationes procumbente dixit forte Tiberius *se, ut non toti rei publicae parem, ita, quaecunque pars sibi mandaretur, eius tutelam suscepturum.* tum Asinius Gallus *interrogo* inquit, *Caesar, quam partem rei publicae mandari tibi velis?* perculsus improvisa interrogatione paullum reticuit: dein collecto animo respondit, *nequaquam decorum pudori suo legere aliquid aut evitare ex eo, cui in universum excusari*

---

hoc scribendum forsan *At ille. Wolf.* Non puto. Immo inter se opponuntur et *ille — At patres.* Mox *modestiam* cum Lipsio intelligo moderationem, animum minime ambitiosum, qui nascitur e virium tenuitate. Muretus contra V. L. XI, 4. intelligit hanc ipsam virium tenuitatem et infirmitatem.

non — deferrent] Intellige, *si saperent.*

libellum] Sueton. Aug. 28. vocat *rationarium imperii*, et c. 101. *breviarium totius imperii*, cuius exemplar positum Ancyrae, quod adiectum Wolfii Suetonio et Ernestii Tacito.

Cap. 12. *perculsus*] Ernestius *percussus*, cui Wolfius adversatur. De utroque vocabulo conf. Ernest. ad Hist. II, 54. III, 36. Ruhnken. ad Terent. Andr. I, 1. 98. et quae nuper docte disputavit Kritzius ad Sallust. Catil. 6, 4.

2 *mallet.* rursum Gallus (etenim vultu offensionem coniecta[...] *non idcirco interrogatum* ait, *ut divideret quae separari ne*[...] *sed ut sua confessione argueretur unum esse rei publicae cor*[...]*que unius animo regendum.* addidit laudem de Augusto, [...]riumque ipsum victoriarum suarum, quaeque in toga per [...]
3 nos egregie fecisset, admonuit. nec ideo iram eius lenivit[...]dem invisus tamquam ducta in matrimonium Vipsania M[...]pae filia, quae quondam Tiberii uxor fuerat, plus quam [...] agitaret Pollionisque Asinii patris ferociam retineret.

XIII. Post quae L. Arruntius haud multum discrep[...] Galli oratione perinde offendit, quamquam Tiberio nulla ve[...] Arruntium ira; sed divitem, promptum, artibus egregiis et [...] fama publice, suspectabat. quippe Augustus supremis sermo[...] cum tractaret, quinam adipisci principem locum suffecturi ab[...]rent aut impares vellent vel iidem possent cuperentque, *M*[...]*pidum* dixerat *capacem, sed aspernantem, Gallum Asinium a*[...] *et minorem, L. Arruntium non indignum et, si casus daretur,* [...]*surum.* de prioribus consentitur; pro Arruntio quidam Cn[...]nem tradidere: omnesque praeter Lepidum variis mox cri[...]
2 struente Tiberio circumventi sunt. Etiam Q. Haterius et M[...]cus Scaurus suspicacem animum perstrinxere, Haterius, c[...]

---

rursum] Ita cd. Vulgo *rursus.*

laudem de Augusto] Muretus *de laudibus Augusti.*

ideo] Id est, *ea re*, ut saepius ap. Tacitum. Vid. Indic. [...] Hor. Tursellin. p. 304.

ferociam] Unbeugsamkeit, Ungefügigkeit, ut II, 72. Conf. [...] IV, 21. et Doederlin. lat. Syn. Tom. I. p. 44.

Cap. 13. *Post quae*] Hic cum antiquioribus et Bekkero ca[...]tium facere malui, quam a verbis *quippe Augustus.*

promptus] Paratus ad audendum. Vid. Ruhnken. ad Vell. II, [...] Fr. Iacob. in censura Agricolae, ed. Walch. in Annal. Iahnii 1828. Vol. [...] fasc. 2. p. 180.

M. Lepidum] Est M. Aemilius Lepidus, Aemilii Paulli censoris cum Planco a. u. c. 731. et triumviro fratris filius, L. Aemilii Paulli cum C. Claudio Marcello consulis a. 703. nepos, consul cum L. Arruntio a. 758. Mors eius traditur libr. VI, 27.

et minorem] Pro *et*, quod recte tuetur Doederlin. in Act. Monac. T. II. p. 368. Muretus cum Pichena *sed*, Ernestius *at.*

et, *Quousque patieris, Caesar, non adesse caput rei publicae?* urus, quia dixerat, *spem esse ex eo, non irritas fore senatus ces, quod relationi consulum iure tribuniciae potestatis non in-essisset.* in Haterium statim invectus est; Scaurum, cui impla-ilius irascebatur, silentio tramisit. fessusque clamore omnium, postulatione singulorum, flexit paullatim, non ut fateretur sus-i a se imperium, sed ut negare et rogari desineret. Constat, 3
aterium, cum deprecandi caussa palatium introisset ambulantisque Tiberii genua advolveretur, prope a militibus interfectum, quia Tiberius, casu an manibus eius impeditus, prociderat. neque tamen periculo talis viri mitigatus est, donec Haterius Augustam oraret eiusque curatissimis precibus protegeretur.

XIV. Multa patrum et in Augustam adulatio. alii *parentem*, alii *matrem patriae* appellandam; plerique, ut nomini Caesaris ascriberetur *Iuliae filius*, censebant. ille *moderandos feminarum honores* dictitans, *eademque se temperantia usurum in iis, quae sibi tribuerentur*, ceterum anxius invidia et muliebre fastigium in deminutionem sui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni passus est, aramque adoptionis et alia huiuscemodi prohibuit. At Ger- 2
manico Caesari proconsulare imperium petivit: missique legati, qui deferrent, simul maestitiam eius ob excessum Augusti solarentur. quo minus idem pro Druso postularetur, ea caussa, quod designatus consul Drusus praesensque erat. Candidatos praeturae duodecim nominavit, numerum ab Augusto traditum: et hortante senatu ut augeret iureiurando obstrinxit se non excessurum.

---

non adesse caput] Haec scriptura est a Ferreto. Cd. *non adesse caput te*, Lips. *non esse caput te*, Vertran. *non esse apud te caput*, Muret. *desse* (i. e. deesse) *caput reip.*, Aldus *non adesse apud te remp.*

eiusque] Ita Lipsius pro *et usque*.

Cap. 14. *parentem*] Etiam hoc vocabulum cum nomine *patriae* coniungendum.

proconsulare imperium] Intelligendum est proconsulare imperium perpetuum.

obstrinxit se non] Ernestius comma posuit post *obstrinxit*. Male. *Iureiurando obstringere* est, iureiurando asseverare, ut IV, 31.

XV. Tum primum e campo comitia ad patres transla- nam ad eam diem, etsi potissima arbitrio principis, quae- men studiis tribuum fiebant. neque populus ademptum iu- stus est nisi inani rumore, et senatus largitionibus ac p- sordidis exsolutus libens tenuit, moderante Tiberio ne plures quattuor candidatos commendaret, sine repulsa et ambitu
2 gnandos. Inter quae tribuni plebei petivere, ut proprio s- ederent ludos, qui de nomine Augusti fastis additi *Augusta-* carentur. sed decreta pecunia ex aerario, utque per circum t- phali veste uterentur: curru vehi haud permissum. mox ce- tio annua ad praetorem translata, cui inter cives et pereg- iurisdictio evenisset.

XVI. Hic rerum urbanarum status erat, cum Pann- legiones seditio incessit, nullis novis caussis, nisi quod m- princeps licentiam turbarum et ex civili bello spem praem- ostendebat. castris aestivis tres simul legiones habebantur, p- sidente Iunio Blaeso: qui fine Augusti et initiis Tiberii s-
2 ob iustitium aut gaudium intermiserat solita munia. eo pr- lascivire miles, discordare, pessimi cuiusque sermonibus pra- aures, denique luxum et otium cupere, disciplinam et labo- aspernari. Erat in castris Percennius quidam, dux olim the-

---

Cap. 15. *Augustales*] Augustalium ludorum origo incidit in a- 735, cum Augustus ex itinere reversus est. Vid. Dio LIV, 10. Octo- post Aelio Tuberone, Paullo Fabio Coss. primum ex senatus d- eodem die instituti sunt. Conf. Dio l. c. cap. 34. Nunc petunt t- ut proprio sumptu hos ludos edant, iidemque sub Augustalium no- stis addantur. Qua in fastos relatione annua ludorum celebrati- tuta est.

annua] sic edd. recentiores. In cd., edd. Beroald. Rhen. - Ald. *annuum*. Genuina scriptura videtur esse *annua eum ad pr.* Ita - Ferretus ante vocab. *actate* recte inseruit *ea*. Et III, 59. Piche- *bellum* coniicit *bello eum*.

Cap. 16. *aut gaudium — solita munia*] Verba *aut gaudium* cum Mureto Wolfius pro glossa habet. Etiam cap. 50. solum iustitium memoratur. *Solita munia* intellige non ducis, sed militum, *er hatte den gewöhnlichen Dienst ausgesetzt*. Ita lib. XIII, 35. *munia Romanorum*. Hist. I, 48. *militiae munia*.

dux theatralium operarum] In theatro sicut in circo suae partes et

..m operarum, dein gregarius miles, procax lingua et miscere ..tus histrionali studio doctus. is imperitos animos et, quaenam 3 ..st Augustum militiae condicio, ambigentes, impellere paulla..m nocturnis colloquiis, aut flexo in vesperam die et dilapsis me..ribus deterrimum quemque congregare. postremo promptis ..m et aliis seditionis ministris velut concionabundus interro..abat:

XVII. *cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis, in modum servorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia, nisi novum et nutantem adhuc principem precibus vel armis adirent? satis per tot annos ignavia peccatum, quod tricena aut quadragena stipendia senes, et plerique truncato ex vulneribus corpore, tolerent, ne dimissis quidem finem esse militiae, sed apud vexillum retentos* 2 *alio vocabulo eosdem labores perferre: ac si quis tot casus vita superaverit, trahi adhuc diversas in terras, ubi per nomen agrorum uligines paludum vel inculta montium accipiant. enimvero militiam ipsam gravem, infructuosam: denis in diem assibus animam et corpus aestimari. hinc vestem, arma, tentoria, hinc saevitiam centurionum et vacationes munerum redimi. at Hercule verbera et vulnera,* 3 *duram hiemem, exercitas aestates, bellum atrox aut sterilem pacem, sempiterna. nec aliud levamentum, quam si certis sub legibus militia iniretur, ut singulos denarios mererent, sextusdecimus stipendii annus finem afferret; ne ultra sub vexillis tenerentur, sed iisdem in castris praemium pecunia solveretur. an praetorias cohortes, quae* 4 *binos denarios acceperint, quae post sedecim annos penatibus suis*

---

factiones: distracto videlicet favore plebis in hunc histrionem, in illum. Eae non raro in tumultum exibant, imo pugnam, imo caedem. Dux his factionibus et signifer levissimus quisque e plebe: cui lingua manusque ad iniurias et contumelias promptae. *I. Fr. Gron.*

histrionali studio] Id est, studio, quod solitus erat praestare histrionibus in comparandis factionibus plausorum. *I. Fr. Gron.*

Cap. 17. *paucis centurionibus*] Habebat quaevis legio 60. centuriones (conf. c. 32.), 6. tribunos.

per nomen] Id quod *sub nomine* apud Horat. Sat. II, 2, 133.

denis in diem assibus] Conf. I. Fr. Wurm. de ponderum etc. rationibus. p. 22 sq.

exercitas] Graves, molestas, ut c. 35. *exercita militia.*

acceperint] Ita edd. veteres. I. Fr. Gron. ita interpretatur: quae

reddantur, plus periculorum suscipere? non obtrectari a se excubias: sibi tamen apud horridas gentes e contuberniis aspici.

XVIII. Astrepebat vulgus, diversis incitamentis, hi rum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina et nudum pus exprobrantes. postremo eo furoris venere, ut tres miscere in unam agitaverint. depulsi aemulatione, quia suae que legioni eum honorem quaerebant, alio vertunt atque aquilas et signa cohortium locant: simul congerunt cespites,
2 struunt tribunal, quo magis conspicua sedes foret. proper Blaesus advenit, increpabatque ac retinebat singulos *mea potius caede imbuite manus; leviore flagitio legatum tis, quam ab imperatore desciscitis. aut incolumis fidem retinebo, aut iugulatus poenitentiam accelerabo.*

XIX. Aggerebatur nihilominus cespes: iamque pector que accreverat, cum tandem pervicacia victi incoeptum Blaesus multa dicendi arte, *non per seditionem et turbas militum ad Caesarem ferenda* ait: *neque veteres ab imper priscis neque ipsos a divo Augusto tam nova petivisse: et
2 tempore incipientes principis curas onerari. si tamen tende pace tentare, quae ne civilium quidem bellorum victores verint, cur contra morem obsequii, contra fas disciplinae ditentur? decernerent legatos seque coram mandata darent.* mavere *ut filius Blaesi tribunus legatione ea fungeretur militibus missionem ab sedecim annis: cetera mandaturos,*

συνταξιν binorum denariorum consecutae fuerint: quibus Augu tutio binos denarios dederit: quibus senatus in honorem Augusti narios stipendium statuerit. Faernus invexerat *acciperent.*

Cap. 18. *signa cohortium*] Sunt signa manipulorum, qui in cohorte essent.

cespites] Ad tribunal exstruendum; dux enim seditiosorum quam nondum erat, sperabatur tamen.

Cap. 19. *pervicacia*] Ipsius Blaesi et si qui alii fortiter obsisterent. *Lips.*

meditentur] Revocavit Wolfius. Ernestius dederat *meditarentur*, sine caussa. Vid. *Krüger.* Untersuchung. aus dem Gebiet der lat. Sprache Heft 2. p. 77.

provenissent. Profecto iuvene modicum otium: sed superbire mi- 3
les, quod filius legati orator publicae caussae satis ostenderet, necessitate expressa, quae per modestiam non obtinuissent.

XX. Interea manipuli ante coeptam seditionem Nauportum missi ob itinera et pontes et alios usus, postquam turbatum in castris accepere, vexilla convellunt, direptisque proximis vicis ipsoque Nauporto, quod municipii instar erat, retinentes centuriones irrisu et contumeliis, postremo verberibus insectantur, praecipua in Aufidienum Rufum praefectum castrorum ira, quem dereptum vehiculo sarcinis gravant aguntque primo in agmine per ludibrium rogitantes *an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret?* quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox castris 2
praefectus, antiquam duramque militiam revocabat, vetus operis ac laboris, et eo immitior, quia toleraverat.

XXI. Horum adventu redintegratur seditio, et vagi circumiecta populabantur. Blaesus paucos, maxime praeda onustos, ad terrorem ceterorum affici verberibus, claudi carcere iubet: nam etiam tum legato a centurionibus et optimo quoque manipularium parebatur. illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, 2
ciere modo nomina singulorum, modo centuriam quisque, cuius 3
manipularis erat, cohortem, legionem, *eadem omnibus imminere* clamitantes; simul probra in legatum cumulant, caelum ac deos obtestantur, nihil reliqui faciunt, quo minus invidiam, misericordiam, metum et iras permoverent. accurritur ab universis, et car-

---

provenissent] Id est, *successissent*, ut IV, 12. *quia prima provenerant.*

Cap. 20. *vetus operis*] Sic Lipsius. *Vetus rei* dicitur, qui diu in ea est versatus, ideoque eius peritus. Vid. Pich. ad Hist. IV, 20. Codicis scriptura est *intus operis*, Beroald. *invictus*, Rhen. *attentus operis ac labori*, Ald. *immitis*, quod Mureto placebat, Iac. Gron. *tritus*, alii *intentus*.

Cap. 21. *a centurionibus et*] Wolfius coniicit *ac centurionibus ab—*. Qua mutatione non est opus. Saevitia in centuriones ad summum aucta est demum Vibuleni oratione. Mox *prensare* ubique in Tacito scribendum, contendit I. Gron. ad Hist. I, 66.

iras permoverent] *Permoveri* affectus non minus quam homo dicitur, nisi quod illud efficacius est verbo simplici. *Wolf.* Ann. III, 23. *tan-*

cere effracto solvunt vincula, desertoresque ac rerum capit
damnatos sibi iam miscent.

XXII. Flagrantior inde vis, plures seditioni duces. et Vi
bulenus quidam, gregarius miles, ante tribunal Blaesi alle
circumstantium humeris, apud turbatos, et, quid pararet, in
tos *Vos quidem*, inquit, *his innocentibus et miserrimis lucem et*
ritum reddidistis: sed quis fratri meo vitam, quis fratrem
reddit? quem missum ad vos a Germanico exercitu de commun
commodis nocte proxima iugulavit per gladiatores suos, quos in
2 *tium militum habet atque armat. responde, Blaese, ubi cadaver*
ieceris? ne hostes quidem sepultura invident. cum osculis, cum
crimis dolorem meum implevero, me quoque trucidari iube, dum
terfectos nullum ob scelus, sed quia utilitati legionum consuleba
hi sepeliant.

XXIII. Incendebat haec fletu et pectus atque os mani
verberans: mox disiectis, quorum per humeros sustinebatur, prae
ceps et singulorum pedibus advolutus, tantum consternationis
vidiaeque concivit, ut pars militum gladiatores, qui e servi
Blaesi erant, pars ceteram eiusdem familiam vincirent, ali
2 quaerendum corpus effunderentur. ac ni propere neque co
ullum reperiri et servos adhibitis cruciatibus abnuere caedem,
que illi fuisse unquam fratrem pernotuisset, haud multum ab ex
tio legati aberant. Tribunos tamen ac praefectum castrorum ex

---

tum misericordiae permovit. XVI, 32. *quantum misericordiae s*
accusationis permoverat, tantum irae P. Egnatius testis conci

iam miscent] Faernus et Pichena, offensi particula *iam*,
sibi immiscent. Non opus. Eo furoris processére ut desertores ac
capitalium damnatos, quos alias aversarentur longeque a se arcer
sibi miscerent.

Cap. 22. *ubi abieceris*] Quod e cd. enotatum *abegeris*, id vid
legendum *abeceris*, id est, *abieceris*.

sepultura] Ita cd. quod retinent Heinsius, Gruterus, W
Graece *φθονεῖν τινί τινος*, *negare alicui aliquid propter invidiam.*
Beroald. *sepulturam*, Pichena *sepulturae*. De structura verbi *invidendi*
conf. Perizon. ad Sanct. Minerv. III, 3, 80. p. 485. et Ruddimann. Instit.
P. II. p 144. quos Hessius citat ad Germ. 33, 2. p. 149.

hi sepeliant] sic Muretus et Lipsius. Cd. *ii*, alii *mei*.

Cap. 23. *incendebat*] Wolfius interpretatur *his vim addebat*, ut II, 82.

usere: sarcinae fugientium direptae; et centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum *Cedo alteram* indiderant, quia fracta vite in tergo militis alteram clara voce ac rursus iam poscebat. ceteros latebrae texere, uno retento Clemente 3
lio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus ob promptum ingenium. Quin ipsae inter se legiones octava et quintadecima ferrum parabant, dum centurionem cognomento Sirpicum illa morti deposcit, quintadecumani tuentur, ni miles nonanus preces et adversum aspernantes minas interiecisset.

XXIV. Haec audita quamquam abstrusum et tristissima quaeque maxime occultantem Tiberium perpulere, ut Drusum filium cum primoribus civitatis duabusque praetoriis cohortibus mitteret, nullis satis certis mandatis, ex re consulturum. et cohortes delecto milite supra solitum firmatae: additur magna pars praeto- 2
riani equitis et robora Germanorum, qui tum custodes imperatori aderant: simul praetorii praefectus Aelius Seianus collega Straboni patri suo datus, magna apud Tiberium auctoritate, rector iuveni, et ceteris periculorum praemiorumque ostentator. Druso propinquanti, quasi per officium, obviae fuere legiones, non laetae, ut assolet, neque insignibus fulgentes, sed illuvie deformi et vultu quamquam maestitiam imitarentur, contumaciae propiores.

XXV. Postquam vallum introiit, portas stationibus firmant, globos armatorum certis castrorum locis opperiri iubent: ceteri tribunal ingenti agmine circumveniunt. stabat Drusus, silentium manu poscens: illi quotiens oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis strepere; rursum viso Caesare trepidare: murmur incertum, atrox clamor et repente quies: diversis animorum motibus pavebant terrebantque. Tandem interrupto tumultu lit- 2
teras patris recitat, in quis perscriptum erat: *praecipuam ipsi fortissimarum legionum curam, quibuscum plurima bella toleravis-*

Cap. 24. *consulturum*] Id magis ex Tiberii ingenio, quam si dixisset *ex re consuleret.*

ostentator] Periculorum, poenarum, pervicacibus; praemiorum ad meliorem sensum redituris. *Wolf.*

Cap. 25. *repente quies*] Lipsius *repens.*

set; ubi primum a luctu requiesset animus, acturum apud patres de postulatis eorum, misisse interim filium, ut sine cunctatione concederet, quae statim tribui possent; cetera senatui servanda, quem neque gratiae neque severitatis expertem haberi par esset.

XXVI. Responsum est a concione, *mandata Clementi centurioni, quae perferret.* is orditur *de missione a sedecim annis, de praemiis finitae militiae; ut denarius diurnum stipendium foret; ne*
2 *veterani sub vexillo haberentur.* Ad ea Drusus cum arbitrium senatus et patris obtenderet, clamore turbatur: *cur venisset, neque augendis militum stipendiis, neque allevandis laboribus, denique nulla benefaciendi licentia? at Hercule verbera et necem cunctis permitti. Tiberium olim nomine Augusti desideria legionum fru-*
3 *strari solitum: easdem artes Drusum retulisse. nunquamne nisi ad se filios familiarum venturos? novum id plane, quod imperator sola militis commoda ad senatum reiiciat. eundem ergo senatum consulendum, quotiens supplicia aut proelia indicantur. an praemia sub dominis, poenas sine arbitro esse?*

XXVII. Postremo deserunt tribunal, ut quis praetorianorum militum amicorumve Caesaris occurreret, manus intentantes, caussam discordiae et initium armorum, maxime infensi Cn. Lentulo, quod is ante alios aetate et gloria belli firmare Drusum cre-

---

Cap. 26. *perferret*] Ita Pichena e cd. In editiones irrepserat *praeferret.* Acidalius volebat *proferret* et *proferendis.*

nunquamne nisi ad se] Lipsius verbis traiectis *nunquamne ad se nisi*, cui Wolfius non astipulatur. Notabilis item verborum collocatio c. 65. *quae neque adversum ferri ingruentia tela — poterant;* et c. 67. *donec expugnandi hostes spe propius succederent.* Hist. III, 12. *classis Cornelium Fuscum praefectum sibi destinat.* Sic possit defendi Puteol. scriptura XIV, 60. *his, haudquaquam Nero poen. flag.*

Cap. 27. *occurreret*] Muretus et Acidalius *occurrerat.*

caussam discordiae] Praetorianos inter ac Pannonicos milites. Wagnerus in bibl. crit. Hildes. 1820. p. 852. censet, post *intentantes* cogitatione addendum esse, *et appellantes eos* caussam etc.

Cn. Lentulo] Est Cn. Lentulus Cossus, qui de Gaetulis triumphavit. Fuit consul 753. Conf. IV, 44.

ante alios] Wolfius interpretatur *aliis praestans aetate et gloria bellica.* (Conf. Hist. V, 12.) Omissum participium verbi substantivi ὤν, ut cap. 41. ubi vid. Wolf. Memorabile huius usus exemplum est XV, 54.

debatur et illa militiae flagitia primus aspernari. nec multo post 2
digredientem cum Caesare ac provisu periculi hiberna castra repetentem circumsistunt, rogitantes *quo pergeret? ad imperatorem an ad patres, ut illic quoque commodis legionum adversaretur?* simul ingruunt, saxa iaciunt. iamque lapidis ictu cruentus et exitii certus accursu multitudinis, quae cum Druso advenerat, protectus est.

XXVIII. Noctem minacem et in scelus erupturam fors lenivit. nam luna claro repente caelo visa languescere. id miles rationis ignarus omen praesentium accepit, ac suis laboribus defectionem sideris assimulans, *prospereque cessura quae pergerent, si fulgor et claritudo deae redderetur:* igitur aeris sono, tubarum 2
cornuumque concentu strepere; prout splendidior obscuriorve, laetari aut maerere; et postquam ortae nubes offecere visui creditumque conditam tenebris, ut sunt mobiles ad superstitionem perculsae semel mentes, *sibi aeternum laborem portendi, sua facinora aversari deos* lamentantur. Utendum inclinatione ea Caesar et 3
quae casus obtulerat, in sapientiam vertenda ratus circumiri tentoria iubet. accitur centurio Clemens et si alii bonis artibus grati in vulgus: ii vigiliis, stationibus, custodiis portarum se inserunt, spem offerunt, metum intendunt. *Quousque filium imperatoris ob-* 4

---

sed mirum quam inter diversi generis, ordinis, aetatis, sexus, scil. ὄντας. Conf. Lips. ad Hist. IV, 55.

Cap. 28. *claro repente*] Sic Lipsius. Cd. *clamore pena*, Beroald. *clariore pacne.*

ac suis laboribus] Freinshem. *ac* abesse malebat, Heinsius emendabat *hanc*, Wopkens. *accipiebat, suis lab.* Mihi sanus esse videtur locus, in quo inest anacoluthia. Post *redderetur* abrumpitur structura instituta. Incidit haec eclipsis in V. Kal. Oct. init. hor. 3. 18.′ 32.″ fin. h. 7. 6′. 32″.

quae pergerent] *Pergere rem* antiquo usu est studiose tractare, in re molienda et persequenda cum maxime occupari. Conf. Wopkens. Lectt. Tull. III, 2. *Wolf.*

aversari deos] In cd. *adversari.* Vid. interpp. ad Hist. I, 1. et 38. sic III. Hist. 25. alii *adversarentur*, optimus autem Flor. *aversarentur.* Add. ad Hist. IV, 84.

ii vigiliis] Sic Lipsius. In cd. *in vigiliis*, quod sic potest intelligi, *ubi vigiliae sunt, ibi militibus se inserunt.*

*sidebimus? quis certaminum finis? Percennione et Vibuleno sacra-
mentum dicturi sumus? Percennius et Vibulenus stipendia mili-
bus, agros emeritis largientur? denique pro Neronibus et Drusis
imperium populi Romani capessent? quin potius, ut novissimi in
culpam, ita primi ad poenitentiam sumus. tarda sunt quae in com-
mune expostulantur: privatam gratiam statim mereare, statim re-*
5 *cipias.* Commotis per haec mentibus et inter se suspectis tironem
a veterano, legionem a legione dissociant. tum redire paullatim
amor obsequii: omittunt portas, signa unum in locum principio
seditionis congregata suas in sedes referunt.

XXIX. Drusus orto die et vocata concione quamquam rudis
dicendi, nobilitate ingenita, incusat priora, probat praesentia;
negat *se terrore et minis vinci; flexos ad modestiam si videat, si
supplices audiat, scripturum patri, ut placatus legionum preces ex-
ciperet.* orantibus rursum idem Blaesus et L. Apronius eques Ro-
manus e cohorte Drusi Iustusque Catonius primi ordinis centurio
2 ad Tiberium mittuntur. Certatum inde sententiis, cum alii *op-
periendos legatos atque interim comitate permulcendum militem* cen-
serent, alii *fortioribus remediis agendum: nihil in vulgo modicum;
terrere, ni paveant; ubi pertimuerint, impune contemni; dum su-
perstitio urgeat, adiiciendos ex duce metus sublatis seditionis au-*
3 *ctoribus.* Promptum ad asperiora ingenium Druso erat: vocatos
Vibulenum et Percennium interfici iubet. tradunt plerique intra
tabernaculum ducis obrutos, alii corpora extra vallum abiecta
ostentui.

XXX. Tum, ut quisque praecipuus turbator, conquisiti, et
pars extra castra palantes a centurionibus aut praetoriarum co-
hortium militibus caesi; quosdam ipsi manipuli, documentum fidei,
tradidere. auxerat militum curas praematura hiems, imbribus con-
tinuis adeoque saevis, ut non egredi tentoria, congregari inter
se, vix tutari signa possent, quae turbine atque unda raptaban-
2 tur. durabat et formido caelestis irae, *nec frustra adversus impios
hebescere sidera, ruere tempestates: non aliud malorum levamentum
quam si linquerent castra infausta temerataque, et soluti piaculo
suis quisque hibernis redderentur.* primum octava, dein quintade-
3 cuma legio rediere. nonanus *opperiendas Tiberii epistolas* clamita-
verat: mox desolatus aliorum discessione imminentem necessita-

sponte praevenit. et Drusus non exspectato legatorum regressu, quia praesentia satis consederant, in urbem rediit.

XXXI. Iisdem ferme diebus iisdem caussis Germanicae legiones turbatae, quanto plures, tanto violentius, et magna spe fore ut Germanicus Caesar imperium alterius pati nequiret, daretque se legionibus vi sua cuncta tracturus. duo apud ripam Rheni exercitus erant: cui nomen superiori, sub C. Silio legato; inferiorem A. Caecina curabat. regimen summae rei penes Germanicum agendo Galliarum censui tum intentum. sed quibus Silius moderabatur, mente ambigua fortunam seditionis alienae speculabantur; inferioris exercitus miles in rabiem prolapsus est orto ab unaetvicesimanis quintanisque initio et tractis prima quoque ac vicesima legionibus: nam iisdem aestivis in finibus Ubiorum habebantur per otium aut levia munia. Igitur audito fine Augusti vernacula multitudo, nuper acto in urbe delectu, lasciviae sueta, laborum intolerans, impellere ceterorum rudes animos: *venisse tempus, quo veterani maturam missionem, iuvenes largiora stipendia, cuncti modum miseriarum exposcerent saevitiamque centurionum ulciscerentur.* Non unus haec, ut Pannonicas inter legiones Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus respicientium, sed multa seditionis ora vocesque: *sua in manu sitam rem Romanam; suis victoriis augeri rem publicam; in suum cognomentum asscisci imperatores.*

XXXII. Nec legatus obviam ibat: quippe plurium vecordia constantiam exemerat. repente lymphati destrictis gladiis in centuriones invadunt: ea vetustissima militaribus odiis materies et saeviendi principium. prostratos verberibus mulcant, sexageni

Cap. 31. *tracturus*] Hanc codicis scripturam tuetur Steuber. in Biblioth. crit. 1827. 10. p. 1083, sq. *vi sua* referendum ad vim legionum. Hist. I, 14. *anxius quonam exercituum vis erumperet.* Hist. III, 1. *Germanicarum legionum vim — extollebant.* Freinshemius emendavit *tracturis.*

unaetvicesimanis] In cd. *un et vicesim.*

impellere] Verissima Acidalii emendatio: Cap. 16. *impellere nocturnis colloquiis.* Vulgo *implere.*

legiones] Comma post hoc vocabulum primus sustulit Wolfius.

imperatores] Lipsius vult *imperaturos.*

singulos, ut numerum centurionum adaequarent: tum convulsos laniatosque et partim exanimos ante vallum aut in amnem Rhe-
2 num proiiciunt. Septimius, cum perfugisset ad tribunal pedibusque Caecinae advolveretur, eo usque flagitatus est, donec ad exitium dederetur. Cassius Chaerea, mox caede C. Caesaris memoriam apud posteros adeptus, tum adolescens et animi ferox,
3 inter obstantes et armatos ferro viam patefecit. non tribunus ultra, non castrorum praefectus ius obtinuit: vigilias, stationes, et si qua alia praesens usus indixerat, ipsi partiebantur. id militares animos altius coniectantibus praecipuum indicium magni atque implacabilis motus, quod neque disiecti nec paucorum instinctu, sed pariter ardescerent, pariter silerent, tanta aequalitate et constantia, ut regi crederes.

XXXIII. Interea Germanico per Gallias, ut diximus, census accipienti excessisse Augustum affertur. neptem eius Agrippinam in matrimonio pluresque ex ea liberos habebat; ipse Druso fratre Tiberii genitus, Augustae nepos, sed anxius occultis in se patrui
2 avideque odiis, quorum caussae acriores, quia iniquae. quippe Drusi magna apud populum Romanum memoria, credebaturque, si rerum potitus foret, libertatem redditurus: unde in Germanicum favor et spes eadem. nam iuveni civile ingenium, mira comitas et diversa a Tiberii sermone, vultu, arrogantibus et obscuris.
3 accedebant muliebres offensiones novercalibus Liviae in Agrippinam stimulis; atque ipsa Agrippina paullo commotior, nisi quod castitate et mariti amore quamvis indomitum animum in bonum vertebat.

XXXIV. Sed Germanicus, quanto summae spei propior, tanto impensius pro Tiberio niti. Sequanos proximos et Belgarum civitates in verba eius adigit. dehinc audito legionum tumultu raptim profectus obvias extra castra habuit, deiectis in ter-
2 ram oculis velut poenitentia. postquam vallum iniit, dissoni que-

---

Cap. 32. *nec paucorum*] Grotii coniecturam *nec* cum Wolfio recepi. In cd. est *nil paucor*. Rhenano placet *vel pauc.*, quod nec Lipsio improbatur, et facile *vel* potuit corrumpi in *nil*. Pichena in notis affert *vel paucorum consensu*.

disiecti] Ita etiam III, 2.

audiri coepere. et quidam, prensa manu eius per speciem osculandi, inseruerunt digitos, ut vacua dentibus ora contingeret: alii curvata senio membra ostendebant. assistentem concionem, quia permixta videbatur, *discedere in manipulos* iubet: *sic melius audituros responsum, vexilla praeferri, ut id saltem discerneret cohortes.* tarde obtemperavere. tunc *a veneratione Augusti* 3 orsus flexit ad *victorias triumphosque Tiberii*, praecipuis laudibus celebrans *quae apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset.* *Italiae* inde *consensum, Galliarum fidem* extollit; *nil usquam turbidum aut discors.*

XXXV. Silentio haec vel murmure modico audita sunt. ut seditionem attigit, *ubi modestia militaris, ubi veteris disciplinae decus, quonam tribunos, quo centuriones exegissent*, rogitans, nudant universi corpora, *cicatrices ex vulneribus, verberum notas* exprobrant: mox indiscretis vocibus *pretia vacationum, angustias stipendii, duritiam operum*, ac propriis nominibus incusant *vallum, fossas, pabuli, materiae, lignorum aggestus*, et si qua alia ex necessitate aut adversus otium castrorum quaeruntur. atrocis- 2 simus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut supra stipendia numerantes, *mederetur fessis, neu mortem in iisdem laboribus, sed finem tam exercitae militiae neque inopem requiem* orabant. fuere

---

Cap. 34. *exosculandi*] Haec est cd. scriptura. Lipsius *osculandi* invexerat.

a veneratione] Gronovius intelligit *venerationem* Augusto insitam dignitatem vel maiestatem, quam noluit Tacitus dicere *venerabilitatem*. Equidem malim aut intelligere venerationem Augusto debitam, aut eo referre, quod exorsus sit verbis, quae venerationem adversus Augustum exprimerent.

Cap. 35. *universi*] Ex emendatione Lipsii. In cd. est *universa*.

materiae, lignorum] Ulpian. in L. 55. Dig. de legat. et fideicommiss. (XXXII, 1.) *Ligni appellatio nomen generale est: sed sic separatur, ut sit aliud materia, aliud lignum. Materia est, quae ad aedificandum, fulciendum necessaria est: lignum, quidquid comburendi caussa paratum est.*

neu mortem] Intellige *daret*. Oratio commotior non se sinit arte adstringi ad leges grammaticas, multaque iubet suppleri, quae qui homines commotiori animo loquentes audit, eorumque gestus videt, facile suppleat.

etiam qui legatam a divo Augusto pecuniam reposcerent fau
Germanicum ominibus, et, si vellet imperium, promptos ost
3 vere. Tum vero, quasi scelere contaminaretur, praeceps tri
nali desiluit. opposuerunt abeunti arma minitantes, ni regre
tur. at ille, *moriturum potius, quam fidem exueret*, clamitans,
rum a latere deripuit: elatumque deferebat in pectus, ni pro
4 prensam dextram vi attinuissent. extrema et conglobata int
pars concionis, ac (vix credibile dictu) quidam singuli pro
incedentes *feriret* hortabantur: et miles nomine Calusidius
ctum obtulit gladium, addito *acutiorem esse*. saevum id mal
moris etiam furentibus visum: ac spatium fuit, quo Caesar
amicis in tabernaculum raperetur.

XXXVI. Consultatum ibi de remedio. etenim nuntiaba
parari legatos qui superiorem exercitum ad caussam eandem tra
rent; destinatum excidio Ubiorum oppidum, imbutasque praeda ma
2 *nus in direptionem Galliarum erupturas.* augebat metum gna
Romanae seditionis et, si omitteretur ripa, invasurus hostis;
si auxilia et socii adversum abscedentes legiones armarentur,
vile bellum suscipi: periculosa severitas, flagitiosa largitio;
3 nihil militi, sive omnia concederentur, in ancipiti res publica. I
tur volutatis inter se rationibus placitum, ut epistolae no
principis scriberentur; *missionem dari vicena stipendia meritis;* ex
auctorari, qui senadena fecissent, ac retineri sub vexillo ceterorum

---

legatam pecuniam] Hanc quum a Germanico petunt, eum pro Au-gusti herede imperiique successore habent.

promptos] Ita Lipsius, Pichena. In cd. *promptas*, quod to I. Gronov. intelligit *legiones*; malim *manus*. Heinsius *prompta*, la res promptas.

deferebat in pectus, ni — attinuissent] Supple *et detulisset*. Ita c. 65. *Caecina — circumveniebatur, ni prima legio sese opposuisset.* Et XVI, 32. *simul in amplexus occurrentis filiae ruebat, nisi interjecti lictores utrisque obstitissent.* XVI, 14. *adeo ut testamentum Antei nemo obsignaret, nisi Tigellinus auctor extitisset.* III, 15. Add. Beier ad Cic. Off. II, 1. 2.

incedentes] Muretus *accedentes*.

Cap. 36. *at, si*] Pichena dedit *ac*, quod Freinshem. in *at* mutavit.

in ancipiti res publ.] Scil. *videbatur*, quod in superioribus latebat. Conf. Wolf.

mnes nisi propulsandi hostis; legata, quae petiverant, exsolvi licarique.

XXXVII. Sensit miles in tempus conficta, statimque flagit. missio per tribunos maturatur; largitio differebatur in hiberna cuiusque. non abscessere quintani unaetvicesimanique, donec iisdem in aestivis contracta ex viatico amicorum ipsiusque Caesaris pecunia persolveretur. Primam ac vicesimam legiones 2 Caecina legatus in civitatem Ubiorum reduxit turpi agmine, cum fisci de imperatore rapti inter signa interque aquilas veherentur. Germanicus superiorem ad exercitum profectus secundam et tertiamdecumam et sextamdecumam legiones nihil cunctatas sacramento adigit. quartadecumani paullum dubitaverant; pecunia et missio quamvis non flagitantibus oblata est.

XXXVIII. At in Chaucis coeptavere seditionem praesidium agitantes vexillarii discordium legionum, et praesenti duorum militum supplicio paullum repressi sunt. iusserat id Mennius castrorum praefectus, bono magis exemplo quam concesso iure. deinde 2 intumescente motu profugus repertusque, postquam intutae latebrae, praesidium ab audacia mutuatur: *non praefectum ab iis, sed Germanicum ducem, sed Tiberium imperatorem violari.* simul ex- 3 territis qui obstiterant, raptum vexillum ad ripam vertit, et, *si quis agmine decessisset, pro desertore fore* clamitans, reduxit in hiberna turbidos et nihil ausos.

XXXIX. Interea legati ab senatu regressum iam apud aram Ubiorum Germanicum adeunt. duae ibi legiones, prima atque

---

Cap. 37. *in hiberna cuiusque*] Ita ex ingenio correxit Mercerus addicente codice. Antea legebatur *in hiberna cuiusquam non abscessere.*

cunctatas] Sic Pichena e cd. pro *cunctatus.*

Cap. 38. *At in Chaucis*] Ernestius malebat: *et in Chaucis* — *at* vel *sed.* Repugnat Wolfius. Tum Wachsmuth. coniicit *in Chattis*, itemque Luden. in libro qui inscribitur: *Gesch. d. deutsch. Volks.* Vol. I. p. 668. cui adversatur vir doctus in Ienens. ephem. liter. 1827. 222. p. 330.

Cap. 39. *regressum iam*] Ita Pichena e cd. pro *regressi iam.* Vitium et emendationem odoratus erat Mercerus.

apud aram Ubiorum] Conf. interpretes ad c. 59. et librum A. B. Wilhelmi qui inscribitur: Germanien und seine Bewohner. Vimariae, 1823. p. 117, sq.

vicesima, veteranique nuper missi sub vexillo hiemabant. p
et conscientia vecordes intrat metus, venisse patrum iussu
2 rita facerent quae per seditionem expresserant. utque mos
quamvis falsis reum subdere, Munatium Plancum consulatu
ctum, principem legationis, auctorem senatus consulti inc
et nocte concubia vexillum in domo Germanici situm flagit
cipiunt, concursuque ad ianuam facto moliuntur fores, ext
cubili Caesarem tradere vexillum intento mortis metu subig
3 mox vagi per vias obvios habuere legatos, audita constern
ad Germanicum tendentes. ingerunt contumelias, caedem par
Planco maxime, quem dignitas fuga impediverat. neque aliud
4 riclitanti subsidium quam castra primae legionis. illic sig
aquilam amplexus religione sese tutabatur: ac, ni aquilifer C
purnius vim extremam arcuisset (rarum etiam inter hostes), le
tus populi Romani Romanis in castris sanguine suo altaria de
commaculavisset. Luce demum, postquam dux et miles et fa
noscebantur, ingressus castra Germanicus perduci ad se Plan
5 imperat, recepitque in tribunal. tum *fatalem increpans ra*
neque militum, sed deûm ira resurgere, cur venerint legati, ap
ius legationis atque ipsius Planci gravem et immeritum casum,
mul *quantum dedecoris adierit legio*, facunde miseratur, atto
que magis quam quieta concione legatos praesidio auxiliari
equitum dimittit.

XL. Eo in metu arguere Germanicum omnes, *quod non*
superiorem exercitum pergeret, ubi obsequia et contra rebelles
lium. satis superque missione et pecunia et mollibus consultis

---

extractum cubili] Id est, *strepitu excitatum et surgentem e lecto:* vid. ad c. 1. Disputat de vexillo flagitato Moebius in Bibl. crit. Hildes. 1823. p. 175, sq.

recepitque] Ita cd. et Beroald. Ernestius cum aliis dederat *recipitque.*

fatalem increpans rabiem] Id est, clamitans cum increpatione fatalem esse hanc rabiem, neque militum, sed deorum ira resurgere.

Cap. 40. *eo in metu*] Quum milites exprobratione imperatoris magis perculsi quam mitigati erant, et *metuebatur*, ne cito rabies rediret, arguere G. amici omnes etc. Motus nunc non erat, immo quies aliqua. *Wolf.* Pro *metu* Faernus et Lipsius malebant *motu*, quae vocabula facile permutantur, ut XIII, 39.

um: *vel, si vilis ipsi salus, cur filium parvulum, cur gravidam iugem inter furentes et omnis humani iuris violatores haberet? saltem avo et rei publicae redderet.* Diu cunctatus aspernan- 2 uxorem, cum *se divo Augusto ortam neque degenerem ad peri-* testaretur, postremo uterum eius et communem filium multo fletu complexus, ut abiret, perpulit. incedebat muliebre et 3 serabile agmen, profuga ducis uxor, parvulum sinu filium ge-s, lamentantes circum amicorum coniuges, quae simul trahe-ntur: nec minus tristes, qui manebant.

XLI. Non florentis Caesaris neque suis in castris, sed velut urbe victa facies, gemitusque ac planctus etiam militum aures que advertere. progrediuntur contuberniis: *quis ille flebilis so-us? quod tam triste? feminas illustres — non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriae uxoris aut comitatus soliti — pergere ad Treveros et externae fidei.* pudor inde et mise- 2 ratio et patris Agrippae, Augusti avi, memoria: socer Drusus; ipsa insigni fecunditate, praeclara pudicitia; iam infans in castris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo *Caligulam* appellabant, quia plerumque ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum induebatur. sed nihil aeque flexit quam 3 invidia in Treveros: orant, obsistunt, *rediret, maneret,* pars Agrippinae occursantes, plurimi ad Germanicum regressi. isque, ut erat recens dolore et ira, apud circumfusos ita coepit.

XLII. *Non mihi uxor aut filius patre et re publica cariores sunt: sed illum quidem sua maiestas, imperium Romanum ceteri exercitus defendent. coniugem et liberos meos, quos pro gloria vestra libens ad exitium offerrem, nunc procul a furentibus summoveo, ut, quicquid istuc sceleris imminet, meo tantum sanguine pie-*

Cap. 41. *velut in urbe victa*] Intellige participium verbi substantivi ὄντος.

feminas illustres] Haec si tragico affectu efferri cogites, facile suppleas verba omissa, hunc in modum: *feminas illustres* esse querebantur, *non centurionem — aut comitatus soliti* habere, — *et externae fidei* se committere. Nihil moror, quod a Wolfio sic in hominibus mirificis numerer.

Cap. 42. *istuc sceleris*] Ernestius scribi vult *istinc*. At *istuc* est pro-

tur, neve occisus Augusti pronepos, interfecta Tiberii nurus, nocentiores vos faciat. quid enim per hos dies inausum intemeratumve vobis? quod nomen huic coetui dabo? militesne appellem? qui filium imperatoris vestri vallo et armis circumsedistis. an cives? quibus tam proiecta senatus auctoritas. hostium quoque ius et sacra legationis et fas gentium rupistis. Divus Iulius seditionem exercitus verbo uno compescuit, Quirites vocando qui sacramentum
3 *eius detrectabant. divus Augustus vultu et aspectu Actiacas legiones exterruit: nos, ut nondum eosdem, ita ex illis ortos, si Hispaniae Syriaeve miles aspernaretur, tamen mirum et indignum erat. primane et vicesima legiones, illa signis a Tiberio acceptis, tu tot proeliorum socia, tot praemiis aucta, egregiam duci vestro gratiam*
4 *refertis. hunc ego nuntium patri laeta omnia aliis e provinciis audienti feram? ipsius tirones, ipsius veteranos non missione, non pecunia satiatos; hic tantum interfici centuriones, eiici tribunos, includi legatos; infecta sanguine castra, flumina; meque precariam animam inter infensos trahere.*

XLIII. *Cur enim primo concionis die ferrum illud, quod pectori meo infigere parabam, detraxistis, o improvidi amici? melius et amantius ille, qui gladium offerebat. cecidissem certe nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius; legissetis ducem, qui meam quidem mortem impunitam sineret, Vari tamen et trium legionum*
2 *ulcisceretur. neque enim dii sinant, ut Belgarum quamquam offerentium decus istud et claritudo sit, subvenisse Romano nomini, compressisse Germaniae populos. tua, dive Auguste, caelo recepta mens, tua, pater Druse, imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos iam pudor et gloria intrat, eluant hanc maculam*

---

nominis forma pro *istud*. Ita II, 38. *non enim preces sunt istuc*, ubi I. Gron. in Ms. legit *istut* Hist. I, 84. cd. Flor. praebet *istud* pro *istuc*.

Cap. 43. *imago*] Id quod *anima*. Sic Virg. Aen. IV, 654. *et nunc magna mei sub terras ibit imago*. Libr. IV, 52. est *imago vera*.

cum militibus] Grotius vult *commilitibus*. At *commiles* non esse vocabulum latinum, asserit I. F. Gronov. „*Maculam* intell. publicam ex clade Variana aspersam Romano nomini. Hanc maculam ne *Belgae*, ne *exteri*, sed *iidem isti* iam mutati *milites Romani* eluant, ducibus et auspicibus Augusti et Drusi caelestibus animis. Longe usitatius (quam *per*) et vero etiam gratius *cum*, quo societas operae significatur.“ *Wolf.*

irasque civiles in exitium hostibus vertant. Vos quoque, quorum 3
alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi coniugem et filium redditis, discedite a contactu ac dividite turbidos: id stabile ad poenitentiam, id fidei vinculum erit.

XLIV. Supplices ad haec et vera exprobrari fatentes orabant, *puniret noxios, ignosceret lapsis et duceret in hostem; revocaretur coniux, rediret legionum alumnus neve obses Gallis traderetur.* reditum Agrippinae excusavit ob imminentem partum et hiemem; *venturum filium; cetera ipsi exsequerentur.* Discurrunt 2
mutati et seditiosissimum quemque vinctos trahunt ad legatum legionis primae C. Cetronium, qui iudicium et poenas de singulis in hunc modum exercuit. stabant pro concione legiones destrictis gladiis; reus in suggestu per tribunum ostendebatur: si *nocentem* acclamaverant, praeceps datus trucidabatur. et gaudebat cae- 3
dibus miles, tamquam semet absolveret: nec Caesar arcebat, quando nullo ipsius iussu penes eosdem saevitia facti et invidia erat. secuti exemplum veterani haud multo post in Raetiam mittuntur, specie defendendae provinciae ob imminentes Suevos, ceterum ut avellerentur castris, trucibus adhuc non minus asperitate remedii quam sceleris memoria. Centurionatum inde egit. citatus ab im- 4
peratore nomen, ordinem, patriam, numerum stipendiorum, quae strenue in proeliis fecisset, et cui erant dona militaria, edebat. si tribuni, si legio industriam innocentiamque approbaverant, retinebat ordines: ubi avaritiam aut crudelitatem consensu obiectavissent, solvebatur militia.

---

dividite] Secernite a vobis. II, 43. *quae mari dividuntur.* Curt. VII, 4. *si a consciis amicos non dividis.*

Cap. 44. *Raetiam*] Ita, non *Rhaetiam*, posuit ubique Wolfius de multorum doctorum sententia. Ita etiam lapides plurimi et optimi. Item cap. 53. *Reginorum.*

centurionatum inde egit] Lipsius coniicit *legit;* Muretus vulgatam scripturam interpretatur *recensionem et cognitionem de centurionibus egit:* quem sensum omnis loci ratio postulat. Moebius in Bibl. crit. Hildes. 1823. p. 176. interpretatur *Centurionenwahl und Musterung.*

dona] Ita eleganter Ernestius pro vulgato *donaria*, quod non dicitur de donis militibus dari solitis.

ordines] Dividebatur manipulus in duas partes, quas ordines voca-

XLV. Sic compositis praesentibus haud minor moles supererat ob ferociam quintae et unaetvicesimae legionum sexagesimum apud lapidem (loco *Vetera* nomen est) hibernantium. nam primi seditionem coeptaverant; atrocissimum quodque facinus horum manibus patratum; nec poena commilitonum exterriti nec poenitentia conversi iras retinebant. igitur Caesar arma, classem, socios demittere Rheno parat, si imperium detrectetur, bello certaturus.

XLVI. At Romae, nondum cognito qui fuisset exitus in Illyrico, et legionum Germanicarum motu audito, trepida civitas incusare Tiberium, *quod, dum patres et plebem, invalida et inermia, cunctatione ficta ludificetur, dissideat interim miles neque duorum adolescentium nondum adulta auctoritate comprimi queat: ire ipsum et opponere maiestatem imperatoriam debuisse cessuris, ubi principem longa experientia eundemque severitatis et munificentiae*
2 *summum vidissent. an Augustum fessa aetate totiens in Germanias commeare potuisse; Tiberium vigentem annis sedere in senatu verba patrum cavillantem? satis prospectum urbanae servituti: militaribus animis adhibenda fomenta, ut ferre pacem velint.*

XLVII. Immotum adversus eos sermones fixumque Tiberio fuit non omittere caput rerum neque se remque publicam in casum dare. multa quippe et diversa angebant: *validior per Germaniam exercitus, propior apud Pannoniam: ille Galliarum opibus subnixus, hic Italiae imminens: quos igitur anteferret? ac, ne post-*
2 *positi contumelia incenderentur. at per filios pariter adiri, maiestate salva, cui maior e longinquo reverentia. simul adolescentibus excusatum quaedam ad patrem reiicere, resistentesque Germanico aut Druso posse a se mitigari vel infringi: quod aliud subsidium, si*

bant: et cuilibet ordini unus centurio praeerat. Videtur igitur h. l. legendum esse *retinebat ordinem.*

Cap. 45. *Vetera*] Scil. castra. Qui locus hodie vocatur *Büderich.* Conf. Wilhelm. l. c. p. 113.

Cap. 47. *immotum etc.*] Virg. Aen. IV, 15. *si mihi non animo fixum immotumque sederet.*

non omittere cap. rer.] Id est, *non exire ex urbe,* cum adiunctione neglectus, ut cap. 36. *si omitteretur ripa Rheni.* III, 47. *omissa urbe.*

quos igitur] Male Rhen. *ecquos igitur.* Mox ad coniunctionem repete *angebat.*

imperatorem sprevissent? Ceterum ut iam iamque iturus legit comites, conquisivit impedimenta, adornavit naves: mox hiemem aut negotia varie caussatus, primo prudentes, dein vulgum, diutissime provincias fefellit. 3

XLVIII. At Germanicus quamquam contracto exercitu et parata in defectores ultione dandum adhuc spatium ratus, si recenti exemplo sibi ipsi consulerent, praemittit litteras ad Caecinam, *venire se valida manu ac, ni supplicium in malos praesumant, usurum promiscua caede.* eas Caecina aquiliferis signiferisque, et quod maxime castrorum sincerum erat, occulte recitat, *utque cunctos infamiae, se ipsos morti eximant*, hortatur: *nam in pace caussas et merita spectari; ubi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxta cadere.* illi, tentatis quos idoneos rebantur, postquam maiorem legionum partem in officio vident, de sententia legati statuunt tempus, quo foedissimum quemque et seditioni promptum ferro invadant. tunc signo inter se dato irrumpunt contubernia, trucidant ignaros, nullo nisi consciis noscente quod caedis initium, quis finis. 2 3

XLIX. Diversa omnium, quae unquam accidere, civilium armorum facies. non proelio, non adversis e castris, sed iisdem e cubilibus, quos simul vescentes dies, simul quietos nox habuerat, discedunt in partes, ingerunt tela; clamor, vulnera, sanguis palam, caussa in occulto; cetera fors regit: et quidam bonorum caesi, postquam, intellecto in quos saeviretur, pessimi quoque arma rapuerant. neque legatus aut tribunus moderator affuit: 2 permissa vulgo licentia atque ultio et satietas. mox ingressus castra Germanicus, *non medicinam illud* plurimis cum lacrimis *sed cladem* appellans, *cremari corpora* iubet. Truces etiam tum ani- 3 mos cupido involat eundi in hostem, piaculum furoris, nec aliter posse placari commilitonum manes, quam si pectoribus impiis honesta vulnera accepissent. sequitur ardorem militum Caesar, iun-

Cap. 48. *quis finis*] De discrimine formarum *qui* et *quis* si Ramshorn. in Gramm. lat. p. 366. vera praecipit, recte Ernestius h. l. rescribit *qui*. Mihi inter *quis* et *qui* hoc discriminis videtur intercedere, ut *quis* usurpetur, ubi sententiae vis posita est in voce interrogativa, ubi in voce adiecta, *qui* dicatur.

Cap. 49. *accepissent*] *Excepissent* corrigit Muretus ex librorum quo-

ctoque ponte tramittit duodecim milia e legionibus, sex et vi[...]
socias cohortes, octo equitum alas, quarum ea seditione int[e]-
rata modestia fuit.

L. Laeti neque procul Germani agitabant, dum iustitio
amissum Augustum, post discordiis attinemur. at Romanus a[gmine]
propero silvam Caesiam limitemque a Tiberio coeptum scindit, ca-
stra in limite locat; frontem ac tergum vallo, latera concaed[ibus]
munit. inde saltus obscuros permeat, consultatque *ex duobus iti-
neribus breve et solitum sequatur, an impeditius et intentatum eo-*
2 *que hostibus incautum.* delecta longiore via cetera accelera[ntur];
etenim attulerant exploratores *festam eam Germanis noctem ac so-
lennibus epulis ludicram.* Caecina cum expeditis cohortibus pra[e]-
ire et obstantia silvarum amoliri iubetur: legiones modico inter-
3 vallo sequuntur. iuvit nox sideribus illustris, ventumque ad vicos
Marsorum, et circumdatae stationes, stratis etiam tum per cu-
bilia propterque mensas, nullo metu, non antepositis vigiliis.
adeo cuncta incuria disiecta erant, neque belli timor; ac ne pa[x]
quidem nisi languida et soluta inter temulentos.

LI. Caesar avidas legiones, quo latior populatio foret, qua-
tuor in cuneos dispertit: quinquaginta milium spatium ferro flam-
misque pervastat: non sexus, non aetas miserationem attulit; pro-
fana simul et sacra, et celeberrimum illis gentibus templum, quod
Tanfanae vocabant, solo aequantur. sine vulnere milites, qui se-
2 misomnos, inermos aut palantes ceciderant. Excivit ea caedes
Bructeros, Tubantes, Usipetes, saltusque, per quos exercitui re-

---

rundam scriptura *eccepissent.* Haud male, quod ablativus additus est, et ipsi se offerunt vulneribus. Quippe haec praecipua *excipiendi* vis. *Wolf.* Sed quinam sunt isti libri?

Cap. 50. *Silva Caesia*] Die waldigen Höhen zwischen der Lippe und Yssel. Vid. Wilhelm. l. c. p. 47.

munit] Parem auctoritatem a Mss. habent *munitus*, *munitur*, *munit.* Nam per compendia scribebantur extremae hae syllabae. Hic plane non dubito, quin auctor scripserit *munit*, idque reposui. *Scindit, locat, munit. Wolf. Munitus* Lipsius, Pichena; *munitur* alii.

incautum] Incustoditum. Vid. Mureti V. L. XI, 2.

Cap. 51. *templum — Tanfanae*] Conf. Wilhelm. l. c. p. 129, sq. Schmitthenner. in: Archiv f. Philol. u. Paedag. v. Seebode 1824. p. 392, sq.

pressus, insedere. quod gnarum duci, incessitque itineri et proelio. pars equitum et auxiliariae cohortes ducebant; mox prima legio, et mediis impedimentis sinistrum latus unaetvicesimani, dextrum quintani clausere; vicesima legio terga firmavit: post ceteri sociorum. sed hostes, donec agmen per saltus porrigere- 3
tur, immoti, dein latera et frontem modice assultantes, tota vi novissimos incurrere: turbabanturque densis Germanorum catervis leves cohortes, cum Caesar advectus ad vicesimanos voce magna *hoc illud tempus obliterandae seditionis* clamitabat: *pergerent, properarent culpam in decus vertere.* exarsere animis, unoque im- 4
petu perruptum hostem redigunt in aperta caeduntque. simul primi agminis copiae evasere silvas castraque communivere. Quietum inde iter; fidensque recentibus ac priorum oblitus miles in hibernis locatur.

LII. Nuntiata ea Tiberium laetitia curaque affecere: gaudebat, oppressam seditionem; sed quod largiendis pecuniis et missione festinata favorem militum quaesivisset, bellica quoque Germanici gloria, angebatur. retulit tamen ad senatum de rebus 2
gestis, multaque de virtute eius memoravit, magis in speciem verbis adornata quam ut penitus sentire crederetur. Paucioribus Drusum et finem Illyrici motus laudavit, sed intentior et fida oratione. cunctaque, quae Germanicus indulserat, servavit etiam apud Pannonicos exercitus.

LIII. Eodem anno Iulia supremum diem obiit, ob impudicitiam olim a patre Augusto Pandateria insula, mox oppido Reginorum, qui Siculum fretum accolunt, clausa. fuerat in matrimonio Tiberii, florentibus Caio et Lucio Caesaribus, spreveratque ut imparem. nec alia tam intima Tiberio caussa, cur Rho- 2

---

incessit itineri et proelio] Scil. paratus. Similiter XIII, 40. *qui viae pariter et pugnae composuerat exercitum.*

porrigeretur] *Bis der ganze Zug in den Wald hinein war und in demselben in seiner ganzen Länge sich fortbewegte.*

Cap. 52. *intentior*] *Mit mehr Wärme, inniger.* sic etiam XV, 62.

Cap. 53. *Pandateria*] Etiam *Pandataria.* Hodie *Vento Tieno.*

Reginorum] In cd. *Regium*, sine aspiratione.

imparem] Hoc adiectivum est referendum ad genus.

tam intima] De *tam* cum superlativo conf. Ernest. Clav. Cic. in h. v.

dum abscederet. imperium adeptus extorrem, infamem, et interfectum Postumum Agrippam omnis spei egenam inop tabe longa peremit, obscuram fore necem longinquitate ratus. Par caussa saevitiae in Sempronium Gracchum, qui lia nobili, sollers ingenio et prave facundus, eandem
3 matrimonio M. Agrippae temeraverat. nec is libidini finis. tam Tiberio pervicax adulter contumacia et odiis in marit cendebat; litteraeque, quas Iulia patri Augusto cum insect Tiberii scripsit, a Graccho compositae credebantur. igitur tus Cercinam, Africi maris insulam, quattuordecim annis
4 lium toleravit. tunc milites ad caedem missi invenere in nenti littoris, nihil laetum opperientem. quorum adventu *tempus* petivit, *ut suprema mandata uxori Alliariae per li daret;* cervicemque percussoribus obtulit, constantia mortis
5 indignus Sempronio nomine: vita degeneraverat. Quidam Roma eos milites sed ab L. Asprenate, proconsule Africae, sos tradidere, auctore Tiberio, qui famam caedis posse in prenatem verti frustra speraverat.

LIV. Idem annus novas caerimonias accepit addito lium Augustalium sacerdotio, ut quondam T. Tatius retine Sabinorum sacris sodales Titios instituerat. sorte ducti e pri ribus civitatis unus et viginti: Tiberius Drususque et Cla et Germanicus adiiciuntur. Ludos Augustales tunc primum
2 ptos turbavit discordia ex certamine histrionum. indulserat dicro Augustus, dum Maecenati obtemperat effuso in amor Bathylli; neque ipse abhorrebat talibus studiis, et civile reb

---

longinquitate exsilii] Id est, diuturnitate. Relegata est a. u. 752.

scripsit] Est aoristus, rem vulgo notissimam simpliciter indicans; forsan etiam exemplar litterarum ad Tac. aetatem servatum. *Wolf.* Ernestius desiderabat *scripserat.*

Cap. 54. *T. Tatius*] Conf. Hist. II, 95.

Titios] Sic scripsimus cum Lipsio, Wolfio, aliis. In ed. et antiq. edd. est *Tatios*, quod Ernestius retinuit.

coeptos] Id est, Wolfio interprete, qui tunc primum solemni modo facti, et sive celebrati novum in modum, sive instaurati a senatu essent. Lipsius scripserat *coepta*, quam mutationem omnes ante Wolfium assumpserant.

misceri voluptatibus vulgi. alia Tiberio morum via: sed populum per tot annos molliter habitum nondum audebat ad duriora vertere.

LV. Druso Caesare, C. Norbano Coss. decernitur Germanico triumphus manente bello; quod quamquam in aestatem summa ope parabat, initio veris et repentino in Chattos excursu praecepit. nam spes incesserat dissidere hostem in Arminium ac Segestem, insignem utrumque perfidia in nos aut fide. Arminius 2
turbator Germaniae; Segestes *parari rebellionem* saepe alias et supremo convivio, post quod in arma itum, aperuit, suasitque Varo *ut se et Arminium et ceteros proceres vinciret; nihil ausuram plebem principibus amotis, atque ipsi tempus fore quo crimina et innoxios discerneret.* sed Varus fato et vi Arminii cecidit. Sege- 3
stes quamquam consensu gentis in bellum tractus, discors manebat, auctis privatim odiis, quod Arminius filiam eius alii pactam rapuerat, gener invisus, inimici soceri; quaeque apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infensos erant.

LVI. Igitur Germanicus quattuor legiones, quinque auxiliarium milia et tumultuarias catervas Germanorum cis Rhenum colentium Caecinae tradit; totidem legiones, duplicem sociorum numerum ipse ducit: positoque castello super vestigia paterni praesidii in monte Tauno expeditum exercitum in Chattos rapit, L. Apronio ad munitiones viarum et fluminum relicto. nam 2
(rarum illi caelo) siccitate et amnibus modicis inoffensum iter properaverat, imbresque et fluminum auctus regredienti metue-

Cap. 55. *et repentino — praecepit*] *Et* h. l. est *et quidem*, et *praecepit* significat *maturius fecit*.

gener invisus] Wolfius hunc locum ita expedit: *gener* socero *invisus*, ipsi *soceri* (Segestes et Sigimerus. v. Vell. II, 118.) *inimici*. Steuber. in N. Bibl. crit. 1827. n. 8. p. 873. scribit et interpungit: *gener invisus, inimici socii.*

Cap. 56. *Igitur*] Quae capite praecedente leguntur a verbis *nam spes incesserat* usque ad capitis illius finem, pro parenthesi habenda sunt.

in monte Tauno] Cluverius opinatur esse montem contra Magontiacum, dictum vulgo *der Heyrich, die Höhe*. G. F. Grotefend. cum aliis intelligit *die Saalburg bei Homburg*. Vid. Bibl. crit. 1828. Ian. 8.

metuebantur] Ita Wolfius. In cd. *metuebatur*.

bantur. Sed Chattis adeo improvisus advenit, ut, quod imb
3 lum aetate ac sexu, statim captum aut trucidatum sit. iuve
flumen Adranam nando tramiserat, Romanosque pontem coep
tes arcebant: dein tormentis sagittisque pulsi, tentatis fru
condicionibus pacis cum quidam ad Germanicum perfugiss
4 reliqui omissis pagis vicisque in silvas disperguntur. Caesar in
censo Mattio (id genti caput) aperta populatus vertit ad Rhen
non auso hoste terga abeuntium lacessere; quod illi moris, qu
tiens astu magis quam per formidinem cessit. fuerat animus Che
ruscis iuvare Chattos: sed exterruit Caecina huc illuc ferens arma;
et Marsos congredi ausos prospero proelio cohibuit.

LVII. Neque multo post legati a Segeste venerunt auxili
orantes adversus vim popularium, a quis circumsedebatur, vali
diore apud eos Arminio, quando bellum suadebat. nam barbaris,
quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus rebusque mo
2 tis potior habetur. Addiderat Segestes legatis filium nomine Se
gimundum: sed iuvenis conscientia cunctabatur. quippe anno,
quo Germaniae descivere, sacerdos apud Aram Ubiorum crea
tus ruperat vittas, profugus ad rebelles. adductus tamen in spem
clementiae Romanae pertulit patris mandata: benigneque exce
3 ptus cum praesidio Gallicam in ripam missus est. Germanico
pretium fuit convertere agmen; pugnatumque in obsidentes, et
ereptus Segestes magna cum propinquorum et clientium manu.
inerant feminae nobiles: inter quas uxor Arminii eademque filia
Segestis, mariti magis quam parentis animo, neque victa in la

Adranam] Die Eder, welche nordwestlich von Gudensberg in die Fulda fällt. Vid. Wilhelm. p. 75. Errorem Taciti qui voluerit aut debuerit ponere Loganam *(die Lahne)*, quae est opinio Mannerti in Geograph. antiq. III, p. 564. non agnoscit Wilhelmus l. c. p. 188.

Mattio] Das Dorf Maden bei Gudensberg, nicht Marburg. Conf. Wilhelm. l. c. Alii intelligunt *civitatem Mattiacorum*. Conf. *Lehne*, Mainz u. s. Bewohner z. Zeit d. Römer, im 2. Heft d. rhein. Arch. 1810.

Cap. 57. *quando*] In cd. est *quo*, quod esse potest et *quando* et *quod* et *quoniam*.

rebusque motis] Sic Lipsius. In cd. ut vulgo *rebus commotis*.

quo Germaniae descivere] Designatur annus 762. quem secuta est clades Variana.

lacrimas neque voce supplex, compressis intra sinum manibus gra-
vidum uterum intuens. ferebantur et spolia Varianae cladis ple- 4
risque eorum, qui tum in deditionem veniebant, praedae data.
simul Segestes ipse, ingens visu et memoria bonae societatis
impavidus.

LVIII. Verba eius in hunc modum fuere: *Non hic mihi pri-
mus erga populum Romanum fidei et constantiae dies. ex quo a
divo Augusto civitate donatus sum, amicos inimicosque ex vestris
utilitatibus delegi: neque odio patriae (quippe proditores etiam iis,
quos anteponunt, invisi sunt), verum quia Romanis Germanisque
idem conducere, et pacem quam bellum probabam. ergo raptorem* 2
*filiae meae, violatorem foederis vestri, Arminium, apud Varum,
qui tum exercitui praesidebat, reum feci. dilatus segnitia ducis,
quia parum praesidii in legibus erat, ut me et Arminium et con-
scios vinciret flagitavi. testis illa nox, mihi utinam potius novis-
sima! quae secuta sunt, defleri magis quam defendi possunt. cete-* 3
*rum et inieci catenas Arminio, et a factione eius iniectas perpessus
sum. atque ubi primum tui copia, vetera novis et quieta turbidis
antehabeo: neque ob praemium, sed ut me perfidia exsolvam, simul
genti Germanorum idoneus conciliator, si poenitentiam quam perni-
ciem maluerit. pro iuventa et errore filii veniam precor: filiam ne-* 4
*cessitate huc adductam fateor. tuum erit consultare utrum praeva-
leat, quod ex Arminio concepit an quod ex me genita est.* Caesar 5
clementi responso liberis propinquisque eius incolumitatem, ipsi
sedem vetere in provincia pollicetur. exercitum reduxit, nomen-
que *imperatoris* auctore Tiberio accepit. Arminii uxor virilis se-
xus stirpem edidit: educatus Ravennae puer quo mox ludibrio
conflictatus sit, in tempore memorabo.

---

bonae societatis] Id est, quae cum fide servata erat.

Cap. 58. *conducere*] Infinitivus pendet a *iudicabam*, quod latet in mox sequente verbo *probabam*. *Ern.*

illa nox] In qua convivium, de quo c. 55. *Ern.*

vetere in provincia] In cd. *vaera*. Lipsius, ante quem in edd. legebatur *veterem*, coniecit *vetere*, quod receperunt Pichena, alii, etiam Wolfius. Est *vetus provincia* citerior Rheni seu Gallica ripa, quae tum victa erat.

LIX. Fama dediti benigneque excepti Segestis vulgata, ut
quibusque bellum invitis aut cupientibus erat, spe vel dolore ac-
cipitur. Arminium super insitam violentiam rapta uxor, subiectus
2 servitio uxoris uterus vecordem agebant: volitabatque per Che-
ruscos arma in Segestem, arma in Caesarem poscens. neque pro-
bris temperabat: *Egregium patrem! magnum imperatorem! for-*
tem exercitum! quorum tot manus unam mulierculam avexerint.
sibi tres legiones, totidem legatos procubuisse. non enim se prodi-
tione neque adversus feminas gravidas, sed palam adversus arma-
3 *tos bellum tractare. cerni adhuc Germanorum in lucis signa Ro-*
mana, quae diis patriis suspenderit. coleret Segestes victam ripam,
redderet filio sacerdotium: hominem Germanos nunquam satis excu-
saturos, quod inter Albim et Rhenum virgas et secures et togam vi-
derint. aliis gentibus ignorantia imperii Romani inexperta esse sup-
plicia, nescia tributa: quae quando exuerint, irritusque discesserit
4 *ille inter numina dicatus Augustus, ille delectus Tiberius, ne im-*
peritum adolescentulum, ne seditiosum exercitum pavescerent. si pa-
triam, parentes, antiqua mallent quam dominos et colonias novas,
Arminium potius, gloriae ac libertatis, quam Segestem, flagitiosae
servitutis ducem, sequerentur.

LX. Conciti per haec non modo Cherusci, sed conterminae
gentes, tractusque in partes Inguiomerus, Arminii patruus, veteri
apud Romanos auctoritate. unde maior Caesari metus. et ne bel-
lum mole una ingrueret, Caecinam cum quadraginta cohortibus
Romanis distrahendo hosti per Bructeros ad flumen Amisiam mit-
2 tit. equitem Pedo praefectus finibus Frisiorum ducit. ipse impo-
sitas navibus quattuor legiones per lacus vexit: simulque pedes,

---

Cap. 59. *redderet filio sacerdotium*] Apud Aram Ubiorum. vid. c. 57. *hominem — excusaturos*] Hanc codicis scripturam Walther. in obss. ad Taciti opera spec. 1819. p. 4. sic explicat: Segestem (per contemptum *hominem* dictum) eiusque proditionem nunquam satis idoneam fore caussam, qua sese excusarent ignominiaque purgarent Germani, *quod — viderint.* Alii omnes locum pro corrupto habent, cui medentur alii aliter, in his Wolfius hunc in modum: *redderet filio sacerdotium Romanum: Germanos* etc. Wachsmuth. pro *hominem* legit *ignominiam.* Ita fere Claudian. de bello Getic. 576. *obsessi principis armis excusate nefas.* Mihi lenissima loco subveniendi ratio visa est, si scriberetur *hominibus.*

eques, classis apud praedictum amnem convenere. Chauci cum auxilia pollicerentur, in commilitium asciti sunt. Bructeros sua urentes expedita cum manu L. Stertinius missu Germanici fudit: interque caedem et praedam reperit undevicesimae legionis aquilam, cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad ultimos Bru- 3
cterorum, quantumque Amisiam et Luppiam amnes inter, vastatum, haud procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiae Vari legionumque insepultae dicebantur.

LXI. Igitur cupido Caesarem invadit solvendi suprema militibus ducique, permoto ad miserationem omni, qui aderat, exercitu ob propinquos, amicos, denique ob casus bellorum et sortem hominum. Praemisso Caecina, ut occulta saltuum scrutare- 2
tur pontesque et aggeres humido paludum et fallacibus campis imponeret, incedunt maestos locos visuque ac memoria deformes. prima Vari castra, lato ambitu et dimensis principiis, trium legionum manus ostentabant; dein semiruto vallo, humili fossa, accisae iam reliquiae consedisse intelligebantur: medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disiecta vel aggerata. ad- 3
iacebant fragmina telorum equorumque artus, simul truncis arborum antefixa ora: lucis propinquis barbarae arae, apud quas tribunos ac primorum ordinum centuriones mactaverant. et cladis 4
eius superstites, pugnam aut vincula elapsi, referebant *hic cecidisse legatos, illic raptas aquilas; primum ubi vulnus Varo adactum, ubi infelici dextra et suo ictu mortem invenerit; quo tribu-*

Cap. 60. *Teutoburgiensi saltu*] Liber classicus de clade Variana est: *Wo Hermann den Varus schlug*. Drei Aufsätze von *Ch. G. Clostermeier*. Lemgo, 1822. 8. Cuius libri censura, conscripta a *Diltheyo* V. D., est inserta Bibl. crit. Hildes. 1823. p. 400, sqq. Die Benennung *Teutoburger Wald* kommt zu nur der nächsten Umgebung der *Teutoburg* oder *Grotenburg*, wie ein Waldberg südöstlich von Detmold heisst. Add. Monum. Paderborn. p. 36, sq.

Cap. 61. *deformes*] In cd. *deformides*. Probabilis est G. Ch. Herrmanni coniectura, scribendum esse *deformi. sed* —. Das erste Lager des Varus stand östlich von *Uffeln*. similiter Hist. IV, 71. *tertiis castris Rigodulum venit*.

trium legionum manus] E magnitudine ambitus et principiis e disciplina Rom. dimensis intelligebant periti consuetudinis castrensis, tres ibi legiones tetendisse. *Ern.*

nali concionatus Arminius, quot patibula captivis, quae scrobes, utque signis et aquilis per superbiam illuserit.

LXII. Igitur Romanus, qui aderat, exercitus sextum post cladis annum trium legionum ossa, nullo noscente alienas reliquias an suorum humo tegeret, omnes ut coniunctos, ut consanguineos, aucta in hostem ira, maesti simul et infensi condebant. primum exstruendo tumulo cespitem Caesar posuit gratissimo
2 munere in defunctos et praesentibus doloris socius. Quod Tiberio haud probatum seu cuncta Germanici in deterius trahenti, sive exercitum imagine caesorum insepultorumque tardatum ad proelia et formidolosiorem hostium credebat: *neque imperatorem, auguratu et vetustissimis caerimoniis praeditum, attrectare feralia debuisse.*

LXIII. Sed Germanicus, cedentem in avia Arminium secutus, ubi primum copia fuit, evehi equites campumque, quem hostis insederat, eripi iubet. Arminius colligi suos et propinquare silvis monitos vertit repente; mox signum prorumpendi dedit iis
2 quos per saltus occultaverat. tunc nova acie turbatus eques; missaeque subsidiariae cohortes et fugientium agmine impulsae auxerant consternationem: trudebanturque in paludem gnaram vincentibus, iniquam nesciis, ni Caesar productas legiones instruxisset. inde hostibus terror, fiducia militi: et manibus aequis abs-
3 cessum. Mox reducto ad Amisiam exercitu legiones classe, ut advexerat, reportat; pars equitum littore Oceani petere Rhenum iussa; Caecina, qui suum militem ducebat, monitus, quamquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quam maturrime su-
4 perare. angustus is trames vastas inter paludes et quondam a L. Domitio aggeratus; cetera limosa, tenacia gravi coeno aut rivis incerta erant; circum silvae paullatim acclives; quas tum Arminius implevit, compendiis viarum et cito agmine onustum sarci-

---

Cap. 62. *Igitur Romanus* etc.] His verbis ut post parenthesin resumitur narratio inde a verbis superioris capitis *praemisso Caecina* interrupta.

formidolosiorem hostium] Id est, *magis timentem hostes.* Aliis locis ut cap. 76. *formidolosum* significat, *quod formidinem excitat.*

Cap. 63. *angustus trames*] De hoc tramite (*Moordamm*) L. Domitii Ahenobarbi vid. Wilhelm. p. 303.

nis armisque militem cum antevenisset. Caecinae dubitanti, quo- 5
nam modo ruptos vetustate pontes reponeret simulque propulsaret hostem, castra metari in loco placuit, ut opus, et alii proelium inciperent.

LXIV. Barbari perfringere stationes seque inferre munitoribus nisi lacessunt, circumgrediuntur, occursant: miscetur operantium bellantiumque clamor. et cuncta pariter Romanis adversa, locus uligine profunda, idem ad gradum instabilis, procedentibus lubricus; corpora gravia loricis: neque librare pila inter undas poterant. contra Cheruscis sueta apud paludes proelia, procera 2
membra, hastae ingentes ad vulnera facienda quamvis procul. nox demum inclinantes tum legiones adversae pugnae exemit. Germani ob prospera indefessi, ne tum quidem sumpta quiete, quantum aquarum circum surgentibus iugis oritur, vertere in subiecta: mersaque humo et obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadragesimum id stipendium Caecina parendi 3
aut imperitandi habebat, secundarum ambiguarumque rerum sciens eoque interritus. igitur futura volvens non aliud reperit quam ut hostem silvis coerceret, donec saucii quantumque gravioris agminis anteirent. nam medio montium et paludum porrigebatur planities, quae tenuem aciem pateretur. deliguntur legiones quinta 4
dextro lateri, unaetvicesima in laevum, primani ducendum ad agmen, vicesimanus adversum secuturos.

LXV. Nox per diversa inquies, cum barbari festis epulis, laeto cantu aut truci sonore subiecta vallium ac resultantes saltus complerent, apud Romanos invalidi ignes, interruptae voces, atque ipsi passim adiacerent vallo, oberrarent tentoriis, insomnes magis quam pervigiles. ducemque terruit dira quies: nam Quin- 2
ctilium Varum sanguine oblitum et paludibus emersum cernere et audire visus est velut vocantem, non tamen obsecutus et manum intendentis repulisse. Coepta luce missae in latera legiones metu an contumacia locum deseruere, capto propere campo humentia ultra. neque tamen Arminius quamquam libero incursu statim 3

Cap. 64. *inclinantes tum*] Restitui *tum*, i. e. quum nox erat. Recentiores cum Heinsio et Freinshemio pro *tum* dederunt *iam*.

prorupit: sed ut haesere coeno fossisque impedimenta, turbati
circum milites, incertus signorum ordo, utque tali in tempore
sibi quisque properus et lentae adversum imperia aures, irrum-
pere Germanos iubet clamitans, *en Varus, en, eodemque iterum*
4 *fato victae legiones!* Simul haec et cum delectis scindit agmen
equisque maxime vulnera ingerit. illi sanguine suo et lubrico pa-
ludum lapsantes excussis rectoribus disiicere obvios, proterere ia-
centes. plurimus circa aquilas labor, quae neque adversum ferri
5 ingruentia tela neque figi limosa humo poterant. Caecina dum
sustentat aciem, suffosso equo delapsus circumveniebatur, ni pri-
ma legio sese opposuisset. iuvit hostium aviditas omissa caede
praedam sectantium; enisaeque legiones vesperascente die in
6 aperta et solida. Neque is miseriarum finis. struendum vallum,
petendus agger; amissa magna ex parte, per quae egeritur hu-
mus aut exciditur cespes; non tentoria manipulis, non fomenta
sauciis: infectos coeno aut cruore cibos dividentes, funestas te-
nebras et tot hominum milibus unum iam reliquum diem lamen-
tabantur.

LXVI. Forte equus abruptis vinculis vagus et clamore ter-
ritus quosdam occurrentium obturbavit. tanta inde consternatio
irrupisse Germanos credentium, ut cuncti ruerent ad portas;
quarum decumana maxime petebatur aversa hosti et fugientibus
2 tutior. Caecina, comperto vanam esse formidinem, cum tamen
neque auctoritate neque precibus, ne manu quidem obsistere aut
retinere militem quiret, proiectus in limine portae miseratione
demum, quia per corpus legati eundum erat, clausit viam; si-
mul tribuni et centuriones falsum pavorem esse docuerunt.

LXVII. Tunc contractos in principia iussosque dicta cum
silentio accipere temporis ac necessitatis monet: *unam in armis
salutem, sed ea consilio temperanda, manendumque intra vallum,
donec expugnandi hostes spe propius succederent; mox undique
erumpendum; illa eruptione ad Rhenum perveniri. quodsi fuge-*

Cap. 65. *en, eodemque*] Haec est emendatio Pichenae. In Ms. et ed. Beroald. *et eodemque.* Vulgo: *En, Varus, et eodem.*

Cap. 66. *esse docuerunt*] Verbum *esse*, quod est in cd. et edit. Beroald., restitui. Bekker. omisit.

rent, *plures silvas, profundas magis paludes, saevitiam hostium superesse; at victoribus decus, gloriam:* quae domi cara, quae 2
in castris honesta, memorat; reticuit de adversis. Equos dehinc
orsus a suis legatorum tribunorumque nulla ambitione fortissimo
cuique bellatori tradit, ut hi, mox pedes, in hostem invaderent.

LXVIII. Haud minus inquies Germanus spe, cupidine et diversis ducum sententiis agebat, Arminio, *sinerent egredi egressosque rursum per humida et impedita circumvenirent*, suadente, atrociora Inguiomero et laeta barbaris, *ut vallum armis ambirent: promptam expugnationem, plures captivos, incorruptam praedam fore.* igitur orta die proruunt fossas, iniiciunt crates, 2
summa valli prensant, raro super milite et quasi ob metum defixo. postquam haesere munimentis, datur cohortibus signum, cornuaque ac tubae concinuere. exin clamore et impetu tergis Germanorum circumfunduntur exprobrantes, *non hic silvas nec paludes, sed aequis locis aequos deos.* hosti facile excidium et pau- 3
cos ac semermos cogitanti sonus tubarum, fulgor armorum, quanto inopina, tanto maiora offunduntur; cadebantque, ut rebus secundis avidi, ita adversis incauti. Arminius integer, In- 4
guiomerus post grave vulnus, pugnam deseruere: vulgus trucidatum est, donec ira et dies permansit. nocte demum reversae legiones, quamvis plus vulnerum, eadem ciborum egestas fatigaret, vim, sanitatem, copias, cuncta in victoria habuere.

LXIX. Pervaserat interim *circumventi exercitus* fama et *infesto Germanorum agmine Gallias peti:* ac ni Agrippina impositum Rheno pontem solvi prohibuisset, erant qui id flagitium formidine auderent. sed femina ingens animi munia ducis per eos dies induit militibusque, ut quis inops aut saucius, vestem et

Cap. 68. *proruunt fossas*] Turnebus Freinshemio approbante vult: *orta die proruunt, fossis iniiciunt crates*; quod Ryckius recepit. Mihi vulgata lectio commode sic videtur explicari posse: fossas factas explent terram egestam seu vallum in eas coniicientes, ut *fossa* sit terra effossa, ut cap. 65. *agger* terra ad aggerem struendum necessaria.

Cap. 69. *pontem*] Videtur intelligi pons apud Vetera. Vid. Wilhelm. p. 113.

munia ducis induit] Persona ducis induta munia eius exsequitur.

2 fomenta dilargita est. tradit C. Plinius Germanicorum bellorum scriptor, stetisse apud principium pontis, laudes et grates universis legionibus habentem. Id Tiberii animum altius penetravit: *non enim simplices eas curas, nec adversus externos militem quaesi, nihil relictum imperatoribus, ubi femina manipulos intervisat, signa adeat, largitionem tentet, tamquam parum ambitiose filium ducis gregali habitu circumferat, Caesaremque Caligulam appellari velit.*
3 *potiorem iam apud exercitus Agrippinam quam legatos, quam duces; compressam a muliere seditionem, cui nomen principis obsistere non quiverit.* Accendebat haec onerabatque Seianus peritia morum Tiberii odia in longum iaciens, quae reconderet auctaque promeret.

LXX. At Germanicus legionum, quas navibus vexerat, secundam et quartam decimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit, quo levior classis vadoso mari innaret vel reciproco
2 sideret. Vitellius primum iter sicca humo aut modice allabente aestu quietum habuit: mox impulsu aquilonis, simul sidere aequinoctii, quo maxime tumescit Oceanus, rapi agique agmen. et opplebantur terrae: eadem freto, littori, campis facies, neque discerni
3 poterant incerta ab solidis, brevia a profundis. sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus iumenta, sarcinae; corpora exanima interfluunt, occursant. permiscentur inter se manipuli modo pectore modo ore tenus exstantes, aliquando subtracto solo disiecti
4 aut obruti. non vox et mutui hortatus iuvabant adversante unda; nihil strenuus ab ignavo, sapiens ab imprudenti, consilia a casu differre: cuncta pari violentia involvebantur. tandem Vitellius in editiora enisus eodem agmen subduxit. pernoctavere sine utensilibus, sine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore, haud
5 minus miserabiles quam quos hostis circumsidet. quippe illis etiam honestae mortis usus, his inglorium exitium. lux reddidit

---

Cap. 70. *et mutui*] Wolfius mavult *aut mutui.*

sapiens ab imprudenti] Haec est Lipsii mutatio, etiam a Wolfio in textu relicta, quamvis unice probaret *ab rudi*, quod Bekker. ascivit. In cd. videtur esse *sapiens a prudenti.* In Agric. 27. est *sapiens* pro perito. Eadem vi dicuntur *prudentes* libr. II, 23.

terram, penetratumque ad amnem Unsingim, quo Caesar classe contenderat. impositae deinde legiones, vagante fama submersas: nec fides salutis, antequam Caesarem exercitumque reducem videre.

LXXI. Iam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segestis praemissus ipsum et filium eius in civitatem Ubiorum perduxerat. data utrique venia, facile Segimero, cunctantius filio, quia Quinctilii Vari corpus illusisse dicebatur.
Ceterum ad supplenda exercitus damna certavere Galliae, Hispa- 2
niae, Italia, quod cuique promptum, arma, equos, aurum offerentes. quorum laudato studio Germanicus, armis modo et equis
ad bellum sumptis, propria pecunia militem iuvit. utque cladis 3
memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios, facta singulorum extollere; vulnera intuens alium spe, alium gloria, cunctos alloquio et cura sibique et proelio firmabat.

LXXII. Decreta eo anno triumphalia insignia A. Caecinae, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico gestas. nomen *patris patriae* Tiberius a populo saepius ingestum repudiavit; neque in acta sua iurari quamquam censente senatu permisit, *cuncta mortalium incerta*, *quantoque plus adeptus foret*, *tanto se magis in lubrico* dictitans. non tamen ideo faciebat fidem civilis animi. 2
nam legem maiestatis reduxerat; cui nomen apud veteres idem, sed alia in iudicium veniebant: si quis proditione exercitum aut plebem seditionibus, denique male gesta re publica maiestatem populi Romani minuisset; facta arguebantur, dicta impune erant.

---

ad amnem Unsingim] In cd. *Visurgim*; quo tamen neque Germanicus, qui ad Amisiam classem conscenderat Rhenum et Galliam petiturus, neque Vitellius, qui et ipse paulo ante ad Amisiam et terra ierat, pervenire potuit. Quamobrem Lipsius coniecit *ad amnem Vidrum* (die Vecht, welche durch Oberyssel sich in den Zuyder-See ergiesst); Menso Altingius autem *Unsingim* (die Hunse oder Unse bei Gröningen). Hunc secuti sunt recentiores. Conf. Wilhelm. p. 74.

Cap. 71. *et filium eius*] Segimeri filius appellatus est Sesithacus. Vid. Strab. VII. p. 292.

Cap. 72. *dictitans*] Ita pro *dictans* Muretus, Pichena, Wolfius, alii.
alia in iudicium veniebant] Id est, Wolfio interprete, sed alia erant crimina, de quibus tum quaestio habebatur.

3 primus Augustus cognitionem de famosis libellis specie legis
tractavit, commotus Cassii Severi libidine, qua viros femina
illustres procacibus scriptis diffamaverat. mox Tiberius, co
tante Pompeio Macro praetore *an iudicia maiestatis redder*
4 *exercendas leges esse* respondit. hunc quoque asperavere car
incertis auctoribus vulgata in saevitiam superbiamque ei
discordem cum matre animum.

LXXIII. Haud pigebit referre in Falanio et Rubrio, m
cis equitibus Romanis, praetentata crimina, ut quibus ini
2 quanta Tiberii arte gravissimum exitium irrepserit, dein rep
sum sit, postremo arserit cunctaque corripuerit, noscatur.
lanio obiiciebat accusator, *quod inter cultores Augusti*, qui
omnes domos in modum collegiorum habebantur, *Cassium qu
dam, mimum corpore infamem, ascivisset, quodque venditis h
tis statuam Augusti simul mancipasset*. Rubrio crimini dab
3 *violatum periurio numen Augusti*. Quae ubi Tiberio notu
scripsit consulibus *non ideo decretum patri suo caelum, ut in p
niciem civium is honor verteretur. Cassium histrionem solitum
ter alios eiusdem artis interesse ludis, quos mater sua in memor
4 Augusti sacrasset. nec contra religiones fieri, quod effigies e
ut alia numinum simulacra, venditionibus hortorum et domu
accedant. iusiurandum perinde aestimandum quam si Iovem fe
lisset: deorum iniurias diis curae.*

LXXIV. Nec multo post Granium Marcellum praetor
Bithyniae quaestor ipsius Caepio Crispinus maiestatis postul
subscribente Romano Hispone: qui formam vitae iniit, qu
postea celebrem miseriae temporum et audaciae hominum fe
runt. nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis sa
tiae principis arrepit, mox clarissimo cuique periculum face
potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus dedit exe
plum, quod secuti ex pauperibus divites, ex contemptis m

Cap. 73. *numen Augusti*] Ita post Freinshem. Wolfius aliique pro *nomen*, quod in cd. est. Vid. ad Hist. IV, 57. et Bentl. ad Horat. Epist. II, 1, 15.

Cap. 74. *praetorem Bithyn.*] Bithynia fuit provincia proconsularis; hinc *praetor* h. l. est simpliciter praeses.

tuendi, perniciem aliis ac postremum sibi invenere. Sed Mar- 2
cellum insimulabat *sinistros de Tiberio sermones habuisse*, inevita-
bile crimen, cum ex moribus principis foedissima quaeque deli-
geret accusator obiectaretque reo. nam quia vera erant, etiam
dicta credebantur. addidit Hispo *statuam Marcelli altius quam* 3
Caesarum sitam, et alia in statua amputato capite Augusti effi-
giem Tiberii inditam. ad quod exarsit adeo, ut rupta taciturni-
tate proclamaret *se quoque in ea caussa laturum sententiam palam*
et iuratum: quo ceteris eadem necessitas fieret. manebant etiam
tum vestigia morientis libertatis. igitur Cn. Piso *Quo* inquit *loco* 4
censebis, Caesar? si primus, habebo quod sequar: si post omnes,
vereor ne imprudens dissentiam. Permotus his, quantoque incau-
tius efferverat, poenitentia patiens tulit absolvi reum criminibus
maiestatis. de pecuniis repetundis ad reciperatores itum est.

LXXV. Nec patrum cognitionibus satiatus iudiciis assidebat
in cornu tribunalis, ne praetorem curuli depelleret, multaque eo
coram adversus ambitum et potentium preces constituta. sed dum
veritati consulitur, libertas corrumpebatur. Inter quae Pius Au- 2
relius senator questus *mole publicae viae ductuque aquarum labe-*
factas aedes suas auxilium patrum invocabat. resistentibus aerarii
praetoribus subvenit Caesar, pretiumque aedium Aurelio tribuit,
erogandae per honesta pecuniae cupiens: quam virtutem diu reti-
nuit, cum ceteras exueret. Propertio Celeri praetorio veniam 3
ordinis ob paupertatem petenti decies sestertium largitus est,

---

efferverat] Sic cd., Wolfius, alii; *efferbuerat* Beroaldus.

poenitentia patiens] *Poenitentia* est pro participio; *patiens* pro adverbio *patienter:* quare post hoc virgulam abieci. Sensit tempestive Tiberius aliquid imperiosum et superbum sibi excidisse. igitur colligit se et revocat; non tamen ut poenitentiam approbet, sed quia callidum commotioris animi cito poenitebat. *Wolf.* Faernus, Muretus, alii emendant *tanto patientius;* vir doctus in Bibl. crit. II, 2. p. 615. *poenitentiae patens.*

Cap. 75. *potentium preces*] *Potentes* sunt advocati aut deprecatores, quos rei adducebant.

mole publicae viae] Ab ingentibus illis silicibus quibus tum viae omnes publicae sternerentur, istam molem fuisse putat Muretus, quum Freinshemius intelligat transvectionem immanium saxorum, qua domus urbis quassas etiam Plinius Panegyr. 51. queritur.

satis comperto paternas ei angustias esse. tentantes eadem alios probare caussam senatui iussit, cupidine severitatis in his etiam, quae rite faceret, acerbus. unde ceteri silentium et paupertatem confessioni et beneficio praeposuere.

LXXVI. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis plana urbis stagnaverat: relabentem secuta est aedificiorum et hominum strages. igitur censuit Asinius Gallus *ut libri Sibyllini adirentur.* renuit Tiberius perinde divina humanaque obtegens. sed remedium coercendi fluminis Ateio Capitoni et L. Arruntio
2 mandatum. Achaiam ac Macedoniam onera deprecantes levari in praesens proconsulari imperio tradique Caesari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris ac suo nomine obtulerat, Drusus praesedit quamquam vili sanguine nimis gaudens: quod
3 vulgo formidolosum, et pater arguisse dicebatur. Cur abstinuerit spectaculo ipse, varie trahebant, alii taedio coetus, quidam tristitia ingenii et metu comparationis, quia Augustus comiter interfuisset. non crediderim ad ostentandam saevitiam movendasque populi offensiones concessam filio materiem: quamquam id quoque dictum est.

LXXVII. At theatri licentia, proximo priore anno coepta, gravius tum erupit, occisis non modo e plebe, sed militibus et centurione, vulnerato tribuno praetoriae cohortis, dum probra in magistratus et dissensionem vulgi prohibent. actum de ea seditione apud patres dicebanturque sententiae, *ut praetoribus ius*
2 *virgarum in histriones esset.* intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpitusque est Asinii Galli oratione, silente Tiberio, qui ea simulacra libertatis senatui praebebat. valuit tamen intercessio, quia divus Augustus *immunes verberum histriones* quon-
3 dam responderat, neque fas Tiberio infringere dicta eius. de

---

Cap. 76. *perinde divina humanaque*] Conf. Ramshorn. gram. lat. p. 522. Ann. II, 2. *perinde odium pravis et honestis.* sine copula Ann. VI, 7. *perinde in foro, in convivio, quaque de re locuti incusabantur.* Conf. Walch. Emendatt. Liv. p. 31, sq.

vulgo formidolosum] Ita I. Fr. Gronov. quem sequitur Wolfius. In cd. *vulgus*, quod probat Pichena. Lipsius *in vulgus.*

Cap. 77. *de modo lucaris*] Lucar, merces histrionum, a lucis, qui multi circa urbem, quorum reditus destinati ad ludos. *Lips.*

modo lucaris et adversus lasciviam fautorum multa decernuntur: ex quîs maxime insignia, *ne domos pantominorum senator introiret; ne egredientes in publicum equites Romani cingerent; aut alibi quam in theatro spectarentur; et spectantium immodestiam exsilio multandi potestas praetoribus fieret.*

LXXVIII. Templum ut in colonia Tarraconensi strueretur Augusto, petentibus Hispanis permissum, datumque in omnes provincias exemplum. Centesimam rerum venalium post bella ci- 2
vilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius *militare aerarium eo subsidio niti; simul imparem oneri rem publicam, nisi vicesimo militiae anno veterani dimitterentur.* ita proximae seditionis male consulta, quibus sedecim stipendiorum finem expresserant, abolita in posterum.

LXXIX. Actum deinde in senatu ab Arruntio et Ateio, an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina et lacus, per quos augescit. auditaeque municipiorum et coloniarum legationes, orantibus Florentinis, *ne Clanis solito alveo demotus in amnem Arnum transferretur, idque ipsis perniciem afferret.* con- 2
gruentia his Interamnates disseruere: *pessum ituros fecundissimos Italiae campos, si amnis Nar* (id enim parabatur) *in rivos diductus superstagnavisset.* nec Reatini silebant, Velinum lacum, 3
qua in Narem effunditur, obstrui recusantes, *quippe in adiacentia erupturum; optime rebus mortalium consuluisse naturam, quae sua ora fluminibus, suos cursus, utque originem, ita fines dederit; spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra et lucos et*

Cap. 78. *centesimam*] Vid. Suet. Aug. 49. Dio LV, 25. Burmann. de Vectigal. P. R. p. 70. — Mox ad *simul* intellige *edixit.*

sedecim stipendiorum finem] Freinshemius, *sexto decimo stip. fin.* Non opus: nam *finis sedecim stipendiorum* est finis militiae complexus non plura stipendia quam sexdecim, sistens in sexdecim stipendiis completis. Nempe *finis alicuius* non tantum est, quo finitur aliquid, sed etiam qui quodve finit. Ita *I. Fr. Gron.*

Cap. 79. *idque ipsis perniciem afferret*] H. e. *quum, quandoquidem id.* Negligentiam hanc inprimis post partic. *ne* amat Romanus sermo. *Wolf.*

Interamnates] Ita primi editores. In cd. *Antemanates*, unde Pichena *Antemnates.*

aras patriis amnibus dicaverint. quin ipsum Tiberim nolle prorsus
4 *accolis fluviis orbatum minore gloria fluere.* seu preces coloniarum seu difficultas operum sive superstitio valuit, ut in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat.

LXXX. Prorogatur Poppaeo Sabino provincia Moesia, additis Achaia ac Macedonia. id quoque morum Tiberii fuit, continuare imperia ac plerosque ad finem vitae in iisdem exercitibus aut iurisdictionibus habere. caussae variae traduntur: alii *taedio novae curae semel placita pro aeternis servavisse*, quidam *invidia, ne plures fruerentur.* sunt qui existiment, ut callidum eius inge-
2 nium, ita anxium iudicium. neque enim eminentes virtutes sectabatur, et rursum vitia oderat: ex optimis periculum sibi, a pessimis dedecus publicum metuebat. qua haesitatione postremo eo provectus est, ut mandaverit quibusdam provincias, quos egredi urbe non erat passurus.

LXXXI. De comitiis consularibus, quae tum primum illo principe ac deinceps fuere, vix quidquam firmare ausim: adeo diversa non modo apud auctores, sed in ipsius orationibus re-
2 periuntur. modo subtractis candidatorum nominibus originem cuiusque et vitam et stipendia descripsit, ut, qui forent, intelligeretur; aliquando ea quoque significatione subtracta candidatos hortatus ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pol-
3 licitus est. plerumque *eos tantum apud se professos* disseruit, *quorum nomina consulibus edidisset; posse et alios profiteri, si gratiae aut meritis confiderent.* speciosa verbis, re inania aut subdola, quantoque maiore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infensius servitium.

Cap. 80. *in iisdem exercitibus aut iurisdict.*] Intelliguntur provinciae maiores, in quas legati Caesarum cum exercitu mitterentur, et minores, in quas proconsules, qui solam iurisdictionem haberent.

ANNALIUM

LIBER SECUNDUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Initia belli Parthici. Phraates, Vononis pater. 2. Vonones popularibus invisus, 3. ab Artabano pulsus, ad Armenios profugus. 4. in Armenia mutatio regum. 5. Germanicus invidia Tiberii revocatus Germanos confestim aggredi parat. 6. classis eius. Rhenus. 7. irruptio in Chattos. ara Drusi restituta. 8. fossa Drusiana. Amisia. in rebelles Angrivarios animadversum. 9. Arminii cum fratre colloquium, 10. inde ira et iurgium. 11. Visurgim transeunt Romani. Batavorum discrimen. Cariovalda caesus. 12. Germanicus militum animos explorat. 13. transfugis praemium pronuntiatum a Germanis, mox castris Romanis adsultatum. 14. Germanici somnium. eiusque 15. et Arminii orationes ad suos. 16. locus pugnae, campus Idistavisus. acierum instructio. 17. faustum augurium. fuga Germanorum et clades. 18. tropaeum positum. 19. quo dedecore accensi gens bellum resumit. 20. acriter pugnatum. 21. vincunt tandem Romani, quamquam ambiguo equitum proelio. 22. monumentum et titulus rerum magnificus. 23. milites classe revecti. 24. ex tempestate calamitas et paene exitium. recollecti naufragi. 25. hac fortuna erectos denuo Germanos aggreditur Germanicus caeditque, simul aquilam Varianam recipit. 26. tum rebus infectis avocatur a Tiberio. 27. Libo Drusus ab amico delatus. 28. accusatus in senatu. 29. cum patronos non reperiret, 30. nec tam sceleris quam vecordiae convinci posset, novo iure servos torqueri in suum caput vidit. 31. iam frustra orato principe Libo se ipse confecit. 32. in defunctum sententiae senatorum. astrologi et magi ex Italia pulsi. 33. luxus publicus leviter coercitus, quem defendit Asinius. 34. Pisonis libertas, Urgulaniae potentia, 35. de rebus proferendis certamen in senatu. 36. Asinii sententia de comitiis, a Tiberio reiecta. 37. Hortuli levamentum inopiae suae poscentis orationem 38. aspere excipit Tiberius, tamen liberis suis nonnihil largitur. 39. Clementis servi facinus. is Postumum Agrippam se mentitus principi curam iniicit, sed 40. Sallustii Crispi dolo captus occiditur. 41. Romae dedicantur nova opera.

Anno proximo triumphat Germanicus. 42. Archelaus rex Cappadocum in urbem accitus perit. 43. Oriens turbatus committitur Ger-

manico; Pisoni, feroci homini, Syria. 44. Drusus in Illyricum missus, Suevis contra Cheruscos auxilium petentibus. 45. ita inter se discordes Germani accinguntur ad pugnam. Arminii ad suos oratio, 46. Marobodui item ad suos. atrox proelium. Maroboduus pro victo. 47. Terrae motus in Asia. eo afflictos sublevat Tiberius, 48. in alios non minus liberalis. 49. Templa quaedam dedicata. 50. Varilia maiestatis postulata. 51. De praetore substituendo contentio. 52. Tacfarinatem et Mazippam bellum in Africa moventes fundit Camillus. triumphalia ei decreta.

53. Germanici varia itinera. 54. consulit in reditu Clarium Apollinem. oraculi ratio. 55. Piso et uxor Plancina Germanicum insectantur; etiam castra corrumpunt. 56. Germanicus Armeniae regem, Cappadociae et Commagenae legatos imponit. 57. Pisonis insolentia in congressu, consilio, conviviis. 58. Vonones Syria demotus.

59. Germanicus Aegyptum petit, improbante Tiberio. 60. Canopus. Thebae priscae. 61. statua Memnonis. pyramides et alia. 62. Germanorum discordia, astu Drusi. 63. Maroboduus vi Catualdae pulsus confugit ad Romanos. eadem mox fortuna Catualdae. 64. Rhescuporis, Cotye fratris filio oppresso, Romanam divisionem egressus, illius partem appetit, 65. ipsoque per fraudem comprehenso universam Thraciam occupat. 66. hinc vocatus ad caussam dicendam Cotyn occidit. 67. Romam perductus et damnatus. 68. Vonones fugam tentat; at deprehensus confoditur. 69. Germanicus aegrotat, scelere, ut creditur, Pisonis, 70. cui amicitiam renuntiat veteri more. 71. mandata familiaribus ultione, 72. datisque coniugi monitis, moritur. 73. Alexandro M. comparatus et praelatus. 74. Sentius Syriae praeficitur. 75. Agrippina properat in urbem. 76. Pisoni Germani casu exsultanti reditum in Syriam dissuadet filius; 77. suadet contra Domitius Celer, 78. ac persuadet. 79. Piso vim parans in successorem Sentium obviam fit Agrippinae. 80. castellum occupat, aciem struit: sed pellitur a Sentio. 81. tandem tutum ei iter Romam conceditur. 82. Ibi magna ob necem Germanici ira et luctus. 83. honores viro decreti. 84. Livia Druso gemellos parit. 85. Scita in libidinem mulierum. pulsa sacra Aegyptia et Iudaica. 86. capta Vestalis. 87. frumento pretium constitutum. novos honores aversatur Tiberius. 88. Arminii caedes et praeconium.

Haec gesta annis quattuor, Coss. T. Statilio Sisenna Tauro et L. Scribonio Libone, C. Caelio Rufo et L. Pomponio Flacco, Ti. Caesare Augusto III et Germanico Caesare II, M. Iunio Silano et C. Norbano Flacco.

I. Sisenna Statilio Tauro, L. Libone Coss. mota Orientis
regna provinciaeque Romanae, initio apud Parthos orto, qui pe-
titum Roma acceptumque regem quamvis gentis Arsacidarum ut
externum aspernabantur. is fuit Vonones obses Augusto datus a
Phraate. nam Phraates quamquam depulisset exercitus ducesque 2
Romanos, cuncta venerantium officia ad Augustum verterat par-
temque prolis firmandae amicitiae miserat, haud perinde nostri
metu quam fidei popularium diffisus.

II. Post finem Phraatis et sequentium regum ob internas
caedes venere in urbem legati a primoribus Parthis, qui Vono-
nem vetustissimum liberorum eius accirent. magnificum id sibi
credidit Caesar auxitque opibus. et accepere barbari laetantes,
ut ferme ad nova imperia. Mox subit pudor, *degeneravisse Par-* 2
thos; petitum alio ex orbe regem hostium artibus infectum; iam
inter provincias Romanas solium Arsacidarum haberi darique. ubi
illam gloriam trucidantium Crassum, exturbantium Antonium, si
mancipium Caesaris tot per annos servitutem perpessum Parthis im-
peritet? Accendebat dedignantes et ipse, diversus a maiorum 3
institutis, raro venatu, segni equorum cura; quotiens per urbes
incederet, lecticae gestamine fastuque erga patrias epulas. irri- 4
debantur et Graeci comites ac vilissima utensilium annulo clausa.
sed prompti aditus, obvia comitas, ignotae Parthis virtutes,
nova vitia; et quia ipsorum maioribus aliena, perinde odium pra-
vis et honestis.

Cap. 1. *Phraates*] Strabo lib. XVI. p. 748. (ed. Tzsch. Tom. VI. p. 297.). Fuit Phraates IV. s. Arsaces XV., qui Augusto signa captivosque Crasso atque Antonio ereptos reddidit. Interfectus est per Thermusam. Successerunt Phraataces (Arsaces XVI.), mox Orodes II. (Arsaces XVII.): tum Vonones I (Arsaces XVIII).

Cap. 2. *auxitque opibus*] Comitatu, pecunia, alia pompa instruxit, regium in morem. *Lips.* Phraates interfectus anno 4. a Chr. Legatio ad Augustum missa 758 vel 759.

ipsorum maioribus] Ita cd., quod tuetur Pichena. Alii, etiam Bekker. cum Mureto *moribus*.

III. Igitur Artabanus Arsacidarum e sanguine, apud Da-
has adultus, excitur, primoque congressu fusus reparat vires
regnoque potitur. victo Vononi perfugium Armenia fuit, vacua
tunc interque Parthorum et Romanas opes infida ob scelus An-
tonii, qui Artavasden regem Armeniorum specie amicitiae inle-
2 ctum, dein catenis oneratum, postremo interfecerat. eius filius
Artaxias memoria patris nobis infensus Arsacidarum vi seque
regnumque tutatus est. occiso Artaxia per dolum propinquorum
datus a Caesare Armeniis Tigranes deductusque in regnum a
3 Tiberio Nerone. nec Tigrani diuturnum imperium fuit neque li-
beris eius quamquam sociatis more externo in matrimonium re-
gnumque. Dein iussu Augusti impositus Artavasdes et non sine
clade nostra deiectus.

IV. Tum C. Caesar componendae Armeniae deligitur. is
Ariobarzanem origine Medum ob insignem corporis formam et
praeclarum animum volentibus Armeniis praefecit. Ariobarzane
morte fortuita absumpto stirpem eius haud toleravere; tentato-
que feminae imperio, cui nomen Erato, eaque brevi pulsa in-
certi solutique et magis sine domino quam in libertate profugum
2 Vononem in regnum accipiunt. Sed ubi minitari Artabanus et
parum subsidii in Armeniis, vel, si nostra vi defenderetur, bel-
lum adversus Parthos sumendum erat, rector Syriae Creticus Si-
lanus excitum custodia circumdat, manente luxu et regio nomine.
quod ludibrium ut effugere agitaverit Vonones, in loco reddemus.

V. Ceterum Tiberio haud ingratum accidit turbari res
Orientis, ut ea specie Germanicum suetis legionibus abstraheret
novisque provinciis impositum dolo simul et casibus obiectaret.
2 at ille, quanto acriora in eum studia militum et aversa patrui
voluntas, celerandae victoriae intentior tractare proeliorum vias,
et quae sibi tertium iam annum belligeranti saeva vel prospera

---

Cap. 3. *Artabanus*] Artabanus III. excitus a. 14 post Chr.
Artavasden] Est Artavasdes II.
Cap. 5. *proeliorum vias*] Ernestius *vias* intelligit modum belli cum Germanis gerendi, Wolfius contra cum Allemando accipit proprie, *cogitare, quibus viis hostem ad pugnam eliceret.*

evenissent: *fundi Germanos acie et iustis locis, iuvari silvis, paludibus, brevi aestate et praematura hieme; suum militem haud perinde vulneribus quam spatiis itinerum, damno armorum affici; fessas Gallias ministrandis equis; longum impedimentorum agmen opportunum ad insidias, defensantibus iniquum. at si mare intre-* 3
tur, promptam ipsis possessionem et hostibus ignotam, simul bellum maturius incipi legionesque et commeatus pariter vehi; integrum equitem equosque per ora et alveos fluminum media in Germania fore.

VI. Igitur huc intendit, missis ad census Galliarum P. Vitellio et C. Antio. Silius et Anteius et Caecina fabricandae classi praeponuntur. mile naves sufficere visae properataeque: aliae breves, angusta puppi proraque et lato utero, quo facilius fluctus tolerarent; quaedam planae carinis, ut sine noxa siderent; plures appositis utrimque gubernaculis, converso ut repente remigio hinc vel illinc appellerent; multae pontibus stratae, super 2
quas tormenta veherentur, simul aptae ferendis equis aut commeatui, velis habiles, citae remis, augebantur alacritate militum in speciem ac terrorem. Insula Batavorum, in quam convenirent, praedicta ob faciles appulsus accipiendisque copiis et transmittendum ad bellum opportuna. nam Rhenus uno alveo continuus 3
aut modicas insulas circumveniens apud principium agri Batavi velut in duos amnes dividitur, servatque nomen et violentiam

---

iustis] Id est, idoneis ad pugnandum.

promptam ipsis possessionem] *Possessio* est occupatio agri hostilis. sic *possidere* interdum occupare. Vid. Wolf. et I. F. Gron. ad h. l. et Acidal. ad III. Hist. 59.

Cap. 6. *C. Antio*] Hanc Ursini coniecturam pro *Cantio*, quod cd. habet, cum Ryckio aliisque recepi.

augebantur — terrorem] Durch die Kriegslust der Soldaten, welche sich durch ihr Geschrei und Alles was sie thaten, aeusserte, wurde der Anblick der Schiffe noch imposanter und furchtbarer.

accipiendisque] Exspectabatur, *et quod accipiendis copiis — opportuna erat.* Tum Acidalius legi vult: *transmittendis, ad bell. opportuna.*

Rhenus] Conf. Wilhelm. p. 60, sqq.

cursus, qua Germaniam praevehitur, donec Oceano misceatur;
ad Gallicam ripam latior et placidior affluens; verso cognomine
Vahalem accolae dicunt; mox id quoque vocabulum mutat Mosa
flumine eiusque immenso ore eundem in Oceanum effunditur.

VII. Sed Caesar, dum adiguntur naves, Silium legatum
cum expedita manu irruptionem in Chattos facere iubet: ipse audito castellum Luppiae flumini appositum obsideri, sex legiones
2 eo duxit. neque Silio ob subitos imbres aliud actum quam ut modicam praedam et Arpi principis Chattorum coniugem filiamque
raperet, neque Caesari copiam pugnae obsessores fecere ad famam adventus eius dilapsi. tumulum tamen nuper Varianis legio-
3 nibus structum et veterem aram Druso sitam disiecerant. restituit aram honorique patris princeps ipse cum legionibus decucurrit; tumulum iterare haud visum. et cuncta inter castellum
Alisonem ac Rhenum novis limitibus aggeribusque permunita.

VIII. Iamque classis advenerat, cum praemisso commeatu
et distributis in legiones ac socios navibus fossam, cui *Drusianae*
nomen, ingressus precatusque Drusum patrem *ut se eadem ausum libens placatusque exemplo ac memoria consiliorum atque operum iuvaret*, lacus inde et Oceanum usque ad Amisiam flumen
2 secunda navigatione pervehitur. classis Amisiae relicta, laevo

---

donec — misceatur] Ernestius malit *miscetur*. Coniunctivum tuetur etiam Ramshorn. gram. lat. p. 572.

affluens] Expunxi cum antiquioribus et Bekkero *et* ante *affluens*, quod forsitan inserendum ante *latior*. Virgil. Georg. IV, 373. *quo non alius — violentior effluit amnis.*

Cap. 7. *Luppiae*] Conf. Wilhelm. p. 71. et de castello *Aliso* dicto, cuius nomen superest in nomine vici *Elsen*, prope quem *Alma* in *Luppiam* effunditur, eundem p. 72. et Monum. Paderborn. p. 10.

tumulum] Vid. I, 62. fuit *κενοτάφιον*. *Aram Druso sitam* Oudendorp. ad Sueton. Claud. 1. eandem facit cum honorario tumulo Suetonii et distinctam putat a monumento Magontiaco. Ei assentitur Wolfius.

decucurrit] Similes decursiones sunt apud Homerum in funere Patrocli, apud Virgilium in Pallantis, Aen. XI, 188. Apud Cic. fin. V, 24. 70. *decursio Tiberina.*

Cap. 8. *fossa Drusiana*] Conf. Wilhelm. p. 64, sqq.

amne; erratumque in eo, quod non subvexit. transposuit militem dextras in terras iturum. ita plures dies efficiendis pontibus absumpti. et eques quidem ac legiones prima aestuaria nondum accrescente unda intrepidi transiere: postremum auxiliorum agmen Batavique in parte ea, dum insultant aquis artemque nandi ostentant, turbati et quidam hausti sunt. Metanti castra Caesari 3
Angrivariorum defectio a tergo nuntiatur. missus illico Stertinius cum equite et armatura levi igne et caedibus perfidiam ultus est.

IX. Flumen Visurgis Romanos Cheruscosque interfluebat. eius in ripa cum ceteris primoribus Arminius astitit, quaesitoque *an Caesar venisset?* postquam *adesse* responsum est, *ut liceret cum fratre colloqui* oravit. erat is in exercitu, cognomento Flavius, 2
insignis fide et amisso per vulnus oculo paucis ante annis, duce Tiberio. tum permissum; progressusque salutatur ab Arminio: qui amotis stipatoribus *ut sagittarii nostra pro ripa dispositi abscederent*, postulat; et postquam digressi, *unde ea deformitas oris?* interrogat fratrem. illo locum et proelium referente, *quodnam* 3
praemium recepisset? exquirit. Flavius *aucta stipendia*, *torquem et coronam aliaque militaria dona* memorat, irridente Arminio vilia servitii pretia.

X. Exin diversi ordiuntur: hic *magnitudinem Romanam, opes Caesaris et victis graves poenas, in deditionem venienti paratam clementiam; neque coniugem et filium eius hostiliter haberi:* ille *fas patriae, libertatem avitam, penetrales Germaniae deos, ma-*

Batavique in parte ea] Sunt Batavi in hoc postremo auxiliorum agmine.

metanti castra etc.] De difficultatibus, quibus hic locus laborat, conf. Wilhelm. p. 163.

Cap. 9. *Flavius*] In cd. hoc nomen ter scribitur *Flavus*, quod Wolfius plane verum putat.

tum permissum] *Tum*, quod Muretus delet, Wolfius tuetur monens, transitioni servire. Quae praecedunt verba, *erat is in exercitu*, usque ad *duce Tiberio* sunt parenthesis loco habenda. Adde Walchii Emendatt. Liv. p. 139.

Cap. 10. *diversi ordiuntur*] Uterque caussas suas et consilia proferre coepit, diversa inter se et contraria. *Wolf.*

penetrales Germ. deos] Sunt *penates*. Conf. Cic. N. D. II, 27.

trem precum sociam, ne propinquorum et affinium, denique gentis
2 *suae desertor et proditor quam imperator esse mallet.* paullatim inde
ad iurgia prolapsi, quo minus pugnam consererent, ne flumine
quidem interiecto cohibebantur, ni Stertinius accurrens plenum
3 irae *armaque et equum* poscentem Flavium attinuisset. cernebatur
contra minitabundus Arminius proeliumque denuntians. nam pleraque Latino sermone interiaciebat, ut qui Romanis in castris ductor popularium meruisset.

XI. Postero die Germanorum acies trans Visurgim stetit. Caesar nisi pontibus praesidiisque impositis dare in discrimen legiones haud imperatorium ratus equitem vado tramittit. praefuere Stertinius et e numero primipilarium Aemilius, distantibus
2 locis invecti, ut hostem diducerent. qua celerrimus amnis, Cariovalda dux Batavorum erupit. eum Cherusci fugam simulantes in planitiem saltibus circumiectam traxere; dein coorti et undique effusi trudunt adversos, instant cedentibus, collectosque in
3 orbem pars congressi, quidam eminus proturbant. Cariovalda diu sustentata hostium saevitia hortatus suos ut ingruentes catervas globo frangerent, atque ipse in densissimos irrumpens congestis telis et suffosso equo labitur ac multi nobilium circa: ceteros vis sua aut equites cum Stertinio Aemilioque subvenientes periculo exemere.

XII. Caesar transgressus Visurgim indicio perfugae cognoscit *delectum ab Arminio locum pugnae; convenisse et alias nationes in silvam Herculi sacram ausurosque nocturnam castrorum oppugnationem.* habita indici fides; et cernebantur ignes: suggressique propius speculatores *audiri fremitum equorum immensique*
2 *et inconditi agminis murmur* attulere. Igitur propinquo summae rei discrimine explorandos militum animos ratus, quonam id modo incorruptum foret, secum agitabat: *tribunos et centuriones laeta saepius quam comperta nuntiare; libertorum servilia ingenia;*

Cap. 11. *Cariovalda*] In ed. Chariovalda.

Cap. 12. *silvam Herculi sacram*] *Das Suntelgebirge, westwärts von Münden und zwey Stunden nordwärts über Hameln.* Vid. Wilhelm. p. 48.

amicis inesse adulationem; si concio vocetur, illic quoque, quae pauci incipiant, reliquos astrepere. penitus noscendas mentes, cum secreti et incustoditi inter militares cibos spem aut metum proferrent.

XIII. Nocte coepta egressus augurali per occulta et vigilibus ignara, comite uno, contectus humeros ferina pelle, adit castrorum vias, assistit tabernaculis fruiturque fama sui, cum hic *nobilitatem ducis*, *decorem* alius, plurimi *patientiam*, *comitatem*, *per seria per iocos eundem animum* laudibus ferrent, *reddendamque gratiam in acie* faterentur; simul *perfidos et ruptores pacis ultioni et gloriae mactandos*. Inter quae unus hostium, Lati- 2
nae linguae sciens, acto ad vallum equo voce magna *coniuges et agros et stipendii in dies*, *donec bellaretur*, *sestertios centenos*, *si quis transfugisset*, Arminii nomine pollicetur. incendit ea contu- 3
melia legionum iras: *veniret dies*, *daretur pugna; sumpturum militem Germanorum agros*, *tracturum coniuges; accipere omen et matrimonia ac pecunias hostium praedae destinare.* Tertia ferme vigilia assultatum est castris sine coniectu teli, postquam crebras pro munimentis cohortes et nihil remissum sensere.

XIV. Nox eadem laetam Germanico quietem tulit; viditque se operatum, et sanguine sacro respersa praetexta pulchriorem aliam manibus aviae Augustae accepisse. Auctus omine, addicentibus auspiciis, vocat concionem, et quae sapientia praevisa aptaque imminenti pugnae, disserit: *non campos modo militi Romano ad proelium bonos*, *sed*, *si ratio assit*, *silvas et saltus. nec enim immensa barbarorum scuta*, *enormes hastas*, *inter truncos* 2
arborum et enata humo virgulta perinde haberi quam pila et gla-

---

Cap. 13. *castrorum vias*] Heinsius in Advers. *castrorum vices* i. e. vigilias ex eleganti doctrina probat ita dici; ita vero scribendum non adprobat. *Wolf.*

matrimonia] Sunt *uxores*, ut ap. Sueton. Caes. c. 5.

Cap. 14. *operatum*] Habet vim praesentis, ut III, 43. Add. Hist. I, 41. V, 20. conf. I. H. Voss. ad Virg. Georg. I, 339. p. 158. Mox *sanguine sacro* ut Virgil. Aen. III, 67. In cd. pro *sacro* est *sacri*.

sapientia praevisa] Quae sapienter praeviderat et animadverterat ex usu futura. *Wolf.*

dios et haerentia corpori tegmina. denserent ictus, ora mucronibus quaererent: non loricam Germano, non galeam; ne scuta quidem ferro nervove firmata, sed viminum textus, sed tenues, fucatas colore tabulas; primam utcunque aciem hastatam, ceteris praeusta
3 *aut brevia tela. iam corpus, ut visu torvum et ad brevem impetum validum, sic nulla vulnerum patientia: sine pudore flagitii, sine cura ducum abire, fugere; pavidos adversis, inter secunda non*
4 *divini, non humani iuris memores. si taedio viarum ac maris finem cupiant, hac acie parari: propiorem iam Albim quam Rhenum, neque bellum ultra, modo se patris patruique vestigia prementem iisdem in terris victorem sisterent.*

XV. Orationem ducis secutus militum ardor, signumque pugnae datum. Nec Arminius aut ceteri Germanorum proceres omittebant suos quisque testari: *hos esse Romanos Variani exercitus fugacissimos, qui ne bellum tolerarent, seditionem induerint; quorum pars onusta vulneribus terga, pars fluctibus et procellis fractos artus infensis rursum hostibus, adversis diis obiiciant, nulla*
2 *boni spe. classem quippe et avia Oceani quaesita, ne quis venientibus occurreret, ne pulsos premeret: sed, ubi miscuerint manus, inane victis ventorum remorumve subsidium. meminissent modo avaritiae, crudelitatis, superbiae: aliud sibi reliquum, quam tenere libertatem aut mori ante servitium?*

XVI. Sic accensos et proelium poscentes in campum, cui *Idistaviso* nomen, deducunt. is medius inter Visurgim et colles;

---

denserent] Ita cd., quod cum Wolfio revocavi pro vulgato *densarent*. Est illa forma antiquior et poetica. Conf. diversitatem scripturae in Virg. Georg. I, 248. 419.

Cap. 15. *terga*] Ita Wolfius pro *tergum*, quod est in cd. Mox codex habet *diis*, non *odiis*. Correxit iam Lipsius.

aliud] Abest interrogandi particula, neque ea necessaria. Animadvertendum tamen, Ursinum tamquam e codice protulisse *quid aliud*. Hoc *quid* suspicatur Ryckius a Iucundo Veronensi, cuius manu Fulvii codex exaratus fuit, inter describendum additum.

Cap. 16. *Idistaviso nomen*] Die Ebene zwischen Hausbergen, Wittekenhausen, Vennebek und Holtrup, wo die Weser sich fast in einer Bogenlinie herumkrümmt. Wilhelm. p. 164.

ut ripae fluminis cedunt aut prominentia montium resistunt, inaequaliter sinuatur. pone tergum insurgebat silva editis in altum 2
ramis et pura humo inter arborum truncos. campum et prima silvarum barbara acies tenuit: soli Cherusci iuga insedere, ut proeliantibus Romanis desuper incurrerent. Noster exercitus sic in- 3
cessit: auxiliares Galli Germanique in fronte, post quos pedites sagittarii; dein quattuor legiones et cum duabus praetoriis cohortibus ac delecto equite Caesar; exin totidem aliae legiones et levis armatura cum equite sagittario, ceteraeque sociorum cohortes. intentus paratusque miles, ut ordo agminis in aciem assisteret.

XVII. Visis Cheruscorum catervis, quae per ferociam proruperant, validissimos equitum incurrere latus, Stertinium cum ceteris turmis circumgredi tergaque invadere iubet, ipse in tempore affuturus. interea pulcherrimum augurium, octo aquilae petere silvas et intrare visae imperatorem advertere. exclamat *irent,* 2
sequerentur Romanas aves, propria legionum numina. simul pedestris acies infertur et praemissus eques postremos ac latera impulit: mirumque dictu, duo hostium agmina diversa fuga, qui silvam tenuerant, in aperta, qui campis astiterant, in silvam ruebant. medii inter hos Cherusci collibus detrudebantur: inter 3
quos insignis Arminius manu, voce, vulnere sustentabat pugnam; incubueratque sagittariis illa rupturus, ni Raetorum Vindelicorumque et Gallicae cohortes signa obiecissent. nisu tamen corporis et impetu equi pervasit, oblitus faciem suo cruore, ne nosceretur. quidam *agnitum a Chaucis inter auxilia Romana agentibus emissumque* tradiderunt. virtus seu fraus eadem Inguiomero effu- 4

---

ut ripae fluminis cedunt etc.] Die Ufer des Flusses treten an mehreren Stellen zurück; an andern Stellen treten der gleichförmigen Ausdehnung der Ebene Bergvorsprünge entgegen.

in aciem assisteret] *Adsistere in aciem* est incessum sistere atque inhibere formata acie, vel ita ut stent in gradu milites ad proeliandum. *I. F. Gron.*

Cap. 17. *octo aquilae*] Non praefracte negari potest, aquilas tum in illis terris visas fuisse.

rupturus] Muretus et Ursinus *erupturus.*

gium dedit: ceteri passim trucidati. et plerosque tranare Visurgim conantes iniecta tela aut vis fluminis, postremo moles ruentium et incidentes ripae operuere. quidam turpi fuga in summa arborum nisi ramisque se occultantes admotis sagittariis per ludibrium figebantur; alios prorutae arbores afflixere.

XVIII. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit. quinta ab hora diei ad noctem caesi hostes decem milia passuum cadaveribus atque armis opplevere, repertis inter spolia eorum catenis, quas in Romanos ut non dubio eventu portaverant. Miles in loco proelii Tiberium imperatorem salutavit struxitque aggerem et in modum tropaeorum arma subscriptis victarum gentium nominibus imposuit.

XIX. Haud perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quam ea species dolore et ira affecit. qui modo abire sedibus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt; plebes, primores, iuventus, senes agmen Romanum repente incursant, turbant.
2 postremo deligunt locum flumine et silvis clausum, arta intus planitie et humida: silvas quoque profunda palus ambibat, nisi quod latus unum Angrivarii lato aggere extulerant, quo a Cheruscis dirimerentur. hic pedes astitit: equitem propinquis lucis texere, ut ingressis silvam legionibus a tergo foret.

XX. Nihil ex his Caesari incognitum: consilia, locos, prompta, occulta noverat astusque hostium in perniciem ipsis vertebat. Seio Tuberoni legato tradit equitem campumque; peditum aciem ita instruxit, ut pars aequo in silvam aditu incederet, pars obiectum aggerem eniteretur; quod arduum sibi, cetera legatis permisit.
2 quibus plana evenerant, facile irrupere: quis impugnandus agger, ut si murum succederent, gravibus su-

---

moles ruentium] Id est, magna multitudo. — In fine capitis *arbores prorutae* sunt non tantum *succisae*, sed *quovis modo prostratae.*

Cap. 19. *deligunt locum*] Conf. Wilhelm. p. 164, sqq.

Cap. 20. *quod arduum sibi*] Scil. *sumpsit*, quod e verbo *permisit* intelligendum; verbum contraria significatione, ut in aliis verbis. De qua loquendi ratione citat Wolfius Perizon. ad Sanct. Min. IV, 8. p. 713. Aratzen. ad Plin. Pan. 4, 2.

murum succederent] Muretus *muro*; quod Ryckius improbat, nam *mu-*

perne ictibus conflictabantur. sensit dux imparem comminus pugnam remotisque paullum legionibus funditores libratoresque excutere tela et proturbare hostem iubet. missae e tormentis ha- 3
stae, quantoque conspicui magis propugnatores, tanto pluribus vulneribus deiecti. Primus Caesar cum praetoriis cohortibus capto vallo dedit impetum in silvas: collato illic gradu certatum. hostem a tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant: utrisque necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoria.

XXI. Nec minor Germanis animus; sed genere pugnae et armorum superabantur, cum ingens multitudo artis locis praelongas hastas non protenderet, non colligeret, neque assultibus et velocitate corporum uteretur, coacta stabile ad proelium; contra miles, cui scutum pectori appressum et insidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet viamque strage hostium aperiret, imprompto iam Arminio ob continua pericula sive illum recens acceptum vulnus tardaverat. quin et Inguiome- 2
rum tota volitantem acie fortuna magis quam virtus deserebat. et Germanicus quo magis agnosceretur, detraxerat tegimen capiti orabatque *insisterent caedibus: nil opus captivis, solam internecionem gentis finem bello fore.* iamque sero diei subducit ex acie 3
legionem faciendis castris: ceterae ad noctem cruore hostium satiatae sunt: equites ambigue certavere.

XXII. Laudatis pro concione victoribus Caesar congeriem armorum struxit superbo cum titulo: DEBELLATIS INTER RHENUM ALBIMQUE NATIONIBUS EXERCITUM TIBERII CAESARIS EA MONUMENTA MARTI ET IOVI ET AUGUSTO SACRAVISSE. de se

---

rum succedere esse subire, scandere; *muro succedere*, accedere. Sed, ubi *succedere* significat accedere, posse et accusativum et dativum poni, docent loci a Ramshorn. p. 219. citati; e quorum tamen numero eximendum esse Caes. B. G. II. c. 6. *portas succedunt*, demonstravit Görlitz. in programmate scholastico edito Vitebergae, 1827. p. 5, sq. Ceterum structura cum accusativo archaicum quid redolet, ut loquitur Noltenius.

libratores] I. Gronov. et hic et XIII, 39. in Ms. reperit *libritores*, recepitque, nemine obsecuto.

Cap. 21. *protenderet*] Id est, *protentas habere posset*, ut *προβαλλόμενοι* apud Xenoph. Anab. I, 2, 17. de quo loco disputat Blume in: Litt. Bl. 1826. Abth. 2. n. 36.

2 nihil addit, metu invidiae, an ratus, conscientiam factis satis esse. Mox bellum in Angrivarios Stertinio mandat, ni deditionem properavissent. atque illi supplices nihil abnuendo veniam omnium accepere.

XXIII. Sed aestate iam adulta legionum aliae itinere terrestri in hibernacula remissae; plures Caesar classi impositas per flumen Amisiam Oceano invexit. ac primo placidum aequor mille navium remis strepere aut velis impelli; mox atro nubium globo effusa grando; simul variis undique procellis incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire: milesque pavidus et casuum maris ignarus, dum turbat nautas vel intempestive iuvat,
2 officia prudentium corrumpebat. omne dehinc caelum et mare omne in austrum cessit, qui tumidis Germaniae terris, profundis amnibus, immenso nubium tractu validus et rigore vicini septemtrionis horridior rapuit disiecitque naves in aperta Oceani aut in-
3 sulas saxis abruptis vel per occulta vada infestas. quibus paullum aegreque vitatis, postquam mutabat aestus eodemque quo ventus ferebat, non adhaerere ancoris, non exhaurire irrumpentes undas poterant: equi, iumenta, sarcinae, etiam arma praecipitantur, quo levarentur alvei manantes per latera et fluctu superurgente.

Cap. 22. *factis*] Vulgo *facti*, sed *factis* teste I. Gron. habet cd., atque generalis sententia et huic loco est aptior et Germanici ingenio dignior.

Cap. 23. *in austrum cessit*] Scriptura sanissima. Antea variae undique procellae saevierant, quae fluctus modo huc modo illuc (*incertos*) volverant; nunc reliquis ventis positis solus auster per pelagus flat atque dominatur. Apte comparant ex Annalium initio: *Lepidi atque Antonii arma in Augustum cessere.* Schützius in progr. edito Ienae 1781. *in aestum* emendabat.

tumidis terris] *Tumidas* intelligo *terras humore tumidas*, non montosas. Ceterum admodum probabilis est coniectura *humidis*. Ita Hist. V, 14. *latitudo camporum suopte ingenio humentium.* et c. 17. *campi madentes.*

abruptis] Ita Ms. Beroald. Rhen. Alii *abruptas.*

alvei manantes per latera] I. Fr. Gron. intelligit *alveos irrumpentem aquam magna copia recipientes.* Sic Virg. Aen. I, 122, sq. *laxis laterum compagibus omnes accipiunt inimicum imbrem rimisque fatiscunt.*

XXIV. Quanto violentior cetero mari Oceanus et truculentia caeli praestat Germania, tantum illa clades novitate et magnitudine excessit, hostilibus circum littoribus aut ita vasto et profundo, ut credatur novissimum ac sine terris, mari. pars navium haustae sunt, plures apud insulas longius sitas eiectae; milesque, nullo illic hominum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equorum eodem elisa toleraverant. sola Germanici trire- 2
mis Chaucorum terram appulit, quem per omnes illos dies noctesque apud scopulos et prominentes oras, cum *se tanti exitii reum* clamitaret, vix cohibuere amici quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente aestu et secundante vento claudae naves raro remigio aut intentis vestibus et quaedam a validioribus tractae revertere: quas raptim refectas misit, ut scrutarentur insulas. collecti ea cura plerique: multos Angrivarii nuper in fidem ac- 3
cepti redemptos ab interioribus reddidere; quidam in Britanniam rapti et remissi a regulis. ut quis ex longinquo revenerat, *miracula* narrabant, *vim turbinum et inauditas volucres*, *monstra maris*, *ambiguas hominum et belluarum formas*, visa sive ex metu credita.

XXV. Sed fama classis amissae ut Germanos ad spem belli, ita Caesarem ad coercendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum milibus ire in Chattos imperat; ipse maioribus copiis Marsos irrumpit, quorum dux Malovendus nuper in deditionem acceptus *propinquo luco defossam Varianae legionis aquilam modico praesidio servari* indicat. missa extemplo manus, 2
quae hostem a fronte eliceret, alii, qui terga circumgressi recluderent humum: et utrisque affuit fortuna. eo promptior Caesar pergit introrsus, populatur, exscindit non ausum congredi hostem aut, sicubi restiterat, statim pulsum, nec unquam magis, ut ex captivis cognitum est, paventem. quippe *invictos et nullis casibus su-* 3

Cap. 24. *sine terris, mari*] *Mari* pro vulgato *mare* est emendatio I. Fr. Gron. quam cum Oberlino, Bekkero aliisque recepi.

Cap. 25. *luco*] In cd. *loco*. Lipsius emendavit.

exscindit — hostem] Id est interprete I. Fr. Gron. *loca et res hostis non ausi congredi exscindit.* Hist. V, 16. *hostem in aeternum exciderent.* sic cd. Med. Alii *exscinderent*. Agric. 22. *vastare nationes.*

perabiles Romanos praedicabant, *qui perdita classe, amissis armis, post constrata equorum virorumque corporibus littora eadem virtute, pari ferocia et veluti aucti numero irrupissent.*

XXVI. Reductus inde in hiberna miles, laetus animi, quod
adversa maris expeditione prospera pensavisset. addidit munifi-
centiam Caesar, quantum quis damni professus erat, exsolvendo,
2 nec dubium habebatur labare hostes petendaeque pacis consilia
sumere, et si proxima aestas adiiceretur, posse bellum patrari:
sed crebris epistolis Tiberius monebat, *rediret ad decretum trium-
phum; satis iam eventuum, satis casuum; prospera illi et magna
proelia: eorum quoque meminisset, quae venti et fluctus, nulla du-
3 cis culpa, gravia tamen et saeva damna intulissent. se novies a D.
Augusto in Germaniam missum plura consilio quam vi perfecisse.
sic Sugambros in deditionem acceptos; sic Suevos regemque Maro-
boduum pace obstrictum. posse et Cheruscos ceterasque rebellium
gentes, quando Romanae ultioni consultum est, internis discordiis
4 relinqui.* Precante Germanico annum efficiendis coeptis acrius
modestiam eius aggreditur alterum consulatum offerendo, cuius
munia praesens obiret. simul annectebat, *si foret adhuc bellan-
dum, relinqueret materiem Drusi fratris gloriae, qui, nullo tum
alio hoste, non nisi apud Germanias assequi nomen imperatorium
5 et deportare lauream posset.* haud cunctatus est ultra Germanicus,
quamquam fingi ea seque per invidiam parto iam decori abstrahi
intelligeret.

Cap. 26. *in hiberna*] Ita corruptam cd. scripturam *Hiona* correxit Beroaldus.

se novies] Boxhorn. *toties*. Mox *de Sugambris* cf. Wilhelm. p. 142, sqq.

consultum est] Revocavi *est*, pro quo cum Mureto *esset* scripserant Pichena, alii. Lectionem *est* defendit etiam Walther. in obss. spec. I. p. 4, sqq.

nullo tum] Revocavi *tum*, quod Ernestio auctore recentiores in *dum* mutarunt. *Tum* h. l., ut III, 61. *quae tum etiam maneat;* VI, 21. *quem tum annum — haberet;* XIV, 35. *sed tunc non — ulcisci;* significat *nunc, iam.* De quo usu conf. Walch. Emendatt. Liv. p. 138. Grotefend, Com. z. d. lat. Stylübg. Exc. XII. p. 306, sq. *Nullus dum,* noch keiner, hic locum non habet.

XXVII. Sub idem tempus e familia Scriboniorum Libo Drusus defertur moliri res novas. eius negotii initium, ordinem, finem curatius disseram, quia tum primum reperta sunt quae per tot annos rem publicam exedere. Firmius Catus senator ex intima 2 Libonis amicitia iuvenem improvidum et facilem inanibus ad Chaldaeorum promissa, magorum sacra, somniorum etiam interpretes impulit, dum *proavum Pompeium, amitam Scriboniam, quae quondam Augusti coniux fuerat, consobrinos Caesares, plenam imaginibus domum* ostentat hortaturque ad luxum et aes alienum, socius libidinum et necessitatum, quo pluribus indiciis illigaret.

XXVIII. Ut satis testium et, qui servi eadem noscerent, reperit, aditum ad principem postulat, demonstrato crimine et reo per Flaccum Vescularium equitem Romanum, cui propior cum Tiberio usus erat. Caesar indicium haud aspernatus congressus abnuit: *posse enim eodem Flacco internuntio sermones commeare.* atque interim Libonem ornat praetura, convictibus adhi- 2 bet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeo iram condiderat): cunctaque eius dicta factaque cum prohibere posset, scire malebat, donec Iunius quidam, tentatus ut infernas umbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit. ce- 3 lebre inter accusatores Trionis ingenium erat avidumque famae malae. statim corripit reum, adit consules, senatus cognitionem poscit. et vocantur patres, addito *consultandum super re magna et atroci.*

XXIX. Libo interim veste mutata cum primoribus feminis circumire domos, orare affines, vocem adversum pericula poscere, abnuentibus cunctis, cum diversa praetenderent, eadem formidine. die senatus metu et aegritudine fessus sive, ut tradidere 2 quidam, simulato morbo, lectica delatus ad fores curiae innisusque fratri et manus ac supplices voces ad Tiberium tendens im-

---

Cap. 27. *necessitatum*] Videntur *necessitates* hic dici *necessitudines*, *enge Verbindungen*. Gronovius intelligit *sumptus* vel *impensas*, Freinshem. et Ernestius *angustias*, Hillerus assumpto vocabulo *libidinum* libidinosas sodalitates. Walther. in obss. spec. II. p. 8. *necessitates* interpretatur *ἀνάγκας*, negotia necessaria, Berufsgeschäfte.

moto eius vultu excipitur. mox libellos et auctores recitat Caesar ita moderans, ne lenire neve asperare crimina videretur.

XXX. Accesserant praeter Trionem et Catum accusatores Fonteius Agrippa et C. Vibius certabantque cui ius perorandi in reum daretur, donec Vibius, quia nec ipsi inter se concederent et Libo sine patrono introisset, singillatim se crimina obiecturum professus protulit libellos, vecordes adeo ut consultaverit Libo *an habiturus foret opes quis viam Appiam Brundisium usque pe-*
2 *cunia operiret.* inerant et alia huiuscemodi, stolida, vana, si mollius acciperes, miseranda. uni tamen libello manu Libonis nominibus Caesarum aut senatorum additas atroces vel occultas
3 notas accusator arguebat. negante reo agnoscentes servos per tormenta interrogari placuit. et quia vetere senatus consulto quaestio in caput domini prohibebatur, callidus et novi iuris repertor Tiberius mancipari singulos actori publico iubet, scilicet ut in Libonem ex servis salvo senatus consulto quaereretur. Ob quae posterum diem reus petivit, domumque digressus extremas preces P. Quirino propinquo suo ad principem mandavit.

XXXI. Responsum est *ut senatum rogaret.* cingebatur interim milite domus, strepebant etiam in vestibulo, ut audiri, ut aspici possent cum Libo ipsis, quas in novissimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus vocare percussorem, prensare ser-
2 vorum dextras, inserere gladium. atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, evertentibus appositum mensa lumen, feralibus iam sibi tenebris duos ictus in viscera direxit. ad gemitum colla-
3 bentis accurrere liberti; et caede visa miles abstitit. Accusatio tamen apud patres asseveratione eadem peracta, iuravitque Ti-

---

Cap. 30. *C. Vibius*] In cd. et vett. edd. est *C. Livius.* Ex Ann. IV, 28. 29. omnes iam consentiunt in nomine Vibii, quod cum aliis rescripsi.

ius perorandi] *Perorare* hic, ut III, 17. simpliciter est *dicere.*

ut consultaverit] Id est, *ut consultavisse diceretur.* Conf. etiam Krüger, Untersuchung. aus d. Geb. d. lat. Sprachl. Tom. II. p. 186.

atroces et occultas notas] Ad *defixiones magicas* refert Ryckius.

actori publico] Dem Rechnungsführer des Kaisers. III, 67.

Cap. 31. *strepebant*] Ita Pichena e cd. pro vulgato *strepebantque.*

mensa] Groslotius mavult *mensae* vel *in mensa.*

asseveratione eadem] Id est, aeque serio.

prius petiturum se vitam quamvis nocenti, nisi voluntariam mortem properavisset.

XXXII. Bona inter accusatores dividuntur, et praeturae extra ordinem datae his qui senatorii ordinis erant. Tunc Cotta Messalinus, *ne imago Libonis exsequias posterorum comitaretur,* censuit, Cn. Lentulus, *ne quis Scribonius cognomentum Drusi assumeret; supplicationum dies* Pomponii Flacci sententia constituti. *dona Iovi, Marti, Concordiae, utque Iduum Septembrium* 2 *dies, quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur,* L. P. et Gallus Asinius et Papius Mutilus et L. Apronius decrevere: quorum auctoritates adulationesque retuli, ut sciretur vetus id in re publica malum. Facta et de mathematicis magisque Italia pellen- 3 dis senatus consulta: quorum e numero L. Pituanius saxo deiectus est, in P. Marcium consules extra portam Exquilinam, cum classicum canere iussissent, more prisco advertere.

XXXIII. Proximo senatus die multa in luxum civitatis dicta a Q. Haterio consulari, Octavio Frontone praetura functo; decretumque *ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent, ne vestis serica viros foedaret.* excessit Fronto ac postulavit *modum argento, supellectili, familiae:* erat quippe adhuc frequens senatoribus, si 2 quid e re publica crederent, loco sententiae promere. Contra Gallus Asinius disseruit: *auctu imperii adolevisse etiam privatas opes; idque non novum, sed e vetustissimis moribus. aliam apud* 3 *Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam; et cuncta ad rem publicam referri, qua tenui angustas civium domos, postquam eo magnificentiae venerit, gliscere singulos. neque in familia et argento, quaeque ad usum parentur, nimium aliquid aut modicum*

Cap. 32. *dona*] In cd. *vt dona.* Recentiores auctore Freinshem. expunxerunt *ut.* Mox pro *L. P.* I. Fr. Gron. coniicit *L. Piso.*

cum classic. can. iuss.] Cum civi rei capitalis dies dicta esset, classicum in celeberrimis urbis locis canebat et postremo ante ianuam damnati. Plutarch. in Gracchis p. 836. Sen. de ira I, 16. *Lips.*

more prisco] Sueton. Ner. 49.

Cap. 33. *vestis serica*] Seidene Gewänder. Vid. I. H. Voss. ad Virg. Georg. II, 121.

excessit] Scil. relationem, i. e. in dicenda sententia rei de qua agebatur, aliud quid addidit. Quo de more v. Gron. Obss. I, 22. Conf. c. 38.

qui ultra quinquennium proiiciantur. unde prospici posse quae cui-
4 *que tam longo temporis spatio mens, domus, fortuna? superbire*
homines etiam annua designatione: quid, si honorem per quinquen-
nium agitent? quinquiplicari prorsus magistratus, subverti leges,
quae sua spatia exercendae candidatorum industriae quaerendisque
aut potiundis honoribus statuerint.

XXXVII. Favorabili in speciem oratione vim imperii tenuit,
censusque quorundam senatorum iuvit. quo magis mirum fuit
quod preces M. Hortali, nobilis iuvenis, in paupertate manifesta
superbius accepisset. nepos erat oratoris Hortensii, illectus a D.
Augusto liberalitate decies sestertii ducere uxorem, suscipere li-
2 beros, ne clarissima familia exstingueretur. igitur quattuor filiis
ante limen curiae astantibus loco sententiae, cum in palatio se-
natus haberetur, modo Hortensii inter oratores sitam imaginem
modo Augusti intuens ad hunc modum coepit: *Patres conscripti,*
hos, quorum numerum et pueritiam videtis, non sponte sustuli,
sed quia princeps monebat; simul maiores mei meruerant ut poste-
3 *ros haberent. nam ego, qui non pecuniam, non studia populi neque*
eloquentiam, gentile domus nostrae bonum, varietate temporum ac-
cipere vel parare potuissem, satis habebam si tenues res meae nec
mihi pudori nec cuiquam oneri forent. iussus ab imperatore uxorem
4 *duxi. en stirps et progenies tot consulum, tot dictatorum! nec ad*
invidiam ista, sed conciliandae misericordiae refero. assequentur
florente te, Caesar, quos dederis honores: interim Q. Hortensii
pronepotes, D. Augusti alumnos ab inopia defende.

XXXVIII. Inclinatio senatus incitamentum Tiberio fuit, quo
promptius adversaretur, his ferme verbis usus: *Si quantum pau-*
perum est venire huc et liberis suis petere pecunias coeperint, sin-
2 *guli numquam exsatiabuntur, res publica deficiet. nec sane ideo a*
maioribus concessum est egredi aliquando relationem et, quod in
commune conducat, loco sententiae proferre, ut privata negotia,

Cap. 37. *Hortali*] Ortalus apud Sueton. Tiber. 47.
decies sestertii] Ita, non *sestertium*, I. Gronov. in Ms. reperit. Vid. de h. l. Wagner. in: Archiv f. Philol. u. Paedagog. v. Seebode. 1824. p. 390, sq.

res familiares nostras hic augeamus cum invidia senatus et princi-
pum, sive indulserint largitionem sive abnuerint. non enim preces 3
sunt istuc, sed efflagitatio, intempestiva quidem et improvisa,
cum aliis de rebus convenerint patres, consurgere et numero atque
aetate liberum suorum urgere modestiam senatus, eandem vim in
me transmittere, ac velut perfringere aerarium, quod si ambitione
exhauserimus, per scelera supplendum erit. dedit tibi, Hortale, 4
D. Augustus pecuniam sed non compellatus nec ea lege, ut semper
daretur. languescet alioqui industria, intendetur socordia, si nul-
lus ex se metus aut spes; et securi omnes aliena subsidia exspecta-
bunt, sibi ignavi, nobis graves. Haec atque talia quamquam 5
cum assensu audita ab his quibus omnia principum, honesta at-
que inhonesta, laudare mos est, plures per silentium aut occul-
tum murmur excepere. sensitque Tiberius, et cum paullum reti-
cuisset, *Hortalo se respondisse* ait; *ceterum si patribus videretur,*
daturum liberis eius ducena sestertia singulis, qui sexus virilis es-
sent. egere alii grates; siluit Hortalus pavore an avitae nobilitatis 6
etiam inter angustias fortunae retinens. neque miseratus est post-
hac Tiberius, quamvis domus Hortensii pudendam ad inopiam
delaberetur.

XXXIX. Eodem anno mancipii unius audacia, ni mature
subventum foret, discordiis armisque civilibus rem publicam per-
culisset. Postumi Agrippae servus nomine *Clemens* comperto fine
Augusti pergere in insulam Planasiam et fraude aut vi raptum
Agrippam ferre ad exercitus Germanicos non servili animo con-
cepit. ausa eius impedivit tarditas onerariae navis; atque interim 2
patrata caede ad maiora et magis praecipitia conversus furatur
cineres vectusque Cosam Etruriae promontorium ignotis locis

Cap. 38. *istuc*] In cd. *istut*, quod probat I. Gronov. *Istuc* idem est, quod *istud* vel *istut*. Vid. ad I, 42.

transmittere] Ita vulgo, quod tuetur I. F. Gron. aliique. In cd. corrupte *transmerei*.

delaberetur] Ita primus Ernestius pro *dilaberetur*.

Cap. 39. *Cosam*] Ita primus scripsit Lipsius pro *Coram*. De *Cosa* conf. Cellarii Geogr. Ant. I. p. 719. Muretus *Coram* s. *Cosam* putat esse promontorium, quod hodie dicitur *mons argentarius* (*Argentaro*), olim *Telamon*.

sese abdit, donec crinem barbamque promitteret: nam aetate et
3 forma haud dissimili in dominum erat. tum per idoneos et secreti
eius socios crebrescit *vivere Agrippam*, occultis primum sermonibus, ut vetita solent, mox vago rumore apud imperitissimi cuiusque promptas aures, aut rursum apud turbidos eoque nova cu-
4 pientes. atque ipse adire municipia obscuro diei, neque propalam aspici neque diutius iisdem locis. sed quia veritas visu et mora, falsa festinatione et incertis valescunt, relinquebat famam aut praeveniebat.

XL. Vulgabatur interim per Italiam *servatum munere deum Agrippam;* credebatur Romae, iamque Ostiam invectum multitudo ingens, iam in urbe clandestini coetus celebrabant, cum Tiberium anceps cura distrahere, vine militum servum suum coerceret an inanem credulitatem tempore ipso vanescere sineret.
2 modo nihil spernendum, modo non omnia metuenda ambiguus pudoris ac metus reputabat. postremo dat negotium Sallustio Crispo. ille e clientibus duos (quidam milites fuisse tradunt) deligit atque hortatur, simulata conscientia adeant, offerant pecu-
3 niam, fidem atque pericula polliceantur. exsequuntur ut iussum erat. dein speculati noctem incustoditam accepta idonea manu vinctum, clauso ore, in palatium traxere. percunctanti Tiberio *quomodo Agrippa factus esset?* respondisse fertur *quomodo tu*
4 *Caesar.* ut ederet socios, subigi non potuit. nec Tiberius poenam eius palam ausus in secreta palatii parte interfici iussit corpusque clam auferri. et quamquam multi e domo principis equitesque ac senatores sustentasse opibus, iuvisse consiliis dicerentur, haud quaesitum.

XLI. Fine anni arcus propter aedem Saturni ob recepta signa cum Varo amissa ductu Germanici, auspiciis Tiberii, et aedes Fortis Fortunae Tiberim iuxta in hortis quos Caesar dictator populo Romano legaverat, sacrarium genti Iuliae effigies-

---

relinquebat famam aut praeveniebat] Abibat vel cum inciperetur spargi, vel priusquam spargeretur rumor, eum adesse. *I. F. Gron.*

Cap. 40. *Ostiam*] Ita Ernestius cum cd. At Beroald. *Hostiam.* Paullo post quod legitur *celebrabant*, est, ad eum *confluebant honoris caussa.*

que D. Augusto apud Bovillas dicantur. C. Caecilio, L. Pomponio coss. Germanicus Caesar a. d. VII. Kal. Iunias triumphavit de Cheruscis Chattisque et Angrivariis, quaeque aliae nationes usque ad Albim colunt: vecta spolia, captivi, simulacra montium, fluminum, proeliorum; bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur. augebat intuentium visus eximia ipsius species currusque quinque liberis onustus. sed suberat occulta formido reputantibus *haud prosperum in Druso patre eius favorem vulgi; avunculum eiusdem Marcellum flagrantibus plebis studiis intra iuventam ereptum; breves et infaustos populi Romani amores.*

2 (beside "Pomponio") — 3 (beside "visus")

XLII. Ceterum Tiberius nomine Germanici trecenos plebi sestertios viritim dedit seque collegam consulatui eius destinavit. nec ideo sincerae caritatis fidem assecutus amoliri iuvenem specie honoris statuit, struxitque caussas, aut forte oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadocia potiebatur invisus Tiberio, quod eum Rhodi agentem nullo officio coluisset. nec id Archelaus per superbiam omiserat, sed ab intimis Augu- 2
sti monitus, quia florente C. Caesare missoque ad res Orientis intuta Tiberii amicitia credebatur. ut versa Caesarum subole imperium adeptus est, elicit Archelaum matris litteris, quae non dissimulatis filii offensionibus clementiam offerebat, si ad precandum veniret. ille ignarus doli, vel, si intelligere crederetur, 3
vim metuens in urbem properat; exceptusque immiti a principe et mox accusatus in senatu non ob crimina quae fingebantur, sed angore, simul fessus senio et quia regibus aequa, nedum infima, insolita sunt, finem vitae, sponte an fato, implevit. regnum in provinciam redactum est, *fructibusque eius levari posse centesimae vectigal* professus Caesar ducentesimam in posterum statuit. Per 4
idem tempus Antiocho Commagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis turbabantur nationes plerisque Romanum, aliis

---

Cap. 41. *Caecilio*] Sic pro *Caelio* Brotier., Ernestius, alii.
augebat visus] Die Zahl der für das Auge der Zuschauer interessanten Gegenstände wurde noch vermehrt durch die herrliche Gestalt, etc.
Cap. 42. *veniret*] Ernestius desiderat *venisset.*

regium imperium cupientibus; et provinciae Syria atque Iudaea fessae oneribus deminutionem tributi orabant.

XLIII. Igitur haec, et de Armenia quae supra memoravi, apud patres disseruit; *nec posse motum Orientem nisi Germanici sapientia componi: nam suam aetatem vergere, Drusi nondum satis adolevisse.* tunc decreto patrum permissae Germanico provinciae quae mari dividuntur, maiusque imperium, quoquo adisset, quam
2 his qui sorte aut missu principis obtinerent. Sed Tiberius demoverat Syria Creticum Silanum per affinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni vetustissimo liberorum eius pacta erat; praefeceratque Cn. Pisonem ingenio violentum et obsequii ignarum, insita ferocia a patre Pisone, qui civili bello resurgentes in Africa partes acerrimo ministerio adversus Caesarem iuvit, mox Brutum et Cassium secutus concesso reditu petitione honorum abstinuit, donec ultro ambiretur delatum ab Augusto consu-
3 latum accipere. sed praeter paternos spiritus uxoris quoque Plancinae nobilitate et opibus accendebatur. vix Tiberio concedere; liberos eius ut multum infra despectare: nec dubium habebat se delectum, qui Syriae imponeretur ad spes Germanici coercendas.
4 credidere quidam data et a Tiberio occulta mandata; et Plancinam haud dubie Augusta monuit muliebri aemulatione Agrippinam insectandi. divisa namque et discors aula erat tacitis in Dru-
5 sum aut Germanicum studiis. Tiberius ut proprium et sui sanguinis Drusum fovebat: Germanico alienatio patrui amorem apud ceteros auxerat, et quia claritudine materni generis anteibat,
6 avum M. Antonium, avunculum Augustum ferens. contra Druso proavus eques Romanus Pomponius Atticus dedecere Claudiorum imagines videbatur. et coniux Germanici Agrippina fecunditate ac fama Liviam uxorem Drusi praecellebat. sed fratres egregie concordes et proximorum certaminibus inconcussi.

XLIV. Nec multo post Drusus in Illyricum missus est, ut suesceret militiae studiaque exercitus pararet; simul iuvenem urbano luxu lascivientem melius in castris haberi Tiberius seque tu-

---

Cap. 43. *insectandi*] Hic genitivus pendet ex verbo *monuit*. Vid. Ramshorn. gram. lat. p. 443. Conf. annotata ad III, 63. XV, 5.

tiorem rebatur utroque filio legiones obtinente. sed Suevi praetendebantur auxilium adversus Cheruscos orantes. nam discessu 2 Romanorum ac vacui externo metu gentis assuetudine et tum aemulatione gloriae arma in se verterant. vis nationum, virtus ducum in aequo: sed Maroboduum regis nomen invisum apud populares, Arminium pro libertate bellantem favor habebat.

XLV. Igitur non modo Cherusci sociique eorum, vetus Arminii miles, sumpsere bellum; sed e regno etiam Marobodui Suevae gentes, Semnones ac Langobardi, defecere ad eum. quibus additis praepollebat, ni Inguiomerus cum manu clientium ad Maroboduum perfugisset, non aliam ob caussam quam quia fratris filio iuveni patruus senex parere dedignabatur. Diriguntur 2 acies, pari utrimque spe, nec, ut olim apud Germanos, vagis incursibus aut disiectas per catervas: quippe longa adversum nos militia insueverant sequi signa, subsidiis firmari, dicta imperatorum accipere. At tunc Arminius equo collustrans cuncta, ut quos- 3 que advectus erat, *reciperatam libertatem*, *trucidatas legiones*, *spolia adhuc et tela Romanis derepta in manibus multorum* ostentabat; contra *fugacem Maroboduum* appellans, *proeliorum expertem*, *Hercyniae latebris defensum*, *ac mox per dona et legationes petivisse foedus*, *proditorem patriae*, *satellitem Caesaris*, *haud minus infensis animis exturbandum quam Varum Quinctilium interfecerint. meminissent modo tot proeliorum, quorum eventu et ad* 4 *postremum eiectis Romanis satis probatum, penes utros summa belli fuerit.*

XLVI. Neque Maroboduus iactantia sui aut probris in hostem abstinebat, sed Inguiomerum tenens, *illo in corpore decus omne Cheruscorum*, *illius consiliis gesta quae prospere ceciderint*,

---

Cap. 44. *discessu*] Ernestius requirit *decessu*.

vacui externo metu] Muretus, qui e vet. libro laudat *vacue*, videtur voluisse, *vacuae externo metu gentes*, *assuetudine*, *et tum aemulatione gloriae*. Sed ita fuisse in unico Ms. codice, non puto. *I. F. Gron.* Verba *et tum*, i. e. et illo tempore, contra Ernestium recte tuetur Oberlinus.

Cap. 45. *clientium*] Sic Ernestius e cd. pro *clientum* rescripsit.
at tunc] Bekker. *ac tunc*.

testabatur; *vecordem Arminium et rerum nescium alienam gloriam in se trahere, quoniam tres vacuas legiones et ducem fraudis ignarum perfidia deceperit, magna cum clade Germaniae et ignominia*
2 *sua, cum coniux, cum filius eius servitium adhuc tolerent. at se, duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatam Germanorum gloriam servavisse. mox condicionibus aequis discessum; neque poenitere quod ipsorum in manu sit, integrum adversum Romanos bel-*
3 *lum an pacem incruentam malint.* His vocibus instinctos exercitus propriae quoque caussae stimulabant, cum a Cheruscis Langobardisque pro antiquo decore aut recenti libertate, et contra augendae dominationi certaretur. non alias maiore mole concursum neque ambiguo magis eventu, fusis utrimque dextris cornibus.
4 sperabaturque rursum pugna, ni Maroboduus castra in colles subduxisset. id signum perculsi fuit; et transfugiis paullatim nudatus in Marcomannos concessit misitque legatos ad Tiberium
5 oraturos auxilia. responsum est *non iure eum adversus Cheruscos arma Romana invocare, qui pugnantes in eundem hostem Romanos nulla ope iuvisset.* missus tamen Drusus, ut retulimus, pacis firmator.

XLVII. Eodem anno duodecim celebres Asiae urbes collapsae nocturno motu terrae; quo improvisior graviorque pestis fuit. neque solitum in tali casu effugium subveniebat, in aperta
2 prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. *sedisse immensos montes, visa in arduo quae plana fuerint, effulsisse inter ruinas ignes* memorant. Asperrima in Sardianos lues plurimum in eosdem misericordiae traxit: nam centies sestertium pollicitus Caesar, et quantum aerario aut fisco pendebant, in quinquennium
3 remisit. Magnetes a Sipylo proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Aegeatas, Apollonidenses, quique Mosteni ac Macedones Hyrcani vocantur, et Hierocaesaream,

---

Cap. 46. *transfugiis*] Sic pro *transfugis* dedit Lipsius.

Cap. 47. *prorumpendi*] Hic genitivus pendet ex nomine *effugium*.

in Sardianos] Bianoris in Sardes motu terrae dirutas epigramma est in Brunck. Anal. t. II. p. 157.

ac Macedones] *Ac* dedit Ernestius, Ryckius et, in ed. *aut*.

Myrinam, Cymen, Tmolum, levari idem in tempus tributis,
mittique ex senatu placuit qui praesentia spectaret refoveretque.
delectus est M. Aletus e praetoriis, ne consulari obtinente Asiam
aemulatio inter pares et ex eo impedimentum oriretur.

XLVIII. Magnificam in publicum largitionem auxit Caesar
haud minus grata liberalitate, quod bona Aemiliae Musae, lo-
cupletis intestatae, petita in fiscum Aemilio Lepido, cuius e
domo videbatur, et Patulei divitis equitis Romani hereditatem,
quamquam ipse heres in parte legeretur, tradidit M. Servilio,
quem prioribus neque suspectis tabulis scriptum compererat, *no-
bilitatem utriusque pecunia iuvandam* praefatus. neque heredita- 2
tem cuiusquam adiit nisi cum amicitia meruisset. ignotos et aliis
infensos eoque principem nuncupantes procul arcebat. Ceterum
ut honestam innocentium paupertatem levavit, ita prodigos et ob
flagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium
Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium movit senatu aut
sponte cedere passus est.

XLIX. Iisdem temporibus deum aedes vetustate aut igni
abolitas coeptasque ab Augusto dedicavit, Libero Liberaeque et
Cereri iuxta circum maximum, quam A. Postumius dictator
voverat, eodemque in loco aedem Florae ab L. et M. Publiciis
aedilibus constitutam, et Iano templum quod apud forum olito-
rium C. Duillius struxerat, qui primus rem Romanam prospere
mari gessit triumphumque navalem de Poenis meruit. Spei aedes
a Germanico sacratur: hanc Atilius voverat eodem bello.

L. Adolescebat interea lex maiestatis. et Apuleiam Variliam
sororis Augusti neptem, quia probrosis sermonibus D. Augustum
ac Tiberium et matrem eius illusisset Caesarique connexa adulte-
rio teneretur, maiestatis delator arcessebat. *de adulterio satis ca-* 2
veri lege Iulia visum: *maiestatis crimen distingui* Caesar postu-
lavit, *damnarique, si qua de Augusto irreligiose dixisset: in se
iacta nolle ad cognitionem vocari.* interrogatus a consule *quid de* 3

Cap. 48. *locupletis*] Lipsio Tacitus videtur scripsisse *L. locupletis*, id est, libertae locupletis, usitata formula scribendi.

Cap. 49. *quam*] Sic recte Lipsius. In cd. *quas*.

his censeret quae de matre eius locuta secus argueretur, reticuit: dein proximo senatus die illius quoque nomine oravit, *ne cui*
4 *verba in eam quoquo modo habita crimini forent*. liberavitque Appuleiam lege maiestatis: adulterii graviorem poenam deprecatus, *ut exemplo maiorum propinquis suis ultra ducentesimum lapidem removeretur*, suasit. adultero Manlio Italia atque Africa interdictum est.

LI. De praetore in locum Vipsanii Galli, quem mors abstulerat, subrogando certamen incessit. Germanicus atque Drusus (nam etiam tum Romae erant) Haterium Agrippam propinquum Germanici fovebant: contra plerique nitebantur ut numerus
2 liberorum in candidatis praepolleret, quod lex iubebat. laetabatur Tiberius, cum inter filios eius et leges senatus disceptaret. victa est sine dubio lex, sed neque statim et paucis suffragiis, quomodo etiam cum valerent leges vincebantur.

LII. Eodem anno coeptum in Africa bellum duce hostium Tacfarinate. is natione Numida in castris Romanis auxiliaria stipendia meritus, mox desertor, vagos primum et latrociniis suetos ad praedam et raptus congregare, dein more militiae per vexilla et turmas componere, postremo non inconditae turbae,
2 sed Musulanorum dux haberi. valida ea gens et solitudinibus Africae propinqua, nullo etiam tum urbium cultu, cepit arma Maurosque accolas in bellum traxit. dux et his Mazippa. divisusque exercitus, ut Tacfarinas lectos viros et Romanum in modum armatos castris attineret, disciplina et imperiis suesceret, Mazippa levi cum copia incendia et caedes et terrorem circumferret.
3 compulerantque Cinithios haud spernendam nationem in eadem,

---

Cap. 52. *auxiliaria*] Ita Beroald. e codice, ut videtur. Lipsius et Pichena retinuerunt *auxiliariis*, quod est e coniectura. Ryckio legendum videtur *auxiliaris*, itemque Mercero ad XI, 18. ubi est, *qui natione Caninefas, auxiliaris et diu meritus*.

Musulanorum] Ptolemaeus IV, 3. vocat *Μισουλάμους*. Inde Ryckius et Pichena scribendum putant *Musulamorum*, ut est in vett. edd. IV, 24., ubi tamen recentiores item *Musulanorum* dederunt.

disciplina] Pichena *disciplinae*.

Cinithios] Aurelius volebat *Cinyphios*, improbante Oberlino.

cum Furius Camillus proconsul Africae legionem et quod sub
signis sociorum, in unum conductos ad hostem duxit, modicam
manum, si multitudinem Numidarum atque Maurorum spectares:
sed nihil aeque cavebatur quam ne bellum metu eluderent.
spe victoriae inducti sunt ut vincerentur. igitur legio medio, le- 4
ves cohortes duaeque alae in cornibus locantur. nec Tacfarinas
pugnam detrectavit. fusi Numidae, multosque post annos Furio
nomini partum decus militiae. nam post illum reciperatorem ur-
bis filiumque eius Camillum penes alias familias imperatoria laus
fuerat, atque hic, quem memoramus, bellorum expers habeba- 5
tur. eo pronior Tiberius res gestas apud senatum celebravit: et
decrevere patres triumphalia insignia. quod Camillo ob mode-
stiam vitae impune fuit.

LIII. Sequens annus Tiberium tertio, Germanicum iterum
consules habuit. sed eum honorem Germanicus iniit apud urbem
Achaiae Nicopolim, quo venerat per Illyricam oram, viso fratre
Druso in Dalmatia agente, Hadriatici ac mox Ionii maris adver-
sam navigationem perpessus. igitur paucos dies insumpsit re- 2
ficiendae classi: simul sinus Actiaca victoria inclitos et sacratas
ab Augusto manubias castraque Antonii cum recordatione maio-
rum suorum adiit. namque ei, ut memoravi, avunculus Augustus,
avus Antonius erant, magnaque illic imago tristium laetorumque.
Hinc ventum Athenas foederique sociae et vetustae urbis datum 3
ut uno lictore uteretur. excepere Graeci quaesitissimis honoribus
vetera suorum facta dictaque praeferentes, quo plus dignationis
adulatio haberet.

---

proconsul] In cd. est *proconsule*, quod receptum a I. F. Gron. Ernestius repudiavit.

conductos] Nimis fastidiose Heinsius *conductos* reiicit et substituit *condictos* vel *coactos*.

Cap. 53. *in Dalmatia*] Unicus codex manifeste *Delmatia*, sicut etiam III, 9. *Delmatico*, quod in Ms. servatum perinde ut hoc loco mutavit editor iam Beroaldus. *I. Gron.*

praeferentes] Eleganter et docte de hoc loco disputat A. G. Meyer. in bibl. crit. Hildes. 1821. p. 1082, sqq. Conf. etiam Walther. obss. spec. I. p. 6, sq.

LIV. Petita inde Euboea tramisit Lesbum, ubi Agripp[illegible] novissimo partu Iuliam edidit. tum extrema Asiae Perinthum[illegible] ac Byzantium Thracias urbes, mox Propontidis angustias et [illegible] Ponticum intrat cupidine veteres locos et fama celebratos nosce[illegible] di; pariterque provincias internis certaminibus aut magistratu[illegible]
2 iniuriis fessas refovebat. atque illum in regressu sacra Samoth[illegible] cum visere nitentem obvii aquilones depulere. Igitur ab Il[illegible] quaeque ibi varietate fortunae et nostri origine veneranda, rel[illegible] git Asiam appellitque Colophona ut Clarii Apollinis oraculo ut[illegible]
3 retur. non femina illic, ut apud Delphos, sed certis e famili[illegible] et ferme Mileto accitus sacerdos numerum modo consultanti[illegible] et nomina audit; tum in specum degressus, hausta fontis arca[illegible] aqua, ignarus plerumque litterarum et carminum, edit respon[illegible] versibus compositis super rebus quas quis mente concepit. e[illegible] ferebatur Germanico per ambages, ut mos oraculis, *maturum exitium* cecinisse.

LV. At Cn. Piso quo properantius destinata inciperet, civitatem Atheniensium turbido incessu exterritam oratione saeva increpat oblique Germanicum perstringens, *quod contra decus Romani nominis non Athenienses, tot cladibus exstinctos, sed colluviem illam nationum comitate nimia coluisset: hos enim esse Mithridatis adversus Sullam, Antonii adversus D. Augustum socios.*
2 Etiam vetera obiectabat, quae in Macedones improspere, violenter in suos fecissent, offensus urbi propria quoque ira, quia Theophilum quemdam Areo iudicio falsi damnatum precibus suis non concederent. Exin navigatione celeri per Cycladas et compendia maris assequitur Germanicum apud insulam Rhodum, haud nescium quibus insectationibus petitus foret: sed tanta mansuetudine agebat ut, cum orta tempestas raperet in abrupta

Cap. 54. *Igitur ab Ilio* etc.] Codex habet: *Igitur alio quaeque ibi* etc. Unde Freinshemius fecit: *Igitur Ilio quaeque ibi* etc.; Heinsius: *Igitur ab Ilio, quaeque ibi* etc. quam lectionem cum Bekkero retinuimus. I. Sev. Vater. in animadv. in locos quosdam ex Mid. Dem. orat. Tacito etc. editis Ienae 1796. p. 35. legendum suadet: *Igitur adito Ilio* etc. eleganti coniectura, quam ita probo, ut legere velim: *Igitur adito Ilio quaeque alia ibi* etc.

possetque interitus inimici ad casum referri, miserit triremes, quarum subsidio discrimini eximeretur. Neque tamen mitigatus 3
Piso, et vix diei moram perpessus linquit Germanicum praevenitque. et postquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipularium iuvando, cum veteres centuriones, severos tribunos demoveret locaque eorum clientibus suis vel deterrimo cuique attribueret, desidiam in castris, licentiam in urbibus, vagum ac lascivientem per agros militem sineret, eo usque corruptionis provectus est, ut sermone vulgi *parens legionum* haberetur. Nec Plancina se intra decora feminis tenebat, sed 4
exercitio equitum, decursibus cohortium interesse, in Agrippinam, in Germanicum contumelias iacere, quibusdam etiam bonorum militum ad mala obsequia promptis, quod *haud invito imperatore ea fieri* occultus rumor incedebat.

LVI. Nota haec Germanico; sed praeverti ad Armenios instantior cura fuit. ambigua gens ea antiquitus hominum ingeniis et situ terrarum, quo nostris provinciis late praetenta penitus ad Medos porrigitur; maximisque imperiis interiecti et saepius discordes sunt, adversus Romanos odio et in Parthum invidia. regem illa tempestate non habebant amoto Vonone: sed favor 2
nationis inclinabat in Zenonem Polemonis regis Pontici filium, quod is prima ab infantia instituta et cultum Armeniorum aemulatus venatu, epulis et quae alia barbari celebrant, proceres plebemque iuxta devinxerat. igitur Germanicus in urbe Artaxata 3
approbantibus nobilibus, circumfusa multitudine, insigne regium capiti eius imposuit. ceteri venerantes regem *Artaxiam* consalutavere, quod illi vocabulum indiderant ex nomine urbis. At 4
Cappadoces in formam provinciae redacti Q. Veranium legatum accepere; et quaedam ex regiis tributis deminuta, quo mi-

---

Cap. 55. *eo usque corruptionis prov. est*] *Corruptio* h. l. active dicitur.

decursibus] Hi decursus fuerunt exercitii, Waffenübungen. Conf. III, 33.

Cap. 56. *praeverti*] Id est, relictis omnibus aliquo pervenire, ut apud Plaut. Mil. glor. IV, 3, 102. et saepius, atque Horat. Sat. I, 3, 38.

ingeniis et situ terr.] Ita cd. teste Pichena. In edd. ante Pichenam, *non modo ingeniis, sed situ.*

tius Romanam imperium speraretur. Commagenis Q. Servaeus praeponitur, tum primum ad ius praetoris translatis.

LVII. Cunctaque socialia prospere composita non ideo laetum Germanicum habebant ob superbiam Pisonis, qui iussus partem legionum ipse aut per filium in Armeniam ducere utrum-
2 que neglexerat. Cyrri demum apud hiberna decumae legionis convenere firmato vultu Piso adversus metum, Germanicus, ne minari crederetur: et erat, ut rettuli, clementior. sed amici accendendis offensionibus callidi intendere vera, aggerere falsa,
3 ipsumque et Plancinam et filios variis modis criminari. postremo paucis familiarium adhibitis sermo coeptus a Caesare, qualem ira et dissimulatio gignit: responsum a Pisone precibus contumacibus, discesseruntque apertis odiis. postque rarus in tribunali Caesaris Piso, et si quando assideret, atrox ac dissentire ma-
4 nifestus. vox quoque eius audita est in convivio, cum apud regem Nabataeorum coronae aureae magno pondere Caesari et Agrippinae, leves Pisoni et ceteris offerrentur, *principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari:* abiecitque simul coronam et multa in luxum addidit, quae Germanico quamquam acerba tolerabantur tamen.

LVIII. Inter quae ab rege Parthorum Artabano legati venere. miserat *amicitiam ac foedus* memoraturos, et *cupere renovari dextras, daturumque honori Germanici ut ripam Euphratis accederet: petere interim ne Vonones in Syria haberetur, neu pro-*
2 *ceres gentium propinquis nuntiis ad discordias traheret.* ad ea Germanicus de societate Romanorum Parthorumque magnifice, de adventu regis et cultu sui cum decore ac modestia respondit. Vonones Pompeiopolim Ciliciae maritimam urbem amotus est.
3 datum id non modo precibus Artabani sed contumeliae Pisonis,

---

Cap. 57. *ira et dissimulatio*] Muretus coniicit *irae dissimulatio.* In vulgata multo maior vis inest.

apertis] Est Lipsii emendatio, pro *opertis.*

Cap. 58. *neu proceres*] Legendum putant, Mercerus *ne praeceres*, Pichena *ne is proceres.* Recte: his enim verbis indicatur caussa, quamobrem Vononem e Syria removeri velit.

cui gratissimus erat ob plurima officia et dona, quibus Plancinam devinxerat.

LIX. M. Silano, L. Norbano coss. Germanicus Aegyptum proficiscitur cognoscendae antiquitati. Sed cura provinciae praetendebatur, levavitque apertis horreis pretia frugum, multaque in vulgus grata usurpavit, sine milite incedere, pedibus intectis et pari cum Graecis amictu, P. Scipionis aemulatione, quem eadem factitavisse apud Siciliam quamvis flagrante adhuc Poenorum bello accepimus. Tiberius cultu habituque eius lenibus ver- 2
bis perstricto acerrime increpuit quod contra instituta Augusti non sponte principis Alexandriam introisset. nam Augustus in- 3
ter alia dominationis arcana, vetitis nisi permissu ingredi senatoribus aut equitibus Romanis illustribus, seposuit Aegyptum, ne fame urgeret Italiam quisquis eam provinciam claustraque terrae ac maris quamvis levi praesidio adversum ingentes exercitus insedisset.

LX. Sed Germanicus, nondum comperto profectionem eam incusari, Nilo subvehebatur orsus oppido a Canopo. condidere id Spartani ob sepultum illic rectorem navis Canopum, qua tempestate Menelaus Graeciam repetens diversum ad mare terramque Libyam deiectus. inde proximum amnis os dicatum Herculi, 2
quem indigenae ortum apud se et antiquissimum perhibent, eosque qui postea pari virtute fuerint, in cognomentum eius ascitos. mox visit veterum Thebarum magna vestigia. et manebant 3
structis molibus litterae Aegyptiae priorem opulentiam complexae; iussusque e senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari referebat *habitasse quondam septingenta milia aetate militari, atque eo cum exercitu regem Rhamsen Libya, Aethiopia, Medis-*

Cap. 59. *cognoscendae antiquitati*] sic, non *antiquitatis*, h. l. scribendum esse persuasit mihi Günther. in Athenaeo. 1817. Tom. II. fasc. II. p. 277. Conf. III, 19.

claustraque terrae ac maris] Cum Lipsio intelligimus Pelusium, Paraetonium et Alexandriam.

Cap. 60. *deiectus*] In cd. *delectus* (ut etiam IV, 25. *dilectis*, vitiose), unde Beroaldus *delatus*, Pichena *delatus est*. I. Gron., Ernestius, alii *deiectus*. Possit etiam legi *devectus*.

que et Persis et Bactriano ac Scytha potitum; quasque terras Syri Armeniique et contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum
4 *hinc Lycium ad mare imperio tenuisse.* legebantur et indicta gentibus tributa, pondus argenti et auri, numerus armorum equorumque, et dona templis, ebur atque odores, quasque copias frumenti et omnium utensilium quaeque natio penderet, haud minus magnifica quam nunc vi Parthorum aut potentia Romana iubentur.

LXI. Ceterum Germanicus aliis quoque miraculis intendit animum. quorum praecipua fuere Memnonis saxea effigies, ubi radiis solis icta est, vocalem sonum reddens, disiectasque inter et vix pervias arenas instar montium eductae pyramides certamine et opibus regum, lacusque effossa humo, superfluentis Nili receptacula, atque alibi angustiae et profunda altitudo, nullis inquirentium spatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, claustra olim Romani imperii, quod nunc rubrum ad mare patescit.

LXII. Dum ea aestas Germanico plures per provincias transigitur, haud leve decus Drusus quaesivit, illiciens Germanos ad discordias, utque fracto iam Maroboduo usque in exitium
2 insisteretur. erat inter Gotones nobilis iuvenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, et tunc dubiis rebus eius ultionem ausus. Is valida manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptisque primoribus ad societatem irrumpit regiam castellumque
3 iuxta situm. veteres illic Suevorum praedae et nostris e provinciis lixae ac negotiatores reperti, quos ius commercii, dein cupido augendi pecuniam, postremum oblivio patriae suis quemque ab sedibus hostilem in agrum transtulit.

LXIII. Maroboduo undique deserto non aliud subsidium quam misericordia Caesaris fuit. transgressus Danubium, qua Noricam provinciam praefluit, scripsit Tiberio, non ut profugus

---

Cap. 61. *disiectas — arenas*] I. F. Gron. interpretatur *solutas, dissociabiles, intractabiles ob segregem naturam*, Oberlinus *vento disiici solitas;* Ernestius suspicatur Tacitum dedisse *desertas.*

spatiis] *spatia* intelligo cum Ernestio mensuras.

aut supplex, sed ex memoria prioris fortunae: *nam multis natio-* 2
nibus clarissimum quondam regem ad se vocantibus Romanam ami-
citiam praetulisse. responsum a Caesare *tutam ei honoratamque*
sedem in Italia fore, si maneret: sin rebus eius aliud conduceret,
abiturum fide qua venisset. ceterum apud senatum disseruit *non* 3
Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum aut Antiochum populo
Romano perinde metuendos fuisse. exstat oratio, qua *magnitudi-*
nem viri, violentiam subiectarum ei gentium, et quam propinquus
Italiae hostis, suaque in destruendo eo consilia extulit. Et Maro- 4
boduus quidem Ravennae habitus, si quando insolescerent Sue-
vi, quasi rediturus in regnum ostentabatur. sed non excessit
Italia per duodeviginti annos, consenuitque multum imminuta
claritate ob nimiam vivendi cupidinem. Idem Catualdae casus 5
neque aliud perfugium. pulsus haud multo post Hermundurorum
opibus et Vibilio duce, receptusque Forum Iulium Narbonensis
Galliae coloniam mittitur. barbari utrumque comitati, ne quie-
tas provincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina
Marum et Cusum locantur, dato rege Vannio gentis Quadorum.

LXIV. Simul nuntiato *regem Artaxiam Armeniis a Germanico*
datum, decrevere patres *ut Germanicus atque Drusus ovantes urbem*
introirent. structi et arcus circum latera templi Martis ultoris cum
effigie Caesarum, laetiore Tiberio, quia pacem sapientia firma-
verat, quam si bellum per acies confecisset. Igitur Rhescupo- 2
rin quoque Thraciae regem astu aggreditur. omnem eam natio-
nem Rhoemetalces tenuerat: quo defuncto Augustus partem
Thracum Rhescuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permisit.
in ea divisione arva et urbes et vicina Graecis Cotyi, quod in- 3
cultum, ferox, annexum hostibus, Rhescuporidi cessit; ipso-
rumque regum ingenia illi mite et amoenum, huic atrox, avidum

---

Cap. 63. *rebus eius*] Ita codex, neque audiendi sunt, qui *suis* malunt.

rediturus] In cd. *reditus*, quod Beroaldus expressit. Editores posteriores scripserunt *rediturus*, quod retinuimus. I. Gron. sibi persuasit, Tacitum scripsisse *reditui*, quales dativos amat Tacitus. Vide notata ad I, 10.

Vibilio] Ryckius putat scribendum esse *Vibillio*, assentiente Ernestio.

4 et societatis impatiens erat. sed primo subdola concordia egere: mox Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data, et resistenti vim facere, cunctanter sub Augusto, quem auctorem utriusque regni, si sperneretur, vindicem metuebat. enimvero audita mutatione principis immittere latronum globos, exscindere castella, caussas bello.

LXV. Nihil aeque Tiberium anxium habebat quam ne composita turbarentur. deligit centurionem, qui nuntiaret regibus *ne armis disceptarent:* statimque a Cotye dimissa sunt, quae paraverat, auxilia. Rhescuporis ficta modestia postulat, *eundem*
2 *in locum coiretur; posse de controversiis colloquio transigi.* nec diu dubitatum de tempore, loco, dein condicionibus, cum alter facilitate, alter fraude cuncta inter se concederent acciperentque. Rhescuporis sanciendo, ut dictitabat, foederi convivium adiicit, tractaque in multam noctem laetitia per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn et, postquam dolum intellexerat, *sacra regni, eiusdem familiae deos et hospitales mensas* obtestantem ca-
3 tenis onerat. Thraciaque omni potitus scripsit ad Tiberium *structas sibi insidias, praeventum insidiatorem:* simul bellum adversus Bastarnas Scythasque praetendens novis peditum et equitum copiis sese firmabat.

LXVI. Molliter rescriptum, *si fraus abesset, posse eum innocentiae fidere; ceterum neque se neque senatum nisi cognita caussa ius et iniuriam discreturos: proinde tradito Cotye veniret trans-*
2 *ferretque invidiam criminis.* eas litteras Latinius Pandus propraetor Moesiae cum militibus quis Cotys traderetur, in Thraciam misit. Rhescuporis inter metum et iram cunctatus maluit patrati quam incepti facinoris reus esse: *occidi Cotyn* iubet *mor-*
3 *temque sponte sumptam* ementitur. Nec tamen Caesar placitas semel artes mutavit, sed defuncto Pando, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, Pomponium Flaccum veterem stipendiis

---

Cap. 64. *sed primo*] Ita e cd. Beroaldus. Alii *et primo.*
Cap. 65. *Bastarnas*] Ita Lipsius et Pichena. Alii *Basternas.*
Cap. 66. *veterem stipendiis*] Pichena aliique malunt *stipendii.*

et arta cum rege amicitia eoque accommodatiorem ad fallendum
ob id maxime Moesiae praefecit.

LXVII. Flaccus in Thraciam transgressus per ingentia pro-
missa quamvis ambiguum et scelera sua reputantem perpulit, ut
praesidia Romana intraret. circumdata hinc regi specie honoris
valida manus, tribunique et centuriones monendo, suadendo et,
quanto longius abscedebatur, apertiore custodia, postremo gna-
rum necessitatis in urbem traxere. accusatus in senatu ab uxore 2
Cotyis damnatur, ut procul regno teneretur. Thracia in Rhoe-
metalcen filium, quem paternis consiliis adversatum constabat,
inque liberos Cotyis dividitur; iisque nondum adultis Trebellie-
nus Rufus praetura functus datur, qui regnum interim tractaret,
exemplo quo maiores M. Lepidum Ptolemaei liberis tutorem in
Aegyptum miserant. Rhescuporis Alexandriam devectus, at- 3
que illic fugam tentans an ficto crimine interficitur.

LXVIII. Per idem tempus Vonones, quem amotum in Ci-
liciam memoravi, corruptis custodibus effugere ad Armenios,
inde in Albanos Heniochosque et consanguineum sibi regem Scy-
tharum conatus est. specie venandi omissis maritimis locis avia
saltuum petiit; mox pernicitate equi ad amnem Pyramum con-
tendit, cuius pontes accolae ruperant audita regis fuga: neque
vado penetrari poterat. igitur in ripa fluminis a Vibio Frontone 2
praefecto equitum vincitur. mox Remmius evocatus, priori cu-
stodiae regis appositus, quasi per iram gladio eum transigit:
unde maior fides conscientia sceleris et metu indicii mortem Vo-
noni illatam.

LXIX. At Germanicus Aegypto remeans cuncta, quae
apud legiones aut urbes iusserat, abolita vel in contrarium versa
cognoscit. hinc graves in Pisonem contumeliae; nec minus acer-
ba, quae ab illo in Caesarem tentabantur. dein Piso abire Sy- 2

Cap. 67. *abscedebatur*] In Lipsiana a. 1600. *abscedebat.*

Cap. 68. *conatus est. specie venandi*] Ante Acidalium plene interpun-
gebatur post *venandi*. I. F. Gron. dubitat, an non delendum sit *est*,
cunctaque usque ad *petiit* continua oratione efferenda.

Cap. 69. *dein Piso*] Lipsio ante *dein* aliquid videtur deesse. Aci-
dalius coniicit *denique* esse scribendum. Sed *dein* non esse mutandum,
monstrat *tum*, quod sequitur.

ria statuit. mox adversa Germanici valetudine detentus, ubi recreatum accepit votaque pro incolumitate solvebantur, admotas hostias, sacrificalem apparatum, festam Antiochensium plebem per lictores proturbat. tum Seleuciam digreditur opperiens aegri-
3 tudinem, quae rursum Germanico acciderat. saevam vim morbi augebat persuasio veneni a Pisone accepti; et reperiebantur solo ac parietibus erutae humanorum corporum reliquiae, carmina et devotiones, et nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semusti cineres ac tabe obliti aliaque maleficia, quis creditur animas numinibus infernis sacrari. simul missi a Pisone incusabantur ut valetudinis adversa rimantes.

LXX. Ea Germanico haud minus ira quam per metum accepta: *si limen obsideretur, si effundendus spiritus sub oculis inimicorum foret, quid deinde miserrimae coniugi, quid infantibus liberis eventurum? lenta videri veneficia; festinare et urgere, ut provinciam, ut legiones solus habeat. sed non usque eo defectum Germanicum neque praemia caedis apud interfectorem mansura.*
2 componit epistolas *quis amicitiam ei renuntiabat.* addunt plerique iussum *provincia decedere.* nec Piso moratus ultra naves solvit; moderabaturque cursui, quo propius regrederetur, si mors Germanici Syriam aperuisset.

LXXI. Caesar paullisper ad spem erectus, dein fesso corpore, ubi finis aderat, assistentes amicos in hunc modum alloquitur: *Si fato concederem, iustus mihi dolor etiam adversus deos esset, quod me parentibus, liberis, patriae, intra iuventam*
2 *praematuro exitu raperent. nunc scelere Pisonis et Plancinae interceptus ultimas preces pectoribus vestris relinquo: referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumven-*
3 *tus miserrimam vitam pessima morte finierim. si quos spes meae, si quos propinquus sanguis, etiam quos invidia erga viventem mo-*

---

parietibus] Muretus coniicit *parietinis*, adversante Oberlino.

tabe] Lipsius malit *tabo*. sic Hist. III, 35. *noxia tabo humus*. Virg. Aen. III, 29. *terram tabo maculant*.

Cap. 70. *propius*] Lipsius coniicit *properius*.

Cap. 71. *intra iuventam*] Romano more, quibus iuventa finiebatur anno 45. *Lips.*

*vebat, illacrimabunt quondam florentem et tot bellorum supersti-
tem muliebri fraude cecidisse. erit vobis locus querendi apud sena-
tum, invocandi leges. non hoc praecipuum amicorum munus est,* 4
*prosequi defunctum ignavo questu, sed quae voluerit, meminisse,
quae mandaverit, exsequi. flebunt Germanicum etiam ignoti, vin-
dicabitis vos, si me potius quam fortunam meam fovebatis. osten-* 5
*dite populo Romano D. Augusti neptem eandemque coniugem meam;
numerate sex liberos. misericordia cum accusantibus erit, fingen-
tibusque scelesta mandata aut non credent homines aut non igno-
scent.* Iuravere amici dextram morientis contingentes, *spiritum
ante quam ultionem amissuros.*

LXXII. Tum ad uxorem versus *per memoriam sui, per com-
munes liberos* oravit, *exueret ferociam, saevienti fortunae sum-
mitteret animum, neu regressa in urbem aemulatione potentiae va-
lidiores irritaret.* haec palam et alia secreto, per quae ostendere 2
credebatur metum ex Tiberio. Neque multo post exstinguitur in-
genti luctu provinciae et circumiacentium populorum. indoluere 3
exterae nationes regesque: tanta illi comitas in socios, mansue-
tudo in hostes; visuque et auditu iuxta venerabilis; cum magni-
tudinem et gravitatem summae fortunae retineret, invidiam et
arrogantiam effugerat.

LXXIII. Funus sine imaginibus et pompa per laudes et
memoriam virtutum eius celebre fuit. et erant qui formam, aeta-
tem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum in quibus
interiit, magni Alexandri fatis adaequarent. *nam utrumque cor-* 2
*pore decoro, genere insigni, haud multum triginta annos egres-
sum, suorum insidiis externas inter gentes occidisse: sed hunc mi-
tem erga amicos, modicum voluptatum, uno matrimonio, certis
liberis egisse, neque minus proeliatorem, etiamsi temeritas abfue-
rit praepeditusque sit perculsas tot victoriis Germanias servitio pre-
mere. quodsi solus arbiter rerum, si iure et nomine regio fuisset,* 3
*tanto promptius assecuturum gloriam militiae, quantum clementia,
temperantia, ceteris bonis artibus praestitisset.* Corpus antequam 4

---

muliebri fraude] Pichena huc refert locum e Sophoclis Trachin. ap. Cicer. Tusc. II, 8.

cremaretur, nudatum in foro Antiochensium, qui locus sepulturae destinabatur, praetuleritne veneficii signa, parum constitit; nam ut quis misericordia in Germanicum et praesumpta suspicione aut favore in Pisonem pronior, diversi interpretantur.

LXXIV. Consultatum inde inter legatos quique alii senatorum aderant, *quisnam Syriae praeficeretur.* et ceteris modice nisis inter Vibium Marsum et Cn. Sentium diu quaesitum: dein
2 Marsus seniori et acrius tendenti Sentio concessit. isque insignem veneficiis ea in provincia et Plancinae percaram, nomine Martinam, in urbem misit postulantibus Vitellio ac Veranio ceterisque, qui crimina et accusationem tamquam adversus receptos iam reos instruebant.

LXXV. At Agrippina quamquam defessa luctu et corpore aegro omnium tamen quae ultionem morarentur intolerans ascendit classem cum cineribus Germanici et liberis, miserantibus cunctis *quod femina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimonio inter venerantes gratantesque aspici solita, tunc ferales reliquias sinu ferret, incerta ultionis, anxia sui et infelici fecundi-*
2 *date fortunae totiens obnoxia.* Pisonem interim apud Coum insulam nuntius assequitur *excessisse Germanicum.* quo intemperanter accepto caedit victimas, adit templa, neque ipse gaudium moderans, et magis insolescente Plancina, quae luctum amissae sororis tum primum laeto cultu mutavit.

LXXVI. Affluebant centuriones monebantque *prompta illi legionum studia; repeteret provinciam non iure ablatam et vacuam.*
2 igitur *quid agendum* consultanti M. Piso filius *properandum in urbem* censebat: *nihil adhuc inexpiabile admissum, neque suspiciones imbecillas aut inania famae pertimescenda. discordiam erga Germanicum odio fortasse dignam, non poena; et ademptione pro-*

Cap. 73. *interpretantur*] Sic codex, quod cum I. Gronov. tenemus. Alii, et iam Beroaldus *interpretabantur.*

Cap. 74. *Martinam*] Grotius Syriacum nomen requirit, quale est *Martha.*

adversus receptos reos] *Receptus* dicitur *reus* post datam a praetore actionem nominisque delationem. Conf. IV, 21.

Cap. 75. *infelici fecunditate*] Ernestio videtur de hac lectione dubitari posse, an non scribendum *in felici.*

vinciae satisfactum inimicis. quodsi regrederetur, obsistente Sen- 3
tio civile bellum incipi; nec duraturos in partibus centuriones mili-
tesque, apud quos recens imperatoris sui memoria et penitus infixus
in Caesares amor praevaleret.

LXXVII. Contra Domitius Celer ex intima eius amicitia
disseruit *utendum eventu: Pisonem, non Sentium, Syriae prae-*
positum; huic fasces et ius praetoris, huic legiones datas. si quid
hostile ingruat, quem iustius arma oppositurum, quam qui legati
auctoritatem et propria mandata acceperit? relinquendum etiam 2
rumoribus tempus, quo senescant: plerumque innocentes recenti in-
vidiae impares. at si teneat exercitum, augeat vires, multa, quae
provideri non possint, fortuito in melius casura. an festinamus cum
Germanici cineribus appellere, ut te inauditum et indefensum plan-
ctus Agrippinae ac vulgus imperitum primo rumore rapiant? est 3
tibi Augustae conscientia, est Caesaris favor, sed in occulto; et
periisse Germanicum nulli iactantius maerent quam qui maxime
laetantur.

LXXVIII. Haud magna mole Piso, promptus ferocibus, in
sententiam trahitur; missisque ad Tiberium epistolis incusat *Ger-*
manicum luxus et superbiae; seque pulsum, ut locus rebus novis
patefieret, curam exercitus eadem fide, qua tenuerit, repetivisse.
simul Domitium impositum triremi *vitare littorum oram praeter-* 2
que insulas lato mari pergere in Syriam iubet. concurrentes de-
sertores per manipulos componit, armat lixas, traiectisque in
continentem navibus vexillum tironum in Syriam euntium in-
tercipit, regulis Cilicum, *ut se auxiliis iuvarent*, scribit, haud 3
ignavo ad ministeria belli iuvene Pisone, quamquam suscipien-
dum bellum abnuisset.

Cap. 77. *quem iustius — quam qui*] In cd. est: *quem iustius arma oppositurum, qui legati* etc. unde illa facta est lectio, quam nos restituimus. Nam Pichena sic scripsit: *quam iustius arma opposuitur. qui leg.* etc. Possit etiam codicis scriptura, particula *quam* non addita, sic retineri, ut suppleatur *quam Pisonem;* quam rationem tuetur Walther. in obs. spec. II. p. 8, sq.

Cap. 78. *lato mari*] Lipsius coniicit *alto*. Non apte Oberlinus comparat ex Horat. Epist. I, 2, 20. *latum aequor.*

LXXIX. Igitur oram Lyciae ac Pamphyliae praelegentes, obviis navibus quae Agrippinam vehebant, utrimque infensi arma primo expediere: dein mutua formidine non ultra iurgium processum est, Marsusque Vibius nuntiavit Pisoni, *Romam ad di-*
2 *cendam caussam veniret.* ille eludens respondit *affuturum, ubi praetor, qui de veneficiis quaereret, reo atque accusatoribus diem praedixisset.* Interim Domitius Laodiceam urbem Syriae appulsus cum hiberna sextae legionis peteret, quod eam maxime no-
3 vis consiliis idoneam rebatur, a Pacuvio legato praevenitur. id Sentius Pisoni per litteras aperit, monetque *ne castra corruptoribus, ne provinciam bello tentet:* quosque Germanici memores aut inimicis eius adversos cognoverat, contrahit, *magnitudinem imperatoris* identidem ingerens et *rem publicam armis peti;* ducitque validam manum et proelio paratam.

LXXX. Nec Piso, quamquam coepta secus cadebant, omisit tutissima e praesentibus, sed castellum Ciliciae munitum admodum, cui nomen Celendris, occupat. nam admixtis desertoribus et tirone nuper intercepto suisque et Plancinae servitiis auxilia Cilicum, quae reguli miserant, in numerum legionis com-
2 posuerat. *Caesarisque se legatum* testabatur *provincia, quam is dedisset, arceri non a legionibus (earum quippe accitu venire), sed a Sentio privatum odium falsis criminibus tegente. consisterent in acie, non pugnaturis militibus, ubi Pisonem ab ipsis parentem quondam appellatum, si iure ageretur, potiorem, si ar-*
3 *mis, non invalidum vidissent.* tum pro munimentis castelli manipulos explicat colle arduo et derupto: nam cetera mari cinguntur. contra veterani, ordinibus ac subsidiis instructi. hinc mili-
4 tum, inde locorum asperitas: sed non animus, non spes, ne tela quidem nisi agrestia, ad subitum usum properata. ut venere in manus, non ultra dubitatum quam dum Romanae cohortes in aequum eniterentur; vertunt terga Cilices seque castello claudunt.

Cap. 80. *Celendris*] Vulgo *Celenderis.* Illud Pichena e codice restituit.

in numerum] Ryck. ad Hist. I, 87. emendat *in numeros.*

militum] Muretus *militum vis.*

LXXXI. Interim Piso classem haud procul opperientem appugnare frustra tentavit; regressusque et pro muris modo semet afflictando, modo singulos nomine ciens, praemiis vocans, seditionem coeptabat; adeoque commoverat, ut signifer legionis sextae signum ad eum transtulerit. tum Sentius *occa-* 2
nere cornua tubasque, et peti aggerem, erigi scalas iussit ac *promptissimum quemque succedere, alios tormentis hastas, saxa et faces ingerere.* tandem victa pertinacia Piso oravit, *uti traditis* 3
armis maneret in castello, dum Caesar, cui Syriam permitteret, consulitur. non receptae condiciones, nec aliud quam naves et tutum in urbem iter concessum est.

LXXXII. At Romae postquam Germanici valetudo percrebuit, cunctaque, ut ex longinquo, aucta in deterius afferebantur, dolor, ira. et erumpebant questus: *ideo nimirum in extremas terras relegatum, ideo Pisoni permissam provinciam; hoc egisse secretos Augustae cum Plancina sermones. vera prorsus de Druso seniores locutos: displicere regnantibus civilia filiorum ingenia, neque ob aliud interceptos quam quia populum Romanum aequo iure complecti reddita libertate agitaverint.* Hos vulgi ser- 2
mones audita mors adeo incendit, ut ante edictum magistratuum, ante senatus consultum sumpto iustitio desererentur fora, clauderentur domus; passim silentia et gemitus, nihil compositum in ostentationem; et quamquam neque insignibus lugentium abstinerent, altius animis maerebant. Forte negotiatores vivente 3
adhuc Germanico Syria egressi laetiora de valetudine eius attulere. statim credita, statim vulgata sunt; ut quisque obvius, quamvis leviter audita in alios atque illi in plures cumulata gaudio transferunt. cursant per urbem, moliuntur templorum fores. 4

Cap. 81. *appugnare*] Ita cd. et Beroaldus. Irrepserat in editiones *oppugnare*, quod Abr. Gron. expulit.

pro muris] Id quod *in muris*. Ita cap. 80. et XII, 33. *pro munimentis*. II, 9. et XII, 29. *pro ripa*. Sallust. Iug. 67. *pro tectis*. Non aptus est locus Sall. Iug. 94. ab Oberlino citatus. Praeclare de hoc praepositionis *pro* usu disputat Hoffmann. in Iahnii Annall. philol. et paedag. a. 1828. Vol. II. fasc. I. p. 28, sqq.

consulitur] Ernestius *consuleretur*.

iuvit credulitatem nox et promptior inter tenebras affirmatio. nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore ac spatio vanescerent. et populus quasi rursum ereptum acrius doluit.

LXXXIII. Honores, ut quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti decretique: *ut nomen eius Saliari carmine caneretur; sedes curules sacerdotum Augustalium locis, superque eas querceae coronae statuerentur; ludos circenses eburna effigies praeiret; neve quis flamen aut augur in locum Germanici*
2 *nisi gentis Iuliae crearetur.* arcus additi Romae et apud ripam Rheni et in monte Syriae Amano cum inscriptione rerum gestarum ac *mortem ob rem publicam obiisse.* sepulcrum Antiochiae, ubi crematus, tribunal Epidaphnae, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorumve, in quis coleretur, haud facile quis nu-
3 merum inierit. cum censeretur clipeus auro et magnitudine insignis inter auctores eloquentiae, asseveravit Tiberius *solitum paremque ceteris dicaturum: neque enim eloquentiam fortuna dis-*
4 *cerni, et satis illustre, si veteres inter scriptores haberetur.* equester ordo *cuneum Germanici* appellavit, qui *iuniorum* dicebatur; instituitque uti turmae idibus Iuliis imaginem eius sequerentur. pleraque manent: quaedam statim omissa sunt, aut vetustas oblitteravit.

LXXXIV. Ceterum recenti adhuc maestitia soror Germanici Livia nupta Druso duos virilis sexus simul enixa est. quod rarum laetumque etiam modicis penatibus tanto gaudio principem affecit, ut non temperaverit quin iactaret apud patres *nulli ante Romanorum eiusdem fastigii viro geminam stirpem editam.*
2 nam cuncta, etiam fortuita ad gloriam vertebat. sed populo tali in tempore id quoque dolorem tulit, tamquam auctus liberis Drusus domum Germanici magis urgeret.

LXXXV. Eodem anno gravibus senatus decretis libido feminarum coercita cautumque *ne quaestum corpore faceret,* cui

---

Cap. 83. *Saliari carmine*] Qui honos non nisi nominibus deorum. *Lips.*
coleretur] In cd. *colerentur*, quod tuetur etiam Ernestius. Vulgo *coleretur*, quod retinuimus.
Cap. 84. *virilis*] In cd. est *viriles*.

avus aut pater aut maritus eques Romanus fuisset. nam Vistilia praetoria familia genita licentiam stupri apud aediles vulgaverat, more inter veteres recepto, qui satis poenarum adversum impudicas in ipsa professione flagitii credebant. exactum et a Ti- 2
tidio Labeone Vistiliae marito, *cur in uxore delicti manifesta ultionem legis omisisset.* atque illo praetendente *sexaginta dies ad consultandum datos, necdum praeterisse,* satis visum de Vistilia statuere; eaque in insulam Seriphon abdita est. Actum et de 3
sacris Aegyptiis Iudaicisque pellendis; factumque patrum consultum, *ut quattuor milia libertini generis ea superstitione infecta, quis idonea aetas, in insulam Sardiniam veherentur,* coercendis illic latrociniis et, si ob gravitatem caeli interissent, vile damnum; *ceteri cederent Italia, nisi certam ante diem profanos ritus exuissent.*

LXXXVI. Post quae retulit Caesar *capiendam virginem in locum Occiae,* quae septem et quinquaginta per annos summa sanctimonia Vestalibus sacris praesederat; egitque grates Fonteio Agrippae et Domitio Pollioni, *quod offerendo filias de officio in rem publicam certarent.* praelata est Pollionis filia, non ob 2
aliud quam quod mater eius in eodem coniugio manebat: nam Agrippa discidio domum imminuerat. et Caesar quamvis posthabitam decies sestertii dote solatus est.

LXXXVII. *Saevitiam annonae* incusante plebe statuit frumento pretium, quod emptor penderet, *binosque nummos se additurum negotiatoribus in singulos modios.* Neque tamen ob ea 2
parentis patriae delatum et antea vocabulum assumpsit, acerbeque increpuit eos qui *divinas occupationes* ipsumque *dominum* dixerant. unde angusta et lubrica oratio sub principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat.

LXXXVIII. Reperio apud scriptores senatoresque eorun-

Cap. 85. *exactum*] Sic Vertranius. In cd. *exacta.*

Cap. 88. *senatoresque*] Senatores fere commentaria conficiebant eorum, quae dicerent, quae audirent in curia. ea manebant in familia et ostentabantur nonnunquam a posteris; utpote e quibus aeque atque ex actis publicis privatisque concinnari posset legitima historia. *Gruter.* Hinc intelligitur, supervacaneam esse Lipsii mutationem *senioresque.*

dem temporum Adgandestrii principis Chattorum lectas in senatu litteras, quibus *mortem Arminii* promittebat, *si patrandae neci venenum mitteretur*; responsum esse, *non fraude neque occultis,*
2 *sed palam et armatum populum Romanum hostes suos ulcisci.* qua gloria aequabat se Tiberius priscis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant prodiderantque. Ceterum Arminius abscedentibus Romanis et pulso Maroboduo regnum affectans libertatem popularium adversam habuit, petitusque armis, cum varia fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haud dubie Germaniae et qui non primordia populi Romani, sicut alii reges ducesque, sed florentissimum imperium laces-
3 sierit, proeliis ambiguus, bello non victus. septem et triginta annos vitae, duodecim potentiae explevit, caniturque adhuc barbaras apud gentes, Graecorum annalibus ignotus, qui sua tantum mirantur, Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.

A N N A L I U M

LIBER TERTIUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Agrippina cum urna ferali magno planctu passim excipitur. 2. funerum solennia. primores urbis obvii. 3. Tiberius Augusta et Antonia publico abstinent. 4. maeror publicus. 5. Tiberius, parcus visus in honorando funere, 6. excusat se et populum erigit. 7. iustitium omissum. Drusus ad Illyricos exercitus abit, 8. Piso ad Drusum, 9. inde Romam alacri animo. 10. mox accusatur. princeps caussam ad senatum remittit. 11. patroni reo quaesiti. 12. Tiberii oratio ad patres. 13. accusatorum criminationem 14. reus male diluit. in eum iudices haud proni, populus offensissimus. 15. Plancina caussam suam dissociat. Pisonis mors, 16. dubium an iussu, et ad

Tiberium codicilli. 17. Piso filius absolvitur, Plancina Augustae precibus condonatur. sententias in Pisonem 18. princeps mitigat. adulatio imprudens. 19. Drusus ovat. Vipsania moritur. 20. Tacfarinas bellum in Africa renovat. 21. id Apronii severitate opprimitur. 22. Lepida suppositi partus, adulterii, veneficii accusata, 23. Tiberio perplexe agente damnatur. 24. Silanus exsilii veniam impetrat. 25. lex Papia Poppaea. delatores. 26. excursus de legibus, quae initio paucae et simplices, paullatim primo, 27. dein immensum auctae. 28. earum correctio tentata. 29. Nero Germanici ad honores promotus Iuliam ducit, Drusi filiam. 30. Volusii et Sallustii mors et elogium. aulae potentia infida.

31. Tiberius et Drusus Coss. irreverentia iuventutis notata. viarum cura. 32. Tacfarinas turbat iterum. Lepidus Asiae proconsul. 33. uxores a provinciis arcet Caecina; 34. ei repugnat Valerius Messallinus adstipulante Druso. 35. Blaesus proconsul Africae. 36. Abusus imaginum principalium 37. repressus a Druso. 38. Accusati repetundarum, maiestatis. Thraciae motum 39. Velleius comprimit. 40. Gallia ducibus Floro et Sacroviro rebellat. 41. Andecavos coercet Aviola, Turonios opprimit. 42. Florus sua manu cadit. finis Treverici tumultus. 43. Aeduos turbat Sacrovir; 44. Romam percellit, non Tiberium. 45. Silius 46. Gallos fundit, crupellarios caedit. Sacrovir sibi manum infert. Tiberius simulat iter in Gallias. 48. Quirini mors honestata. 49. Lutorius accusatus 50. defenditur a Lepido, 51. necatur in carcere. SC. de differenda poena.

52. Aediles de luxu coercendo agunt. senatus rem remittit ad principem. 53. 54. hic medicinam a tempore sperandam pronuntiat. 55. paullatim sponte mutati mores. 56. Tribunicia potestas petita Druso et 57. impetrata cum adulatione patrum. 58. Flamen dialis ambit provinciam. 59. alii obsistunt. Drusus superbia notatur. 60—63. Imago libertatis. asyla Graecarum civitatum senatus examinat et modum praescribit. 64. Augustae morbus. Tiberii in matrem non sincerus amor. 65. Tempora foeda adulatione infecta. 66. C. Silanus repetundarum et maiestatis postulatus 67. a multis urgetur et a principe ipso, et 68. damnatur. Dolabellae adulationem 69. reprimit Tiberius et sententias mitigat. 70. Cordus, Ennius, Capito rei. 71. Equestris Fortuna. ius Flaminium. 72. basilica Paulli. Pompeii theatrum. 73. Tacfarinatis petitio impudens. 74. Blaesus eum adgreditur, fratrem eius capit; nec bellum conficit. 75. Mors Salonii, Capitonis, 76. Iuniae, cuius solenne funus.

Haec triennio gesta, M. Valerio et M. Aurelio, Tiberio imp. IV et Druso Nerone II, C. Sulpicio et D. Haterio Coss.

I. Nihil intermissa navigatione hiberni maris Agrippina
Corcyram insulam advehitur littora Calabriae contra sitam. illic
paucos dies componendo animo insumit, violenta luctu et nescia
2 tolerandi. interim adventu eius audito intimus quisque amicorum
et plerique militares, ut quique sub Germanico stipendia fecerant,
multique etiam ignoti vicinis e municipiis, pars officium
in principem rati, plures illos secuti, ruere ad oppidum Brundisium,
quod naviganti celerrimum fidissimumque appulsu erat.
3 atque ubi primum ex alto visa classis, complentur non modo
portus et proxima maris, sed moenia ac tecta, quaque longissime
prospectari poterat, maerentium turba et rogitantium inter se,
4 *silentione an voce aliqua egredientem exciperent.* neque satis constabat
quid pro tempore foret, cum classis paullatim successit, non
alacri, ut assolet, remigio, sed cunctis ad tristitiam compositis.
5 postquam duobus cum liberis, feralem urnam tenens, egressa
navi defixit oculos, idem omnium gemitus, neque discerneres
proximos, alienos, virorum feminarumve planctus, nisi quod
comitatum Agrippinae longo maerore fessum obvii et recentes
in dolore anteibant.

II. Miserat duas praetorias cohortes Caesar, addito *ut magistratus
Calabriae Apulique et Campani suprema erga memoriam
2 filii sui munera fungerentur.* igitur tribunorum centurionumque
humeris cineres portabantur; praecedebant incompta signa, versi
fasces; atque ubi colonias transgrederentur, atrata plebes, trabeati
equites pro opibus loci vestem, odores, aliaque funerum
3 solennia cremabant. etiam quorum diversa oppida, tamen obvii
et victimas atque aras diis Manibus statuentes lacrimis et concla-

---

Cap. 1. *ut quique*] I. F. Gron., Ryckius, *ut quisque.*

proxima maris] Muretus aliique volunt *mari.* Non opus. *Proxima maris* sunt *maris partes proximae portubus* vel *littori.*

recentes in dolore] Opponuntur longo maerore fessis.

Cap. 2. *trabeati equites*] Credo vestem hanc trabibus purpurae intextis (id enim trabea) sumptam hic non doloris indicium, sed ordinis: ad discriminandum, inquam, in coloniis equitem a plebe et splendorem funeri conciliandum. *Lips.*

mationibus dolorem testabantur. Drusus Tarracinam progressus
est cum Claudio fratre liberisque Germanici, qui in urbe fuerant.
consules M. Valerius et C. Aurelius (iam enim magistratum oc- 4
coeperant) et senatus ac magna pars populi viam complevere,
disiecti et ut cuique libitum flentes. aberat quippe adulatio, gna-
ris omnibus laetam Tiberio Germanici mortem male dissimulari.

III. Tiberius atque Augusta publico abstinuere, inferius
maiestate sua rati, si palam lamentarentur, an ne omnium oculis
vultum eorum scrutantibus falsi intelligerentur. matrem Antoniam 2
non apud auctores rerum, non diurna actorum scriptura reperio
ullo insigni officio functam, cum super Agrippinam et Drusum
et Claudium ceteri quoque consanguinei nominatim perscripti
sint, seu valetudine praepediebatur seu victus luctu animus ma-
gnitudinem mali perferre visu non toleravit. facilius crediderim 3
Tiberio et Augusta, qui domo non excedebant, cohibitam, ut
par maeror, et matris exemplo avia quoque et patruus attineri
viderentur.

IV. Dies, quo reliquiae tumulo Augusti inferebantur, modo
per silentium vastus, modo ploratibus inquies; plena urbis itine-
ra, collucentes per campum Martis faces. illic miles cum armis, 2
sine insignibus magistratus, populus per tribus, *concidisse rem
publicam*, *nihil spei reliquum* clamitabant, promptius apertius-
que, quam ut meminisse imperitantium crederes. Nihil tamen 3
Tiberium magis penetravit quam studia hominum accensa in
Agrippinam, cum *decus patriae*, *solum Augusti sanguinem*, *uni-
cum antiquitatis specimen* appellarent, versique ad caelum ac
deos *integram illi subolem ac superstitem iniquorum* precarentur.

V. Fuere qui *publici funeris pompam* requirerent compara-
rentque *quae in Drusum patrem Germanici honora et magnifica
Augustus fecisset. ipsum quippe asperrimo hiemis Ticinum usque*

Cap. 3. *visu non toleravit*] Ihr von Trauer überwältigtes Gemüth konnte den Anblick der Grösse des Unglücks nicht ertragen. *Tolerare* hic est i. q. *sustinere*, *ἀνέχειν*, *ὑπομένειν*; neque audacior est locutio *visu tolerare*, quam quod legitur cap. 12. *contrectare oculis*.

Cap. 4. *populus per tribus*] Id est, in tribus divisus et digestus, ut unaquaeque tribus suum proprium locum haberet.

*progressum, neque abscedentem a corpore simul urbem intravisse;
circumfusas lecto Claudiorum Liviorumque imagines; defletum in
foro, laudatum pro rostris; cuncta a maioribus reperta, aut quae
2 posteri invenerint, cumulata. at Germanico ne solitos quidem et
cuicunque nobili debitos honores contigisse. sane corpus ob longin-
quitatem itinerum externis terris quoquo modo crematum: sed tanto
plura decora mox tribui par fuisse, quanto prima fors negavisset.
3 non fratres, nisi unius diei via, non patruum, saltem porta te-
nus, obvium. ubi illa veterum instituta? propositam toro effigiem,
meditata ad memoriam virtutis carmina, et laudationes et lacrimas,
vel doloris imitamenta?*

VI. Gnarum id Tiberio fuit; utque premeret vulgi sermones,
monuit edicto *multos illustrium Romanorum ob rem publicam ob-
iisse; neminem tam flagranti desiderio celebratum. idque et sibi et
2 cunctis egregium, si modus adiiceretur. non enim eadem decora
principibus viris et imperatori populo, quae modicis domibus aut
civitatibus. convenisse recenti dolori luctum et ex maerore solatia:
sed referendum iam animum ad firmitudinem, ut quondam D. Iu-
lius amissa unica filia, ut D. Augustus ereptis nepotibus abstru-
3 serint tristitiam. nil opus vetustioribus exemplis, quotiens populus
Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amissas
nobiles familias constanter tulerit: principes mortales, rem publicam
aeternam esse; proin repeterent solennia et* quia ludorum Mega-
lesium spectaculum suberat, *etiam voluptates resumerent.*

VII. Tum exuto iustitio reditum ad munia; et Drusus Illy-
ricos ad exercitus profectus est, erectis omnium animis petendae
e Pisone ultionis, et crebro questu, *quod vagus interim per*

Cap. 5. *Liviorumque*] In cd. *Iuliorumque*. Correxit Lipsius; nam hic Drusus ne adoptione quidem in Iuliam familiam venit.

fratres] In cd. *fratrem*. Correxit Lipsius. Fratres sunt Drusus et Claudius.

propositam] In cd. *praepositam*. Emendavit Muretus, estque *proponere*, *προτιθέναι*, proprium hac in re verbum.

Cap. 6. *Tiberio fuit*] Muretus *fuit* delendum putat.

Megalesium] Ita cd. et edd. veteres. Alii *Megalensium*. Vid. Duker. ad Liv. XXXIV, 54.

Cap. 7. *animis petendae — ultionis*] Genitivum puto pendere e par-

amoena Asiae atque Achaiae arroganti et subdola mora scelerum probationes subverteret. nam vulgatum erat *missam*, ut dixi, *a* 2 *Cn. Sentio famosam veneficiis Martinam subita morte Brundisii exstinctam venenumque nodo crinium eius occultatum nec ulla in corpore signa sumpti exitii reperta.*

VIII. At Piso praemisso in urbem filio datisque mandatis per quae principem molliret, ad Drusum pergit: quem haud fratris interitu trucem quam remoto aemulo aequiorem sibi sperabat. Tiberius quo integrum iudicium ostentaret, exceptum comi- 2 ter iuvenem sueta erga filios familiarum nobiles liberalitate auget. Drusus Pisoni, *si vera forent quae iacerentur, praecipuum in dolore suum locum* respondit; *sed malle falsa et inania nec cuiquam mortem Germanici exitiosam.* haec palam et vitato omni se- 3 creto; neque dubitabantur praescripta ei a Tiberio, cum incallidus alioqui et facilis iuventa senilibus tum artibus uteretur.

IX. Piso Dalmatico mari tramisso relictisque apud Anconam navibus per Picenum ac mox Flaminiam viam assequitur legionem, quae e Pannonia in urbem, dein praesidio Africae ducebatur: eaque res agitata rumoribus, *ut in agmine atque itinere crebro se militibus ostentavisset.* ab Narnia, vitandae suspi- 2 cionis an quia pavidis consilia in incerto sunt, Nare ac mox Tiberi devectus auxit vulgi iras, quia navem tumulo Caesarum appulerat; dieque et ripa frequenti, magno clientium agmine ipse, feminarum comitatu Plancina, et vultu alacres incessere. fuit inter irritamenta invidiae domus foro imminens, festa ornatu, 3 conviviumque et epulae, et celebritate loci nihil occultum.

X. Postera die Fulcinius Trio Pisonem apud consules po-

---

ticipio *erectis*. Sensus est, *cum animi essent ultionis petendae*, vel, *cum omnes exspectarent*, *ultionem petitum iri*. Freinshemii coniecturam *spe petendae* etiam Bekker. recepit.

Cap. 8. *praescripta ei*] In cd. est *et* pro *ei*. Hoc reposuit Lipsius. Si abesset, nemo desideraret. Mox pro *tum* Muretus mavult *tamen*.

Cap. 9. *dieque et ripa frequenti*] *Die* est *bei Tage*, neque cum hoc vocabulo coniungendum *frequenti*.

festa ornatu] Ita cd., etiam Beroaldus. In edd. illatum erat *festo*.

stulavit. contra Vitellius ac Veranius ceterique Germanicum comitati tendebant, *nullas esse partes Trioni; neque se accusatores,*
2 *sed rerum indices et testes mandata Germanici perlaturos.* ille dimissa eius caussae delatione, *ut priorem vitam accusaret*, obtinuit, petitumque est a principe, *cognitionem exciperet.* quod ne reus quidem abnuebat studia populi et patrum metuens: *contra Tiberium spernendis rumoribus validum et conscientiae matris innexum esse; veraque aut in deterius credita iudice ab uno facilius*
3 *discerni, odium et invidiam apud multos valere.* Haud fallebat Tiberium moles cognitionis, quaque ipse fama distraheretur. igitur paucis familiarium adhibitis minas accusantium et hinc preces audit, integramque caussam ad senatum remittit.

XI. Atque interim Drusus rediens Illyrico, quamquam patres censuissent *ob receptum Maroboduum et res priore aestate ge-*
2 *stas ut ovans iniret*, prolato honore urbem intravit. Post quae reo *T. Arruntium*, *T. Vinicium*, *Asinium Gallum*, *Aeserninum Marcellum*, *Sex. Pompeium patronos* petenti, iisque diversa excusantibus, M. Lepidus et L. Piso et Livineius Regulus affuere, arrecta omni civitate, *quanta fides amicis Germanici, quae fidu-*
3 *cia reo; satin' cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius.* iis haud

---

Cap. 10. *ac Veranius*] Particula *ac* exstat in cd. et antiquis editt. Primus reposuit Iac. Gronov.

Trioni] Muretus mavult *Trionis*. Contra Taciti usum. Conf. Günther. l. c. p. 274, sqq. Ann. II, 28. *celebre inter accusatores Trionis ingenium erat avidumque famae malae.*

Cap. 11. *T. Arruntium*] Nic. Faber legendum censet *Lucium*, non *Titum*. Ryckio idem placet. Muretus quid in hoc et proximo nomine mutet, nota proxima indicat.

T. Vinicium] In cd. est *Fulnicium*, unde I. Gronov. dedit *T. Vinicium*. Muretus in cd. affirmans esse *Fuscenium* legit: *T. Arellium Fuscum*, *Cneium Asinium Gallum*, *Aeserninum Marcellum*, *Sex. Pompeium.*

satin' cohiberet — Tiberius] Codicis scriptura est: *satin' cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius ac premeret.* Ultima verba *ac premeret*, oscitanter a librario ingeminata, mutarunt in *an promeret*, quod tamen additamentum iam Lipsius in editione ultima resecuit. Ceterum apud Tacitum sufficiebat *satin' cohiberet*, non additis verbis *ac premeret.*

iis] Sic recentiores cum Lipsio. Pichena repetiit codicis scripturam hanc: *is haud alias intentior: populus* etc.

alias intentior populus plus sibi in principem occultae vocis aut suspicacis silentii permisit.

XII. Die senatus Caesar orationem habuit meditato tempe-
ramento: *patris sui legatum atque amicum Pisonem fuisse, ad-*
iutoremque Germanico datum a se auctore senatu rebus apud Orien-
tem administrandis. illic contumacia et certaminibus asperasset iu-
venem exituque eius laetatus esset, an scelere exstinxisset, integris
animis diiudicandum. nam si legatus officii terminos, obsequium 2
erga imperatorem exuit eiusdemque morte et luctu meo laetatus est,
odero seponamque a domo mea et privatas inimicitias non vi prin-
cipis ulciscar: sin facinus in cuiuscunque mortalium nece vindican-
dum detegitur, vos vero et liberos Germanici et nos parentes iustis
solatiis afficite. simulque illud reputate, turbide et seditiose tracta- 3
verit exercitus Piso, quaesita sint per ambitionem studia militum,
armis repetita provincia, an falsa haec in maius vulgaverint accu-
satores: quorum ego nimiis studiis iure succenseo. nam quo perti- 4
nuit nudare corpus et contrectandum vulgi oculis permittere, differ-
rique etiam per externos, tamquam veneno interceptus esset, si in-
certa adhuc ista et scrutanda sunt? defleo equidem filium meum 5
semperque deflebo: sed neque reum prohibeo quo minus cuncta pro-
ferat, quibus innocentia eius sublevari aut, si qua fuit iniquitas
Germanici, coargui possit; vosque oro ne, quia dolori meo caussa
connexa est, obiecta crimina pro approbatis accipiatis. si quos 6
propinquus sanguis aut fides sua patronos dedit, quantum quisque
eloquentia et cura valet, iuvate periclitantem. ad eundem laborem,
eandem constantiam accusatores hortor. id solum Germanico super 7
leges praestiterimus, quod in curia potius quam in foro, apud se-
natum quam apud iudices de morte eius anquiritur. cetera pari mo-
destia tractentur. nemo Drusi lacrimas, nemo maestitiam meam
spectet, nec si qua in nos adversa finguntur.

XIII. Exin *biduum criminibus obiiciendis* statuitur, *utque sex dierum spatio interiecto reus per triduum defenderetur.* tum Fulcinius vetera et inania orditur, *ambitiose avareque habitam Hispa-*

Cap. 12. *non vi principis*] Ita Lipsius et Muretus. Alii aliter. In ed. *novi princ.*

niam: quod neque convictum noxae reo, si recentia purgaret, neque defensum absolutioni erat, si teneretur maioribus flagitiis.
2 post quem Servaeus et Veranius et Vitellius consimili studio, sed multa eloquentia Vitellius, obiecere *odio Germanici et rerum novarum studio Pisonem vulgus militum per licentiam et sociorum iniurias eo usque corrupisse, ut parens legionum a deterrimis appellaretur; contra in optimum quemque, maxime in comites et amicos Germanici, saevisse; postremo ipsum devotionibus et veneno peremisse: sacra hinc et immolationes nefandas ipsius atque Plancinae: petitam armis rem publicam, utque reus agi posset, acie victum.*

XIV. Defensio in ceteris trepidavit. nam neque ambitionem militarem neque provinciam pessimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem adversum imperatorem infitiari poterat: solum ve-
2 neni crimen visus est diluisse. quod ne accusatores quidem satis firmabant, *in convivio Germanici, cum super eum Piso discumberet, infectos manibus eius cibos* arguentes. quippe absurdum videbatur, inter aliena servitia et tot astantium visu, ipso Germanico coram, id ausum. offerebatque familiam reus et ministros in tormenta fla-
3 gitabat. Sed iudices per diversa implacabiles erant, Caesar ob bellum provinciae illatum, senatus nunquam satis credito sine fraude Germanicum interiisse. **scripsissent* expostulantes: quod
4 haud minus Tiberius quam Piso abnuere. Simul populi ante curiam voces audiebantur, *non temperaturos manibus, si patrum sen-*

Cap. 14. *scripsissent expostulantes*] Lipsio sententia praeclare reddi videtur, si nonnullis verbis amotis legas: *senatus, nunquam satis credito sine fraude Germanicum interiisse; simul populi ante curiam voces audiebantur.* Muretus sola verba *scripsissent expostulantes* delenda censet. Faernus ex manu scripto libro addebat haec: *scripsissent: instantes accusatores statim scribi sententias expostulantes.* Wortberg. in libello sic inscripto: *Annalium Corn. Taciti locos tres adhuc perperam intellectos et partim desperatos nunc explanatos dedit L. I. W.* Gryphiswaldae, 1817. ita emendat: *quod scripsissent, expostulantes.* Hillerus: *quae Tiberius et Piso scripsissent, exp.* Broterius: *et quae scripsissent* etc. ut qui scripserint, non nominentur, sed intelligantur. Omnia in hoc loco manent incerta.

tentias evasisset. effigiesque Pisonis traxerant in Gemonias ac divellebant, ni iussu principis protectae repositaeque forent. Igitur inditus lecticae et a tribuno praetoriae cohortis deductus est, vario rumore, custos salutis an mortis exactor sequeretur.

XV. Eadem Plancinae invidia, maior gratia; eoque ambiguum habebatur quantum Caesari in eam liceret. atque ipsa, donec mediae Pisoni spes, *sociam se cuiuscunque fortunae et, si ita ferret, comitem exitii* promittebat. ut secretis Augustae precibus veniam obtinuit, paullatim segregari a marito, dividere defensionem coepit. quod reus postquam sibi exitiabile intelligit, an 2
adhuc experiretur dubitans, hortantibus filiis durat mentem senatumque rursum ingreditur; redintegratamque accusationem, infensas patrum voces, adversa et saeva cuncta perpessus nullo magis exterritus est quam quod Tiberium sine miseratione, sine ira, obstinatum clausumque vidit, ne quo affectu perrumperetur. relatus domum, tamquam defensionem in posterum meditaretur, 3
pauca conscribit obsignatque et liberto tradit. tum solita curando corpori exsequitur. dein multam post noctem, egressa cubiculo uxore, *operiri fores* iussit: et coepta luce perfosso iugulo, iacente humi gladio, repertus est.

XVI. Audire me memini ex senioribus visum saepius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgaverit; sed amicos eius dictitavisse *litteras Tiberii et mandata in Germanicum continere, ac destinatum promere apud patres principemque arguere, ni elusus a Seiano per vana promissa foret; nec illum sponte exstinctum, verum immisso percussore.* quorum neutrum asseveraverim: neque 2
tamen occulere debui narratum ab iis, qui nostram ad iuventam duraverunt. Caesar flexo in maestitiam ore *suam invidiam tali morte quaesitam* apud senatum * crebrisque interrogationibus ex-

---

divellebant] Id est, in eo erant ut divellerent, et divellissent, ni etc. Vid. ad. I, 35. Ernestius *devellebant*, quod retinuit Bekker. De verbis incipientibus a *di* et *de* conf. Ellendt. ad Cic. Brut. p. 65. Frotscher. ad Quintil. X, p. 192. Bremi ad Nepot. Lys. 2.

Cap. 16. *apud senatum*] Recte Ryckius censet, verbum, quale est *queritur*, non esse addendum, sed intelligendum.

3 quirit *qualem Piso diem supremum noctemque exegisset.* atque illo pleraque sapienter, quaedam inconsultius respondente recitat codicillos a Pisone in hunc ferme modum compositos: *Conspiratione inimicorum et invidia falsi criminis oppressus, quatenus veritati et innocentiae meae nusquam locus est, deos immortales testor vixisse me, Caesar, cum fide adversum te neque alia in matrem tuam pietate; vosque oro, liberis meis consulatis, ex quibus Cn. Piso qualicunque fortunae meae non est adiunctus, cum omne hoc tempus in*
4 *urbe egerit, M. Piso repetere Syriam dehortatus est. atque utinam ego potius filio iuveni quam ille patri seni cessisset. eo impensius precor ne meae pravitatis poenas innoxius luat. per quinque et quadraginta annorum obsequium, per collegium consulatus quondam D. Augusto parenti tuo probatus, et tibi amicus, nec quidquam post haec rogaturus, salutem infelicis filii rogo.* de Plancina nihil addidit.

XVII. Post quae Tiberius adolescentem crimine civilis belli purgavit (*patris quippe iussa nec potuisse filium detrectare*), simul *nobilitatem domus, etiam ipsius quoquo modo meriti gravem casum*
2 miseratus. pro Plancina cum pudore et flagitio disseruit *matris preces* obtendens, in quam optimi cuiusque secreti questus magis ardescebant: *id ergo fas aviae, interfectricem nepotis aspicere, alloqui, eripere senatui. quod pro omnibus civibus leges obtineant, uni Germanico non contigisse. Vitellii et Veranii voce defletum Cae-*
3 *sarem: ab imperatore et Augusta defensam Plancinam. perinde venena et artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiamque aviam ac patruum sanguine miserrimae domus exsatiaret.* Biduum super haec imagine cognitionis absum-

---

atque illo] Lipsius *atque filio.* Quod probo. Walther. in obss. spec. I. p. 8. *illo* intelligit de senatu et *interrogationes* refert ad testes accitos, qui interrogarentur.

quatenus] Lipsius praefert *quatinus*, quod sit *quoniam;* idemque placet Mureto. Sed vana est differentia inter *quatenus* et *quatinus* a Grammaticis excogitata. Conf. Duker. ad Flor. I, 5. Drakenborch. ad Liv. II, 55. Cellar. orthogr. lat. Tom. II. p. 48, sq.

Cap. 17. *perinde*] Hanc codicis scripturam expressere Beroaldus et Alciatus. Sed Rhenan. et Aldus *proinde* dederunt. Conf. Walchii Emendatt. Livian. p. 31.

super haec] Hillerus explicat *praeter haec,* Crollius *post haec.* Ryckius legit *super hac imagine;* Ernestius *per haec.*

ptum, urgente Tiberio liberos Pisonis *matrem uti tuerentur.* et
cum accusatores ac testes certatim perorarent respondente nullo,
miseratio quam invidia augebatur. primus sententiam rogatus 4
Aurelius Cotta consul (nam referente Caesare magistratus eo etiam
munere fungebantur) *nomen Pisonis radendum fastis* censuit, *par-
tem bonorum publicandam; pars ut Cn. Pisoni filio concederetur, is-
que praenomen mutaret; M. Piso exuta dignitate et accepto quin-
quagies sestertio in decem annos relegatur, concessa Plancinae in-
columitate ob preces Augustae.*

XVIII. Multa ex ea sententia mitigata sunt a principe: *ne
nomen Pisonis fastis eximeretur, quando M. Antonii, qui bellum
patriae fecisset, Iuli Antonii, qui domum Augusti violasset, ma-
nerent.* et M. Pisonem ignominiae exemit, concessitque ei pater-
na bona, satis firmus, ut saepe memoravi, adversum pecuniam,
et tum pudore absolutae Plancinae placabilior. Atque idem, cum 2
Valerius Messallinus *signum aureum in aede Martis ultoris*, Cae-
cina Severus *aram ultioni statuendam* censuissent, prohibuit, *ob
externas ea victorias sacrari* dictitans, *domestica mala tristitia
operienda.* Addiderat Messallinus *Tiberio et Augustae et Antoniae
et Agrippinae Drusoque ob vindictam Germanici grates agendas,*
omiseratque Claudii mentionem. et Messallinum quidem L. Aspre- 3
nas senatu coram percunctatus est *an prudens praeterisset;* ac tum
demum nomen Claudii ascriptum est. mihi, quanto plura recen-
tium seu veterum revolvo, tanto magis ludibria rerum mortalium
cunctis in negotiis obversantur. quippe fama, spe, veneratione 4
potius omnes destinabantur imperio, quam quem futurum princi-
pem fortuna in occulto tenebat.

---

quinquagies sestertio] Muretus delet *sestertio*, Ursinus scribit *se-
stertium.*

relegatur] Hanc codicis et edd. antiquarum scripturam cum I. Gro-
nov. restitui. Lipsius invexerat *relegaretur.* Tacitus ulteriora sententiae
a Cotta dictae quasi narrans exsequitur. Non prorsus absimilis est locus
cap. 23. *a quo aqua et igni arcebatur;* et cap. 36. *quam damnavisset,*
i. e. perfecisset ut damnaretur.

Cap. 18. *victorias*] Ita Rhenan., item Victorius ad Cic. Ep. I, 19.
In cd. *victoria.*

XIX. Paucis post diebus Caesar auctor senatui fuit *Vitellio
atque Veranio et Servaeo sacerdotia tribuendi.* Fulcinio *suffragium
ad honores* pollicitus, monuit *ne facundiam violentia praecipitaret.*
2 Is finis fuit ulciscenda Germanici morte, non modo apud illos
homines qui tum agebant, etiam secutis temporibus vario rumore
iactata. adeo maxima quaeque ambigua sunt, dum alii quoquo
modo audire pro compertis habent, alii vera in contrarium ver-
3 tunt, et gliscit utrumque posteritate. At Drusus urbe egressus
repetendis auspiciis, mox ovans introiit. paucosque post dies
Vipsania mater eius excessit, una omnium Agrippae liberorum
miti obitu. nam ceteros manifestum ferro vel creditum est vene-
no aut fame exstinctos.

XX. Eodem anno Tacfarinas, quem priore aestate pulsum
a Camillo memoravi, bellum in Africa renovat, vagis primum
populationibus et ob pernicitatem inultis, dein vicos exscin-
dere, trahere graves praedas; postremo haud procul Pagida
2 flumine cohortem Romanam circumsedit. praeerat castello De-
crius, impiger manu, exercitus militia et illam obsidionem fla-
gitii ratus. is cohortatus milites *ut copiam pugnae in aperto face-
3 rent*, aciem pro castris instruit. primoque impetu pulsa cohorte
promptus inter tela occursat fugientibus, increpat signiferos,
quod inconditis aut desertoribus miles Romanus terga daret; simul
excepta vulnera et quamquam transfosso oculo adversum os in
hostem intendit, neque proelium omisit, donec desertus suis
caderet.

XXI. Quae postquam L. Apronio (nam Camillo successerat)
comperta, magis dedecore suorum quam gloria hostis anxius raro
ea tempestate et e vetere memoria facinore decumum quemque

Cap. 19. *ne—praecipitaret*] Er möchte in der Anwendung seines Rednertalents vor Gewaltthätigkeit und Uebereilung sich hüten.

ulciscenda morte] Ablativus antique positus est pro dativo. Conf. Ramshorn. gramm. lat. p. 445. Et de usu particularum *non modo, etiam*, idem Ramshorn. p. 535.

audire] Ita ed. Beroaldus, aliaeque veteres edd. Recentiores *audita*.

Cap. 20. *excepta vulnera*] Scil. *ab eo sunt.* Locum esse mutilum, non credo.

ignominiosae cohortis sorte ductos fusti necat. tantumque severi- 2
tate profectum, ut vexillum veteranorum, non amplius quingenti
numero, easdem Tacfarinatis copias praesidium, cui Thala no-
men, aggressas fuderint. quo proelio Rufus Helvius gregarius
miles servati civis decus retulit, donatusque est ab Apronio tor-
quibus et hasta. Caesar addidit civicam coronam, *quod non eam* 3
quoque Apronius iure proconsulis tribuisset, questus magis quam
offensus. Sed Tacfarinas perculsis Numidis et obsidia aspernan-
tibus spargit bellum, ubi instaretur, cedens ac rursum in terga
remeans. et dum ea ratio barbaro fuit, irritum fessumque Ro- 4
manum impune ludificabatur: postquam deflexit ad maritimos lo-
cos, illigatus praeda stativis castris adhaerebat. missu patris Apro-
nius Caesianus cum equite et cohortibus auxiliariis, quis velocis-
simos legionum addiderat, prosperam adversum Numidas pu-
gnam facit pellitque in deserta.

XXII. At Romae Lepida, cui super Aemiliorum decus L.
Sulla ac Cn. Pompeius proavi erant, defertur *simulavisse partum*
ex P. Quirino, divite atque orbo. adiiciebantur *adulteria*, *venena*,
quaesitumque per Chaldaeos in domum Caesaris, defendente ream
Manio Lepido fratre. Quirinus post dictum repudium adhuc in-
fensus quamvis infami ac nocenti miserationem addiderat. Haud 2
facile quis dispexerit illa in cognitione mentem principis: adeo
vertit ac miscuit irae et clementiae signa. deprecatus primo sena-
tum *ne maiestatis crimina tractarentur*, mox M. Servilium e consu-
laribus aliosque testes illexit ad proferenda quae velut reticere
voluerat. idemque servos Lepidae, cum militari custodia habe- 3
rentur, transtulit ad consules, neque per tormenta interrogari

---

Cap. 21. *fusti necat*] *Fusti* Pichena e Ms. pro *fuste*. Utrumque recte dicitur. Vid. ad XIV, 8.

adhaerebat. missu] Redii ad interpunctionem editorum ante Ernestium, qui protasi usque ad *adhaerebat* prolata apodosin facit verba inde ab *missu patris*. At sic non recte abesset *et* ante participium *illigatus*. Ceterum *illigatus praeda* est *impeditus praeda*, ut ap. Virgil. Aen. X, 794. *inutilis inque ligatus cedebat*.

Cap. 22. *reticere*] Acidalius volebat legi *reticeri*. Ernestio videntur verba vix sana esse.

4 passus est de his quae ad domum suam pertinerent. exem-
etiam Drusum consulem designatum dicendae primo loco sente-
tiae; quod alii civile rebantur, *ne ceteris assentiendi necessitas fi-*
ret, quidam ad saevitiam trahebant: *neque enim cessurum ni-*
damnandi officio.

XXIII. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem interve-
rant, theatrum cum claris feminis ingressa, lamentatione fleb-
maiores suos ciens *ipsumque Pompeium*, cuius ea monumenta e-
astantes imagines visebantur, tantum misericordiae permovit, u-
effusi in lacrimas *saeva et detestanda Quirino* clamitarent, *cui*
senectae atque orbitati et obscurissimae domui destinata quondam
2 *uxor L. Caesari ac D. Augusto nurus dederetur.* dein tormentis
servorum patefacta sunt flagitia, itumque in sententiam Rubellii
Blandi, a quo aqua atque igni arcebatur. huic Drusus assensit,
quamquam alii mitius censuissent. mox Scauro, qui filiam ex ea
3 genuerat, datum ne bona publicarentur. tum demum aperuit Ti-
berius *compertum sibi etiam ex P. Quirini servis, veneno eum a*
Lepida petitum.

XXIV. Illustrium domuum adversa (etenim haud multum
distanti tempore Calpurnii Pisonem, Aemilii Lepidam amiserant)
solatio affecit D. Silanus Iuniae familiae redditus. casum eius
paucis repetam. Ut valida D. Augusto in rem publicam fortuna,
ita domi improspera fuit ob impudicitiam filiae ac neptis, quas
2 urbe depulit adulterosque earum morte aut fuga punivit. nam
culpam inter viros ac feminas vulgatam gravi nomine *laesarum*
religionum ac *violatae maiestatis* appellando clementiam maiorum
suasque ipse leges egrediebatur. sed aliorum exitus, simul cetera
illius aetatis memorabo, si, effectis quae intendi, plures ad cu-
3 ras vitam produxero. D. Silanus, in nepti Augusti adulter, quam-

---

Cap. 23. *ea monumenta*] Est theatrum a Pompeio a. 699. exstructum. Ita III, 72. *basilicam Paulli, Aemilia monumenta.*

Cap. 24. *in rem publ.*] Valida fuit in rei publ. detrimentum. Ernestius *in re publ.*

quae intendi] Codicis scriptura est: *in quae tendi*, quam mutat Heinsius in: *in quae intendi;* Ernestius, *in quae tetendi.* Nos quod dedimus, propius abest a codice.

quam non ultra foret saevitum quam ut amicitia Caesaris prohiberetur, exsilium sibi demonstrari intellexit, nec nisi Tiberio imperitante deprecari senatum ac principem ausus est, M. Silani fratris potentiâ, qui per insignem nobilitatem et eloquentiam praecellebat. sed Tiberius grates agenti Silano patribus coram 4
respondit *se quoque laetari quod frater eius e peregrinatione longinqua revertisset; idque iure licitum, quia non senatus consulto, non lege pulsus foret. sibi tamen adversus eum integras parentis sui offensiones, neque reditu Silani dissoluta quae Augustus voluisset.* fuit posthac in urbe neque honores adeptus est.

XXV. Relatum deinde de moderanda Papia Poppaea, quam senior Augustus post Iulias rogationes incitandis coelibum poenis et augendo aerario sanxerat: nec ideo coniugia et educationes liberum frequentabantur, praevalida orbitate. ceterum multitudo 2
periclitantium gliscebat, cum omnis domus delatorum interpretationibus subverteretur; utque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. ea res admonet ut de principiis iuris et quibus modis 3
ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum perventum sit, altius disseram.

XXVI. Vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere eoque sine poena aut coercitionibus agebant: neque praemiis opus erat, cum honesta suopte ingenio peterentur; et ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. at postquam exui aequalitas, et pro modestia ac pudore 2
ambitio et vis incedebat, provenere dominationes multosque apud populos aeternum mansere. quidam statim, aut postquam regum pertaesum, leges maluerunt. hae primo rudibus hominum animis 3
simplices erant; maximeque fama celebravit Cretensium, quas Minos, Spartanorum, quas Lycurgus; ac mox Atheniensibus quaesitiores iam et plures Solo perscripsit. nobis Romulus, ut li- 4
bitum, imperitaverat; dein Numa religionibus et divino iure

---

per insig. nobilit. etc.] Acidalius coniicit: *qui super insignem nobilitatem et eloquentia praecell.*

Cap. 26. *Solo*] Hanc a cd. oblatam formam pro *Solon* recepi. Vid. Heindorf. ad Horat. Sat. II, 3, 254. p. 323. Ita Hist. V, 12. *Simo* in cd. Med.

populum devinxit, repertaque quaedam a Tullo et Anco: sed praecipuus Ser. Tullius sanctor legum fuit, quis etiam reges obtemperarent.

XXVII. Pulso Tarquinio adversum patrum factiones multa populus paravit tuendae libertatis et firmandae concordiae; creatique decemviri, et accitis quae usquam egregia, compositae duo-
2 decim tabulae, finis aequi iuris. nam secutae leges etsi aliquando in maleficos ex delicto, saepius tamen dissensione ordinum et apiscendi illicitos honores aut pellendi claros viros aliaque ob prava per vim latae sunt. hinc Gracchi et Saturnini turbatores plebis, nec minor largitor nomine senatus Drusus; corrupti spe
3 aut illusi per intercessionem socii. ac ne bello quidem Italico, mox civili, omissum quin multa et diversa sciscerentur, donec L. Sulla dictator abolitis vel conversis prioribus, cum plura addidisset, otium ei rei haud in longum paravit, statim turbidis Lepidi rogationibus, neque multo post tribunis reddita licentia, quoquo vellent, populum agitandi. iamque non modo in commune sed in singulos homines latae quaestiones; et corruptissima re publica plurimae leges.

XXVIII. Tum Cn. Pompeius tertium consul corrigendis moribus delectus, et gravior remediis quam delicta erant, suarumque legum auctor idem ac subversor, quae armis tuebatur, armis amisit. exin continua per viginti annos discordia: non mos, non ius; deterrima quaeque impune, ac multa honesta exitio fuere.
2 sexto demum consulatu Caesar Augustus potentiae securus, quae triumviratu iusserat, abolevit, deditque iura quis pace et principe uteremur. acriora ex eo vincla, inditi custodes, et lege Papia Poppaea praemiis inducti, ut, si a privilegiis parentum cessare-

---

Cap. 27. *libertatis*] Videtur etiam hic Güntherus recte dativum requirere.

Cap. 28. *ut si*] Sic Lipsius emendavit codicis scripturam *visi*. Loci sensus est: impositi sunt custodes et lege Papia Poppaea praemiis inducti accusatores, ita quidem, ut si cunctarentur homines ineundis matrimoniis capessere emolumenta destinata iis, qui liberos suscepissent, populus in bonorum vacuorum possessionem perveniret. Walther. in spec. obss. II. p. 9, sq. legit *iussi* pro *visi*, et distinguit: *acriora ex eo vincla, inditi*

tur, velut parens omnium populus vacantia teneret. sed altius 3 penetrabant, urbemque et Italiam, et quod usquam civium, corripuerant, multorumque excisi status: et terror omnibus intentabatur, ni Tiberius statuendo remedio quinque consularium, quinque e praetoriis, totidem e cetero senatu sorte duxisset, apud quos exsoluti plerique legis nexus modicum in praesens levamentum fuere.

XXIX. Per idem tempus Neronem, e liberis Germanici, iam ingressum iuventam commendavit patribus, utque *munere capessendi vigintiviratus solveretur et quinquennio maturius quam per leges quaesituram peteret*, non sine irrisu audientium postulavit. praetendebat *sibi atque fratri decreta eadem petente Augusto.* sed 2 neque tum fuisse dubitaverim, qui eiusmodi preces occulti illuderent: ac tamen initia fastigii Caesaribus erant, magisque in oculis vetus mos et privignis cum vitrico levior necessitudo quam avo adversum nepotem. additur pontificatus et, quo primum die forum ingressus est, congiarium plebi, admodum laetae, quod Germanici stirpem iam puberem aspiciebat. auctum dehinc gau- 3 dium nuptiis Neronis et Iuliae Drusi filiae. Utque haec *secundo rumore*, ita adversis animis acceptum, quod filio Claudii socer Seianus destinaretur. polluisse nobilitatem familiae videbatur suspectumque iam nimiae spei Seianum ultra extulisse.

XXX. Fine anni concessere vita insignes viri, L. Volusius et Sallustius Crispus. Volusio vetus familia neque tamen praeturam egressa: ipse consulatum intulit, censoria etiam potestate legendis equitum decuriis functus, opumque, quis domus illa immensum viguit, primus accumulator. Crispum equestri ortum loco C. Sallustius, rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen ascivit. atque ille, quamquam prompto 2 ad capessendos honores aditu, Maecenatem aemulatus, sine dignitate senatoria multos triumphalium consulariumque potentia

---

custodes et lege Papia Poppaea praemiis inducti. *iussi, a privilegiis parentum cessaretur*, etc.

Cap. 29. *quaesituram*] Hanc formam pro *quaesturam* e vett. edd. restitui.

videbatur] Scil. Tiberius. Ita I. F. Gronov. pro *videbantur*.

anteiit, diversus a veterum instituto per cultum et munditias, copiaque et affluentia luxu propior: suberat tamen vigor animi ingentibus negotiis par, eo acrior quo somnum et inertiam magis
3 ostentabat. igitur incolumi Maecenate proximus, mox praecipuus cui secreta imperatorum inniterentur, et interficiendi Postumi Agrippae conscius, aetate provecta speciem magis in amicitia principis quam vim tenuit. idque et Maecenati acciderat, fato potentiae, raro sempiternae, an satias capit aut illos, cum omnia tribuerunt, aut hos, cum iam nihil reliquum est quod cupiant.

XXXI. Sequitur Tiberii quartus, Drusi secundus consulatus, patris atque filii collegio insignis. nam biennio ante Germanici cum Tiberio idem honor neque patruo laetus neque natura tam
2 connexus fuerat. Eius anni principio Tiberius quasi firmandae valetudini in Campaniam concessit, longam et continuam absentiam paullatim meditans, sive ut amoto patre Drusus munia consulatus solus impleret. ac forte parva res magnum ad certamen
3 progressa praebuit iuveni materiem apiscendi favoris. Domitius Corbulo praetura functus de L. Sulla nobili iuvene questus est apud senatum, *quod sibi inter spectacula gladiatorum loco non decessisset.* pro Corbulone aetas, patrius mos, studia seniorum erant: contra Mamercus Scaurus et L. Arruntius aliique Sullae
4 propinqui nitebantur. certabant orationibus, et memorabantur *exempla maiorum*, *qui iuventutis irreverentiam gravibus decretis notavissent*, donec Drusus apta temperandis animis disseruit; et satisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus simul ac vitri-
5 cus Sullae et oratorum ea aetate uberrimus erat. Idem Corbulo, *plurima per Italiam itinera fraude mancipum et incuria magistratuum interrupta et impervia* clamitando exsecutionem eius negotii libens suscepit: quod haud perinde publice usui habitum quam exitiosum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus et hasta saeviebat.

XXXII. Neque multo post, missis ad senatum litteris, Tiberius *motam rursum Africam incursu Tacfarinatis* docuit, *iudi-*

Cap. 31. *connexus*] I. F. Gronov. suspicatur Tacitum scripsisse *connexis.*

ea aetate] Pronomen *ea* addidit Ferretus.

eoque patrum deligendum pro consule gnarum militiae, corpore validum et bello suffecturum. quod initium Sex. Pompeius agitandi 2 adversus M. Lepidum odii nactus, *ut socordem, inopem et maioribus suis dedecorum eoque etiam Asiae sorte depellendum*, incusavit, adverso senatu, qui *Lepidum mitem magis quam ignavum, paternas ei angustias et nobilitatem sine probro actam honori quam ignominiae habendam* ducebat. igitur missus in Asiam. et *de Africa* decretum, *ut Caesar legeret cui mandanda foret.*

XXXIII. Inter quae Severus Caecina censuit *ne quem magistratum, cui provincia obvenisset, uxor comitaretur*, multum ante repetito *concordem sibi coniugem et sex partus enixam, seque, quae in publicum statueret, domi servavisse, cohibita intra Italiam, quamquam ipse plures per provincias quadraginta stipendia explevisset. haud enim frustra placitum olim, ne feminae in socios aut* 2 *gentes externas traherentur: inesse mulierum comitatui quae pacem luxu, bellum formidine morentur, et Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus convertant. non imbecillum tantum et im-* 3 *parem laboribus sexum, sed, si licentia assit, saevum, ambitiosum, potestatis avidum; incedere inter milites, habere ad manum centuriones; praesedisse nuper feminam exercitio cohortium, decursu legionum. cogitarent ipsi, quotiens repetundarum aliqui argue-* 4 *rentur, plura uxoribus obiectari; his statim adhaerescere deterrimum quemque provincialium; ab his negotia suscipi, transigi; duorum egressus coli, duo esse praetoria, pervicacibus magis et impotentibus mulierum iussis, quae Oppiis quondam aliisque legibus constrictae, nunc vinclis exsolutis domos, fora, iam et exercitus regerent.*

XXXIV. Paucorum haec assensu audita, plures obturbabant, *neque relatum de negotio neque Caecinam dignum tantae rei censorem.* mox Valerius Messallinus, cui parens Messalla ineratque imago paternae facundiae, respondit *multa duritie veterum*

Cap. 33. *nunc vinclis exsol.*] *Nunc* scripsit Rhen. pro *non.*

Cap. 34. *multa duritie*] *Duritie* est genitivus. Conf. de hac forma Struve, üb. d. latein. Declin. u. Coniug. p. 38. — Pichena et Cronov. dederunt *duritiae veterum melius.*

in melius et laetius mutata: neque enim, ut olim, obsideri urbem
2 *bellis aut provincias hostiles esse. et pauca feminarum necessitati-*
bus concedi, quae ne coniugum quidem penates, adeo socios non
onerent; cetera promiscua cum marito, nec ullum in eo pacis im-
pedimentum. bella plane accinctis obeunda: sed revertentibus post
3 *laborem quod honestius quam uxorium levamentum? at quasdam*
in ambitionem aut avaritiam prolapsas. quid? ipsorum magistra-
tuum nonne plerosque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideo
neminem in provinciam mitti. corruptos saepe pravitatibus uxorum
4 *maritos: num ergo omnes caelibes integros? placuisse quondam Op-*
pias leges sic temporibus rei publicae postulantibus: remissum ali-
quid postea et mitigatum, quia expedierit. frustra nostram igna-
viam alia ad vocabula transferri: nam viri in eo culpam, si fe-
5 *mina modum excedat. porro ob unius aut alterius imbecillum ani-*
mum male eripi maritis consortia rerum secundarum adversarumque.
simul sexum natura invalidum deseri et exponi suo luxu, cupidini-
bus alienis. vix praesenti custodia manere illaesa coniugia: quid
6 *fore, si per plures annos in modum discidii oblitterentur? sic ob-*
viam irent iis quae alibi peccarentur, ut flagitiorum urbis memi-
nissent. Addidit pauca Drusus de matrimonio suo: *nam princi-*
7 *pibus adeunda saepius longinqua imperii. quotiens D. Augustum in*
Occidentem atque Orientem meavisse comite Livia? se quoque in
Illyricum profectum, et si ita conducat, alias ad gentes iturum,
haud semper aequo animo, si ab uxore carissima et tot communium
liberorum parente divelleretur. Sic Caecinae sententia elusa.

XXXV. Et proximi senatus die Tiberius per litteras, ca-
stigatis oblique patribus *quod cuncta curarum ad principem reii-*
cerent, M. Lepidum et Iunium Blaesum nominavit, ex quis pro-
2 consul Africae legeretur. tum audita amborum verba, intentius
excusante se Lepido, cum *valetudinem corporis*, *aetatem liberum*,
nubilem filiam obtenderet, intelligereturque etiam quod silebat,
avunculum esse Seiani Blaesum atque eo praevalidum. respondit

---

adeo non] Id quod *nedum*, ut VI, 15. Hist. III, 39. Conf. Tursell. p. 88.

Blaesus specie recusantis, sed neque eadem asseveratione, et consensu adulantium haud iutus est.

XXXVI. Exin promptum, quod multorum intimis questibus tegebatur. incedebat enim deterrimo cuique licentia impune probra et invidiam in bonos excitandi arrepta imagine Caesaris; libertique etiam ac servi patrono vel domino cum voces, cum manus intentarent, ultro metuebantur. igitur C. Cestius senator dis- 2
seruit *principes quidem instar deorum esse: sed neque a diis nisi iustas supplicum preces audiri, neque quemquam in capitolium aliave urbis templa perfugere, ut eo subsidio ad flagitia utatur. abolitas leges et funditus versas, ubi in foro, in limine curiae, ab Annia Rufilla, quam fraudis sub iudice damnavisset, probra sibi et minae intendantur, neque ipse audeat ius experiri ob effigiem imperatoris oppositam.* Haud dissimilia alii, et quidam atrociora 3
circumstrepebant; precabanturque Drusum, *daret ultionis exemplum,* donec accitam convictamque attineri publica custodia iussit.

XXXVII. Et Considius Aequus et Coelius Cursor equites Romani, quod fictis maiestatis criminibus Magium Caecilianum praetorem petivissent, auctore principe ac decreto senatus puniti. Utrumque in laudem Drusi trahebatur: *ab eo in urbe inter coetus et sermones hominum obversante secreta patris mitigari.* neque luxus 2
in iuvene adeo displicebat: *huc potius intenderet, diem editionibus, noctem conviviis traheret, quam solus et nullis voluptatibus avocatus maestam vigilantiam et malas curas exerceret.*

XXXVIII. Non enim Tiberius, non accusatores fatiscebant. Et Ancharius Priscus Caesium Cordum, proconsulem Cretae postulaverat repetundis, addito maiestatis crimine, quod tum omnium accusationum complementum erat. Caesar Antistium Veterem, e 2
primoribus Macedoniae, absolutum adulterii increpitis iudicibus

---

Cap. 35. *haud iutus est*] Sic cd. scripturam *haud iustus* emendavit I. Gronov. Antea, ut Beroaldus scripserat, legebatur *auditus est.*

Cap. 37. *editionibus*] Sic cd. scripturam *aedificationibus* mutarunt Lipsius et Muretus. Wortberg. coniecit *aditionibus.*

Cap. 38. *e primoribus Macedoniae*] Muretus coniiciebat scriptum fuisse *e pr. Maced.* h. e. e provincia Macedoniae.

ad dicendam maiestatis caussam retraxit ut turbidum et Rhescuporidis consiliis permixtum, qua tempestate Cotye [fratre] interfecto bellum adversus nos volverat. igitur *aqua et igni interdictum reo appositumque ut teneretur insula neque Macedoniae neque Thraciae opportuna*. Nam Thracia diviso imperio in Rhoemetalcen et liberos Cotyis, quis ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, insolentia nostri discors agebat, neque minus Rhoemetalcen quam Trebellienum incusans popularium iniurias inultas sinere. Coeletae Odrusaeque et Dii, validae nationes, arma cepere ducibus diversis et paribus inter se per ignobilitatem: quae caussa fuit, ne in bellum atrox coalescerent. pars turbant praesentia, alii montem Haemum transgrediuntur ut remotos populos concirent: plurimi ac maxime compositi regem urbemque Philippopolim a Macedone Philippo sitam circumsidunt.

3 (see line "fecto bellum")

XXXIX. Quae ubi cognita P. Velleio (is proximum exercitum praesidebat), alarios equites ac leves cohortium mittit in eos, qui praedabundi aut assumendis auxiliis vagabantur. ipse robur peditum ad exsolvendum obsidium ducit. simulque cuncta prospere acta, caesis populatoribus et dissensione orta apud obsidentes regisque opportuna eruptione et adventu legionis. neque aciem aut proelium dici decuerit, in quo semermes ac palantes trucidati sunt sine nostro sanguine.

XL. Eodem anno Galliarum civitates ob magnitudinem aeris alieni rebellionem coeptavere, cuius exstimulator acerrimus inter Treveros Iulius Florus, apud Aeduos Iulius Sacrovir. nobilitas ambobus et maiorum bona facta, eoque Romana civitas olim data, cum id rarum nec nisi virtuti pretium esset. ii secretis colloquiis ferocissimo quoque assumpto, aut quibus ob egestatem ac metum ex flagitiis maxima peccandi necessitudo, componunt Flo-

---

Cotye fratre] Ita codex. At fuit fratris filius. Mureto videtur scriptum fuisse FR. F. (id est, fratris filio): quod librarii putaverint significare *fratre*. Muretum sequitur Broterius; Oberlinus vocabulum *fratre* omisit, nos cum Bekkero uncinis inclusimus.

Coeletae — et Dii] Cd. *Coelatetae — et alii*. Prius Ryckius mutavit in *Coeletae*, posterius Lipsius in *et Dii*.

Cap. 39. *Velleio*] Sic scripsit Brodaeus. In cd. *Vellaeo*.

rus Belgas, Sacrovir propiores Gallos concire. igitur per conci- 3
liabula et coetus seditiosa disserebant *de continuatione tributorum, gravitate fenoris, saevitia ac superbia praesidentium.* et *discordare militem audito Germanici exitio. egregium resumendae liber-* 4
tati tempus, si ipsi florentes quam inops Italia, quam imbellis urbana plebes, nihil validum in exercitibus nisi quod externum, cogitarent.

XLI. Haud ferme ulla civitas intacta seminibus eius motus fuit: sed erupere primi Andecavi ac Turonii. quorum Andecavos Acilius Aviola legatus excita cohorte, quae Lugduni praesidium agitabat, coercuit. Turonii legionario milite, quem Visellius Varro inferioris Germaniae legatus miserat, oppressi, eodem Aviola duce et quibusdam Galliarum primoribus, qui tulere auxilium, quo dissimularent defectionem magisque in tempore efferrent. spectatus 2
et Sacrovir, intecto capite pugnam pro Romanis ciens, *ostentandae*, ut ferebat, *virtutis*: sed captivi, *ne incesseretur telis, agnoscendum se praebuisse* arguebant. consultus super eo Tiberius aspernatus est indicium aluitque dubitatione bellum.

XLII. Interim Florus insistere destinatis, pellicere alam equitum, quae conscripta Treveris militia disciplinaque nostra habebatur, ut caesis negotiatoribus Romanis bellum inciperet: paucique equitum corrupti, plures in officio mansere. Aliud vul- 2
gus obaeratorum aut clientium arma cepit; petebantque saltus quibus nomen *Arduenna*, cum legiones utroque ab exercitu, quas Visellius et C. Silius adversis itineribus obiecerant, arcuerunt. praemissusque cum delecta manu Iulius Indus, e civitate eadem, discors Floro et ob id navandae operae avidior, inconditam multitudinem adhuc disiecit. Florus incertis latebris victores frustra- 3
tus postremo, visis militibus qui effugia insederant, sua manu cecidit. isque Treverici tumultus finis.

XLIII. Apud Aeduos maior moles exorta, quanto civitas opulentior et comprimendi procul praesidium. Augustodunum ca-

---

Cap. 41. *ostentandae — virtutis*] Intellige *caussa*, quod assumendum ex verbis *ne incesseretur telis.* Vid. notata ad I, 3.

put gentis armatis cohortibus Sacrovir occupaverat, et nobilissimam Galliarum subolem liberalibus studiis ibi operatam, ut eo pignore parentes propinquosque eorum adiungeret. simul arma
2 occulte fabricata iuventuti dispertit. quadraginta milia fuere, quinta sui parte legionariis armis, ceteri cum venabulis et cultris quaeque alia venantibus tela sunt. adduntur e servitiis gladiaturae destinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen: *cruppellarios* vocant, inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impene-
3 trabiles. augebantur hae copiae vicinarum civitatum ut nondum aperta consensione, ita viritim promptis studiis et certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur utroque bellum sibi poscente. mox Varro, invalidus senecta vigenti Silio concessit.

XLIV. At Romae *non Treveros modo et Aeduos sed quattuor et sexaginta Galliarum civitates descivisse: assumptos in societatem Germanos, dubias Hispanias*, cuncta, ut mos famae, in maius
2 credita. optimus quisque rei publicae cura maerebat: multi odio praesentium et cupidine mutationis suis quoque periculis laetabantur, increpabantque Tiberium *quod in tanto rerum motu libellis accusatorum insumeret operam. An Iulium Sacrovirum maiestatis crimine reum in senatu fore? exstitisse tandem viros, qui cruentas epistolas armis cohiberent. miseram pacem vel bello bene mu-*
3 *tari.* tanto impensius in securitatem compositus, neque loco neque vultu mutato, sed ut solitum, per illos dies egit, altitudine animi an compererat modica esse et vulgatis leviora.

XLV. Interim Silius cum legionibus duabus incedens, praemissa auxiliari manu vastat Sequanorum pagos, qui finium ex-
2 tremi et Aeduis contermini sociique in armis erant. mox Augu-

---

Cap. 43. *et nobilissimam Galliarum*] Sic cd. scripturam *nobilissimarum* sine *et* mutavit Lipsius cum aliis; Pichena vult *nobilissimamque.* Lib. III, 8. est *erga filios familiarum nobiles.*

Cap. 44. *quattuor et sexaginta*] Petr. de Marca de Primatu Lugd. p. 278. legit *quattuor et septuaginta*, quot fuerunt Galliae populi.

altitudine animi] *Altitudo animi*, quae hic intelligitur, est in iis qui consilia sua ita celant et abditos tenent sensus suos, ut assequi non liceat. Ita Ernestius. Conf. interpp. ad Cic. de offic. I, 25. et ad Tacit. Hist. IV, 86.

stodunum petit propero agmine, certantibus inter se signiferis, fremente etiam gregario milite *ne suetam requiem, ne spatia noctium opperiretur: viderent modo adversos et aspicerentur; id satis ad victoriam.* duodecimum apud lapidem Sacrovir copiaeque pa- 3 tentibus locis apparuere. in fronte statuerat ferratos, in cornibus cohortes, a tergo semermos. ipse inter primores equo insigni adire, memorare *veteres Gallorum glorias, quaeque Romanis adversa intulissent; quam decora victoribus libertas: quanto intolerantior servitus iterum victis.*

XLVI. Non diu haec nec apud laetos: etenim propinquabat legionum acies, inconditique ac militiae nescii oppidani neque oculis neque auribus satis competebant. contra Silius, etsi prae- 2 sumpta spes hortandi caussas exemerat, clamitabat tamen *pudendum ipsis, quod Germaniarum victores adversum Gallos tamquam in hostem ducerentur. una nuper cohors rebellem Turonium, una ala Treverum, paucae huius ipsius exercitus turmae profligavere Sequanos. quanto pecunia dites et voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Aeduos evincite et fugientibus consulite.* Ingens ad ea clamor, et 3 circumfudit eques frontemque pedites invasere: nec cunctatum apud latera. paullum morae attulere ferrati restantibus laminis adversum pila et gladios: sed miles correptis securibus et dolabris, ut si murum perrumperet, caedere tegmina et corpora; quidam trudibus aut furcis inertem molem prosternere; iacentesque, nullo ad resurgendum nisu, quasi exanimes linquebantur. Sacrovir primo Augustodunum, dein metu deditionis in villam 4

Cap. 45. *intolerantior*] Grotius *intoleratior* ex libr. XII, 11. ubi est *toleratiora*, at in Ms. reg. itemque vett. edd. *tolerantiora*. Oberlinus ibi sequitur Grotium. Ann. XI, 10. item *intoleratior* pro *intolerantior* volebat Grotius. Eodem modo XV, 3. fluctuant inter *festinantius* et *festinatius*; et Cic. de off. I, 17, 56. inter *copulatius* et *copulantius*.

Cap. 46. *consulite*] Ita cd., non *consilite*, ut Beroaldus legerat. Conf. interpp. ad Hist. II, 53. Ann. VI, 36. I. F. Gron. ita interpretatur: *trepidos et tantum non iam fugientes exuite, detractisque armis et insignibus militaribus leviores et fugae paratiores reddite.* Ryckius dictum putat pro *parcite*.

propinquam cum fidissimis pergit. illic sua manu, reliqui mutuis ictibus occidere. incensa super villa omnes cremavit.

XLVII. Tum demum Tiberius ortum patratumque bellum senatui scripsit; neque dempsit aut addidit vero, sed *fide ac*
2 *virtute legatos, se consiliis superfuisse.* simul caussas, cur non ipse, non Drusus profecti ad id bellum forent, adiunxit, *magnitudinem imperii* extollens, *neque decorum principibus, si una alterave civitas turbet, omissa urbe, unde in omnia regimen: nunc, quia non metu ducatur, iturum, ut praesentia spectaret componeret*
3 *retque.* Decrevere patres vota pro reditu eius supplicationesque et alia decora. solus Dolabella Cornelius dum anteire ceteros parat, absurdam in adulationem progressus censuit *ut ovans e Cam-*
4 *pania urbem introiret.* igitur secutae Caesaris litterae, quibus *se non tam vacuum gloria praedicabat, ut post ferocissimas gentes perdomitas, tot receptos in iuventa aut spretos triumphos, iam senior peregrinationis suburbanae inane praemium peteret.*

XLVIII. Sub idem tempus, *ut mors Sulpicii Quirini publicis exsequiis frequentaretur*, petivit a senatu. nihil ad veterem et patriciam Sulpiciorum familiam Quirinus pertinuit, ortus apud municipium Lanuvium: sed impiger militiae et acribus ministeriis, consulatum sub D. Augusto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus; datusque rector C. Caesari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem
2 coluerat. quod tunc patefecit in senatu, laudatis in se officiis et incusato *M. Lollio*, quem *auctorem C. Caesari pravitatis et discordiarum* arguebat. sed ceteris haud laeta memoria Quirini erat ob intenta, ut memoravi, Lepidae pericula sordidamque et praepotentem senectam.

XLIX. Fine anni C. Lutorium Priscum equitem Romanum

---

incensa super villa] Sic Rhen., Ald. alii pro *ingressa*, quod scriptum in cd. et vett. edd. I. Gron. coniicit *ingesta*, quod probari possit, si pro *villa* legatur *silva*.

Cap. 47. *omissa urbe*] Haec est scriptura cd. omniumque edd., qua servata ex *iturum*, quod sequitur, intelligendum est *ire*. Freinshemius coniicit *omisisse urbem*.

Cap. 48. *Lollio*] Ita Lipsius pro *Folio*.

Cap. 49. *C. Lutorium*] Ita Lipsius pro *Clutorium*.

post celebre carmen, quo Germanici suprema defleverat, pecunia donatum a Caesare corripuit delator obiectans *aegro Druso composuisse quod, si exstinctus foret, maiore praemio vulgaretur.* id 2
C. Lutorius in domo P. Petronii socru eius Vitellia coram multisque illustribus feminis per vaniloquentiam legerat. ut delator exstitit, ceteris ad dicendum testimonium exterritis sola Vitellia *nihil se audivisse* asseveravit. sed arguentibus ad perniciem plus 3
fidei fuit, sententiaque Haterii Agrippae consulis designati indictum reo ultimum supplicium.

L. Contra M. Lepidus in hunc modum exorsus est. *Si, P. C., unum id spectamus, quam nefaria voce C. Lutorius Priscus mentem suam et aures hominum polluerit, neque carcer neque laqueus, ne serviles quidem cruciatus in eum suffecerint. sin flagitia* 2
et facinora sine modo sunt, suppliciis ac remediis principis moderatio maiorumque et vestra exempla temperant, et vana a scelestis, dicta a maleficiis differunt, est locus sententiae, per quam neque huic delictum impune sit et nos clementiae simul ac severitatis non poeniteat. saepe audivi principem nostrum conquerentem, si quis 3
sumpta morte misericordiam eius praevenisset. vita Lutorii in integro est, qui neque servatus in periculum rei publicae neque interfectus in exemplum ibit. studia illi ut plena vecordiae, ita inania 4
et fluxa sunt; nec quidquam grave ac serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor non virorum animis sed muliercularum arrepit. cedat tamen urbe et bonis amissis aqua et igni arceatur. quod perinde censeo, ac si lege maiestatis teneretur.

LI. Solus Lepido Rubellius Blandus e consularibus assensit: ceteri sententiam Agrippae secuti, ductusque in carcerem Priscus ac statim exanimatus. id Tiberius solitis sibi ambagibus 2
apud senatum incusavit, cum extolleret *pietatem quamvis modicas principis iniurias acriter ulciscentium*, deprecaretur *tam praecipites verborum poenas;* laudaret Lepidum, neque Agrippam argueret. igitur factum S. C. *ne decreta patrum ante diem decimum ad* 3
aerarium deferrentur, idque vitae spatium damnatis prorogaretur.

Cap. 51. *pietatem*] Sic vocabatur tum temporis, quae veriore vocabulo est *saeva adulatio* IV, 20. *I. F. Gron.*

sed non senatui libertas ad poenitendum erat, neque Tiberius interiectu temporis mitigabatur.

LII. C. Sulpicius, D. Haterius coss. sequuntur: inturbidus externis rebus annus, domi suspecta severitate adversum luxum, qui immensum proruperat ad cuncta quis pecunia prodigitur. sed alia sumptuum, quamvis graviora, dissimulatis plerumque pretiis occultabantur: ventris et ganeae paratus assi-
2 duis sermonibus vulgati fecerant curam, ne princeps antiquae parcimoniae durius adverteret. nam incipiente C. Bibulo ceteri quoque aediles disseruerant *sperni sumptuariam legem vetitaque utensilium pretia augeri in dies, nec mediocribus remediis si-*
3 *sti posse.* et consulti patres integrum id negotium ad principem distulerant. sed Tiberius, saepe apud se pensitato an coerceri tam profusae cupidines possent? num coercitio plus damni in rem publicam ferret? quam indecorum attrectare quod non obtineret, vel retentum ignominiam et infamiam virorum illustrium posceret: postremo litteras ad senatum composuit, quarum sententia in hunc modum fuit.

LIII. *Ceteris forsitan in rebus, P. C., magis expediat me coram interrogari et dicere quid e re publica censeam: in hac relatione subtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus vobis ora ac me-*
2 *tum singulorum, qui pudendi luxus arguerentur, ipse etiam viderem eos ac velut deprenderem. Quodsi mecum ante viri strenui, aediles, consilium habuissent, nescio an suasurus fuerim omittere potius praevalida et adulta vitia, quam hoc assequi, ut palam fie-*
3 *ret quibus flagitiis impares essemus. sed illi quidem officio functi sunt, ut ceteros quoque magistratus sua munia implere velim: mihi autem neque honestum silere neque proloqui expeditum, quia non aedilis aut praetoris aut consulis partes sustineo. maius aliquid et excelsius a principe postulatur; et cum recte factorum sibi quisque*
4 *gratiam trahant, unius invidia ab omnibus peccatur. Quid enim*

Cap. 52. *remediis sisti*] Ita e Ms. in quo est *remedii isti*, Pichena, ante quem scribebatur *remediis resisti.*

obtineret] Ita Ms. Intelligitur Tiberius. Ed. Rhen. *obtineretur.*

Cap. 53. *deprenderem*] Ita cum cd. I. Gron. Ernestius. Alii dederunt *deprehenderem.*

primum prohibere et priscum ad morem recidere aggrediar? villarumne infinita spatia? familiarum numerum et nationes? argenti et auri pondus? aeris tabularumque miracula? promiscuas viris et feminis vestes? atque illa feminarum propria, quis lapidum caussa pecuniae nostrae ad externas aut hostiles gentes transferuntur?

LIV. *Nec ignoro in conviviis et circulis incusari ista et modum posci: sed si quis legem sanciat, poenas indicat, iidem illi civitatem verti, splendidissimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem clamitabunt. atqui ne corporis quidem morbos veteres* 2
et diu auctos nisi per dura et aspera coerceas: corruptus simul et corruptor, aeger et flagrans animus haud levioribus remediis restinguendus est quam libidinibus ardescit. tot a maioribus repertae leges, tot quas D. Augustus tulit, illae oblivione, hae, quod flagitiosius est, contemptu abolitae securiorem luxum fecere. nam si 3
velis quod nondum vetitum est, timeas ne vetere: at si prohibita impune transcenderis, neque metus ultra neque pudor est. cur ergo olim parcimonia pollebat? quia sibi quisque moderabatur, quia unius urbis cives eramus: ne irritamenta quidem eadem intra Italiam dominantibus; externis victoriis aliena, civilibus etiam nostra consumere didicimus. Quantulum istud est, de quo aediles admo- 4
nent! quam, si cetera respicias, in levi habendum! at Hercule nemo refert quod Italia externae opis indiget, quod vita populi Romani per incerta maris et tempestatum quotidie volvitur. ac nisi 5
provinciarum copiae et dominis et servitiis et agris subvenerint, nostra nos scilicet nemora nostraeque villae tuebuntur. Hanc, P. C., curam sustinet princeps; haec omissa funditus rem publicam trahet. reliquis intra animum medendum est; nos pudor, pauperes necessitas, divites satias in melius mutet. aut si quis ex magistratibus 6
tantam industriam ac severitatem pollicetur, ut ire obviam queat, hunc et laudo et exonerari laborum meorum partem fateor: sin accusare vitia volunt, dein, cum gloriam eius rei adepti sunt, si-

---

vestes] Sericas intelligit Coasque, quibus abstinebant nec viri. *Lips.*

Cap. 54. *simultates faciunt*] Lipsius *iaciunt*. Mercerus in curis secundis et Grotius legendum putant *faciundas mihi relinquunt*. Et Mercerus quidem in hunc modum disserit: „Aediles incusaverant luxum generali oratione gloriamque ex eo captaverant. Remedium ei malo in singulo-

multates faciunt ac mihi relinquunt, credite, P. C., me quoque non esse offensionum avidum: quas cum graves et plerumque iniquas pro re publica suscipiam, inanes et irritas neque mihi aut vobis usui futuras iure deprecor.

LV. Auditis Caesaris litteris remissa aedilibus talis cura; luxusque mensae, a fine Actiaci belli ad ea arma quis Ser. Galba rerum adeptus est, per annos centum profusis sumptibus ex-
2 erciti, paullatim exolevere. Caussas eius mutationis quaerere libet. dites olim familiae nobilium aut claritudine insignes studio magnificentiae prolabebantur. nam etiam tum plebem, socios, regna colere et coli licitum; ut quisque opibus, domo, paratu speciosus, per nomen et clientelas illustrior habebatur. postquam caedibus saevitum et magnitudo famae exitio erat, ceteri ad sa-
3 pientiora convertere. simul novi homines e municipiis et coloniis atque etiam provinciis in senatum crebro assumpti domesticam parcimoniam intulerunt; et quamquam fortuna vel industria plerique pecuniosam ad senectam pervenirent, mansit tamen prior animus.
4 sed praecipuus astricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victuque. obsequium inde in principem et aemulandi
5 amor validior quam poena ex legibus et metus: nisi forte rebus cunctis inest quidam velut orbis, ut quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur: nec omnia apud priores meliora, sed nostra quoque aetas multa laudis et artium, imitanda posteris, tulit. verum haec nobis * maiores certamina ex honesto maneant.

LVI. Tiberius, fama moderationis parta, quod ingruentes accusatores represserat, mittit litteras ad senatum, quis *potestatem tribuniciam* Druso petebat. id summi fastigii vocabulum Augustus reperit, ne *regis* aut *dictatoris* nomen assumeret ac tamen

---

rum correptione, quod plenum invidiae et simultatum senatus ad principem retulerat. Ille ambigua, ut solebat, oratione primum excusat in universum emendari posse. Sub finem iisdem, qui gloriam ex reprehensione vitiorum quaesiverant, relinquit emendationem singulorum, hoc est, *simultates faciundas.*"

Cap. 55. *pervenirent*] Ernestius vult *pervenissent.* Non opus.

* *maiores*] Multa in hoc loco corrupto tentarunt viri docti. Commodus sensus prodit, si legas aut cum Faerno *adversus maiores*, aut cum Hillero *maiora.*

appellatione aliqua cetera imperia praemineret. M. deinde Agrippam socium eius potestatis, quo defuncto Ti. Neronem delegit, ne successor in incerto foret. sic cohiberi pravas aliorum spes rebatur; simul modestiae Neronis et suae magnitudini fidebat. quo tunc exemplo Tiberius Drusum summae rei admovet, cum incolumi Germanico integrum inter duos iudicium tenuisset. sed principio litterarum veneratus deos, *ut consilia sua rei publicae prosperarent*, modica de moribus adolescentis neque in falsum aucta rettulit: *esse illi coniugem et tres liberos, eamque aetatem qua ipse quondam a D. Augusto ad capessendum hoc munus vocatus sit. neque nunc propere, sed per octo annos capto experimento, compressis seditionibus, compositis bellis, triumphalem et bis consulem noti laboris participem sumi.* 2 3 4

LVII. Praeceperant animis orationem patres; quo quaesitior adulatio fuit. nec tamen repertum nisi *ut effigies principum, aras deum, templa et arcus* aliaque solita censerent: nisi quod M. Silanus ex contumelia consulatus honorem principibus petivit, dixitque pro sententia *ut publicis privatisve monumentis ad memoriam temporum non consulum nomina praescriberentur sed eorum qui tribuniciam potestatem gererent.* At Q. Haterius cum *eius diei senatus consulta aureis litteris figenda in curia* censuisset, deridiculo fuit senex foedissimae adulationis tantum infamia usurus. 2

LVIII. Inter quae provincia Africa Iunio Blaeso prorogata Servius Maluginensis flamen Dialis, ut Asiam sorte haberet, postulavit, *frustra vulgatum* dictitans *non licere Dialibus egredi Italia. neque aliud ius suum quam Martialium Quirinaliumque flaminum: porro si hi duxissent provincias, cur Dialibus id vetitum?*

Cap. 56. *praemineret*] Gutherius de off. dom. Aug. I, 39. *praemuniret*.

Cap. 57. *privatisve*] Mureto, Pichenae aliisque legendum videtur *privatisque*. Non opus esse putat Ryckius, si ante *publicis* intelligatur *vel*. At hoc intelligi non licet. Particula videtur significare *oder auch*.

Cap. 58. *Asiam sorte*] I. F. Gronov. *Asiae sortem*, assentientibus Ryckio Ernestioque.

ius suum] Sic Rhen., ante quem scribebatur *iussum*. Vid. etiam Victorius ad Cic. Brut. p. 544.

duxissent provinc.] Idem quod *sortiti essent*.

nulla de eo populi scita, non in libris caerimoniarum reperiri.
2 *saepe pontifices Dialia sacra fecisse, si flamen valetudine aut munere publico impediretur; duobus et septuaginta annis post Cornelii Merulae caedem neminem suffectum, neque tamen cessavisse religiones. quodsi per tot annos possit non creari nullo sacrorum damno, quanto facilius abfuturum ad unius anni proconsulare imperium?*
3 *privatis olim simultatibus effectum ut a pontificibus maximis ire in provincias prohiberentur: nunc deum munere summum pontificum etiam summum hominum esse, non aemulatione, non odio aut privatis affectionibus obnoxium.*

LIX. Adversus quae cum augur Lentulus aliique varie dissererent, eo decursum est *ut pontificis maximi sententiam opperirentur.* Tiberius dilata notione de iure flaminis decretas ob tribuniciam Drusi potestatem caerimonias temperavit, nominatim arguens *insolentiam sententiae aureasque litteras contra patrium*
2 *morem.* Recitatae et Drusi epistolae quamquam ad modestiam flexae pro superbissimis accipiuntur: *huc decidisse cuncta, ut ne iuvenis quidem tanto honore accepto adiret urbis deos, ingrederetur senatum, auspicia saltem gentile apud solum inciperet. bellum scilicet, aut diverso terrarum distineri, littora et lacus Campaniae cum*
3 *maxime peragrantem. sic imbui rectorem generis humani; id primum e paternis consiliis discere. sane gravaretur aspectum civium senex imperator fessamque aetatem et actos labores praetenderet: Druso quod nisi ex arrogantia impedimentum?*

LX. Sed Tiberius vim principatus sibi firmans imaginem antiquitatis senatui praebebat postulata provinciarum ad disquisi-

---

aemulatione] Muretus *aemulatione* scripsit, quod omnes deincpes amplexi sunt. Walther. in obss. spec. II. p. 11. recte tuetur ablativum. Intelligitur is, qui neque ob aemulationem — obnoxius (*befangen*) sit. Conf. etiam Kritzius ad Sallust. Catil. 48, 5. et quae idem de structura verborum *intentus* et *implicari* ad Catil. p. 14. disputat.

Cap. 59. *huc decidisse*] In Lips. edd. est *recidisse*, sicque scripsisse Tacitum Ernestius censet.

bellum scilicet] Intellige cum I. F. Gronov., *bellum esse scilicet*, quod Drusum moretur. Non male tamen Pichena coniicit *bello cum*. Vide notata ad I, 15.

tionem patrum mittendo. crebrescebat enim Graecas per urbes
licentia atque impunitas asyla statuendi; complebantur templa
pessimis servitiorum; eodem subsidio obaerati adversum credi-
tores suspectique capitalium criminum receptabantur. nec ullum 2
satis validum imperium erat coercendis seditionibus populi flagitia
hominum ut caerimonias deum protegentis. Igitur placitum ut
mitterent civitates iura atque legatos. et quaedam, quod falso
usurpaverant, sponte omisere; multae vetustis superstitionibus
aut meritis in populum Romanum fidebant. magnaque eius diei 3
species fuit, quo senatus maiorum beneficia, sociorum pacta, re-
gum etiam qui ante vim Romanam valuerant, decreta ipsorum-
que numinum religiones introspexit, libero, ut quondam, quid
firmaret mutaretve.

LXI. Primi omnium Ephesii adiere memorantes *non, ut
vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos: esse apud
se Cenchrium amnem, lucum Ortygiam, ubi Latonam partu gra-
vidam et oleae, quae tum etiam maneat, annisam edidisse ea nu-
mina; deorumque monitu sacratum nemus. atque ipsum illic Apol-* 2
*linem post interfectos Cyclopas Iovis iram vitavisse. mox Liberum
patrem bello victorem supplicibus Amazonum, quae aram insede-
rant, ignovisse. auctam hinc concessu Herculis, cum Lydia poti-* 3
*retur, caerimoniam templo; neque Persarum ditione deminutum ius,
post Macedonas, dein nos servavisse.*

LXII. Proximi Magnetes L. Scipionis et L. Sullae consti-
tutis nitebantur, quorum ille Antiocho hic Mithradate pulsis fidem
atque virtutem Magnetum decoravere, uti *Dianae Leucophrynae per-
fugium inviolabile foret.* Aphrodisienses posthac et Stratonicenses 2
dictatoris Caesaris ob vetusta in partes merita et recens D. Au-
gusti decretum attulere. laudati *quod Parthorum irruptionem nihil
mutata in populum Romanum constantia pertulissent.* sed Aphro-

---

Cap. 61. *lucum*] Ita Lipsius, Pichena, alii; etiam Victorius in Var. Lect. XXXIV, 9. In cd. *locum*. Pichena malebat *et lucum Ortygiam, ibi*.

Cap. 62. *proximi*] Ita Freinshemius. In cd. *proximo*.

Leucophrynae] Ita Lipsius. In cd. *Leucophryenae*.

laudati] Lipsius *attulere, laudantis;* quod probat I. F. Gronov.

sed Aphrodisiensium] Muretus *sed* delet.

disiensium civitas Veneris, Stratonicensium Iovis et Triviae reli-
3 gionem tuebantur. Altius Hierocaesarienses exposuere, *Persicam apud se Dianam, delubrum rege Cyro dicatum.* et memorabantur *Perpernae*, *Isaurici* multaque alia imperatorum nomina, qui non modo templo sed duobus milibus passuum eandem sanctitatem
4 tribuerant. Exin Cyprii tribus delubris, quorum vetustissimum Paphiae Veneri auctor Aerias, post filius eius Amathus Veneri Amathusiae, et Iovi Salaminio Teucer Telamonis patris ira profugus posuissent.

LXIII. Auditae aliarum quoque civitatum legationes. Quorum copia fessi patres, et quia studiis certabatur, consulibus permisere *ut perspecto iure, et si qua iniquitas involveretur, rem in-*
2 *tegram rursum ad senatum referrent.* consules super eas civitates, quas memoravi, *apud Pergamum Aesculapii compertum asylum,* retulerunt; *ceteros obscuris ob vetustatem initiis niti. nam Smyrnaeos oraculum Apollinis, cuius imperio Stratonicidi Veneri templum dicaverint, Tenios eiusdem carmen referre, quo sacrare Ne-*
3 *ptuni effigiem aedemque iussi sint. propiora Sardianos: Alexandri victoris id donum. neque minus Milesios Dario rege niti. sed cultus numinum utrisque, Dianam aut Apollinem venerandi. petere et*
4 *Cretenses simulacro D. Augusti.* Factaque senatus consulta, quis multo cum honore modus tamen praescribebatur, iussique *ipsis*

---

tribus delubris] Intellige *petebant ius asyli.* De *Aeria* conf. Hist. II, 3.

Cap. 63. *quorum*] Intellige *legatorum*, quod assumendum e voc. *legationes.*

Smyrnaeos] De ratione huius nominis scribendi vide notata ad IV, 56. et Lucian. in iudic. vocal.

Dario rege niti] *Niti* pro cd. scriptura *uti* est a Lipsio.

venerandi] Pro infinitivo: utrisque esse cultus numinum hos, ut D. et A. maxime venerarentur ac colerent. Sic Ernestius. Recte. Sic XIII, 26. *nec grave manumissis per idem obsequium retinendi libertatem* etc. Hist. IV, 78. *sed obstitit vincentibus pravum certamen, hoste omisso spolia consectandi.* Agr. c. 35. *ingens victoriae decus citra Romanum sanguinem bellandi.* Ann. XV, 21. *decernaturque et maneat provincialibus potentiam suam tali modo ostentandi.* Alius generis est usus genitivi, de quo dictum ad I, 3.

petere] Ita Bernecc. In edd. Lips. et Pich. *petiere.*

in templis figere aera, sacrandam ad memoriam, neu specie religionis in ambitionem delaberentur.

LXIV. Sub idem tempus Iuliae Augustae valetudo atrox necessitudinem principi fecit festinati in urbem reditus, sincera adhuc inter matrem filiumque concordia sive occultis odiis. ne- 2 que enim multo ante, cum haud procul theatro Marcelli effigiem D. Augusto Iulia dicaret, Tiberii nomen suo postscripserat; idque ille credebatur, ut inferius maiestate principis, gravi et dissimulata offensione abdidisse. sed tum *supplicia diis ludique magni* 3 ab senatu decernuntur, *quos pontifices et augures et quindecimviri septemviris simul et sodalibus Augustalibus ederent.* censuerat L. Apronius *ut feciales quoque iis ludis praesiderent.* contradixit Cae- 4 sar distincto sacerdotiorum iure et repetitis exemplis: *neque enim unquam fecialibus hoc maiestatis fuisse. ideo Augustales adiectos, quia proprium eius domus sacerdotium esset, pro qua vota persolverentur.*

LXV. Exsequi sententias haud institui, nisi insignes per honestum aut notabili dedecore: quod praecipuum munus annalium reor, ne virtutes sileantur, utque pravis dictis factisque ex posteritate et infamia metus sit. ceterum tempora illa adeo infe- 2 cta et adulatione sordida fuere, ut non modo primores civitatis, quibus claritudo sua obsequiis protegenda erat, sed omnes consulares, magna pars eorum qui praetura functi, multique etiam pedarii senatores certatim exsurgerent foedaque et nimia censerent. memoriae proditur Tiberium, quotiens curia egrederetur, 3 Graecis verbis in hunc modum eloqui solitum, *o homines ad servitutem paratos!* scilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam proiectae servientium patientiae taedebat.

LXVI. Paullatim dehinc ab indecoris ad infesta transgrediebantur. C. Silanum proconsulem Asiae repetundarum a sociis postulatum Mamercus Scaurus e consularibus, Iunius Otho prae-

---

figere aera] *Figere* est a Pichena, ante quem erat *facere aras.* In cd. *fiere aera.*

Cap. 64. *septemviris simul*] Ita etiam VI, 9. Usitatius est *simul cum.* Conf. Ramshorn. gramm. lat. p. 283.

tor, Brutidius Niger aedilis simul corripiunt, obiectantque *viola-
tum Augusti numen, spretam Tiberii maiestatem*, Mamercus anti-
qua exempla iaciens, *L. Cottam a Scipione Africano, Ser. Gal-*
2 *bam a Catone censorio, P. Rutilium a M. Scauro accusatos.* vi-
delicet Scipio et Cato talia ulciscebantur, aut ille Scaurus, quem
proavum suum opprobrium maiorum Mamercus infami opera de-
honestabat. Iunio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars
fuit: mox Seiani potentia senator obscura initia impudentibus au-
3 sis propellebat. Brutidium artibus honestis copiosum et, si re-
ctum iter pergeret, ad clarissima quaeque iturum festinatio ex-
stimulabat, dum aequales, dein superiores, postremo suasmet
ipse spes anteire parat: quod multos etiam bonos pessum dedit,
qui spretis quae tarda cum securitate, praematura vel cum exitio
properant.

LXVII. Auxere numerum accusatorum Gellius Poplicola et
M. Paconius, ille quaestor Silani, hic legatus. nec dubium ha-
bebatur saevitiae captarumque pecuniarum teneri reum: sed
multa aggerebantur etiam insontibus periculosa, cum super tot
senatores adversos facundissimis totius Asiae eoque ad accusan-
dum delectis responderet solus et orandi nescius, proprio in me-
tu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat, non temperante
Tiberio quin premeret voce, vultu, eo quod ipse creberrime in-
terrogabat; neque refellere aut eludere dabatur, ac saepe etiam
2 confitendum erat, ne frustra quaesivisset. servos quoque Silani,
ut tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat.
et ne quis necessariorum iuvaret periclitantem, maiestatis crimina
subdebantur, vinclum et necessitas silendi. Igitur petito pauco-
rum dierum interiectu defensionem sui deseruit, ausis ad Caesa-
rem codicillis, quibus invidiam et preces miscuerat.

Cap. 66. *propellebat*] Ita Groslotius probantibus Lipsio aliisque. Aliae lectiones sunt *propolluebat*, *perpolluebat*, *praetor polluebat*, *porro polluebat*, *protollebat*, *propalabat*, *praepollebat*, *provolvebat*, *protegebat*.

Cap. 67. *Poplicola*] In ed. *Publicola*.

interrogarentur] Vulgo *interrogentur*, quod Lipsius mutavit.

ausis] Sic recte codex. Faernus *missis*, Groslotius *orsis*, Ryckius *ausus codicillos*.

LXVIII. Tiberius, quae in Silanum parabat, quo excusa-
tius sub exemplo acciperentur, libellos D. Augusti de Voleso
Messalla eiusdem Asiae proconsule factumque in eum senatus
consultum recitari iubet. tum L. Pisonem sententiam rogat. ille 2
multum de *clementia principis* praefatus, *aqua atque igni Silano
interdicendum* censuit *ipsumque in insulam Gyarum relegandum.*
eadem ceteri, nisi quod Cn. Lentulus *separanda Silani materna* 3
bona, quippe alia parente geniti, reddendaque filio dixit, annuen-
te Tiberio.

LXI. At Cornelius Dolabella, dum adulationem longius se-
quitur, increpitis C. Silani moribus addidit *ne quis vita probro-
sus et opertus infamia provinciam sortiretur, idque princeps diiu-
dicaret. nam a legibus delicta puniri: quanto fore mitius in ipsos,
melius in socios, provideri ne peccaretur?* Adversum quae disse- 2
ruit Caesar: *non quidem sibi ignara quae de Silano vulgabantur,
sed non ex rumore statuendum. multos in provinciis contra quam
spes aut metus de illis fuerint egisse. excitari quosdam ad meliora
magnitudine rerum, hebescere alios. neque posse principem sua sci-
entia cuncta complecti, neque expedire ut ambitione aliena traha-
tur. ideo leges in facta constitui, quia futura in incerto sint. sic* 3
*a maioribus institutum, ut, si anteissent delicta, poenae sequeren-
tur. ne verterent sapienter reperta et semper placita. satis onerum
principibus, satis etiam potentiae. minui iura, quotiens gliscat
potestas, nec utendum imperio, ubi legibus agi possit.* Quanto ra- 4
rior apud Tiberium popularitas, tanto laetioribus animis accepta.
atque ille prudens moderandi, si propria ira non impelleretur,
addidit *insulam Gyarum immitem et sine cultu hominum esse: da-
rent Iuniae familiae et viro quondam ordinis eiusdem, ut Cytheram
potius concederet. id sororem quoque Silani Torquatam, priscae san-* 5
ctimoniae virginem, expetere. in hanc sententiam facta discessio.

Cap. 68. *quippe alia parente geniti*] Lipsius *quippe tali parente geniti*, vel, *quippe illa parente*, per admirationem. Hillerus pro *alia* coniicit *Dia.* Conf. Ann. XIII, 1. Walther. in obss. spec. I. p. 9. verba illa sic explicat: *quippe meliore parente geniti.*

Cap. 69. *minui iura*] In ed. *minutura.* Correxit Lipsius.

Cytheram] In codice Gronovio teste *Cythenum.* Lipsius cogitat *Cythnum*, insulam iuxta Atticam sub Euboea.

LXXIV. Et recepti ea venia plerique. mox adversum artes Tacfarinatis haud dissimili modo belligeratum. Nam quia ille, robore exercitus impar, furandi melior, plures per globos incursaret eluderetque, et insidias simul tentaret, tres incessus, totidem agmina parantur. ex quis Cornelius Scipio legatus praefuit, qua praedatio in Leptinos et suffugia Garamantum: alio latere, ne Cirtensium pagi impune traherentur, propriam manum Blaesus filius duxit: medio cum delectis, castella et munitiones idoneis locis imponens, dux ipse arta et infensa hostibus cuncta fecerat, quia, quoquo inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere et saepe a tergo erat; multique eo modo caesi aut circumventi. tunc tripartitum exercitum plures in manus dispergit praeponitque centuriones virtutis expertae: nec, ut mos fuerat, acta aestate retrahit copias aut in hibernaculis veteris provinciae componit, sed ut in limine belli, dispositis castellis, per expeditos et solitudinum gnaros mutantem mapalia Tacfarinatem proturbat, donec fratre eius capto regressus est, properantius tamen quam ex utilitate sociorum, relictis per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus id quoque Blaeso tribuit, ut *imperator* a legionibus salutaretur, prisco erga duces honore, qui bene gesta re publica gaudio et impetu victoris exercitus conclamabantur: erantque plures simul imperatores nec super ceterorum aequalitatem. concessit quibusdam et Augustus id vocabulum, ac tunc Tiberius Blaeso postremum.

LXXV. Obiere eo anno viri illustres, Asinius Saloninus M. Agrippa et Pollione Asinio avis, fratre Druso insignis Caesarique progener destinatus, et Capito Ateius, de quo memoravi, principem in civitate locum studiis civilibus assecutus, sed avo centurione Sullano, patre praetorio. consulatum ei acceleraverat Augustus, ut Labeonem Antistium, iisdem artibus praecellentem, dignatione eius magistratus anteiret. namque illa aetas duo pacis decora simul tulit. sed Labeo incorrupta libertate et ob id fama

---

Cap. 74. *Leptinos*] Intelliguntur, qui Leptim parvam tenebant. Freinshemius et Ryckius malunt *Leptitanos*.

ac tunc] Ernestius mavult *at tunc*.

Cap. 75. *Labeonem Antistium*] Vid. Bentl. ad Horat. Serm. I, 3, 82.

celebratior: Capitonis obsequium dominantibus magis probaba-
tur. illi, quod praeturam intra stetit, commendatio ex iniuria, 3
huic, quod consulatum adeptus est, odium ex invidia oriebatur.

LXXVI. Et Iunia sexagesimo quarto post Philippensem
aciem anno supremum diem explevit, Catone avunculo genita, C.
Cassii uxor, M. Bruti soror. testamentum eius multo apud vul- 2
gum rumore fuit, quia in magnis opibus, cum ferme cunctos pro-
ceres cum honore nominavisset, Caesarem omisit. quod civiliter
acceptum, neque prohibuit quo minus laudatione pro rostris ce-
terisque solennibus funus cohonestaretur. viginti clarissimarum 3
familiarum imagines antelatae sunt, Manlii, Quinctii aliaque eius-
dem nobilitatis nomina: sed praefulgebant Cassius atque Brutus,
eo ipso quod effigies eorum non visebantur.

A N N A L I U M

LIBER QUARTUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Tiberius saevit. caussa penes Aelium Seianum, cuius ingenium et mores. 2. is dominationem aspirat, quo ut perveniat, Romae in castra praetoria militem conducit. 3. Druso Tiberii filio insidiatur per uxorem eius, stupro pollutam. 4. Drusus Germanici togam virilem sumit. Status publicus, numerus legionum, 5. earum et cohortium et classium loca exponuntur. 6. civilis administratio qualis hactenus. 7. Seianus potentiam auget, 8. sublato per venenum Druso. Tiberius animum obfirmat, senatum erigit, eique filios Germanici duo commendat ut imperii heredes. 9. funus Druso illustre. 10. 11. falsa de Drusi ab incauto patre necati fama. 12. populi favor filiis Germanici noxius. iis et Agrippinae Seianus insidias struit.

13. Tiberius legationes et accusationes civitatum et provinciarum audit. 14. de asylis actum; histriones Italia pulsi. 15. Alter ex Drusi liberis obit. item Lucilius Longus, principis amicus. Capito damnatus. 16. Lex lata de flamine Diali. Vestalibus habitus honos.

17. Solennia vota pro principe. iis inesrti Nero et Drusus. hinc odium Tiberii, quem Seianus stimulat. 18. hic Germanici amicos aggreditur. 19. Silius damnatur. 20. uxor eius Sosia in exsilium pellitur. M. Lepidi moderatio. 21. Piso accusatus obit. Cassius Severus in saxum Seriphium relegatur. 22. Plautius Silvanus perit.

23. Tacfarinatem bella rursus moventem 24. Dolabella opprimit 25. et caedit. 26. triumphalia non impetrat. Ptolemaeus munera accipit. 27. Servilis motus semina per Italiam oppressa.

28. Q. Vibius Serenus a filio accusatus, 29. 30. Amorgum deportatur. praemia delatoribus statuta. 31. P. Suilius deportatur, Firmius senatu movetur. 32. 33. iudicium de his annalibus.

34. Cremutius Cordus, historiae scriptor, ob Bruti et Cassii laudes accusatus libere se defendit et 35. vitam abstinentia finit. libri eius cremati. 36. Cyzicenis adempta libertas. 37. 38. Templi honorem ab Hispanis oblatum Tiberius spernit. 39. Seianus, nimia fortuna socors, Liviam sibi uxorem a principe petit, qui 40. modeste negat et Seiani rationes refellit. 41. hic, augendae potentiae, Tiberio secessum ab urbe suadet, 42. auditis in caussa Votieni Montani contumeliis persuadet.

43. Romae legationes Graecorum auditae de iure asylorum. 44. Mors Lentuli, Domitii, Antonii. 45. L. Piso praetor a quodam agreste interficitur. 46. Thraces montani rebellantes 47—51. a Sabino pelluntur, caeduntur, obsidentur, frustra eruptione facta se dedunt.

52. Claudia Pulchra Romae adulterii accusata damnatur. 53. Agrippina maritum petit nec impetrat. ei 54. Seianus insidias struit. 55. Undecim urbes Asiae de templo Tiberio struendo certant. 56. praelati Smyrnaei. 57. 58. Tiberius dubia de caussa in Campaniam abscedit, arto comitatu. 59. in spelunca repentino lapidum lapsu periclitatus a Seiano servatur. hinc maior eius fides. Neronem Germanici aggreditur et 60. calumniis subvertit. 61. Mors Asinii Agrippae et Q. Haterii.

62. 63. Amphitheatri casu Fidenis multa hominum milia debilitata vel obruta. 64. 65. Romae incendium deurit Coelium montem. 66. Varus accusatur. 67. Princeps Capreas in insulam se abdit. 68—70. Titius Sabinus turpi fraude circumventus damnatur ipsis anni Kalendis. 71. Tiberius mentem suam recludi indignatur. Iulia neptis Augusti obit. 72. Frisios, quod avare habiti, rebellantes, 73. L. Apronius repressum it, parum feliciter. 74. Turpis adulatio senatus. Seiani arrogantia. 75. Cn. Domitius Agrippinam, Germanici filiam, uxorem accipit.

Haec sexennio fere gesta, coss. C. Asinio, C. Antistio; Cornelio Cethego, Visellio Varrone; Cosso Lentulo, Asinio Agrippa; Cn. Lentulo Gaetulico, C. Calvisio; M. Licinio Crasso, L. Calpurnio Pisone; App. Iunio Silano, P. Silio Nerva.

I. C. Asinio, C. Antistio coss. nonus Tiberio annus erat compositae rei publicae, florentis domus (nam Germanici mortem inter prospera ducebat), cum repente turbare fortuna coepit, saevire ipse aut saevientibus vires praebere. initium et caussa penes Aelium Seianum cohortibus praetoriis praefectum, cuius de potentia supra memoravi. nunc originem, mores et quo facinore dominationem raptum ierit, expediam. Genitus Vulsiniis patre 2
Seio Strabone equite Romano et prima iuventa C. Caesarem D. Augusti nepotem sectatus, non sine rumore Apicio diviti et prodigo stuprum veno dedisse, mox Tiberium variis artibus devinxit adeo, ut obscurum adversum alios sibi uni incautum intectumque efficeret, non tam sollertia (quippe iisdem artibus victus est) quam deum ira in rem Romanam, cuius pari exitio viguit ceciditque. corpus illi laborum tolerans, animus audax; sui obtegens, 3
in alios criminator; iuxta adulatio et superbia; palam compositus pudor, intus summa apiscendi libido eiusque caussa modo largitio et luxus, saepius industria ac vigilantia, haud minus noxiae, quotiens parando regno finguntur.

II. Vim praefecturae, modicam antea, intendit dispersas per urbem cohortes una in castra conducendo, ut simul imperia acciperent, numeroque et robore et visu inter se fiducia ipsis, in ceteros metus cresceret. praetendebat *lascivire militem diductum;* 2
si quid subitum ingruat, maiore auxilio pariter subveniri; et severius acturos, si vallum statuatur procul urbis illecebris. Ut perfecta sunt castra, irrepere paullatim militares animos adeundo, appellando; simul centuriones ac tribunos ipse deligere. neque 3

Cap. 1. *raptum ierit*] Ita Pichena secutus vestigia codicis in quo est *raptum perit*. Antea legebatur *captaverit*.

veno dedisse] Ita cd. Vulgo *venum ded.*

Cap. 2. *cresceret*] Ita Faernus, Ursinus, Muretus, Grotius, Bekker. In cd. corrupte *credetur*. Vulgo *crederetur*, de qua scriptura Pichena ita disputat: quod scilicet Seianus cohortes in una castra conducendo Tiberium ipsum ac populum Rom. decipere cogitaverit; ea specie, ut illam militum coniunctionem ad ipsorum fiduciam et ceterorum metum crederent, cum revera ad potentiam sibi sedulo parandam pertineret. Mercerus coniicit *crearetur*, quod placet Freinshemio, Ryckio, Broterio. Alii aliter.

senatorio ambitu abstinebat clientes suos honoribus aut provinciis ornandi, facili Tiberio atque ita prono, ut *socium laborum* non modo in sermonibus sed apud patres et populum celebraret, colique per theatra et fora effigies eius interque principia legionum sineret.

III. Ceterum plena Caesarum domus, iuvenis filius, nepo-
tes adulti moram cupitis afferebant: et quia vi tot simul corri-
pere intutum, dolus intervalla scelerum poscebat. placuit tamen
occultior via et a Druso incipere, in quem recenti ira ferebatur.
2 nam Drusus, impatiens aemuli et animo commotior, orto forte
iurgio intenderat Seiano manus et contra tendentis os verberave-
rat. Igitur cuncta tentanti promptissimum visum ad uxorem eius
Liviam convertere: quae soror Germanici, formae initio aetatis
3 indecorae, mox pulchritudine praecellebat. hanc ut amore incen-
sus adulterio pellexit; et postquam primi flagitii potitus est (ne-
que femina amissa pudicitia alia abnuerit), ad coniugii spem,
consortium regni et necem mariti impulit. atque illa, cui avuncu-
lus Augustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, seque ac maiores
et posteros municipali adultero foedabat, ut pro honestis et prae-
4 sentibus flagitiosa et incerta exspectaret. sumitur in conscientiam
Eudemus amicus ac medicus Liviae, specie artis frequens secre-
tis. pellit domo Seianus uxorem Apicatam, ex qua tres liberos
genuerat, ne pellici suspectaretur. sed magnitudo facinoris me-
tum, prolationes, diversa interdum consilia afferebat.

IV. Interim anni principio Drusus ex Germanici liberis to-
gam virilem sumpsit; quaeque fratri eius Neroni decreverat se-
natus, repetita. addidit orationem Caesar multa cum laude filii
2 sui, *quod patria benevolentia in fratris liberos foret.* nam Drusus,
quamquam arduum sit eodem loci potentiam et concordiam esse,
aequus adolescentibus aut certe non adversus habebatur. Exin
vetus et saepe simulatum proficiscendi in provincias consilium re-
fertur. *multitudinem veteranorum* praetexebat imperator, et de-

---

ornandi] Sic codex. similis est ratio genitivi *venerandi*, lib. III, 63. Vulgo *ornando*.

Cap. 3. *mox*] Id quod *deinde*, ut cap. 9.

lectibus supplendos exercitus. nam voluntarium militem deesse, ac 3 *si suppeditet, non eadem virtute ac modestia agere, quia plerumque inopes ac vagi sponte militiam sumant:* percensuitque cursim numerum legionum et quas provincias tutarentur. Quod mihi quoque exsequendum reor, quae tum Romana copia in armis, qui socii reges, quanto sit angustius imperitatum.

V. Italiam utroque mari duae classes Misenum apud et Ravennam, proximumque Galliae littus rostratae naves praesidebant, quas Actiaca victoria captas Augustus in oppidum Foroiuliense miserat valido cum remige. sed praecipuum robur Rhe- 2 num iuxta, commune in Germanos Gallosque subsidium, octo legiones erant. Hispaniae recens perdomitae tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat donum populi Romani. cetera Africae per duas legiones, parique numero Aegyptus. dehinc initio ab 3 Syria usque ad flumen Euphraten quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quattuor legionibus coercita, accolis Ibero Albanoque et aliis regibus, qui magnitudine nostra proteguntur adversum externa imperia. et Thraciam Rhoemetalces ac liberi Cotyis, ripam- 4 que Danubii legionum duae in Pannonia, duae in Moesia attinebant, totidem apud Dalmatiam locatis, quae positu regionis a tergo illis, ac si repentinum auxilium Italia posceret, haud procul accirentur, quamquam insideret urbem proprius miles, tres urbanae, novem praetoriae cohortes Etruria ferme Umbriaque delectae aut vetere Latio et coloniis antiquitus Romanis. at apud 5 idonea provinciarum sociae triremes alaeque et auxilia cohortium, neque multo secus in iis virium; sed persequi incertum fuerit, cum ex usu temporis huc illuc mearent, gliscerent numero et aliquando minuerentur.

Cap. 5. *initio ab Syria*] Hic casus absolutus *initio*, i. e. ut initium sit a Syria, in Tacito non est solicitandus potestque conferri cum constructione vocabulorum oppositae significationis *fini*, *tenus*, de quibus vid. Hoffmann. in Iahnii Annal. philol. et paedag. 1828. vol. II. fasc. I. p. 30. At *coercita*, quod pro vulgato *coercitum* e cd. dedit Pichena, vix ferenda scriptura.

coloniis antiquitus] Sic Lipsius pro *colonis*. Muretus *coloniis antiquis*.

VI. Congruens crediderim recensere ceteras quoque rei publicae partes, quibus modis ad eam diem habitae sint, quando Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit.
2 Iam primum publica negotia et privatorum maxima apud patres tractabantur, dabaturque primoribus disserere, et in adulationem lapsos cohibebat ipse; mandabatque honores nobilitatem maiorum, claritudinem militiae, illustres domi artes spectando, ut satis
3 constaret non alios potiores fuisse. sua consulibus, sua praetoribus species; minorum quoque magistratuum exercita potestas; legesque, si maiestatis quaestio eximeretur, bono in usu. at frumenta et pecuniae vectigales, cetera publicorum fructuum, socie-
4 tatibus equitum Romanorum agitabantur. res suas Caesar spectatissimo cuique, quibusdam ignotis ex fama mandabat, semelque assumpti tenebantur prorsus sine modo, cum plerique iisdem negotiis insenescerent. plebes acri quidem annona fatigabatur, sed nulla in eo culpa ex principe: quin infecunditati terrarum aut asperis maris obviam iit, quantum impendio diligentiaque pote-
5 rat. et ne provinciae novis oneribus turbarentur, utque vetera sine avaritia aut crudelitate magistratuum tolerarent, providebat. corporum verbera, ademptiones bonorum aberant.

VII. Rari per Italiam Caesaris agri, modesta servitia, intra paucos libertos domus: ac si quando cum privatis disceptaret,
2 forum et ius. Quae cuncta, non quidem comi via sed horridus ac plerumque formidatus, retinebat tamen, donec morte Drusi verterentur: nam dum superfuit, mansere, quia Seianus incipiente adhuc potentia bonis consiliis notescere volebat, et ultor metuebatur non occultus odii, et crebro querens *incolumi filio adiutorem imperii alium vocari: et quantum superesse ut collega di-*
3 *catur? primas dominandi spes in arduo: ubi sis ingressus, adesse studia et ministros. exstructa iam sponte praefecti castra, datos in manum milites; cerni effigiem eius in monumentis Cn. Pompeii; communes illi cum familia Drusorum fore nepotes. precandam post*

Cap. 7. *modesta servitia*] Haec verba malim cum Freinshemio de servorum modestia, quam cum Mureto de eorum paucitate intelligere.

precandam — modestiam] Id est, rogandos deos, ut modestia eius animum imbuerent, posita in eo, si contentus esset.

haec modestiam, ut contentus esset. neque raro neque apud pau- 4
cos talia iaciebat: et secreta quoque eius corrupta uxore prodebantur.

VIII. Igitur Seianus maturandum ratus deligit venenum, quo paullatim irrepente fortuitus morbus assimularetur. id Druso datum per Lygdum spadonem, ut octo post annos cognitum est.
ceterum Tiberius per omnes valetudinis eius dies, nullo metu an 2
ut firmitudinem animi ostentaret, etiam defuncto necdum sepulto, curiam ingressus est. consulesque sede vulgari per speciem maestitiae sedentes honoris locique admonuit; et effusum in lacrimas
senatum victo gemitu simul oratione continua erexit. *non quidem* 3
sibi ignarum posse argui, quod tam recenti dolore subierit oculos senatus: vix propinquorum alloquia tolerari, vix diem aspici a plerisque lugentium. neque illos imbecillitatis damnandos: se tamen
fortiora solatia e complexu rei publicae petivisse. miseratusque Au- 4
gustae extremam senectam, rudem adhuc nepotum et vergentem aetatem suam, *ut Germanici liberi, unica praesentium malorum levamenta, inducerentur*, petivit. egressi consules firmatos allo-
quio adolescentulos deductosque ante Caesarem statuunt. quibus 5
apprensis *patres conscripti, hos* inquit *orbatos parente tradidi patruo ipsorum, precatusque sum, quamquam esset illi propria suboles, ne secus quam suum sanguinem foveret ac tolleret, sibique et*
posteris conformaret. erepto Druso preces ad vos converto, diisque 6
et patria coram obtestor, Augusti pronepotes, clarissimis maioribus genitos suscipite, regite, vestram meamque vicem explete. hi vobis, Nero et Druse, parentum loco. ita nati estis, ut bona malaque vestra ad rem publicam pertineant.

IX. Magno ea fletu et mox precationibus faustis audita; ac si modum orationi posuisset, misericordia sui gloriaque animos audientium impleverat: ad vana et totiens irrisa revolutus, *de reddenda re publica, utque consules seu quis alius regimen suscipe-*

Cap. 8. *e complexu rei publ.*] *Complexus rei publ.* est eius cura. Sic II, 82. *populum aequo iure complecti.*

apprensis] In cd. *adprensis*, ut III, 53. *deprenderem.* Alii *apprehensis.*

2 *rent*, vero quoque et honesto fidem dempsit. Memoriae Drusi eadem, quae in Germanicum, decernuntur, plerisque additis, ut ferme amat posterior adulatio. funus imaginum pompa maxime illustre fuit, cum origo Iuliae gentis Aeneas omnesque Albanorum reges et conditor urbis Romulus, post Sabina nobilitas, Attus Clausus ceteraeque Claudiorum effigies longo ordine spectarentur.

X. In tradenda morte Drusi, quae plurimis maximeque fidis auctoribus memorata sunt, retuli: sed non omiserim eorundem
2 temporum rumorem, validum adeo ut nondum exolescat. *corrupta ad scelus Livia Seianum Lygdi quoque spadonis animum stupro vinxisse, quod is aetate atque forma carus domino interque primores ministros erat; deinde, inter conscios ubi locus veneficii tempusque composita sint, eo audaciae provectum, ut verteret et, occulto indicio Drusum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium vitandam potionem, quae prima ei apud filium epulanti offer-*
3 *retur. ea fraude tum senem, postquam convivium inierat, exceptum poculum Druso tradidisse; atque illo ignaro et iuveniliter hauriente auctam suspicionem, tamquam metu et pudore sibimet irrogaret mortem, quam patri struxerat.*

XI. Haec vulgo iactata, super id quod nullo auctore certo firmantur, prompte refutaveris. quis enim mediocri prudentia, nedum Tiberius tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium of-
2 ferret, idque sua manu et nullo ad poenitendum regressu? quin potius ministrum veneni excruciaret, auctorem exquireret, insita denique etiam in extraneos cunctatione et mora adversum unicum et nullius ante flagitii compertum uteretur? sed quia Seianus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Caesaris et ceterorum in utrumque odio quamvis fabulosa et im-

---

Cap. 9. *Attus*] Ita cd. Alii *Appius*.

Cap. 10. *quod is*] Nomen *Lygdus* post pronom. *is*, quod primus Ernestius spurium esse iudicavit, cum Oberlino aliisque expunxi.

ea fraude tum] Particulam *tum* contra Ernestium recte tuetur Oberlinus.

Cap. 11. *quin potius*] *Quin* est *cur non*; quare post *uteretur* posui interrogandi signum. Conf. Büttneri obss. Livian. §. 64.

mania credebantur, atrociore semper fama erga dominantium exitus. ordo alioqui sceleris, per Apicatam Seiani proditus, tormen- 3
tis Eudemi ac Lygdi patefactus est. neque quisquam scriptor tam infensus exstitit, ut Tiberio obiectaret, cum omnia alia conquirerent intenderentque. mihi tradendi arguendique rumoris caussa 4
fuit, ut claro sub exemplo falsas auditiones depellerem, peteremque ab iis quorum in manus cura nostra venerit, ne divulgata atque incredibilia avide accepta veris neque in miraculum corruptis antehabeant.

XII. Ceterum laudante filium pro rostris Tiberio senatus populusque habitum ac voces dolentum simulatione magis quam libens induebat, domumque Germanici revirescere occulti laetabantur. quod principium favoris et mater Agrippina spem male tegens perniciem acceleravere. nam Seianus, ubi videt mortem 2
Drusi inultam interfectoribus, sine maerore publico esse, ferox scelerum, et quia prima provenerant, volutare secum quonam modo Germanici liberos perverteret, quorum non dubia successio. neque spargi venenum in tres poterat, egregia custodum 3
fide et pudicitia Agrippinae impenetrabili. igitur contumaciam eius insectari, vetus Augustae odium, recentem Liviae conscientiam exagitare, *ut superbam fecunditate, subnixam popularibus studiis inhiare dominationi* apud Caesarem arguerent. adque haec 4
callidis criminatoribus, inter quos delegerat Iulium Postumum, per adulterium Mutiliae Priscae inter intimos aviae et consiliis suis peridoneum, quia Prisca in animo Augustae valida, anum suapte natura potentiae anxiam insociabilem nurui efficiebat. Agrippinae quoque proximi illiciebantur pravis sermonibus tumidos spiritus perstimulare.

XIII. At Tiberius nihil intermissa rerum cura, negotia pro solatiis accipiens, ius civium, preces sociorum tractabat; factaque auctore eo senatus consulta, *ut civitati Cibyraticae apud*

Cap. 12. *superbam fecunditate*] In cd. *superbiam.* Mutarunt Muretus et Gruterus.
adque haec] Est Acidalii mutatio. Alii *atque haec*, sc. Livia.

Asiam, Aegiensi apud Achaiam, motu terrae labefactis, subveni-
2 *retur remissione tributi in triennium.* Et Vibius Serenus, procon-
sul ulterioris Hispaniae, de vi publica damnatus ob atrocitatem temporum in insulam Amorgum deportatur. Carsidius Sacerdos reus, tamquam frumento hostem Tacfarinatem iuvisset, absol-
3 vitur, eiusdemque criminis C. Gracchus. hunc comitem exsilii, admodum infantem, pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat. illic adultus inter extorres et liberalium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur:
4 neque tamen effugit magnae fortunae pericula. ac ni Aelius Lamia et L. Apronius, qui Africam obtinuerant, insontem protexissent, claritudine infausti generis et paternis adversis foret abstractus.

XIV. Is quoque annus legationes Graecarum civitatum habuit, Samiis *Iunonis*, Cois *Aesculapii delubro vetustum asyli ius ut firmaretur* petentibus. Samii decreto Amphictyonum nitebantur, quis praecipuum fuit rerum omnium iudicium, qua tempestate Graeci conditis per Asiam urbibus ora maris potiebantur.
2 neque dispar apud Coos antiquitas, et accedebat meritum ex loco: nam cives Romanos templo Aesculapii induxerant, cum iussu regis Mithradatis apud cunctas Asiae insulas et urbes tru-
3 cidarentur. Variis dehinc et saepius irritis praetorum questibus, postremo Caesar *de immodestia histrionum* retulit: *multa ab iis in publicum seditiose; foeda per domos tentari; Oscum quondam ludicrum, levissimae apud vulgum oblectationis, eo flagitiorum et*

Cap. 13. *Aegiensi*] Ita cd. In edd. Beroald. *Aeginensi*, Rhen. *Aegirensi*. Fuerunt in Achaia *Aegium* et *Aegira*.

ob atrocitatem temporum] Lipsius scribebat *morum*, quod cum aliis etiam Bekker. recepit. Nos codicis scripturam *temporum* a Salinerio defensam cum aliis restituimus. Cum par esset, ut aqua et igni Sereno interdiceretur, Tiberius indulgens inclementiae eum in insulam deportavit; quod utique gravius erat interdictione.

Carsidius] Est Reinesii emendatio, quae confirmatur loco VI, 48. In cd. *Carsius*.

Cap. 14. *trucidarentur*] Cic. pro Flacco 25. Appian. B. Mithr. 22. 23. Vell. Pat. II, 18.

virium venisse, ut auctoritate patrum coercendum sit. pulsi tum histriones Italia.

XV. Idem annus alio quoque luctu Caesarem afficit alterum ex geminis Drusi liberis exstinguendo, neque minus morte amici. is fuit Lucilius Longus, omnium illi tristium laetorumque socius, unusque e senatoribus Rhodii secessus comes. ita quamquam 2
novo homini censorium funus, effigiem apud forum Augusti publica pecunia patres decrevere: apud quos etiam tum cuncta tractabantur, adeo ut procurator Asiae Lucilius Capito accusante provincia caussam dixerit, magna cum asseveratione principis *non se ius nisi in servitia et pecunias familiares dedisse; quodsi vim praetoris usurpasset manibusque militum usus foret, spreta in eo mandata sua: audirent socios.* ita reus cognito negotio damna- 3
tur. Ob quam ultionem, et quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat, decrevere Asiae urbes *templum Tiberio matrique eius ac senatui.* et permissum statuere; egitque Nero grates ea 4
caussa patribus atque avo, laetas inter audientium affectiones, qui recenti memoria Germanici illum aspici, illum audiri rebantur: aderantque iuveni modestia ac forma principe viro digna, notis in eum Seiani odiis ob periculum gratiora.

XVI. Sub idem tempus *de flamine Diali in locum Servii Maluginensis defuncti legendo, simul roganda nova lege* disseruit Caesar. *nam patricios confarreatis parentibus genitos tres simul nominari, ex quis unus legeretur, vetusto more; neque adesse, ut olim, eam copiam, omissa confarreandi assuetudine aut inter paucos retenta.* pluresque eius rei caussas afferebat, *potissimam pe- 2
nes incuriam virorum feminarumque: accedere ipsius caerimoniae difficultates, quae consulto vitarentur, et quando exiret e iure patrio, qui id flaminium apisceretur quaeque in manum flaminis conveniret. ita medendum senatus decreto aut lege, sicut Augustus*

Cap. 15. *procurator Asiae*] Videtur esse procurator fisci.

egitque Nero grates etc.] Paschalius in margine: *aut desunt hic multa, aut haec supra reponenda sunt post illa* (cap. 9.) *fidem dempsit.*

Cap. 16. *accedere*] In cd. *accederet*; hinc I. Gron. legit *accedere et.*

quaedam ex horrida illa antiquitate ad praesentem usum flexisset.
3 igitur tractatis religionibus placitum *instituto flaminum nihil demutari:* sed lata lex, qua *flaminica Dialis sacrorum caussa in potestate viri, cetera promiscuo feminarum iure ageret.* et filius
4 Maluginensis patri suffectus. Utque glisceret dignatio sacerdotum atque ipsis promptior animus foret ad capessendas caerimonias, decretum *Corneliae virgini*, quae in locum Scantiae capiebatur, *HS. XX. et quotiens Augusta theatrum introisset, ut sedes inter Vestalium consideret.*

XVII. Cornelio Cethego, Visellio Varrone coss. pontifices eorumque exemplo ceteri sacerdotes cum pro incolumitate principis vota susciperent, Neronem quoque et Drusum iisdem diis commendavere, non tam caritate iuvenum quam adulatione: quae
2 moribus corruptis perinde anceps, si nulla et ubi nimia est. nam Tiberius haud unquam domui Germanici mitis, tum vero *aequari adolescentes senectae suae* impatienter indoluit; accitosque pontifices percunctatus est *num id precibus Agrippinae aut minis tri-*
3 *buissent.* et illi quidem, quamquam abnuerent, modice perstricti (etenim pars magna e propinquis ipsius aut primores civitatis erant): ceterum in senatu oratione monuit in posterum, *ne quis mobiles adolescentium animos praematuris honoribus ad superbiam*
4 *extolleret.* Instabat quippe Seianus incusabatque *diductam civitatem ut civili bello; esse qui se partium Agrippinae vocent, ac ni resistatur, fore plures; neque aliud gliscentis discordiae remedium quam si unus alterve maxime prompti subverterentur.*

XVIII. Qua caussa C. Silium et Titium Sabinum aggreditur. amicitia Germanici perniciosa utrique, Silio et quod ingentis exercitus septem per annos moderator partisque apud Germaniam triumphalibus Sacroviriani belli victor, quanto maiore mole
2 procideret, plus formidinis in alios dispergebatur. credebant plerique auctam offensionem ipsius intemperantia immodice iactantis *suum militem in obsequio duravisse, cum alii ad seditiones prolaberentur; neque mansurum Tiberio imperium, si iis quoque legio-*

Cap. 18. *Titium*] *Titurium Sabinum* Muretus legendum censet, quo nomine fuit Iulii Caesaris legatus. Vid. B. G. V, 24.

nibus cupido novandi fuisset. destrui per haec fortunam suam 3
Caesar imparemque tanto merito rebatur. nam beneficia eo us-
que laeta sunt, dum videntur exsolvi posse: ubi multum ante-
venere, pro gratia ŏdium redditur.

XIX. Erat uxor Silio Sosia Galla, caritate Agrippinae in-
visa principi. Hos corripi dilato ad tempus Sabino placitum;
immissusque Varro consul, qui paternas inimicitias obtendens
odiis Seiani per dedecus suum gratificabatur. precante reo bre- 2
vem moram, dum accusator consulatu abiret, adversatus est Cae-
sar: *solitum quippe magistratibus diem privatis dicere; nec infrin-
gendum consulis ius, cuius vigiliis niteretur ne quod res publica
detrimentum caperet.* proprium id Tiberio fuit scelera nuper re-
perta priscis verbis obtegere. Igitur multa asseveratione, quasi 3
aut legibus cum Silio ageretur aut Varro consul aut illud res pu-
blica esset, coguntur patres, silente reo, vel si defensionem coe-
ptaret, non occultante cuius ira premeretur. *conscientia belli Sa-* 4
*crovir diu dissimulatus, victoria per avaritiam foedata, et uxor
Sosia* arguebantur. nec dubie repetundarum criminibus haere-
bant: sed cuncta quaestione maiestatis exercita, et Silius immi-
nentem damnationem voluntario fine praevertit.

XX. Saevitum tamen in bona, non ut stipendiariis pecu-
niae redderentur, quorum nemo repetebat: sed et liberalitas Au-
gusti avulsa, computatis singillatim quae fisco petebantur. ea
prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sosia in 2
exsilium pellitur Asinii Galli sententia, qui *partem bonorum pu-
blicandam, pars ut liberis relinqueretur,* censuerat. contra M. Le-
pidus *quartam accusatoribus secundum necessitudinem legis, cetera
liberis* concessit. Hunc ego Lepidum temporibus illis gravem et 3
sapientem virum fuisse comperio. nam pleraque ab saevis adula-

---

Cap. 20. *liberalitas Augusti avulsa*] Non tam de repetundis accusatus est, cuius criminis convinci poterat, quam maiestatis. Et tamen in bona impetus factus: non quo sociis redderentur, quibus eripuisset: etenim illi non repetebant, nec de repetundis reus fuerat: sed ut Augusti dona ab hominis ingrati et maiestatis convicti bonis avellerentur. Itaque summa facta est omnium quae Augustus dedisset eaque in fiscum petita. *Ernest.*

tionibus aliorum in melius flexit: neque tamen temperamenti ege-
bat, cum aequabili auctoritate et gratia apud Tiberium viguerit.
4 unde dubitare cogor, fato et sorte nascendi, ut cetera, ita prin-
cipum inclinatio in hos, offensio in illos, an sit aliquid in nostris
consiliis, liceatque inter abruptam contumaciam et deforme obse-
5 quium pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At Messallinus
Cotta, haud minus claris maioribus, sed animo diversus, censuit
*cavendum senatus consulto, ut quamquam insontes magistratus et
culpae alienae nescii provincialibus uxorum criminibus perinde quam
suis plecterentur.*

XXI. Actum dehinc de Calpurnio Pisone nobili ac feroci
viro. is namque, ut retuli, *cessurum se urbe ob factiones accusato-
rum* in senatu clamitaverat, et spreta potentia Augustae trahere
in ius Urgulaniam domoque principis excire ausus erat. quae in
praesens Tiberius civiliter habuit: sed in animo revolvente iras,
2 etiamsi impetus offensionis languerat, memoria valebat. Pisonem
Q. Granius secreti sermonis incusavit adversum maiestatem ha-
biti, adiecitque *in domo eius venenum esse eumque gladio accin-
ctum introire curiam.* quod ut atrocius vero tramissum: cetero-
rum, quae multa cumulabantur, receptus est reus; neque per-
3 actus ob mortem opportunam. Relatum et de Cassio Severo ex-
sule, qui sordidae originis, maleficae vitae, sed orandi validus,
per immodicas inimicitias, ut iudicio iurati senatus Cretam amo-
veretur, effecerat; atque illic eadem actitando recentia veteraque
odia advertit, bonisque exutus, interdicto igni atque aqua, saxo
Seriphio consenuit.

XXII. Per idem tempus Plautius Silvanus praetor incertis
caussis Aproniam coniugem in praeceps iecit; tractusque ad Cae-
sarem ab L. Apronio socero turbata mente respondit, tamquam
*ipse somno gravis atque eo ignarus, et uxor sponte mortem sumpsis-
2 set.* non cunctanter Tiberius pergit in domum, visit cubiculum; in
quo reluctantis et impulsae vestigia cernebantur. refert ad sena-
tum, datisque iudicibus Urgulania Silvani avia pugionem nepoti
3 misit. quod perinde creditum quasi principis monitu, ob amici-

---

Cap. 21. *ut retuli*] Conf. II, 34.

tiam Augustae cum Urgulania. reus frustra tentàto ferro venas praebuit exsolvendas. mox Numantina prior uxor eius accusata, *iniecisse carminibus et veneficiis vecordiam marito*, insons iudicatur.

XXIII. Is demum annus populum Romanum longo adversum Numidam Tacfarinatem bello absolvit. nam priores duces, ubi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant: iamque tres laureatae in urbe statuae, et adhuc raptabat Africam Tacfarinas auctus Maurorum auxiliis, qui Ptolemaeo Iubae filio iuventa incurioso libertos regios et servilia imperia bello mutaverant. erat illi praedarum receptor ac 2
socius populandi rex Garamantum, non ut cum exercitu incederet, sed missis levibus copiis, quae ex longinquo in maius audiebantur; ipsaque e provincia, ut quis fortunae inops, moribus turbidus, promptius ruebant, quia Caesar post res a Blaeso gestas quasi nullis iam in Africa hostibus reportari nonam legionem iusserat; nec proconsul eius anni P. Dolabella retinere ausus erat iussa principis magis quam incerta belli metuens.

XXIV. Igitur Tacfarinas, disperso rumore *rem Romanam aliis quoque ab nationibus lacerari eoque paullatim Africa decedere, ac posse reliquos circumveniri, si cuncti, quibus libertas servitio potior, incubuissent*, auget vires positisque castris Thubuscum oppidum circumsidet. at Dolabella, contracto quod erat militum, 2
terrore nominis Romani et quia Numidae peditum aciem ferre nequeunt, primo sui incessu solvit obsidium, locorumque opportuna permunivit; simul principes Musulanorum defectionem coeptantes securi percutit. dein, quia pluribus adversum Tacfarinatem 3

Cap. 23. *ubi impetrando*] In cd. *sub imp.* Vulgo *sibi imp.* Lipsius *ubi imp.*

mutaverant] Qui bellum gerere malebant, quam tolerare imperia libertorum, qui ipsi antea servi fuerant.

proconsul eius anni] In cd. *pro consule.*

Cap. 24. *primo sui incessu*] Noli cum Acidalio *sui* mutare in *statim.* Similis est genitivus VI, 22. *initia nostri.* XIV, 9. *hunc sui finem.* Et Cic. Catil. IV, 4. in cd. Erford. *uterque et pro sui dignitate.* Vid. Wunder. p. XXI. et Ruddimann. P. II. p. 51.

expeditionibus cognitum non gravi nec uno incursu consectandum
hostem vagum, excito cum popularibus rege Ptolemaeo quattuor
agmina parat, quae legatis aut tribunis data; et praedatorias
manus delecti Maurorum duxere: ipse consultor aderat omnibus.

XXV. Nec multo post affertur *Numidas apud castellum se-
mirutum, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positis ma-
palibus consedisse, fisos loco, quia vastis circum saltibus claudeba-
2 tur.* tum expeditae cohortes alaeque, quam in partem ducerem-
tur ignarae, cito agmine rapiuntur. simulque coeptus dies, et
concentu tubarum ac truci clamore aderant semisomnos in barba-
ros, praepeditis Numidarum equis aut diversos pastus pererran-
3 tibus. ab Romanis confertus pedes, dispositae turmae, cuncta
proelio provisa: hostibus contra omnium nesciis non arma, non
ordo, non consilium, sed pecorum modo trahi, occidi, capi. in-
fensus miles memoria laborum et adversum eludentes optatae to-
4 ties pugnae se quisque ultione et sanguine explebant. differtur
per manipulos, *Tacfarinatem omnes, notum tot proeliis, consectan-
tur; non nisi duce interfecto requiem belli fore.* at ille, deiectis cir-
cum stipatoribus vinctoque iam filio et effusis undique Romanis,
ruendo in tela captivitatem haud inulta morte effugit. isque finis
armis impositus.

XXVI. Dolabellae petenti abnuit triumphalia Tiberius Se-
iano tribuens, ne Blaesi avunculi eius laus obsolesceret. sed ne-
que Blaesus ideo illustrior, et huic negatus honor gloriam inten-
2 dit. quippe minore exercitu insignes captivos, caedem ducis bel-
lique confecti famam deportarat. Sequebantur et Garamantum
legati, raro in urbe visi, quos Tacfarinate caeso perculsa gens
nec culpae nescia ad satisfaciendum populo Romano miserat.
3 cognitis dehinc Ptolemaei per id bellum studiis, repetitus ex ve-

---

Cap. 25. *praepeditis*] Intelligit *compeditos*, *πεποδισμένους*.
deiectis] Est a Gron. In cd. *dilectis*, unde Mercerus *disiectis*, Pichena *deletis*. Forsitan Tacitus scripsit *diiectis*. Mox Lipsius *offusis* mavult pro *effusis*.

Cap. 26. *nec culpae nescia*] *Nec* est a Ryckio, nam in cd. scriptum pro eo *et*. Lipsius scribit *culpae conscia*. I. Gron. putat *non* excidisse.

tanto mos missusque e senatoribus qui scipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera, daret *regemque et socium atque amicum* appellaret.

XXVII. Eadem aestate mota per Italiam servilis belli semina fors oppressit. auctor tumultus T. Curtisius, quondam praetoriae cohortis miles, primo coetibus clandestinis apud Brundisium et circumiecta oppida, mox positis propalam libellis ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus et ferocia servitia, cum velut munere deum tres biremes appulere ad usus commeantium
illo mari. et erat iisdem regionibus Curtius Lupus quaestor, cui 2
provincia vetere ex more Cales evenerat. is disposita classiario-
rum copia coeptantem cum maxime coniurationem disiecit. mis- 3
susque a Caesare propere Staius tribunus cum valida manu, ducem ipsum et proximos audaciae in urbem traxit, iam trepidam ob multitudinem familiarum, quae gliscebat immensum, minore in dies plebe ingenua.

XXVIII. Iisdem consulibus miseriarum ac saevitiae exemplum atrox, reus pater, accusator filius (nomen utrique Vibius Serenus) in senatum inducti sunt. ab exsilio retractus illuvieque ac squalore obsitus et tum catena vinctus pater, orante filio.
praeparatus adolescens multis munditiis, alacri vultu, *structas* 2
principi insidias, *missos in Galliam concitores belli* index idem et

---

Cap. 27. *Curtisius*] Reinesius malebat *Curtilius*.

Cales] Sic Lipsius. In ed. *Calles*.

Staius] Reinesius existimat esse *M. Staium Flaccum*, qui a. u. c. 784. Nolae duumvir fuit.

Cap. 28. *utrique*] Ita Lipsius correxit vitiosam codicis scripturam *virique*. Pichena offensus verbo *sunt* locum ita legit et distinguit: *nomen utrique Vibius Serenus*, *in senatum inducti. Senex ab exsilio* etc. Ernestius pro *sunt* legit *stabant*.

pater, *orante filio. praeparatus*] In ed. et antiquis edd. *vinctus perorante filio. praeparatur* etc. Venturius scribit *praeparatus*, atque I. Gron. e verbis *perorante filio* fecit *pater*, *orante filio*. Sic conflata est lectio, quae nunc editiones obsidet. Mihi vero probatur, quod reponi voluit Pichena, *senex* pro *sunt*, quod propemodum flagitat vocabulum *adolescens*, quod sequitur. Neque idonea caussa *perorante* I. Gron. disiungit in *pater orante*; est enim *perorare*, ut II, 30. id. quod *dicere*.

testis dicebat, annectebatque *Caecilium Cornutum praetorium mi-
nistravisse pecuniam:* qui taedio curarum, et quia periculum pro
3 exitio habebatur, mortem in se festinavit. at contra reus, nihil
infracto animo, obversus in filium quatere vincula, vocare *ulto-
res deos, ut sibi quidem redderent exsilium, ubi procul tali more
4 ageret, filium autem quandoque supplicia sequerentur.* assevera-
batque *innocentem Cornutum et falsa exterritum; idque facile in-
tellectu, si proderentur alii: non enim se caedem principis et res
novas uno socio cogitasse.*

XXIX. Tum accusator *Cn. Lentulum et Seium Tuberonem*
nominat magno pudore Caesaris, cum primores civitatis, intimi
ipsius amici, Lentulus senectutis extremae, Tubero defecto cor-
pore, tumultus hostilis et turbandae rei publicae arcesserentur.
2 sed hi quidem statim exempti: in patrem ex servis quaesitum,
et quaestio adversa accusatori fuit. qui scelere vecors, simul
vulgi rumore territus, *robur et saxum aut parricidarum poenas*
3 minitantium, cessit urbe. ac retractus Ravenna exsequi accusa-
tionem adigitur, non occultante Tiberio vetus odium adversus
exsulem Serenum. nam post damnatum Libonem missis ad Cae-
sarem litteris exprobraverat *suum tantum studium sine fructu
fuisse,* addideratque quaedam contumacius quam tutum apud au-
4 res superbas et offensioni proniores. ea Caesar octo post annos
retulit medium tempus varie arguens, etiamsi tormenta pervica-
cia servorum contra evenissent.

XXX. Dictis dein sententiis *ut Serenus more maiorum puni-
retur,* quo molliret invidiam, intercessit. Gallus Asinius *Gyaro
aut Donusa claudendum* cum censeret, id quoque aspernatus est
egenam aquae utramque insulam referens, *dandosque vitae usus,*

---

festinavit] Ricklefsius requirit *festinarit.* Non opus.

falsa exterritum] Graecismum agnoscit Pichena pro *falso.*

non cogitasse] *Er würde nicht gedacht haben.* Eadem vi est *hausisse* in Agric. 4.

Cap. 29. *robur et saxum*] *Robur* est Tullianum, carcer; *saxum,* mons Tarpeius.

Cap. 30. *cum censeret*] *Cum,* quod non est in codice, cum Mureto, Ryckio aliisque addidi. Vulgo *censere.*

cui vita concederetur. ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia 2
Cornutus sua manu ceciderat, actum *de praemiis accusatorum abolendis, si quis maiestatis postulatus ante perfectum iudicium se ipse vita privavisset.* ibaturque in eam sententiam, ni durius contraque morem suum, palam pro accusatoribus, Caesar *irritas leges, rem publicam in praecipiti* conquestus esset: *subverterent potius iura quam custodes eorum amoverent.* sic delatores, genus hominum publico exitio repertum et poenis quidem nunquam satis coercitum, per praemia eliciebantur.

XXXI. His tam assiduis tamque maestis modica laetitia interiicitur, quod C. Cominium equitem Romanum, probrosi in se carminis convictum, Caesar precibus fratris, qui senator erat, concessit: quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum et quae fama clementiam sequeretur, tristiora malle. neque enim socor- 2
dia peccabat; nec occultum est quando ex veritate, quando adumbrata laetitia facta imperatorum celebrentur. quin ipse compositus alias et velut eluctantium verborum solutius promptiusque eloquebatur, quotiens subveniret. At P. Suilium, quaesto- 3
rem quondam Germanici, cum Italia arceretur convictus pecuniam ob rem iudicandam cepisse, *amovendum in insulam* censuit, tanta contentione animi, ut et iurando obstringeret *e re publica id esse.* quod aspere acceptum ad praesens, mox in laudem ver- 4
tit regresso Suilio: quem vidit sequens aetas praepotentem, venalem, et Claudii principis amicitia diu prospere, nunquam bene usum. Eadem poena in Catum Firmium senatorem statuitur, *tamquam falsis maiestatis criminibus sororem petivisset.* Catus, 5
ut retuli, Libonem illexerat insidiis, deinde indicio perculerat. eius operae memor Tiberius, sed alia praetendens, exsilium deprecatus est: quo minus senatu pelleretur, non obstitit.

XXXII. Pleraque eorum, quae retuli quaeque referam, parva forsitan et levia memoratu videri non nescius sum: sed nemo annales nostros cum scriptura eorum contenderit, qui veteres po-

---

Cap. 31. *indicio*] De Vertranii coniectura pro *iudicio*. De re conf. II, 27, sqq.

Cap. 32. *veteres pop. R. res*] Freinshem. malebat *veteris*, ut initio Annal.

2 puli Romani res composuere. ingentia illi bella, expugnationes
urbium, fusos captosque reges, aut si quando ad interna prae-
verterent, discordias consulum adversum tribunos, agrarias fru-
mentariasque leges, plebis et optimatium certamina libero egressu
3 memorabant. nobis in arto et inglorius labor. immota quippe aut
modice lacessita pax, maestae urbis res, et princeps proferendi
imperii incuriosus erat. non tamen sine usu fuerit introspicere
illa primo aspectu levia, ex quis magnarum saepe rerum motus
oriuntur.

XXXIII. Nam cunctas nationes et urbes populus aut pri-
mores aut singuli regunt: delecta ex his et consociata rei publi-
cae forma laudari facilius quam evenire, vel si evenit, haud diu-
2 turna esse potest. igitur ut olim plebe valida, vel cum patres
pollerent, noscenda vulgi natura et quibus modis temperanter
haberetur, senatusque et optimatium ingenia qui maxime perdi-
dicerant, callidi temporum et sapientes credebantur, sic converso
statu, neque alia re Romana quam si unus imperitet, haec con-
quiri tradique in rem fuerit, quia pauci prudentia honesta ab de-
terioribus, utilia ab noxiis discernunt, plures aliorum eventis do-
3 centur. ceterum ut profutura, ita minimum oblectationis afferunt.
nam situs gentium, varietates proeliorum, clari ducum exitus re-
tinent ac redintegrant legentium animum: nos saeva iussa, con-
tinuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium et
easdem exitu caussas coniungimus, obvia rerum similitudine et

---

in arto et inglorius labor] Virgil. Georg. IV, 6. *in tenui labor, at tenuis non gloria.*

rerum motus] Lipsius *monitus*, quod probat Freinshem.

Cap. 33. *consociata*] Ita Ernestius. In cd. *consciuta*, unde Beroald. et ceteri usque ad Ernest. *constituta*. Iac. Gron. *concinnata*, Gebauer. *exasciata*. Neque alienum fuerit *conflata*.

noscenda vulgi natura] Oratio sic est continuata, tamquam hic scriptum sit *qui vulgi naturam cognoverant;* vel *ex cognitione vulgi naturae;* ut dicendi forma comparetur cum illa, quae obtinet locis, quales notati sunt I, 8.

alia re Rom.] Emendavit Lipsius corruptam cd. scripturam *alia rerum.*

easdem exitu caussas] Pares exitus a paribus caussis. *Lips.*

satietate. tum quod antiquis scriptoribus rarus obtrectator, neque 4 refert cuiusquam, Punicas Romanasve acies laetius extuleris: at multorum, qui Tiberio regente poenam vel infamias subiere, posteri manent. utque familiae ipsae iam exstinctae sint, reperies 5 qui ob similitudinem morum aliena malefacta sibi obiectari putent. etiam gloria ac virtus infensos habet, ut nimis ex propinquo diversa arguens. sed ad incoepta redeo.

XXXIV. Cornelio Cosso, Asinio Agrippa coss. Cremutius Cordus postulatur novo ac tunc primum audito crimine, *quod editis annalibus laudatoque M. Bruto C. Cassium Romanorum ultimum dixisset.* accusabant Satrius Secundus et Pinarius Natta, 2 Seiani clientes: id perniciabile reo, et Caesar truci vultu defensionem accipiens; quam Cremutius relinquendae vitae certus in hunc modum exorsus est: *Verba mea, P. C., arguuntur: adeo factorum innocens sum. sed neque haec in principem aut principis* 3 *parentem, quos lex maiestatis amplectitur: Brutum et Cassium laudavisse dicor, quorum res gestas cum plurimi composuerint, nemo sine honore memoravit. Ti. Livius, eloquentiae ac fidei praeclarus* 4 *in primis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompeianum eum Augustus appellaret: neque id amicitiae eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum nusquam latrones et parricidas, quae nunc vocabula imponuntur, saepe ut insignes viros nominat. Asinii Pollionis scripta egregiam* 5 *eorundem memoriam tradunt; Messalla Corvinus imperatorem suum Cassium praedicabat: et uterque opibusque atque honoribus perviguere. Marci Ciceronis libro, quo Catonem caelo aequavit, quid aliud dictator Caesar quam rescripta oratione velut apud iudices respondit? Antonii epistolae, Bruti conciones falsa quidem in Au-* 6 *gustum probra, sed multa cum acerbitate habent; carmina Bibaculi et Catulli referta contumeliis Caesarum leguntur: sed ipse D. Iulius, ipse D. Augustus et tulere ista et reliquere, haud facile*

---

infamias] Hanc cd. scripturam pro *infamiam* cum I. Gronov. revocavi.

ut nimis] Cd. *ut animus*. Emendarunt Lipsius Muretusque. Tum cd. habet *ancepta*, unde I. Gron. coniicit *ad coepta*.

*dixerim, moderatione magis an sapientia. namque spreta exole-
scunt; si irascare, agnita videntur.*

XXXV. *Non attingo Graecos, quorum non modo libertas,
etiam libido impunita: aut si quis advertit, dictis dicta ultus est.
sed maxime solutum et sine obtrectatore fuit prodere de iis, quos
2 mors odio aut gratiae exemisset. num enim armatis Cassio et Bruto
ac Philippenses campos obtinentibus belli civilis causa populum per
conciones incendo? an illi quidem septuagesimum ante annum per-
empti, quo modo imaginibus suis noscuntur, quas ne victor qui-
3 dem abolevit, sic partem memoriae apud scriptores retinent? suum
cuique decus posteritas rependit; nec deerunt, si damnatio ingruit,
qui non modo Cassii et Bruti sed etiam mei meminerint.* Egressus
dein senatu vitam abstinentia finivit. libros per aediles cremandos
4 censuere patres; sed manserunt occultati et editi. quo magis
socordiam eorum irridere libet, qui praesenti potentia credunt
exstingui posse etiam sequentis aevi memoriam. nam contra pu-
nitis ingeniis gliscit auctoritas; neque aliud externi reges, aut
qui eadem saevitia usi sunt, nisi dedecus sibi atque illis gloriam
peperere.

XXXVI. Ceterum postulandis reis tam continuus annus fuit,
ut feriarum Latinarum diebus praefectum urbis Drusum, auspi-
candi gratia tribunal ingressum, adierit Calpurnius Salvianus in
Sex. Marium; quod a Caesare palam increpitum caussa exsilii
2 Salviano fuit. Obiecta publice Cyzicenis *incuria caerimoniarum
D. Augusti*, additis *violentiae criminibus adversum cives Romanos.*
et amisere libertatem quam bello Mithradatis meruerant circum-
sessi, nec minus sua constantia quam praesidio Luculli pulso rege.
3 At Fonteius Capito, qui proconsul Asiam curaverat, absolvitur,
comperto ficta in eum crimina per Vibium Serenum. neque tamen
id Sereno noxae fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat.
nam ut quis districtior accusator, velut sacrosanctus erat: leves,
ignobiles poenis afficiebantur.

Cap. 34. *namque spreta*] Perquam probabilis est Mureti coniectura: *nam quae spreta.*

Cap. 35. *ne victor q.*] Erat *nec vict. q.* Mutavit I. F. Gron.

Cap. 36. *districtior*] *Districtus* est occupatus, distractus negotiis.

XXXVII. Per idem tempus Hispania ulterior missis ad senatum legatis oravit, *ut exemplo Asiae delubrum Tiberio matrique eius exstrueret.* qua occasione Caesar, validus alioqui spernendis honoribus, et respondendum ratus iis quorum rumore arguebatur *in ambitionem flexisse*, huiuscemodi orationem coepit. *Scio, P.* 2
C., constantiam meam a plerisque desideratam, quod Asiae civitatibus nuper idem istud petentibus non sim adversatus. ergo et prioris silentii defensionem, et quid in futurum statuerim, simul aperiam. quum D. Augustus sibi atque urbi Romae templum apud 3
Pergamum sisti non prohibuisset, qui omnia facta dictaque eius vice legis observem, placitum iam exemplum promptius secutus sum, quia cultui meo veneratio senatus adiungebatur. ceterum ut semel 4
recepisse veniam habuerit, ita per omnes provincias effigie numinum sacrari ambitiosum, superbum: et vanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur.

XXXVIII. *Ego me, P. C., mortalem esse et hominum officia fungi, satisque habere si locum principem impleam, et vos testor et meminisse posteros volo: qui satis superque memoriae meae tribuent, ut maioribus meis dignum, rerum vestrarum providum, constantem in periculis, offensionum pro utilitate publica non pavidum credant. haec mihi in animis vestris templa, hae pulcherrimae ef-* 2
figies et mansurae. nam quae saxo struuntur, si iudicium posterorum in odium vertit, pro sepulcris spernuntur. proinde socios, cives 3
et deos ipsos precor, hos ut mihi ad finem usque vitae quietam et intelligentem humani divinique iuris mentem duint, illos ut, quandoque concessero, cum laude et bonis recordationibus facta atque famam nominis mei prosequantur. Perstititque posthac secretis 4
etiam sermonibus aspernari talem sui cultum. quod alii *modestiam*, multi, *quia diffideret*, quidam *ut degeneris animi* interpre-

---

Cap. 38. *tribuent, ut — credant*] Bipont. post *tribuent* intelligunt: *hoc tribuendo, ut credant.* Equidem aut cum Ernestio pro *ut* malim *ubi.* *credent* pro *credant.* Herrmann. *ut* interpretatur *gesetzt dass.*

pro sepulcris spernuntur] Commode Hiller. Rac. 30. notat, non hic agi de sepulcris universe, verum de tumulis eorum, qui in odium posterorum inciderint. *Oberl.*

et deos] In cd. haec verba bis scripta. Altera resecuit Lipsius.

5 tabantur. *optimos quippe mortalium altissima cupere; sic Hercu-*
lem et Liberum apud Graecos, Quirinum apud nos deum numero
additos. melius Augustum, qui speraverit. cetera principibus sta-
tim adesse: unum insatiabiliter parandum, prosperam sui memo-
riam. nam contemptu famae contemni virtutes.

XXXIX. At Seianus nimia fortuna socors et muliebri insu-
per cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Livia,
componit ad Caesarem codicillos: moris quippe tum erat quam-
2 quam praesentem scripto adire. eius talis forma fuit: *Benevolen-*
tia patris Augusti et mox plurimis Tiberii iudiciis ita insuevisse,
ut spes votaque sua non prius ad deos quam ad principum aures
conferret. neque fulgorem honorum unquam precatum: excubias ac
labores, ut unum e militibus, pro incolumitate imperatoris malle.
3 *attamen, quod pulcherrimum, adeptum, ut coniunctione Caesaris*
dignus crederetur. hinc initium spei. et quoniam audiverit Augu-
stum in collocanda filia nonnihil etiam de equitibus Romanis con-
sultavisse, ita, si maritus Liviae quaereretur, haberet in animo
4 *amicum, sola necessitudinis gloria usurum. non enim exuere impo-*
sita munia; satis aestimare firmari domum adversum iniquas
Agrippinae offensiones, idque liberorum caussa. nam sibi multum
superque vitae fore, quod tali cum principe explevisset.

XL. Ad ea Tiberius, laudata pietate Seiani suisque in eum
beneficiis modice percursis, cum tempus tamquam ad integram
consultationem petivisset, adiunxit *ceteris mortalibus in eo stare*
consilia, quid sibi conducere putent; principum diversam esse sor-
2 *tem, quibus praecipua rerum ad famam dirigenda. ideo se non illuc*
decurrere, quod promptum rescriptu, posse ipsam Liviam statuere,
nubendum post Drusum an in penatibus iisdem tolerandum haberet;
esse illi matrem et aviam, propiora consilia. simplicius acturum.
de inimicitiis primum Agrippinae, quas longe acrius arsuras, si
matrimonium Liviae velut in partes domum Caesarum distraxisset.
3 *sic quoque erumpere aemulationem feminarum, eaque discordia ne-*
potes suos convelli: quid, si intendatur certamen tali coniugio?
Falleris enim, Seiane, si te mansurum in eodem ordine putas, et

---

statim adesse] Muretus *affatim adesse* legendum censebat. Non opus. Vox *statim* referenda est ad principatus initium.

*Liviam, quae C. Caesari, mox Druso nupta fuerit, ea mente actu-
ram ut cum equite Romano senescat. ego ut sinam, credisne pas-* 4
*suros qui fratrem eius, qui patrem maioresque nostros in summis
imperiis videre? vis tu quidem istum intra locum sistere: sed illi
magistratus et primores, qui te invito perrumpunt omnibusque de
rebus consulunt, excessisse iam pridem equestre fastigium longeque
antisse patris mei amicitias non occulti ferunt, perque invidiam tui
me quoque incusant. At enim Augustus filiam suam equiti Romano* 5
*tradere meditatus est. mirum Hercule, si, cum in omnes curas dis-
traheretur, immensumque attolli provideret quem coniunctione tali
super alios extulisset, C. Proculeium et quosdam in sermonibus ha-
buit insigni tranquillitate vitae, nullis rei publicae negotiis per-
mixtos. sed si dubitatione Augusti movemur, quanto validius est,
quod M. Agrippae, mox mihi collocavit? Atque ego haec pro ami-* 6
*citia non occultavi; ceterum neque tuis neque Liviae destinatis ad-
versabor. ipse quid intra animum volutaverim, quibus adhuc ne-
cessitudinibus immiscere te mihi parem, omittam ad praesens re-
ferre: id tantum aperiam, nihil esse tam excelsum, quod non vir-
tutes istae tuusque in me animus mereantur; datoque tempore vel
in senatu vel in concione non reticebo.*

XLI. Rursum Seianus non iam de matrimonio, sed altius
metuens, *tacita suspicionum, vulgi rumorem, ingruentem invidiam*
deprecatur. ac ne assiduos in domum coetus arcendo infringeret
potentiam aut receptando facultatem criminantibus praeberet, huc
flexit ut Tiberium ad vitam procul Roma amoenis locis degendam
impelleret. multa quippe providebat, sua in manu aditus, littera- 2
rumque magna ex parte se arbitrum fore, cum per milites com-
mearent; mox Caesarem vergente iam senecta secretoque loci
mollitum munia imperii facilius tramissurum; et minui sibi invi-
diam adempta salutantum turba, sublatisque inanibus vera poten-
tia augere. igitur paullatim negotia urbis, populi accursus, mul- 3

Cap. 41. *non iam*] Ita Muretus, Pichena, alii pro *non tam.*
vera potentia augere] Verum videntur assecuti Heinsius et Ryckius cum scribunt *vera potentiae.* Recte inter se opponantur *vera* et *inania potentiae.*

titudinem affluentium increpat, extollens laudibus *quietem et solitudinem, quis abesse taedia et offensiones, ac praecipua rerum maxime agitari.*

XLII. Ac forte habita per illos dies de Votieno Montano, celebris ingenii viro, cognitio cunctantem iam Tiberium perpulit, ut vitandos crederet patrum coetus vocesque, quae plerumque
2 verae et graves coram ingerebantur. nam postulato Votieno *ob contumelias in Caesarem dictas*, testis Aemilius e militaribus viris, dum studio probandi cuncta refert et, quamquam inter obstrepentes, magna asseveratione nititur, audivit Tiberius probra quis per occultum lacerabatur, adeoque perculsus est, ut *se vel statim vel in cognitione purgaturum* clamitaret, precibusque proximo-
3 rum, adulatione omnium, aegre componeret animum. et Votienus quidem maiestatis poenis affectus est: Caesar obiectam sibi adversus reos inclementiam eo pervicacius amplexus Aquiliam adulterii delatam cum Vario Ligure, quamquam Lentulus Gaetulicus consul designatus lege Iulia damnasset, exsilio punivit, Apidiumque Merulam, *quod in acta D. Augusti non iuraverat*, albo senatorio erasit.

XLIII. Auditae dehinc Lacedaemoniorum et Messeniorum legationes de iure templi Dianae Limnatidis, quod *suis a maioribus suaque in terra dicatum* Lacedaemonii firmabant annalium memoria vatumque carminibus: *sed Macedonis Philippi, cum quo bellassent, armis ademptum, ac post C. Caesaris et M. Antonii sen-*
2 *tentia redditum.* contra Messenii *veterem inter Herculis posteros divisionem Peloponnesi* protulere, *suoque regi Dentheliatem agrum,*

Cap. 42. *cunctantem*] *Cunctari* Ernestio docente habet significationem deliberandi, sed cum nondum decreveris. Add. I. F. Gronov. obss. I, 38.

ingerebantur] Cum principis offensione edebantur.

Cap. 43. *Limnatidis*] In cd. *Liminatidis.* Correxit Lipsius. Conf. Creuzeri Symbol. Tom. II. p. 182. et Nitschii lex. mythol. s. v. Diana ibique Klopf. p. 618.

Dentheliatem agrum] In cd. est, *suoque recident Heliatem:* unde Rhen. coniectabat, *suoque regi Penthelo Eleatem.* Lipsio placet, *regi Penthilo Eleatem agrum.* Idem insuper proponit, *Pentheo Eleatem*

in quo id delubrum, cessisse; monumentaque eius rei sculpta saxis et aere prisco manere. quod si vatum, annalium ad testimonia vocentur, plures sibi ac locupletiores esse. neque Philippum potentia 3 *sed ex vero statuisse. idem regis Antigoni, idem imperatoris Mummii iudicium. sic Milesios permisso publice arbitrio, postremo Atidium Geminum praetorem Achaiae decrevisse.* ita secundum Messenios datum. Et Segestani *aedem Veneris, montem apud Erycum,* 4 *vetustate dilapsam restaurari* postulavere, nota memorantes de origine eius et laeta Tiberio. suscepit curam libens ut consanguineus. Tunc tractatae Massiliensium preces, probatumque P. 5 Rutilii exemplum. namque eum legibus pulsum civem sibi Smyrnaei addiderant. quo iure Vulcatius Moschus exsul in Massilienses receptus, bona sua rei publicae eorum ut patriae reliquerat.

XLIV. Obiere eo anno viri nobiles Cn. Lentulus et L. Domitius. Lentulo super consulatum et triumphalia de Gaetulis gloriae fuerat bene tolerata paupertas, dein magnae opes innocenter paratae et modeste habitae. Domitium decoravit pater 2 civili bello maris potens, donec Antonii partibus, mox Caesaris misceretur. avus Pharsalica acie pro optimatibus ceciderat; ipse delectus cui minor Antonia, Octavia genita, in matrimonium daretur. post exercitu flumen Albim transcendit, longius penetrata 3 Germania quam quisquam priorum; easque ob res insignia triumphi adeptus est. Obiit et L. Antonius multa claritudine generis sed improspera. nam patre eius Iulo Antonio ob adulterium Iu- 4 liae morte punito hunc admodum adolescentulum, sororis nepo-

---

agrum, vel *Temeno.* Mercerus mavult *Thuriatem*, Meursius *Delthe-niatem.*

annalium ad testim.] Pichena, *annaliumque.* Oberlinus, *annaliumque testimonia advocentur.*

secundum Messen. datum] Id est, *decretum.*

apud Erycum] Hanc formam tuentur I. Gron. et Ernestius. Lipsius, Erycem.

Cap. 44. *delectus*] In ed. *deiectus*. Correxit Pichena.

minor Antonia] Vertranius et Muretus *maior* scribere iubent e Suetonio, qui Ner. 5. maiorem Domitio, et Cal. 1. minorem Germanico tribuit.

tem, seposuit Augustus in civitatem Massiliensem, ubi specie studiorum nomen exsilii tegeretur. habitus tamen supremis honor, ossaque tumulo Octaviorum illata per decretum senatus.

XLV. Iisdem consulibus facinus atrox in citeriore Hispania
admissum a quodam agresti nationis Termestinae. is praetorem
provinciae L. Pisonem, pace incuriosum, ex improviso in itinere
adortus uno vulnere in mortem affecit: ac pernicitate equi pro-
fugus postquam saltuosos locos attigerat, dimisso equo per de-
2 rupta et avia sequentes frustratus est, neque diu fefellit. nam
prehenso ductoque per proximos pagos equo, cuius foret cogni-
tum; et repertus cum tormentis edere conscios adigeretur, voce
magna, sermone patrio *frustra se interrogari* clamitavit: *assiste-
rent socii ac spectarent; nullam vim tantam doloris fore, ut veri-*
3 *tatem eliceret.* idemque cum postero ad quaesitionem retrahere-
tur, eo nisu proripuit se custodibus saxoque caput afflixit, ut
statim exanimaretur. sed Piso Termestinorum dolo caesus habe-
tur: qui pecunias e publico interceptas acrius, quam ut tolera-
rent barbari, cogebat.

XLVI. Lentulo Gaetulico, C. Calvisio coss. decreta trium-
phi insignia Poppaeo Sabino contusis Thracum gentibus, qui
2 montium editis inculti atque eo ferocius agitabant. caussa motus
super hominum ingenium, quod pati delectus et validissimum
quemque militiae nostrae dare aspernabantur, ne regibus quidem
parere nisi ex libidine soliti, aut si mitterent auxilia, suos ducto-
res praeficere nec nisi adversum accolas belligerare. ac tum rumor
incesserat fore ut disiecti aliisque nationibus permixti diversas in
3 terras traherentur. Sed antequam arma inciperent, misere lega-
tos *amicitiam obsequiumque* memoraturos, *et mansura haec, si
nullo novo onere tentarentur: sin ut victis servitium indiceretur,
esse sibi ferrum et iuventutem et promptum libertati aut ad mor-*
4 *tem animum.* simul castella rupibus indita collatosque illuc paren-
tes et coniuges ostentabant, *bellumque impeditum, arduum, cruen-
tum* minitabantur.

XLVII. At Sabinus, donec exercitus in unum conduceret,

Cap. 45. *agresti*] Ita in cd. In edd. *agreste*.

datis mitibus responsis, postquam Pomponius Labeo e Moesia cum legione, rex Rhoemetalces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutaverant, venere, addita praesenti copia ad hostem pergit compositum iam per angustias saltuum. quidam audentius 2
apertis in collibus visebantur: quos dux Romanus acie suggressus haud aegre pepulit, sanguine barbarorum modico ob propinqua suffugia. mox castris in loco communitis valida manu mon- 3
tem occupat angustum et aequali dorso continuum usque ad proximum castellum, quod magna vis armata aut incondita tuebatur: simul in ferocissimos, qui ante vallum more gentis cum carminibus et tripudiis persultabant, mittit delectos sagittariorum. ii dum eminus grassabantur, crebra et inulta vulnera fecere: 4
propius incedentes eruptione subita turbati sunt receptique subsidio Sugambrae cohortis, quam Romanus promptam ad pericula nec minus cantuum et armorum tumultu trucem haud procul instruxerat.

XLVIII. Translata dehinc castra hostem propter relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis affuisse memoravi. iisque permissum *vastare, urere, trahere praedas, dum populatio lucem intra sisteretur noctemque in castris tutam et vigilem capesserent.* id primo servatum: mox versi in luxum et raptis opulenti 2
omittere stationes, lascivia epularum aut somno et vino procumbere. igitur hostes incuria eorum comperta duo agmina parant, quorum altero populatores invaderentur, alii castra Romana appugnarent, non spe capiendi, sed ut clamore, telis, suo quisque periculo intentus sonorem alterius proelii non acciperet. tenebrae insuper delectae augendam ad formidinem. sed qui val- 3
lum legionum tentabant, facile pelluntur: Thracum auxilia repentino incursu territa, cum pars munitionibus adiacerent, plures extra palarentur, tanto infensius caesi, quanto *perfugae et proditores ferre arma ad suum patriaeque servitium* incusabantur.

Cap. 47. *postquam — venere*] Sic I. Gron. In cd. *quam — venire*. Vulgo *dum — veniret*, quod retinuit Bekker. At I. F. Gron. *quum — venissent*, et Bipontini *quum — venere*. Paullo ante cum Pichena malim *conduceretur*.

XLIX. Postera die Sabinus exercitum aequo loco ostendit, si barbari successu noctis alacres proelium auderent. et postquam castello aut coniunctis tumulis non degrediebantur, obsidium coepit per praesidia, quae opportune iam muniebat; dein fossam loricamque contexens quattuor milia passuum ambitu amplexus est; tum paullatim, ut aquam pabulumque eriperet, contrahere claustra artaque circumdare: et struebatur agger, unde saxa, ha-
2 stae, ignes propinquum iam in hostem iacerentur. sed nihil aeque quam sitis fatigabat, cum ingens multitudo bellatorum, imbellium, uno reliquo fonte uterentur. simul equi, armenta, ut mos barbaris, iuxta clausa egestate pabuli exanimari; adiacere corpora hominum, quos vulnera, quos sitis peremerat; pollui
3 cuncta sanie, odore, contactu. rebusque turbatis malum extremum discordia accessit, his deditionem, aliis mortem et mutuos inter se ictus parantibus. et erant qui *non inultum exitium sed eruptionem* suaderent, neque ignobiles, quamvis diversi sententiis.

L. Verum e ducibus Dinis, provectus senecta et longo usu vim atque clementiam Romanam edoctus, *ponenda arma, unum afflictis id remedium* disserebat, primusque se cum coniuge et liberis victori permisit: secuti aetate aut sexu imbecilli et quibus
2 maior vitae quam gloriae cupido. At iuventus Tarsam inter et Turesim distrahebatur. utrique destinatum cum libertate occidere: sed Tarsa *properum finem, abrumpendas pariter spes ac*
3 *metus* clamitans dedit exemplum demisso in pectus ferro. nec defuere qui eodem modo oppeterent. Turesis sua cum manu noctem opperitur, haud nescio duce nostro. igitur firmatae statio-
4 nes densioribus globis. et ingruebat nox nimbo atrox, hostisque clamore turbido, modo per vastum silentium incertos obsessores effecerat, cum Sabinus circumire, hortari, *ne ad ambigua sonitus aut simulationem quietis casum insidiantibus aperirent, sed sua quisque munia servarent immoti telisque non in falsum iactis.*

LI. Interea barbari catervis decurrentes nunc in vallum manualia saxa, praeustas sudes, decisa robora iacere, nunc virgultis

---

Cap. 49. *iam muniebat*] Freinshem. mavult *immuniebat,* quo verbo utitur Tacitus XI, 19.

equi] Sic Lipsius. Alii *aeque.* Cd. *eque.*

et cratibus et corporibus exanimis complere fossas; quidam pontes et scalas ante fabricati inferre propugnaculis, eaque prensare, detrahere et adversus resistentes cominus niti; miles contra deturbare telis, pellere umbonibus, muralia pila, congestas lapidum moles provolvere. his partae victoriae spes et, si cedant, 2 insignitius flagitium, illis extrema iam salus et assistentes plerisque matres et coniuges earumque lamenta addunt animos. nox aliis in audaciam aliis ad formidinem opportuna, incerti ictus, vulnera improvisa, suorum atque hostium ignoratio, et montis anfractu repercussae velut a tergo voces adeo cuncta miscuerant, ut quaedam munimenta Romani quasi perrupta omiserint. neque 3 tamen pervasere hostes nisi admodum pauci: ceteros, deleto promptissimo quoque aut saucio, appetente iam luce trusere in summa castelli, ubi tandem coacta deditio, et proxima sponte incolarum recepta. reliquis, quo minus vi aut obsidio subigerentur, praematura montis Haemi et saeva hiems subvenit.

LII. At Romae commota principis domo, ut series futuri in Agrippinam exitii inciperet, Claudia Pulchra sobrina eius postulatur, accusante Domitio Afro. is recens praetura, modicus dignationis et quoquo facinore properus clarescere, *crimen impudicitiae, adulterum Furnium, veneficia in principem et devotiones* obiectabat. Agrippina semper atrox, tum et periculo propinquae 2 accensa, pergit ad Tiberium ac forte sacrificantem patri reperit. quo initio invidiae, *non eiusdem* ait *mactare D. Augusto victimas et posteros eius insectari. non in effigies mutas divinum spiritum transfusum; sed imaginem veram, caelesti sanguine ortam, intellegere discrimen, suscipere sordes. frustra Pulchram praescribi, cui*

Cap. 51. ***propugnaculis***] ***Propugnacula*** h. l. significant *loricam*, quam cap. 49. ***textam*** dixit.

sponte incolarum] Sic e Mureti correctione primus Pichena edidit. Male antea ***sponte inimicorum***. In cd. ***incorum***.

Cap. 52. ***sed imaginem veram***] Muretus, *se imaginem;* I. F Gron., ***sed imaginem veram, caelesti sanguine ortos***. Walther. in obss. spec. I. p. 9. in vocabulo ***ortam*** sensum absolvit atque sic interpretatur: ***imaginem Augusti veram esse imaginem caelesti eius sanguine ortam***. De se suisque loquitur Agrippina.

sola exitii caussa sit quod Agrippinam stulte prorsus ad cultum de-
3 *legerit oblita Sosiae ob eadem afflictae.* audita haec raram occulti pectoris vocem elicuere; correptamque Graeco versu admonuit *non ideo laedi, quia non regnaret.* Pulchra et Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, divulgato ingenio et secuta as-
4 severatione Caesaris, qua *suo iure disertum* eum appellavit. mox capessendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiae quam morum fama fuit, nisi quod aetas extrema multum etiam eloquentiae dempsit, dum fessa mente retinet silentii impatientiam.

LIII. At Agrippina pervicax irae et morbo corporis implicata, cum viseret eam Caesar, profusis diu ac per silentium lacrimis, mox invidiam et preces orditur; *subveniret solitudini, daret maritum; habilem adhuc iuventam sibi, neque aliud probis quam ex matrimonio solatium: esse in civitate . . . . . . Germanici con-*
2 *iugem ac liberos eius recipere dignarentur.* sed Caesar, non ignarus quantum ex re publica peteretur, ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso quamquam instantem reliquit. Id ego a scriptoribus annalium non traditum reperi in commentariis Agrippinae filiae, quae Neronis principis mater vitam suam et casus suorum posteris memoravit.

LIV. Ceterum Seianus maerentem et improvidam altius perculit, immissis qui per speciem amicitiae monerent *paratum ei ve-*
2 *nenum, vitandas soceri epulas.* atque illa simulationum nescia, cum propter discumberet, non vultu aut sermone flecti, nullos attingere cibos, donec advertit Tiberius, forte an quia audiverat. idque quo acrius experiretur, poma, ut erant apposita, laudans

---

Graeco versu] Cuius mens haec et verba apud Aristot. Polit. III, 4. καὶ διὰ τοῦτ' ἴσως Ἰάσων ἔφη πεινῆν, ὅτε μὴ τυραννοῖ, ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι. *Lips.* Conf. Sueton. Tiber. 53.

non ideo laedi] Ita I. Gron. At Pichena *num* pro *non.* Quod in cd. exstat, potest significare et *non* et *num.*

Cap. 53 *dignarentur*] Groslotius lacunam supplet commode inserto pronomine *qui*, quod probant Muretus, Ryckius, alii. I. Gronov. ita: *esse in civitate, Agrippinam G. c. ac liberos qui recipere dignarentur.* Alii aliter. Tractavit hunc locum etiam Moebius in bibl. crit. 1820. p. 470.

Cap. 54. *non vultu, aut sermone*] Intellige, *convivantium.*

nurui sua manu tradidit. aucta ex eo suspicio Agrippinae, et intacta ore servis tramisit. nec tamen Tiberii vox coram secuta, 3
sed obversus ad matrem, *non mirum*, ait, *si quid severius in eam statuisset, a qua veneficii insimularetur.* Inde rumor *parari exitium, neque id imperatorem palam audere, secretum ad perpetrandum quaeri.*

LV. Sed Caesar, quo famam averteret, adesse frequens senatui, legatosque Asiae, ambigentes *quanam in civitate templum statueretur*, plures per dies audivit. undecim urbes certabant pari ambitione, viribus diversae. neque multum distantia inter se memorabant, *de vetustate generis, studio in populum Romanum per bella Persi et Aristonici aliorumque regum.* verum Hy- 2
paepeni Trallianique Laodicenis ac Magnetibus simul tramissi ut parum validi. ne Ilienses quidem, cum *parentem urbis Romae Troiam* referrent, nisi antiquitatis gloria pollebant. paullum addubitatum, quod Halicarnassii *mile et ducentos per annos nullo motu terrae mutavisse sedes suas, vivoque in saxo fundamenta templi asseveraverant.* Pergamenos (eo ipso nitebantur) aede Augusto 3
ibi sita satis adeptos creditum. Ephesii Milesiique, hi Apollinis, illi Dianae caerimonia occupavisse civitates visi. ita Sardianos inter Smyrnaeosque deliberatum. Sardiani decretum Etruriae recitavere ut consanguinei. nam *Tyrrhenum Lydumque, Atye rege* 4
genitos, ob multitudinem divisisse gentem; Lydum patriis in terris resedisse, Tyrrheno datum novas ut conderet sedes; et ducum e nominibus indita vocabula, illis per Asiam, his in Italia; auctamque adhuc Lydorum opulentiam missis in Graeciam populis, cui mox a Pelope nomen. simul *litteras imperatorum et icta nobis-* 5
cum foedera bello Macedonum, ubertatemque fluminum suorum, temperiem caeli ac dites circum terras memorabant.

LVI. At Smyrnaei repetita vetustate, *seu Tantalus Iove ortus illos sive Theseus divina et ipse stirpe sive una Amazonum condidisset,* transcendere ad ea quis maxime fidebant in populum Romanum officiis, missa navali copia non modo externa ad bella,

---

Cap. 55. *Halicarnassii*] In codice *Alicarnasii*. Conf. de huius nominis scriptura Schaeferi melet. cr. p. 1.

sed quae in Italia tolerabantur; *seque primos templum urbis Romae statuisse, M. Porcio consule, magnis quidem iam populi Romani rebus, nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc Punica urbe et validis per Asiam regibus.* simul *L. Sullam* testem afferebant, *gravissimo in discrimine exercitus ob asperitatem hiemis et penuriam vestis, cum id Smyrnam in concionem nuntiatum foret, omnes qui astabant, detraxisse corpori tegmina nostrisque legionibus misisse.* Ita rogati sententiam patres Smyrnaeos praetulere. censuitque Vibius Marsus *ut M. Lepido, cui ea provincia obvenerat, super numerum legaretur qui templi curam susciperet.* et quia Lepidus ipse deligere per modestiam abnuebat, Valerius Naso e praetoriis sorte missus est.

2 ca urbe (marginal number at "ca urbe" line)

LVII. Inter quae, diu meditato prolatoque saepius consilio, tandem Caesar in Campaniam specie dedicandi templa apud Capuam Iovi, apud Nolam Augusto, sed certus procul urbe degere.
2 Caussam abscessus quamquam secutus plurimos auctorum ad Seiani artes retuli, quia tamen caede eius patrata sex postea annos pari secreto coniunxit, plerumque permoveor num ad ipsum referri verius sit saevitiam ac libidinem cum factis promeret locis
3 occultantem. erant qui crederent in senectute corporis quoque habitum pudori fuisse: quippe illi praegracilis et incurva proceritas, nudus capillo vertex, ulcerosa facies ac plerumque medicaminibus interstincta. et Rhodi secreto vitare coetus, recondere
4 voluptates insuerat. traditur etiam matris impotentia extrusum, quam dominationis sociam aspernabatur, neque depellere poterat, cum dominationem ipsam donum eius accepisset. nam dubitaverat Augustus Germanicum, sororis nepotem et cunctis laudatum, rei Romanae imponere: sed precibus uxoris evictus Tiberio Ger-

Cap. 56. *Smyrnam*] In cd. *Zmyrnam*, ut ibi semper, testante I. Gronov. Vid. notata ad III, 63.
deligere] Ita codex. Prius scribebatur *deligi se*, a Mureto *deligi a se.*
Cap. 57. *Caesar in Campaniam*] Lipsius legit, *Caesar iit Campaniam.* Pichena putat *iit*, *profectus est*, intelligi posse. Quod in Tacito est praeferendum, neque durius, quam quod III, 62. ad verba *tribus delubris* supplendum *petebant ius asyli.*
praegracilis] Lampugnanus e cd. suo Mirand. dat *praegravis.*

pontificum, sibi Tiberium ascivit. idque Augusta exprobrabat, reposcebat.

LVIII. Profectio arto comitatu fuit: unus senator consulatu functus Cocceius Nerva, cui legum peritia; eques Romanus praeter Seianum ex illustribus Curtius Atticus; ceteri liberalibus studiis praediti, ferme Graeci, quorum sermonibus levaretur. Ferebant periti caelestium *iis motibus siderum excessisse Roma Tiberium, ut reditus illi negaretur.* unde exitii caussa multis fuit properum finem vitae coniectantibus vulgantibusque. neque enim tam incredibilem casum providebant, ut undecim per annos libens patria careret. mox patuit breve confinium artis et falsi, veraque quam obscuris tegerentur. nam *in urbem non regressurum* haud forte dictum; ceterorum nescii egere, cum propinquo rure aut littore et saepe moenia urbis assidens extremam senectam compleverit.

LIX. Ac forte illis diebus oblatum Caesari anceps periculum auxit vana rumoris, praebuitque ipsi materiem cur amicitiae constantiaeque Seiani magis fideret. vescebantur in villa, cui vocabulum *Speluncae*, mare Amuclanum inter Fundanosque montes, nativo in specu. eius os lapsis repente saxis obruit quosdam ministros: hinc metus in omnes et fuga eorum qui convivium celebrabant. Seianus genu vultuque et manibus super Caesarem suspensus opposuit sese incidentibus, atque habitu tali repertus est a militibus, qui subsidio venerant. Maior ex eo; et quamquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius cum fide audiebatur. assimulabatque indicis partes adversus Germanici stirpem, subditis qui accusatorum nomina sustinerent maximeque insectarentur Neronem proximum successioni et, quamquam modesta iuventa, plerumque tamen, quid in praesentiarum conduceret, oblitum, dum a libertis et clientibus apiscendae potentiae properis exstimulatur *ut erectum et fidentem animi ostenderet: velle id populum Romanum, cupere exercitus, neque ausurum contra Seianum, qui nunc patientiam senis et segnitiam iuvenis iuxta insultet.*

Cap. 59. *Speluncae*] Hodie *Sperlonga*, unde etiam *mar di Sperlonga*.
indicis] Sic Muretus pro *iudicis*.

LX. Haec atque talia audienti nihil quidem pravae cogitationis: sed interdum voces procedebant contumaces et inconsultae, quas appositi custodes exceptas auctasque cum deferrent, neque Neroni defendere daretur, diversae insuper solicitudinum
2 formae oriebantur. nam alius occursum eius vitare; quidam salutatione reddita statim averti; plerique inceptum sermonem abrumpere, insistentibus contra irridentibusque qui Seiano fautores aderant. enimvero Tiberius torvus aut falsum renidens vultu: seu
3 loqueretur seu taceret iuvenis, crimen ex silentio, ex voce. ne nox quidem secura, cum uxor vigilias, somnos, suspiria matri Liviae atque illa Seiano patefaceret: qui fratrem quoque Neronis Drusum traxit in partes, spe obiecta principis loci, si priorem
4 aetate et iam labefactum demovisset. atrox Drusi ingenium super cupidinem potentiae et solita fratribus odia accendebatur invidia, quod mater Agrippina promptior Neroni erat. neque tamen Seianus ita Drusum fovebat, ut non in eum quoque semina futuri exitii meditaretur, gnarus praeferocem et insidiis magis opportunum.

LXI. Fine anni excessere insignes viri Asinius Agrippa, claris maioribus quam vetustis vitaque non degener, et Q. Haterius familia senatoria, eloquentiae, quoad vixit, celebratae:
2 monumenta ingenii eius haud perinde retinentur. scilicet impetu magis quam cura vigebat; utque aliorum meditatio et labor in posterum valescit, sic Haterii canorum illud et profluens cum ipso simul exstinctum est.

LXII. M. Licinio, L. Calpurnio coss. ingentium bellorum cladem aequavit malum improvisum. eius initium simul et finis exstitit. nam coepto apud Fidenam amphitheatro Atilius quidam libertini generis, quo spectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per solidum subdidit neque firmis nexibus li-

---

Cap. 60. *cum uxor*] Iulia Drusi f., quae Neroni nupta, quamque postea Claudius Messalinae dolo interfecit. Sueton. Claud. 29. et Dio LX, 18. *Lips.*

promptior] Alii malunt *pronior.* Sic Muretus XII, 1. pro *promptus* mavult *pronus.*

Cap. 62. *coepto — amphitheatro*] Est dativus cum verbis *subdidit* et *superstruxit* iungendus.

gneam compagem superstruxit, ut qui non abundantia pecuniae nec municipali ambitione, sed in sordida mercede id negotium quaesivisset. affluxere avidi talium imperitante Tiberio procul 2
voluptatibus habiti, virile ac muliebre secus, omnis aetas, ob propinquitatem loci effusius: unde gravior pestis fuit, conferta mole, dein convulsa, dum ruit intus aut in exteriora effunditur, immensamque vim mortalium, spectaculo intentos aut qui circum astabant, praeceps trahit atque operit. et illi quidem quos prin- 3
cipium stragis in mortem afflixerat, ut tali sorte, cruciatum effugere. miserandi magis, quos abrupta parte corporis nondum vita deseruerat: qui per diem visu, per noctem ululatibus et gemitu coniuges aut liberos noscebant. iam ceteri fama exciti hic 4
fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari. etiam quorum diversa de caussa amici aut necessarii aberant, pavere tamen; nequedum comperto quos illa vis perculisset, latior ex incerto metus.

LXIII. Ut coepere dimoveri obruta, concursus ad exanimos complectentium, osculantium; et saepe certamen, si confusior facies et par forma aut aetas errorem agnoscentibus fecerat. quinquaginta hominum milia eo casu debilitata vel obtrita sunt; cautumque in posterum senatus consulto *ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum milium res, neve amphitheatrum imponeretur nisi solo firmitatis spectatae.* Atilius in exsilium actus est. ceterum sub recentem cladem patuere procerum domus, fo- 2
menta et medici passim praebiti; fuitque urbs per illos dies quamquam maesta facie veterum institutis similis, qui magna post proelia saucios largitione et cura sustentabant.

LXIV. Nondum ea clades exoleverat, cum ignis violentia urbem ultra solitum affecit deusto monte Caelio; *feralemque annum* ferebant, *et ominibus adversis susceptum principi consilium absentiae*, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Caesar obviam isset tribuendo pecunias ex modo detrimenti. actaeque ei 2

---

in sordida mercede] Pichena, *in sordidam mercedem.*

virile ac muliebre secus] Ita cd., ut Hist. V, 13. At Beroaldus *virilis ac muliebris sexus.* Est autem *secus* accusativus iungendus cum praegresso *avidi.*

grates apud senatum ab illustribus famaque apud populum, quia sine ambitione aut proximorum precibus ignotos etiam et ultro accitos munificentia iuverat. adduntur sententiae ut mons Caelius in posterum *Augustus* appellaretur, quando cunctis circum flagrantibus sola Tiberii effigies, sita in domo Iunii senatoris, inviolata
3 mansisset. *evenisse id olim Claudiae Quinctae, eiusque statuam vim ignium bis elapsam maiores apud aedem matris deum consecravisse. sanctos acceptosque numinibus Claudios, et augendam caerimoniam loco, in quo tantum in principem honorem dii ostenderint.*

LXV. Haud fuerit absurdum tradere montem eum antiquitus *Querquetulanum* cognomento fuisse, quod talis silvae frequens fecundusque erat, mox *Caelium* appellitatum a Caele Vibenna, qui dux gentis Etruscae, cum auxilium appellatum ductavisset, sedem eam acceperat a Tarquinio Prisco, seu quis alius regum
2 dedit: nam scriptores in eo dissentiunt. cetera non ambigua sunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitasse, unde *Tuscum vicum* e vocabulo advenarum dictum.

LXVI. Sed ut studia procerum et largitio principis adversum casus solatium tulerant, ita accusatorum maior in dies et infestior vis sine levamento grassabatur; corripueratque Varum Quinctilium divitem et Caesari propinquum Domitius Afer, Claudiae Pulchrae matris eius condemnator; nullo mirante, quod diu egens et parto nuper praemio male usus plura ad flagitia accin-
2 geretur; Publium Dolabellam socium delationis exstitisse miraculo erat, quia claris maioribus et Varo connexus suam ipse nobilitatem, suum sanguinem perditum ibat. restitit tamen senatus et *opperiendum imperatorem* censuit: quod unum urgentium malorum suffugium in tempus erat.

LXVII. At Caesar dedicatis per Campaniam templis quamquam edicto monuisset *ne quis quietem eius irrumperet*, concursus-

---

Cap. 65. *cum auxilium appellatum ductavisset*] In cd. **tavisset*. Aldus edidit *appellitavisset*. Ferretus et Vertranius coniecerunt *ductavisset*. Pichena, *ad bella tum ductavisset*. Lipsius, *cum auxilium tulisset*. Alii aliter. Disputavit de h. l. etiam Walther. in obss. spec. II. p. 12, sq.

Cap. 66. *adversum casus*] Ita Heinsius. At Muretus, *adversis casuum*. In cd. *adversum casum*.

que oppidanorum disposito milite prohiberentur, perosus tamen municipia et colonias omniaque in continenti sita Capreas se in insulam abdidit trium milium freto ab extremis Surrentini promontorii diiunctam. solitudinem eius placuisse maxime crediderim, quoniam importuosum circa mare, et vix modicis navigiis 2
pauca subsidia: neque appulerit quisquam nisi gnaro custode. caeli temperies hieme mitis obiectu montis quo saeva ventorum arcentur; aestas in Favonium obversa et aperto circum pelago peramoena: prospectabatque pulcherrimum sinum, antequam Vesuvius mons ardescens faciem loci verteret. Graecos ea tenuisse 3
Capreasque Telebois habitatas fama tradit. sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus et molibus insederat, quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultos in luxus et malum otium resolutus. manebat quippe suspicionum et credendi temeritas, quam Seianus augere etiam in urbe suetus acrius turbabat, non iam occultis adversum Agrippinam et Neronem insidiis. quis additus miles nuntios, introitus, aperta, secreta, velut in annales referebat; ultroque struebantur qui monerent perfugere ad 4
Germaniae exercitus, vel celeberrimo fori effigiem D. Augusti amplecti, populumque ac senatum auxilio vocare. eaque spreta ab illis, velut pararent, obiiciebantur.

LXVIII. Iunio Silano et Silio Nerva coss. foedum anni principium incessit tracto in carcerem illustri equite Romano Titio Sabino ob amicitiam Germanici: neque enim omiserat coniugem liberosque eius percolere, sectator domi, comes in publico, post tot clientes unus, eoque apud bonos laudatus et gravis iniquis. hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petitius Rufus, M. Opsius 2

Cap. 67. *Telebois habitatas*] Conf. Virg. Aen. VII, 735.

duodecim villarum nominibus et molibus] Hoc est, I. F. Gronovio interprete, duodecim villis clarorum nominum ob veteres possessores nec minus substructionum magnificentia conspiciendis. Ernestius contra censet intelligenda esse clara nomina quaecunque, etiam deorum. Ita *villa Iovis* apud Sueton. Tib. 65. commemoratur.

occultos] Vulgo *occultior*. Emendavit I. F. Gron.

celeberrimo fori] Ernestius explicat, quo tempore forum plenissimum est hominibus, qui accurrere, misereri, opem ferre possunt. Wopkens., parte fori celeberrima.

praetura functi aggrediuntur, cupidine consulatus, ad quem non nisi per Seianum aditus; neque Seiani voluntas nisi scelere quae-
3 rebatur. Compositum inter ipsos ut Latiaris, qui modico usu Sabinum contingebat, strueret dolum, ceteri testes adessent, deinde accusationem inciperent. igitur Latiaris iacere fortuitos primum sermones; mox laudare constantiam, *quod non ut ceteri florentis domus amicus afflictam deseruisset:* simul honora de
4 Germanico Agrippinam miserans disserebat. et postquam Sabinus, ut sunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrimas, iunxit questus, audentius iam onerat Seianum, saevitiam, superbiam, spes eius. ne in Tiberium quidem convicio abstinet. iique sermones, tamquam vetita miscuissent, speciem artae amicitiae facere. ac iam ultro Sabinus quaerere Latiarem, ventitare domum, dolores suos quasi ad fidissimum deferre.

LXIX. Consultant quos memoravi, quonam modo ea plurium auditu acciperentur. nam loco, in quem coibatur, servanda solitudinis facies; et si pone fores assisterent, metui visus, soni-
2 tus aut forte ortae suspiciones erant. tectum inter et laquearia tres senatores haud minus turpi latebra quam detestanda fraude sese abstrudunt; foraminibus et rimis aurem admovent. interea Latiaris repertum in publico Sabinum velut recens cognita narraturus domum et in cubiculum trahit; praeteritaque et instantia,
3 quorum affatim copia, ac novos terrores cumulat. eadem ille et diutius, quanto maesta, ubi semel prorupere, difficilius reticentur. properata inde accusatio, missisque ad Caesarem litteris or-
4 dinem fraudis suumque ipsi dedecus narravere. Non alias magis anxia et pavens civitas, egens adversum proximos: congressus,

---

Cap. 68. *amicitiae facere*] Muretus et Faernus *fecere*, quod placet Ernestio.

ac iam] Oberlinus, *at iam.*

Cap. 69. *metui — suspiciones erant*] In cd. et edd. vett. est *metus.* Rhenan. admodum probabiliter coniecit *metus — suspicionis erat.* Quod nos cum Oberlino et Bekkero recepimus *metui*, ab Ernestio fuit propositum.

egens adv. prox.] Ad *egens* cum I. Gron. commode intelligi potest *fide* aut etiam *consilio*, et comparari ἀπορεῖν. Ceterum multa coniecerunt viri docti, ut Lipsius *tegens*, Rhen. *satagens*, Muretus *egit etiam*,

colloquia, notae ignotaeque aures vitari; etiam muta atque inanima, tectum et parietes circumspectabantur.

LXX. Sed Caesar, solennia incipientis anni Kal. Ianuariis
epistola precatus, vertit in Sabinum *corruptos quosdam libertorum*
et petitum se arguens, ultionemque haud obscure poscebat. nec 2
mora quin decerneretur: et trahebatur damnatus, quantum obducta veste et astrictis faucibus niti poterat, clamitans *sic inchoari annum, has Seiano victimas cadere.* quo intendisset oculos, quo verba acciderent, fuga, vastitas; deseri itinera, fora: et quidam regrediebantur ostentabantque se rursum, id ipsum paventes,
quod timuissent. *quem enim diem vacuum poena, ubi inter sacra* 3
et vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos esset, vincla et laqueus inducantur? non prudentem Tiberium tantam invidiam adiisse: quaesitum meditatumque ne quid impedire credatur quo minus novi magistratus, quo modo delubra et altaria, sic carcerem recludant. Secutae insuper litterae grates agentis, *quod* 4
hominem infensum rei publicae punivissent, adiecto *trepidam sibi vitam, suspectas inimicorum insidias,* nullo nominatim compellato: neque tamen dubitabatur in Neronem et Agrippinam intendi.

LXXI. Ni mihi destinatum foret suum quaeque in annum referre, avebat animus anteire statimque memorare exitus, quos Latinius atque Opsius ceterique flagitii eius repertores habuere, non modo postquam C. Caesar rerum potitus est, sed incolumi Tiberio: qui scelerum ministros ut perverti ab aliis nolebat, ita plerumque satiatus, et oblatis in eandem operam recentibus veteres et praegraves afflixit. verum has atque alias sontium poe-
nas in tempore trademus. Tum censuit Asinius Gallus, cuius li- 2

Pichena *non alias magis anxia et pavens civitas egerat.* Codicis scriptura est: *et pavens civitas egens.*

Cap. 70. *Ianuariis*] In ed. est *Ianuarius*, unde Beroald. *Ianuarias.* Recentiores dederunt *Ianuariis.* Verba *precatus solennia incip. an.* Lipsius interpretatur, *sacra auspiciaque eius diei prima epistola veneratus Caesar.*

non prudentem] Retinui codicis scripturam, ut haec sint verba vulgi culpam a Tiberio Seiani artibus decepto in hunc quamvis simulate reiicientis. Lipsii mutationem *non imprudentem* etiam Bekker. recepit.

berorum Agrippina matertera erat, *petendum a principe ut metus*
3 *suos senatui fateretur amoverique sineret.* nullam aeque Tiberius,
ut rebatur, ex virtutibus suis quam dissimulationem diligebat. eo
aegrius accepit recludi quae premeret. sed mitigavit Seianus, non
Galli amore, verum ut cunctationes principis aperirentur, gnarus
lentum in meditando, ubi prorupisset, tristibus dictis atrocia fa-
4 cta coniungere. Per idem tempus Iulia mortem obiit, quam ne-
ptem Augustus convictam adulterii damnaverat proieceratque in
insulam Trimerum haud procul Apulis littoribus. illic viginti annis
exsilium toleravit Augustae ope sustentata; quae florentes pri-
vignos cum per occultum subvertisset, misericordiam erga affli-
ctos palam ostentabat.

LXXII. Eodem anno Frisii, transrhenanus populus, pacem
exuere, nostra magis avaritia quam obsequii impatientes. tribu-
tum iis Drusus iusserat modicum pro angustia rerum, *ut in usus*
militares coria boum penderent, non intenta cuiusquam cura quae
firmitudo, quae mensura, donec Olennius e primipilaribus, regen-
dis Frisiis impositus, *terga urorum* delegit quorum ad formam ac-
2 ciperentur. id aliis quoque nationibus arduum apud Germanos
difficilius tolerabatur, quis ingentium beluarum feraces saltus,
modica domi armenta sunt. ac primo boves ipsos, mox agros,
3 postremo corpora coniugum aut liberorum servitio tradebant. hinc
ira et questus, et postquam non subveniebat, remedium ex bello:
rapti, qui tributo aderant, milites et patibulo affixi. Olennius in-
fensos fuga praevenit, receptus castello cui nomen *Flevum*: et

---

Cap. 71. *aperirentur*] Hanc scripturam vulgatam, cum commodum sensum praebeat, reiicere nolui. Ut enim IV, 42. *cunctari* est deliberare, sic h. l. *cunctationes* (quae V, 4. appellantur *meditationes*) sunt deliberationes cogitationesque diu a principe animo retentae et agitatae, quae *aperiuntur*, cum factis atrocibus prorumpunt. Muretus, Lipsius, Ryckius *opperirentur*; I. F. Gronov. *opperirctur*, ut ad Seianum pertineat.

Trimerum] Sic cd. et vett. edd. At Freinshem., cum insula hodie appelletur *Tremiti*, mavult *Tremetum*.

Cap. 72. *subveniebat*] Sic cd., Beroald., Rhen., Ernestius, aliique; cum Lipsio alii *subveniebatur*.

Flevum] De hoc castello conf. Wilhelm. l. c. p. 153.

haud spernenda illic civium sociorumque manus littora Oceani praesidebat.

LXXIII. Quod ubi L. Apronio inferioris Germaniae propraetori cognitum, vexilla legionum e superiore provincia peditumque et equitum auxiliarium delectos accivit, ac simul utrumque exercitum Rheno devectum Frisiis intulit, soluto iam castelli obsidio et ad sua tutanda digressis rebellibus. igitur proxima aestu- 2
aria aggeribus et pontibus traducendo graviori agmini firmat. atque interim repertis vadis alam Canninefatem, et quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet: qui iam acie compositi pellunt turmas sociales equitesque legionum subsidio missos. tum tres leves cohortes ac rursum 3
duae, dein tempore interiecto alarius eques immissus. satis validi, si simul incubuissent, per intervallum adventantes neque constantiam addiderant turbatis et pavore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni legato quintae legionis, quod reliquum auxilio- 4
rum, tradit: atque ille dubia suorum re in anceps tractus, missis nuntiis, vim legionum implorabat. prorumpunt quintani ante alios, et acri pugna hoste pulso recipiunt cohortes alasque fessas vulneribus. Neque dux Romanus ultum iit aut corpora humavit, 5
quamquam multi tribunorum praefectorumque et insignes centuriones cecidissent. Mox compertum a transfugis nongentos Romanorum apud lucum, quem *Baduhennae* vocant, pugna in posterum extracta confectos; et aliam quadringentorum manum, occupata Cruptoricis quondam stipendiarii villa, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse.

LXXIV. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen, dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. neque se-

---

Cap. 73. *propraetori*] Ita Rhen. in ed. 1544. at idem in ed. 1519. reddiderat cd. scripturam *propractore*, quam etiam I. Gronov. reduxit.

Canninefatem] In lapide ap. Gruter. p. 385. 1. *Cannanefatum*. In ed. pr. XI, 18. *Cannanefas*, ut Ursinus ubique scribi vult. Vid. Oberlin. ad Hist. IV, 15.

pellunt] Ita Rhen. In cd. utrum sit *pelluntur*, an *pellunt vi*, dubitatur. Hoc dedit I. Gronov.

alarius] Cd. *acrius*. Emendavit Freinshem.

dux Romanus] Pichena coniicit *Romanos*.

natus in eo cura, an imperii extrema dehonestarentur: pavor internus occupaverat animos, cui remedium adulatione quaereba-
2 tur. ita, quamquam diversis super rebus consulerentur, *aram Clementiae, aram Amicitiae effigiesque circum Caesaris ac Seiani censuere;* crebrisque precibus efflagitabant, *visendi sui copiam facerent.* Non illi tamen in urbem aut propinqua urbi digressi sunt:
3 satis visum omittere insulam et in proximo Campaniae aspici. eo venire patres, eques, magna pars plebis, anxii erga Seianum, cuius durior congressus, atque eo per ambitum et societate consiliorum parabatur. Satis constabat auctam ei arrogantiam, foe-
4 dum illud in propatulo servitium spectanti. quippe Romae sueti discursus; et magnitudine urbis incertum quod quisque ad negotium pergat: ibi campo aut littore iacentes nullo discrimine noctem ac diem iuxta gratiam aut fastus ianitorum perpetiebantur,
5 donec id quoque vetitum. et revenere in urbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat; quidam male alacres, quibus infaustae amicitiae gravis exitus imminebat.

LXXV. Ceterum Tiberius neptem Agrippinam Germanico ortam cum coram Cn. Domitio tradidisset, in urbe celebrari nuptias iussit. in Domitio super vetustatem generis propinquum Caesaribus sanguinem delegerat: nam is aviam Octaviam et per eam Augustum avunculum praeferebat.

Cap. 74. *digressi*] Ernestius dedit *degressi.*
id quoque] Ita Muretus, Heinsius, alii. Antea legebatur *idque.*

A N N A L I U M

LIBER QUINTUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Liviae Augustae mors et elogium. 2. Tiberius etiam mortuae iniquus. 3. Seiani potentia crescit. Agrippina et Nero a principe accusantur. 4. in eos populi favor, 5. irato Tiberio. Triennii acta desunt.

6. Seianus detecta cupidine imperii pervertitur 7—9. cum magna amicorum strage.

10. Pseudo-Drusum persequitur Poppaeus Sabinus. 11. Discordia consulum.

Haec gesta annis circiter tribus, C. Rubellio Gemino, C. Fufio Gemino; M. Vinucio Quartino, C. Cassio Longino; Ti. Caesare V, L. Aelio Seiano coss.

I. Rubellio et Fufio coss., quorum utrique Geminus cognomentum erat, Iulia Augusta mortem obiit aetate extrema,
nobilitatis per Claudiam familiam et adoptione Liviorum Iuliorumque clarissimae. primum ei matrimonium et liberi fuere cum
Ti. Nerone, qui bello Perusino profugus pace inter Sex. Pompeium ac triumviros pacta in urbem rediit. exin Caesar cupidine 2
formae aufert marito, incertum an invitam, adeo properus ut ne
spatio quidem ad enitendum dato penatibus suis gravidam induxerit. nullam posthac subolem edidit: sed sanguini Augusti per
coniunctionem Agrippinae et Germanici annexa communes pronepotes habuit. sanctitate domus priscum ad morem, comis ultra 3
quam antiquis feminis probatum, mater impotens, uxor facilis,

---

Cap. 1. *Geminus*] Burmannus ad Vell. II, 12. et Heinsius corrigunt *Geminis*.

aetate extrema] Plin. XIV, 8. annos ei tribuit 82, Dio LVIII, 1. annos 86.

et cum artibus mariti, simulatione filii bene composita. Funus eius modicum, testamentum diu irritum fuit. laudata est pro rostris a C. Caesare pronepote, qui mox rerum potitus est.

II. At Tiberius, quod supremis in matrem officiis defuisset nihil mutata amoenitate vitae, *magnitudinem negotiorum* per litteras excusavit; honoresque memoriae eius ab senatu large decretos quasi per modestiam imminuit paucis admodum receptis, et ad-
2 dito *ne caelestis religio decerneretur: sic ipsam maluisse.* quin et parte eiusdem epistolae increpuit *amicitias muliebres* Fufium consulem oblique perstringens. is gratia Augustae floruerat, aptus alliciendis feminarum animis, dicax idem et Tiberium acerbis facetiis irridere solitus, quarum apud praepotentes in longum memoria est.

III. Ceterum ex eo praerupta iam et urgens dominatio. nam incolumi Augusta erat adhuc perfugium, quia Tiberio inveteratum erga matrem obsequium, neque Seianus audebat auctoritati parentis anteire. tunc velut frenis exsoluti proruperunt, missaeque in Agrippinam ac Neronem litterae, quas pridem alla-
2 tas et cohibitas ab Augusta credidit vulgus; haud enim multum post mortem eius recitatae sunt. verba inerant quaesita asperitate: sed non arma, non rerum novarum studium, *amores iuve-*
3 *num et impudicitiam* nepoti obiectabat. in nurum ne id quidem confingere ausus *arrogantiam oris et contumacem animum* incusavit, magno senatus pavore ac silentio, donec pauci, quis nulla ex honesto spes (et publica mala singulis in occasionem gratiae trahuntur), *ut referretur* postulavere, promptissimo Cotta Messallino, cum atroci sententia. sed aliis a primoribus maximeque

---

bene composita] Bene respondens artibus Augusti et simulationi Tiberii.

Cap. 3. *et urgens*] Id est, Pichena interprete, *saevior ac violentior.* Lipsius scripsit *et vergens*, i. e. cadens aut praeceps.

proruperunt] Tiberius et Seianus.

promptissimo Cotta Messallino] Ad haec verba intellige: ad postulandam relationem, eamque postulavit *cum atroci sententia.* Sic Walther. in obss. spec. II. p. 14.

cum atroci sententia] Haec verba A. G. Langius in Act. Seminar. Lips. Vol. I. p. 80. pro ineptissimo habet additamento e lib. VI, c. 5. intruso.

a magistratibus trepidabatur: quippe Tiberius etsi infense invectus cetera ambigua reliquerat.

IV. Fuit in senatu Iunius Rusticus, componendis patrum actis delectus a Caesare eoque meditationes eius introspicere creditus. is fatali quodam motu (neque enim ante specimen constantiae dederat) seu prava solērtia, dum imminentium oblitus incerta pavet, inserere se dubitantibus ac monere consules *ne relationem inciperent;* disserebatque *brevibus momentis summa verti posse, quandoque Germanicis * titium poenitentiae senis.* simul popu- 2
lus, effigies Agrippinae ac Neronis gerens, circumsistit curiam festisque in Caesarem ominibus *falsas litteras et principe invito exitium domui eius intendi* clamitat. ita nihil triste illo die patratum. ferebantur etiam sub nominibus consularium fictae in Seianum sententiae, exercentibus plerisque per occultum, atque eo procacius, libidinem ingeniorum. unde illi ira violentior et ma- 3
teries criminandi: *spretum dolorem principis ab senatu, descivisse populum; audiri iam et legi novas conciones, nova patrum consulta; quid reliquum nisi ut caperent ferrum et, quorum imagines pro vexillis secuti forent, duces imperatoresque deligerent?*

V. Igitur Caesar repetitis adversum nepotem et nurum probris increpitaque per edictum plebe, questus apud patres *quod fraude unius senatoris imperatoria maiestas elusa publice foret, integra tamen sibi cuncta* postulavit. nec ultra deliberatum quo minus non quidem extrema decernerent (id enim vetitum) sed *paratos ad ultionem vi principis impediri* testarentur.

Cap. 4. *Germanicis * titium poenitentiae senis.*] Haec codex dat, ex quibus Lipsius putat hanc lectionem posse elici: *dandumque Germanicis interstitium* (sive *spatium*) *poenitentiae senis.* Rhen. emendavit ita: *dandumque interstitium poenit. sen.*, quae scriptura in editionibus haesit usque ad Ryckium et I. Gronovium, nam hi codicis scripturam reposuerunt. Ernestio probabile videtur, Tacitum scripsisse: *dandumque in Germanicis spatium poenitentiae senis.* Ruperti: *brevibus momentis summa verti, posse quandoque Germanici exitium poenitentiae seni esse.* Alii alia excogitarunt.

festisque] Tuetur hoc Pichena loco libr. XII, extr. *festis vocibus exceptus.* Alii malunt *faustisque.*

Cap. 5. *vi principis impediri testarentur.*] Malum tuum, Corneli,

VI. * Quattuor et quadraginta orationes super ea re habitae, ex quis ob metum paucae, plures assuetudine * *mihi pudorem aut Seiano invidiam allaturum censui.* * *versa est fortuna, et ille quidem, qui collegam et generum asciverat, sibi ignoscit; ce-*
2 *teri, quem per dedecora fovere, cum scelere insectantur.* * *miserius sit ob amicitiam accusari an amicum accusare, haud discreverim.* * *non crudelitatem, non clementiam cuiusquam experiar, sed liber et mihi ipsi probatus antibo periculum. vos obtestor ne memoriam nostri per maerorem quam laeti retineatis, adiiciendo me quoque iis qui fine egregio publica mala effugerunt.*

VII. Tunc singulos, ut cuique assistere, alloqui animus erat, retinens aut dimittens partem diei absumpsit, multoque adhuc coetu et cunctis intrepidum vultum eius spectantibus, cum superesse tempus novissimis crederent, gladio, quem sinu abdiderat, incubuit. neque Caesar ullis criminibus aut probris defunctum insectatus est, cum in Blaesum multa foedaque incusavisset.

VIII. Relatum inde de P. Vitellio et Pomponio Secundo. illum indices arguebant *claustra aerarii, cui praefectus erat, et militarem pecuniam rebus novis obtulisse;* huic a Considio praetura functo obiectabatur *Aelii Galli amicitia, qui punito Seiano in*
2 *hortos Pomponii, quasi fidissimum ad subsidium, perfugisset.* neque aliud periclitantibus auxilii quam in fratrum constantia fuit, qui vades exstitere. mox crebris prolationibus, spem ac metum iuxta gravatus Vitellius, petito per speciem studiorum scalpro, le-
3 vem ictum venis intulit vitamque aegritudine animi finivit. at Pomponius, multa morum elegantia et ingenio illustri, dum adversam fortunam aequus tolerat, Tiberio superstes fuit.

IX. Placitum posthac *ut in reliquos Seiani liberos adverteretur,* vanescente quamquam plebis ira, ac plerisque per priora supplicia lenitis. igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens, puella adeo nescia, ut crebro interrogaret *quod ob delictum et quo traheretur? neque facturam ultra,* et *posse se puerili*

---

fatum! Non paginae aliquot, sed libri hic perierunt, quibus gesta fere triennii continebantur, de Agrippinae liberumque eius exitu, de Seiani spe conatuque, de eiusdem cum agmine amicorum strage, de Liviae flagitiis et morte: ad summam flos quasi historiae tuae. *Lips.*

verbere moneri. Tradunt temporis eius auctores, *quia triumvirali* 2
supplicio affici virginem inauditum habebatur, a carnifice laqueum iuxta compressam; exin oblisis faucibus id aetatis corpora in Gemonias abiecta.

X. Per idem tempus Asia atque Achaia exterritae sunt acri magis quam diuturno rumore, *Drusum Germanici filium apud Cycladas insulas, mox in continenti visum.* et erat iuvenis haud dispari aetate, quibusdam Caesaris libertis velut agnitus, per dolumque comitantibus. alliciebantur ignari fama nominis, et prom- 2
ptis Graecorum animis ad nova et mira: *quippe elapsum custodiae pergere ad paternos exercitus, Aegyptum aut Syriam invasurum* fingebant simul credebantque. iam iuventutis concursu, iam publicis studiis frequentabatur, laetus praesentibus et inanium spe, cum auditum id Poppaeo Sabino. is Macedoniae tum intentus Achaiam quoque curabat. igitur, quo vera seu falsa anteiret, To- 3
ronaeum Thermaeumque sinum praefestinans, mox Euboeam Aegaei maris insulam, et Piraeeum Atticae orae, dein Corinthiense littus angustiasque Isthmi evadit; marique alio Nicopolim Romanam coloniam ingressus, ibi demum cognoscit solertius interrogatum *quisnam foret*, dixisse *M. Silano genitum*; et multis sectatorum dilapsis ascendisse navem, tamquam Italiam peteret. scripsitque haec Tiberio: neque nos originem finemve eius rei ultra comperimus.

XI. Exitu anni diu aucta discordia consulum erupit. nam Trio, facilis capessendis inimicitiis et foro exercitus, *ut segnem Regulum ad opprimendos Seiani ministros* oblique perstrinxerat. ille, nisi lacesseretur, modestiae retinens, non modo retudit col- 2
legam, sed *ut noxium coniurationis* ad disquisitionem trahebat. multisque patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, mansere infensi ac minitantes, donec magistratu abirent.

Cap. 10. *velut agnitus*] Lampugnanus e codice suo Mirand. dedit *agnitum*, quod probat Ernestius. Mox Muretus volebat *per dolum*.
elapsum] Cd. *lapsum*. Correxit Lipsius. Pro *custodiae* Ernestius mavult *custodias*.

A N N A L I U M

LIBER SEXTUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Tiberii foedae libidines. 2. In Seiani et Liviae memoriam saevitur. Togonii adulationem princeps irridet, 3. Gallionis increpat et punit. Paconianus. 4. Latiaris. Dissidium consulum sedat Maximus. 5. Cotta Messallinus accusatus. 6. Tiberii confessio, tyrannorum occulta supplicia. 7. Caecilianus, Servaeus, Thermus damnati. delationes crebrae. 8. M. Terentius, ob Seiani amicitiam accusatus, egregie et libere se defendit, et 9. absolvitur. Vestilius se interimit. plures gregatim accusati.

10. L. Pisonis P. V. mors et funus. 11. praefecturae urbis origo et progressus. 12. De Sibyllinis carminibus consultatio. 13. Seditio Romae ob gravitatem annonae coercita. 14. Equites Romani coniurationis crimine cadunt.

15. Germanici filiae L. Cassio et M. Vinicio locatae. 16. Feneratores accusati. repressae usurae. 17. liberalitate Caesaris fides refecta. 18. Iterum accusationes maiestatis, et 19. omnes societatis cum Seiano rei necati.

20. C. Caesar Claudiam ducit. Tiberii praesagium de Ser. Galba. 21. ars Chaldaea. Thrasyllus. 22. de fato dubitatio. 23. Asinius Gallus obit. Mors Drusi miseranda. 24. in eum atrox Tiberii animus. 25. Agrippina perit inedia. 26. Cocceius Nerva sponte vita decedit. 27. mors Aelii Lamiae, Flacci Pomponii, M. Lepidi.

28. Phoenix in Aegypto visa. super ea narrationes et iudicia. 29. Labeo sponte moritur, invidiam amoliente Tiberio. Scaurus damnationem anteit. 30. varii cives urbe exacti. Gaetulicus mira fiducia evadit.

31. Parthis Artabanum amoturis et petentibus regem, Tiberius dat Phrahatem et, 32. hoc mortuo, Tiridatem destinat. Orienti Vitellium praeficit. 33 — 35. Parthos Armenii invadunt; hos Albani Iberique Thessalis orti iuvant. 36. Artabano in Scythiam profugo 37. Tiridates sufficitur. 38. Romae Tiberius saevire pergit. 39. Poppaeus Sabinus obit.

40. Mors Vibuleni Agrippae, Tigranis, Aemiliae Lepidae. 41. Clitas Cappadoces, regi suo rebelles, reprimit Trebellius. 42. Tirida-

tes insigne regium accipit, 43. mox procerum dissidio pellitur, 44. Artabano restituto.

45. Grave incendium Romae Tiberius liberalitate mitigat. Macro Caligulam captat. 46. Tiberius de successore deliberat. eius praesagium de Caligula. morbum dissimulat. 47. Acutia damnatur. Albucilla impietatis in principem defertur. 48. Arruntius taedio temporum venas resolvit. 49. Papinius se praecipitat. 50. Tiberius defectionem suam tegit, Chariclis medici astu compertam. finit oppressus. 51. eius varii casus et mors.

Gesta haec annis circiter sex, Cn. Domitio, M. Furio Camillo; Ser. Sulpicio Galba, L. Cornelio Sulla; Paullo Fabio, L. Vitellio; C. Cestio Gallo, M. Servilio Rufo; Q. Plautio, Sex. Papinio; Cn. Acerronio, C. Pontio coss.

I. Cn. Domitius et Camillus Scribonianus consulatum inierant, cum Caesar tramisso, quod Capreas et Surrentum interluit, freto Campaniam praelegebat, ambiguus an urbem intraret, seu, quia contra destinaverat, speciem venturi simulans. et saepe in propinqua digressus, aditis iuxta Tiberim hortis, saxa rursum et solitudinem maris repetiit pudore scelerum et libidinum, quibus adeo indomitis exarserat, ut more regio pubem ingenuam stupris
polluerat. nec formam tantum et decora corpora, sed in his mo- 2
destam pueritiam, in aliis imagines maiorum incitamentum cupidinis habebat. tuncque primum ignota ante vocabula reperta sunt *sellariorum* et *spintriarum*, ex foeditate loci ac multiplici patientia.
praepositique servi qui quaererent, pertraherent, dona in prom- 3
ptos, minas adversus abnuentes, et si retinerent propinquus aut parens, vim, raptus suaque ipsi libita velut in captos exercebant.

II. At Romae principio anni, quasi recens cognitis Liviae flagitiis ac non pridem etiam punitis, atroces sententiae dicebantur, in effigies quoque ac memoriam eius, et *bona Seiani ablata*
aerario ut in fiscum cogerentur, tamquam referret. Scipiones 2

Cap. 1. *si retinerent*] Rhenan. mavult *reniterentur*.

Cap. 2. *tamquam referret. Scipiones*] Codicis scriptura est: *tam referret Scipiones;* quam Beroaldus mutavit in hanc: *tum retulere*. Lipsius in Dispunct. not. Mirand. codicis scribit, *tamquam referret;* quam

haec et Silani et Cassii, iisdem ferme aut paullum immutatis verbis, asseveratione multa censebant, cum repente Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per
3 deridiculum auditur. nam principem orabat *deligere senatores, ex quis viginti sorte ducti et ferro accincti, quotiens curiam inisset, salutem eius defenderent.* crediderat nimirum epistolae *subsidio sibi alterum ex consulibus* poscentis, *ut tutus a Capreis urbem pe-*
4 *teret.* Tiberius tamen, ludibria seriis permiscere solitus, egit grates benevolentiae patrum: *sed quos omitti posse, quos deligi? semperne eosdem an subinde alios? et honoribus perfunctos an iuvenes? privatos an e magistratibus? quam deinde speciem fore sumentium in limine curiae gladios? neque sibi vitam tanti, si armis tegenda foret.* haec adversus Togonium, verbis moderans: neque ultra abolitionem sententiae suadere.

III. At Iunium Gallionem, qui censuerat *ut praetoriani actis stipendiis ius apiscerentur in quattuordecim ordinibus sedendi,* violenter increpuit, velut coram rogitans *quid illi cum militibus, quos neque dicta imperatoris neque praemia nisi ab imperatore accipere par esset. reperisse prorsus quod D. Augustus non providerit. an potius discordiam et seditionem a satellite Seiani quaesitam, qua rudes animos nomine honoris ad corrumpendum militiae morem pro-*
2 *pelleret.* Hoc pretium Gallio meditatae adulationis tulit, statim curia, deinde Italia exactus: et quia incusabatur facile toleraturus exsilium delecta Lesbo, insula nobili et amoena, retrahitur
3 in urbem custoditurque domibus magistratuum. Iisdem litteris Caesar Sextium Paconianum praetorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta rimantem, delectumque a Seiano cuius ope dolus C. Caesari pararetur. quod postquam patefactum, prorupere concepta pridem odia; et summum supplicium decernebatur, ni professus indicium foret.

---

rationem primus Pichena in textu secutus est. Ita Tacitus irridet vanitatem sententiae: quandoquidem et aerarii et fisci pecuniae illo aevo in principis potestate erant.

Cap. 3. *neque dicta imperatoris*] Rhen. et Acidalius *nisi imperatoris.* Alii cum Grotio *imperatoris* eiiciunt.

pridem] Cd. *p. idem.* Emendavit Lipsius.

IV. Ut vero Latinium Latiarem ingressus est, accusator ac reus iuxta invisi gratissimum spectaculum praebebatur. Latiaris, ut retuli, praecipuus olim circumveniendi Titii Sabini et tunc luendae poenae primus fuit. Inter quae Haterius Agrippa con- 2 sules anni prioris invasit, *cur mutua accusatione intenta nunc silerent? metum prorsus et noxiam conscientiae pro foedere haberi; at non patribus reticenda quae audivissent.* Regulus *manere tem- 3 pus ultionis, seque coram principe exsecuturum;* Trio *aemulationem inter collegas, et si qua discordes iecissent, melius oblitterari* respondit. urgente Agrippa Sanquinius Maximus e consularibus oravit senatum *ne curas imperatoris conquisitis insuper acerbitatibus augerent; sufficere ipsum statuendis remediis.* sic Regulo sa- 4 lus et Trioni dilatio exitii quaesita. Haterius invisior fuit, quia somno aut libidinosis vigiliis marcidus, et ob segnitiam quamvis crudelem principem non metuens, illustribus viris perniciem inter ganeam ac stupra meditabatur.

V. Exin Cotta Messallinus, saevissimae cuiusque sententiae auctor eoque inveterata invidia, ubi primum facultas data, arguitur pleraque, C. Caesarem quasi incestae virilitatis, et cum die natali Augustae inter sacerdotes epularetur, *novendialem* eam *coenam* dixisse, querensque de potentia M. Lepidi ac L. Arruntii, cum quibus ob rem pecuniariam disceptabat, addidisse *illos quidem senatus, me autem tuebitur Tiberiolus meus:* neque cuncta 2

Cap. 4. *ingressus est, accusator ac reus*] Lipsius pro *ingressus* restituit *aggressus*, admodum probabiliter. Ab eodem profectum est *ac reus*, cum in cd. sit *acrius*.

ut retuli] Lib. IV, 68.

noxiam conscientiae] Haec est cd. scriptura. Vulgata *noxam conscientiae* Rhenan. habet auctorem. Groslotius, Lipsius, Muretus praeferunt *noxae conscientiam*. Item Lipsius pro *haberi* malit *habere*.

Cap. 5. *dixisse*] Lipsius coniicit *dixisset — addidisset*. Muretus et alii, *arguitur pleraque in C. Caesarem* etc. Freinshem., *Caiam Caesarem, quasi incertae virilitatis;* quae mutatio arridet Ryckio, I. F. Gronovio, Ernestio. Etiam Lipsio placet *incertae virilit.* Paullo ante Pichena recepit *Augusti*, ut Lipsius mavult pro *Augustae*. Perite de hoc loco disputat Walther. in spec. obss. II. p. 14, sqq.

neque cuncta] Ita codex, recte. Opponuntur inter se *arguitur*

a primoribus civitatis revincebatur; iisque instantibus ad imperatorem provocavit. nec multo post litterae afferuntur, quibus in modum defensionis, repetito *inter se atque Cottam amicitiae principio crebrisque eius officiis* commemoratis, *ne verba prave detorta neu convivalium fabularum simplicitas in crimen duceretur* postulavit.

VI. Insigne visum est earum Caesaris litterarum initium. nam his verbis exorsus est: *quid scribam vobis, P. C., aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore, dii me deaeque peius perdant quam perire me quotidie sentio, si scio.* adeo facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant.
2 neque frustra praestantissimus sapientiae firmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus et ictus, quando, ut corpora verberibus, ita saevitia, libidine, malis consultis animus dilaceretur. quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasque ipse poenas fateretur.

VII. Tum facta patribus potestate statuendi de *Caeciliano senatore, qui plurima adversum Cottam prompserat,* placitum *eandem poenam irrogari quam in Aruseium et Sanquinium, accusatores L. Arruntii:* quo non aliud honorificentius Cottae evenit, qui nobilis quidem, sed egens ob luxum, per flagitia infamis, san-
2 ctissimis Arruntii artibus dignitate ultionis aequabatur. Q. Servaeus posthac et Minucius Thermus inducti, Servaeus praetura functus et quondam Germanici comes, Minucius equestri loco, modeste habita Seiani amicitia: unde illis maior miseratio. con-

---

pleraque, et *neque cuncta revincebatur*. Pichena et Bernecc. *eaque cuncta*.

Cap. 6. *quid scribam*] Eadem habet Sueton. Tib. 67. Ex eodem assumptum *quomodo* pro *quando*, quod in cd. exstat, si, qui inspexerunt, recte legerunt.

praestantissimus sapientiae] Est Socrates. Conf. Plat. de rep. IX. p. 579. D. Steph. (Tom. VII. p. 254. Bip. Tom. V. p. 20. Ast.)

Cap. 7. *Aruseium*] Reinesius malebat *Aruleium* in c. 40. quae coniectura huc quoque pertinet. Id nomen occurrit ap. Gruter. p. 961, 6. *Ernest.*

tra Tiberius *praecipuos ad scelera* increpans, admonuit C. Cestium patrem *dicere senatui quae sibi scripsisset;* suscepitque Cestius accusationem. quod maxime exitiabile tulere illa tempora, cum 3
primores senatus infimas etiam delationes exercerent, alii propalam, multi per occultum; neque discerneres alienos a coniunctis, amicos ab ignotis, quid repens aut vetustate obscurum; perinde in foro, in convivio, quaqua de re locuti incusabantur, ut quis praevenire et reum destinare properat, pars ad subsidium sui, plures infecti quasi valetudine et contactu. Sed Minucius 4
et Servaeus damnati indicibus accessere. tractique sunt in casum eundem Iulius Africanus e Santonis, Gallica civitate, Seius Quadratus: originem non reperi. Neque sum ignarus a plerisque 5
scriptoribus omissa multorum pericula et poenas, dum copia fatiscunt aut, quae ipsis nimia et maesta fuerant, ne pari taedio lecturos afficerent verentur. nobis pleraque digna cognitu obvenere, quamquam ab aliis incelebrata.

VIII. Nam ea tempestate, qua Seiani amicitiam ceteri falso exuerant, ausus est eques Romanus M. Terentius, ob id reus, amplecti ad hunc modum apud senatum ordiendo: *Fortunae quidem meae fortasse minus expediat agnoscere crimen quam abnuere, sed utcunque casura res est, fatebor et fuisse me Seiano amicum, et ut essem expetisse, et postquam adeptus eram laetatum. videram* 2
collegam patris regendis praetoriis cohortibus, mox urbis et militiae munia simul obeuntem. illius propinqui et affines honoribus augebantur; ut quisque Seiano intimus, ita ad Caesaris amicitiam validus; contra, quibus infensus esset, metu ac sordibus conflictabantur. nec quemquam exemplo assumo: cunctos, qui novissimi consilii expertes fuimus, meo unius discrimine defendam. non enim 3

---

repens] Iucundus Veronensis et Muretus corrigunt *recens*. Ernestius, quia sic sit etiam II, 24. nihil mutandum censet, creditque paullatim dictum pro *recens*.

properat] Lipsius et Muretus *poterat* vel *properabat*.

indicibus accessere] Id est, Lipsio interprete, servati sunt, quia indicium professi.

originem non reperi] Intellige originem calamitatis eorum. Ant. Augustinus teste Ursino in vet. cd. reperit *cuius originem*.

Seianum Vulsiniensem, sed Claudiae et Iuliae domus partem, quas affinitate occupaverat, tuum, Caesar, generum, tui consulatus socium, tua officia in re publica capessentem colebamus. non est nostrum aestimare quem supra ceteros et quibus de caussis extollas.
4 *tibi summum rerum iudicium dii dedere: nobis obsequii gloria relicta est. spectamus porro quae coram habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima iuvandi nocendive potentia: quae Seiano fuisse nemo negaverit. abditos principis sensus, et si quid occultius*
5 *parat, exquirere illicitum, anceps: nec ideo assequare. Ne, P. C., ultimum Seiani diem, sed sedecim annos cogitaveritis. etiam Satrium atque Pomponium venerabamur; libertis quoque ac ianitori-*
6 *bus eius notescere pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indistincta haec defensio et promiscua dabitur? imo iustis terminis dividatur. insidiae in rem publicam, consilia caedis adversum imperatorem puniantur: de amicitia et officiis idem finis et te, Caesar, et nos absolverit.*

IX. Constantia orationis, et quia repertus erat qui efferret quae omnes animo agitabant, eo usque potuere, ut accusatores eius, additis quae ante deliquerant, exsilio aut morte multarentur. Secutae dehinc Tiberii litterae in Sex. Vestilium praetorium,
2 quem Druso fratri percarum in cohortem suam transtulerat. caussa offensionis Vestilio fuit, seu composuerat quaedam in C. Caesarem ut impudicum, sive ficto habita fides. atque ob id convictu principis prohibitus, cum senili manu ferrum tentavisset, obligavit venas; precatusque per codicillos, immiti rescripto, venas re-
3 solvit. Acervatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco simul ac Sabino Calvisio, maiestatis postulantur, et Vinicianus Pollioni patri adiiciebatur, clari genus, et quidam sum-
4 mis honoribus. contremuerantque patres (nam quotus quisque affinitatis aut amicitiae tot illustrium virorum expers erat?), ni Celsus urbanae cohortis tribunus, tum inter indices, Appium et

---

Cap. 8. *sed Claudiae et Iuliae*] In ed. et edit. Beroaldi, *et Claudiae et Iuliae*, sine coniunctione *sed*, idque defendit I. Gronov.

Quid ergo?] Consule de huius formulae usu Beieri notam ad Ciceron. de off. III, 20. §. 81.

Calvisium discrimini exemisset. Caesar Pollionis ac Viniciani 5 Scaurique caussam, ut ipse cum senatu nosceret, distulit, datis quibusdam in Scaurum tristibus notis.

X. Ne feminae quidem exsortes periculi. qua occupandae rei publicae argui non poterant, *ob lacrimas* incusabantur; necataque est anus Vitia, Fufii Gemini mater, quod filii necem flevisset. Haec apud senatum. nec secus apud principem Vescularius 2 Atticus ac Iulius Marinus ad mortem aguntur, e vetustissimis familiarium, Rhodum secuti et apud Capreas individui: Vescularius insidiarum in Libonem internuntius: Marino participe Seianus Curtium Atticum oppresserat. quo laetius acceptum sua exempla in consultores recidisse. Per idem tempus L. Piso pontifex, ra- 3 rum in tanta claritudine, fato obiit, nullius servilis sententiae sponte auctor, et quotiens necessitas ingrueret, sapienter moderans. patrem ei censorium fuisse memoravi; aetas ad octogesimum annum processit; decus triumphale in Tăracia meruerat. sed praecipua ex eo gloria, quod praefectus urbi recens continuam potestatem et insolentia parendi graviorem mire temperavit.

XI. Namque antea profectis domo regibus ac mox magistratibus, ne urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur qui ius redderet ac subitis mederetur. feruntque ab Romulo Dentrem Romulium, post ab Tullo Hostilio Numam Marcium et ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impositos. dein consules man- 2 dabant; duratque simulacrum, quotiens ob ferias Latinas praeficitur qui consulare munus usurpet. ceterum Augustus bellis civilibus Cilnium Maecenatem, equestris ordinis, cunctis apud Ro-

---

Cap. 10. *qua*] Heinsius explicat *quatenus* Muretus corrigit *quia*, quod etiam Pichena praefert. Cum sequatur *occupandae*, mihi Tacitus scripsisse videtur *quando*.

Vescularius Atticus] Pichena scribit *Flaccus*, quo nomine II, 28. bis appellatur.

Rhodum secuti] I. F. Gron. *secutis*. Post *familiarium* commate distinxi.

L. Piso pontifex] Lipsio scribendum videtur *Piso P. U.*, i. e. praefectus urbi. Muretum Ernestiumque habet assentientes.

praefectus urbi] *Urbi* cum Bekkero scripsi pro *urbis*.

3 mam atque Italiam praeposuit. mox rerum potitus ob magnitudinem populi ac tarda legum auxilia sumpsit e consularibus qui coerceret servitia et quod civium audacia turbidum, nisi vim metuat. primusque Messalla Corvinus eam potestatem, et paucos
4 intra dies finem, accepit, quasi nescius exercendi. tum Taurus Statilius quamquam provecta aetate egregie toleravit. dein Piso, viginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto senatus celebratus est.

XII. Relatum inde ad patres a Quintiliano tribuno plebei *de libro Sibyllae, quem* Caninius Gallus quindecimvirum *recipi inter ceteros eiusdem vatis et ea de re senatus consultum* postulaverat: quo per discessionem facto misit litteras Caesar modice
2 tribunum increpans *ignarum antiqui moris ob iuventam.* Gallo exprobrabat *quod scientiae caerimoniarumque vetus incerto auctore, ante sententiam collegii, non, ut assolet, lecto per magistros aestimatoque carmine, apud infrequentem senatum egisset.* simul commonefecit, quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, *sanxisse Augustum quem intra diem ad praetorem urbanum deferren-*
3 *tur neque habere privatim liceret.* quod a maioribus quoque decretum erat post exustum sociali bello capitolium, quaesitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam et Italicas colonias carminibus Sibyllae, una seu plures fuere, datoque sacerdotibus negotio, quantum humana ope potuissent, vera discernere. igitur tunc quoque notioni quindecimvirum is liber subiicitur.

XIII. Iisdem consulibus gravitate annonae iuxta seditionem ventum; multaque et plures per dies in theatro licentius efflagi-
2 tata quam solitum adversum imperatorem. quis commotus incusavit magistratus patresque, *quod non publica auctoritate populum coercuissent;* addiditque *quibus e provinciis et quanto maiorem*

Cap. 11. *et paucos intra dies finem*] Paullo durior oratio, nec tamen solicitanda.

viginti per annos] Lipsius legit *decem p. a.*

Cap. 12. *quindecimvirum*] Ita codex. videtur Tacitus scripsisse *quindecimvir tum.* Beroald., *quindecimvir.* De libris Sibyllin. conf. I. H. Vossius ad Virgil. Ecl. p. 182, sqq.

sociali bello] Immo *civili,* L. Scipione, C. Norbano coss. a. u. 671. Vid. Lipsius.

quam Augustus rei frumentariae copiam advectaret. ita castigandae plebi compositum senatus consultum prisca severitate; neque segnius consules edixere: silentium ipsius non civile, ut crediderat, sed in superbiam accipiebatur. 3

XIV. Fine anni Geminius, Celsus, Pompeius, equites Romani, cecidere coniurationis crimine. ex quis Geminius prodigentia opum ac mollitia vitae amicus Seiano, nihil ad serium. et Iulius Celsus tribunus, in vinclis laxatam catenam et circumdatam in diversum tendens, suam ipse cervicem perfregit. at Rubrio Fabato, tamquam desperatis rebus Romanis Parthorum ad misericordiam fugeret, custodes additi. sane is repertus apud fretum Siciliae retractusque per centurionem nullas probabiles caussas longinquae peregrinationis afferebat. mansit tamen incolumis oblivione magis quam clementia. 2

XV. Ser. Galba, L. Sulla coss. diu quaesito quos neptibus suis maritos destinaret Caesar, postquam instabat virginum aetas, L. Cassium, M. Vinicium legit. Vinicio oppidanum genus: Calibus ortus, patre atque avo consularibus, cetera equestri familia erat, mitis ingenio et comptae facundiae. Cassius plebei Romae 2 generis, verum antiqui honoratique, et severa patris disciplina eductus facilitate saepius quam industria commendabatur. huic Drusillam, Vinicio Iuliam Germanico genitas coniungit; superque ea re senatui scripsit levi cum honore iuvenum. dein redditis ab- 3 sentiae caussis admodum vagis flexit ad graviora et offensiones ob rem publicam coeptas, *utque Macro praefectus tribunorumque et centurionum pauci secum introirent, quotiens curiam ingrederetur, petivit;* factoque large et sine praescriptione generis aut numeri senatus consulto, ne tecta quidem urbis, adeo publicum consilium nunquam adiit, deviis plerumque itineribus ambigens patriam et declinans.

Cap. 13. *neque segnius*] Pro *segnius* Lipsius mavult *sequius.*

Cap. 14. *sane is*] Ita Mercerus codicis scripturam *sanus is* mutavit.

Cap. 15. *coeptas*] *Captas* malunt Lipsius, Faernus, Ernestius. Hic e Suet. Caes. 73. etiam *exceptas* proposuit. Muretus, *susceptas.* At suum quendam usum Tacitus in participio *coeptus* sequi videtur. Conf. I, 54. IV, 62. VI, 30. XI, 1.

ambigens patriam] Id est, Ernestio interprete, ambagibus circumi-

XVI. Interea magna vis accusatorum in eos irrupit, qui pecunias fenore auctitabant adversum legem dictatoris Caesaris, qua *de modo credendi possidendique intra Italiam* cavetur, omissam olim, quia privato usui bonum publicum postponitur. sane vetus urbi fenebre malum et seditionum discordiarumque creberrima caussa; eoque cohibebatur antiquis quoque et minus corruptis
2 moribus. nam primo duodecim tabulis sanctum *ne quis unciario fenore amplius exerceret*, cum antea ex libidine locupletium agitaretur; dein rogatione tribunicia ad semuncias redacta, postremo vetita versura. multisque plebis scitis obviam itum fraudibus,
3 quae totiens repressae miras per artes rursum oriebantur. Sed tum Gracchus praetor, cui ea quaestio evenerat, multitudine periclitantium subactus retulit ad senatum; trepidique patres (neque enim quisquam tali culpa vacuus) veniam a principe petivere; et concedente annus in posterum sexque menses dati, quis secundum iussa legis rationes familiares quisque componerent.

XVII. Hinc inopia rei nummariae, commoto simul omnium aere alieno, et quia tot damnatis bonisque eorum divenditis signatum argentum fisco vel aerario attinebatur. ad hoc senatus praescripserat, *duas quisque fenoris partes in agris per Italiam collocaret.* sed creditores in solidum appellabant; nec decorum
2 appellatis minuere fidem. ita primo concursatio et preces; dein strepere praetoris tribunal; eaque quae remedio quaesita, venditio et emptio, in contrarium mutari, quia feneratores omnem
3 pecuniam mercandis agris condiderant. copiam vendendi secuta vilitate, quanto quis obaeratior, aegrius distrahebant, multique fortunis provolvebantur: eversio rei familiaris dignitatem ac famam praeceps dabat, donec tulit opem Caesar disposito per

---

bat urbem et declinabat, quoties ad eam accessisset. Rhenano et Ferreto placuit *ambiens*.

Cap. 16. *unciario fenore*] Hoc est, ne quis in centum asses plus menstrui fenoris exigeret, quam unciam, h. e. unum assem pro centenis in annum. Conf. Niebuhrii histor. rom. II. p. 431.

versura] Acidalius et alii *usura*.

et concedente] Pichena mavult *eo concedente*.

Cap. 17. *fenoris*] Muretus coniecit *patrimonii*.

mensas milies sestertio factaque mutuandi copia sine usuris per triennium, si debitor populo in duplum praediis cavisset. sic re- 4
fecta fides, et paullatim privati quoque creditores reperti. neque emptio agrorum exercita ad formam senatus consulti, acribus, ut ferme talia, initiis, incurioso fine.

XVIII. Dein redeunt priores metus postulato maiestatis Considio Proculo: qui nullo pavore diem natalem celebrans, raptus in curiam, pariterque damnatus interfectusque. et sorori eius Sanciae aqua atque igni interdictum accusante Q. Pomponio. is 2
moribus inquies *haec et huiuscemodi a se factitari* praetendebat, *ut parta apud principem gratia periculis Pomponii Secundi fratris mederetur*. Etiam in Pompeiam Macrinam exsilium statuitur, cuius maritum Argolicum, socerum Laconem, e primoribus Achaeorum, Caesar afflixerat. pater quoque illustris eques Romanus ac frater 3
praetorius, cum damnatio instaret, se ipsi interfecere. datum erat crimini, *quod Theophanen Mytilenaeum proavum eorum Cn. Magnus inter intimos habuisset*, *quodque defuncto Theophani caelestes honores Graeca adulatio tribuerat.*

XIX. Post quos Sex. Marius, Hispaniarum ditissimus, defertur *incestasse filiam* et saxo Tarpeio deiicitur. ac ne dubium haberetur magnitudinem pecuniae malo vertisse aurariasque eius, quamquam publicarentur, sibimet Tiberius seposuit. Irritatus- 2
que suppliciis cunctos, qui carcere attinebantur accusati societatis cum Seiano, necari iubet. iacuit immensa strages, omnis sexus, omnis aetas, illustres, ignobiles, dispersi aut aggerati. neque propinquis aut amicis assistere, illacrimare, ne visere qui- 3
dem diutius dabatur; sed circumiecti custodes et in maerorem cuiusque intenti corpora putrefacta assectabantur, dum in Tiberim traherentur, ubi fluitantia aut ripis appulsa non cremare quis-

---

Cap. 18. *Mytilenaeum*] Ita Bekker. pro *Mitylenaeum*. Conf. scripturae diversitas ad Horat. Od. I, 7.

Cap. 19. *aurariasque eius*] Hanc ed. scripturam restitui; nam *que*, quam particulam delent Muretus, Acidalius, etiam Bekkerus, ita potest accipi, ut sit *und zwar*. Conf. Ramshorn. gram. lat. p. 519. 3. Pronomen autem *eas* in Tacito rectius intelligitur ad *seposuit*, quam cum I. Gronovio additur.

4 quam, non contingere. interciderat sortis humanae commercium vi metus; quantumque saevitia glisceret, miseratio arcebatur.

XX. Sub idem tempus C. Caesar, discedenti Capreas avo comes, Claudiam M. Silani filiam coniugio accepit, immanem animum subdola modestia tegens, non damnatione matris, non exsilio fratrum rupta voce; qualem diem Tiberius induisset, pari habitu, haud multum distantibus verbis. unde mox scitum Passieni oratoris dictum percrebuit, *neque meliorem unquam servum*
2 *neque deteriorem dominum fuisse.* Non omiserim praesagium Tiberii de Ser. Galba, tum consule: quem accitum et diversis sermonibus pertentatum postremo Graecis verbis in hanc sententiam allocutus, *et tu, Galba, quandoque degustabis imperium*, seram ac brevem potentiam significans, scientia Chaldaeorum artis, cuius apiscendae otium apud Rhodum, magistrum Thrasyllum habuit, peritiam eius hoc modo expertus.

XXI. Quotiens super tali negotio consultaret, edita domus parte ac liberti unius conscientia utebatur. is litterarum ignarus, corpore valido, per avia ac derupta (nam saxis domus imminet) praeibat eum cuius artem experiri Tiberius statuisset, et regredientem, si vanitatis aut fraudum suspicio incesserat, in subie-
2 ctum mare praecipitabat, ne index arcani exsisteret. igitur Thrasyllus iisdem rupibus inductus, postquam percunctantem commoverat *imperium* ipsi et futura solerter patefaciens, interrogatur *an suam quoque genitalem horam comperisset; quem tum annum,*

---

vi metus] Lipsius et Freinshemius *vi, metu.* Non opus.

Cap. 20. *qualem diem induisset*] Usitata Tacito et quasi praegnante brevitate dicta haec sunt in hanc sententiam: *qualem* habitum i. e. vultum orisque speciem singulis diebus Tiberius *induisset* et retineret, tali erat C. Caesar.

praesagium Tiberii] Pugnat Suetonius, qui non Tiberio, sed Augusto praesagium hoc tribuit; nec de consule Galba, sed de puero. Lege eum cap. 4. A Tacito stant Iosephus XVIII, 6. et Dio LVII, 19. *Lips.*

Cap. 21. *super tali*] In cd. *super ta neg.* Unde Pichena, *super tali* vel *super eo negotio*, scil. praescientiae. Lipsius, *super negotio.* Mihi *tali*, quod recentiores editores receperunt, non admodum placet. Forsitan in mutilata cd. scriptura latet *fatali.*

quem tum] De particula *tum* vid. notata ad II, 26.

qualem diem haberet? ille, positus siderum ac spatia dimensus, 3
haerere primo, dein pavescere, et quantum introspiceret, magis ac magis trepidus admirationis et metus, postremo exclamat *ambiguum sibi ac prope ultimum discrimen instare.* tum complexus 4
eum Tiberius *praescium periculorum et incolumem fore* gratatur; quaeque dixerat, oraculi vice accipiens inter intimos amicorum tenet.

XXII. Sed mihi haec ac talia audienti in incerto iudicium est, fatone res mortalium et necessitate immutabili an forte volvantur. quippe sapientissimos veterum, quique sectam eorum aemulantur, diversos reperias, ac multis insitam opinionem, *non initia nostri, non finem, non denique homines diis curae; ideo creberrime et tristia in bonos et laeta apud deteriores esse.* contra alii 2
fatum quidem congruere rebus putant, *sed non e vagis stellis, verum apud principia et nexus naturalium causarum; ac tamen electionem vitae,* nobis relinquunt, *quam ubi elegeris, certum imminentium ordinem. neque mala vel bona, quae vulgus putet: multos, qui conflictari adversis videantur, beatos, ac plerosque quamquam magnas per opes miserrimos, si illi gravem fortunam constanter tolerent, hi prospera inconsulte utantur.* ceterum plurimis morta- 3
lium non eximitur quin *primo cuiusque ortu ventura destinentur; sed quaedam secus quam dicta sint cadere, fallaciis ignara dicentium: ita corrumpi fidem artis, cuius clara documenta et antiqua aetas et nostra tulerit.* quippe a filio eiusdem Thrasylli praedi- 4
ctum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incepto longius abierim.

---

pavescere] Sic editores recentiores. In ed. *pavescente*; unde Iac. Gronov. *pavescens*.

Cap. 22. *reperias*] Ita ed. teste I. Gronov., quare restitui pro *reperies*, quod Beroaldus dedit.

creberrime et tristia] In ed. *creberrima et tristia*. Freinshem. *creberrime tristia*, sicque etiam Bekker. Nos cum Ernestio retinuimus.

quam ubi elegeris] Pronomen *quam* ad solam vocem *vitam* est referendum.

prospera] Intellige *fortuna*. Mox cum Beroaldo e ed. dedi *eximitur* pro *eximi*, quod Rhenan. invexerat.

XXIII. Iisdem consulibus Asinii Galli mors vulgatur, quem egestate cibi peremptum haud dubium, sponte vel necessitate, incertum habebatur. consultusque Caesar *an sepeliri sineret*, non erubuit permittere, ultroque incusare *casus, qui reum abstulissent antequam coram convinceretur.* scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi iudicium consulari seni, tot consularium parenti.
2 Drusus deinde extinguitur, cum se miserandis alimentis, mandendo e cubili tomento, nonum ad diem detinuisset. tradidere quidam praescriptum fuisse Macroni, si arma ab Seiano tentarentur, extractum custodia iuvenem (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere. mox, quia rumor incedebat *fore ut nurui ac nepoti conciliaretur Caesar*, saevitiam quam poenitentiam maluit.

XXIV. Quin et invectus in defunctum *probra corporis, exitiabilem in suos, infensum rei publicae animum* obiecit, recitarique
2 *factorum dictorumque eius descripta per dies* iussit. quo non aliud atrocius visum: astitisse tot per annos qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent, et potuisse avum audire, legere, in publicum promere, vix fides, nisi quod Actii centurionis et Didymi liberti epistolae servorum nomina praeferebant, ut quis
3 egredientem cubiculo Drusum pulsaverat, exterruerat. etiam sua verba centurio saevitiae plena, tamquam egregium, vocesque deficientis adiecerat, quis primo [alienationem mentis simulans]
4 quasi per dementiam funesta Tiberio, mox, ubi exspes vitae fuit, meditatas compositasque diras imprecabatur, *ut quemadmodum*

Cap. 23. *medio triennio*] Id est, medio inter tempus accusationis et mortem.

praescriptum] Ita codex cum Iucundi apographo. Rhen. dedit *descriptum*.

Cap. 24. *factorum dictorumque*] Hi genitivi pendent e participio *descripta*. Vid. Ramshorn. gramm. lat. p. 173.

nisi quod] Idem quod *sed*, πλήν. Conf. Doederlein. ad Oedip. Col. p. 247. sic in Agric. cap. 6.

sua verba] Intellige *centurionis*. Non assentior Ramshornio *Drusi* verba intelligenti in gramm. lat. p. 345.

alienationem mentis simulans] Haec verba Bahrdtius pro insititiis censet; Ricklefsius illa, *quasi per dementiam*.

nurum filiumque fratris et nepotes domumque omnem caedibus complevisset, ita poenas nomini generique maiorum et posteris exsolveret. obturbabant quidem patres specie detestandi: sed penetrabat 4
pavor et admiratio, callidum olim et tegendis sceleribus obscurum huc confidentiae venisse, ut tamquam dimotis parietibus ostenderet nepotem sub verbere centurionis, inter servorum ictus, extrema vitae alimenta frustra orantem.

XXV. Nondum is dolor exoleverat, cum de Agrippina auditum, quam interfecto Seiano spe sustentatam provixisse reor, et postquam nihil de saevitia remittebatur, voluntate exstinctam, nisi si negatis alimentis assimulatus est finis, qui videretur sponte sumptus. enimvero Tiberius foedissimis criminationibus exarsit, 2
impudicitiam arguens et Asinium Gallum adulterum, eiusque morte ad taedium vitae compulsam. sed Agrippina aequi impatiens, dominandi avida, virilibus curis feminarum vitia exuerat. *eodem die* 3
defunctam quo biennio ante Seianus poenas luisset, memoriaeque id prodendum, addidit Caesar; iactavitque *quod non laqueo strangulata neque in Gemonias proiecta foret.* actae ob id grates decretumque ut *quintumdecimum Kal. Novembris, utriusque necis die, per omnes annos donum Iovi sacraretur.*

XXVI. Haud multo post Cocceius Nerva, continuus principis, omnis divini humanique iuris sciens, integro statu, corpore illaeso, moriendi consilium cepit. quod ut Tiberio cognitum, assidere, caussas requirere, addere preces, fateri postremo *grave conscientiae, grave famae suae, si proximus amicorum nullis moriendi rationibus vitam fugeret.* aversatus sermonem Nerva abs- 2
tinentiam cibi coniunxit. ferebant gnari cogitationum eius, quanto propius mala rei publicae viseret, ira et metu, dum integer, dum intentatus, honestum finem voluisse. Ceterum Agrippinae pernicies, quod vix credibile, Plancinam traxit. nupta olim Cn. 3
Pisoni et palam laeta morte Germanici, cum Piso caderet, precibus Augustae nec minus inimicitiis Agrippinae defensa erat: ut

dimotis] Bekker. cum Ernestio *demotis*.

Cap. 25. *nisi si*] Conf. de his particulis Ramshorn. gr. lat. p. 593. Alii viri docti citantur in bibl. crit. Hildes. 1821. p. 164, sq.

odium et gratia desiere, ius valuit; petitaque criminibus haud ignotis, sua manu sera magis quam immerita supplicia persolvit.

XXVII. Tot luctibus funesta civitate pars maeroris fuit,
quod Iulia Drusi filia, quondam Neronis uxor, denupsit in do-
mum Rubellii Blandi, cuius avum Tiburtem, equitem Romanum,
2 plerique meminerant. Extremo anni mors Aelii Lamiae funere
censorio celebrata, qui administrandae Syriae imagine tandem
exsolutus urbi praefuerat. genus illi decorum, vivida senectus;
3 et non permissa provincia dignationem addiderat. Exin Flacco
Pomponio Syriae propraetore defuncto recitantur Caesaris litte-
rae, quis incusabat *egregium quemque et regendis exercitibus ido-
neum abnuere id munus, seque ea necessitudine ad preces cogi, per
quas consularium aliqui capessere provincias adigerentur*, oblitus
Arruntium, ne in Hispaniam pergeret, decimum iam annum at-
4 tineri. Obiit eodem anno et M. Lepidus, de cuius moderatione
atque sapientia in prioribus libris satis collocavi. neque nobilitas
diutius demonstranda est: quippe Aemilium genus fecundum bo-
norum civium, et qui eadem familia corruptis moribus, illustri
tamen fortuna egere.

XXVIII. Paullo Fabio, L. Vitellio coss. post longum sae-
culorum ambitum avis phoenix in Aegyptum venit praebuitque
materiem doctissimis indigenarum et Graecorum multa super eo
miraculo disserendi. de quibus congruunt, et plura ambigua sed
2 cognitu non absurda promere libet. sacrum Soli id animal et ore
ac distinctu pinnarum a ceteris avibus diversum, consentiunt qui
formam eius definiere. de numero annorum varia traduntur. ma-
3 xime vulgatum quingentorum spatium: sunt qui asseverent, mile

---

Cap. 27. *collocavi*] Hoc vocabulum, nisi corruptum est, significat idem quod *commemorare*, ut *ponere* apud Ciceron. de Fin. II, 26. Legg. II, 3. N. D. I, 23. p. Coel. 7. Verr. II, 38. quae loca citat Wopkens.

Cap. 28. *avis phoenix*] Conf. Creuzeri Symbol. et Mytholog. Tom. I p. 438, sqq. 2da edit.

et ore] Pichena, *et colore*. At color declaratur nomine *distinctus*.

definiere] Sic omnes editiones. At cd. *deffinere*, et Pichena legendum censet *effinxere*.

quadringentos sexaginta unum interiici, prioresque alites Sesostride primum, post Amaside dominantibus, dein Ptolemaeo qui ex Macedonibus tertius regnavit, in civitatem cui Heliopolis nomen, advolavisse, multo ceterarum volucrum comitatu novam faciem mirantium. sed antiquitas quidem obscura: inter Ptole- 4
maeum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt. unde nonnulli falsum hunc phoenicem neque Arabum e terris credidere, nihilque usurpavisse ex his quae vetus memoria firmavit. confecto quippe annorum numero, ubi mors propinquet, suis in 5
terris struere nidum eique vim genitalem affundere, ex qua fetum oriri; et primam adulto curam sepeliendi patris; neque id temere, sed sublato murrhae pondere tentatoque per longum iter, ubi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus inque Solis aram perferre atque adolere. haec incerta et fabulosis aucta: ceterum aspici aliquando in Aegypto eam volucrem non ambigitur.

XXIX. At Romae caede continua Pomponius Labeo, quem praefuisse Moesiae retuli, per abruptas venas sanguinem effudit; aemulataque est coniux Paxaea. nam promptas eiusmodi mortes 2
metus carnificis faciebat, et quia damnati publicatis bonis sepultura prohibebantur, eorum qui de se statuebant, humabantur corpora, manebant testamenta, pretium festinandi. sed Caesar 3
missis ad senatum litteris disseruit *morem fuisse maioribus, quotiens dirimerent amicitias, interdicere domo eumque finem gratiae*

---

alites Sesostride] In cd. est, *aliter esse Soside.* Beroald. retinuit *Soside*, I. Gron. praefert *Sesoside.*

Amaside] Perizon. in Origg. Aegypt. p. 312. aut *Anysi* vel *Anyside* putat legendum, aut certe Herodoti *Anysin* intelligendum.

annorum numero] Heinsius, *annorum M numero.*

suis in terris] Heinsius coniicit *surculis e thuris.* Conf. Graev. ep. ad Heins. in Coll. Burm. t. IV. p. 505. Idem etiam *surculis tureis.*

per longum iter] Heinsius, *itinere.* Immo *tentato* absolute est accipiendum, ut cap. 30. *interdicto igni atque aqua*; et recte Lipsius interpretatur, *cum prius tentaverit.*

atque adolere] Salmasius, *neque adolere;* Ryckius, *atque avolare.*

Cap. 29. *statuebant*] Lipsius in lemmate *statuissent*, quod unde sumptum nescitur.

ponere: id se repetivisse in Labeone; atque illum, quia male administratae provinciae aliorumque criminum urgebatur, culpam invidia velavisse, frustra conterrita uxore, quam etsi nocentem, pe-
4 *riculi tamen expertem fuisse.* Mamercus dein Scaurus rursum postulatur, insignis nobilitate et orandis caussis, vita probrosus. nihil hunc amicitia Seiani, sed labefecit haud minus validum ad exitia Macronis odium, qui easdem artes occultius exercebat; detuleratque argumentum tragoediae a Scauro scriptae, additis
5 versibus qui in Tiberium flecterentur. verum ab Servilio et Cornelio accusatoribus *adulterium Liviae*, *magorum sacra* obiectabantur. Scaurus, ut dignum veteribus Aemiliis, damnationem anteit, hortante Sextia uxore, quae incitamentum mortis et particeps fuit.

XXX. Ac tamen accusatores, si facultas incideret, poenis afficiebantur, ut Servilius Corneliusque, perdito Scauro famosi, quia pecuniam a Vario Ligure omittendae delationis ceperant, in
2 insulas interdicto igni atque aqua demoti sunt. et Abudius Ruso functus aedilitate, dum Lentulo Gaetulico, sub quo legioni praefuerat, periculum facessit, *quod is Seiani filium generum destinasset*, ultro damnatur atque urbe exigitur. Gaetulicus ea tempestate superioris Germaniae legiones curabat, mirumque amorem assecutus erat, effusae clementiae, modicus severitate, et proximo quoque exercitui per L. Apronium socerum non ingratus.
3 unde fama constans ausum mittere ad Caesarem litteras, *Affinitatem sibi cum Seiano haud sponte sed consilio Tiberii coeptam; perinde se quam Tiberium falli potuisse, neque errorem eundem illi sine fraude, aliis exitio habendum. sibi fidem integram et, si nullis insidiis peteretur, mansuram: successorem non aliter quam indicium mortis accepturum. firmarent velut foedus, quo princeps cete-*
4 *rarum rerum potiretur, ipse provinciam retineret.* haec, mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quod unus omnium Seiani affinium incolumis multaque gratia mansit, reputante Tiberio

---

Sextia] Sic Lipsius pro *Sexitia*.

Cap. 30. *modicus severitate*] Nihil opus cum Mureto aliisque scribere *severitatis*.

publicum sibi odium, extremam aetatem, magisque fama quam vi stare res suas.

XXXI. C. Cestio, M. Servilio coss. nobiles Parthi in urbem venere, ignaro rege Artabano. is metu Germanici fidus Romanis, aequabilis in suos, mox superbiam in nos, saevitiam in populares sumpsit, fretus bellis quae secunda adversum circumiectas nationes exercuerat, et senectutem Tiberii ut inermem despiciens avidusque Armeniae: cui defuncto rege Artaxia Arsacen liberorum suorum veterrimum imposuit, addita contumelia et missis qui *gazam a Vonone relictam in Syria Ciliciaque* reposcerent; simul *veteres Persarum ac Macedonum terminos*, seque *invasurum possessa Cyro et post Alexandro*, per vaniloquentiam ac minas iaciebat. Sed Parthis mittendi secretos nuntios validissimus auctor fuit Sinnaces, insigni familia ac perinde opibus, et proximus huic Abdus, ademptae virilitatis. non despectum id apud barbaros ultroque potentiam habet. ii ascitis et aliis primoribus, 3 quia neminem gentis Arsacidarum summae rei imponere poterant, interfectis ab Artabano plerisque aut nondum adultis, Phrahaten regis Phrahatis filium Roma poscebant: *nomine tantum et auctore opus, ut sponte Caesaris, ut genus Arsacis ripam apud Euphratis cerneretur.*

XXXII. Cupitum id Tiberio. ornat Phrahaten accingitque paternum ad fastigium, destinata retinens, consiliis et astu res externas moliri, arma procul habere. Interea cognitis insidiis Artabanus tardari metu, modo cupidine vindictae inardescere. et barbaris cunctatio servilis, statim exsequi regium videtur. valuit 2 tamen utilitas, ut Abdum specie amicitiae vocatum ad epulas lento veneno illigaret, Sinnacen dissimulatione ac donis, simul per negotia moraretur. et Phrahates apud Syriam, dum omisso cultu Romano cui per tot annos insueverat, instituta Parthorum insumit, patriis moribus impar morbo absumptus est. Sed non Ti- 3

Cap. 31. *imposuit*] Non audiendus Ernestius, cum putat Tacitum scripsisse *imposuerat.*

ut sponte] Fuit affirmante Oberlino, qui mallet *et sponte.*

Cap. 32. *insumit*] Hanc codicis, Beroaldi, Rhenani, al. scripturam restituit I. Gronov. *sumit* Lipsius, *resumit* Pichena.

berius omisit incepta. Tiridaten, sanguinis eiusdem, aemulum Artabano, reciperandaeque Armeniae Iberum Mithradaten deligit conciliatque fratri Pharasmani, qui gentile imperium obtinebat; et cunctis, quae apud Orientem parabantur, L. Vitellium praefecit. eo de homine haud sum ignarus sinistram in urbe famam, pleraque foeda memorari: ceterum regendis provinciis prisca vir-
4 tute egit. unde regressus, et formidine C. Caesaris, familiaritate Claudii turpe in servitium mutatus, exemplar apud posteros adulatorii dedecoris habetur, cesseruntque prima postremis, et bona iuventae senectus flagitiosa oblitteravit.

XXXIII. At ex regulis prior Mithradates Pharasmanen perpulit dolo et vi conatus suos iuvare; repertique corruptores ministros Arsacis multo auro ad scelus cogunt: simul Iberi magnis
2 copiis Armeniam irrumpunt et urbe Artaxata potiuntur. quae postquam Artabano cognita, filium Oroden ultorem parat datque Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. contra Pharasmanes adiungere Albanos, accipere Sarmatas, quorum sceptuchi utrimque donis acceptis more gentico diversa induere.
3 sed Iberi, locorum potentes, Caspia via Sarmatam in Armenios raptim effundunt. at qui Parthis adventabant, facile arcebantur, cum alios incessus hostis clausisset, unum reliquum, mare inter et extremos Albanorum montes, aestas impediret, quia flatibus Etesiarum implentur vada, hibernus auster revolvit fluctus pulsoque introrsus freto brevia littorum nudantur.

XXXIV. Interim Oroden sociorum inopem auctus auxilio Pharasmanes vocare ad pugnam et detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula; ac saepe in modum obsidii

---

Cap. 33. *datque Parthorum*] In cd. hoc ordine *dat Parthorumque*, qui in scriptore prosario non ferendus. Forsitan *Parthorumque dat cop.*

quorum sceptuchi] Lipsius aliique *sceptruchi*.

accipere Sarmatas] *Accipere*, codicis scripturam, restitui. *Accipit* Sarmatas auxiliares; quod bene huic loco convenit. Bekker. cum Ernestio receperat I. F. Gron. coniecturam *accire*; Lipsius malebat *acciere*.

Cap. 34. *in modum*] Praepositionem *in* addidit Muretus.

stationibus cingebat, donec Parthi contumeliarum insolentes cir-
cumsisterent regem, poscerent proelium. atque illis sola in equite
vis: Pharasmanes et pedite valebat. nam Iberi Albanique, sal- 2
tuosos locos incolentes, duritiae patientiaeque magis insuevere,
feruntque *se Thessalis ortos, qua tempestate Iason post avectam
Medeam genitosque ex ea liberos inanem mox regiam Aeetae va-
cuosque Colchos repetivit.* multaque de nomine eius, et oraculum
Phryxi celebrant; nec quisquam ariete sacrificaverit credito ve-
xisse Phryxum, sive id animal seu navis insigne fuit. Ceterum 3
directa utrimque acie Parthus *imperium Orientis, claritudinem
Arsacidarum, contraque ignobilem Iberum, mercenario milite,* dis-
serebat; Pharasmanes *integros semet a Parthico dominatu, quanto
maiora peterent, plus decoris victores aut, si terga darent, flagitii
atque periculi laturos.* simul horridam suorum aciem, picta auro
Medorum agmina, hinc viros, inde praedam ostendere.

XXXV. Enimvero apud Sarmatas non una vox ducis, se
quisque stimulant, *ne pugnam per sagittas inirent: impetu et co-
minus praeveniendum.* Variae hinc bellantium species, cum Par- 2
thus, sequi vel fugere pari arte suetus, distraheret turmas, spa-
tium ictibus quaereret, Sarmatae omisso arcu, quo brevius va-
lent, contis gladiisque ruerent; modo equestris proelii more fron-
tis et tergi vices, aliquando ut conserta acies corporibus et pulsu
armorum pellerent, pellerentur. iamque et Albani Iberique pren- 3
sare, detrudere, ancipitem pugnam hostibus facere. quos super
eques, et a propioribus vulneribus pedites afflictabant. Inter quae 4
Pharasmanes Orodesque, dum strenuis assunt aut dubitantibus

---

mercenario milite] Hi ablativi absoluti non sunt sollicitandi. Acidalius malebat *mercenarium militem.*

Cap. 35. *quo brevius valent*] mit welchem sie mit Erfolg weniger weit schiessen, als die Parther.

equestris] Sic pristinam scripturam *equites tres* emendavit Rhenanus.

frontis et tergi vices] Intellige cum Acidalio *essent*. Ceterum haec verba, *modo equestris proelii — pellerentur*, non de solis Sarmatis sunt intelligenda, sed pertinent ad utrosque, Parthos et Sarmatas.

conserta acies] Ernestius scripserat *conferta.*

subveniunt, conspicui eoque gnari clamore, telis, equis concurrunt, instantius Pharasmanes, nam vulnus per galeam adegit; nec iterare valuit, praelatus equo, et fortissimis satellitum protegentibus saucium. fama tamen occisi falso credita exterruit Parthos, victoriamque concessere.

XXXVI. Mox Artabanus tota mole regni ultum iit. peritia locorum ab Iberis melius pugnatum. nec ideo abscedebat, ni contractis legionibus Vitellius, et subdito rumore tamquam Mesopotamiam invasurus, metum Romani belli fecisset. tum omissa Armenia versaeque Artabani res, illiciente Vitellio, *desererent re-*
2 *gem saevum in pace et adversis proeliorum exitiosum.* Igitur Sinnaces, quem antea infensum memoravi, patrem Abdagesen aliosque occultos consilii et tunc continuis cladibus promptiores ad defectionem trahit, affluentibus paullatim qui, metu magis quam benevolentia subiecti, repertis auctoribus sustulerant animum.
3 nec iam aliud Artabano reliquum quam si qui externorum corpori custodes aderant, suis quisque sedibus extorres, quis neque boni intellectus neque mali cura, sed mercede aluntur, ministri scele-
4 ribus. his assumptis in longinqua et contermina Scythiae fugam maturavit, spe auxilii, quia Hyrcanis Carmaniisque per affinitatem innexus erat: atque interim posse Parthos, absentium aequos, praesentibus mobiles, ad poenitentiam mutari.

XXXVII. At Vitellius, profugo Artabano et flexis ad novum regem popularium animis, hortatus Tiridaten *parata capes-*
2 *sere*, robur legionum sociorumque ripam ad Euphratis ducit. sacrificantibus, cum hic more Romano suovetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset, nuntiavere accolae *Euphraten nulla imbrium vi sponte et immensum attolli, simul albentibus spumis in modum diadematis sinuare orbes, auspicium prosperi transgressus.* quidam callidius interpretabantur, *initia conatus secunda*

Cap. 36. *ultum iit*] In cd. *ultimi it.* Emendavit Lipsius.
occultos consilii] Sic codicis scripturam *consilit* emendarunt Faernus et Freinshemius. Lipsius scribit *conligit*.
Carmaniisque] Sic codex teste I. Gronovio, non *Carmanisque*.
Cap. 37. *prosperi*] Ante Rhenanum scribebatur *prospere*.

neque diuturna, quia eorum, quae terra caelove portenderentur, certior fides, fluminum instabilis natura simul ostenderet omina rapereque. Sed ponte navibus effecto tramissoque exercitu primus 3
Ornospades multis equitum milibus in castra venit, exsul quondam et Tiberio, cum Dalmaticum bellum conficeret, haud inglorius auxiliator, eoque civitate Romana donatus, mox repetita amicitia regis multo apud eum honore, praefectus campis qui Euphrate et Tigre inclutis amnibus circumflui Mesopotamiae nomen acceperunt. neque multo post Sinnaces auget copias, et 4
columen partium Abdageses gazam et paratus regios adiicit. Vitellius, ostentasse Romana arma satis ratus, monet Tiridaten primoresque, hunc, *Phrahatis avi et altoris Caesaris, quae utrobique pulchra, meminerit,* illos, *obsequium in regem, reverentiam in nos, decus quisque suum et fidem retinerent.* exin cum legionibus in Syriam remeavit.

XXXVIII. Quae duabus aestatibus gesta, coniunxi, quo requiesceret animus a domesticis malis. non enim Tiberium, quamquam triennio post caedem Seiani, quae ceteros mollire solent, tempus, preces, satias mitigabant, quin incerta vel abolita pro gravissimis et recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio, in- 2
gruentes accusatores haud perpessus, supremis tabulis multa et atrocia in Macronem ac praecipuos libertorum Caesaris composuit, ipsi *fluxam senio mentem et continuo abscessu velut exsilium* obiectando. quae ab heredibus occultata recitari Tiberius iussit, 3
patientiam libertatis alienae ostentans et contemptor suae infamiae, an scelerum Seiani diu nescius, mox quoquo modo dicta vulgari malebat, veritatisque, cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Iisdem diebus Granius Martianus senator 4
a C. Graccho maiestatis postulatus vim vitae suae attulit; Tatiusque Gratianus praetura functus lege eadem extremum ad supplicium damnatus.

XXXIX. Nec dispares Trebellieni Rufi et Sextii Paconiani exitus. nam Trebellienus sua manu cecidit, Paconianus in carcere

---

adiicit] In ed. *adicit.* Citat de hac scriptura Ernestius Drakenborch. ad Liv. II, 10. Ita XII, 1. in ed. pr. *addicere* est pro *adiicere*.

2 ob carmina illic in principem factitata strangulatus est. Haec Tiberius non mari, ut olim, divisus, neque per longinquos nuntios accipiebat, sed urbem iuxta, eodem ut die vel noctis interiectu litteris consulum rescriberet, quasi aspiciens undantem per do-
3 mos sanguinem aut manus carnificum. Fine anni Poppaeus Sabinus concessit vita, modicus originis, principum amicitia consulatum ac triumphale decus adeptus, maximisque provinciis per quattuor et viginti annos impositus, nullam ob eximiam artem, *sed quod par negotiis neque supra erat.*

XL. Q. Plautius, Sex. Papinius coss. sequuntur. eo anno *neque quod L. Aruseius morte affecti forent, assuetudine malorum ut atrox advertebatur: sed exterruit, quod Vibulenus Agrippa eques Romanus, cum perorassent accusatores, in ipsa curia depromptum sinu venenum hausit, prolapsusque ac moribundus festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est, fauces que iam
2 exanimis laqueo vexatae. Ne Tigranes quidem, Armenia quondam potitus ac tunc reus, nomine regio supplicia civium effugit. At C. Galba consularis et duo Blaesi voluntario exitu cecidere, Galba tristibus Caesaris litteris provinciam sortiri prohibitus: Blaesis sacerdotia, integra eorum domo destinata, convulsa distulerat, tunc ut vacua contulit in alios. quod signum mortis in-
3 tellexere et executi sunt. Et Aemilia Lepida, quam iuveni Druso nuptam retuli, crebris criminibus maritum insecuta, quamquam intestabilis, tamen impunita agebat, dum superfuit pater Lepidus; post a delatoribus corripitur ob servum adulterum: nec dubitabatur de flagitio. ergo omissa defensione finem vitae sibi posuit.

XLI. Per idem tempus Clitarum natio Cappadoci Archelao subiecta, quia nostrum in modum deferre census, pati tributa

---

Cap. 40. *eo anno*] Desunt non dubie propria aliquot nomina eorum qui damnati occisique. *Lips.* Moebius in bibl. crit. Hildes. 1829. p. 675. legit: *neque eo anno, quod L. Aruseius — affectus foret —.*

intestabilis] Id est, *detestabilis*, ut cap. 51, extr. Hist. IV, 42. Conf. Heindorf. ad Horat. Sat. II, 3, 181. p. 310.

Cap. 41. *Clitarum*] Sic emendavit Lipsius ed. scripturam *Cietarum.*

adigebatur, in iuga Tauri montis abscessit, locorumque ingenio sese contra imbelles regis copias tutabatur, donec M. Trebellius legatus, a Vitellio praeside Syriae cum quattuor milibus legionariorum et delectis auxiliis missus, duos colles, quos barbari insederant (minori *Cadra*, alteri *Davara* nomen est) operibus circumdedit, et erumpere ausos ferro, ceteros siti ad deditionem coegit. At Tiridates volentibus Parthis Nicephorium et Anthe- 2
musiada ceterasque urbes quae Macedonibus sitae Graeca vocabula usurpant, Halumque et Artemitam Parthica oppida, recepit, certantibus gaudio qui Artabanum Scythas inter eductum ob saevitiam exsecrati come Tiridatis ingenium Romanas per artes sperabant.

XLII. Plurimum adulationis Seleucenses induere, civitas potens, septa muris, neque in barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens. trecenti opibus aut sapientia delecti ut senatus; sua populo vis: et quotiens concordes agunt, spernitur Parthus; ubi dissensere, dum sibi quisque contra aemulos subsidium vocant, accitus in partem adversum omnes valescit. id nuper acci- 2
derat Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex suo usu: nam populi imperium iuxta libertatem, paucorum dominatio regiae libidini propior est. tum adventantem Tiridaten extollunt veterum regum honoribus, et quos recens aetas largius invenit; simul probra in Artabanum fundebant, *materna origine Arsacidem, cetera degenerem*. Tiridates rem Seleucensem populo per- 3
mittit. Mox consultans *quanam die solennia regni capesseret?* litteras Phrahatis et Hieronis, qui validissimas praefecturas obtinebant, accipit, *brevem moram precantium*. placitumque *opperiri viros praepollentes*, atque interim Ctesiphon sedes imperii petita. sed ubi diem ex die prolatabant, multis coram et approbantibus 4
Surena patrio more Tiridaten insigni regio evinxit.

XLIII. Ac si statim interiora ceterasque nationes petivisset, oppressa cunctantium dubitatio et omnes in unum cedebant: as-

---

Cap. 42. *in barbarum corrupta*] *Barbarum* esse masculinum, neque tamen *morem* intelligendum, intelligitur e verbis *conditoris Seleuci retinens*.

materna] Freinshemius *paterna*, probante Ryckio.

sidendo castellum, in quod pecuniam et pellices Artabanus contulerat, dedit spatium exuendi pacta. nam Phrahates et Hiero, et si qui alii delectum capiendo diademati diem haud concelebraverant, pars metu, quidam invidia in Abdagesen, qui tum aula
2 et novo rege potiebatur, ad Artabanum vertere. isque in Hyrcanis repertus est, illuvie obsitus et alimenta arcu expediens. ac primo, tamquam dolus pararetur, territus; ubi data fides *reddendae dominationi venisse*, allevatur animum, et *quae repentina*
3 *mutatio?* exquirit. tum Hiero *pueritiam Tiridatis* increpat; *neque penes Arsacidem imperium, sed inane nomen apud imbellem externa mollitia, vim in Abdagesis domo.*

XLIV. Sensit vetus regnandi falsos in amore odia non fingere. nec ultra moratus quam dum Scytharum auxilia conciret, pergit properus et praeveniens inimicorum astus, amicorum poenitentiam; neque exuerat paedorem, ut vulgum miseratione ad-
2 verteret. non fraus, non preces, nihil omissum, quo ambiguos illiceret, prompti firmarentur. Iamque multa manu propinqua Seleuciae adventabat, cum Tiridates simul fama atque ipso Artabano perculsus distrahi consiliis, iret contra an bellum cuncta-
3 tione tractaret. quibus proelium et festinati casus placebant, *disiectos et longinquitate itineris fessos ne animo quidem satis ad obsequium coaluisse* disserunt, *proditores nuper hostesque eius quem*
4 *rursum foveant.* verum Abdageses *regrediendum in Mesopotamiam* censebat, *ut amne obiecto, Armeniis interim Elymaeisque et ceteris a tergo excitis, aucti copiis socialibus et quas dux Romanus missis-*
5 *set, fortunam tentarent.* ea sententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdagesen et Tiridates ignavus ad pericula erat. sed fugae specie discessum; ac principio a gente Arabum facto ceteri domos abeunt vel in castra Artabani, donec Tiridates cum paucis in Syriam revectus pudore proditionis omnes exsolvit.

XLV. Idem annus gravi igne urbem afficit, deusta parte circi quae Aventino contigua, ipsoque Aventino. quod damnum

Cap. 43. *haud concelebraverant*] *Haud* a Pichena; in ed. *Beat.* Rhenan. *non*.

Cap. 44. *quam dum*] Ita Muretus pro *quantum*.

Caesar ad gloriam vertit exsolutis domuum et insularum pretiis. milies sestertium ea munificentia collocatum, tanto acceptius in 2
vulgum, quanto modicus privatis aedificationibus. ne publice quidem nisi duo opera struxit, templum Augusto et scenam Pompeiani theatri: eaque perfecta, contemptu ambitionis an per senectutem, haud dedicavit. sed aestimando cuiusque detrimento 3
quattuor progeneri Caesaris, Cn. Domitius, Cassius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus delecti, additusque nominatione consulum P. Petronius. et pro ingenio cuiusque quaesiti decretique in principem honores. quos omiserit receperitve, in incerto fuit ob propinquum vitae finem. Neque enim multo post su- 4
premi Tiberio consules, Cn. Acerronius, C. Pontius, magistratum occepere, nimia iam potentia Macronis, qui gratiam C. Caesaris nunquam sibi neglectam acrius in dies fovebat, impuleratque post mortem Claudiae, quam nuptam ei retuli, uxorem suam Enniam immittendo amore iuvenem illicere pactoque matrimonii vincire nihil abnuentem, dum dominationis apisceretur. nam etsi commotus ingenio simulationum tamen falsa in sinu avi perdidicerat.

XLVI. Gnarum hoc principi, eoque dubitavit de tradenda re publica primum inter nepotes: quorum Druso genitus sanguine et caritate propior, sed nondum pubertatem ingressus; Germanici filio robur iuventae, vulgi studia, eaque apud avum odii caussa. etiam de Claudio agitanti, quod is composita aetate, bonarum artium cupiens erat, imminuta mens eius obstitit. sin 2
extra domum successor quaereretur, ne memoria Augusti, ne nomen Caesarum in ludibria et contumelias verterent, metuebat: quippe illi non perinde curae gratia praesentium quam in posteros ambitio. mox incertus animi, fesso corpore, consilium, cui impar erat, fato permisit, iactis tamen vocibus per quas intelligeretur providus futurorum. namque Macroni non abdita amba- 3
ge, *occidentem ab eo deseri*, *orientem spectari* exprobravit. et C. Caesari, forte orto sermone L. Sullam irridenti, *omnia Sullae vitia et nullam eiusdem virtutem habiturum* praedixit. simul crebris cum lacrimis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu, *occides hunc tu*, inquit, *et te alius.* Sed gravescente 4

valetudine nihil e libidinibus omittebat, in patientia firmitudinem simulans, solitusque eludere medicorum artes atque eos, qui post tricesimum aetatis annum ad internoscenda corpori suo utilia vel noxia alieni consilii indigerent.

XLVII. Interim Romae futuris etiam post Tiberium caedibus semina iaciebantur. Laelius Balbus Acutiam, P. Vitellii quondam uxorem, maiestatis postulaverat; qua damnata cum praemium accusatori decerneretur, Iunius Otho tribunus plebei
2 intercessit. unde illis odia, mox Othoni exsilium. dein multorum amoribus famosa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo coniurationis indice fuerat, defertur impietatis in principem; connectebantur ut conscii et adulteri eius Cn. Domitius, Vibius Marsus, L. Arruntius. de claritudine Domitii supra memoravi: Mar-
3 sus quoque vetustis honoribus et illustris studiis erat. sed *testium interrogationi, tormentis servorum Macronem praesedisse* commentarii ad senatum missi ferebant, nullaeque in eos imperatoris litterae suspicionem dabant invalido ac fortasse ignaro ficta pleraque ob inimicitias Macronis notas in Arruntium.

XLVIII. Igitur Domitius defensionem meditans, Marsus, tamquam inediam destinavisset, produxere vitam: Arruntius cunctationem et moras suadentibus amicis, *non eadem omnibus*
2 *decora* respondit: *sibi satis aetatis, neque aliud poenitendum quam quod inter ludibria et pericula anxiam senectam toleravisset, diu Seiano, nunc Macroni, semper alicui potentium invisus, non culpa, sed ut flagitiorum impatiens. sane paucos et supremos principis dies*
3 *posse vitari: quemadmodum evasurum imminentis iuventam? an, cum Tiberius post tantam rerum experientiam vi dominationis convulsus et mutatus sit, C. Caesarem vix finita pueritia, ignarum omnium aut pessimis innutritum, meliora capessiturum Macrone duce? qui ut deterior ad opprimendum Seianum delectus, plura*

Cap. 46. *in patientia*] Id est, Hillero interprete, *animo contra dolores obdurato.*

Cap. 48. *pericula*] In cd. *pericularia.* Vix dubium, quin, quod Ernestius sensit, appendicula illa *ria* adhaeserit e fine vocis *ludibria.* Lipsius coniiciebat *pericula varia*, I. F. Gronov. *pericula tot.*

per scelera rem publicam conflictavisset. prospectare iam se acrius servitium, eoque fugere simul acta et instantia. Haec vatis in 4
modum dictitans venas resolvit. documento sequentia erunt bene Arruntium morte usum. Albucilla irrito ictu a semet vulnerata iussu senatus in carcerem fertur. stuprorum eius ministri, *Car-* 5
sidius Sacerdos praetorius ut in insulam deportaretur, Pontius Fregellanus amitteret ordinem senatorium, et eaedem poenae in Laelium Balbum decernuntur, id quidem a laetantibus, quia Balbus truci eloquentia habebatur, promptus adversum insontes.

XLIX. Iisdem diebus Sex. Papinius, consulari familia, repentinum et informem exitum delegit iacto in praeceps corpore. caussa ad matrem referebatur, quae pridem repudiata assentationibus atque luxu perpulisset iuvenem ad ea, quorum effugium non nisi morte inveniret. igitur accusata in senatu, quamquam 2
genua patrum advolveretur, *luctumque communem et magis imbecillum tali super casu feminarum animum* aliaque in eundem dolorem maesta et miseranda diu ferret, urbe tamen in decem annos prohibita est, donec minor filius lubricum iuventae exiret.

L. Iam Tiberium corpus, iam vires, nondum dissimulatio deserebat. idem animi rigor: sermone ac vultu intentus, quaesita interdum comitate quamvis manifestam defectionem tegebat; mutatisque saepius locis tandem apud promontorium Miseni consedit in villa cui L. Lucullus quondam dominus. illic eum appro- 2
pinquare supremis tali modo compertum. erat medicus arte insignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines principis solitus, consilii tamen copiam praebere. is velut propria ad negotia digrediens et per speciem officii manum complexus pulsum venarum attigit. neque fefellit: nam Tiberius, incertum an 3
offensus tantoque magis iram premens, *instaurari epulas* iubet discumbitque ultra solitum, quasi honori abeuntis amici tribueret.

Carsidius] Sic scripsit Ernestius pro *Grasidius*. Vide eum ad IV, 13.

Cap. 49. *miseranda diu ferret*] Vulgatam *ferret* Ernestius interpretatur *iactaret*. Lipsius mutat *differret*, assentientibus Acidalio Ryckioque. Viri docti in Obss. Misc. tom. VIII. p. 291. *diu fleret*. Boxhorn. et Acidal. *dissereret*.

Charicles tamen *labi spiritum nec ultra biduum duraturum* Macroni firmavit. inde cuncta colloquiis inter praesentes, nuntiis
4 apud legatos et exercitus festinabantur. XVII. Kal. Aprilis interclusa anima creditus est mortalitatem explevisse. et multo gratantum concursu ad capienda imperii primordia C. Caesar egrediebatur, cum repente affertur *redire Tiberio vocem ac visus, vo-*
5 *carique qui recreandae defectioni cibum afferrent.* pavor hinc in omnes; et ceteri passim dispergi, se quisque maestum aut nescium fingere; Caesar in silentium fixus a summa spe novissima exspectabat: Macro intrepidus *opprimi senem iniectu multae vestis* iubet, *discedique ab limine.* Sic Tiberius finivit octavo et septuagesimo aetatis anno.

LI. Pater ei Nero et utrimque origo gentis Claudiae, quamquam mater in Liviam et mox Iuliam familiam adoptionibus trans-
2 ierit. Casus prima ab infantia ancipites. nam proscriptum patrem exsul secutus, ubi domum Augusti privignus introiit, multis aemulis conflictatus est, dum Marcellus et Agrippa, mox Caius Luciusque Caesares viguere. etiam frater eius Drusus prosperiore
3 civium amore erat. sed maxime in lubrico egit accepta in matrimonium Iulia, impudicitiam uxoris tolerans aut declinans. Deinde Rhodo regressus vacuos principis penates duodecim annis, mox
4 rei Romanae arbitrium tribus ferme et viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diversa: egregium vita famaque, quoad privatus vel in imperiis sub Augusto fuit; occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere.
5 idem inter bona malaque mixtus incolumi matre; intestabilis saevitia, sed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit timuitve: postremo in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore et metu suo tantum ingenio utebatur.

Cap. 51. *egregium — occultum ac subdolum*] Intellige *tempus* ex praegressis verbis *morum tempora.* Conf. Gronov. Obss. I, 2.

ANNALIUM

LIBER UNDECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1 — 3. Valerius Asiaticus a Suilio et Sosibio accusatus fraude Messallinae et Vitellii evertitur, et hilare moritur. 4. somnium saevitiae caussa. 5. in perfidiam advocatorum lex Cincia flagitatur. 6. 7. praemiis pro patrocinio modus ponitur a principe.

8. Parthi discordant. Gotarzes pulsus vires reparat. 9. pacem init cum Bardane. 10. hic victor a suis caeditur.

11. Ludi saeculares. Domitius Nero destinatur imperio. 12. Messallina Silium deperit. 13. Claudius aliud agit. leges fert. novas litterarum formas vulgat. 14. de litterarum inventoribus. 15. Claudius haruspices firmat.

16. Italicus rex Cheruscis petentibus datur. 17. mox de eo discordia gentis et bellum. 18. Rebellantes Chaucos Corbulo reprimit. is severe agit in milites. 19. Frisios componit. Gannascum caedit. 20. ardor eius a Claudio repressus. fossam inter Mosam et Rhenum ducit. insignia triumphi ei indulta. 21. sic et Curtio Rufo. 22. Nonius perit. De spectaculo gladiatorum et quaestoribus.

23. Galli civitatem plenam affectant et 24. principe patrocinante 25. impetrant, et primo quidem Aedui. Patricii suppleti. lustrum conditum.

26. Messallina amore vecors 27. Silio palam nubit. 28. turbantur aulici. 29. 30. Narcissus per pellices rem defert. 31. Claudius trepidat. Messallina bacchatur; 32. preces per Vestalem parat. 33. Narcissus principem nutantem incitat, 34. preces amolitur, 35. 36. sontium, in his Mnesteris, supplicium urget. 37. 38. Messallinam languente principe, dein ignaro, caedi curat.

Haec gesta annis fere duobus, C. Valerio Asiatico, M. Valerio Messalla; A. Vitellio, L. Vipstano coss.

I. nam Valerium Asiaticum, bis consulem, fuisse quondam adulterum eius credidit; pariterque hortis inhians, quos ille a Lucullo coeptos insigni magnificentia extollebat, Suilium accu-
2 sandis utrisque immittit. Adiungitur Sosibius Britannici educator, qui per speciem benevolentiae moneret Claudium *cavere vim atque opes principibus infensas; praecipuum auctorem Asiaticum interficiendi Caesaris, non extimuisse in concione populi Romani*
3 *fateri gloriamque facinoris ultro petere; clarum ex eo in urbe, didita per provincias fama, parare iter ad Germanicos exercitus, quando genitus Viennae, multisque et validis propinquitatibus subnixus turbare gentiles nationes promptum haberet.* At Claudius,
4 nihil ultra scrutatus, citis cum militibus, tamquam opprimendo bello, Crispinum praetorii praefectum misit: a quo repertus est apud Baias, vinclisque inditis in urbem raptus.

II. Neque data senatus copia: intra cubiculum auditur, Messallina coram, et Suilio *corruptionem militum, quos pecunia et stupro in omni flagitio obstrictos* arguebat, exin *adulterium Pop-*

Cap. 1. *adulterum eius*] *Eius*, Poppaeae; *credidit*, Messallina.
coeptos — extollebat] Cdd. a Pichena et Schotto inspecti, item ed. pr., habent *coeptos*. quo de participio conf. notata ad VI, 15. Alii libri vett. *emptos*. Verbum *extollebat*, quo in eandem sententiam Tacitus utitur XIII, 21. Ernestius explicat: *augebat*, *insigniores reddebat*, *ornabat*. Verbum in hac re proprium *excolebat* (conf. Plin. ep. IX, 39, 3.) recepit Rhen. cum edd. Puteol. et Riviana.
cavere vim atque opes] Cd. Farnes. teste Lipsio *cauri*, littera *e* superius adpicta, unde Lipsius coniicit *auri vim*, eiusdemque scripturae vestigia in cd. Bud. restare affirmat Oberlinus. Hoc si est, Tacitus videri possit scripsisse *caveret auri vim*. I. Gronov. cd. Flor. scripturam *caveri* restituit. In cd. Agr. *caveret*. Nos cum Ernestio dedimus *cavere*, quod magis ex usu Taciti.
in concione] Rhen. dederat: *non extimuisse concionem populi Romani*, *gloriamque* etc. Nos reddidimus textum e libris a Pichena restitutum. *Concionem*, quod item in cd. Bud. exstat, cum Bipont. retinuit Bekkerus, commate posito post *Romani*.
promptum] Alter Vatic. *propretii*.
Cap. 2. *Suilio — obiectante*] Alia lectio erat *Suilius — obiectare*.
in omni flagitio] Rhen. mavult *in omne flagitium*. Mox pro *ac postremum* in cd. Guelf. *ad postremum*.

paeae ac postremum *mollitiam corporis* obiectante. ad quod victo 2 silentio prorupit reus et *interroga* inquit, *Suili, filios tuos: virum me esse fatebuntur.* ingressusque defensionem, commoto maiorem in modum Claudio, Messallinae quoque lacrimas excivit. quibus abluendis cubiculo egrediens monet Vitellium ne elabi reum sineret. ipsa ad perniciem Poppaeae festinat, subditis qui 3 terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent, adeo ignaro Caesare, ut paucos post dies epulantem apud se maritum eius Scipionem percunctaretur *cur sine uxore discubuisset?* atque ille *functam fato* responderet.

III. Sed consultante super absolutione Asiatici, flens Vitellius commemorata *vetustate amicitiae utque Antoniam principis matrem pariter observavissent*, dein percursis *Asiatici in rem publicam officiis recentique adversus Britanniam militia*, quaeque alia conciliandae misericordiae videbantur, *liberum ei mortis arbitrium* permisit: et secuta sunt Claudii verba in eandem clementiam. hortantibus dehinc quibusdam inediam et lenem exitum, *remittere* 2 *beneficium* Asiaticus ait: et usurpatis quibus insueverat exercitationibus, lauto corpore, hilare epulatus, cum se *honestius calliditate Tiberii vel impetu C. Caesaris periturum* dixisset *quam quod fraude muliebri et impudico Vitellii ore caderet*, venas exsolvit, viso tamen ante rogo iussoque *transferri partem in aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur.* tantum illi securitatis novissime fuit.

---

victo silentio] *Victo* optimi cdd., alii *indicto*, ed. pr. *inito.*

atque ille — responderet] Acidalius vult *respondere.* Heinsii coniecturam, *ad quod ille — responderit*, recepit Oberlinus. Male. Conf. notata ad cap. 12.

Cap. 3. *consultante*] Sic Ernestius. Vulgo *consultanti*, quod idem praebet cd. Bud. Ob proximam praepositionem *super* rectius puto scribi *consultantibus.*

permisit] Id est, *permittendum censuit.* similia exempla collegit Pichena.

periturum] Intellige *esse*, non cum Ernestio *fuisse.* In oratione recta foret dicendum, *honestius perirem.*

novissime] Hanc cd. Guelf. edd. pr. et Alciati scripturam revocavi. Ernestius cum aliis dederat *novissimae.*

IV. Vocantur post haec patres pergitque Suilius addere reos equites Romanos illustres, quibus Petra cognomentum. ac caussa necis ex eo, quod domum suam Valerii et Poppaeae con-
2 gressibus praebuissent; verum, *nocturnae quietis species alteri obiecta, tamquam vidisset Claudium spicea corona evinctum, spicis retro conversis, eaque imagine gravitatem annonae dixisset.* quidam *pampineam coronam albentibus foliis visam atque ita interpretatum*
3 tradidere, *vergente auctumno mortem principis ostendi.* illud haud ambigitur, qualicunque insomnio ipsi fratrique perniciem allatam. Sestertium quindecies et insignia praeturae Crispino decreta. adiecit Vitellius sestertium decies Sosibio, *quod Britannicum prae-*
4 *ceptis, Claudium consiliis iuvaret.* Rogatus sententiam et Scipio, *cum idem* inquit *de admissis Poppaeae sentiam quod omnes, putate me idem dicere quod omnes*, eleganti temperamento inter coniugalem amorem et senatoriam necessitatem.

V. Continuus inde et saevus accusandis reis Suilius, multique audaciae eius aemuli. nam cuncta legum et magistratuum munia in se trahens princeps materiam praedandi patefecerat.
2 nec quicquam publicae mercis tam venale fuit quam advocatorum

Cap. 4. *ac caussa necis ex eo*] Ernestius scripsit *at caussa necis*, deletis verbis *ex eo*, quae restitui et e cd. Flor. *ac* pro *at* adscivi.

Valerii et Poppaeae congressibus] Haec est antiquarum edd. item cdd. Guelf. et Ryckii scriptura ab Ernestio revocata. Alii libri scripti exhibent pro *Valerii* nomen *Nesteris* aut *Nestoris*, Bud. *mnesteris* vel *in nesteris*. Rhenan. scripsit *M. Nestoris*. I. Gronov. acriter defendit *Mnesteris*, quod nomen mihi quoque videtur recipiendum, cum ille pantomimus sic fuerit appellatus. Ceterum hunc locum ego sic intelligo, ut inter se opponantur *caussa*, h. e. caussa praetexta, et *verum* substantive acceptum, h. e. caussa vera. Nimirum horum equitum necandorum caussa per speciem inde petebatur, quod Mnesteris et Poppaeae congressibus suam praebuissent domum; at vera necis caussa fuit nocturnae quietis species alteri obiecta, h. e. visa ab altero, oblata alteri per quietem. Sic Cic. Acad. II, 16, 49. *si tale visum obiectum est a deo dormienti.*

dixisset] Id quod *praedixisset*. Conf. Heins. ad Virg. Ecl. I, 17.

sentiam] Sic edd. Puteol. Riv. et recentiores. Guelf. *sententiam*. Flor. *assenescentiam*, unde ed. pr. *assenescentiam*. Alii cdd. *assentiam*.

perfidia, adeo ut Samius insignis eques Romanus quadringentis nummorum milibus Suilio datis et cognita praevaricatione ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente C. Silio consule de- 3
signato, cuius de potentia et exitio in tempore memorabo, consurgunt patres legemque Cinciam flagitant, qua cavetur antiquitus *ne quis ob causam orandam pecuniam donumve accipiat.*

VI. Deinde obstrepentibus his quibus ea contumelia parabatur, discors Suilio Silius acriter incubuit *veterum oratorum exempla* referens, *qui famam in posteros praemia eloquentiae cogitavissent pulcherrima. alioquin et bonarum artium principem sordidis ministeriis foedari. ne fidem quidem integram manere, ubi magnitudo quaestuum spectetur. quodsi in nullius mercedem negotia* 2
tueantur, pauciora fore: nunc inimicitias, accusationes, odia et iniurias foveri, ut, quomodo vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam advocatis ferat. meminissent C. Asinii et Messallae ac recentiorum Arruntii et Aeserníni: ad summa provectos incorrupta vita et facundia. Talia dicente consule designato, 3
consentientibus aliis, parabatur sententia qua *lege repetundarum tenerentur*, cum Suilius et Cossutianus et ceteri, qui non iudicium (quippe in manifestos) sed poenam statui videbant, circumsistunt Caesarem, ante acta deprecantes.

Cap. 5. *incubuerit*] Ed. pr. *succubuerit.* Eadem mox *potentiae exitio.*

Cap. 6. *ne fidem quidem*] In cd. Bud. omittitur *quidem.* Unde Rhen. scribit *nec fidem.*

in nullius mercedem] Acidalius, *nullius in mercedem.* Bene.

negotia tueantur] Intellige, *oratores* vel *advocati.* In edd. est *negotiantur.* I. F. Gronov. *negotia eant.* Iac. Gronov. e Med. *negotia sint.* Haud ineptum fuerit *tractentur.* Walther. in obss. spec. I. p. 10, sq. dicit in verbo *tueantur*, ut in *meminissent* subiectum esse senatores; ut sensus sit: *quod si caveatis legibus, ne quis e negotiis mercedem percipiat, pauciora erunt.*

C. Asinii et Messallae] Ante Lipsium praemittebatur *T. Galbae.* In ed. pr. *Gavinii Asinii M.* Iac. Gronov. *Galli, Asinii, Messallae.*

provectos] Ita cdd. et primae editt. Alii cum Puteol. *provectorum*, quod magis placet.

VII. Et postquam annuit, agere incipiunt: *quem illum tanta superbia esse, ut aeternitatem famae spe praesumat? usui et rebus subsidium praeparari, ne quis inopia advocatorum potentioribus obnoxius sit. neque tamen eloquentiam gratuito contingere; omitti curas familiares, ut quis se alienis negotiis intendat. multos mi-*
2 *litia, quosdam exercendo agros tolerare vitam. nihil a quoquam expeti, nisi cuius fructus ante providerit. facile Asinium et Messallam inter Antonium et Augustum bellorum praemiis refertos, aut ditium familiarum heredes Aeserninos et Arruntios magnum animum induisse: prompta sibi exempla, quantis mercedibus P. Clodius*
3 *aut C. Curio concionari soliti sint. se modicos senatores, qui et a re publica nulla nisi pacis emolumenta peterent. cogitaret plebem, quae toga enitesceret; sublatis studiorum pretiis etiam studia peri-*

Cap. 7. *agere incipiunt*] Ita cd. reg. ap. Ryck. item Lipsius. Agric. *dicere*, Flor. *tacere*, sic etiam ed. pr. Inde dedit Puteol. *tacens*, quod idem exstat in Guelf. nonnullisque antiquis edd.

quem illum] Sic Mss. et ed. pr. At Guelf. edd. Puteol. Beroald. al. *ullum*, quod quo iure Ernestius vitiose dici affirmet, non video. Loco ab ipso citato XII, 36. pronomen *ille* non defenditur, utpote in quo de uno quodam homine agatur.

praeparari] In Bud. et ed. pr. *praeparare;* quod favet scripturae *quem ullum*, ex quibus verbis hic assumendum *quemlibet*.

providerit] Restitui Rhenani lectionem. Pichena et recentiores dederunt *praeviderit*.

qui et a re publ. — peterent] Restitui hunc locum, ut scribitur et in cdd. et in edd. ante Pichenam; is enim dedit *quieta re publica* et *petere*, eique Lipsius et omnes deinceps sunt assensi praeter Rupertium. Inter verba *se modicos* videtur infinitivus *esse* excidisse.

cogitaret plebem, quae] Hanc edd. pr. et Puteol., nisi quod habent *qua* pro *quae*, etiam ab Ernestio servatam scripturam I. F. Gronov. sic explicat: meminisset, magnam partem plebeios ac de plebe esse, qui enitescerent atque in lucem se proferrent toga et causidicina: qui non possent tam magnum induere animum et operam illam gratuitam praestare, nisi esurire domi et fame perire velint, dum alios beatos faciunt. Lipsius, quem sequuntur Heinsius et Bipontini, scribit: *cogitare et plebem, qua* etc. hac addita explicatione: etiam quemvis e plebe occupatum esse, ut emergeret se et nitidiore toga uti posset. Forsitan Tacitus scripsit *quam* pro *qua* vel *quae*.

tura. Ut minus decora haec, ita haud frustra dicta princeps ra- 4
tus, capiendis pecuniis posuit modum usque ad dena sestertia, quem egressi repetundarum tenerentur.

VIII. Sub idem tempus Mithradates, quem imperitasse Armeniis et ad praesentiam Caesaris vectum memoravi, monente Claudio in regnum remeavit fisus Pharasmanis opibus. is rex Iberis idemque Mithradatis frater nuntiabat *discordare Parthos*
summaque imperii ambigua, minora sine cura haberi. nam inter 2
Gotarzis pleraque saeva (qui necem fratri Artabano coniugique ac filio eius praeparaverat, unde metus eius in ceteros) accivere Bardanen. ille, ut erat magnis ausis promptus, biduo tria milia stadiorum invadit, ignarumque et exterritum Gotarzen proturbat; neque cunctatur quin proximas praefecturas corripiat, solis Se-
leucensibus dominationem eius abnuentibus. in quos, ut patris 3
sui quoque defectores, ira magis quam ex usu praesenti accensus implicatur obsidione urbis validae et munimentis obiecti amnis
muroque et commeatibus firmatae. interim Gotarzes Daharum 4
Hyrcanorumque opibus auctus bellum renovat; coactusque Bardanes omittere Seleuciam Bactrianos apud campos castra contulit.

IX. Tunc, distractis orientis viribus et quonam inclinarent incertis, casus Mithradati datus est occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda castellorum ardua, simul Ibero exer-

---

haud frustra] *Frustra* h. l. ut VI, 6. est *sine idonea caussa, temere.* sic Cicero ad Div. II, 6. coniungit *frustra et sine caussa.* Quem locum citat Rupertius.

Cap. 8. *vectum*] Hanc cd. Guelf. edd. Puteol. Pich. Lipsii scripturam retinendam censui. *Vectus Romam* habet Tacitus XII, 21. Ernestius e Mss. et ed. pr. restituit *vinctum.* Lipsius adeo vult *vectum vinctumque.* Bekker. cum Bipontin. et Oberl. dedit *vocatum.* At quod Dio LX, 8. dicit, *ὃν ὁ Γάϊος μεταπεμψάμενος ἐδεδέκει*, id non satis est caussae, quamobrem hic *vocatum* scribatur.

praeparaverat] Muretus et I. F. Gronov. malunt *properaverat.* At recte Ernestius *praeparare necem* explicat *moliri per venena.*

metus eius] Acidalius et Ernestius *eius* non satis idonea caussa expellunt.

Cap. 9. *vi militis Rom.*] E participio *persultante* ad verba *ad excidenda ardua* assumendum est *conversa.*

2 citu campos persultante. nec enim resistere Armenii, fuso, qui
proelium ausus erat, Demonacte praefecto. paullulum cunctatio-
nis attulit rex minoris Armeniae Cotys, versis illuc quibusdam
procerum; dein litteris Caesaris coercitus, et cuncta in Mithra-
3 daten fluxere, atrociorem quam novo regno conduceret. At Par-
thi imperatores, cum pugnam pararent, foedus repente iciunt
cognitis popularium insidiis, quas Gotarzes fratri patefecit; con-
gressique primo cunctanter, deinde complexi dextras apud alta-
ria deum pepigere *fraudem inimicorum ulcisci atque ipsi inter se*
4 *concedere*. potiorque Bardanes visus retinendo regno: at Gotar-
zes, ne quid aemulationis exsisteret, penitus in Hyrcaniam abiit.
regressoque Bardani deditur Seleucia, septimo post defectionem
anno, non sine dedecore Parthorum, quos una civitas tam diu
eluserat.

X. Exin validissimas praefecturas invasit. et reciperare Armeniam parabat, ni a Vibio Marso Syriae legato bellum minitante cohibitus foret. Atque interim Gotarzes poenitentia concessi regni et revocante nobilitate, cui in pace durius servitium

---

resistere] Sic Rhen. cum Bud. edd. pr. et Puteol. Alii *restitere.*

dein litteris] Sic Pich. e Flor. pro *deinde.* At idem Pichena paullo post *deinde complexi,* ubi in Bud. est *dein.*

foedus — iciunt] In Mss. et antiq. edd. *iaciunt*, unde in edd. venit *faciunt*. Quod nos cum Bekkero dedimus *iciunt*, exstat in cd. Agr. Walther. in obss. spec. II. p. 16. defendit *iaciunt*, quod explicat, imperatores repente verba fecisse de foedere sanciendo.

fratri patefecit] Sic Mss. et edd. ante Rhen. qui dedit *patefecerat* e Bud. Conf. VI, 31. Pro *fratri* Muretus volebat *patri.* Broter. edidit *fratris filio.* Mox restitui *cunctanter*, pro quo Ernestius ex edit. pr. invexerat *cunctantur*. Denique in Medic. est *Bardani*, quod praefert Iac. Gronov. ad Hist. I, 7.

Cap. 10. *reciperare — parabat*] Recepi *parabat*, quod exstat in tribus Mss. ap. Broter., in marg. cd. Bud. edd. Venet. Puteol. Beroald. Ita hic locus accedit ad eorum similitudinem, qualis est I, 35. plurimique alii apud Tacitum. Bekkerus, secutus Heinsium et Oberlinum, scripsit *avebat*; quod verbum hic quidem languidum est. I. F. Gronov. Obss. II, 14. probat Rhenan. et Salinerium, qui omisso verbo *avebat* vel *parabat* infinitivum *reciperare* accipiunt pro *reciperabat*.

est, contrahit copias, et huic contra itum ad amnem Erinden: 2
in cuius transgressu multum certato pervicit Bardanes, prosperisque proeliis medias nationes subegit ad flumen Synden, quod Dahas Ariosque disterminat. ibi modus rebus secundis positus: nam Parthi quamquam victores longinquam militiam aspernabantur. Igitur exstructis monumentis, quibus opes suas testabatur 3
(nec cuiquam ante Arsacidarum tributa illis de gentibus parta), regreditur, ingens gloria, atque eo ferocior et subiectis intolerantior: qui dolo ante composito incautum venationique intentum interfecere primam intra iuventam, sed claritudine paucos inter senum regum, si perinde amorem inter populares quam metum apud hostes quaesivisset. Nece Bardanis turbatae Parthorum 4
res. inter ambiguos, quis in regnum acciperetur, multi ad Gotarzen inclinabant, quidam ad Meherdaten prolem Phrahatis, obsidio nobis datum. dein praevaluit Gotarzes. potitusque regiam per saevitiem ac luxum adegit Parthos mittere ad principem Romanum occultas preces, quis *permitti Meherdaten patrium ad fastigium* orabant.

XI. Iisdem consulibus ludi saeculares octingentesimo post Romam conditam, quarto et sexagesimo quam Augustus ediderat, spectati sunt. utriusque principis rationes praetermitto, satis narratas libris quibus res imperatoris Domitiani composui. nam is quoque edidit ludos saeculares, iisque intentius affui sacerdotio

---

Erinden] Ed. pr. *Eriden*. Ryckius coniicit *Charindam*, qui fluvius memoratur a Ptolemaeo VI, 2. et Ammiano XXIII, 6.

Synden] Sic cdd. ed. pr. Brot. *Sinden* retinuit Bekker. Alii *Ginden*.

longinquam] Intrusum erat post hoc vocab. *quamque*, quod iam ed. pr. ignorat, et rursus a Rhen. eiectum est.

nec cuiquam — parta] Sic Rhen. e cd. Bud. pro *nec enim cuiquam* —. Hoc *enim* abest item ab ed. pr. Solet tamen frequentissime in parenthesibus poni.

intolerantior] Conf. notata ad III, 45.

inter ambiguos etc.] Secutus sum interpunctionem Mureti. Alii enim plene interpungunt post *acciperetur*. Est autem *inter ambiguos* dictum, ut cap. 7. *inter Antonium et Augustum*.

potitusque regiam] Sic optimi cdd. *Regia* Puteol. et alii. *Rerum* cd. Agr.

2 quindecimvirali praeditus ac tum praetor. quod non iactantia refero, sed quia collegio quindecimvirum antiquitus ea cura, et magistratus potissimum exsequebantur officia caerimoniarum. Sedente Claudio circensibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Troiae inirent interque eos Britannicus imperatore genitus, et L. Domitius adoptione mox in imperium et cognomentum Neronis ascitus, favor plebis acrior in Domitium loco praesagii ac-
3 ceptus est. vulgabaturque *affuisse infantiae eius dracones in modum custodum*, fabulosa et externis miraculis assimulata: nam ipse, haudquaquam sui detractor, unam omnino *anguem in cubiculo visam* narrare solitus est.

XII. Verum inclinatio populi supererat ex memoria Germanici, cuius illa reliqua suboles virilis; et matri Agrippinae miseratio augebatur ob saevitiam Messallinae: quae semper infesta et tunc commotior, quo minus strueret crimina et accusatores,
2 novo et furori proximo amore detinebatur. nam in C. Silium, iuventutis Romanae pulcherrimum, ita exarserat, ut Iuniam Silanam, nobilem feminam, matrimonio eius exturbaret vacuoque adultero potiretur. neque Silius flagitii aut periculi nescius erat:

Cap. 11. *infantiae eius*] Pronomen *eius*, quod Ernestius, iniquus eidem pronomini etiam cap. 8. auctoritate cdd. Guelf. et Bud. expulerat, revocavi.

assimulata] Pichena cum quibusdam cdd. *adsimilata*. At I. F. Gron. arbitratur Tacitum et aequales eius nunquam *assimilare* scripsisse. Conf. de huius verbi scriptura Walch. ad Agric. p. 182.

detractor] Censet Burmann. ad Ovid. Met. V, 246. Tacitum scripsisse *detractator*.

Cap. 12. *detinebatur*] Sic Ernestius e Bud. et ed. pr. Ceterae *distinebatur*, quod non prorsus improbandum.

adultero] Guelf. et ed. pr. *adulterio*. Guelf. etiam in fine cap. *adulterium*. Porro Ernestius, ut Ryckius, suspicatur, legendum esse *vacuo quo adultero*. Qua ratione probata consilium indicaretur, quo esset adducta ad Silium Silanae matrimonio exturbandum; sin retinetur scriptura *vacuoque*, haec quoque verba continent specimen furoris Messallinae, quo factum est, ut vel hoc flagitium non defugeret. Hanc rationem praefero. Similis orationis conformatio est cap. 2, extr. Hist. II, 26. *et perculsis nullum retro subsidium foret:* ubi non opus cum Mureto *fore* scribere.

sed certo, si abnueret, exitio et nonnulla fallendi spe, simul
magnis praemiis, opperiri futura et praesentibus frui pro solatio
habebat. illa non furtim, sed multo comitatu ventitare domum, 3
egressibus adhaerescere, largiri opes, honores: postremo, velut
translata iam fortuna, servi, liberti, paratus principis apud adul-
terum visebantur.

XIII. At Claudius, matrimonii sui ignarus et munia cen-
soria usurpans, *theatralem populi lasciviam* severis edictis incre-
puit, *quod in P. Pomponium consularem* (is carmina scenae dabat)
inque feminas illustres probra iecerat. Et lege lata saevitiam cre-
ditorum coercuit, *ne in mortem parentum pecunias filiisfamiliarum
fenori darent.* Fontesque aquarum Simbruinis collibus deductos 2
urbi intulit. Ac novas litterarum formas addidit vulgavitque,
comperto Graecam quoque litteraturam non simul coeptam abso-
lutamque.

XIV. Primi per figuras animalium Aegyptii sensus mentis
effingebant (et antiquissima monumenta memoriae humanae im-
pressa saxis cernuntur), et *litterarum semet inventores* perhibent;
*inde Phoenicas, quia mari praepollebant, intulisse Graeciae glo-
riamque adeptos, tamquam repererint quae acceperant.* quippe 2
fama est *Cadmum classe Phoenicum vectum rudibus adhuc Graeco-
rum populis artis eius auctorem fuisse.* quidam *Cecropem Athenien-
sem* vel *Linum Thebanum et temporibus Troianis Palamedem Ar-*

Cap. 13. *severis edictis*] In edd. Lipsianis, exceptis iis, quae post Lipsii mortem factae sunt, exstat *dictis*, vitio operarum, iudicante Ernestio. De quo tamen dubitari licet; nam et edictum unum pluribus dictis contentum sufficiebat, et *dicta* etiam alibi commemorantur, ubi item *edicta* locum habent. Ita VI, 3. *dicta imperatoris*, ubi Acidalius corrigit *edicta*.

Simbruinis collibus] Omnes vett. libri *sub imbruinis*, usque ad Rhenan. qui e Tac. XIV, 22. scripsit *Simbruinis*. Eum sequitur Ryckius. Veterem scripturam e Flor. reduxit Pichena. Iac. Gronov. praefert *ab Simbruinis*, quod confusis litteris depravatum fuerit in *sub imbruinis*. Id cum Ernestio etiam Bekker. dedit. Nos praepositionem omni auctoritate destitutam rursus abiecimus.

Cap. 14. *et antiquissima*] Lipsius et Freinshem. pro *et* scribunt *ea*. Nos *et* restituimus.

givum memorant *sedecim litterarum formas, mox alios ac praeci-*
3 *puum Simonidem ceteras reperisse.* at in Italia Etrusci ab Corinthio Damarato, Aborigines Arcade ab Evandro didicerunt: et forma litteris Latinis, quae veterrimis Graecorum. sed nobis
4 quoque paucae primum fuere; deinde additae sunt. quo exemplo Claudius tres litteras adiecit, quae usui imperitante eo, post oblitteratae aspiciuntur etiam nunc in aere publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo.

XV. Retulit deinde ad senatum super collegio haruspicum, *ne vetustissima Italiae disciplina per desidiam exolesceret; saepe adversis rei publicae temporibus accitos, quorum monitu redintegratas caerimonias et in posterum rectius habitas; primoresque Etruriae sponte, aut patrum Romanorum impulsu retinuisse scientiam et in familias propagasse: quod nunc segnius fieri publica circa*
2 *bonas artes socordia, et quia externae superstitiones valescant.* et *laeta quidem in praesens omnia; sed benignitati deum gratiam referendam, ne ritus sacrorum inter ambigua culti per prospera oblitterarentur.* factum ex eo senatus consultum, *viderent pontifices quae retinenda firmandaque haruspicum.*

XVI. Eodem anno Cheruscorum gens regem Roma petivit amissis per interna bella nobilibus et uno reliquo stirpis regiae, qui apud urbem habebatur, nomine *Italicus.* paternum huic genus e Flavio fratre Arminii, mater ex Catumero principe Chattorum erat; ipse forma decorus et armis equisque in patrium no-

---

ab Corinthio Damarato] Vid. Wachsmuth. d. ält. Gesch. d. Röm. St. p. 1.

plebiscitis] Grotius scribi vult *plebi SCtis*, quod Ernestio, ut Ryckio, verissimum videtur.

Cap. 15. *accitos*] Sic Ursinus e vet. codice. Alii cdd. vetereque edd. omnes *accitis.*

valescant.] Puteol. et omnes deinceps *invalescant*, donec Pichena e Flor. restituit *valescant.*

Cap. 16. *Roma*] Ita pro *Romae* Rhen., ut XII, 14.

Italicus] Sic pro *Italus* Ryckius e cd. Agr.

Catumero] Oberl. et hic et c. 17. e Bodl. scripsit *Cattumero.* Cdd. Vat. Bud. ed. pr. *Actumero.* Straboni VII. p. 292. dicitur *Οὐκρόμηρος ἡγεμὼν Κάττων.*

strumque morem exercitus. igitur Caesar auctum pecunia, addi- 2
tis stipatoribus, hortatur *gentile decus magno animo capessere:*
illum primum Romae ortum, nec obsidem sed civem, ire externum
ad imperium. Ac primo laetus Germanis adventus, atque eo 3
magis, quod nullis discordiis imbutus pari in omnes studio age-
ret: celebrari, coli, modo comitatem et temperantiam nulli in-
visam, saepius vinolentiam ac libidines, grata barbaris, usur-
pans. iamque apud proximos, iam longius clarescere, cum po- 4
tentiam eius suspectantes, qui factionibus floruerant, discedunt
ad conterminos populos ac testificantur *adimi veterem Germaniae*
libertatem et Romanas opes insurgere: adeo neminem iisdem in ter-
ris ortum, qui principem locum impleat, nisi exploratoris Flavii
progenies supra cunctos attollatur? frustra Arminium praescribi: 5
cuius si filius hostili in solo adultus in regnum venisset, posse ex-
timesci, infectum alimonio, servitio, cultu, omnibus externis. at
si paterna Italico mens esset, non alium infensius arma contra pa-
triam ac deos penates quam parentem eius exercuisse.

XVII. His atque talibus magnas copias coegere. nec pauciores Italicum sequebantur. *non enim irrupisse ad invitos, sed accitum* memorabant. *quando nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum se patruo Arminio, avo Catumero praeberet.*
nec patrem rubori, quod fidem adversus Romanos volentibus Ger- 2

---

eo magis] *Magis* abest a cdd. Covarruviae et Bud., item ed. pr. et omiserunt etiam Bipontini, posito semicolo post *coli.*

grata] Neutro sic utitur Tacitus Hist. III, 70. *pacem et concordiam victis utilia*, etc.

apud proximos, iam longius] Lipsius, *ad prox.* Particulam *iam* auctoritate cd. Bud. Rhenanus omisit.

principem loc.] Sic e Flor. Pich. Alii cdd. et vett. edd. *principis.*

attollatur — solo — possc] Sic Rhenan. At Puteol. item e Mss. *extollatur — loco — posset.* Hoc *posset* certe corruptum.

alimonio] Restituit Pichena. *Alimonia* dederat Puteol.

parentem] Sic ed. pr.; *parentes* Puteol. cum Bud. ceterique.

Cap. 17. *memorabant*] Walther. in obss. spec. II. p. 17. docet, legendum esse *memorabat*, scil. Italicus, intellecto pronom. *se* ad *irrupisse.*

nec patrem rubori] Sic cdd. Flor. aliique. Vulgo *nec patrem illi rubori esse.*

manis sumptam nunquam omisisset. falso libertatis vocabulum obtendi ab iis, qui privatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil
3 *spei nisi per discordias habeant.* Astrepebat huic alacre vulgus; et magno inter barbaros proelio victor rex; dein secunda fortuna ad superbiam prolapsus pulsusque, ac rursus Langobardorum opibus refectus, per laeta, per adversa, res Cheruscas afflictabat.

XVIII. Per idem tempus Chauci, nulla dissensione domi, et morte Sanquinii alacres, dum Corbulo adventat, inferiorem Germaniam incursavere duce Gannasco: qui natione Canninefas, auxiliaris et diu meritus, post transfuga, levibus navigiis praedabundus Gallorum maxime oram vastabat, non ignarus dites et
2 imbelles esse. At Corbulo provinciam ingressus magna cum cura, et mox gloria, cui principium illa militia fuit, triremes alveo Rheni, ceteras navium, ut quaeque habiles, per aestuaria et fossas adegit; lintribusque hostium depressis et exturbato Gannasco, ubi praesentia satis composita sunt, legiones operum et laboris ignaras, populationibus laetantes, veterem ad morem reduxit, ne quis agmine decederet nec pugnam nisi iussus iniret.

---

ab iis] Bud. *ab his.*

inter barbaros] Lipsius *ut int. barb.*

dein secunda] Sic cdd. Flor. Guelf. ed. pr. At Bud. *deinde.* (Vid. ad XI, 9.) Puteol. *dehinc.*

Cap. 18. *auxiliaris et diu meritus*] Haec est Puteol. scriptura, in ceteras edd. propagata. E scriptura Vatic. et ed. pr. *auxiliare esd in meritis* Lipsius coniicit *auxiliaris, dein emeritus.* Bipont. e Tac. Ann. II, 52. *auxiliare stipendium meritus.* Cd. Farnes. *auxiliare ex drumetis;* unde I. F. Gron. eruit: *auxiliaris et dux gentis.* Cdd. Flor. et Bud. *auxiliare ex diu meritis;* unde I. Gron. cum Mercero, *auxiliare aes diu meritus.* Particula *et* in compluribus Taciti locis sic collocata, ut in scriptura Puteol., vertenda est *auch: der auch lange unter den Hilfstruppen gedient hatte.* Sic paullo post retineri potest scriptura edit. princip. *quae nimia, incertum et an falso aucta* (pro *acta*) „*auch ungewiss ob es fälschlich übertrieben*". Conf. XII, 7.

gloria] Bud. repetita praepositione *cum gloria.*

ceteras navium] Beroaldus et Alciatus dederunt *naves*, non constat, unde.

ignaras] Alii *ignavas.*

stationes, vigiliae, diurna nocturnaque munia in armis agitabantur. feruntque *militem, quia vallum non accinctus, atque alium,* 3
quia pugione tantum accinctus foderet, morte punitos. quae nimia, et incertum an falso aucta, originem tamen e severitate ducis traxere; intentumque et magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam adversus levia credebatur.

XIX. Ceterum is terror milites hostesque in diversum affecit. nos virtutem auximus, barbari ferociam infregere. Et natio Frisiorum post rebellionem clade L. Apronii coeptam infensa aut male fida, datis obsidibus consedit apud agros a Corbulone descriptos. idem senatum, magistratus, leges imposuit. ac ne iussa 2
exuerent, praesidium immunivit, missis qui maiores Chaucos ad deditionem pellicerent, simul Gannascum dolo aggrederentur. nec irritae aut degeneres insidiae fuere adversus transfugam et violatorem fidei. Sed caede eius motae Chaucorum mentes, et Cor- 3
bulo semina rebellionis praebebat, ut laeta apud plerosque, ita apud quosdam sinistra fama. *cur hostem conciret? adversa in rem publicam casura: sin prospere egisset, formidolosum paci virum insignem, et ignavo principi praegravem.* Igitur Claudius adeo novam in Germanias vim prohibuit, ut *referri praesidia cis Rhenum* iuberet.

XX. Iam castra in hostili solo molienti Corbuloni hae litterae redduntur. ille re subita, quamquam multa simul offunderentur, metus ex imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud socios, nihil aliud prolocutus quam *beatos quondam duces*

---

quae nimia et incertum an falso aucta] Ed. princ. scripturam supra attuli. Etiam cd. Flor. ut ed. pr. *acta.* Rhen. Ald. Lipsius ediderunt, *nimia — falso iacta.* Puteol. dedit item e cdd. *munia* (pro *nimia*) — *iacta vel aucta.* Ita etiam Gronovius, nisi quod *nimia* retinuit. Pro *iacta* ego cum Pichena scripsi *aucta.* Loci sensus est: quae nimia (quamquam incertum est, an a narrantibus falso ita sint aucta, ut nimia habeantur), sed utut est, etc.

Cap. 19. *sin prospere*] Ita emendavit locum Ios. Mercerus. Puteol. ut in Guelf. *casura: cum prospere.* At cd. Flor. *casuras in prospere.*

Igitur Claudius adeo] Per Alciat. in edd. venerat *ideo Claud. adeo.* Illud *igitur* restituit I. Gronov.

Cap. 20. *beatos quondam*] *Quondam* dedit Lipsius pro *quosdam.*

2 *Romanos*, signum receptui dedit. ne tamen miles otium exueret, inter Mosam Rhenumque trium et viginti milium spatio fossam perduxit, qua incerta Oceani vetarentur. insignia tamen triumphi
3 indulsit Caesar, quamvis bellum negavisset. Nec multo post Curtius Rufus eundem honorem adipiscitur, qui in agro Mattiaco recluserat specus quaerendis venis argenti; unde tenuis fructus nec in longum fuit; at legionibus cum damno labor, effodere ri-
4 vos, quaeque in aperto gravia, humum infra moliri. quis subactus miles, et quia plures per provincias similia tolerabantur, componit occultas litteras nomine exercituum precantium imperatorem *ut, quibus permissurus esset exercitus, triumphalia ante tribueret.*

XXI. De origine Curtii Rufi, quem gladiatore genitum quidam prodidere, neque falsa prompserim et vera exsequi pudet. postquam adolevit, sectator quaestoris cui Africa obtigerat, dum in oppido Adrumeto vacuis per medium diei porticibus secretus agitat, oblata ei species muliebris ultra modum humanum et audita est vox: *tu es, Rufe, qui in hanc provinciam pro consule ve-*
2 *nies.* tali omine in spem sublatus digressusque in urbem et largitione amicorum, simul acri ingenio, quaesturam et mox nobiles inter candidatos praeturam principis suffragio assequitur, cum hisce verbis Tiberius dedecus natalium eius velavisset, *Cur-*
3 *tius Rufus videtur mihi ex se natus.* longa post haec senecta et adversus superiores tristi adulatione, arrogans minoribus, inter

---

ne tamen mil. otium ex.] Id est, Salinerio interprete, *ne pacem turbarent.* Restitui cum Puteol. e cdd. *ne*, pro quo cum Lipsio et Pichena recentiores receperant *ut.*

fossam perduxit] *Perduxit* est in ed. pr. et Guelf., unde recepit Ernestius pro lectione *produxit*, quae a Puteol. in omnes editiones deinceps venerat, et aptissimum praebet sensum. De ipsa fossa conf. Wilhelm. l. cit. p. 66.

Mattiaco] Bud. *machiacho.* Lipsio legendum videbatur *Maciaco* vel *Mazyaco.*

effodere] Sic Lipsius. Antea legebatur *et fodere.*

Cap. 21. *ex se natus*] Sic Rhenan. e Bud. Puteolan. dederat *ex senatu.* In ed. pr. et Guelf. *esse natus.*

pares difficilis, consulare imperium, triumphi insignia ac postremo Africam obtinuit; atque ibi defunctus fatale praesagium implevit.

XXII. Interea Romae, nullis palam neque cognitis mox caussis, Cn. Nonius eques Romanus ferro accinctus reperitur in coetu salutantium principem. nam postquam tormentis dilaniabatur, de se non inficiatus conscios non edidit, incertum an occultans. Iisdem consulibus P. Dolabella censuit *spectaculum gla-* 2
diatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorum, qui quaesturam adipiscentur. apud maiores virtutis id praemium fuerat cunctisque civium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus; ac ne aetas quidem distinguebatur, quin prima iuventa consulatum et dictaturas inirent. sed quaestores regibus etiam tum 3
imperantibus instituti sunt: quod lex curiata ostendit ab L. Bruto repetita. mansitque consulibus potestas deligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret. creatique primum Valerius 4
Potitus et Aemilius Mamercus, LXIII. anno post Tarquinios exactos, ut rem militarem comitarentur. dein gliscentibus negotiis duo additi, qui Romae curarent. mox duplicatus numerus, stipendiaria iam Italia et accedentibus provinciarum vectigalibus.

Cap. 22. *Cn. Nonius*] Cd. Flor. *Gn. Nonius.* Puteol. *Cn. Novius.* In edd. Lipsianis est *insignis cq. Rom.*

de se non inficiatus] Sic iam locus suppletus a Iac. Gronov. in edd. legitur. Lipsius volebat: *de se Novius confessus conscios* etc. Cdd. Farnes. et Flor. cum lacuna ita: *de se novi .... conscios.* Nomen *Novius* Puteolan. primus addidit. Alii aliter. Forsitan Tacitus scripsit, *de se convictus conscios* etc.

adipiscentur] Revocavi hanc lectionem, quam primus Rhenanus auctoritate cd. Bud. commutavit cum *adipiscerentur.*

et dictaturas] Scripsi *et* pro *ac* e cdd. Flor. et Bud. Tum pro *dictaturam*, quod e Bud. ab Oberlino assumptum retinuit Bekker., reduxi pristinam scripturam *dictaturas.* Conf. annalium initium.

etiam tum] A cd. Guelf. abest *tum*, a Bud. *etiam;* et potest utrumque abesse.

lex curiata] Conf. Niebuhr. Röm. Gesch. Tom. II. p. 15. 114. 165. 196. et Wachsmuth. ält. röm. Gesch. p. 375.

Valerius Potitus] Ita librorum scripturam *Potus* Lipsius emendavit. Puteol. ut in Guelf. dederat *Postumius.*

5 post lege Syllae viginti creati supplendo senatui, cui iudicia tradiderat. et quamquam equites iudicia recuperavissent, quaestura tamen ex dignitate candidatorum aut facilitate tribuentium gratuito concedebatur, donec sententia Dolabellae velut venundaretur.

XXIII. A. Vitellio, L. Vipstano coss., cum de supplendo senatu agitaretur, primoresque Galliae quae *Comata* appellatur, foedera et civitatem Romanam pridem assecuti, ius adipiscendorum in urbe honorum expeterent, multus ea super re variusque
2 rumor. et studiis diversis apud principem certabatur asseverantium *non adeo aegram Italiam, ut senatum suppeditare urbi suae nequiret. suffecisse olim indigenas consanguineis populis nec poenitere veteris rei publicae. quin adhuc memorari exempla, quae pri-*
3 *scis moribus ad virtutem et gloriam Romana indoles prodiderit. an parum, quod Veneti et Insubres curiam irruperint, nisi coetus alienigenarum, velut captivitas, inferatur? quem ultra honorem residuis nobilium, aut si quis pauper e Latio senator foret? oppleturos omnia divites illos, quorum avi proavique, hostilium nationum duces, exercitus nostros ferro vique ceciderint, D. Iulium apud Ale-*
4 *siam obsederint. recentia haec. quid si memoria eorum inoriretur, qui capitolio et ara Romana manibus eorundem per se satis* frue-*

---

supplendo] Guelf. *supplemento.*

Cap. 23. *Vipstano*] Sic pro *Vipsanio* e vestigiis cdd. Flor. et Agr. Ryckius cum Rupert. ep. 48. ad Reinesium.

indigenas consanguineis populis] Bipontini receperunt *consanguineo populo* ex emendatione I. F. Gron.

inferatur] Cd. Ursini *inseratur.*

foret] Bekker. cum Oberlino recepit *fore*, Acidalii coniecturam.

ferro vique] Sic pro *ferro ignique* e Mss. Lipsius.

inoriretur] Sic primus Puteolanus. In libris scriptis est *moreretur*, unde I. Gronov. *moveretur.* In Lipsii libris *memoretur.*

qui capitolio et ara Rom.] Rhenanus hanc censet esse germanam scripturam: *qui capitolio et ara Romana? manibus eorum parceretis?* I. F. Gronovius haec tentabat: *recentia haec: quid si memoria eorum inoriretur, qui capitolium et arcem Romanam moenibus eorundem prostratis?* Ad quae intelligit, *obsederint aedificiis urbis adflictis incensisque.* Iac. Gronov. e scriptura cd. Flor. pro *ara* coniicit *arci*, et pro verbis *per se satis* scribendum esse *pestem minati sunt.* Sed verba

rentur sane vocabulo civitatis, at insignia patrum, decora magistratuum ne vulgarent.

XXIV. His atque talibus haud permotus princeps, et statim contra disseruit et vocato senatu ita exorsus est: *Maiores mei, quorum antiquissimus Clausus origine Sabina simul in civitatem Romanam et in familias patriciorum ascitus est, hortantur uti paribus consiliis rem publicam capessam, transferendo huc quod usquam egregium fuerit. neque enim ignoro Iulios Alba, Coruncanios* 2
Camerio, Porcios Tusculo, et ne vetera scrutemur, Etruria Lucaniaque et omni Italia in senatum accitos, postremo ipsam ad Alpes promotam, ut non modo singuli viritim, sed terrae, gentes, in nomen nostrum coalescerent. tunc solida domi quies, et adversus ex- 3
terna floruimus, cum Transpadani in civitatem recepti, cum specie deductarum per orbem terrae legionum additis provincialium validissimis fesso imperio subventum est. num poenitet Balbos ex Hispania nec minus insignes viros e Gallia Narbonensi transivisse? manent posteri eorum nec amore in hanc patriam nobis concedunt. 4
quid aliud exitio Lacedaemoniis et Atheniensibus fuit, quamquam armis pollerent, nisi quod victos pro alienigenis arcebant? at conditor noster Romulus tantum sapientia valuit, ut plerosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. advenae in nos regnaverunt. libertinorum filiis magistratus mandari non, ut plerique falluntur, repens, sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugna- 5
vimus. scilicet Volsci et Aequi nunquam adversam nobis aciem

---

per se satis leguntur in cdd. Flor. Guelf. Vat. ed. pr. Eorum loco Puteolan. dedit *prostratis*, quod omnes deinceps repetiverunt usque ad Ryckium, qui *per se satis* revocavit. Est hic locus in conclamatis habendus, de quo disputat etiam Moebius in bibl. crit. Hildes. 1820. p. 828.

at insignia] In ed. pr. *et* pro *at*. Hoc ab Ernestio propositum cum Oberlino et Bekkero amplexi sumus. A cd. Bud. copula abest.

Cap. 24. *Clausus*] Ita primus Puteolanus. Ed. pr. *Claudius*.

gentes] Quidam cum Bud. *gentesque*.

num poenit.] Gronovii ut Guelf. *non* pro *num*.

dein cives] Bud. *eodem cives*. Bene.

repens] Sic cd. Flor. et ed. pr. Ceterae usque ad Pichenam *recens*. Vide notata ad VI, 7.

instruxere. Capti a Gallis sumus. sed et Tuscis obsides dedimus et Samnitium iugum subivimus. Attamen si cuncta bella recenseas, nullum breviore spatio quam adversus Gallos confectum. continua inde ac fida pax. iam moribus, artibus, affinitatibus nostris mixti
6 *aurum et opes suas inferant potius quam separati habeant. Omnia, P. C., quae nunc vetustissima creduntur, nova fuere. plebei magistratus post patricios, Latini post plebeios, ceterarum Italiae gentium post Latinos. inveterascet hoc quoque; et quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.*

XXV. Orationem principis secuto patrum consulto primi Aedui senatorum in urbe ius adepti sunt. datum id foederi antiquo, et quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Ro-
2 mano usurpant. Iisdem diebus in numerum patriciorum ascivit Caesar vetustissimum quemque e senatu, aut quibus clari parentes fuerant, paucis iam reliquis familiarum quas Romulus *maiorum* et L. Brutus *minorum gentium* appellaverant, exhaustis etiam quas dictator Caesar lege Cassia et princeps Augustus lege Saenia sublegere. laetaque haec in rem publicam munia multo gau-
3 dio censoris inibantur. famosos probris quonam modo senatu depelleret anxius, mitem et recens repertam, quam ex severitate prisca, rationem adhibuit monendo, *secum quisque de se consultaret peteretque ius exuendi ordinis. facilem eius rei veniam. et motos senatu et excusatos simul propositurum, ut iudicium censo-*
4 *rum ac pudor sponte cedentium permixti ignominiam mollirent.* Ob ea Vipstanus consul retulit *patrem senatus appellandum esse Claudium: quippe promiscuum* p a t r i s p a t r i a e *cognomentum; nova*

---

instruxere] Sic pro vulgata *struxere* Ernestius ex libris.

Cap. 25. *lege Saenia*] Vertranius *Sentia*, quam coniecturam Hotomannus de Leg. Rom. I, 1. sequitur.

quam] Sic pro *quandam*, quod Puteol. invexerat, Pich. cum ed. Flor. et ed. pr. dedit.

exuendi] Hanc Lipsii emendationem pro *exeundi* recepit Ernestius post Ryckium. Indubiam eam esse, nondum credo, cum Tacitus dicat I, 30. *egredi tentoria;* XV, 45. *cubiculum non egressus.* Quid quod *ordini* magis convenit verbum *exeundi*, quam *exuendi*.

et excusatos] Bud. *excusatosque*.

in rem publicam merita non usitatis vocabulis honoranda. sed ipse cohibuit consulem ut nimium assentantem. condiditque lustrum, quo censa sunt civium LXIX centena, XLIV milia. isque illi 5 finis inscitiae erga domum suam fuit: haud multo post flagitia uxoris noscere ac punire adactus, ut deinde ardesceret in nuptias incestas.

XXVI. Iam Messallina facilitate adulteriorum in fastidium versa ad incognitas libidines profluebat, cum *abrumpi dissimulationem* etiam Silius, sive fatali vecordia an imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus, urgebat. *quippe non eo ven-* 2 *tum, ut senectam principis opperirentur. insontibus innoxia consilia, flagitiis manifestis subsidium ab audacia petendum: adesse conscios paria metuentes. se caelibem, orbum, nuptiis et adoptando Britannico paratum: mansuram eandem Messallinae potentiam addita securitate, si praevenirent Claudium, ut insidiis incautum, ita irae properum.* Segniter hae voces acceptae, non amore in ma- 3 ritum, sed ne Silius summa adeptus sperneret adulteram, scelusque inter ancipitia probatum veris mox pretiis aestimaret. nomen 4 tamen matrimonii concupivit ob magnitudinem infamiae, cuius apud prodigos novissima voluptas est. nec ultra exspectato quam dum sacrificii gratia Claudius Ostiam proficisceretur, cuncta nuptiarum solennia celebrat.

XXVII. Haud sum ignarus fabulosum visum iri tantum ullis mortalium securitatis fuisse in civitate omnium gnara et nihil reticente, nedum consulem designatum cum uxore principis, prae-

---

LXIX centena, XLIV milia] Ed. pr. LVIIII. LXXXIIII. LXXII. et sic cd. Flor. sed cd. Agr. pro LVIIII. habet LVIII. Ms. Guelf. LVIIII. LXXII. Ed. Put. LXVIIII. *centena* et CXLIIII. *millia*, et sic quoque Rivius. Atque hinc efficta est ea quae nunc obtinet lectio. *Ernest.*

Cap. 26. *adulteriorum*] Sic pro vulgata *adulterorum* ex ed. pr. edidit Ernestius.

senectam — opperirentur] Sic Puteol. At Pichena e Flor. *senecta pr. opperiretur*. Ed. pr. *senecta pr. opperirentur*.

flagitiis manifestis] Praeferendum *flagitii*.

summa adeptus] Sic pro *summam* Beroaldus et Lipsius.

prodigos] Intellige *famae*.

dicta die, adhibitis qui obsignarent, velut suscipiendorum liberorum caussa, convenisse, atque illam audisse auspicum verba, subisse, sacrificasse apud deos; discubitum inter convivas; oscula, complexus; noctem denique actam licentia coniugali. sed nihil compositum miraculi caussa, verum audita scriptaque senioribus tradam.

XXVIII. Igitur domus principis inhorruerat; maximeque quos penes potentia et, si res verterent, formido, non iam secretis colloquiis, sed aperte fremere, *dum histrio cubiculum principis insultaverit, dedecus quidem illatum, sed excidium procul abfuisse: nunc iuvenem nobilem, dignitate formae, vi mentis ac propinquo consulatu, maiorem ad spem accingi: nec enim occultum*
2 *quid post tale matrimonium superesset.* Subibat sine dubio metus reputantes *hebetem Claudium et uxori devinctum, multasque mortes iussu Messallinae patratas.* rursus ipsa facilitas imperatoris fiduciam dabat, *si atrocitate criminis praevaluissent, posse opprimi*

Cap. 27. *subisse*] Intellige *domum mariti.* I. F. Gronov. intelligit *verba*, ut *subisse verba* dicatur is, cui alius verba praeiverit. Conf. Obss. II, 4. Walther. in obss. spec. I. p. 11. coniungit *auspicum verba subisse*, atque interpretatur *subire* ita ut sit *audere, conari, suscipere.*

Cap. 28. *verterent*] Bud. *verterentur.* Quod est deterius. Similiter c. 37. *verterat.* Conf. viros doctos quos citat Obbarius in d. krit. Bibl. N. Folge. 1828. No. 15. p. 116.

dum histrio — insultaverit] Libri scripti non longe abeunt ab hac lectione: *dum instruo cubiculum principis exultavero, dedecus.* Extrema Lipsius ita scribi posse censet: *cubiculo principis exsultat, vere dedecus.* I. F. Gronov. simplicissimum putat: *dum histrio cubiculum principis exsultaverit, dedecus quidem illatum, sed exscidium abfuisse.* Ernestius, *dum histrio cubiculum principis persultaverit.* Eandem emendationem a Pichena receptam iam fecerat Francisc. Medices. Cd. Flor. *histrio — exultavero.* Reg. et ed. pr. *instruo — exultavero.* Agr. *inservit c. p. adulterio.* Guelf. et Puteol. *industria c. p. occulit adulteros.* In cd. Bud. a rec. manu: *inclusa in cubiculum principis exultat cum adultero.* Bipont. *insultaverit,* i. e. invaserit.

sed exscidium] In cd. Flor. *sed et scidium*, e quo fecit Pichena *dissidium*, Lipsius *excidium*, I. F. Gron. *exscidium.* Hoc cum Oberlino Bekkeroque retinuimus.

damnatam ante quam ream. sed in eo discrimen verti, si defensio audiretur, utque clausae aures etiam confitenti forent.

XXIX. Ac primo Callistus, iam mihi circa necem C. Caesaris narratus, et Appianae caedis molitor Narcissus, flagrantissimaque eo in tempore gratia Pallas agitavere, *num Messallinam secretis minis depellerent amore Silii cuncta alia dissimulantes*: deinde metu, ne ad perniciem ultro traherentur, desistunt, Pallas per ignaviam, Callistus prioris quoque regiae peritus, et potentiam cautis quam acribus consiliis tutius haberi. Perstitit Nar- 2
cissus, et solum id immutans, ne quo sermone praesciam criminis et accusatoris faceret, ipse ad occasiones intentus, longa apud Ostiam Caesaris mora, duas pellices, quarum is corporibus maxime insueverat, largitione ac promissis, et uxore deiecta plus potentiae ostentando, perpulit delationem subire.

XXX. Exin Calpurnia (id pellici nomen), ubi datum secretum, Caesaris genibus provoluta *nupsisse Messallinam Silio* exclamat. simul Cleopatram, quae idem opperiens astabat, *an comperisset?* interrogat, atque illa annuente *cieri Narcissum* postulat. is *veniam in praeteritum petens, quod ei cis Vectium, cis* 2
Plautium dissimulavisset, nec nunc adulteria obiecturum ait, *nec*

---

utque clausae] *Utque* recte Bipont. interpretantur *et quomodo*. Ernestius requirit *neque*, Broter. *utique*.

Cap. 29. *eo in tempore*] Ita pro vulgata *eo tempore* e Flor. scripsit Pichena. Bub. *in eo tempore*, ut XIII, 47.

acribus] Positivum e Guelf. et edd. pr. Puteol. aliisque cum I. Gronov. restituit Ernestius. *Acrioribus* e Bud. receperat Rhenan.

et solum id] *Et* est a Puteol. quem etiam Bekker. cum Ernestio est secutus. Rhenanus hanc particulam, quae a cd. Agr. abest, delevit; idque recte videtur fieri, si ante *ipse* plene interpungitur. In cd. Flor. aliisque, item ed. pr. est *ut* pro *et*.

Cap. 30. *cis Vectium, cis Plautium*] Ita locum emendavit Lipsius praeeunte Vaticano, qui habet *cis Vecticis Plautio*. Ita etiam ed. pr. et cd. Flor., in quo tamen I. Gron. legit *cis Vecticis* (apud Pich. *Vetticis*) *Plaucio*. I. F. Gronov. scribit: *cis Vectios, cis Plautios*. Particula *cis* idem vult quod *intra*. Cd. Agr. *Cicios, Vectios, Plautios*. Broterius edidit *Titios Vectios, Plautios*; et mox, *nec nunc Silio*; e vestigiis ed. pr. in qua est *simul*.

nec — reposcere] Ita Freinshem. pro *ne — reposceret*.

domum, servitia et ceteros fortunae paratus reposcere. frueretur imo
3 *iis: et redderet uxorem rumperetque tabulas nuptiales. an discidium* inquit *tuum nosti? nam matrimonium Silii vidit populus et senatus et miles: ac ni propere agis, tenet urbem maritus.*

XXXI. Tum potissimum [quemque] amicorum vocat; primumque rei frumentariae praefectum Turranium, post Lusium Getam praetorianis impositum percunctatur. quis fatentibus certatim ceteri circumstrepunt, *iret in castra, firmaret praetorias*
2 *cohortes, securitati ante quam vindictae consuleret.* satis constat eo pavore offusum Claudium, ut identidem interrogaret *an ipse imperii potens? an Silius privatus esset?* At Messallina, non alias solutior luxu, adulto auctumno simulacrum vindemiae per
3 domum celebrabat. urgeri prela, fluere lacus; et feminae pellibus accinctae assultabant ut sacrificantes vel insanientes Bacchae; ipsa crine fluxo thyrsum quatiens, iuxtaque Silius hedera vinctus, gerere cothurnos, iacere caput, strepente circum pro-
4 caci choro. Ferunt Vectium Valentem, lascivia in praealtam arborem connisum, interrogantibus *quid aspiceret?* respondisse
5 *tempestatem ab Ostia atrocem*, sive ceperat ea species, seu forte lapsa vox in praesagium vertit.

XXXII. Non rumor interea, sed undique nuntii incedunt, qui *gnara Claudio cuncta et venire promptum ultioni* afferrent.

---

frueretur imo iis: et] Ita Puteol. At ed. pr. *frueretur immo et his: redderet* etc. Bekker. ut Oberlin. *at* pro *et*.

Cap. 31. *potissimum [quemque]*] Hoc *quemque* est in solo cd. Agr. Lipsius proposuit *potissimos amicorum*.

quis fatentibus] *Quis* pro *quibus* dedit I. Gronov. e Med. Idem liber *quis fatentibus, certium ceteri* etc. unde Tacitum scripsisse putat: *certius ceteri*, abiecta vocula *tum*. Lipsii libri *tacentibus*. At *fatentibus* Ms. Flor. edd. Puteol. Beroald. aliae. Forsitan Tacitus scripsit *certatim tum*.

celebrabat] Sic cum Rhenan. et Lipsio. *Celebrat* cum Ernestio Bekkerus.

pellibus accinctae] Cdd. Oxon. Guelf. *nebridibus a.*

ut sacrificantes vel insanientes Bacchae] Muretus deletis vocabulis *sacrificantes vel* retinet *ut insanientes Bacchae.* Erravit Ernestius in Mureti ratione referenda.

crine fluxo] Cd. Oxon. *crine fuso.*

igitur Messallina Lucullianos in hortos, Silius dissimulando metu ad munia fori digrediuntur. ceteris passim dilabentibus affuere centuriones, inditaque sunt vincula, ut quis reperiebatur in publico aut per latebras. Messallina tamen, quamquam res ad- 2
versae consilium eximerent, ire obviam et aspici a marito, quod saepe subsidium habuerat, haud segniter intendit iussitque, *ut Britannicus et Octavia in complexum patris pergerent*. et Vibidiam virginum Vestalium vetustissimam oravit *pontificis maximi aures adire, clementiam expetere*. atque interim tribus 3
omnino comitantibus (id repente solitudinis erat) spatium urbis pedibus emensa vehiculo, quo purgamenta hortorum eripiuntur, Ostiensem viam intrat, nulla cuiusquam misericordia, quia flagitiorum deformitas praevalebat.

XXXIII. Trepidabatur nihilominus a Caesare: quippe Getae praetorii praefecto haud satis fidebat, ad honesta seu prava iuxta levi. ergo Narcissus, assumptis quibus idem metus, *non aliam spem incolumitatis Caesaris* affirmat, *quam si ius militum uno illo die in aliquem libertorum transferret; seque* offert *suscepturum*. ac ne, dum in urbem vehitur, ad poenitentiam a L. Vi- 2
tellio et P. Largo Caecina mutaretur, in eodem gestamine sedem poscit sumitque.

XXXIV. Crebra post haec fama fuit, inter diversas principis voces, cum modo incusaret flagitia uxoris, aliquando ad memoriam coniugii et infantiam liberorum revolveretur, non aliud prolocutum Vitellium quam *o facinus! o scelus!* instabat quidem

---

Cap. 32. *Lucullianos*] Ms. Flor. *Fucilianos*, Bud. *fultianos*.
dissimulando metu] Sunt dativi, ut XII, 5. in ed. reg. et ed. Puteol. *consensu*. In Flor. et Bud. *metum*. Guelf. *dissimulato metu*.
digrediuntur] Sic e Flor. Pichena. Ceteri *digreditur*.
eximerent] Alii *adimerent*.
iussitque ut] De hac structura vid. Drakenborch. ad Liv. XXXII, 16.
eripiuntur] Ms. reg. *expuuntur*, ed. pr. *reperiuntur;* ceterae *eripiuntur*. Viri docti coniecerunt *excipiuntur*, *exportantur*, *egeruntur*. Atque ultimum mihi maxime probatur.
Cap. 33. *Caesaris*] Ernestius, *Caesari*. Bene.
et P. Largo Caec.] Hoc *et* est a Broterio. In Ms. reg. *a P. L. C.*
sumitque] Pich. *assumitque*, e perperam lecta cd. Flor. scriptura.

Narcissus *aperire ambages et veri copiam facere:* sed non ideo pervicit, quin suspensa et quo ducerentur inclinatura responde-
2 ret, exemploque eius Largus Caecina uteretur. et iam erat in aspectu Messallina, clamitabatque *audiret Octaviae et Britannici matrem*, cum obstrepere accusator, *Silium et nuptias* referens: simul codicillos libidinum indices tradidit, quibus visus Caesaris
3 averteret. nec multo post urbem ingredienti offerebantur communes liberi, nisi Narcissus *amoveri eos* iussisset. Vibidiam depellere nequivit, quin multa cum invidia flagitaret *ne indefensa coniux exitio daretur.* igitur *auditurum principem et fore diluendi criminis facultatem* respondit: *iret interim virgo et sacra capesseret.*

XXXV. Mirum inter haec silentium Claudii; Vitellius ignaro propior: omnia liberto obediebant. *patefieri domum adulteri atque illuc deduci imperatorem* iubet. ac primum in vestibulo effigiem patris Silii consulto senatus abolitam demonstrat, tum, quicquid avitum Neronibus et Drusis, in pretium probri cessis-
2 se. incensumque et ad minas erumpentem castris infert, parata concione militum; apud quos praemonente Narcisso pauca verba fecit: nam etsi iustum dolorem pudor impediebat. continuus dehinc cohortium clamor *nomina reorum et poenas* flagitantium; admotusque Silius tribunali non defensionem, non moras tentavit,
3 precatus *ut mors acceleraretur.* eadem constantia et illustres equites Romanos cupidos maturae necis fecit. Titium Proculum cu-

---

Cap. 34. *obstrepere*] Infinitivus pro *obstreperet* est ab Acidalio et Freinshem. Ceterum Ernestius sibi non constat in iis quae ad hunc locum annotavit, et quae ad Hist. III, 31.

quin] Sic pro vulgata *quae* e cdd. scripsit Pichena.

igitur] Sic pro vulgata *ergo* e cdd. Flor. Bud.

Cap. 35. *avitum Neronibus*] Sic vulgat. *habitum* emendarunt Lipsius et Faernus. Similiter Lipsius XIV, 18. pro *habitos* coniiciebat *avitos*, et XIII, 34. vulgata *habitas* cessit mutationi *avitas.*

erumpentem] Ita pro vulg. *prorumpentem* e libris dedit Ernestius.

continuus dehinc cohortium clamor] Alii hoc ordine: *cohort. clamor dehinc continuus.*

maturae necis] A Bud. *maturae* abest.

stodem a Silio Messallinae datum, et indicium offerentem Vectium Valentem et confessum, et Pompeium Urbicum ac Saufellum Trogum ex consciis *trahi ad supplicium* iubet. Decrius quo- 4
que Calpurnianus vigilum praefectus, Sulpicius Rufus ludi procurator, Iuncus Virgilianus senator eadem poena affecti.

XXXVI. Solus Mnester cunctationem attulit, dilaniata veste clamitans *aspiceret verberum notas, reminisceretur vocis qua se obnoxium iussis Messallinae dedisset. aliis largitione aut spei magnitudine, sibi ex necessitate culpam; nec cuiquam ante pereundum fuisse, si Silius rerum potiretur.* commotum his et pronum 2
ad misericordiam Caesarem perpulere liberti, *ne tot illustribus viris interfectis histrioni consuleretur; sponte an coactus tam magna peccavisset, nihil referre.* Ne Trauli quidem Montani equi- 3
tis Romani defensio recepta est. is modesta iuventa, sed corpore insigni, accitus ultro noctemque intra unam a Messallina proturbatus erat paribus lasciviis ad cupidinem et fastidia. Suilio Cae- 4
sonino et Plautio Laterano mors remittitur, huic ob patrui egregium meritum: Caesoninus vitiis protectus est, tamquam in illo foedissimo coetu passus muliebria.

XXXVII. Interim Messallina Lucullianis in hortis prolatare vitam, componere preces, nonnulla spe et aliquando ira: tanta inter extrema superbia agebat. ac ni caedem eius Narcissus properavisset, verterat pernicies in accusatorem. nam Claudius do- 2
mum regressus et tempestivis epulis delinitus, ubi vino incaluit, *iri* iubet *nuntiarique miserae* (hoc enim verbo usum ferunt) *dicendam ad caussam postera die adesset.* quod ubi auditum et lan- 3
guescere ira, redire amor, ac si cunctarentur, propinqua nox

---

custodem a Silio Messallinae datum] Sic Lips. duce cd. Vat. pro vulg. *Silio ac Messall.*

Saufellum] Lipsius scribit *Saufeium.* Mox pro *trahi* in Bud. est *tradi.*

Iuncus] Glandorp. Onomast. *Iunius*, quod Ernestio verum videtur.

Cap. 36. *peccavisset*] Ms. Oxon. *patravisset.*

et fastidia] Sic Pichena pro vulg. *et fastidio.*

Cap. 37. *pernicies*] Sic Rhen. cum ed. pr. pro *perniciem.*

incaluit] Sic omnes veteres edd. At Rhen. et Lips. *incaluisset.*

ferunt] Omittit cd. Oxon., et potest abesse.

et uxorii cubiculi memoria timebantur, prorumpit Narcissus, de-
nuntiatque centurionibus et tribuno, qui aderant, *exsequi cae-
dem; ita imperatorem iubere.* custos et exactor e libertis Euodus
4 datus. isque raptim in hortos praegressus reperit fusam humi,
assidente matre Lepida, quae florenti filiae haud concors su-
premis eius necessitatibus ad miserationem evicta erat, suade-
batque *ne percussorem opperiretur: transisse vitam, neque aliud
5 quam morti decus quaerendum.* sed animo per libidines corrupto
nihil honestum inerat; lacrimaeque et questus irriti ducebantur,
cum impetu venientium pulsae fores, astititque tribunus per si-
lentium, at libertus increpans multis ac servilibus probris.

XXXVIII. Tunc primum fortunam suam introspexit, fer-
rumque accepit, quod frustra iugulo ac pectori per trepidatio-
nem admovens ictu tribuni transfigitur. corpus matri concessum.
2 nuntiatumque Claudio epulanti *perisse Messallinam*, non distin-
cto sua an aliena manu. nec ille quaesivit, poposcitque pocu-
3 lum et solita convivio celebravit. ne secutis quidem diebus odii,
gaudii, irae, tristitiae, ullius denique humani affectus signa
dedit, non cum laetantes accusatores aspiceret, non cum filios
4 maerentes. iuvitque oblivionem eius senatus censendo *nomen et
effigies privatis ac publicis locis demovendas.* decreta Narcisso
quaestoria insignia, levissimum fastidii eius, cum supra Pal-
lantem et Callistum ageret *honesta quidem, sed ex quibus de-
terrima orirentur, tristitiis multis

---

prorumpit] Sic primus Pichena pro *prorupit*.

praegressus] Rhen. e Bud. *progressus*.

morti] Rhen. *morte*.

cum impetu] Sic pro *tum imp.* Pich. e cd. Flor. Idem indidem *adstititque* pro *adstitit*. Denique *at libert.* pro *ac libert.* Et Guelf. *increpitans*.

Cap. 38. *transfigitur*] Lips. mavult *transigitur*; atque sic in cd. Med.

fastidii] Id est, arrogantiae. Sic pro *fastigii* Mss. Flor. Vat. ed. pr.

supra Pallant.] Sic iam scribitur e cd. Flor. Ryckius dederat *super Pall.* Antea fuerat *secundum Pall.* Similis confusio est XII, 9.

honesta quidem] Ernestius hic verba quaedam excidisse existimat.

tristitiis multis] Ita fere Mss. In ed. pr. *ultis* pro *multis*. Puteol. *flagitiis multis*. Rhen. e coniectura *flagitiis inultis*.

A N N A L I U M

LIBER DUODECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. 2. Claudius de matrimonio cum libertis deliberat. 3. Agrippina, Germanici fratris eius filia, aliis praelata, L. Silano, cui desponsa Octavia, insidias struit, 4. administro Vitellio, 5—7. cuius artibus inducti senatus populusque infames nuptias probant. 8. Silanus mortem sibi consciscit. Seneca ab exsilio redux studiis Neronis praeest, 9. cui despondetur Octavia.

10. Parthi regem Roma petunt Meherdatem, 11. quem missum a Claudio Cassius in regnum ducere conatur. 12. obstat fraus Acbari et 13. Izatis. 14. victus Meherdates Gotarzi traditur. hoc mortuo regnum in Vononem, dein Vologesem transfertur. 15. Mithradati, regnum Ponti reciperare niso, Romani resistunt et Cotys et Eunones. 16. Uspe urbe capta, 17. Zorsines deserit Mithradatem, qui 18. supplex Eunoni 19—21. per eum a principe veniam impetrat Romamque perducitur.

22. Agrippinae artibus Lollia cedere Italia iubetur, Calpurnia pervertitur. 23. Salutis augurium. pomoerium urbis prolatum. 24. et qui olim protulerint. 25. Nero Domitius a Claudio adoptatur auctoritate Pallantis. 26. Britannicus depressus. 27. 28. Colonia in Ubios deducta. Chatti latrocinia agitantes vincuntur. 29. 30. Vannius Suevorum rex a suis pulsus.

31. In Britannia turbantes reprimit Ostorius Icenos, 32. Cangos, Brigantes. 33—35. Silurum regem Caractacum vincit. 36. is Romam perductus 37. mascule Caesarem alloquitur et veniam impetrat. 38. 39. Britanni vires reparant. Ostorius obtentis triumphi insignibus obit. 40. ei Didius suffectus. bellum intestinum Venutii et Cartismanduae.

41. Neroni virilis toga maturatur, posthabito Britannico. 42. Burrus praetorio praefectus. Agrippinae arrogantia. Vitellio favet. 43. Prodigia Romae. caritas annonae.

44—47. Bellum Armenios inter et Iberos. Rhadamistus Pharasmanis filius Iberus specie foederis Mithradatem invadit, vinclis onerat, interimit. 48. Quadratus Syriae praeses de ultione deliberat.

49. Pelignus Rhadamistum temere regium insigne sumere hortatur, 50. Parthi Armeniam invadunt. 51. Rhadamistus a suis pellitur. Zenobia coniux ab eo vulnerata aegre servatur.

52. Furius Scribonianus relegatus. SC. de mathematicis. 53. SC. Claudianum de feminis quae servis coniungerentur. Adulatio in Pallantem. 54. Felix et Ventidius turbant Iudaeam. Quadratus quietem reddit. 55. motus in Cilicia sedat rex Antiochus.

56. Lacus Fucinus emissus et in eo navale spectaculum 57. et convivium cum periculo. 58. Nero ducit Octaviam. 59. Statilius Taurus eversus. 60. procuratorum in provinciis auctoritas aucta. 61. Cois concessa immunitas. 62. 63. Byzantiis tributum ad tempus remissum. eius urbis situs.

64. Prodigia Claudianae necis. 65. Lepidae mors indicta. Narcissi liberae voces. 66. 67. Claudium Agrippina veneno tollit. 68. Nero primordia imperii capit. 69. Funus et consecratio Claudii.

Gesta haec annis sex, C. Pompeio, Q. Verannio; C. Antistio, M. Suilio Rufo; Ti. Claudio V, Ser. Cornelio Orfito; P. Cornelio Sulla, L. Salvio Othone; D. Iunio Silano, Q. Haterio; M. Asinio Marcello, M'. Acilio Aviola coss.

I. Caede Messallinae convulsa principis domus, orto apud libertos certamine quis deligeret uxorem Claudio, caelibis vitae
2 intoleranti et coniugum imperiis obnoxio. nec minore ambitu feminae exarserant: suam quaeque nobilitatem, formam, opes, contendere ac digna tanto matrimonio ostentare. sed maxime ambigebatur inter Lolliam Paullinam M. Lollii consularis filiam, et Iuliam Agrippinam Germanico genitam: huic Pallas, illi Callistus fautores aderant. at Aelia Petina e familia Tuberonum
3 Narcisso fovebatur. ipse modo huc modo illuc, ut quemque suadentium audierat, promptus, discordantes in consilium vocat ac *promere sententiam et adiicere rationes* iubet.

II. Narcissus *vetus matrimonium, familiam communem* (nam Antonia ex Petina erat), *nihil in penatibus eius novum* disserebat,

---

Cap. 1. *caelibis vitae intoleranti*] Sic Pich. pro *caelibi vitae intonanti.*

consularis filiam] A Flor. Bud. Guelf. abest *filiam*, non male; ex iis quae sequuntur, facile intelligitur.

Cap. 2. *familiam communem*] Muretus vult *filiam.*

si sueta coniux rediret, haudquaquam novercalibus odiis usura in Britannicum et Octaviam, proxima suis pignora. Callistus *impro-* 2
batam longo discidio, ac si rursus assumeretur, eo ipso superbam; longeque rectius Lolliam induci, quando nullos liberos genuisset, vacuam aemulatione et privignis parentis loco futuram. at Pallas 3
id maxime in Agrippina laudare, *quod Germanici nepotem secum traheret, dignam prorsus imperatoria fortuna stirpem nobilem, et familiae Claudiae quae posteros coniungeret, ne femina expertae fecunditatis, integra iuventa, claritudinem Caesarum aliam in domum ferret.*

III. Praevaluere haec adiuta Agrippinae illecebris, quae ad eum per speciem necessitudinis crebro ventitando pellicit patruum, ut praelata ceteris et nondum uxor potentia uxoria iam uteretur. nam ubi sui matrimonii certa fuit, struere maiora nu- 2
ptiasque Domitii, quem ex Cn. Aenobarbo genuerat, et Octaviae Caesaris filiae moliri: quod sine scelere perpetrari non poterat, quia L. Silano desponderat Octaviam Caesar iuvenemque

---

usura in Britannicum] Sic Bekker. cum Puteol. aliisque vett. edd. Oberlin. e Mss. ap. Broter. recepit *usuram.* Lipsius item cum Mss. et ed. pr. *visura Brit.* At Bip. *visuram.*

dignam — et familiae Claudiae] *Dignam*, quod exstat in ed. Agr., primum placuit Ryckio; in aliis libris *dignum.* Freinshemius coniicit: *dignum imperatoria fortuna* (intellecto verbo *esse*) *stirpem nobilem et familiae Iuliae Claudiaeque posteros coniungere.* I. F. Gronovius, *quin stirpem nobilem et familiae Claudiae posteros coniungeret.* Mureto in mentem venit: *stirpem nobilem et quae familiae Claudiae posteros coniungeret*, sc. matrimonio cum Agrippina ineundo. Id Ernestius probavit. Rupertius: *quod Germanici nepotem secum traheret et stirpem nobilem, dignam prorsus imperatoria fortuna, et familiae Claudiae quae posteros coniungeret.* Hanc rationem Ricklefsius amplexus est. Walther. in obss. spec. II. p. 18, sqq. restituit *dignum*, et post *dignum* ponit virgulam. *Stirpem nobilem* intelligit Neronem, h. e. natum ex nobili stirpe, *einen Sprössling aus edlem Blute.* Proxima perspicuitatis caussa inverse ordine posita esse pro: *et ne femina exp. fecunditatis*, *quae* (femina) *fam. Cl. posteros coniungeret, integra iuventa* etc.

Cap. 3. *quae ad eum*] Pron. *quae* abest et a Bud. et Mss. ap. Brot.

et alia clarum insigni triumphalium et gladiatorii muneris magni-
ficentia protulerat ad studia vulgi. sed nihil arduum videbatur in
animo principis, cui non iudicium, non odium erat nisi indita
et iussa.

IV. Igitur Vitellius, nomine censoris serviles fallacias obte-
gens ingruentiumque dominationum provisor, quo gratiam Agrip-
pinae pararet, consiliis eius implicari, serere crimina in Sila-
num, cui sane decora et procax soror, Iunia Calvina, haud mul-
2 tum ante Vitellii nurus fuerat. hinc initium accusationis; fratrum-
que non incestum sed incustoditum amorem ad infamiam traxit.
et praebebat Caesar aures, accipiendis adversum generum su-
spicionibus caritate filiae promptior. at Silanus insidiarum ne-
scius, ac forte eo anno praetor, repente per edictum Vitellii or-
dine senatorio movetur, quamquam lecto pridem senatu lustro-
3 que condito. simul affinitatem Claudius diremit, adactusque Si-
lanus eiurare magistratum, et reliquus praeturae dies in Eprium
Marcellum collatus est.

V. C. Pompeio, Q. Verannio coss. pactum inter Claudium
et Agrippinam matrimonium iam fama, iam amore illicito firma-
batur; necdum celebrare solennia nuptiarum audebant, nullo
exemplo deductae in domum patrui fratris filiae. quin et ince-
stum, ac si sperneretur, ne in malum publicum erumperet, me-
2 tuebatur. nec ante omissa cunctatio quam Vitellius suis artibus
id perpetrandum sumpsit. percunctatusque Caesarem *an iussis
populi, an auctoritati senatus cederet?* ubi ille *unum se civium et
3 consensui imparem* respondit, *opperiri intra palatium* iubet. ipse
curiam ingreditur, summamque rem publicam agi obtestans ve-
niam dicendi ante alios exposcit orditurque *gravissimos principis
labores, quis orbem terrae capessat, egere adminiculis, ut do-
4 mestica cura vacuus in commune consulat. quod porro honestius
censoriae mentis levamen quam assumere coniugem, prosperis du-
biisque sociam, cui cogitationes intimas, cui parvos liberos tradat,*

---

et alia clarum] Cdd. et vett. edd. *alias*. Item Guelf. *munificentia* pro *magnificentia*. Vid. Ernestius ad Hist. III, 34.

Cap. 4. *fratrumque*] Sic Vat. Flor. ed. pr. *fratres* sunt frater et soror. Alii *fratriaque*.

non luxu aut voluptatibus assuefactus, sed qui prima ab iuventa legibus obtemperavisset.

VI. Postquam haec favorabili oratione praemisit, multaque patrum assentatio sequebatur, capto rursus initio, *quando maritandum principem cuncti suaderent, deligi oportere feminam nobilitate, puerperiis, sanctimonia insignem. nec diu anquirendum, quin Agrippina claritudine generis anteiret: datum ab ea fecunditatis experimentum, et congruere artes honestas. id vero egregium,* 2 *quod provisu deum vidua iungeretur principi sua tantum matrimonia experto. audivisse a parentibus, vidisse ipsos arripi coniuges ad libita Caesarum: procul id a praesenti modestia. statueretur imo documentum, quo uxorem imperator acciperet. at enim nova* 3 *nobis in fratrum filias coniugia. sed aliis gentibus solennia, nec lege ulla prohibita. et sobrinarum diu ignorata tempore addito percrebuisse. morem accommodari, prout conducat, et fore hoc quoque in his quae mox usurpentur.*

VII. Haud defuere qui certatim, *si cunctaretur Caesar, vi acturos* testificantes erumperent curia. conglobatur promiscua multitudo *populumque Romanum eadem orare* clamitat. nec Clau- 2 dius ultra exspectato obvium apud forum praebet se gratantibus: senatumque ingressus *decretum postulat, quo iustae inter patruos fratrumque filias nuptiae etiam in posterum statuerentur.* neque tamen repertus est nisi unus talis matrimonii cupitor, T. Alledius Severus eques Romanus, quem plerique *Agrippinae gratia impulsum* ferebant. Versa ex eo civitas, et cuncta feminae obe- 3 diebant, non per lasciviam, ut Messallina, rebus Romanis illu-

---

Cap. 5. *luxu*] Sic e cd. Oxon. pro *luxui*.

Cap. 6. *anquirendum*] Sic pro vulg. *inquirendum* Pichena e Flor. Conf. de horum verborum confusione interpretes ad Cic. de Off. I, 30.

documentum, quo] Lipsius corrigit *quomodo*, approbantibus I. F. Gronovio, Ryckio, Ernestio. Mox pro *coniugia* Guelf. praebet *connubia*.

tempore addito] Pa #cip. *addito*, quod omnes libri scripti et edd. tuentur, Lipsio glossographum sapit, aut mutat *adeo*. Hoc languet.

Cap. 7. *orare*] Solus Rhen. e Bud. *rogare*.

ut Messallina] Broter. e tribus Mss. et ed. Beroald. recepit *ut Messallinae*. Non opus.

denti. adductum et quasi virile servitium: palam severitas, ac saepius superbia; nihil domi impudicum, nisi dominationi expediret. cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur.

VIII. Die nuptiarum Silanus sibi mortem conscivit, sive eo usque spem vitae produxerat seu delecto die augendam ad invidiam. Calvina soror eius Italia pulsa est. addidit Claudius *sacra ex legibus Tulli regis piaculaque apud lucum Dianae per pontifices danda*, irridentibus cunctis quod poenae procurationesque incesti
2 id temporis exquirerentur. At Agrippina, ne malis tantum facinoribus notesceret, veniam exsilii pro Annaeo Seneca, simul praeturam impetrat, laetum in publicum rata ob claritudinem studiorum eius, utque Domitii pueritia tali magistro adolesceret, et consiliis eiusdem ad spem dominationis uteretur, quia Seneca fidus in Agrippinam memoria beneficii et infensus Claudio dolore iniuriae credebatur.

IX. Placitum dehinc non ultra cunctari, sed designatum consulem Memmium Pollionem ingentibus promissis inducunt sententiam expromere, qua oraretur Claudius *despondere Octaviam Domitio:* quod aetati utriusque non absurdum et maiora patefa-
2 cturum erat. Pollio haud disparibus verbis ac nuper Vitellius censet; desponderturque Octavia, ac super priorem necessitudinem sponsus iam et gener Domitius aequari Britannico studiis matris, arte eorum quis ob accusatam Messallinam ultio ex filio timebatur.

---

adductum et quasi] Est haec Lipsii emendatio confirmata cd. Guelf. et ed. pr., quam recepit Pichena, ad quem usque omnes cum Rhenano scripserant *addictum quasi et.* Conf. de voc. *adductus* Lipsius ad Hist. III, 7.

Cap. 8. *uteretur*] Cd. Flor. *uterentur*, quod probat Ernestius.

Cap. 9. *sed designatum*] Ricklefsius *et* legit.

inducunt] Brot. e Mss. et ed. pr. *inducit*, ut iam Muretus voluerat.

oraretur] Ita Pich. e cd. Flor. pro *hortaretur.*

super priorem] Ita Pich. e cd. Flor. cuius tamen scriptura non satis est certa. Vid. Oberlin. ad h. l. et I. Gron. ad II, 38. Vulgo *secundum*, atque sic etiam Bud.

X. Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, ut retuli, Meherdaten missi senatum ingrediuntur, mandataque in hunc modum incipiunt: *non se foederis ignaros nec defectione a familia Arsacidarum venire; sed filium Vononis, nepotem Phrahatis accedere adversus dominationem Gotarzis, nobilitati plebique iuxta intolerandam. iam fratres, iam propinquos, iam longius* 2
sitos caedibus exhaustos; adiici coniuges gravidas, liberos parvos, dum socors domi, bellis infaustus ignaviam saevitia tegat. veterem sibi ac publice coeptam nobiscum amicitiam, et subveniendum sociis virium aemulis cedentibusque per reverentiam. ideo regum ob- 3
sides liberos dari ut, si domestici imperii taedeat, sit regressus ad principem patresque, quorum moribus assuefactus rex melior asciceretur.

XI. Ubi haec atque talia dissertavere, incipit orationem Caesar *de fastigio Romano Parthorumque obsequiis;* seque D. Augusto adaequabat; *petitum ab eo regem* referens, omissa Tiberii memoria, quamquam is quoque miserat. addiditque prae- 2
cepta (etenim aderat Meherdates) *ut non dominationem et servos sed rectorem et cives cogitaret, clementiamque ac iustitiam, quanto ignara barbaris, tanto toleratiora capesseret.* hinc versus ad 3
legatos extollit laudibus *alumnum urbis, spectatae ad id modestiae: ac tamen ferenda regum ingenia, neque usui crebras mutationes. rem Romanam huc satietate gloriae provectam, ut externis quoque gentibus quietem velit.* Datum post haec C. Cassio, qui Syriae praeerat, deducere iuvenem ripam ad Euphratis.

Cap. 10. *ut retuli*] Lib. XI, 10.

accedere] Tuentur cdd. et ed. pr. Comparandum est graecum *ἱκνεῖσθαι* cum de supplicibus usurpatur. Puteol. dedit *acccrsere*, quod Rivius sequitur. Pro *sed filium* in Guelf. et vett. edd. *et filium*, in Bud. *sed et*, quod ex *sed ad*- depravatum esse Rhen. censet.

bellis infaustus] Ed. pr. *bellisque inf.*, cd. Agr. *belli inf.*

Cap. 11. *ignara*] Sic Lipsius e Vat. cui concinit Bud., pro vulg. *ignoratiora*, quod est a Puteol. Guelf. *ignorantiora.* Farnes. *ignota*, idem voluit scriptor libri Flor. qui dedit *ignata.* Mox e Flor. dedit Pich. *toleratiora* pro *tolerantiora*, quod habent omnes edd. veteres. Conf. notata ad III, 45.

ac tamen feronda] In ed. pr. *at tamen.* Illud est a Puteol.

post haec] Ed. pr. *post hac.*

XII. Ea tempestate Cassius ceteros praeminebat peritia legum: nam militares artes per otium ignotae, industriosque aut ignavos pax in aequo tenet. attamen quantum sine bello dabatur, revocare priscum morem, exercitare legiones, cura, provisu perinde agere ac si hostis ingrueret, ita dignum maioribus suis et familia Cassia ratus, per illas quoque gentes celebrata.
2 Igitur excitis quorum de sententia petitus rex, positisque castris apud Zeugma, unde maxime pervius amnis, postquam illustres Parthi rexque Arabum Acbarus advenerat, monet Meherdaten *barbarorum impetus acres cunctatione languescere aut in perfidiam*
3 *mutari; itaque urgeret coepta.* quod spretum fraude Acbari, qui iuvenem ignarum et summam fortunam in luxu ratum multos per dies attinuit apud oppidum Edessam. et vocante Carrhene *promptasque res* ostentante, *si citi advenissent*, non cominus Mesopotamiam sed flexu Armeniam petunt, id temporis importunam, quia hiems occipiebat.

XIII. Exin nivibus et montibus fessi, postquam campos propinquabant, copiis Carrhenis adiunguntur. tramissoque amne Tigri permeant Adiabenos, quorum rex Izates societatem Meherdatis palam induerat, in Gotarzen per occulta et magis fida in-
2 clinabat. sed capta in transitu urbs Ninos, vetustissima sedes

---

Cap. 12. *ceteros praeminebat*] Ita Gronov., Ryckius, Ernestius; ceteri *praeeminebat*. In Vat. et ed. pr. *ceteris praecrat*, quod accipit Lipsius.

aut ignavos] Sic pro *ac* Ernestius e Flor. et ed. pr.

exercitare leg.] Ita pro *exercere* e Flor. cum vett. restituit Pichena.

ratus] Abest a Flor. et ed. pr., et potest abesse. In Bud. post *ratus* est lacuna.

Acbarus] Ita Vat. Alii *Abbarus*. Ryckius maluit *Abgarus*, ut est in numis antiquis. Vid. Spanhem. ad V. et R. N. t. I. p. 126. 534.

Carrhene] In Flor. *Carrene*, et semel uno r. *Carrene* videtur esse vera scriptura. Vid. notata ad I, 44.

occipiebat] Cdd. reg. Agr. ed. pr. *occupabat*, quod Mureto placebat.

Cap. 13. *campos*] Al. *campis*.

Izates] Hoc verum regis nomen ex Iosepho XX, 2, 3. restituit Freinshem. Apud Tacitum vulgo *Hyliates*, et cap. 14. *Esates*. Lipsius e suis libris, ut est in ed. pr., dedit *Iuliates*.

Assyriae, [et Arbela,] castellum insigne fama, quod postremo inter Darium atque Alexandrum proelio Persarum illic opes conciderant. Interea Gotarzes apud montem cui nomen *Sambulos*, 3
vota diis loci suscipiebat, praecipua religione Herculi: qui tempore stato per quietem monet sacerdotes *ut templum iuxta equos venatui adornatos sistant.* equi ubi pharetras telis onustas acce- 4
pere, per saltus vagi nocte demum vacuis pharetris multo cum anhelitu redeunt. rursus deus, qua silvas pererraverit, nocturno visu demonstrat, reperiunturque fusae passim ferae.

XIV. Ceterum Gotarzes, nondum satis aucto exercitu, flumine Corma pro munimento uti, et quamquam per insectationes et nuntios ad proelium vocaretur, nectere moras, locos mutare, et missis corruptoribus exuendam ad fidem hostes emercari. ex 2
quis Izates Adiabeno, mox Acbarus Arabum cum exercitu abscedunt levitate gentili et quia experimentis cognitum est barbaros malle Roma petere reges, quam habere. At Meherdates validis 3
auxiliis nudatus, ceterorum proditione suspecta, quod unum [erat] reliquum, rem in casum dare proelioque experiri statuit. nec detrectavit pugnam Gotarzes, deminutis hostibus ferox. con- 4
cursumque magna caede et ambiguo eventu, donec Carrhenen profligatis obversis longius evectum integer a tergo globus circumveniret. Tum omni spe perdita Meherdates, promissa Parrhacis paterni clientis secutus, dolo eius vincitur traditurque victori. atque ille *non propinquum neque Arsacis de gente, sed alie-* 5
nigenam et Romanum increpans, auribus decisis vivere iubet, ostentui clementiae suae et in nos dehonestamento. Dein Gotar-

---

[*et Arbela,*]] Haec verba inserit Lipsius, aut certe addi iubet copulam ita, *sedes Assyriae et castellum.* In cd. Agr. revera exstant verba *et Arbela*, unde Ryck. recepit.

Herculi] Vulgo *Herculis.*

ubi — onustas] Cdd. Oxon. et Guelf. *ut.* Tum Vat. et ed. pr. *omissis onustas.*

qua — pererraverit] Ita Pich. e Flor. Vulgo *quas si pererraverint.*

Cap. 14. *Adiabeno*] Intellige e proximo *cum exercitu.* Sic emendavit I. F. Gronovius. Vulgo *Adiabenus.*

[*erat*] *reliquum*] Nonnulli cdd. et vett. edd. omittunt *erat.*

zes morbo obiit, accitusque in regnum Vonones Medos tum prae-
6 sidens. nulla huic prospera aut adversa, quis memoraretur: brevi et inglorio imperio perfunctus est, resque Parthorum in filium eius Vologesen translatae.

XV. At Mithradates Bosporanus amissis opibus vagus, posteaquam Didium ducem Romanum roburque exercitus abisse cognoverat, relictos in novo regno Cotyn iuventa rudem et paucas cohortium cum Iulio Aquila equite Romano, spretis utrisque concire nationes, illicere perfugas; postremo exercitu coacto regem
2 Dandaridarum exturbat imperioque eius potitur. quae ubi cognita et iam iamque Bosporum invasurus habebatur, diffisi propriis viribus Aquila et Cotys, quia Zorsines Siracorum rex hostilia resumpserat, externas et ipsi gratias quaesivere missis legatis ad
3 Eunonen, qui Adorsorum genti praecellebat. nec fuit in arduo societas, potentiam Romanam adversus rebellem Mithradaten ostentantibus. igitur pepigere, *equestribus proeliis Eunones certaret, obsidia urbium Romani capesserent.*

XVI. Tum composito agmine incedunt: cuius frontem et terga Adorsi, media cohortes et Bosporani tutabantur nostris in armis. sic pulsus hostis, ventumque Sozam oppidum Dandaricae, quod desertum a Mithradate ob ambiguos popularium ani-
2 mos obtineri relicto ibi praesidio visum. Exin in Siracos pergunt, et transgressi amnem Pandam circumveniunt urbem Uspen, editam loco et moenibus ac fossis munitam; nisi quod moenia non saxo sed cratibus et vimentis ac media humo adversum irrum-

---

Medos—praesidens] Vulgo *Medis*. Emendavit Pich. e Flor.

Cap. 15. *et iam iamque*] Rhenan. auctoritate Bud. delevit *et iam*. Quod sequitur *diffisi* pro vulg. *diffisus*, est a Pichenā e scriptura cd. Flor. *diffisis*.

Siracorum] Sic Lipsius. In cdd. *Siracusorum*, *Syracusorum*. Ryckius cum Rhenano *Soracorum*. Apud Strab. XI. p. 492. (Tzsch. Vol. IV. p. 367.) *Σειρακοί*, *Συρακοί*, *Σιρακοί*.

Adorsorum] Ryckius, *Aorsorum*.

Cap. 16. *Dandaricae*] Sic ed. pr. Rhen. e Bud. *Soza Dandaridae*, omisso vocabulo *oppidum*.

cratibus et vimentis] Sic cdd. Vat. Flor. alii. In Bud. est *cratibus vinctis ac vimentis*. In Puteol. et Riv. *iunctis*. Si *vimenta* idem quod

pentes invalida erant; eductaeque altius turres facibus atque hastis turbabant obsessos. ac ni proelium nox diremisset, coepta patrataque expugnatio eundem intra diem foret.

XVII. Postero misere legatos *veniam liberis corporibus* orantes; *servitii decem milia* offerebant. quod aspernati sunt victores, quia trucidare deditos saevum, tantam multitudinem custodia cingere arduum: ut belli potius iure caderent. datumque militibus, qui scalis evaserant, signum caedis. Excidio Uspensium 2
metus ceteris iniectus, nihil tutum ratis, cum arma, munimenta, impediti vel eminentes loci amnesque et urbes iuxta perrumperentur. igitur Zorsines, diu pensitato Mithradatisne rebus extre- 3
mis an patrio regno consuleret, postquam praevaluit gentilis utilitas, datis obsidibus apud effigiem Caesaris procubuit, magna gloria exercitus Romani, quem incruentum et victorem tridui itinere afuisse ab amne Tanai constitit. Sed in regressu dispar 4
fortuna fuit, quia navium quasdam, quae mari remeabant, in littora Taurorum delatas circumvenere barbari, praefecto cohortis et plerisque centurionum interfectis.

XVIII. Interea Mithradates, nullo in armis subsidio, consultat cuius misericordiam experiretur. frater Cotys, proditor olim, deinde hostis, metuebatur: Romanorum nemo id auctoritatis aderat, ut promissa eius magni penderentur. ad Eunonen convertit, propriis odiis non infensum et recens coniuncta nobiscum amicitia validum. igitur cultu vultuque quam maxime ad 2

---

vimina significant, *cratibus et vimentis* dictum est per ἓν διὰ δυοῖν, nisi legendum *cratibus e vimentis*, ad quod a librariis *vinctis* aut *iunctis* additum.

Cap. 17. *ut belli* etc.] Sic vulgo. Bekker. cum Ernestio omisit *ut*. Intelligendum e verbo *aspernati sunt* verbum contrarium *placuit*.

perrumperentur] Sic Rhen. pro *prorumperentur*.

plerisque centurionum] In cd. Bud., in quo prius, ut in aliis cdd. et edd. antiquis erat *consularium*, quidam emendarat *centurionum*, quod primus dedit Rhenanus. Pichenae loci sensus exigere videbatur *classicorum* vel *classiariorum*. Lipsius verum putat *auxiliarium*. Alii alia excogitarunt.

Cap. 18. *non infensum*] Negationem e cd. Agr. inseruit Modius. I. Gronovius dedit *inoffensum*. Freinshem. malebat *nullis*.

praesentem fortunam comparato regiam ingreditur, genibusque eius provolutus *Mithradates* inquit *terra marique Romanis per tot annos quaesitus sponte assum. utere, ut voles, prole magni Achaemenis, quod mihi solum hostes non abstulerunt.*

XIX. At Eunones claritudine viri, mutatione rerum et prece haud degenere permotus allevat supplicem laudatque *quod gentem*
2 *Adorsorum, quod suam dexteram petendae veniae delegerit.* simul legatos litterasque ad Caesarem in hunc modum mittit, *populi Romani imperatoribus magnarumque nationum regibus primam ex similitudine fortunae amicitiam, sibi et Claudio etiam communionem victoriae esse. bellorum egregios fines, quotiens ignoscendo*
3 *transigatur. sic Zorsini victo nihil ereptum. pro Mithradate, quando gravius mereretur, non potentiam neque regnum precari, sed ne triumpharetur neve poenas capite expenderet.*

XX. At Claudius, quamquam nobilitatibus externis mitis, dubitavit tamen accipere captivum pacto salutis an repetere armis rectius foret. huc dolor iniuriarum et libido vindictae adige-
2 bat. sed disserebatur contra *suscipi bellum avio itinere, importuoso mari; ad hoc reges feroces, vagos populos, solum frugum egens; tum taedium ex mora, pericula ex properantia, modicam victoribus laudem, ac multum infamiae, si pellerentur. quin arriperet oblata et servaret exsulem: cui inopi quanto longiorem vitam,*
3 *tanto plus supplicii fore.* His permotus scripsit Eunoni *meritum quidem novissima exempla Mithradaten, nec sibi vim ad exsequen-*

Cap. 19. *degenere*] Ed. pr. *degeneri.* Vid. Ramshorn. gramm. lat. p. 45.

communionem victoriae] Sic Pichena e Flor. cui consentit ed. pr. Vulgo *ex communione victoriae*, quod propter *etiam* non prorsus spernendum.

transigatur] Sic Rhen. e Bud. Consentit ed. pr. *transigantur* tuetur Freinshem., repugnante I. F. Gronovio.

neque regnum] Revocavi *neque*, pro quo e Guelf. Ernestius *non* dedit.

Cap. 20. *At Claudius*] Ita Flor. alii, item ed. pr. Alii *atque.*

huc dolor] Ita Lipsius pro *hinc*, quod non prorsus ineptum.

cui inopi] Flor. Guelf. ed. pr. *quin.*

dum deesse: verum ita maioribus placitum, quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum. nam triumphos de populis regnisque integris acquiri.

XXI. Traditus post haec Mithradates vectusque Romam per Iunium Cilonem procuratorem Ponti ferocius quam pro fortuna disseruisse apud Caesarem ferebatur. elataque vox eius in 2
vulgum hisce verbis: *non sum remissus ad te, sed reversus: vel si non credis, dimitte et quaere.* vultu quoque interrito permansit, cum rostra iuxta custodibus circumdatus visui populo praeberetur. consularia insignia Ciloni, Aquilae praetoria decernuntur.

XXII. Iisdem consulibus atrox odii Agrippina ac Lolliae infensa, quod secum de matrimonio principis certavisset, molitur crimina et accusatorem, qui obiiceret *Chaldaeos, magos, interrogatumque Apollinis Clarii simulacrum super nuptiis imperatoris.* exin Clau- 2
dius inaudita rea multa de claritudine eius apud senatum praefatus, *sorore L. Volusii genitam, maiorem ei patruum Cottam Messallinum esse, Memmio quondam Regulo nuptam* (nam de C. Caesaris nuptiis consulto reticebat), addidit *perniciosa in rem publicam consilia, et materiem sceleri detrahendam: proin publicatis bonis cederet Italia.* ita quinquagies sestertium ex opibus immensis exsuli relictum. Et Calpurnia illustris femina pervertitur, quia 3
formam eius laudaverat princeps, nulla libidine, sed fortuito sermone: unde vis Agrippinae citra ultima stetit. In Lolliam mittitur tribunus, a quo ad mortem adigeretur. Damnatus et lege repetundarum Cadius Rufus accusantibus Bithynis.

XXIII. Galliae Narbonensi ob egregiam in patres reverentiam datum *ut senatoribus eius provinciae non exquisita principis sententia iure quo Sicilia haberetur res suas invisere liceret.* Itu-

---

quanta pervicacia in hostem, tanta] Sic emendavit Muretus corruptam librorum scripturam, *quantalibet pervicacia in hoc tentata.* Non tam longe a libris discedit haec lectio: *quantalibet pervicacia in hostem, at beneficentia.*

Cap. 21. *Cilonem*] Emendavit Lipsius e Dione (LX, 33.) pro *Colonem.*

raeique et Iudaei defunctis regibus Sohemo atque Agrippa pro-
2 vinciae Syriae additi. Salutis augurium, quinque et viginti annis omissum, repeti ac deinde continuari placitum. Et pomoerium auxit Caesar more prisco, quo iis qui protulere imperium, etiam terminos urbis propagare datur. nec tamen duces Romani quamquam magnis nationibus subactis usurpaverant nisi L. Sulla et D. Augustus.

XXIV. Regum in eo ambitio vel gloria varie vulgata. sed initium condendi, et quod pomoerium Romulus posuerit, nosce-
2 re haud absurdum reor. igitur a foro boario, ubi aereum tauri simulacrum aspicimus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designandi oppidi coeptus, ut magnam Herculis aram
3 amplecteretur. inde certis spatiis interiecti lapides per ima montis Palatini ad aram Consi, mox ad curias veteres, tum ad sacellum Larium: forumque Romanum et capitolium non a Romulo
4 sed a T. Tatio additum urbi credidere. mox pro fortuna pomoerium auctum. et quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu et publicis actis perscriptum.

XXV. C. Antistio, M. Suilio coss. adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur. qui obstrictus Agrippinae ut conciliator nuptiarum, et mox stupro eius illigatus, stimulabat Claudium *consuleret rei publicae, Britannici pueritiam robore circumdaret. sic apud D. Augustum quamquam nepotibus subnixum viguisse privignos; a Tiberio super propriam stirpem Germanicum assumptum. se quoque accingeret iuvene partem curarum capessitu-*
2 *ro.* His evictus biennio maiorem natu Domitium filio anteponit, habita apud senatum oratione in eundem, quem a liberto accepe-

---

Cap. 23. *Sohemo*] *Sohemus* sive *Soaemus* rex Ituraeorum Arabum. Ceterum videtur hic *Sohaemo* scribendum, item XIII, 7.

pomoerium] Bekker. *pomerium.* Erat *pomoerium urbis.* Nomen *urbis* Ernestius auctoritate cd. Guelf. sustulit. In Bud. legitur.

Cap. 24. *Larium*] Cdd. Flor. Guelf. Agr. *larum*, ed. pr. *larem.* Conf. Ruddim. I. p. 95.

Cap. 25. *accingeret iuvene*] Ed. pr. *accingeret: iuvenem p. c. capessiturum.*

biennio maiorem] Freinshem. ex XIII, 6. 15. corrigit *triennio.*

rat, modum. annotabant periti nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri eosque ab Atto Clauso continuos duravisse.

XXVI. Ceterum actae principi grates, quaesitiore in Domitium adulatione; rogataque lex qua *in familiam Claudiam et nomen Neronis transiret.* augetur et Agrippina cognomento *Augustae.* quibus patratis nemo adeo expers misericordiae fuit, quem non Britannici fortunae maeror afficeret. desolatus paullatim 2
etiam servilibus ministeriis intempestiva novercae officia in ludibria vertebat intelligens falsi. neque enim segnem ei fuisse indolem ferunt, sive verum, seu periculis commendatus retinuit famam sine experimento.

XXVII. Sed Agrippina, quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in oppidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci impetrat; cui nomen inditum ex vocabulo ipsius. ac forte acciderat ut eam gentem Rheno transgressam avus Agrippa in fidem acciperet. Iisdem temporibus in 2
superiore Germania trepidatum adventu Chattorum latrocinia agitantium. deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangionas ac Nemetas, addito equite alario, monuit *ut anteirent populatores, vel dilapsis improvisi circumfunderentur.* et secuta consilium du- 3

Atto Clauso] Vat. *Attio Cluso.* Etiam Flor. *Atto.* Vulgo *ab Atta Clauso.*

Cap. 26. *quaesitiore*] Sic e Flor., in quo *quaestiore*, Pichena pro *exquisitiore.*

intempestiva novercae officia] Sic ex ed. pr. Ernestius pro *per intempestiva.* Forsitan a Tacito est *perintempestiva,* uno verbo.

intelligens falsi] Sic Rhen. cum Bud. Guelf. ed. pr. pro *falli se.*

Cap. 27. *Chattorum*] Ed. pr. *Canthorum,* et c. 28. *Canthi.* Muret. *Caucorum.*

deinde L. Pomponius] Sic vulgo scribitur. Acidalius loco succurrebat legendo *proinde*, quod exstat in cd. Mir. Hillerus in Rac. 36. pro *deinde* proponit *inde*, quod Lünemann. adoptavit.

Vangionas] Rhen. *Vangiones.*

monuit] In cdd. Bud. Guelf. *monitos*, unde Rhen. putat scribendum esse, *addit*, *equite alario monito.* Et *monito* est in ed. pr.

cis industria militis, divisique in duo agmina, qui laevum iter petiverant, recens reversos praedaque per luxum usos et somno graves circumvenere. aucta laetitia, quod quosdam e clade Variana quadragesimum post annum servitio exemerant.

XXVIII. At qui dextris et propioribus compendiis ierant, obvio hosti et aciem auso plus cladis faciunt, et praeda famaque onusti ad montem Taunum revertuntur, ubi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Chatti cupidine ulciscendi casum pugnae
2 praeberent. illi metu ne hinc Romanus inde Cherusci, cum quis aeternum discordant, circumgrederentur, legatos in urbem et obsides misere; decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famae eius apud posteros, in quis carminum gloria praecellit.

XXIX. Per idem tempus Vannius, Suevis a Druso Caesare impositus, pellitur regno, prima imperii aetate clarus acceptusque popularibus, mox diuturnitate in superbiam mutans, et odio
2 accolarum, simul domesticis discordiis circumventus. auctores fuere Vibillius Hermundurorum rex et Vangio ac Sido sorore Vannii geniti. nec Claudius quamquam saepe oratus arma certantibus barbaris interposuit, *tutum* Vannio *perfugium* promittens, *si pelleretur;* scripsitque P. Atellio Histro, qui Pannoniam praesidebat, *legionem ipsaque e provincia lecta auxilia pro ripa componeret, subsidio victis et terrorem adversus victores, ne for-*
3 *tuna elati nostram quoque pacem turbarent.* nam vis innumera Lygii aliaeque gentes adventabant, fama ditis regni, quod Vannius triginta per annos praedationibus et vectigalibus auxerat. ipsi manus propria pedites, eques e Sarmatis Iazygibus erat, impar

---

militis] Sic Guelf. Bene. Quam late pateat hic numeri singularis usus, docet XII, 29. *vis innumera Lygii.* Bud. *militum.*

quadrages. post annum] Rhen. e Bud. *post quadrag. ann.*

Cap. 28. *Taunum*] Puteol. *Taurum.* Emendavit Rhen. estque iam in ed. pr. *Taunum.*

Cap. 29. *diuturnitate*] Puteol. *diuturnitatem.*

Atellio] Ita codd. Vat. et Flor. *Attellio histro* in ed. Agr. Guelf. ed. pr. A Puteol. est *Attilio hystro.* Ryckio placet *Palpelio*, quod est in veteri inscriptione ap. Grut. p. 443.

terrorem] Alii *terrori.*

multitudini hostium; eoque castellis sese defensare bellumque ducere statuerat.

XXX. Sed Iazyges, obsidionis impatientes et proximos per campos vagi, necessitudinem pugnae attulere, quia Lygius Hermundurusque illic ingruerant. igitur digressus castellis Vannius funditur proelio, quamquam rebus adversis, laudatus *quod et pugnam manu capessiit et corpore adverso vulnera excepit.* ceterum 2 ad classem in Danubio opperientem perfugit. secuti mox clientes, et acceptis agris in Pannonia locati sunt. regnum Vangio ac Sido inter se partivere, egregia adversus nos fide, subiectis, suone an servitii ingenio, dum adipiscerentur dominationes, multa caritate, et maiore odio, postquam adepti sunt.

XXXI. At in Britannia P. Ostorium pro praetore turbidae res excepere, effusis in agrum sociorum hostibus eo violentius, quod novum ducem exercitu ignoto et coepta hieme iturum obviam non rebantur. Ille gnarus primis eventibus metum aut fidu- 2 ciam gigni citas cohortes rapit, et caesis qui restiterunt, disiectos consectatus, ne rursus conglobarentur infensaque et infida pax non duci, non militi, requiem permitteret, detrahere arma suspectis cunctosque castris [ad] Aufonam et Sabrinam fluvios

---

Cap. 30. *ingruerant*] Sic Pichena e Flor. pro *ingruebant.*
digressus] Ernestius *degressus.*
capessiit] Guelf. *capcssit*, quod idem.
partivere] Alii *partiti sunt.*
dominationes] Hic pluralis, cum de duobus sit sermo, nihil habet offensionis. Pichenae tamen placuit *dominationem*, et Heinsio Ernestioque *dominationis*, ut viro docto ap. Ryckium.

Cap. 31. *pro praetore*] Alii *propraetorem.*

restiterunt] Hoc cur nullo modo ferendum dicat Ernestius et *restiterant* scripserit, equidem non video.

cunctosque castris [ad] Aufonam] Libri vett. *cunctisque castris.* Ms. Flor. *cunctaque castris*, ed. pr. *cunctasque castris.* Pichena conliciebat *cunctosque ultra A. et S.* Vulgata scriptura erat, *cinctosque castris Antonam.* Et pro *Antonam* Camdenus (in Brit. p. 375.) censebat legendum esse *Aufona*, qui est fluvius hodie dictus *Avon.* Conf. Cellar. G. A. t. I. p. 323. Ernestius *cunctosque* pro genuino habens reliqua sic scribit: *castris Aufona et Sabrina fluviis cohibere parat.*

imi Iceni abnuere, *valida gens, nec* etatem nostram volentes accesserant. ctae nationes *locum pugnae delegere* ditu angusto, ne pervius equiti foret. us, quamquam sine robore legionum perrumpere aggreditur, et distributis peditum ad munia accingit. tunc dato suisque claustris impeditos turbant. lionis, et obseptis effugiis, multa et pugna filius legati, M. Ostorius, ser-

e Icenorum compositi qui bellum inter uctus inde in Cangos exercitus. vastati , non ausis aciem hostibus, vel si ex arent, punito dolo. Iamque ventum berniam insulam aspectat, cum ortae etraxere ducem, destinationis certum, oribus firmatis. et Brigantes quidem, t interfectis, in reliquos data venia, on atrocitate, non clementia mutaba- castrisque legionum premenda foret. olonia Camulodunum valida veterano- ros captivos, subsidium adversus re- ad officia legum.

Siluras, super propriam ferociam Ca- uem multa ambigua, multa prospera

am erat *concussa.*
Verborum structura est, *turmas quoque*

chena e Flor. Vulgo *iam.*
eperant, quod corruptum videri possit ex n textu *coeptarant* pro *coeptabant*, est ndatio.
ylurarum. In ed. pr. *Dilurum.*
malodunum, quod defendunt Camdenus

... astu, [tum] *loco* ... in Ordovicas ... novissimum ... abscessus, cuncta ... montibus arduis, ... valli *saxis praestru*... ... catervaeque meliorum p...

XXXIV. Ad hoc gentium ... *minuendo* metu, ac ... enimvero Caractacus ... *testabatur aut recipera*... initium fore. vocabatque n... pepulissent; quorum virtu... coniugum et liberorum ...

Cap. 33. sed tum astu, [tum] ... Cd. Flor. *sed tum astu*, loc... Lipsius amplectitur. et Pichena ... ac peritia priorem, *inferiorem* ve... in Ordovicas. Cd. Agr. sed tamen ... et etiam ed. pr. nisi quod *que* omit... *fr.*, quod probat cum *Hillero* (... Virgil. Aen. IX, 397.

... nostram] Libri aliquot edition. ... Hinc *Lipsius* coniicit, *pacem* ... *iniuriam*. Vulgatam I. F. Gro... imperium nostrum, qui verentur, ...

... praestruit] Revocavi *saxis*, pro ... et est in cd. Oxon. et ed. pr.

... catervaeque meliorum] Est haec Bipont. ... Bekker. recepimus. Vulgo catervaque *maioru*... nationum, quod placet Pichenae. Ry... Freinshem. catervaque armatorum s... probat.

... munimentis] Non est ante munimen... munimentis. Vid. notata ad II, 81.

Cap. 34. servit. aet. initium] Lipsius vi... si deleatur vox initium. Non opinor.

extulerant, ut ceteros Britannorum imperatores praemineret. sed 2 tum astu, [tum] locorum fraude prior, vi militum inferior, transfert bellum in Ordovicas, additisque qui pacem nostram metuebant, novissimum casum experitur, sumpto ad proelium loco, ut aditus, abscessus, cuncta nobis importuna et suis in melius essent. tunc montibus arduis, et si qua clementer accedi poterant, 3 in modum valli saxis praestruit: et praefluebat amnis vado incerto, catervaeque meliorum pro munimentis constiterant.

XXXIV. Ad hoc gentium ductores circumire, hortari, firmare animos minuendo metu, accendenda spe, aliisque belli incitamentis. enimvero Caractacus huc illuc volitans *illum diem, illam aciem testabatur aut reciperandae libertatis aut servitutis aeternae initium fore.* vocabatque nomina *maiorum, qui dictatorem* 2 *Caesarem pepulissent; quorum virtute vacui a securibus et tributis, intemerata coniugum et liberorum corpora retinerent.* haec atque

---

Cap. 33. *sed tum astu*, [*tum*] *locorum*] Vulgo *sed astu*, *tum locorum*. Cd. Flor. *sed tum astu*, *locorum fraude prior*, quam scripturam Lipsius amplectitur et Pichena sic explicat: Caractacum locorum fraude ac peritia priorem, inferiorem vero vi militum, transtulisse astu bellum in Ordovicas. Cd. Agr. *sed tamen astu locorumque fraude prior*, atque sic etiam ed. pr. nisi quod *que* omittit. Cd. Guelf. *sed tum astu, tum locor. fr.*, quod probat cum Hillero (Rac. 8.) Oberlinus. *Fraudem loci* dicit Virgil. Aen. IX, 397.

pacem nostram] Libri aliquot edition. veterum, etiam ed. pr., *pacem in iram*. Hinc Lipsius coniicit, *pacem an iram nostram;* Freinshem. *parem iniuriam*. Vulgatam I. F. Gronov. sic interpretatur: qui detrectant imperium nostrum, qui verentur, ne et ipsi veniant in ditionem nostram.

saxis praestruit] Revocavi *saxis*, pro quo Pichena primus dedit *saxa*, ut est in cd. Oxon. et ed. pr.

catervaeque meliorum] Est haec Bipont. mutatio, quam cum Oberl. et Bekker. recepimus. Vulgo *catervaque maiorum*. Lipsius legit *catervaeque nationum*, quod placet Pichenae. Ryckius e cd. Agr. *caterva maiore*. Freinshem. *catervaque armatorum s. catervae*, ut Agric. 37. quod Ernestius probat.

pro munimentis] Non est *ante munimenta*, sed, ut recte Ryckius, *in munimentis*. Vid. notata ad II, 81.

Cap. 34. *servit. aet. initium*] Lipsio videtur elegantius veriusque dici, si deleatur vox *initium*. Non opinor.

talia dicenti astrepere vulgus; gentili quisque religione obstringi, *non telis, non vulneribus cessuros.*

XXXV. Obstupefecit ea alacritas ducem Romanum: simul obiectus amnis, additum vallum, imminentia iuga, nihil nisi atrox et propugnatoribus frequens, terrebat. sed miles proelium poscere, *cuncta virtute expugnabilia* clamitare; praefectique ac tribuni 2 paria disserentes ardorem exercitus intendebant. tum Ostorius, circumspectis quae impenetrabilia quaeque pervia, ducit infensos, amnemque haud difficulter evadit. ubi ventum ad aggerem, dum missilibus certabatur, plus vulnerum in nos et pleraeque caedes oriebantur. posteaquam facta testudine rudes et informes saxorum compages distractae, parque cominus acies, decedere bar-
3 bari in iuga montium. sed eo quoque irrupere ferentarius gravisque miles, illi telis assultantes, hi conferto gradu, turbatis contra Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarum galearumve tegmina; et si auxiliaribus resisterent, gladiis ac pilis legionariorum, si huc verterent, spathis et hastis auxiliarium ster-
4 nebantur. Clara ea victoria fuit, captaque uxore et filia Caractaci fratres quoque in deditionem accepti.

XXXVI. Ipse, ut ferme intuta sunt adversa, cum fidem Cartismanduae reginae Brigantum petivisset, vinctus ac victoribus traditus est, nono post anno quam bellum in Britannia coeptum. unde fama eius evecta insulas et proximas provincias per-

---

quisque religione] Id est, Ernestio interprete, suae quisque gentis more iurat; nam *religionem* esse religiosam asseverationem. Alii *religioni.*

Cap. 35. *intendebant*] Hanc aliquot cdd. et omnium veterum edd. scripturam revocavi pro *incendebant.* Ardor militum aderat hunc *intendebant*, i. e. augebant. *Ardorem incendere* significaret *ardorem excitare.*

decedere barbari] Acidalius malebat *recedere*, alius ap. Ryck. *secedere.*

conferto gradu] Mss. Brot. Bekker. ut Freinshem. *conserto gr.*

spathis] Id est, gladiis maioribus. Conf. Veget. II, 15. Conf. Lips. ad Germ. 6.

Cap. 36. *Cartismanduae*] Vocatur etiam *Cartimanda, Cartimandua, Carthimandua.*

vagata per Italiam quoque celebrabatur; avebantque visere quis ille tot per annos opes nostras sprevisset. Ne Romae quidem 2 ignobile Caractaci nomen erat; et Caesar, dum suum decus extollit, addidit gloriam victo. vocatus quippe ut ad insigne spectaculum populus. stetere in armis praetoriae cohortes campo qui castra praeiacet. tum incedentibus regiis clientulis phalerae tor- 3 quesque, quaeque externis bellis quaesierat, traducta; mox fratres et coniux et filia, postremo ipse ostentatus. ceterorum preces degeneres fuere ex metu: at non Caractacus aut vultu demisso aut verbis misericordiam requirens.

XXXVII. Ubi tribunali astitit, in hunc modum locutus est: *Si, quanta nobilitas et fortuna mihi fuit, tanta rerum prosperarum moderatio fuisset, amicus potius in hanc urbem quam captus venissem, neque dedignatus esses claris maioribus ortum, pluribus gentibus imperitantem, foedere pacis accipere. praesens sors mea,* 2 *ut mihi informis, sic tibi magnifica est. habui equos, viros, arma, opes. quid mirum, si haec invitus amisi? non, si vos omnibus imperitare vultis, sequitur ut omnes servitutem accipiant. si statim*

---

avebantque visere] Guelf. *ruebantque vis.*

castra praeiacet] Vat. et ed. pr. *castris.* Quod sequitur *tum,* scripsit Ernestius pro *tunc.*

clientulis] Lipsius invexerat *clientelis.* Vid. XIV, 61.

Cap. 37. *imperitantem*] Cdd. Guelf. et Bud. a r. m. *non dedignatus essem cl. m. ortus, p. g. imperitans federe pacem accipere.*

non, si vos omnibus — accipiant] *Non* primus edidit Ryckius e Ms. Agr. et coniectura Mureti Grotiique. Vetus lectio est *nam,* quam Pichena his verbis contra Lipsium tuetur: „Lipsius ait, falso et inepte hoc dici, cum consequens non sit, ut qui velit, id quod velit, possit. ergo emendat: *num si vos omnibus,* nota interrogationis adiecta. Mihi vulgata lectio maxime probatur. Nam etiamsi verba Caractaci libertatem ac minime degenerem animum prae se ferant: tamen aspersa etiam sunt plurima in Claudium Romanosque adulatione. Et posteaquam potentiam suam iactavit, sequitur, se opes (etsi invitum) amisisse, quia illorum viribus resistere nequiverit: cum enim Romani, ceteris potentiores, alios opibus impares debellare velint, consequens ut omnibus sit servitus subeunda." Illud tamen in hac ratione incommodi inest, quod sententia cum iis quae proxime praecedunt: *quid mirum, si haec invitus amisi?* non bene cohaeret. Quo incommodo oratio liberatur, si recipitur *non* vel *num.*

deditus traderer, neque mea fortuna neque tua gloria inclaruisset; et supplicium mei oblivio sequeretur: at si incolumem servaveris, 3 *aeternum exemplar clementiae ero.* ad ea Caesar veniam ipsique et coniugi et fratribus tribuit. Atque illi vinclis exsoluti Agrippinam quoque, haud procul alio suggestu conspicuam, iisdem quibus principem laudibus gratibusque venerati sunt. novum sane et moribus veterum insolitum, feminam signis Romanis praesidere: ipsa semet parti a maioribus suis imperii sociam ferebat.

XXXVIII. Vocati posthac patres multa et magnifica super captivitate Caractaci disseruere, *neque minus id clarum quam cum Syphacem P. Scipio, Persen L. Paullus, et si qui alii vinctos re-*
2 *ges populo Romano ostendere.* censentur Ostorio triumphi insignia, prosperis ad id rebus eius, mox ambiguis, sive quod amoto Caractaco, quasi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit, sive hostes miseratione tanti regis acrius ad ultionem exar-
3 sere. Praefectum castrorum et legionarias cohortes, exstruendis apud Siluras praesidiis relictas, circumfundunt. ac ni cito [e] vicis et castellis proximis subventum foret, copiae tum occidione
4 occubuissent. praefectus tamen et octo centuriones ac promptissimus quisque manipularium cecidere. nec multo post pabulantes nostros missasque ad subsidium turmas profligant.

---

oblivio sequeretur] Rhenanus et Lipsius legunt *sequetur*, quod recipere non dubitavit Ernestius propter evidentiam. Mihi tamen multo aptius videtur *sequeretur*, ut hoc dicat Caractacus: et si nunc me supplicio afficeres, hanc omnem rem oblivio sequeretur, at etc. Commovere vult his verbis Claudium, ut incolumem se servare velit.

gratibusque] Vett. edd. *gratiisque.*

Cap. 38. *ni cito* [*e*] *vicis*] Haec est coniectura Mureti. In edd. et edd. vett. deest e, de quo conf. I. F. Gronov. Obss. II, 20. p. 299. Lipsius suspicatur, *ni citis nuntiis e castellis*, aut, *ni cito municipiis et castellis.* In Bud. est *nuntiis et.*

occidione occubuissent] Ita Rhen., ante quem legebatur *copiarum obsidione occubuissent.* Muretus corrigit *occidione occidissent*, qua formula Liv. II, 51. utitur.

manipularium] Ita Ernestius. *Manipularis* Pichena. Veterem scripturam, *quisque manipulus*, retinuerunt Bipontini. Lipsio verius videtur, *quisque e manipulis.*

pabulantes nostros missasque] Sic Puteol. Beroald. Aleiat. In edd.

XXXIX. Tum Ostorius cohortes expeditas opposuit; nec ideo fugam sistebat, ni legiones proelium excepissent. earum robore aequata pugna, dein nobis pro meliore fuit. effugere hostes tenui damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc proelia et sae- 2
pius in modum latrocinii per saltus, per paludes, ut cuique sors aut virtus; temere, proviso; ob iram, ob praedam; iussu, et aliquando ignaris ducibus. ac praecipua Silurum pervicacia, quos accendebat vulgata imperatoris Romani vox, *ut quondam Sugambri excisi et in Gallias traiecti forent, ita Silurum nomen penitus exstinguendum.* igitur duas auxiliares cohortes avaritia praefecto- 3
rum incautius populantes intercepere. spoliaque et captivos largiendo ceteras quoque nationes ad defectionem trahebant, cum taedio curarum fessus Ostorius concessit vita, laetis hostibus, tamquam ducem haud spernendum, etsi non proelium, at certe bellum absumpsisset.

XL. At Caesar cognita morte legati, ne provincia sine rectore foret, A. Didium suffecit. is propere vectus non tamen integras res invenit, adversa interim legionis pugna, cui Manlius Valens praeerat. auctaque et apud hostes eius rei fama, quo venientem ducem exterrerent, atque illo augente audita, ut maior laus compositi vel, si duravissent, venia iustior tribueretur. Si- 2
lures id quoque damnum intulerant; lateque persultabant, donec accursu Didii pellerentur. Sed post captum Caractacum praecipuus scientia rei militaris Venutius, e Brigantum civitate, ut su-

---

Flor. Guelf. *pabulantis nos ipsos missasque.* Ed. pr. *pabulatum nos ipsos missasque.* Ed. Rhen. 1533. *pabulantis nostros ipsasque missas.*

Cap. 39. *opposuit*] Sic Lipsius pro vulg. *exposuit.*

proviso] Sic e Flor. Pichena. Lipsius *provisu.* Vulgo *provisa.*

et in Gallias] Ursinus cum Faerno *aut* pro *et.*

Cap. 40. *atque illo augente*] I. F. Gronov. *atque illo augere audita.*

compositi] Lipsius scripsit *compositis.* Vulgata lectio minime abhorret a Taciti stilo. Conf. Bauer. ad Sanct. Min. T. I. p. 620. Eandem defendit Walther. in obss. spec. I. p. 11, sq. Ita XII, 55. *ceteros composuit.*

Brigantum] Ita legit Rodolphus ex Hist. III, 45. Ed. pr. *Evigantum,* alii *Itigantum.* — Ut h. l. Mss. et edd. *Venutius,* ita Hist. III, 45. *Venusius.*

pra memoravi, fidusque diu et Romanis armis defensus, cum
Cartismanduam reginam matrimonio teneret, mox orto discidio
3 et statim bello, etiam adversus nos hostilia induerat. sed primo
tantum inter ipsos certabatur, callidisque Cartismandua artibus
fratrem ac propinquos Venutii intercepit. inde accensi hostes,
stimulante ignominia, ne feminae imperio subderentur. valida
4 et lecta armis iuventus regnum eius invadunt. quod nobis prae-
visum; et missae auxilio cohortes acre proelium fecere, cuius
initio ambiguo finis laetior fuit. neque dispari eventu pugnatum
a legione, cui Caesius Nasica praeerat. nam Didius senectute
gravis, et multa copia honorum, per ministros agere et arcere
5 hostem satis habebat. Haec, quamquam a duobus Ostorio Di-
dioque propraetoribus plures per annos gesta, coniunxi, ne di-
visa haud perinde ad memoriam sui valerent. ad temporum or-
dinem redeo.

XLI. Ti. Claudio quintum, Ser. Cornelio Orfito coss. viri-
lis toga Neroni maturata, quo capessendae rei publicae habilis
videretur. et Caesar adulationibus senatus libens cessit, *ut vice-
simo aetatis anno consulatum Nero iniret, atque interim designatus
proconsulare imperium extra urbem haberet ac princeps iuven-*
2 *tutis appellaretur.* additum nomine eius donativum militi, con-
giarium plebi. et ludicro circensium, quod acquirendis vulgi stu-
diis edebatur, Britannicus in praetexta, Nero triumphali cum
veste transvecti sunt. spectaret populus hunc decore imperatorio,
illum puerili habitu, ac perinde fortunam utriusque praesumeret.

---

discidio] Puteol. invexerat *dissidio.*

Ostorio Didioque] Haec nomina Freinshemio non a Tacito videntur profecta.

ad tempor. ord.] Vulgo praemittitur *nunc*, quod vocabulum auctoritate cdd. et vett. edd. omiserunt recentiores.

Cap. 41. *libens cessit*] In edd. Rhen. Ald. Gryph. *libens* non legitur. In Put. *liberis.* Lipsius tacitus restituit *libens*, quod est in Guelf. et ed. pr.

triumphali cum veste] In libris *triumphalium veste.* Mutavit Freinshemius. Walther. in obss. spec. II. p. 20. defendit ex Graecorum loquendi usu, qui eiusmodi genitivum plur. num. frequentant, qui inserviat indicando rerum generi, cui res aliqua est annumeranda.

simul, qui centurionum tribunorumque sortem Britannici misera- 3
bantur, remoti fictis caussis et alii per speciem honoris. etiam
libertorum si quis incorrupta fide, depellitur, tali occasione. ob- 4
vii inter se Nero *Britannicum* nomine, ille *Domitium* salutavere.
quod ut discordiae initium Agrippina multo questu ad maritum
defert: *sperni quippe adoptionem, quaeque censuerint patres, ius-*
serit populus, intra penates abrogari; ac nisi pravitas tam infensa
docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem. commotus his 5
quasi criminibus Claudius optimum quemque educatorem filii ex-
silio ac morte afficit, datosque a noverca custodiae eius imponit.

XLII. Nondum tamen summa moliri Agrippina audebat, ni praetoriarum cohortium cura exsolverentur Lusius Geta et Rufius Crispinus, quos Messallinae memores et liberis eius devinctos
credebat. igitur *distrahi cohortes ambitu duorum, et si ab uno re-* 2
gerentur, intentiorem fore disciplinam asseverante uxore, transfertur regimen cohortium ad Burrum Afranium, egregiae militaris famae, gnarum tamen cuius sponte praeficeretur. Suum quo- 3
que fastigium Agrippina extollere altius: carpento capitolium ingredi, qui mos sacerdotibus et sacris antiquitus concessus venerationem augebat feminae, quam imperatore genitam, sororem eius qui rerum potitus sit, et coniugem et matrem fuisse, unicum
ad hunc diem exemplum est. Inter quae praecipuus propugnator 4
eius Vitellius, validissima gratia, aetate extrema (adeo incertae sunt potentium res) accusatione corripitur, deferente Iunio Lupo senatore. is crimina maiestatis et cupidinem imperii obiectabat.

---

simul, qui] Sic Pich. e Flor. *simulque qui* dederat Beroaldus.

miserabantur] Bud. et ed. pr. *miserebantur*.

pravitas tam infensa doc.] Lipsius praefert *impensa*, quod est in ed. pr. et cd. Agr. Mox idem cd. *erupturam*, male. *Eruptura* est referendum ad *infensa*.

quasi crim.] Aliquot cdd. et ed. Ven. *tamquam*.

Claudius] In pluribus cdd. hoc nomen non legitur; at abesse non potest, legiturque in cdd. Guelf. et Bud.

Cap. 42. *sacerdotibus et sacris*] Puteol. cum pluribus cdd. *et sacris Druidibus*. E vocab. *Druidibus* Pithoeus faciebat *virginibus*. In ed. pr. non est. Pro vocab. *mos* Ursinus malebat *honos*, et pro *capitolium* Lallem. *circum*, quod magis cum Dionis verbis LX, 33. congruit.

5 praebuissetque aures Caesar, nisi Agrippinae minis magis quam precibus mutatus esset, ut accusatori aqua atque igne interdiceret. hactenus Vitellius voluerat.

XLIII. Multa eo anno prodigia evenere. insessum diris avibus capitolium, crebris terrae motibus prorutae domus, ac dum
2 latius metuitur, trepidatione vulgi invalidus quisque obtriti. frugum quoque egestas et orta ex eo fames in prodigium accipiebatur. nec occulti tantum questus, sed iura reddentem Claudium circumvasere clamoribus turbidis, pulsumque in extremam fori
3 partem vi urgebant, donec militum globo infensos perrupit. quindecim dierum alimenta urbi, non amplius superfuisse constitit; magnaque deum benignitate et modestia hiemis rebus extremis subventum. at Hercule olim ex Italiae regionibus longinquas in provincias commeatus portabantur; nec nunc infecunditate laboratur: sed Africam potius et Aegyptum exercemus, navibusque et casibus vita populi Romani permissa est.

XLIV. Eodem anno bellum inter Armenios Iberosque exortum Parthis quoque ac Romanis gravissimorum inter se motuum caussa fuit. genti Parthorum Vologeses imperitabat, materna origine ex pellice Graeca, concessu fratrum regnum adeptus; Iberos Pharasmanes vetusta possessione, Armenios frater eius

---

interdiceret] Ita Rhen. e Bud., *interdiceretur* Puteol. item bene.

Cap. 43. *prorutae*] Omnes ante Pichenam *proruptae* (vid. ad XV, 40.), et mox *obtritus*.

accipiebatur] Ante Rhen. *accipiebantur*.

vi urgebant] Vocem *vi* e Flor. addidit Pichena.

infensos] Ita pro *infestos* e cdd. Ryckius et I. Gronov.

modestia hiemis] Ita capio, ut dicat, modesta et quieta praeter solitum hieme anni frumentum navibus subvectum: quod alias hieme advehi non moris. vide Suet. 18. *Lips.* Alii *molestia hiemis*, alii *modestia urbis*.

ex Italiae regionibus] Sic Rhen. e Bud. Praepositio abest ab edd. Puteol. et seqq. In ed. pr. *Italia regionibus*. Bekker. cum Ernestio *ex Italia legionibus*. Passim confunduntur *regio* et *legio*. Vid. Ernest. ad Hist. III, 50.

portabantur] Pich. coniecit *portabatur* vel *portabantur*, ut in Bud. In Flor. et ed. pr. *portabat*. Equidem probo iudicium Bipont. hanc scripturam pro genuina habentium: *Italia legionibus — portabat*.

Mithradates obtinebat opibus nostris. erat Pharasmani filius no- 2
mine Rhadamistus, decora proceritate, vi corporis insignis et
patrias artes edoctus claraque inter accolas fama. is *modicum
Iberiae regnum senecta patris detineri* ferocius crebriusque iactabat
quam ut cupidinem occultaret. igitur Pharasmanes iuvenem po- 3
tentiae promptae et studio popularium accinctum vergentibus iam
annis suis metuens aliam ad spem trahere et *Armeniam* osten-
tare, *pulsis Parthis datam Mithradati a semet* memorando: sed
vim differendam, et potiorem dolum, quo incautum opprimerent.
ita Rhadamistus simulata adversus patrem discordia tamquam 4
novercae odiis impar pergit ad patruum; multaque ab eo comi-
tate in speciem liberum cultus, primores Armeniorum ad res no-
vas illicit, ignaro et ornante insuper Mithradate.

XLV. Reconciliationis specie assumpta regressus ad pa-
trem, *quae fraude confici potuerint, prompta* nuntiat, *cetera armis
exsequenda.* Interim Pharasmanes belli caussas confingit: *proe-
lianti sibi adversus regem Albanorum et Romanos auxilio vocanti
fratrem adversatum, eamque iniuriam excidio ipsius ultum iturum.*
simul magnas copias filio tradidit. ille irruptione subita territum 2
exutumque campis Mithradaten compulit in castellum Gorneas,
tutum loco ac praesidio militum, quis Caelius Pollio praefectus,
centurio Casperius praeerat. nihil tam ignarum barbaris quam 3
machinamenta et astus oppugnationum: at nobis ea pars militiae
maxime gnara est. ita Rhadamistus frustra vel cum damno ten-
tatis munitionibus obsidium incipit; et cum vis negligeretur, ava-
ritiam praefecti emercatur, obtestante Casperio *ne socius rex, ne*

Cap. 44. *potentiae promptae*] Lipsius mavult *promptum*, Freinsh. *properum*, aut *impotentiae promptae*.

ignaro et ornante insuper Mithradate] Lipsius plene interpungit post *illicit*. Tum haec coniungit: *Ignaro et ornante insuper Mithradate, reconciliationis specie assumpta*, etc. Ita cd. Flor. veteresque edd., item mox *regressusque*. Sed copulam cum puncto praecedente sustulit Rhenanus. Exemplum ablativorum bis positorum vide XIII, 12.

Cap. 45. *quae fraude confici*] Ita emendavimus. Male vulgo, *qua fraude confici potuerit, promte nuntiat.* Sententia est: parata sibi promptaque, quae ad fraudem spectent: cetera vim requirere. *Lips.*

Armenia, donum populi Romani, scelere et pecunia verterentur.
4 postremo, quia multitudinem hostium Pollio, iussa patris Rhadamistus obtendebant, pactus inducias abscedit, ut, nisi Pharasmanen bello absterruisset, T. Ummidium Quadratum praesidem Syriae doceret, quo in statu Armeniae forent.

XLVI. Digressu centurionis velut custode exsolutus praefectus hortari Mithradaten ad sanciendum foedus, *coniunctionem fratrum ac priorem aetate Pharasmanen et cetera necessitudinum nomina referens, quod filiam eius in matrimonio haberet, quod ipse*
2 *Rhadamisto socer esset. non abnuere pacem Iberos, quamquam in tempore validiores; et satis cognitam Armeniorum perfidiam, nec aliud subsidii quam castellum commeatu egenum. ne dubitaret armis incruentas condiciones malle.* cunctante ad ea Mithradate et suspectis praefecti consiliis, quod pellicem regiam polluerat inque
3 omnem libidinem venalis habebatur, Casperius interim ad Pharasmanen pervadit, *utque Iberi obsidio decedant* expostulat. ille propalam incerta et saepius molliora respondens, secretis nuntiis
4 monet Rhadamistum *oppugnationem quoquo modo celerare.* augetur flagitii merces, et Pollio occulta corruptione impellit milites

---

verterentur] Ita Bud. et Agr. Puteolan. e Mss. *venderetur*, quem secutus est Rhenanus. Quod in aliis cdd. et ed. pr. legitur *uterentur*, e *verterentur* est depravatum.

Ummidium] Hoc nomen et hic et XIII, 8. pro *T. Vinidium* restituit I. Gronov. Conf. de hoc nomine Bentl. ad Horat. Sat. I, 1, 96. Lipsius verum nomen putabat *Numidium*. In Vat. *Tumidum*, in Flor. et ed. pr. *tummidium*.

Cap. 46. *custode*] Ita Rhen. e cdd. pro *custodiae*. I. F. Gronov. *custodia*.

cognitam — perfidiam] Guelf. *cognita — perfidia*. Mox *subsidii* pro *praesidii* est a Ryckio e Mss. Denique *commeatuum* est in Farnes. pro *commeatu*.

ne dubitaret armis] *Armis* pro *quam arma*. Libri veteres Ursino teste partim, *ne dubitaret armatus quam circumventus conditiones malle*; partim, *ne dubitaret armis incruentas conditiones malle*. Hoc cum I. F. Gronovio praetulimus.

cunctante] Secutus sum Bekkeri interpunctionem. Alii ante *cunctante* colo interpungunt et post *habebatur* puncto.

celerare] Sic Ryckius e Mss. Rhenanus *accelerare*.

ut *pacem* flagitarent *seque praesidio abituros minitarentur*. qua necessitate Mithradates diem locumque foederi accepit castelloque egreditur.

XLVII. Ac primo Rhadamistus in amplexus eius effusus simulare obsequium, *socerum* ac *parentem* appellare. adiicit iusiurandum, *non ferro, non veneno vim allaturum;* simul in lucum propinquum trahit, *provisum illic sacrificium imperatum* dictitans,
ut diis testibus pax firmaretur. mos est regibus, quotiens in so- 2
cietatem coeant, implicare dextras pollicesque inter se vincire nodoque praestringere: mox ubi sanguis artus extremos suffuderit, levi ictu cruorem eliciunt atque invicem lambunt. id foedus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum. sed tunc, qui ea 3
vincula admovebat, decidisse simulans genua Mithradatis invadit ipsumque prosternit; simulque concursu plurium iniiciuntur catenae, ac compede (quod dedecorum barbaris) trahebatur; moxque vulgus duro imperio habitum probra ac verbera intentabat.
et erant contra qui tantam fortunae commutationem miserarentur. 4
secutaque cum parvis liberis coniux cuncta lamentatione complebat. diversis et contectis vehiculis abduntur, dum Pharasmanis iussa exquirerentur. illi cupido regni fratre et filia potior animusque sceleribus paratus: visui tamen consuluit, ne coram in-

---

seque praesidio abituros] In Flor. *praesidium amnis*, in ed. pr. *quominus*, in Ms. reg. *cominus*. Unde eleganter Freinshemius, *praesidium omissuros*.

Cap. 47. *provisum illic sacrific. imperat.*] Lipsius coniectabat, *provisu suo illic sacrif. imp.*, aut, *provisum illic ac sacrif. paratum*. I. F. Gronov., *trahit renisum* vel *renitentem, illic sacrificium paratum dictitans*. Alii aliter.

praestringere] In ed. Bud. et ed. Gryph. *perstringere*.

artus extremos suffuderit] Edd. ante Rhenanum *in artus extremos suffuderit*. Heinsius apud Ryckium delet *in*, quod Ernestius aliique secuti sunt. Rhenanus ipse dederat, *in artus extremos se effuderit*, e Bud.

ac compede] Sic Lipsius pro vulgato *compedes*. I. F. Gronov. scribit: *iniiciuntur catenae ac compedes: quo dedecore barbaris trahebatur*. Mox Pichena e Flor. cum ed. pr., *e contra*.

commutationem] Sic ed. pr. Vulgo *commotionem*. — Pro *abduntur* in Guelf. *abducuntur*.

5 terficerentur. et Rhadamistus quasi iurisiurandi memor non ferrum, non venenum in sororem et patruum expromit, sed proiectos in humum et veste multa gravique opertos necat. filii quoque Mithradatis, quod caedibus parentum illacrimaverant, trucidati sunt.

XLVIII. At Quadratus cognoscens proditum Mithradaten et regnum ab interfectoribus obtineri vocat consilium, docet acta, et an ulcisceretur consultat. paucis decus publicum curae; plures
2 tuta disserunt: *omne scelus externum cum laetitia habendum; semina etiam odiorum iacienda, ut saepe principes Romani eandem Armeniam specie largitionis turbandis barbarorum animis praebuerint. potiretur Rhadamistus male partis, dum invisus, infamis,*
3 *quando id magis ex usu quam si cum gloria adeptus foret.* in hanc sententiam itum. ne tamen annuisse facinori viderentur et diversa Caesar praeciperet, missi ad Pharasmanen nuntii, *ut abscederet a finibus Armeniis filiumque abstraheret.*

XLIX. Erat Cappadociae procurator Iulius Pelignus, ignavi animi et deridiculo corporis iuxta despiciendus, sed Claudio perquam familiaris, cum privatus olim conversatione scurrarum iners
2 otium oblectaret. is auxiliis provincialium contractis tamquam recuperaturus Armeniam, dum socios magis quam hostes praedatur, abscessu suorum et incursantibus barbaris, praesidii egens,

---

Cap. 48. *omne scelus*] Ita Lipsius pro *omnes scelus.* I. F. Gronov. coniicit, *monentes, scelus est.* — Pro *externum* in cd. reg. et ed. pr. *aeternum,* in Bud. a r. m. *eternum.*

praeciperet] Flor. *iuberet.*

Cap. 49. *despiciendus*] Sic Rhen. cum ed. pr. e Bud. *conspiciendus,* quod ediderat Puteol. exhibetque etiam Guelf., tuetur I. F. Gronov. Pro *ignavi animi* Muretus mavult *ignavo animi* vel *ignavia animi.*

cum privatus olim] Ita Lipsius restituit locum in veteribus libris sic scriptum: *cum privatis olim conversationes curaret, iners otium obiectaret.* In Agr. est *privatus,* in Bud. *privatos.* In Vat. *cursationes.* In cdd. Flor. aliisque *oblectaret,* ut etiam ed. Puteol. At *obiectaret* in ed. pr.

is] Addebatur *Pelignus,* quod a Freinshemio aliisque pro spurio iudicatum cum Bekkero omisimus. — In fine *iuberetur* in Guelf. pro *iubetur.*

ad Rhadamistum venit; donisque eius evictus ultro regium insigne *sumere* cohortatur sumentique adest auctor et satelles. 3 Quod ubi turpi fama divulgatum, ne ceteri quoque ex Peligno coniectarentur, Helvidius Priscus legatus cum legione mittitur, rebus turbidis pro tempore ut consuleret. igitur propere montem Taurum transgressus moderatione plura quam vi composuerat, cum redire *in Syriam* iubetur, *ne initium belli adversus Parthos existeret.*

L. Nam Vologeses casum invadendae Armeniae obvenisse ratus, quam a maioribus suis possessam externus rex flagitio obtineret, contrahit copias fratremque Tiridaten deducere in regnum parat, ne qua pars domus sine imperio ageret. 2 incessu Parthorum sine acie pulsi Iberi, urbesque Armeniorum Artaxata et Tigranocerta iugum accepere. Deinde atrox hiems seu parum provisi commeatus et orta ex utroque tabes perpellunt Vologesen omittere praesentia. 3 vacuamque rursus Armeniam Rhadamistus invasit, truculentior quam antea, tamquam adversus defectores et in tempore rebellaturos. atque illi quamvis servitio sueti patientiam abrumpunt armisque regiam circumveniunt.

LI. Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit quam pernicitas equorum, quis seque et coniugem abstulit. sed coniux gravida primam utcumque fugam ob metum hostilem et mariti caritatem toleravit; post festinatione continua, ubi quati uterus et viscera vibrantur, orare *ut morte honesta contumeliis captivitatis eximeretur.* 2 ille primo amplecti, allevare, adhortari, modo virtutem admirans modo timore aeger, ne quis relicta potiretur. postremo violentia amoris et facinorum non rudis destringit acinacem vul-

---

Cap. 50. *Deinde — perpellunt*] *Deinde* pro *dein* dedit Ernestius e Flor. Guelf. et vett. edd. *perpellunt* dedit Rhen. e Bud., *percellunt* Pich. e Flor. idem est in Bud. a pr. m.

rebellaturos] Est emendatio Rhen. pro *bellaturos.*

circumveniunt] Rhen. e Bud. *circumeunt* Puteol., *circumveunt* ed. Flor., *circumvenerunt* ed. pr.

Cap. 51. *ubi quati uterus*] Post *ubi* sequitur infinitivus historicus, ut Hist. III, 31. Similiter post *cum*, XI, 34.

destringit] Ita cdd. Flor. et Bud. Editi ante Ryckium *distringit.* Mox *trahit* Ernestius delet.

neratamque ripam ad Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus
etiam auferretur. ipse praeceps Iberos ad patrium regnum per-
3 vadit. interim Zenobiam (id mulieri nomen) placida illuvie spi-
rantem ac vitae manifestam advertere pastores et dignitate for-
mae haud degenerem reputantes obligant vulnus, agrestia me-
dicamina adhibent, cognitoque nomine et casu in urbem Artaxata
ferunt. unde publica cura deducta ad Tiridaten comiterque ex-
cepta cultu regio habita est.

LII. Fausto Sulla, Salvio Othone coss. Furius Scribonia-
nus in exsilium agitur, quasi *finem principis per Chaldaeos scru-
taretur*. annectebatur crimini *Iunia mater eius*, ut *casus prioris*
2 (nam relegata erat) *impatiens*. pater Scriboniani Camillus arma
per Dalmatiam moverat; idque ad clementiam trahebat Caesar,
qui stirpem hostilem iterum conservaret. neque tamen exsuli
longa posthac vita fuit: morte fortuita an per venenum exstinctus
3 esset, ut quisque credidit, vulgavere. *de mathematicis Italia pel-
lendis* factum senatus consultum atrox et irritum. Laudati dehinc
oratione principis *qui ob angustias familiares ordine senatorio
sponte cederent*, motique *qui remanendo impudentiam paupertati
adiicerent*.

LIII. Inter quae refertur ad patres *de poena feminarum
quae servis coniungerentur*; statuiturque *ut ignaro domino ad id*

Iberos] Cd. Agr. *ad Iberos*, unde Heinsius: *ad Iberos, patrium in regn.*

illuvie] I. F. Gronovio videtur legendum *eluvie*, sicque Lallem.

Cap. 52. *mater eius*] Ed. pr. *mater viva eius*. Cd. Vat. *Vinia*, marg. Gryph. *Vibia*.

qui stirpem] Sic vulgo ante Pich., qui e Flor. cum ed. pr. dedit *quod*. Recentiores *quod* retinuere.

exstinctus esset] Haec Muretus et Acidalius eiiciunt. *Exstincta* Guelf. et ed. pr.

Cap. 53. *ut ignaro domino* etc.] Ita I. Gronov. quem cum Ernestio Bekkeroque secuti sumus. In edd. Lips. et Pichenae ita: *statuiturque ut ignaro domino ad id prolapsa, in servitutem sui consensisset, et qui nati essent, pro libertis haberentur*. Verba *et qui nati essent* absunt manuscriptis. Lipsio certa est Farnesiani cd. scriptura: *ut ignaro domino ad id prolapsa in servitute: si consensisset, pro liberta habere-*

prolapsae in servitute, sin consensisset, pro libertis haberentur. Pal- 2
lanti, quem *repertorem eius relationis* ediderat Caesar, *praetoria insignia et centies quinquagies sestertium* censuit consul designatus Barea Soranus: additum a Scipione Cornelio *grates publice agendas, quod regibus Arcadiae ortus veterrimam nobilitatem usui publico postponeret seque inter ministros principis haberi sineret.*
asseveravit Claudius *contentum honore Pallantem intra priorem* 3
paupertatem subsistere. et fixum est aere publice senatus consultum, quo libertinus sestertii ter milies possessor antiquae parcimoniae laudibus cumulabatur.

LIV. At non frater eius cognomento *Felix* pari moderatione agebat, iam pridem Iudaeae impositus et cuncta malefacta sibi impune ratus tanta potentia subnixo. sane praebuerant Iudaei speciem motus orta seditione, * postquam cognita caede

---

tur. Eadem est scriptura in cd. Agr., nisi quod *sin* habet pro *si*. Sicque edidit Ryckius, idemque probavit I. Gronov. hactenus ut mallet *prolapsa* in pluralem *prolapsae*, quam *libertis* et *haberentur* in singularem mutari propter auctoritatem cd. Flor. quocum consentit Bud. et ed. pr. Verba *et qui nati essent* primus Puteolanus in textu exhibuit, incertum, unde sumpta. Moebius in bibl. crit. Hildes. 1821. p. 816, sq. legit: *statuiturque ut ignaro domino ad id prolapsae in servitute: sin consensisset, pro liberis haberentur.*

praetoria insignia] Plin. ep. VII, 29. *Est via Tiburtina intra primum lapidem — monimentum Pallantis ita inscriptum: Huic senatus ob fidem pietatemque erga patronos ornamenta praetoria decrevit et sestertium centies quinquagies, cuius honore contentus fuit.* Adde lib. VIII, ep. 6.

aere publice] *Publice*, i. e. publico loco, in via, sic libri scripti. Fixum est SC. in tabula aenea loco publico proposita. Puteol. dedit *publico*, quem omnes deinceps secuti sunt.

Cap. 54. *iam pridem*] Cd. Agr. ut ed. pr. *tum pridem.*

*orta seditione, * postquam — ne quis*] Ita Pichena, Lipsius (nisi quod hi pro *eius*, quod est in quibusdam libris, et servatum etiam a Bekkero), Bekkerus. — Ed. pr. *postquam cognita caede eius haud obtemperasset. monebat metus.* Puteolanus: *postquam c. c. eius h. obtemperatum esset. sed manebat metus;* sicque sequentes usque ad Rhenan. sec. in qua de coniectura scriptum: *p. c. c. Caii h. o. esset. manebat metus;* quod omnes secuti sunt. Antea scripserat Rhen. *postquam cognita caede Caii haud obtemperatum. sed* (vel, *iussis haud obtempe-*

Caii haud obtemperatum esset. manebat metus ne quis principum
2 eadem imperitaret. atque interim Felix intempestivis remediis
delicta accendebat, aemulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui
pars provinciae habebatur, ita divisis, ut huic Galilaeorum natio,
Felici Samaritae parerent, discordes olim et tum contemptu re-
3 gentium minus coercitis odiis. igitur raptare inter se, immittere
latronum globos, componere insidias, et aliquando proeliis con-
gredi spoliaque et praedas ad procuratores referre. hique primo
laetari; mox gliscente pernicie cum arma militum interiecissent,
caesi milites. arsissetque bello provincia, ni Quadratus Syriae
4 rector subvenisset. nec diu adversus Iudaeos, qui in necem mi-
litum proruperant, dubitatum, quin capite poenas luerent: Cu-
manus et Felix cunctationem afferebant, quia Claudius caussis
rebellionis auditis ius statuendi etiam de procuratoribus dederat.
5 sed Quadratus Felicem inter iudices ostentavit, receptum in tri-
bunal, quo studia accusantium deterrerentur; damnatusque fla-
gitiorum, quae duo deliquerant, Cumanus, et quies provinciae
reddita.

LV. Nec multo post agrestium Cilicum nationes, quibus
Clitarum cognomentum, saepe et alias commotae, tunc Troxo-
bore duce montes asperos castris cepere; atque inde decursu in
litora aut urbes vim cultoribus et oppidanis ac plerumque in
2 mercatores et navicularios audebant. obsessaque civitas Anemu-
riensis, et missi e Syria in subsidium equites cum praefecto Cur-
tio Severo turbantur, quod duri circum loci peditibusque ad pu-

---

ratum esset) manebat metus. Particulam *sed* habent cum Puteol. etiam edd. Bodl. et Ien. — I. F. Gronovius, *quamquam cognita caede Caii edicto eius haud obtemperatum esset.* Lünemannus cum Oberlino e Bipontina dedit, *orta seditione, postquam C. Caesari haud obtemperatum esset, cognita caede eius, sedata. manebat metus.* Locum mutilum esse, aut verba *orta seditione* delenda, recte censet Ricklefsius.

ita divisis] Intellige e sequentibus *incolis*. In ed. pr. *divisit.* I. F. Gronovio Tacitus sic videtur scripsisse: *cui pars provinciae habebatur, ita divisae*, etc. quod verum esse putat Ernestius.

Cap. 55. *Troxobore*] Ita Flor. *Trosobore* in Bud. quod idem, conf. interpr. ad XIII, 5. Vat. *Arosobero*, ed. pr. *Aresobero.* Mox *et* pro *ac oppid.* cdd. Flor. alii, item ed. pr.

gnam idonei equestre proelium haud patiebantur. dein rex eius 8
orae Antiochus blandimentis adversus plebem, fraude in ducem, cum barbarorum copias dissociasset, Troxobore paucisque primoribus interfectis ceteros clementia composuit.

LVI. Sub idem tempus inter lacum Fucinum amnemque Lirim perrupto monte, quo magnificentia operis a pluribus viseretur, lacu in ipso navale proelium adornatur, ut quondam Augustus structo cis Tiberim stagno, sed levibus navigiis et minore
copia, ediderat. Claudius triremes quadriremesque et undevi- 2
ginti hominum milia armavit, cincto ratibus ambitu, ne vaga effugia forent; ac tamen spatium amplexus ad vim remigii, guber-
nantium artes, impetus navium et proelio solita. in ratibus prae- 3
toriarum cohortium manipuli turmaeque astiterant, antepositis propugnaculis, ex quis catapultae ballistaeque tenderentur. reliqua lacus classiarii tectis navibus obtinebant. ripas et colles ac montium edita in modum theatri multitudo innumera complevit proximis e municipiis, et alii urbe ex ipsa, visendi cupidine aut
officio in principem. ipse insigni paludamento neque procul 4
Agrippina chlamyde aurata praesedere. pugnatum quamquam inter sontes fortium virorum animo; ac post multum vulnerum occidioni exempti sunt.

LVII. Sed perfecto spectaculo apertum aquarum iter. et incuria operis manifesta fuit, haud satis depressi ad lacus ima vel media. eoque tempore interiecto altius effossi specus, et con-

---

Cap. 56. *triremes*] Lipsius e Dion. LX, 33. *centum triremes.*
ac tamen spatium amplexus] Rhen. *attamen.* Loci sensus est: cinxit quidem ratibus ambitum; ac tamen spatium interius, quod sic amplexus erat Claudius, sat magnum erat, ut omnia proelio navali solita peragi possent.
gubernantium artes, impetus navium et proelio solita] Sic Pichena e Flor. cui consentit ed. pr. nisi quod, ut etiam Bud., habet *soliti.* Vulgo, *et gubernantium artes impetusque navium proelio solitos.*
tectis navibus] *Tectis,* quod est in edd. pr. Puteol. pro *rectis* iam Lipsius restituerat. — Sub finem *praesidere* est in cdd. Guelf. Bud. vett. edd.

Cap. 57. *et incuria*] Revocavi *et*, quod Ernestius secutus cdd. Flor. Bud. et ed. pr. deleverat.

trahendae rursus multitudini gladiatorum spectaculum editur, in-
2 ditis pontibus pedestrem ad pugnam. quin et convivium effluvio
lacus appositum magna formidine cunctos affecit, quia vis aqua-
rum prorumpens proxima trahebat, convulsis ulterioribus aut
3 fragore et sonitu exterritis. simul Agrippina trepidatione princi-
pis usa ministrum operis Narcissum incusat *cupidinis ac praeda-
rum*. nec ille reticet, *impotentiam muliebrem nimiasque spes eius*
arguens.

LVIII. D. Iunio, Q. Haterio coss. sedecim annos natus Nero Octaviam Caesaris filiam in matrimonium accepit. utque studiis honestis et eloquentiae gloria nitesceret, caussa Iliensium suscepta *Romanum Troia demissum et Iuliae stirpis auctorem Ae-
neam* aliaque haud procul fabulis vetera facunde executus perpe-
2 trat *ut Ilienses omni publico munere solverentur*. eodem oratore
Bononiensi coloniae igni haustae subventum centies sestertii largitione. redditur Rhodiis libertas, adempta saepe aut firmata, prout bellis externis meruerant aut domi seditione deliquerant. tributumque Apamensibus terrae motu convulsis in quinquennium remissum.

LIX. At Claudius saevissima quaeque promere adigebatur eiusdem Agrippinae artibus, quae Statilium Taurum opibus illustrem hortis eius inhians pervertit accusante Tarquitio Prisco. legatus is Tauri Africam imperio proconsulari regentis, postquam

---

fragore et sonitu exterritis] I. F. Gronov. censet Tacitum scripsisse *exterritos*, ut id referatur ad *cunctos*. In Mss. Oxon. et Guelf. *ulterioribus sublicis*. Sunt *proxima* proximae operis partes cum hominibus ibi collocatis, et *ulteriora* partes a proximis remotiores item cum hominibus, ad quos pertinet *exterritis*. Ita XIII, 37. *plura fama quam pugna exterrere*.

Cap. 58. *nitesceret*] Groslotius corrigit *notesceret*, probante Lipsio. Et *nitesceret* magis convenit *gloriae*. In Flor. *enitesceret*, quod cum Lall. recepere Bipont.

vetera] Rhen. e Bud. pro *vera*. Ryck. ex Agr. *verum*. In ed. Puteol. *vera facunditate*. Tum *perpetrat* pro vulgato *impetrat* praebuerunt cdd. et ed. pr.

Apamensibus] Sic cdd. Flor. Guelf. ed. pr. Ceterae *Apamiensibus*. Dicitur *Apama*, *Apamea*, *Apamia*.

revenerant, pauca *repetundarum crimina*, ceterum *magicas superstitiones* obiectabat. nec ille diutius falsum accusatorem indignas- 2
que sordes perpessus vim vitae suae attulit ante sententiam senatus. Tarquitius tamen curia exactus est: quod patres odio delatoris contra ambitum Agrippinae pervicere.

LX. Eodem anno saepius audita vox principis, *parem vim rerum habendam a procuratoribus suis iudicatarum ac si ipse statuisset.* ac ne fortuito prolapsus videretur, senatus quoque consulto cautum plenius quam antea et uberius. nam D. Augustus 2
apud equestres, qui Aegypto praesiderent, lege agi decretaque eorum perinde haberi iusserat *ac si magistratus Romani constituissent:* mox alias per provincias et in urbe pleraque concessa sunt, quae olim a praetoribus noscebantur. Claudius omne ius tradi- 3
dit, de quo totiens seditione aut armis certatum, cum Semproniis rogationibus equester ordo in possessione iudiciorum locaretur, aut rursum Serviliae leges senatui iudicia redderent, Mariusque et Sulla olim de eo vel praecipue bellarent. sed tunc ordinum di- 4
versa studia, et quae vicerant, publice valebant. C. Oppius et Cornelius Balbus primi Caesaris opibus potuere condiciones pacis et arbitria belli tractare. Matios posthac et Vedios et cetera 5
equitum Romanorum praevalida nomina referre nihil attinuerit, cum Claudius libertos, quos rei familiari praefecerat, sibique et legibus adaequaverit.

LXI. Retulit dein *de immunitate Cois tribuenda* multaque super antiquitate eorum memoravit: *Argivos vel Coeum Latonae*

Cap. 59. *indignasque sordes*] Ita corrigit N. Heinsius, intelligens immeritum reatum, quod verum putat Ernestius, nos cum Bekkero recepimus. Mss. reg. Agr. ed. pr. *indignasque sortes*. Bud. *indigna sorte*. Bipont. *indignamque sortem*, quod praetulerunt Oberl. et Lünemann.

Cap. 60. *apud equestres*] Cd. Agr. *ap. equites*. Conf. XIII, 10.

perinde haberi] *Perinde*, quod pro *proinde* Pichena malebat, confirmat ed. Guelf., idque cum Ernestio recepimus.

bellarent] Rhen. e Bud. dedit *bellarunt*, non male.

quae vicerant] Ita Ernestius cum Flor. et Vat. Antea cum Lipsio legebatur *qui vis*.

Matios] Omnes hic libri inepte *Macchyos* vel *Matthios*.

Cap. 61. *tribuenda*] Beroald. et Alciat. *restituenda*.

Coeum] Est certissima Ios. Merceri corruptae vocis cum emendatio.

parentem vetustissimos insulae cultores; mox adventu Aesculapii artem medendi illatam maximeque inter posteros eius celebrem fuisse, nomina singulorum referens, et quibus quisque aetatibus viguissent.
2 quin etiam dixit *Xenophontem, cuius scientia ipse uteretur, eadem familia ortum, precibusque eius dandum ut omni tributo vacui in posterum Coi sacram et tantum dei ministram insulam colerent.*
3 neque dubium habetur multa eorundem in populum Romanum merita sociasque victorias potuisse tradi. sed Claudius facilitate solita, quod uni concesserat, nullis extrinsecus adiumentis velavit.

LXII. At Byzantii data dicendi copia, cum *magnitudinem onerum* apud senatum deprecarentur, cuncta repetivere, orsi *a foedere quod nobiscum icerant, qua tempestate bellavimus adversus regem Macedonum, cui ut degeneri Pseudophilippi vocabulum impositum.*
2 *missas* posthac *copias in Antiochum, Persen, Aristonicum, et piratico bello adiutum Antonium* memorabant, *quaeque Sullae aut Lucullo aut Pompeio obtulissent*, mox *recentia in Caesares merita, quando ea loca insiderent, quae transmeantibus terra marique ducibus exercitibusque, simul vehendo commeatu opportuna forent.*

LXIII. Namque artissimo inter Europam Asiamque divortio Byzantium in extrema Europa posuere Graeci, quibus Pythium Apollinem consulentibus *ubi conderent urbem?* redditum oraculum est, *quaererent sedem caecorum terris adversam.*
2 ea ambage Chalcedonii monstrabantur, quod priores illuc advecti praevisa

tantum dei] *Tantum* primus scripsit e Flor. Pichena pro *tanti*, quod antea vulgatum Ryckius defendit, neque ego improbo.

potuisse tradi. sed] Ita Rhen. duce cd. Bud. in quo *potuisse tradidisset*. Ed. pr. *potuisset tradidisset*. Puteol. et Beroald. *patuisse. Claudius*.

Cap. 62. *icerant*] Ita edd. Gryph. Pich. Lips. In Mss. Flor. Bud. Guelf. edd. pr. Puteol. aliisque est *iecerant*, unde Ernestius coniicit *fecerant*. similis diversitas est XI, 9.

posthac] Orsi a foedere posthac memorabant copias.

commeatu] Pichena volebat *commeatui*, quod est in ed. Bud. et ed. Gryph.

Cap. 63. *praevisa loc. utilit.*] *Praevisa*, quod in omnibus est libris, Ernestius intelligit *non visa, praetervisa*, ad formam graeci verbi

locorum utilitate peiora legissent. quippe Byzantium fertili solo fecundoque mari, quia vis piscium innumera, Ponto erumpens et obliquis subter undas saxis exterrita, omisso alterius littoris flexu hos ad portus defertur. unde primo quaestuosi et opulenti; 3
post magnitudine onerum urgente *finem aut modum* orabant, annitente principe, qui *Thracio Bosporanoque bello recens fessos iuvandosque* retulit. ita tributa in quinquennium remissa.

LXIV. M. Asinio, M'. Acilio coss. mutationem rerum in deterius portendi cognitum est crebris prodigiis. signa ac tentoria militum igne caelesti arsere. fastigio capitolii examen apium insedit. biformes hominum partus, et suis fetum editum cui accipitrum ungues inessent. numerabatur inter ostenta deminutus omnium magistratuum numerus, quaestore, aedili, tribuno ac praetore et consule paucos intra menses defunctis. Sed in prae- 2
cipuo pavore Agrippina, vocem Claudii, quam temulentus iecerat, *fatale sibi ut coniugum flagitia ferret, dein puniret*, metuens, agere et celerare statuit, perdita prius Domitia Lepida, mulie-

---

καρορᾶν. Lipsio ad sententiam aptius videtur *parum visa*, quod placet etiam Pichenae et receptum est a Bipontinis.

Ponto erumpens] Libri omnes, *vis piscium in Metapontum erumpens:* unde Lipsius corrigit, *vis piscium innumera Pontum erumpens.* Rhen. dederat *in pontum*. Broterius e loco Sallustii ap. Schol. Iuvenalis Sat. IV, 42. *quam tempestate vis piscium ponto erumpit;* correxit et edidit *Ponto*, quod cum Oberlino Bekkeroque recepimus. Ceterum *pontum erumpens* nonnihil habet praesidii in his locis: I, 30. *egredi tentoria;* add. XV, 45., item XII, 36. *evecta insulas.*

Cap. 64. *M. Asinio, M'. Acilio*] Ita Ernestius. Antea erat *M. Asilino, M. Acilio.*

signa ac] Ante Ernestium *signa enim ac.* Particula *ac* deest in Ms. Flor. et ed. pr.

apium] Ita Pichena e cd. Flor. De hac genitivi forma Ernestius citat Drakenb. ad Silium VIII, 637. Add. Ramshorn. gr. lat. p. 46. et Beier. ad Cic. de Off. I, 44. p. 308. In ceteris libb. et vett. edd. *apum.*

fetum editum] Sic Mss. et vett. edd. omnes. Intellige *nuntiabatur.* In edd. Pichenae, Lipsii, aliis *fetus editus.* Mox Rhen. pro *inessent* e cd. Bud. dedit *erant;* male.

perdita prius Domitia Lepida] In Puteolana est, *perdita prius Domitia levibus et muliebr. c.* In ed. pr. ut cd. Flor., *Domitia le mul.*

bribus caussis, quia Lepida minore Antonia genita avunculo Au-
gusto, Agrippinae sobrina prior, ac Gnaei mariti eius soror, pa-
3 rem sibi claritudinem credebat. nec forma, aetas, opes multum
distabant; et utraque impudica, infamis, violenta, haud minus
vitiis aemulabantur quam si qua ex fortuna prospera acceperant.
enimvero certamen acerrimum, amita potius an mater apud Ne-
4 ronem praevaleret: nam Lepida blandimentis et largitionibus iu-
venilem animum devinciebat, truci contra ac minaci Agrippina,
quae filio dare imperium, tolerare imperitantem nequibat.

LXV. Ceterum obiecta sunt *quod coniugium principis devo-
tionibus petivisset, quodque parum coercitis per Calabriam servo-*
2 *rum agminibus pacem Italiae turbaret.* Ob haec mors indicta,
multum adversante Narcisso, qui Agrippinam magis magisque
suspectans prompsisse inter proximos ferebatur *certam sibi per-
niciem, seu Britannicus rerum seu Nero potiretur. verum ita de
se meritum Caesarem, ut vitam usui eius impenderet. convictam*
3 *Messallinam et Silium. pares iterum accusandi caussas esse, si
Nero imperitaret. Britannico successore, nullum principi meritum,
ac novercae insidiis domum omnem convelli, maiore flagitio quam
si impudicitiam prioris coniugis reticuisset. quamquam ne impudi-
citiam quidem nunc abesse, Pallante adultero, ne quis ambigat,*
4 *decus, pudorem, corpus, cuncta regno viliora habere.* Haec atque

---

caussis, unde Pichena locum ita ut nunc scribitur, restituit. Lipsius proposuerat: *perdita prius Domitia Lepida levibus et muliebribus caussis: quia minore Antonia genita.*

Cap. 65. *coniugium*] Mss. Flor. et reg. *coniugem.*

pares iterum accusandi etc.] Vulgatam huius loci, si non corrupti, certe ex breviloquentia obscurissimi scripturam tuetur Seidenstücker. in Athenaeo, Vol. II. fasc. I. p. 93, sqq. — Pro *meritum* Ferrarius conilcit *metum*, et pro *ac novercae* vir doctus in Gryph. marg. *at nov.* In Flor. est *ad novercae.*

novercae insidiis etc.] Wagnerus in bibl. crit. Hildes. 1820. p. 853. hunc locum ita expedit: *novercae insidiis domum omnem convelli,* (quod si ipse tegere et reticere nunc velit) *maiore* (suo) *flagitio* (futurum, maiorem se culpam contracturum) *quam si* (olim) *impudicitiam prioris coniugis* (Messallinae) *reticuisset.*

habere] Scil. Agrippinam. Ryckius probat Grotii mutationem *haberi.*

talia dictitans amplecti Britannicum, *robur aetatis quam maturrimum* precari, modo ad deos modo ad ipsum tendere manus, *adolesceret, patris inimicos depelleret, matris etiam interfectores ulcisceretur.*

LXVI. In tanta mole curarum Claudius valetudine adversa corripitur, refovendisque viribus mollitie caeli et salubritate aquarum Sinuessam pergit. tum Agrippina sceleris olim certa et obla- 2
tae occasionis propera nec ministrorum egens de genere veneni consultavit, *ne repentino et praecipiti facinus proderetur; si lentum et tabidum delegisset, ne admotus supremis Claudius et dolo intellecto ad amorem filii rediret.* exquisitum aliquid placebat, quod turbaret mentem et mortem differret. deligitur artifex talium vo- 3
cabulo *Locusta*, nuper veneficii damnata et diu inter instrumenta regni habita. eius mulieris ingenio paratum virus, cuius minister e spadonibus fuit Halotus, inferre epulas et explorare gustu solitus.

LXVII. Adeoque cuncta mox pernotuere, ut temporum illorum scriptores prodiderint *infusum delectabili cibo boletorum venenum, nec vim medicaminis statim intellectam, socordiane Claudii an vinolentia;* simul soluta alvus subvenisse videbatur. igitur 2
exterrita Agrippina, et quando ultima timebantur, spreta praesentium invidia, provisam iam sibi Xenophontis medici conscientiam adhibet. ille, tamquam nisus evomentis adiuvaret, pinnam 3
rapido veneno illitam faucibus eius demisisse creditur, haud ignarus summa scelera incipi cum periculo, peragi cum praemio.

LXVIII. Vocabatur interim senatus, votaque *pro incolumitate principis* consules et sacerdotes nuncupabant, cum iam exa-

---

Cap. 67. *socordiane Claudii, an vinolentia*] Flor. *socordiane an Claudii vi, an vinolentia:* „quae lectio fortasse non improbanda: ut tres sint caussae cur veneni vis statim intellecta non fuerit: socordia scil. Claudii, quae illi sensum adeo hebetasset, ut venenum non sentiret: an illius vis, id est, naturae corporisque robur: an quia largiter potasset." *Pick.* Eadem est scriptura Bud. a pr. m., nisi quod habet *violentia.* Secunda manus delevit *an* et *vi*, deditque *vinolentia;* quam lectionem servant edd. a Rhenano. In ed. pr. *socordiam necis ad Claudii hi an vinolentia.*

soluta alvus] Mss. Bud. Guelf. alii *solutam alvum.*

nimis vestibus et fomentis obtegeretur, dum res firmando Nero-
2 nis imperio componuntur. iam primum Agrippina, velut dolore victa et solatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, *veram paterni oris effigiem*, appellare ac variis artibus demorari, ne cu-
3 biculo egrederetur. Antoniam quoque et Octaviam sorores eius attinuit, et cunctos aditus custodiis clauserat crebroque vulgabat *ire in melius valetudinem principis*, quo miles bona in spe ageret, tempusque prosperum ex monitis Chaldaeorum adventaret.

LXIX. Tunc medio diei, tertium ante idus Octobres foribus palatii repente diductis, comitante Burro Nero egreditur ad
2 cohortem, quae more militiae excubiis adest. ibi monente praefecto festis vocibus exceptus inditur lecticae. dubitavisse quosdam ferunt respectantes rogitantesque *ubi Britannicus esset?* mox
3 nullo in diversum auctore, quae offerebantur, secuti sunt. illatusque castris Nero et congruentia tempori praefatus, promisso donativo ad exemplum paternae largitionis, *imperator* consalutatur. sententiam militum secuta patrum consulta. nec dubitatum est
4 apud provincias. *caelestesque honores Claudio* decernuntur et funeris solenne perinde ac D. Augusto celebratur, aemulante Agrippina proaviae Liviae magnificentiam. testamentum tamen haud recitatum, ne antepositus filio privignus iniuria et invidia animos vulgi turbaret.

Cap. 68. *dum res firmando*] Ms. Flor. et ed. pr. *dum res forent firm.* Hoc *forent* exstat etiam in cdd. reg. et Agr., in quibus insuper *dumque*, *dum*, *quae.* I. Gronov. coniicit, *dum res foris firm.*, respiciens ad milites foris excubantes; Ernestius mavult, *dum, quae forent f. i.*

adventaret] Hoc verbum confirmatum ab antiquioribus libris ac praecipue Flor. restituit Pichena pro *attentaret*, quod duce Bud. in quo est *atcmptaret*, Rhenanus induxèrat.

Cap. 69. *tertium*] Rhen. e Bud. *tertio.* — Pro *ibi* in Lips. *ubi*, operarum vitio.

ad exemplum patern. largit.] Conf. Suet. c. 10. Ioseph. XIX, 4.

ANNALIUM

LIBER TERTIUS DECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Silanus proconsul Asiae veneno necatus Agrippinae fraude. Narcissus ad mortem actus. 2. laus Burri et Senecae. 3. Claudius censorio funere elatus laudatur a principe. 4. Bona Neronis initia. multa senatus arbitrio constituta. 5. Agrippinae viriles curae. 6. Parthi Armeniam affectant. de Nerone varia iudicia vulgi. 7. is curam belli suscipit. Parthi amittunt Armeniam, cui 8. praepositus Corbulo. 9. Vologeses dat obsides. Nero dissidium ducum componit.

10. Nero civiliter agit et 11. clementiam ostentat. 12. Acten amat, 13. matre fremente, mox frustra blandiente: cuius hinc fracta potentia. 14. Pallas libertus cura rerum demotus. Agrippina ad minas ruit. 15—17. Britannicum Nero praecipiti veneno tollit et eius funus festinat. 18. matrem indignantem custodibus privat, domum separat. 19—22. derelicta, rerum novarum incusata se purgat. accusatores eius puniti. 23. Pallas et Burrus delati. 24. theatris maior species libertatis data. urbs lustrata.

25. Neronis nocturna lascivia. Montanus cum principe per tenebras congressus mori adactus. histriones Italia pulsi. 26. 27. actum de libertis ingratis in servitutem revocandis, sed non peractum. 28. tribunorum et aedilium cohibita potestas. 29. aerarii cura varie habita. 30. 31. illustrium aliquot damnationes. L. Volusius fato concedit. amphitheatrum Neronis. praesides ludos edere prohibiti. 32. vitae dominorum consultum. Pomponia Graecina, superstitionis externae rea, insons nuntiatur. 33. rei P. Celer, Cossutianus Capito, Eprius Marcellus.

34. Messalla consul. Neronis liberalitas. 35. Cum Parthis rursus discordia de Armenia. Corbulonis disciplina, virtus, severitas. 36. Pactius Orphitus contra imperium pugnans fususque extra vallum tendere iussus. 37. Tiridates bello infensat Armeniam, legatos ad Corbulonem mittit, 38. qui fraudem sibi per colloquium paratam eludit et 39—41. Armeniae castella capit, Artaxata aggreditur et decedente hoste capit, igne delet. ob haec Neroni et diis honores. 42. P. Suilius reus in Senecam invehitur, 43. deportatur. 44. Octa-

vius Sagitta amore vecors Pontiam tergiversantem ferro transverberat. liberti mira fides.

45. Poppaeam Sabinam amare Nero occipit. istius genus, forma, opes, mores, matrimonia, adulter. 46. eius maritus Otho, ut amoveatur, Lusitaniae praeficitur. 47. Cornelius Sulla, principi suspectus, Massiliam mittitur. 48. Puteolis concordia restituta. 49. De numero gladiatorum Syracusis edendorum disceptatio. Thraseae Paeti opinio. 50. Vectigalia contra Neronis impetum retenta. 51. publicanorum iniquitas temperata. 52. proconsules rei absoluti.

53. L. Vetus ope Mosellae et Araris Rhenum cum Oceano iungere parat. obstat Aelii Gracilis invidia. 54. Frisii iuxta Rhenum sedes figere frustra conantur. 55. eosdem agros Ansibarii occupant fato eodem. 56. Boiocali constantia. Ansibarii deleti. 57. Chatti ab Hermunduris fere ad exitium gentis caesi. ignes terra editi vix oppressi. 58. Ficus Ruminalis.

Gesta haec annis quattuor, imp. Claudio Nerone, L. Antistio Vetere; Q. Volusio, P. Cornelio Scipione; imp. Claudio Nerone II, L. Calpurnio Pisone; imp. Claudio Nerone III, Valerio Messalla coss.

I. Prima novo principatu mors Iunii Silani proconsulis Asiae ignaro Nerone per dolum Agrippinae paratur, non quia ingenii violentia exitium irritaverit, segnis et dominationibus aliis fastiditus, adeo ut C. Caesar *pecudem auream* eum appellare solitus sit: verum Agrippina fratri eius L. Silano necem molita ultorem metuebat, crebra vulgi fama *anteponendum esse vixdum pueritiam egresso Neroni et imperium per scelus adepto virum aetate composita, insontem, nobilem et*, quod tunc spectaretur, *e Caesarum posteris:* quippe et Silanus D. Augusti abnepos erat.

Cap. 1. *paratur*] Revocavi hanc omnium librorum scripturam pro *patratur*, quod commendatum ab Aurelio, Freinshemio, Ryckio primi Bipontini receperunt. At *parata est* mors per dolum Agrippinae, *patrata* per scelus Celeris et Helii.

exitium] Ita cd. Agr. Alii omnes *exitum*. Atque *exitum* defendit Walther. in obss. spec. I. p. 13. intelligens eventum caedis. Non impedivit consilium, quo caedes patrata fuerat, ut Nero principatum obtineret. Pro *irritaverit* e Guelf. Ernestius dederat *irritaverat*.

haec caussa necis. ministri fuere P. Celer eques Romanus et He- 2
lius libertus, rei familiari principis in Asia impositi. ab his proconsuli venenum inter epulas datum est apertius quam ut fallerent. Nec minus properato Narcissus Claudii libertus, de cuius iurgiis adversus Agrippinam retuli, aspera custodia et necessitate extrema ad mortem agitur, invito principe, cuius abditis adhuc vitiis per avaritiam ac prodigentiam mire congruebat.

II. Ibaturque in caedes, nisi Afranius Burrus et Annaeus Seneca obviam issent. hi rectores imperatoriae iuventae et, rarum in societate potentiae, concordes, diversa arte ex aequo pollebant, Burrus militaribus curis et severitate morum, Seneca praeceptis eloquentiae et comitate honesta, iuvantes invicem, quo facilius lubricam principis aetatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent. Certamen utrique unum erat con- 2
tra ferociam Agrippinae, quae cunctis malae dominationis cupidinibus flagrans habebat in partibus Pallantem, quo auctore Claudius nuptiis incestis et adoptione exitiosa semet perverterat. sed neque Neroni infra servos ingenium; et Pallas tristi arrogantia modum liberti egressus taedium sui moverat. propalam tamen 3
omnes in eam honores cumulabantur, signumque more militiae petenti tribuno dedit *optimae matris*. decreti et a senatu *duo lictores*, *flaminium Claudiale*, simul *Claudio censorium funus* et mox *consecratio*.

Celer] Ita monitore Lipsio editores correxerunt vulgatum *Celerius*. Tum Ernestius pro *Aelius* e Guelf. scripsit *Helius*, ut iam Ryckius voluerat. In edd. vett. *Elius*.

ad mortem agitur] In Agr. *adigitur*.

Cap. 2. *nisi*] Cd. Agr. *ni*.

rarum in societate potentiae] Vulgo, *et pari in societate potentiae concordes*. Puteol., *pari in societate, potentiaque*, sicque in Guelf. Particulam *que* delevit Rhenan. *Potentiae* Ernestius primum in Lips. edd. reperit. In cd. Flor., *et parum in societate potentia et concordes*. Idem praebent cdd. reg. Agr. et ed. pr. nisi quod alterum *et* habent ante *potentia*. Locum ut nunc scribitur, restituit Boxhornius.

malae domin.] Pro *malae* Rhenan. dedit *malis* e Bud. quod idem in Guelf. et ed. Puteol.

infra servos ingenium] Id est, servorum potentiae subiectum.

III. Die funeris laudationem eius princeps exorsus est. dum *antiquitatem generis, consulatus ac triumphos maiorum* enumerabat, intentus ipse et ceteri; *liberalium* quoque *artium* commemoratio, et *nihil regente eo rei publicae triste ab externis accidisse*, pronis animis audita: postquam ad *providentiam sapientiamque* flexit, nemo risui temperare, quamquam oratio a Seneca composita multum cultus praeferret, ut fuit illi viro ingenium amoe-
2 num et temporis eius auribus accommodatum. Annotabant seniores, quibus otiosum est vetera et praesentia contendere, *primum ex iis qui rerum potiti essent Neronem alienae facundiae eguisse.* nam dictator Caesar summis oratoribus aemulus; et Augusto prompta ac profluens, quae deceret principem, eloquentia fuit.
3 Tiberius artem quoque callebat, qua verba expenderet, tum validus sensibus, aut consulto ambiguus. etiam C. Caesaris turbata mens vim dicendi non corrupit. nec in Claudio, quotiens medi-
4 tata dissererentur, elegantiam requireres. Nero puerilibus statim annis vividum animum in alia detorsit: caelare et pingere, cantus aut regimen equorum exercere; et aliquando carminibus pangendis inesse sibi elementa doctrinae ostendebat.

IV. Ceterum peractis tristitiae imitamentis curiam ingressus, et *de auctoritate patrum et consensu militum* praefatus, *consilia sibi et exempla capessendi egregie imperii* memoravit, *nec iuventam armis civilibus aut domesticis discordiis imbutam; nulla*
2 *odia, nullas iniurias nec cupidinem ultionis afferre.* Tum *formam futuri principatus* praescripsit, ea maxime declinans, quorum recens flagrabat invidia. *non enim se negotiorum omnium*

Cap. 3. *temporis eius*] *Eius* pro *illius* e cd. Flor. et ed. pr. cum I. Gronov. recepit Ernestius.

otiosum] Sic pro *otium*, quod est in edd. pr. Beroald. et ceteris, primus Pichena e cdd. Flor. aliisque.

validus] Ed. pr. *validis*. Mox *aut cons.* pro *ac c.* est a Rhenano e Bud.

dissererentur] Ita Ms. Flor. ed. pr. *discerentur* Bud. Bekker. retinuit *dissereret*.

caelare et pingere] Revocavi *et*, quod habet Puteol. et cd. Bud.

Cap. 4. *egregie*] Sic Rhenan. e Bud. Antea legebatur *egregii*.

iudicem fore, ut clausis unam intra domum accusatoribus et reis paucorum potentia grassaretur. nihil in penatibus suis venale aut ambitioni pervium; discretam domum et rem publicam. teneret an- 3
tiqua munia senatus; consulum tribunalibus Italia et publicae provinciae assisterent. illi patrum aditum praeberent; se mandatis exercitibus consulturum.

V. Nec defuit fides, multaque arbitrio senatus constituta sunt: *ne quis ad caussam orandam mercede aut donis emeretur; ne designatis quidem quaestoribus edendi gladiatores necessitas esset.* quod quidem adversante Agrippina, *tamquam acta Claudii* 2
subverterentur, obtinuere patres: qui in palatium ob id vocabantur, ut astaret abditis a tergo foribus velo discreta, quod visum arceret, auditus non adimeret. Quin et legatis Armeniorum 3
caussam gentis apud Neronem orantibus escendere suggestum imperatoris et praesidere simul parabat, nisi ceteris pavore defixis Seneca admonuisset, *venienti matri occurreret.* ita specie pietatis obviam itum dedecori.

VI. Fine anni turbidis rumoribus *prorupisse rursum Parthos et rapi Armeniam* allatum est, *pulso Rhadamisto*, qui saepe regni eius potitus, dein profugus, tum quoque bellum deseruerat. igi- 2
tur in urbe sermonum avida, *quemadmodum princeps vix septemdecim annos egressus suscipere eam molem aut propulsare posset? quod subsidium in eo qui a femina regeretur? num proelia quoque et oppugnationes urbium et cetera belli per magistros administrari possent*, anquirebant. Contra alii *melius evenisse* disserunt, *quam* 3
si invalidus senecta et ignavia Claudius militiae ad labores voca-

---

Cap. 5. *ne designatis quidem*] Revocavi cum Walthero in obss. spec. I. p. 13, sq. *quidem*, quod cum Oberlino, ut voluerunt Acidalius, Ursinus, Ernestius, etiam Bekkerus omisit.

abditis] Sic omnes scripti et editi libri. Lipsius malebat *obditis*, quod dedit Bekkerus; I. F. Gronov. *obdito*.

auditus] Est Lipsii emendatio pro *aditus*, quod tuetur Walther. l. c. intelligens *aditus* senatorum ad Agrippinam. Bekker. cum Oberlino secutus est Pichenam *auditum* scribentem.

Cap. 6. *disserunt*] Ita e Flor. Pich. pro *dixerunt*. Conf. Ernest. ad c. 17.

retur, servilibus iussis obtemperaturus. Burrum tamen et Senecam multarum rerum experientia cognitos; et imperatori quantum ad robur deesse, cum octavodecimo aetatis anno Cn. Pompeius, nono-
4 *decimo Caesar Octavianus civilia bella sustinuerint? pleraque in summa fortuna auspiciis et consiliis quam telis et manibus geri. daturum plane documentum, honestis an secus amicis uteretur, si ducem amota invidia egregium, quam si pecuniosum et gratia subnixum per ambitum deligeret.*

VII. Haec atque talia vulgantibus Nero et *iuventutem proximas per provincias quaesitam supplendis orientis legionibus admoveri, legionesque ipsas propius Armeniam collocari* iubet, *duosque veteres reges Agrippam et Antiochum expedire copias, quis Parthorum fines ultro intrarent; simul pontes per amnem Euphra-*
2 *tem iungi. et minorem Armeniam Aristobulo, regionem Sophenen Sohemo cum insignibus regiis mandat.* exortusque in tempore aemulus Vologeso filius Vardanes; et abscessere Armenia Parthi, tamquam differrent bellum.

VIII. Sed apud senatum omnia in maius celebrata sunt sententiis eorum qui *supplicationes et diebus supplicationum vestem principi triumphalem, utque ovans urbem iniret, effigiesque eius pari magnitudine ac Martis ultoris eodem in templo* censuere, praeter suetam adulationem laeti, quod Domitium Corbulonem retinendae Armeniae praeposuerat, videbaturque locus virtutibus pate-
2 factus. Copiae orientis ita dividuntur, ut pars auxiliarium cum duabus legionibus apud provinciam Syriam et legatum eius Quadratum Ummidium remaneret, par civium sociorumque numerus

---

multarum rerum] Ms. Corb. *multa r.*, quod placet Ernestio.

pleraque] Ita Rhenan. e Bud., ut ante *quam* intelligatur *magis*. Edd. vett. ut cdd. quidam habent *pluraque*, quod praefero.

deligeret] Cd. Agr. *delegerit*.

Cap. 7. *admoveri*] Ita pro *admovere*, quod est in omnibus cdd. et edd., malebat Pichena.

Antiochum] Est Lipsii emendatio pro *Iocchum* vel *Lochiym* vel *Locchum*.

Sohemo] Ed. pr. *Sohaemo*. Vid. notata ad XII, 23.

Cap. 8. *Ummidium*] Sic I. Gronov. pro *Vinidium*. Vid. notata ad XII, 45.

Corbuloni esset, additis cohortibus alisque quae apud Cappadociam hiemabant: socii reges, prout bello conduceret, parere iussi. sed studia eorum in Corbulonem promptiora erant. qui ut 3
famae inserviret, quae in novis coeptis validissima est, itinere propere confecto apud Aegeas civitatem Ciliciae obvium Quadratum habuit, illuc progressum, ne, si ad accipiendas copias Syriam intravisset Corbulo, omnium ora in se verteret, corpore ingens, verbis magnificus, et super experientiam sapientiamque etiam specie inanium validus.

IX. Ceterum uterque Vologesen regem nuntiis monebant, *pacem quam bellum mallet datisque obsidibus solitam prioribus reverentiam in populum Romanum continuaret.* et Vologeses, quo bellum ex commodo pararet, an ut aemulationis suspectos per nomen obsidum amoveret, tradit nobilissimos ex familia Arsacidarum. accepitque eos centurio Histeius ab Ummidio missus 2
forte priore de caussa, adito rege. quod postquam Corbuloni cognitum est, *ire* praefectum cohortis Arrium Varum *et reciperare obsides* iubet. hinc ortum inter praefectum et centurionem iurgium ne diutius externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus legatisque, qui eos ducebant, permissum. atque illi ob 3
recentem gloriam et inclinatione quadam etiam hostium Corbulonem praetulere. unde discordia inter duces, querente Ummidio *praerepta quae suis consiliis patravisset*, testante contra Cor-

---

alisque] Mureto coniicienti *cohortibus aliis, quae* — accedit Acidalius.

Aegeas] Ita pro *Egas* in cdd. Flor. aliisque, item ed. pr.

specie inanium] Bud. *spe in animum.* Ed. pr. *spem*, ceterae *spe.* In cd. Ven. edd. Puteol. Beroald. Lips. *specie.*

Cap. 9. *ex commodo*] In cd. Flor. *ex quo modo*, unde genuinam scripturam, quam Muretus et Mercerus coniectura assecuti erant, Pichena pro vitioso *ex aequo modo* restituit.

Histeius] Rhenan. scripsit *Hostorius* pro *Histerius.* Genuina scriptura est in cd. Flor.

reciperare] Guelf. *recipere.*

ne diutius] Complures cdd. et vett. edd. praeponunt *quod.*

inclinatione quadam] In nonnullis cdd. et edd. *inclinationem quandam.*

bulone *non prius conversum regem ad offerendos obsides, quam*
4 *ipse dux bello delectus spes eius ad metum mutaret.* Nero, quo componeret diversos, sic evulgari iussit, *ob res a Quadrato et Corbulone prospere gestas laurum fascibus imperatoriis addi.* Quae in alios consules egressa coniunxi.

X. Eodem anno Caesar *effigiem Cn. Domitio patri, consularia insignia Asconio Labeoni*, quo tutore usus erat, petivit a senatu; sibique *statuas argento vel auro solidas* adversus offeren-
2 tes prohibuit. Et quamquam censuissent patres *ut principium anni inciperet mense Decembri*, quo ortus erat Nero, veterem religio-
3 nem Kalendarum Ianuariarum inchoando anno retinuit. Neque recepti sunt inter reos Carinas Celer senator, servo accusante, aut Iulius Densus equester, cui favor in Britannicum crimini dabatur.

XI. Claudio Nerone, L. Antistio coss. cum in acta principum iurarent magistratus, *in sua acta collegam Antistium iurare* prohibuit, magnis patrum laudibus, ut iuvenilis animus levium quo-
2 que rerum gloria sublatus maiores continuaret. Secutaque lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messallinae ordine remotum reddidit senatui, *clementiam suam* obstringens crebris orationibus, quas Seneca, testificando quam honesta praeciperet, vel iactandi ingenii, voce principis vulgabat.

XII. Ceterum infracta paullatim potentia matris delapso Nerone in amorem libertae, cui vocabulum *Acte* fuit, simul assumptis in conscientiam Othone et Claudio Senecione, adolescentulis decoris, quorum Otho familia consulari, Senecio liberto Caesaris patre genitus. ignara matre, dein frustra obnitente,

---

Cap. 10. *consularia*] Cdd. Flor. et Bud. *et consularia.*
inter reos] In edd. Lips. *in reos.*
Cap. 11. *acta principum*] Sic Lipsius pro *acta principis.*
ordine remotum] A Ms. Oxon. abest *ordine*, facileque ex sequentibus intelligitur. Acidalius malebat *motum.* At etiam apud Liv. XLV, 15. *tribu remoti.* Suet. Tib. 34. *quaestura removere.*
vel iactandi] Rhen. e Bud. *vel causa iact.* Omnes vett. edd. *caussa iact.* sine *vel.* Verbum *caussa* primus omisit Lipsius, et abest a cdd. Vat. et Flor. Non prorsus eiusdem generis sunt alii loci, ubi *caussa* intelligitur. Vid. notata ad I, 3.

penitus irrepserat per luxum et ambigua secreta, ne senioribus 2
quidem principis amicis adversantibus, muliercula nulla cuiusquam iniuria cupidines principis explente, quando uxore ab Octavia, nobili quidem et probitatis spectatae, fato quodam, an quia praevalent illicita, abhorrebat; metuebaturque ne in stupra feminarum illustrium prorumperet, si illa libidine prohiberetur.

XIII. Sed Agrippina *libertam aemulam*, *nurum ancillam* aliaque eundem in modum muliebriter fremere. neque poenitentiam filii aut satietatem opperiri: quantoque foediora exprobrabat, acrius accendere, donec vi amoris subactus exueret obsequium in matrem, seque Senecae permitteret. ex cuius familia- 2
ribus Annaeus Serenus simulatione amoris adversus eandem libertam primas adolescentis cupidines velaverat praebueratque nomen, ut, quae princeps furtim mulierculae tribuebat, ille palam largiretur. Tum Agrippina versis artibus per blandimenta iuvenem aggredi, *suum potius cubiculum ac sinum* offerre *contegendis quae prima aetas et summa fortuna expeterent.* quin et fa- 3
tebatur *intempestivam severitatem*, et suarum opum, quae haud procul imperatoriis aberant, copias tradebat, ut nimia nuper coercendo filio, ita rursum intemperanter demissa. quae mutatio neque Neronem fefellit et proximi amicorum metuebant orabantque *cavere insidias mulieris semper atrocis, tum et falsae.* Forte 4
illis diebus Caesar inspecto ornatu, quo principum coniuges ac

---

Cap. 12. *irrepserat*] Pluralem *irrepserant* a Lipsio commendatum cum Pichena receperunt recentiores. Male. *Irrepserat* sc. Acte. Praeclare de hoc loco disputat Walther. in obss. spec. I. p. 16, sqq.

senioribus] Sic omnes libri scripti, quod cum Pichena retinui. Omnes alii dederunt *severioribus*.

Cap. 13. *seque Senecae*] Hoc Lipsius suasit, recepit Ryckius, quem ego cum Ernestio Oberlinoque secutus sum. Bekkerus ut Bipont. *Senecaeque*. Ursinus malit *Senecaeque se*, I. F. Gronov. cum Pichena *Senecaque*. In cdd. est *seque neci*, vel *seque nece* (ita etiam in ed. pr.) vel *seque*, in Agr. *seque nec ei*.

velaverat] Ed. pr. *celaverat*.

orabantque cavere] *Cavere* est in Flor. Bud. ed. pr. deditque Pichena. Rhenanus *caveret*, vulgo *caveri*.

parentes effulserant, deligit vestem et gemmas misitque donum matri, nulla parcimonia, cum praecipua et cupita aliis prior deferret. sed Agrippina *non his instrui cultus suos, sed ceteris arceri* proclamat, *et dividere filium quae cuncta ex ipsa haberet.* nec defuere qui in deterius referrent.

XIV. Et Nero infensus iis quibus superbia muliebris innitebatur, demovet Pallantem cura rerum, quis a Claudio impositus velut arbitrum regni agebat; ferebaturque degrediente eo, magna prosequentium multitudine, non absurde dixisse *ire Pallantem ut eiuraret.* sane pepigerat Pallas *ne cuius facti in praeteritum interrogaretur, paresque rationes cum re publica haberet.*
2 Praeceps post haec Agrippina ruere ad terrorem et minas, neque principis auribus abstinere, quo minus testaretur *adultum iam esse Britannicum, veram dignamque stirpem suscipiendo patris imperio, quod insitus et adoptivus per iniurias matris exerceret. non abnuere se quin cuncta infelicis domus mala patefierent,*
3 *suae in primis nuptiae, suum veneficium. id solum diis et sibi provisum, quod viveret privignus. ituram cum illo in castra. audiretur hinc Germanici filia, inde vilis rursus Burrus et exsul Se-*

---

deligit] Lünemann. cum Bipont. *delegit.*

donum] Sic primus Rhenanus pro *domum.*

Cap. 14. *superbia muliebris*] Ms. Guelf. aliique apud Brot. *ferocia mulieris.*

demovet] Ed. pr. *demolliet.* Vid. Ernest. ad XI, 6. Cd. Agr. *demoliri.*

arbitrum] Sic ed. pr. ceteraeque. At Puteol. Beroald. Alciat. ut in cd. Flor. *arbitrium.* Eadem scripturae diversitas est Hist. IV, 21.

degrediente] Ita cd. Flor. aliique. Alii *digrediente.*

ut eiuraret] Scil. *rationes.* Alii intelligunt *regnum* vel *multitudinem.* Conf. Heins. ep. ad Graev. Tom. IV. coll. Burm. p. 515, sqq.

ad terrorem] Sic cdd. Flor. Bud. edd. vett. Alii *in terrorem.*

inde vilis rursus Burrus] I. F. Gronov. scribit: *Audiretur hinc Germanici filia; debilis rursus Burrus et exsul Seneca;* isque verum vidisse videtur Ernestio, qui lectionem veterem *inde vilis* primum reperit apud Puteolanum, factam illam ex scriptura cd. Flor. *indebilis.* Etiam Lipsius suspicatus est *debilis*, suspectum habens *rursus*, pro quo putat fuisse *rufus.* — Cdd. Oxon. et Guelf., *inde mancinus rursus*, unde I. Gronov. legi vult: *hinc Germanici filia et Britannicus, rursus Burrus*

neca, *trunca scilicet manu et professoria lingua generis humani*
regimen expostulantes. simul intendere manus, aggerere probra, 4
consecratum Claudium, *infernos Silanorum manes* invocare, et
tot irrita facinora.

XV. Turbatus his Nero, et propinquo die quo quartum
decimum aetatis annum Britannicus explebat, volutare secum
modo matris violentiam modo ipsius indolem levi quidem experimento nuper cognitam, quo tamen favorem late quaesivisset.
festis Saturno diebus inter alia aequalium ludicra regnum lusu 2
sortientium evenerat ea sors Neroni. igitur ceteris diversa nec
ruborem allatura; ubi Britannico iussit *exsurgeret progressusque in medium cantum aliquem inciperet*, irrisum ex eo sperans pueri sobrios quoque convictus, nedum temulentos ignorantis, ille constanter exorsus est carmen, quo *evolutum eum sede patria rebus-*
que summis significabatur, unde orta miseratio manifestior, quia 3
dissimulationem nox et lascivia exemerat. Nero intellecta invidia odium intendit; urgentibusque Agrippinae minis, quia nullum crimen neque iubere caedem fratris palam audebat, occulta molitur, *pararique venenum* iubet, ministro Pollione Iulio praetoriae cohortis tribuno, cuius cura attinebatur damnata veneficii
nomine Locusta, multa scelerum fama. nam ut proximus quis- 4
que Britannico neque fas neque fidem pensi haberet, olim provisum erat. Primum venenum ab ipsis educatoribus accepit transmisitque exsoluta alvo parum validum, sive temperamentum
inerat ne statim saeviret. sed Nero lenti sceleris impatiens mi- 5

---

et exul Seneca. Oberlinus tuens *vilis rursus* interpretatur *a pristina potentia deiectus.*

et tot irrita facinora] E verbo *invocare* intellige *conqueri.*

Cap. 15. *levi quidem*] Vulgo *ut quidem*, cdd. reg. et Agr. *quo tum.* Scriptura *levi* est Freinshemii correctio.

regnum lusu sortientium] Flor. *ludicra R. Regnum* etc. Hoc *R.*, quod etiam in Bud., Lipsius censet valere *Romanum*, Oberlinus *Romae*, estque *Rome* in cd. Agr. In ed. pr. *Rō*, in cdd. reg. Guelf. *Ro.*

allatura] Sic cd. Flor. edd. Puteol. Rhenan., *illatura*, Lipsius, Pichena, *oblatura* ed. pr.

rebusque summis] Ernestio Tacitus videtur scripsisse *rebusque suis.*

pararique] Alii omittunt copulam.

mitari tribuno, iubere *supplicium veneficae, quod, dum rumorem respiciunt, dum parant defensiones, securitatem morarentur.* promittentibus dein *tam praecipitem necem quam si ferro urgeretur,* cubiculum Caesaris iuxta decoquitur virus, cognitis antea venenis rapidum.

XVI. Mos habebatur principum liberos cum ceteris idem aetatis nobilibus sedentes vesci in aspectu propinquorum, propria et parciore mensa. illic epulante Britannico, quia cibos potusque eius delectus ex ministris gustu explorabat, ne omitteretur institutum aut utriusque morte proderetur scelus, talis dolus
2 repertus est. innoxia adhuc ac praecalida et libata gustu potio traditur Britannico; dein, postquam fervore aspernabatur, frigida in aqua affunditur venenum, quod ita cunctos eius artus per-
3 vasit, ut vox pariter et spiritus raperentur. trepidatur a circumsedentibus; diffugiunt imprudentes. at quibus altior intellectus, resistunt defixi et Neronem intuentes. ille, ut erat reclinis et nescio similis, *solitum ita* ait *per comitialem morbum, quo primum ab infantia afflictaretur Britannicus,* et *redituros paullatim visus*
4 *sensusque.* at Agrippinae is pavor, ea consternatio mentis, quamvis vultu premeretur, emicuit, ut perinde ignaram fuisse ac sororem Britannici Octaviam constiterit: quippe sibi supremum au-

---

dum rumorem —, dum] Utroque loco *dum* in edd. pr. Puteol. aliisque omissum. Rhen. e Bud. *securitate*, i. e. ob securitatem.

urgeretur] Agr. *necaretur.* Venena *cognita* sunt in animalibus. Vid. Suet. Ner. c. 33.

Cap. 16. *quia cibos potusque* etc.] Mss. vett. edd. omnes: *cibus p. e. d. e. ministri gustu explorabatur.* Lectionem hodie receptam Ernestius putat esse e Danesii correctione. Mihi vera scriptura videtur esse: *quia cibus potusque eius delecti ex ministris gustu explorabatur.* Sic XII, 66. *cuius minister e spadonibus fuit Halotus, inferre epulas et explorare gustu solitus.* Atque *delectus e ministris* est Britannici praegustator.

affunditur] Puteol. cum aliis *infunditur.*

vox] Bud. *vox eius.* Alii *spiritus eius.* Mox Rhen. e Bud. *trepidatum.*

primum ab infantia] Acidalius corrigebat *prima*, sicque est in ed. Agr.; Freinshem. *plurimum.*

ac soror. Br. Oct.] Hoc ordine Ernestius ex ed. pr., ubi tamen *ac*

xilium ereptum et parricidii exemplum intelligebat. Octavia quo- 5
que quamvis rudibus annis dolorem, caritatem, omnes affectus
abscondere didicerat. ita post breve silentium repetita convivii
laetitia.

XVII. Nox eadem necem Britannici et rogum coniunxit,
proviso ante funebri paratu, qui modicus fuit. in campo tamen
Martis sepultus est, adeo turbidis imbribus, ut vulgus iram
deum portendi crediderit adversus facinus, cui plerique etiam
hominum ignoscebant antiquas fratrum discordias et insociabile
regnum aestimantes. Tradunt plerique eorum temporum scri- 2
ptores *crebris ante exitium diebus illusum isse pueritiae Britannici
Neronem*, ut iam non praematura neque saeva mors videri queat,
quamvis inter sacra mensae ne tempore quidem ad complexum
sorori dato ante oculos inimici properata sit in illum supremum
Claudiorum sanguinem stupro prius quam veneno pollutum. Fe- 3
stinationem exsequiarum edicto Caesar defendit, id a maioribus
institutum referens, *subtrahere oculis acerba funera, neque lauda-
tionibus aut pompa detinere. ceterum et sibi amisso fratris auxilio
reliquas spes in re publica sitas, et tanto magis fovendum patribus
populoque principem, qui unus superesset e familia summum ad
fastigium genita.*

XVIII. Exin largitione potissimos amicorum auxit. nec de-
fuere qui arguerent viros gravitatem asseverantes, *quod domos,*

---

omissum. Alii cum Puteol. *ac Oct. sor. Br.* Broterius deleri vult *Octa-
viam*, quod probo.

Cap. 17. *paratu*] Usque ad Pichenam legebatur *apparatu*. Idem
Pichena e Flor. *Martis* dedit pro vulgato *Martio*. Conf. c. 31.

aestimantes] Sic Puteol. In Flor. est *extimantes*, quod idem est.
In Bud. *existimantes*. Hist. II, 23. in Guelf. et Bud. *extimantibus*. Adde
Hist. IV, 81. ubi Ernestii iudicio non subscribo.

illusum isse] Est Lipsii correctio. Ante Rhen. legebatur *illusum
esse*; Rhen. ipse correxit *illusisse*. Recentiores sequuntur Lipsium.

sorori] Ed. pr. *sororum*, et fuerunt duae sorores, Octavia et An-
tonia. Bipont. probant *sororium*, Modii lectionem.

id a maioribus] Revocavi *id*, quod invitis omnibus libris primus
Ernestius omisit.

Cap. 18. *defuere*] Ita pro *defuerunt* Ernestius e Flor. Bud. et ed.
pr. Indidem pro *villasque* est *villas*, et *praedam* pro *praedas*.

villas, id temporis quasi praedam divisissent. alii necessitatem adhibitam credebant a principe sceleris sibi conscio et veniam sperante, si largitionibus validissimum quemque obstrinxisset.
2 At matris ira nulla munificentia leniri, sed amplecti Octaviam, crebra cum amicis secreta habere; super ingenitam avaritiam undique pecunias quasi in subsidium corripere; tribunos et centuriones comiter excipere; nomina et virtutes nobilium, qui etiam tum supererant, in honore habere, quasi quaereret ducem et
3 partes. Cognitum id Neroni, *excubiasque militares*, quae ut coniugi imperatoris olim, tum et ut matri servabantur, *et Germanos* super eundem honorem custodes additos, *degredi* iubet. ac ne coetu salutantium frequentaretur, separat domum, matremque transfert in eam quae Antoniae fuerat, quotiens ipse illuc ventitaret, septus turba centurionum et post breve osculum digrediens.

XIX. Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est quam fama potentiae non sua vi nixae. statim relictum Agrippinae limen. nemo solari, nemo adire praeter paucas feminas,
2 amore an odio, incertum. ex quibus erat Iunia Silana, quam matrimonio C. Silii a Messallina depulsam supra retuli, insignis genere, forma, lascivia, et Agrippinae diu percara, mox occultis inter eas offensionibus, quia Sextium Africanum nobilem iuvenem a nuptiis Silanae deterruerat Agrippina *impudicam et ve-*

---

corripere] Est Lipsii correctio pro *corripiens*.

olim, tum] In edd. est *solitum*, in ed. pr. *soli cum ut matri*, in aliis edd. *soli tum*. In Agr. *et matri*, unde Ryckius, *quae ut coniugi imperatoris solitum et matri servabantur*, ut Faerno placuerat. Idem secutus est Broterius, qui in Mss. etiam reperit *et ut*. Nos cum Bekkero recepimus Lipsii emendationem. Forsitan Tacitus scripsit, *solitum, tum et matri*.

degredi] Ita Ernestius pro *digredi*.

Cap. 19. *nixae.*] Sic primus scripsit Lipsius pro *nixa*, quod est in vett. edd.

incertum] In Ms. Bud. et ed. pr. *incertas*.

supra retuli] XI, 12. Cum Bekkero orationem post *retuli* distinxi commate, alii puncto.

forma, lascivia] Rhen. e Bud. *forma lasciva*.

gentem annis dictitans, non ut Africanum sibi seponeret, sed ne opibus et orbitate Silanae maritus potiretur. Illa spe ultionis ob- 3
lata parat accusatores ex clientibus suis Iturium et Calvisium non vetera et saepius iam audita deferens, *quod Britannici mortem lugeret aut Octaviae iniurias evulgaret*, sed *destinavisse eam Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu a D. Augusto, ad res novas extollere, coniugioque eius et iam imperio rem publicam rursus invadere.* haec Iturius et Calvisius Ati- 4
meto Domitiae Neronis amitae liberto aperiunt. qui laetus oblatis (quippe inter Agrippinam et Domitiam infensa aemulatio exercebatur) Paridem histrionem libertum et ipsum Domitiae impulit *ire propere crimenque atrociter deferre.*

XX. Provecta nox erat et Neroni per vinolentiam trahebatur, cum ingreditur Paris, solitus alioqnin id temporis lusus principis intendere, sed tunc compositus ad maestitiam, expositoque indicii ordine ita audientem exterret, ut non tantum matrem Plautumque interficere, sed Burrum etiam demovere praefectura destinaret tamquam Agrippinae gratia provectum et vicem redden-

---

spe ultionis] Vett. omnes a Puteolano post *ultionis* addunt *causa*, quod Faernus mutabat in *casu*. In ed. pr. ut in cd. Guelf. pro *spe ultionis* est *speculationis*, in Bud. *speculationis causa.*

Iturium] Lipsius verius censet *Titurium*, ut scribunt libri vett. XIV, 12.

deferens] Cd. Flor. *differens* (i. e. spargens). Etiam Bud. a pr. m. *differens*, a sec. m. *deferens.*

pari ac Nero] Id est, *pari ac Nero esset.* Heinsius volebat *Neronem.* Sic XII, 7. *ut Messallina.*

coniugioque eius et iam imperio] Est haec emendatio I. F. Gronovii proposita in Obss. I, 22. p. 133. Pichena duce Flor., in quo est *etiam perio*, dedit *etiam pacto*. In Mss. Oxon. Guelf. *potiri ac*, in Agr. *imperium*, in Bud. a pr. m. *imperio*, a sec. m. *potiri.*

atrociter] Id est, intendendo periculum et detorquendis rebus in peius, *mit recht schwarzen Farben*, ut interpretatur Doederlinus in: Latein. Synonym. Th. I. p. 39, sq.

Cap 20. *lusus*] Ita Rhen. Constans librorum lectio, a Pichena inducta, *luxus*, non diversa est a *lusus*. Vid. Ernest. ad XIII, 6. 17. Sic Hist. I, 69. libri offerunt *mos* et *mox*; atque *mox*, quod mireris, defensores nactum est.

2 tem. Fabius Rusticus auctor est *scriptos esse ad Caecinam Tuscum codicillos, mandata ei praetoriarum cohortium cura; sed ope Senecae dignationem Burro retentam.* Plinius et Cluvius nihil dubitatum de fide praefecti referunt. sane Fabius inclinat ad laudes Senecae, cuius amicitia floruit. nos consensum auctorum secuti,
3 quae diversa prodiderint, sub nominibus ipsorum trademus. Nero trepidus et interficiendae matris avidus non prius differri potuit quam Burrus necem eius promitteret, si facinoris coargueretur: *sed cuicunque nedum parenti defensionem tribuendam; nec accusatores adesse, sed vocem unius ex inimica domo afferri. refutare tenebras et vigilatam convivio noctem, omniaque temeritati et inscitiae propiora.*

XXI. Sic lenito principis metu et luce orta itur ad Agrippinam, ut nosceret obiecta dissolveretque vel poena lueret. Burrus iis mandatis Seneca coram fungebatur. aderant et ex libertis arbitri sermonis. deinde a Burro, postquam crimina et auctores
2 exposuit, minaciter actum. Agrippina ferociae memor *Non miror* inquit *Silanam, nunquam edito partu, matrum affectus ignotos habere. neque enim perinde a parentibus liberi quam ab impu-*

---

secuti] Ita Ms. reg. ed. pr. restituitque Ernestius. Puteolan. scripserat *secuturi*. Mox omnes libri scripti, etiam ed. pr. dant *qui diversa*, quod recte mutatum in *quae diversa*. Ceterum *trademus* non mutandum esse, probat et *prodiderint* et usus Taciti qui sic tempus futurum usurpat, ut XIV, 59. *ipsa principis verba referam*, et init. historiar.

non — differri potuit] Id Ramshorn. gramm. lat. p. 386. explicat, *non adduci potuit, ut differret*. Recte quidem ad loci sensum. At conf. Oudendorp. ad Suet. Caes. 82. Ernest. ad Vesp. 23. Schwarz. ad Plin. Paneg. 26, 2. quos citat Hoffmann. in Iahnii Annal. 1828. Vol. VII. fasc. 3. p. 244.

refutare tenebras] Recte Huetius locum sic interpretatur: tenebras et noctem convivio vigilatam — accusationem refutare. Pro *inscitiae* Mss. Oxon. Guelf. exhibent *inscientiae*.

Cap. 21. *poena lueret.*] Sic Ernestius e Ms. reg. et ed. pr. pro *poenas*.

a Burro] Ante haec verba legebatur *et*, quod Rhen. delevit, atque abest a Bud. et ed. pr. At in eadem edit. ut in odd. Flor. et Guelf. *et* scriptum est ante *Agrippina*; unde existimo Tacitum scripsisse, *et a Burro — et Agrippina.* — Mox pro *perinde* in ed. pr. est *proinde*.

dica adulteri mutantur. nec, si Iturius et Calvisius adesis omnibus fortunis novissimam suscipiendae accusationis operam anui rependunt, ideo aut mihi infamia parricidii aut Caesari conscientia subeunda est. nam Domitiae inimicitiis gratias agerem, si bene- 3
volentia mecum in Neronem meum certaret: nunc per concubinum Atimetum et histrionem Paridem quasi scenae fabulas componit. Baiarum suarum piscinas extollebat, cum meis consiliis adoptio et proconsulare ius et designatio consulatus et cetera apiscendo imperio praepararentur. aut exsistat qui cohortes in urbe tentatas, qui 4
provinciarum fidem labefactatam, denique servos vel libertos ad scelus corruptos arguat. vivere ego Britannico potiente rerum poteram? ac si Plautus aut quis alius rem publicam iudicaturus obtinuerit, desunt scilicet mihi accusatores, qui non verba impatientia caritatis aliquando incauta, sed ea crimina obiiciant, quibus nisi a filio mater absolvi non possim. Commotis qui aderant, ul- 5
troque spiritus eius mitigantibus, *colloquium filii* exposcit: ubi nihil pro innocentia, quasi diffideret, nec beneficiis, quasi ex-

---

extollebat] Hoc restituit Ernestius e cdd. et vett. edd. pro *excolebat.* Conf. XI, 1.

apiscendo] Sic Flor. Agr. Alii, etiam Bud. *adipiscendo.* — Pro *aut existat*, quod e Bud. dedit Rhen., in edd. superioribus est *at ex.*

vivere ego Britannico etc.] Loci sensus hic est: vivere non poteram, si Britannicus rerum potiretur; ideo hoc egi, ut Nero principatum acciperet. Item si Plautus aliusve princeps fiat, non magis vivere potero; nam accusatores exsistent, qui crimina capitalia obiiciant. Hanc sententiam Agrippina ita exprimit, ut Neronis filii mentionem inferat; quippe talia fore crimina, quibus non possit absolvi nisi a filio; hinc sua maxime interesse, ut Nero vivere pergat; itaque fieri non potuisse, ut contra Neronem aliquid conaretur. Sic revolvitur ad primariam sententiam, se non posse vivere nisi Nero imperet. Similem orationis conformationem observavit Boecler. lib. I, 7. *neque abscedere a corpore;* ubi conf. Wolf. Nostro autem loco nominis materni commemoratio maxime commovere debuit animum eorum, qui audirent. Revocavi ergo vocem *mater* post verba *nisi a filio*, quam Ernestius auctoritate cd. Flor. et ed. pr. eiecit. Lipsius pro *iudicaturus* proponit *iudicatusve*, Salmasius *vindicaturus*, Agricola *invasurus.* Ernestius *iudicaturus* pro glossa habet. Pro *potiente* in Ms. Guelf. et ed. pr. *potito.* Denique *ac si*, quod pro *at, si* restitui, est in Bud. et vett. edd.

probraret, disseruit, sed ultionem in delatores et praemia amicis obtinuit.

XXII. Praefectura annonae Fenio Rufo, cura ludorum, qui a Caesare parabantur, Arruntio Stellae, Aegyptus C. Balbillo permittuntur. Syria P. Anteio destinata: et variis mox artibus elusus, ad postremum in urbe retentus est. at Silana in exsilium
2 acta. Calvisius quoque et Iturius relegantur. de Atimeto supplicium sumptum, validiore apud libidines principis Paride quam ut poena afficeretur. Plautus ad praesens silentio transmissus est.

XXIII. Deferuntur dehinc *consensisse Pallas ac Burrus, ut Cornelius Sulla claritudine generis et affinitate Claudii*, cui per nuptias Antoniae gener erat, *ad imperium vocaretur.* eius accusationis auctor exstitit Paetus quidam, exercendis apud aerarium
2 sectionibus famosus et tum vanitatis manifestus. nec tam grata Pallantis innocentia quam gravis superbia fuit: quippe nominatis libertis eius, quos conscios haberet, respondit *nihil unquam se domi nisi nutu aut manu significasse, vel si plura demonstran-*
3 *da essent, scripto usum, ne vocem consociaret.* Burrus quamvis reus inter iudices sententiam dixit. exsiliumque accusatori irrogatum, et tabulae exustae sunt, quibus oblitterata aerarii nomina retrahebat.

XXIV. Fine anni statio cohortis assidere ludis solita demovetur, quo maior species libertatis esset, utque miles theatrali licentiae non permixtus incorruptior ageret, et plebes daret experimentum an amotis custodibus modestiam retineret. Urbem princeps lustravit e responso haruspicum, quod Iovis ac Minervae aedes de caelo tactae erant.

XXV. Q. Volusio, P. Scipione coss. otium foris, foeda domi lascivia, qua Nero itinera urbis et lupanaria et deverticula

---

Cap. 22. *P. Anteio — et*] Vulgo *Pantello*, quod correxit Lipsius. Tum restitui *et*, quod exstat etiam in cd. Bud. Heinsius proposuerat *sed*, quod recentiores amplexi sunt. I. F. Gronov. malebat *qui*.

Cap. 23. *cui per nuptias*] *Cui* pro *qui* Rhen. ex ingenio scripsit. *vanitatis*] Rhen. e Bud. pro *vanitatibus*.

aerarii nomina] In cdd. est *monimenta*, quod certa emendatione I. F. Gronov. mutavit in *nomina*.

veste servili in dissimulationem sui compositus pererrabat comitantibus qui raperent venditioni exposita et obviis vulnera inferrent, adversus ignaros adeo, ut ipse quoque exciperet ictus et ore praeferret. deinde ubi *Caesarem esse qui grassaretur* per- 2
notuit, augebanturque iniuriae adversus viros feminasque insignes, et quidam permissa semel licentia sub nomine Neronis inulti propriis cum globis eadem exercebant, et in modum captivitatis nox agebatur: Iulius quidem Montanus senatorii ordi- 3
nis, sed qui nondum honorem capessisset, congressus forte per tenebras cum principe, quia vi attentantem acriter repulerat, deinde agnitum oraverat, quasi exprobrasset, mori adactus est. Nero autem, metuentior in posterum, milites sibi et plerosque gladiatores circumdedit, qui rixarum initia modica et quasi privata sinerent, si a laesis validius ageretur, arma inferrent. Lu- 4
dicram quoque licentiam et fautores histrionum velut in proelia

---

Cap. 25. *venditioni*] Vulgo *ad venditionem*. In Flor. deest *ad*; hinc I. Gronov. coniicit *venum*. Lectio recepta est in ed. pr.

exciperet] Est cdd. scriptura. Lipsius *acciperet*.

et ore praeferret] Sic Flor. et ed. pr. Alii cdd. *et fore se Caesarem praeferret*; unde Rhen. fecit, *et ore se Caesarem praeferret*.

et in modum] *Et* omissum a Bekkero retraxi, et post *agebatur* colo distinxi, ut apodosis incipiat a verbis *Iulius quidem Montanus*. Pro *insignes* in Farn. et Agr. *illustres*.

et quidam permissa semel licentia] Sic e Flor. Pichena textum et auxit et correxit; nam erat *et quidam simili licentia*.

Iulius quidem] Vox *quidem* abest a Mss. Bud. et Guelf. Nos cum I. F. Gronovio Bekkeroque ex edd. prisc. adscivimus. Lipsius et Pichena, *Iulius quidam*.

vi attentantem] Sic volebat Rhen. e Bud., in quo est, *qui avia tentantem*. Vulgo a Puteol. *vim tentantem*.

deinde agnitum] In cdd. Bud. Ryckii et ed. pr. *adagnitum*. I. F. Gronovio Tacitus videtur scripsisse: *deinde et agnitum*.

gladiatores] Sic cdd. Flor. Bud. ed. pr. *gladiatorum* induxerat Beroaldus. Tum pro *sinerent* Muretus coniicit *sererent*.

inferrent] Hoc iam a Puteol. editum restituit Pichena e Ven., cum Rhenanus scripsisset e cd. Bud. *inferebant*.

Ludicram licent. et fautores histr.] I. F. Gronov. per ἓν διὰ δυοῖν interpretatur: *licentiam ludicram fautorum histrionalium*. Pro *fautores* Acidalius volebat *favores*.

convertit impunitate et praemiis, atque ipse occultus et plerumque coram prospectans, donec discordi populo et gravioris motus terrore non aliud remedium repertum est, quam ut histriones Italia pellerentur milesque theatro rursum assideret.

XXVI. Per idem tempus actum in senatu *de fraudibus libertorum*, efflagitatumque *ut adversus male meritos revocandae li-*
2 *bertatis ius patronis daretur*. nec deerant qui censerent. sed consules, relationem incipere non ausi ignaro principe, perscripsere tamen consensum senatus: *ille auctor constitutionis fieret*, ut inter paucos ei sententiae adversos: quibusdam coalitam libertate irreverentiam eo prorupisse frementibus, *vine an aequo cum patronis iure agerent, sententiam eorum consultarent, ac verberibus manus ultro intenderent, impulere vel poenam suam dissuadentes.*
3 *quid enim aliud laeso patrono concessum quam ut vicesimum ultra lapidem in oram Campaniae libertum releget? ceteras actiones promiscuas et pares esse. tribuendum aliquod telum, quod sperni nequeat. nec grave manumissis per idem obsequium retinendi liberta-*

---

et gravioris] Rhen. e Bud. *ex* pro *et*. Denique Groslotius pro *milesque* volebat *milesve*.

Cap. 26. *patronis*] Abest a Ms. reg. et ed. pr.

perscripsere tamen — ille auctor] Lipsius putat legendum interpungendumque esse: *perscripsere tamen consensum senatus illi, an auctor constitutionis fieret, ut inter paucos et sententiae diversos.* In nonnullis cdd. et vett. edd. *ille an;* in cd. Agr. *illi, an*, unde Ryckius recepit. *An* non habent Pichena, Lipsius, alii. In Bud. est *in consensum.*

ei sententiae] Pron. *ei* pro *et* est Freinshemii mutatio.

vine an aequo etc.] Quae in textu leguntur, sic sunt a Pichena e Flor. repraesentata. Prima tamen puto sic scribenda esse: *ut vi, non aequo* etc. In reliquis Ernestio accedo *insultarent* et *impune* scribenti. I. F. Gronov. omnem locum ita constituit: *vine an aequo cum patronis iure agerent? sententiam coram confutarent, an verberibus manus ultro intenderent? impellere poenam suam dissuadentes.* Vid. Obss. I, 22. p. 138. Aliorum ludibria nolo repetere. Disputat de hoc loco etiam Moebius in bibl. crit. Hildes. 1821. p. 817, sq.

vicesimum ultra lapidem] *Centesimum ultra lap.* scribendum, I. F. Gronovio vicisse videntur Lipsius et Camillus Peregrinus in opere docto de Capua diss. I, 6.

tem, per quod assecuti sint. at criminum manifestos merito ad servitudem retrahi, ut metu coerceantur quos beneficia non mutavissent.

XXVII. Disserebatur contra *paucorum culpam ipsis exitiosam esse debere, nihil universorum iuri derogandum. quippe late fusum id corpus. hinc plerumque tribus, decurias, ministeria magistratibus et sacerdotibus, cohortes etiam in urbe conscriptas; et plurimis equitum, plerisque senatoribus non aliunde originem trahi. si separarentur libertini, manifestam fore penuriam ingenuorum. non frustra maiores, cum dignitatem ordinum dividerent, liberta-* 2
tem in communi posuisse. quin et manumittendi duas species institutas, ut relinqueretur poenitentiae aut novo beneficio locus. quos vindicta patronus non liberaverit, velut vinculo servitutis attineri. dispiceret quisque merita, tardeque concederet quod datum non adimeretur. Haec sententia valuit, scripsitque Caesar senatui, *pri-* 3
vatim expenderent caussam libertorum, quotiens a patronis arguerentur: in commune nihil derogarent. Nec multo post ereptus amitae libertus Paris quasi iure civili, non sine infamia principis, cuius iussu perpetratum ingenuitatis iudicium erat.

XXVIII. Manebat nihilominus quaedam imago rei publicae. nam inter Vibullium praetorem et plebei tribunum Antistium ortum certamen, quod immodestos fautores histrionum et a praetore in vincula ductos tribunus *omitti* iussisset. comprobavere patres incusata *Antistii licentia.* Simul prohibiti tribuni *ius praetorum et consulum praeripere, aut vocare ex Italia cum quibus lege agi posset.* addidit L. Piso designatus consul, *ne quid intra do-* 2
mum pro potestate animadverterent, neve multam ab iis dictam quaestores aerarii in publicas tabulas ante quattuor menses refer-

---

at criminum] *At* dedit Pichena e Flor., *ac* Puteolanus.

mutavissent] Puteol. aliique *commutavissent.*

Cap. 27. *separarentur*] Ita Ernestius e cdd. Rhen. *separentur* e Bud. In cd. reg. et ed. pr. *separantur.*

derogarent] Ita Muretus et Acidalius, probante Ernestio. Pichena retinuit *derogent*, quod in quibusdam cdd. exstat.

Cap. 28. *Vibullium*] Vett. edd. *Bibulium.*

et a praetore] Copula *et* a Mss. apud Broter. abest.

rent; medio temporis contra dicere liceret, deque eo consules statuerent. Cohibita artius et aedilium potestas, statutumque *quantum curules, quantum plebei pignoris caperent vel poenae irrogarent.*
3 eo Helvidius Priscus tribunus plebis adversus Obultronium Sabinum aerarii quaestorem contentiones proprias exercuit, *tamquam ius hastae adversus inopes inclementer augeret.* Dein princeps curam tabularum publicarum a quaestoribus ad praefectos transtulit.

XXIX. Varie habita ac saepe immutata eius rei forma. nam Augustus permisit senatui deligere praefectos; dein, ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero praetorum qui praeessent. neque id diu mansit, quia sors deerrabat ad
2 parum idoneos. tunc Claudius quaestores rursum imposuit, iisque, ne metu offensionum segnius consulerent, extra ordinem honores permisit. sed deerat robur aetatis eum primum magistratum capessentibus. igitur Nero praetura perfunctos et experientia probatos delegit.

XXX. Damnatus iisdem consulibus Vipsanius Laenas *ob Sardiniam provinciam avare habitam.* Absolutus Cestius Proculus repetundarum cedentibus accusatoribus. Clodius Quirinalis, *quod praefectus remigum, qui Ravennae haberentur, velut infimam nationum Italiam luxuria saevitiaque afflictavisset*, veneno da-
2 mnationem antevertit. C. Aminius Rebius ex primoribus peritia legum et pecuniae magnitudine cruciatus aegrae senectae misso

---

medio temporis] Ita Bud. Alii *tempore.*

eo Helvidius] Sic libri omnes. I. F. Gronov. *et* volebat. Recte. Mox *Obultronium* Mss. Flor. Bud. Guelf. *Oblutron.* At edd. vett. omnes ante Rhen. *Obutronius.* Iac. Gron. putat verum esse *Autronius. Ernest.*

ad praefectos] Monuit Ricklefsius, e cap. 29. et Gell. N. A. XIII, 24. scribendum esse *ad praetura functos.* Nam etiam *quaestores* fuisse *praefectos.* Conf. etiam Suet. Claud. 24.

Cap. 29. *honores permisit*] In cdd. Flor. Bud. a pr. m. et Guelf. est *promisit*, quod receperunt Gronovii et Ryckius. Ernestius melius putat *permisit*, quod habent omnes edd. vett.

praetura perfunctos] *Praetura* pro scriptura omnium librorum *praefectura* primus recepit Pichena.

Cap. 30. *antevertit*] Flor. et Bud. *anteiit.*

C. Aminius Rebius] Lipsius coniicit *Caninius Rebilus.*

per venas sanguine effugit, haud creditus sufficere ad constantiam sumendae mortis ob libidines muliebriter infamis. At L. 3
Volusius egregia fama concessit: cui tres et nonaginta anni spatium vivendi, praecipuaeque opes bonis artibus, inoffensa tot imperatorum malitia fuit.

XXXI. Nerone secundum, L. Pisone coss. pauca memoria digna evenere, nisi cui libeat laudandis fundamentis et trabibus, quis molem amphitheatri apud campum Martis Caesar exstruxerat, volumina implere, cum ex dignitate populi Romani repertum sit res illustres annalibus, talia diurnis urbis actis mandare. Ceterum coloniae Capua atque Nuceria additis vete- 2
ranis firmatae sunt; plebeique congiarium quadringeni nummi viritim dati, et sestertium quadringenties aerario illatum est ad retinendam populi fidem. Vectigal quoque quintae et vicesimae 3
venalium mancipiorum remissum, specie magis quam vi, quia, cum venditor pendere iuberetur, in partem pretii emptoribus accrescebat. Edixit Caesar *ne quis magistratus aut procurator, qui* 4
provinciam obtineret, spectaculum gladiatorum aut ferarum aut quod aliud ludicrum ederet. nam ante non minus tali largitione quam corripiendis pecuniis subiectos affligebant, dum, quae libidine deliquerant, ambitu propugnant.

XXXII. Factum et S. C. ultioni iuxta et securitati, *ut si quis a suis servis interfectus esset, ii quoque, qui testamento manumissi sub eodem tecto mansissent, inter servos supplicia penderent.* Redditur ordini L. Varius consularis, avaritiae criminibus

---

malitia] Lipsius malebat *amicitia*.

Cap. 31. *exstruxerat*] In Puteol. *extruserat*, quod idem est, in edd. Gronovii et Ryckii *adstruxerat*.

quadringeni] Sic pro *quadrageni* e Suet. 10. dedit Lipsius. In edd. et vett. edd. *quadringenti*.

qui provinciam] Sic Rhenan. ex ingenio. In Bud. a pr. m. et in Puteol. *in provincia* sine pronom. *qui*.

propugnant] Ven. et Bud. a sec. m. *propugnabant*.

Cap. 32. *L. Varius*] Sic cum Ms. Agr. Ursinus, Muretus, alii. In cdd. Flor. Bud. omnibusque edd. ante Rhen. est *Lurius Varius*. Rhen. scripsit *Lusius*.

2 olim perculsus. Et Pomponia Graecina, insignis femina, Plautio, qui ovans se de Britanniis retulit, nupta ac *superstitionis externae* rea, mariti iudicio permissa. isque prisco instituto propinquis coram de capite famaque coniugis cognovit et insontem
3 nuntiavit. longa huic Pomponiae aetas et continua tristitia fuit. nam post Iuliam Drusi filiam dolo Messallinae interfectam per quadraginta annos non cultu nisi lugubri, non animo nisi maesto egit. idque illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriam vertit.

XXXIII. Idem annus plures reos habuit. quorum P. Celerem accusante Asia, quia absolvere nequibat Caesar, traxit, senecta donec mortem obiret. nam Celer interfecto, ut memoravi, Silano proconsule magnitudine sceleris cetera flagitia obtegebat.
2 Cossutianum Capitonem Cilices detulerant *maculosum foedumque, et idem ius audaciae in provincia ratum, quod in urbe exercuerat.* sed pervicaci accusatione conflictatus postremo defensionem omi-
3 sit ac lege repetundarum damnatus est. Pro Eprio Marcello, a quo Lycii res repetebant, eo usque ambitus praevaluit, ut quidam accusatorum eius exsilio multarentur, *tamquam insonti periculum fecissent.*

XXXIV. Nerone tertium consule simul iniit consulatum Valerius Messalla, cuius proavum, oratorem Corvinum, D. Augusto, abavo Neronis, collegam in eo magistratu fuisse pauci iam senum meminerant. sed nobili familiae honor auctus est oblatis in singulos annos quingenis sestertiis, quibus Messalla pau-

---

de Britanniis] Guelf. *Britannis.*

nuntiavit] Ita libri omnes. At Ursinus e cd. vet. laudat *pronuntiavit*, quod Muretus, Acidalius, Broterius probant. Ernestius mavult *iudicavit.*

per quadraginta ann.] Pichena in textum recepit *quatuordecim*, quod Lipsius proposuerat. Male. Nam intelligitur tempus, quod a caede Iuliae effluxit usque ad mortem feminae, quam longaevam fuisse Tacitus dicit.

Cap. 34. *iniit*] Rhen. e Bud. At Puteol. et Alciat. *init.*

oratorem] Vulgo cum Gryphio *auctorem*, quod Lipsius expulit. *Oratorem* est in cd. Bud. edd. pr. et omnibus vett.

pertatem innoxiam sustentaret. Aurelio quoque Cottae et Haterio Antonino annuam pecuniam statuit princeps, quamvis per luxum avitas opes dissipassent. Eius anni principio mollibus 2
adhuc initiis prolatatum inter Parthos Romanosque de obtinenda Armenia bellum acriter sumitur, quia nec Vologeses sinebat fratrem Tiridaten dati a se regni expertem esse aut alienae id potentiae donum habere, et Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur parta olim a Lucullo Pompeioque recipere. ad 3
haec Armenii ambigua fide utraque arma invitabant, situ terrarum, similitudine morum Parthis propiores connubiisque permixti, ac libertate ignota illuc magis ad servitium inclinantes.

XXXV. Sed Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum quam contra perfidiam hostium erat. quippe Syria transmotae legiones, pace longa segnes, munia Romanorum aegerrime tolerabant. satis constitit fuisse in eo exercitu veteranos, qui 2
non stationem, non vigilias inissent, vallum fossamque quasi nova et mira viserent, sine galeis, sine loricis, nitidi et quaestuosi, militia per oppida expleta. igitur dimissis quibus senecta aut valetudo adversa erat, supplementum petivit. et habiti per 3
Galatiam ac Cappadociam delectus, adiectaque ex Germania legio cum equitibus alariis et peditatu cohortium. retentusque omnis exercitus sub pellibus, quamvis hieme saeva adeo ut obducta glacie nisi effossa humus tentoriis locum non praeberet. ambusti multorum artus vi frigoris et quidam inter excubias ex- 4
animati sunt. annotatusque miles, qui fascem lignorum gestabat,

---

avitas] Emendavit Lipsius. Vulgo *habitas*.

prolatatum] Sic edd. pr. Puteol. Rhen. cum Bud. Alii *prolatum*.

illuc magis] Lipsius mavult *illud*. At *illuc* non est solicitandum, ad quod per epexegesin *ad servitium* additur.

Cap. 35. *munia Romanorum*] Freinshem. corrigit *armorum*, quod Ryckius probat. I. Gronov. censet fuisse *Ro. armorum*, unde *Romanorum* factum. Equidem propter oppositum verbum *Syria* vocabulum *Romanorum* mutari nolim, significantque *munia* per se *Soldatendienst*. Vid. I, 16. et XV, 11. *munia militiae*.

senecta] Flor. et Bud. *senectus*.

per Galatiam] Flor. *Galiciam*, Bud. a pr. m. *Galitiam*, Guelf. *Galatiamque*. Gronovius coniicit *Ciliciam*.

ita praeriguisse manus, ut oneri adhaerentes truncis brachiis deciderent. ipse cultu levi, capite intecto, in agmine, in laboribus frequens adesse; laudem strenuis, solatium invalidis, ex-
5 emplum omnibus ostendere. Dehinc, quia duritiam caeli militiaeque multi abnuebant deserebantque, remedium severitate quaesitum est. nec enim, ut in aliis exercitibus, primum alterumque delictum venia prosequebatur, sed qui signa reliquerat, statim capite poenas luebat. idque usu salubre et misericordia melius apparuit: quippe pauciores illa castra deseruere quam ea in quibus ignoscebatur.

XXXVI. Interim Corbulo, legionibus intra castra habitis donec ver adolesceret, dispositisque per idoneos locos cohortibus auxiliariis, ne pugnam priores auderent praedicit. curam praesi-
2 diorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat. is quamquam incautos barbaros et bene gerendae rei casum offerri scripserat, *tenere se munimentis et maiores copias opperiri* iubetur. sed rupto imperio, postquam paucae e proximis castellis turmae advenerant pugnamque imperitia poscebant, congressus cum hoste funditur. et damno eius exterriti, qui subsidium ferre debue-
3 rant, sua quisque in castra trepida fuga rediere. quod graviter Corbulo accepit, increpitumque Pactium et praefectos militesque *tendere omnes extra vallum* iussit. inque ea contumelia detenti, nec nisi precibus universi exercitus exsoluti sunt.

XXXVII. At Tiridates, super proprias clientelas ope Vologesi fratris adiutus, non furtim iam sed palam bello infensare Armeniam, quosque fidos nobis rebatur, depopulari, et si copiae contra ducerentur, eludere, hucque et illuc volitans plura

---

deciderent] Puteol. Beroald. Alciat. *reciderent.*

Cap. 36. *priores auderent*] Ita pro *adirent.*, quod est in cdd. Agr. Guelf. omnibusque ante Pichenam edd., scripsit Pichena, annuente cd. Flor. in quo *audirent.* Bekkerus retinuit *adirent.*

Pactio Orphito] Muretus volebat *P. Attio Orphito.*

inque ea contumelia det.] In ed. pr. *quandoque.* Rhenano placet, *diuque ea cont. det.*

Cap. 37. *hucque et illuc*] Ita Lipsius. Oberlinus retinuit *huc quoque et illuc.* Mox *exterrere*, ut est in cd. Flor. et vett. edd., dedit Pichena. Rhenanus e Bud. receperat *extrahere.*

fama quam pugna exterrere. Igitur Corbulo quaesito diu proelio 2
frustra habitus et exemplo hostium circumferre bellum coactus
dispartit vires, ut legati praefectique diversos locos pariter invaderent. simul regem Antiochum monet *proximas sibi praefecturas petere.* nam Pharasmanes, interfecto filio Rhadamisto quasi 3
proditore, quo fidem in nos testaretur, vetus adversus Armenios odium promptius exercebat. tuncque primum illecti Insechi, gens ante alias socia Romanis, avia Armeniae incursavit. Ita
consilia Tiridati in contrarium vertebant, mittebatque oratores 4
qui suo Parthorumque nomine expostularent, *cur datis nuper obsidibus redintegrataque amicitia, quae novis quoque beneficiis locum aperiret, vetere Armeniae possessione depelleretur? ideo nondum ipsum Vologesen commotum, quia caussa quam vi agere mallent. sin perstaretur in bello, non defore Arsacidis virtutem fortunamque saepius iam clade Romana expertam.* Ad ea Corbulo, sa- 5
tis comperto Vologesen defectione Hyrcaniae attineri, suadet Tiridati *precibus Caesarem aggredi: posse illi regnum stabile et res incruentas contingere, si omissa spe longinqua et sera praesentem potioremque sequeretur.*

XXXVIII. Placitum dehinc, *quia commeantibus invicem nuntiis nihil in summam pacis proficiebatur, colloquio ipsorum tempus locumque destinari. mile equitum praesidium* Tiridates *affore sibi* dicebat; *quantum Corbuloni cuiusque generis militum assisteret, non statuere, dum positis loricis et galeis in faciem pacis veniretur.* cuicunque mortalium, nedum veteri et provido duci, barba- 2

---

quasi proditore] Sic cdd. Flor. et Agr. Pichena dedit *proditore sui*, alii *prod. suo.* De re conf. XII, 47.

tuncque — — Insechi] *Tuncque* restituit Pichena e Flor. pro *tunc quoque.* — Vat. *Insechi*, Flor. *Insochi*, ed. pr. *Insichi*, ceterae ante Pichenam *Insichi.*

gens ante alias] Lipsio placet *gens haud alias.*

vertebant] Sic, ut Muretus voluerat, Ryckius e cdd. Antea erat *vertebantur.*

mallent] Sic Pichena e Flor. pro *mallet.*

Cap. 38. *in summam pacis*] Ita Faernus pro *in summa pacis;* Muretus delet *pacis* et retinet *in summam.* Conf. Freinshem. ad Hist. II, 16.

rae astutiae patuissent, ideo artum inde numerum finiri et hinc maiorem afferri, ut dolus pararetur: nam equiti sagittarum usu exercito si detecta corpora obiicerentur, nihil profuturam multi-
3 tudinem. dissimulato tamen intellectu *rectius de his quae in publicum consulerentur totis exercitibus coram dissertaturos* respondit. locumque delegit cuius pars altera colles erant clementer assurgentes, accipiendis peditum ordinibus, pars in planitiem porri-
4 gebatur, ad explicandas equitum turmas. dieque pacto prior Corbulo socias cohortes et auxilia regum pro cornibus, medio sextam legionem constituit, cui accita per noctem aliis ex castris tria milia tertianorum permiscuerat, una cum aquila, quasi ea-
5 dem legio spectaretur. Tiridates vergente iam die procul astitit, unde videri magis quam audiri posset. Ita sine congressu dux Romanus abscedere militem sua quemque in castra iubet.

XXXIX. Rex sive fraudem suspectans, quia plura simul in loca ibatur, sive ut commeatus nostros Pontico mari ac Tra-
2 pezunte oppido adventantes interciperet, propere discedit. Sed neque commeatibus vim facere potuit, quia per montes ducebantur praesidiis nostris insessos: et Corbulo, ne irritum bellum traheretur utque Armenios ad sua defendenda cogeret, exscindere parat castella. sibique, quod validissimum in ea praefectura, cognomento *Volandum*, sumit; minora Cornelio Flacco legato et
3 Insteio Capitoni castrorum praefecto mandat. Tum circumspe-

---

maiorem afferri] Ryckius recepit e cd *offerri*. Ed. pr. locum sic exhibet: *ideo artum non numerum finiri et huic maiores afferri*. I. F. Gronov. mavult *ferri*, i. e. permitti, concedi, tolerari.

ut dolus pararetur] Sic Pichena e cdd. Alii *patraretur*.

nam equiti] Vox *nam* abest Mss. tribus apud Broter. et Bud.

dissimulato tamen intellectu] Lipsius mavult *intellecta*, Acidalius *intellectum*. Non opus. Amat Tacitus talia substantiva. Vid. notata ad I, 10.

eadem legio] In Guelf. non apparet *eadem*.

adstitit] Cd. Agr. *abstitit*.

Cap. 39. *sibique quod*] *Quod* Guelf. non agnoscit.

Volandum] Ita ed. pr. et e Bud. Rhen. Mediae edd. et Guelf. *Vallandum*.

Insteio] Ita Flor. et ed. pr. Puteolan. dedit *Istcio*. Bud. *Iustello*.

ctis munimentis et quae expugnationi idonea provisis hortatur mi-
lites *ut hostem vagum neque paci aut proelio paratum, sed perfi-
diam et ignaviam fuga confitentem, exuerent sedibus gloriaeque
pariter et praedae consulerent.* tum quadripartito exercitu hos in 4
testudinem conglobatos subruendo vallo inducit, alios scalas moe-
nibus admovere, multos tormentis faces et hastas incutere iubet.
libratoribus funditoribusque attributus locus unde eminus glandes
torquerent, ne qua pars subsidium laborantibus ferret, pari un-
dique metu. tantus inde ardor certantis exercitus fuit, ut intra 5
tertiam diei partem nudati propugnatoribus muri, obices porta-
rum subversi, capta escensu munimenta omnesque puberes tru-
cidati sint, nullo milite amisso, paucis admodum vulneratis. et
imbelle vulgus sub corona venumdatum; reliqua praeda victoribus
cessit. Pari fortuna legatus ac praefectus usi sunt, tribusque una 6
die castellis expugnatis cetera terrore et alia sponte incolarum in
deditionem veniebant. unde orta fiducia caput gentis Artaxata
aggrediendi. nec tamen proximo itinere ductae legiones, quae
si amnem Araxen, qui moenia alluit, ponte transgrederentur, sub
ictum dabantur: procul et latioribus vadis transiere.

XL. At Tiridates pudore et metu, ne, si concessisset ob-
sidioni, nihil opis in ipso videretur, si prohiberet, impeditis lo-
cis seque et equestres copias illigaret, statuit postremo ostendere
aciem et dato die proelium incipere, vel simulatione fugae locum
fraudi parare. igitur repente agmen Romanum circumfundit, non 2
ignaro duce nostro, qui viae pariter et pugnae composuerat exer-
citum. latere dextro tertia legio, sinistro sexta incedebat, mediis
decumanorum delectis; recepta inter ordines impedimenta, et
tergum mile equites tuebantur, quibus iusserat *ut instantibus co-
minus resisterent, refugos non sequerentur.* in cornibus pedes, sa- 3
gittarius et cetera manus equitum ibat, productiore cornuum

---

pari undique metu] *Metu* Lipsius. *Motu* Flor. Bud. vett. edd.

Cap. 40. *dato die*] Pichena coniicit *claro die.*

resisterent] Guelf. *insisterent.*

pedes, sagittarius] Ed. pr. *pedites sagittariique.*

sinistro per ima collium, ut, si hostis intravisset, fronte simul et sinu exciperetur. assultare ex diverso Tiridates, non usque ad iactum teli, sed tum minitans tum specie trepidantis, si laxare
4 ordines et diversos consectari posset. ubi nihil temeritate solutum, nec amplius quam decurio equitum audentius progressus et sagittis confixus ceteros ad obsequium exemplo firmaverat, propinquis iam tenebris abscessit.

XLI. Et Corbulo castra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret obsidioque circumdaret, agitavit, concessisse illuc Tiridaten ratus. dein, postquam exploratores attulere *longinquum regis iter et Medi an Albani peterentur incertum*, lucem opperitur; praemissaque levis armatura, quae mu-
2 ros interim ambiret oppugnationemque eminus inciperet. sed oppidani portis sponte patefactis se suaque Romanis permisere. quod salutem ipsis tulit. Artaxatis ignis immissus, deletaque et solo adaequata sunt, quia nec teneri sine valido praesidio ob magnitudinem moenium nec id nobis virium erat quod firmando praesidio et capessendo bello divideretur: vel si integra et incustodita relinquerentur, nulla in eo utilitas aut gloria, quod capta es-
3 sent. adiicitur miraculum velut numine oblatum: nam cuncta extra tectis tenus sole illustria fuere; quod moenibus cingebatur, ita repente atra nube coopertum fulguribusque discretum est, ut
4 quasi infensantibus deis exitio tradi crederetur. Ob haec consalutatus *imperator* Nero, ex senatus consulto *supplicationes* habitae; *statuaeque et arcus et continui consulatus principi*, *utque in*-

productiore cornuum sinistro] Sic Lipsius, quem sequimur cum Bekkero. Rhenanus e Bud., *productior cornu in sinistro*. Usque ad Rhen. e Flor. legebatur, *productiore cornu in sinistro*. Ryckius, *productiore cornu sinistro*.

audentius] Cd. Agr. *ardentius*.

Cap. 41. *obsidioque*] Ita Flor. ed. pr. Ryckius, I. Gronov. *obsidioneque* Puteolan. ut in Bud.

adaequata] Sic pro *aequata* Ernestius ex ed. pr.

quia nec teneri] Ad *teneri* Ernestius recte e seqq. intelligit *poterant*. Grotius malebat *tenere*.

cuncta extra tectis tenus] Est haec Lipsii emendatio. Pichena et Ryckius *tectis hactenus*. Ante Pichenam ut in cd. Bud. *tecta hac tenus*.

fulguribus] Guelf. *fulgoribus*.

ter festos referretur dies quo patrata victoria, quo nuntiata, quo relatum de ea esset, aliaque in eandem formam decernuntur, adeo modum egressa ut C. Cassius de ceteris honoribus assensus, *si pro benignitate fortunae diis grates agerentur, ne totum quidem annum supplicationibus sufficere* disseruerit, *eoque oportere dividi sacros et negotiosos dies, quis divina colerent et humana non impedirent.*

XLII. Variis deinde casibus iactatus et multorum odia meritus reus, haud tamen sine invidia Senecae, damnatur. is fuit P. Suilius, imperitante Claudio terribilis ac venalis, et mutatione temporum non quantum inimici cuperent demissus, quique se nocentem videri quam supplicem mallet. eius opprimendi gratia re- 2
petitum credebatur senatus consultum poenaque Cinciae legis adversus eos qui pretio caussas oravissent. nec Suilius quaestu aut exprobratione abstinebat, praeter ferociam animi extrema senecta liber et Senecam increpans *infensum amicis Claudii, sub quo iustissimum exsilium pertulisset. simul studiis inertibus et iuvenum* 3
imperitiae suetum livere his, qui vividam et incorruptam eloquentiam tuendis civibus exercerent. se quaestorem Germanici, illum domus eius adulterum fuisse. an gravius existimandum sponte litiga- 4
toris praemium honestae operae assequi, quam corrumpere cubicula principum feminarum? qua sapientia, quibus philosophorum praeceptis intra quadriennium regiae amicitiae ter milies sestertium paravisset? Romae testamenta et orbos velut indagine eius capi, Italiam et provincias immenso fenore hauriri. at sibi labore quaesitam 5
et modicam pecuniam esse. crimen, periculum, omnia potius toleraturum quam veterem ac domi partam dignationem subitae felicitati summitteret.

---

colerent] Rhen. e Bud. *colerentur.*

Cap. 42. *livere his*] Omnes a Puteolano usque ad Pichenam *invidere his.* Pichena e Flor. *livere his;* ed. pr. *lividae his.* In antecedentibus *iuvenum* Rhen. ex ingenio scripsit pro *iuvenem.*

domi partam] *Domi* est I. Gronov. emendatio, quam cum Bekkero recepimus. In Flor. *dō*, unde Lipsius et Pich. *diu.* Puteol. *olim*, Rhen. *adeo.*

summitteret] Ita Lipsius. Alii *submittere.*

XLIII. Nec deerant qui haec iisdem verbis aut versa in de-
terius Senecae deferrent. repertique accusatores *direptos socios,*
cum Suilius provinciam Asiam regeret, ac publicae pecuniae pecu-
latum detulere. mox, quia inquisitionem annuam impetraverant,
brevius visum suburbana crimina incipi, quorum obvii testes
2 erant. ii *acerbitate accusationis Q. Pomponium ad necessitatem belli*
civilis detrusum, Iuliam Drusi filiam Sabinamque Poppaeam ad
mortem actas, et Valerium Asiaticum, Lusium Saturninum, Cor-
nelium Lupum circumventos; iam equitum Romanorum agmina
3 *damnata omnemque Claudii saevitiam* Suilio obiectabant. ille *nihil*
ex his sponte susceptum, sed principi paruisse defendebat, donec
eam orationem Caesar cohibuit, *compertum sibi* referens *ex com-*
mentariis patris sui nullam cuiusquam accusationem ab eo coactam.
4 tum *iussa Messallinae* praetendi et labare defensio: *cur enim ne-*
minem alium delectum, qui saevienti, impudicae, vocem praeberet?
puniendos rerum atrocium ministros, ubi pretia scelerum adepti sce-
5 *lera ipsa aliis delegent.* Igitur adempta bonorum parte (nam
filio et nepti pars concedebatur, eximebanturque etiam quae te-
stamento matris aut aviae acceperant) in insulas Baleares pelli-
tur, non in ipso discrimine, non post damnationem fractus ani-
mo; ferebaturque copiosa et molli vita secretum illud toleravisse.
6 filium eius Nerulinum aggressis accusatoribus per invidiam patris
et crimina repetundarum, intercessit princeps tamquam satis ex-
pleta ultione.

XLIV. Per idem tempus Octavius Sagitta plebei tribunus,
Pontiae mulieris nuptae amore vecors, ingentibus donis adulte-
rium et mox, ut omitteret maritum, emercatur, suum matrimo-
2 nium promittens ac nuptias eius pactus. sed ubi mulier vacua
fuit, nectere moras, *adversam patris voluntatem* caussari, reper-

---

Cap. 43. *aut versa*] Haec absunt a Mss. Bud. Guelf. aliis.
impetraverant] Sic Pich. e Flor. pro vulg. *impetraverat.*
suburbana crim. incipi] Walther. in obss. spec. II. p. 22. *subur-bana* explicat obvia, quae opponuntur longinquis. Ernestius scripsit *ur-bana.* Forsitan a Tacito scriptum est *sub urbana*, duabus vocibus.
delectum] In Bud. et aliis *electum*, in Guelf. *allectum.*
aviae] Ita Flor. In Bud. *avi.*

taque spe ditioris coniugis promissa exuere. Octavius contra modo conqueri modo minitari, *famam perditam, pecuniam exhaustam* obtestans, denique salutem, quae sola reliqua esset, arbitrio eius permittens. ac postquam spernebatur, *noctem unam ad* 3
solatium poscit, *qua delinitus modum in posterum adhiberet.* statuitur nox, et Pontia consciae ancillae custodiam cubiculi mandat. ille uno cum liberto ferrum veste occultum infert. tum, ut asso- 4
let in amore et ira, iurgia, preces, exprobratio, satisfactio: et pars tenebrarum libidine seposita. ex qua incensus nihil metuentem ferro transverberat et accurrentem ancillam vulnere absterret cubiculoque prorumpit. postera die manifesta caedes, haud ambiguus percussor: quippe mansitasse una convincebatur. sed 5
libertus *suum illud facinus* profiteri, *se patroni iniurias ultum esse.* commoveratque quosdam magnitudine exempli, donec ancilla ex vulnere refecta verum aperuit. postulatusque apud consules a patre interfectae, postquam tribunatu abierat, sententia patrum ex lege de sicariis condemnatur.

XLV. Non minus insignis eo anno impudicitia magnorum rei publicae malorum initium fecit. erat in civitate Sabina Poppaea, T. Ollio patre genita, sed nomen avi materni sumpserat, illustri memoria Poppaei Sabini, consulari et triumphali decore praefulgentis: nam Ollium honoribus nondum functum amicitia Seiani pervertit. huic mulieri cuncta alia fuere praeter honestum 2
animum. quippe mater eius, aetatis suae feminas pulchritudine

Cap. 44. *contra modo*] Utraque vox abest a Mss. Bud. et Guelf.
obtestans] Guelf. *ostentans.*
libidine seposita] Interpretantur *absumpta, exacta.*
ex qua incensus] Ita dedimus cum Bekkero. Ms. Flor. *et quastim census*, cd. Agr. et ed. pr. *et quaesiti census;* unde I. Gronov. facit, *et quasi incensus.* Ernestius tentat, *atque ita* vel *sic infensus.* Broter. *qua statim inc.* Bipont. *ex qua succensus;* Oberlin. *ex qua aestu inc.* Puteol. dedit *et questu inc.* In Bud. a pr. m. *quaestum census*, a sec. m. *quaestu incensus.* Forsitan Tacitus scripsit, *atque statim inc.*
ultum esse] Lipsius mavult *ultum isse.*
ex lege] Ita Ernestius pro *et lege.*
Cap. 45. *magnorum*] Sic pro *maiorum* e Flor. Pichena.
T. Ollio] Muretus notaverat suo in libro *T. Aelio.*

supergressa, gloriam pariter et formam dederat. opes claritudini generis sufficiebant. sermo comis nec absurdum ingenium: mo-
3 destiam praeferre et lascivia uti. rarus in publicum egressus idque velata parte oris, ne satiaret aspectum vel quia sic decebat. famae nunquam pepercit, maritos et adulteros non distinguens, neque affectui suo aut alieno obnoxia: unde utilitas ostenderetur,
4 illuc libidinem transferebat. igitur agentem eam in matrimonio Rufii Crispini equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit iuventa ac luxu, et quia flagrantissimus in amicitia Neronis habebatur. nec mora quin adulterio matrimonium iungeretur.

XLVI. Otho sive amore incautus, laudare *formam elegantiamque uxoris* apud principem, sive ut accenderet ac, si eadem femina potirentur, id quoque vinculum potentiam ei adiiceret. saepe auditus est consurgens e convivio Caesaris, *se ire ad illam, sibi concessam* dictitans *nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium*
2 *et gaudia felicium.* his atque talibus irritamentis non longa cunctatio interponitur. sed accepto aditu Poppaea primum per blandimenta et artes valescere, *imparem cupidini se et forma Neronis captam* simulans; mox acri iam principis amore ad superbiam vertens, si ultra unam alteramque noctem attineretur, *nuptam*

Rufii Crispini] Sic Ryckius et Ernestius. In codd. et vett. edd. *Ruffi Crispi.* Lipsius *Rufi Crispini.*

Cap. 46. *laudare formam — principem*] Acidalius haec verba post *adiiceret* poni vult, adversante Ernestio, qui tamen si placeat transpositio, malit illa verba statim poni post nomen *Othonis.*

vinculum potentiam ei adiiceret] Sic editi omnes praeter ed. pr. quae habet *id quoque vinculum potentiae adiiceret*, quae lectio Ernestio blanditur. Eandem ego quoque praefero, ita quidem, ut *potentiae* sit dativus et *potentiae adiicere* significet *potentiam augere.*

se ire etc.] In Ms. Flor. *seque ire.* Mox Bud. et Agr. *ubi concessam dictitaret.* In ed. pr. pro *sibi* est *ubi*, in aliis vett. edd. *ibi.* Heinsius (Collect. epist. Burm. t. IV. p. 671.) corrigebat: *cum consurgens — uni sibi — dictitaret;* similiter Ernestius, *cum surgens — dictitaret.*

cupidini se] Pronom. *se*, quod Heinsius deletum volebat, in Bud. secunda demum manus adiecit. Omisit Oberlinus.

esse se dictitans, nec posse matrimonium amittere, devinctum Othoni per genus vitae, quod nemo adaequaret. illum animo et cultu ma- 3
gnificum; ibi se summa fortuna digna visere. at Neronem pellice ancilla et assuetudine Actes devinctum nil e contubernio servili nisi abiectum et sordidum traxisse. Deiicitur familiaritate sueta, post 4
congressu et comitatu Otho; et ad postremum, ne in urbe aemulatus ageret, provinciae Lusitaniae praeficitur: ubi usque ad civilia arma non ex priore infamia sed integre sancteque egit, procax otii et potestatis temperantior.

XLVII. Hactenus Nero flagitiis et sceleribus velamenta quaesivit. suspectabat maxime Cornelium Sullam, socors ingenium eius in contrarium trahens callidumque et simulatorem interpretando. quem metum Graptus ex libertis Caesaris, usu et 2
senecta Tiberio abusque domum principum edoctus, tali mendacio intendit. Pons Mulvius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat; ventitabatque illuc Nero, quo solutius urbem extra lasciviret. igitur *regredienti per viam Flaminiam compositas* 3
insidias fatoque evitatas, quoniam diverso itinere Sallustianos in hortos remeaverit, auctoremque eius doli Sullam ementitur, quia forte redeuntibus ministris principis quidam per iuvenilem licentiam, quae tunc passim exercebatur, inanem metum fecerant. ne- 4
que servorum quisquam neque clientium Sullae agnitus; maximeque despecta et nullius ausi capax natura eius a crimine abhorrebat: perinde tamen quasi convictus esset, cedere patria et Massiliensium moenibus coerceri iubetur.

---

esse se] Guelf. omittit *se*. Vid. Ernest. ad XIV, 9. Mox pro *amittere* ed. Agr. exhibet *omittere*.

magnificum] Guelf. et alii cdd. *magnifico*. Pro *digna* in Guelf. Bud. a pr. m. Puteol. al. *dignam*.

ad postremum] Sic Bekker. cum Ms. Medic. Alii *postremo*.

aemulatus ageret] Grotius corrigit *aemulus*, Heinsius *angeret*.

Cap. 47. *Tiberio abusque*] Ita Lipsius. Alii *a Tiberio usque*. In edd. est *Tiberio avousque*.

Mulvius] Sic ed. Agr., non *Milvius*. Vid. Cort. ad Sall. Cat. 45.

ventitabat] Ms. Vat. et ed. pr. *ventabat*. Eadem edit. *solutus*.

maximeque] Copulam *que* Pichena restituit e Flor. Eadem exstat etiam in Guelf. et ed. pr.

XLVIII. Iisdem consulibus auditae Puteolanorum legationes, quas diversas ordo plebsque ad senatum miserant, illi *vim multitudinis, hi magistratuum et primi cuiusque avaritiam* increpantes.
2 cumque seditio ad saxa et minas ignium progressa necem et arma perliceret, C. Cassius adhibendo remedio delectus. quia severitatem eius non tolerabant, precante ipso ad Scribonios fratres ea cura transfertur, data cohorte praetoria, cuius terrore et paucorum supplicio rediit oppidanis concordia.

XLIX. Non referrem vulgatissimum senatus consultum, quo *civitati Syracusanorum egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur*, nisi Paetus Thrasea contra dixisset, praebuis-
2 setque materiem obtrectatoribus arguendae sententiae: *cur enim, si rem publicam egere libertate senatoria crederet, tam levia consectaretur? quin de bello aut pace, de vectigalibus et legibus, quibusque aliis Romana continentur, suaderet dissuaderetve? licere patribus, quotiens ius dicendae sententiae accepissent, quae vellent,*
3 *expromere relationemque in ea postulare. an solum emendatione dignum, ne Syracusis spectacula largius ederentur? cetera per omnes imperii partes perinde egregia quam si non Nero, sed Thrasea re-*

Cap. 48. *ordo plebsque*] Puteol. scripserat *senatorius ordo*, quod additamentum primus I. F. Gronov. delevit. Cd. Flor. *plebs*, copula supra scripta: ed. pr. *plebs et ordo*, ceterae *ordo plebesque*. Bud. Guelf. aliique apud Brot. *divisas* pro *diversas*.

ad saxa et minas] Hanc vulgatam scripturam retinui. Bekker. cum Oberlino e Bud. *ad saxa, ad minas*.

perliceret] Sic Puteol. In ed. pr. *pelliceret*. Tacite post Lipsium receptum *proliceret*.

Cap. 49. *materiem*] Sic Flor. et Bud. Vulgo *materiam*.

quibusque aliis Romana continentur] *Continentur* est in Guelf. et ed. Puteol., *continetur* in ed. pr., *contineretur* in Bud. unde Rhen. legi vult *continerentur*. Lipsius proponit, *res Romana continetur*.

suaderet dissuaderetve?] Haec lectio, quae iam in Lipsii edd. exstat, unde sumpta sit, non constat. Nam in edd. pr. Rhenan. e Bud. et seqq. est, *suadere dissuadereve licere*. sic etiam Puteol. Beroald. Alciat., nisi quod *ve* omittunt.

quam si non] Acidalius vult *quasi non*, sicque in ed. pr.

*gimen eorum teneret? quod si summa dissimulatione transmitteren-
tur, quanto magis inanibus abstinendum?* Thrasea contra, ratio- 4
nem poscentibus amicis, *non praesentium ignarum* respondebat
*eiusmodi consulta corrigere, sed patrum honori dare, ut manifestum
fieret magnarum rerum curam non dissimulaturos, qui animum
etiam levissimis adverterent.*

L. Eodem anno crebris populi flagitationibus immodestiam
publicanorum arguentis dubitavit Nero *an cuncta vectigalia omitti
iuberet, idque pulcherrimum donum generi mortalium daret.* sed 2
impetum eius multum prius laudata *magnitudine animi* attinuere
senatores, *dissolutionem imperii* docendo, *si fructus quibus res
publica sustineretur deminuerentur: quippe sublatis portoriis se-
quens ut tributorum abolitio expostularetur. plerasque vectigalium* 3
*societates a consulibus et tribunis plebis constitutas acri etiam po-
puli Romani tum libertate; reliqua mox ita provisa, ut ratio quae-
stuum et necessitas erogationum inter se congruerent. temperandas
plane publicanorum cupidines, ne per tot annos sine querela tolerata
novis acerbitatibus ad invidiam verterent.*

LI. Ergo edixit princeps *ut leges cuiusque publici, occultae ad id tempus, proscriberentur; omissas petitiones non ultra annum resumerent; Romae praetor, per provincias, qui pro praetore aut consule essent, iura adversus publicanos extra ordinem redderent;*

---

quod si] *Quod* pro *quae* scripsit I. Gronov. e Flor. addicentibus Bud. Agr. ed. pr.

Cap. 50. *vectigalia omitti*] Id est, aboleri. Etiam Sueton. Vesp. 16. dixit *omissa vectigalia.* Sunt autem *vectigalia* h. l. portoria. Vid. Burmann. de Vect. P. R. c. 5. p. 66.

vectigalium societates] Rhen. malit *vect. necessitates*, quod probant Muretus Acidaliusque.

acri etiam p. R. tum lib.] Partic. *tum* e Bud. addit Rhenan. eademque exstat etiam in ed. pr. Ursinus e cd. vet. profert, *acri etiam tum P. R. lib.* solentque hae particulae ita iuxta se poni.

necessitas erogationum] *Erogationum* pro *irrogationum* reposuit Rhen. In ed. pr. *errogationum.*

Cap. 51. *leges cuiusque publici*] *Publicum* h. l. est τὸ δημόσιον, τελωνία, vectigal.

militibus immunitas servaretur, nisi in iis quae veno exercerent;
2 aliaque admodum aequa, quae brevi servata, dein frustra habita sunt. manet tamen abolitio quadragesimae quinquagesimaeque, et quae alia exactionibus illicitis nomina publicani invenerant. Temperata apud transmarinas provincias frumenti subvectio; et *ne censibus negotiatorum naves ascriberentur tributumque pro illis penderent*, constitutum.

LII. Reos ex provincia Africa, qui proconsulare imperium illic habuerant, Sulpicium Camerinum et Pomponium Silvanum absolvit Caesar, Camerinum adversus privatos et paucos, sae-
2 vitiae magis quam captarum pecuniarum crimina obiicientes. Silvanum magna vis accusatorum circumsteterat poscebatque *tempus evocandorum testium:* reus *illico defendi* postulabat. valuitque pecuniosa orbitate et senecta, quam ultra vitam eorum produxit, quorum ambitu evaserat.

LIII. Quietae ad id tempus res in Germania fuerant ingenio ducum, qui pervulgatis triumphi insignibus maius ex eo decus sperabant, si pacem continuavissent. Paullinus Pompeius et
2 L. Vetus ea tempestate exercitui praeerant. ne tamen segnem militem attinerent, ille inchoatum ante tres et sexaginta annos a Druso aggerem coercendo Rheno absolvit, Vetus Mosellam atque Ararim facta inter utrumque fossa connectere parabat, ut copiae per mare, dein Rhodano et Arare subvectae per eam fossam, mox fluvio Mosella in Rhenum, exin Oceanum decurrerent, sublatisque itinerum difficultatibus navigabilia inter se oc-
3 cidentis septentrionisque littora fierent. invidit operi Aelius Gra-

exactionibus] Sic Rhenan. pro *exauctionibus.*

Cap. 52. *habuerant*] Sic Rhenan. pro *habuerunt.*

vitam eorum] Sic pro *eorum vitam* Ernestius e Flor. et ed. pr. Denique *ambitu* pro *ambitum* dedit Rhen. e Bud.

Cap. 53. *aggerem*] Conf. Hist. V, 19. ibique Ernestius.

exin Oceanum] Ed. pr. *dein.* Pichena volebat *et in.*

itinerum difficultatibus] In Flor. et Oxon. *itineris.*

Aelius Gracilis] In libris scriptis *Aelius Gracchus.* In ed. pr. *eius Gracilis.* Ante Lipsium edebatur *Helius.*

cilis Belgicae legatus, deterrendo Veterem *ne legiones alienae provinciae inferret studiaque Galliarum affectaret, formidolosum id imperatori* dictitans, quo plerumque prohibentur conatus honesti.

LIV. Ceterum continuo exercituum otio fama incessit *ereptum ius legatis ducendi in hostem.* eoque Frisii iuventutem saltibus aut paludibus, imbellem aetatem per lacus admovere ripae,
agrosque vacuos et militum usui sepositos insedere, auctore Verrito et Malorige, qui nationem eam regebant, in quantum Germani regnantur. iamque fixerant domos, semina arvis intulerant, 2
utque patrium solum exercebant, cum Dubius Avitus, accepta a
Paullino provincia, minitando *vim Romanam, nisi abscederent*
Frisii veteres in locos aut novam sedem a Caesare impetrarent, perpulit Verritum et Malorigen preces suscipere. profectique Ro- 3
mam, dum aliis curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea
quae barbaris ostentantur intravere Pompeii theatrum, quo magnitudinem populi viserent. illic per otium (neque enim ludicris 4
ignari oblectabantur) dum *consessum caveae, discrimina ordinum,*
quis eques, ubi senatus percunctantur, advertere quosdam cultu
externo in sedibus senatorum; et *quinam forent* rogitantes, postquam audiverant *earum gentium legatis id honoris datum, quae virtute et amicitia Romana praecellerent, n u l l o s m o r t a l i u m a r m i s a u t f i d e a n t e G e r m a n o s e s s e* exclamant, degrediunturque et inter patres considunt. quod comiter a visentibus 5
exceptum, quasi impetus antiqui et bona aemulatione. Nero civitate Romana ambos donavit, *Frisios decedere agris* iussit. atque

---

Veterem] Sic Rhenan. cum Flor. et Agr. pro *Vetere.*

quo — prohibentur] E Ms. scribendi compendio Pichena elicit *quomodo*. In cdd. Bud. Agr. est *continentur* pro *prohibentur.*

Cap. 54. *in quantum Germani regnantur*] Sic Pichena e cd. Flor. pro *in qua tum Germani regnabant.*

degrediunturque] Sic Pich. e Flor. pro *digrediunturque.*

quasi impetus — aemulatione] I. F. Gronov. locum sic accipit: *quasi* quod esset *impetus antiqui et bona aemulatione* fieret. Rhen. dedit *aemulatio.*

illis aspernantibus auxiliaris eques repente immissus necessitatem attulit, captis caesisve qui pervicacius restiterant.

LV. Eosdem agros Ansibarii occupavere, validior gens, non modo sua copia, sed adiacentium populorum miseratione, quia
2 pulsi a Chaucis et sedis inopes tutum exsilium orabant. aderatque iis clarus per illas gentes et nobis quoque fidus, nomine Boiocalus, *vinctum se rebellione Cherusca iussu Arminii* referens, *mox Tiberio et Germanico ducibus stipendia meruisse; et quinquaginta annorum obsequio id quoque adiungere, quod gentem suam*
3 *ditioni nostrae subiiceret. quotam partem campi iacere, in quam pecora et armenta militum aliquando transmitterentur? servarent sane receptos gregibus inter hominum famam; modo ne vastitatem et solitudinem mallent quam amicos populos. Chamavorum quon-*
4 *dam ea arva, mox Tubantum et post Usipiorum fuisse. sicuti caelum diis, ita terras generi mortalium datas; quaeque vacuae, eas publicas esse.* solem deinde respiciens et cetera sidera vocans quasi coram interrogabat *vellentne contueri inane solum? potius mare superfunderent adversus terrarum ereptores.*

LVI. Et commotus his Avitus, *patienda meliorum imperia: id diis, quos implorarent, placitum, ut arbitrium penes Romanos*

Cap. 55. *Ansibarii*] Bud. *Amsibarii*, ed. pr. *Ansivarii*, et infra *Ampsivarii*.

Boiocalus] Ed. pr. *Boiaculus*, Guelf. *Biocalus*.

et quinquaginta] Revocavi *et* e cdd. Flor. Agr. Bud.

receptos — inter hom. famam] Freinshem. edidit *receptus* et *famem*. Lipsius malit *exceptos — famem*. Non opus. Intelliguntur *agri recepti de Frisiis*. *Hominum famam* autem, vel *famam* pro locis habitatis illam aetatem dixisse docuit Gronov. Obss. I, 4. p. 35, sq. Bekker. cum Bipont. pro *inter* dedit *intra*.

quaeque vacuae] Rhen. dedit *quaeque vacuae sint*. Pich. auctoritate cd. Flor. sustulit *sint*. I. F. Gronov. suspicatur Tacitum scripsisse *quasque vacuas, eas* etc. De substantivo verbo inculcando vid. Beier. ad Cic. de Off. I. p. 57.

deinde respiciens] *Respiciens* (i. e. adspiciens) inde a Puteol. omnes. Rhen. coniiciebat *aspiciens*. In cdd. et ed. pr. *despiciens*. Pro *deinde* Guelf. *idem*.

Cap. 56. *et commotus* etc.] Lipsius haec ita legit: *nec commotus — imperia ait. Dis quos* etc.

maneret, quid darent, quid adimerent, neque alios iudices quam se ipsos paterentur; haec in publicum Ansibariis respondit, ipsi 2
Boiocalo *ob memoriam amicitiae daturum agros.* quod ille ut proditionis pretium aspernatus addidit *deesse nobis terra in qua vivamus, in qua moriamur, non potest.* atque ita infensis utrimque animis discessum. Illi Bructeros, Tencteros, ulteriores etiam 3
nationes socias bello vocabant. Avitus scripto ad Curtilium Manciam superioris exercitus legatum, *ut Rhenum transgressus arma a tergo ostenderet,* ipse legiones in agrum Tencterum induxit, *excidium* minitans, *nisi caussam suam dissociarent.* igitur absisten- 4
tibus his pari metu exterriti Bructeri et ceteris quoque aliena pericula defendentibus sola Ansibariorum gens retro ad Usipios et Tubantes concessit. quorum terris exacti, cum Chattos, dein Cheruscos petissent, errore longo, hospites, egeni, hostes, in alieno, quod iuventutis erat, caeduntur; imbellis aetas in praedam divisa est.

LVII. Eadem aestate inter Hermunduros Chattosque certatum magno proelio, dum flumen gignendo sale fecundum et conterminum vi trahunt, super libidinem cuncta armis agendi religione insita, *eos maxime locos propinquare caelo precesque mortalium a deis nusquam propius audiri, inde indulgentia numinum illo* 2
in amne illisque silvis salem provenire, non ut alias apud gentes,

---

quid darent, quid adimerent] Ms. Guelf. et duo alii ap. Brot. *qui darent, qui adimerent.*

quam se ipsos] I. F. Gronov. malit deleri *se*, ut *ipsos* referatur ad *deos.*

deesse nobis terra etc.] Sic Rhen. de coniectura, addicente cd. Agr. Ed. pr. *deesere nobis terram vivam;* Puteol. *deesse nobis terra viva;* etiam cdd. Flor. Guelf. *terram vivam*, unde fecit Gronov. *terra in vitam*, quod Bipontini recepere. Walther. in obss. spec. I. p. 18. hunc locum commode sic constituit: *deesse nobis terra, ut vivamus; in qua moriamur, non potest.*

absistentibus] Sic Rhen. e Bud. pro *assistentibus.*

exterriti Bructeri] Sic Flor. et ed. pr. Alii *exterritis Bructeris.*

pericula defendentibus] Sic Flor. aliique cdd. ed. pr. Vulgata a Rhen. inducta *deserentibus.* Superiores edd. *deferentibus.*

Cap. 57. *libidinem*] Sic Rhen. pro *libidine.*

eluvie maris arescente unda, sed super ardentem arborum struem fusa ex contrariis inter se elementis, igne atque aquis, concretum.
3 sed bellum Hermunduris prosperum, Chattis exitio fuit, quia *victores diversam aciem Marti ac Mercurio* sacravere, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur. Et minae quidem ho-
4 stiles in ipsos vertebant. sed civitas Iuhonum socia nobis malo improviso afflicta est. nam ignes terra editi villas, arva, vicos passim corripiebant ferebanturque in ipsa conditae nuper colo-
5 niae moenia. neque exstingui poterant, non si imbres caderent, non fluvialibus aquis aut quo alio humore, donec inopia remedii et ira cladis agrestes quidam eminus saxa iacere, dein residentibus flammis propius suggressi ictu fustium aliisque verberibus ut feras absterrebant: postremo tegmina corpori derepta iniiciunt, quanto magis profana et usu polluta, tanto magis oppressura ignes.

---

arescente unda, sed] Muretus *arescente, sed unda.*

ex contrariis inter se elementis] *Ex* deletum a Rhenano. Pichena auctoritate cd. Flor. restituit. *Concretum* pro *concreta* est Lipsii emendatio.

exitio fuit] Pichena e Flor. *exitiosius.* Ed. pr. *exitiosum.* Bud. *exitiosum fuit.* Quod nos dedimus, est in omnibus edd. usque ad Pichenam.

cuncta victa] Danesius coniecit *cuncta viva.* I. F. Gron. *cuncti victi.* Alii *cum ita victa.* — Pro *vertebant*, quod est in Ms. Flor. et ed. pr., vulgo *vertebantur.*

Iuhonum] Mss. Flor. aliique *Vibonum. Iuhonum* habet Puteol. N. Heinsius coniiciebat *Ubiorum*, Ryckius *Aeduorum*, Rhenan. *Bibonum*, Wüstemann. *Tubonum* vel *Tubantorum.*

ignes terra editi etc.] Conf. liber sic inscriptus: *Gibt Tacitus einen historischen Beweis von vulkan. Eruptionen am Niederrhein? Von D. I. Nöggerath.* Bonn, 1824. 8. — Pro *corripiebant* in ed. pr. *arripiebant.*

non fluvialibus aquis etc.] Puteol. dedit, *non si fluv. aquis aut quo alio hum. niterentur*, eademque est scriptura in edd. Lipsii, Pichenae, Gronovii. Etiam in Guelf. est *niterentur*; sed a cdd. Flor. Bud. ed. pr. haec vox abest, quamobrem Ernestius delevit, delevit etiam *si* ante *fluvialibus.* In Ms. Agr. *perfunderentur*, Oxon. *uterentur.*

et usu] Veteres edd. praeter primam, et codex Guelf. addunt *viliori.*

LVIII. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quae super octingentos et quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus et arescente trunco deminutam prodigii loco habitum est, donec in novos fetus revivesceret.

Cap. 58. *et quadraginta*] Lipsius emendat *et triginta*, quod Bipontini receperunt. Rhenan. coniicit *perennans*, quoniam in Bud. post *ante* additur *per*.

reviresceret] Sic Pich. e Flor. Superiores *reviviceret*, non male, cum praecedat *mortuis ramalibus*.

ANNALIUM

LIBER QUARTUS DECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. Nero matris caedem agitat, incitante Poppaea. 2. Agrippina incestum tentat; an Nero potius? 3. de caede matris deliberat Nero. Aniceti consilium. 4. Agrippinae cum Nerone scelus celante convivium. 5. mari mergenda aegre evadit. Acerronia remis conficitur. 6. Agrippina dissimulat. 7. Nero trepidat, cum Burro et Seneca deliberat. Anicetus caedem Agrippinae suscipit et 8. perpetrat. 9. Agrippinae viles exsequiae. 10. Nero conscientia vecors adulatione erigitur. 11. litteris ad senatum matrem etiam post fata criminatur. 12. senatus turpiter adulatur. Thrasea Paetus virum se praestat. Nero mite ingenium affectat.

13. Urbem intrat anxius; blanditias expertus, in omnes libidines se effundit; 14. citharoedus, auriga, nobiles ad paria flagitia adigit. 15. Iuvenalia. Nero in scena. Augustanos conscribit. 16. carmina pangit. philosophos ridet. 17. Caedes inter Nucerinos et Pompeianos occasione gladiatorii spectaculi. 18. Blaesus damnatur. Strabo absolvitur. 19. mors Domitii Afri, M. Servilii. 20. Quinquennale

ludicrum Romae. varia de ludis fama; eorum vituperia, 21. laudes et excusatio. Nero eloquentiae victor. 22. portentis commotus Rubellium Plautum in exsilium agit.

23. Corbulo Mardorum latrocinia punit. 24. percussorem vitat, Tigranocerta capit. 25. Hyrcanos in societatem recipit. 26. Tiridaten arcet ab Armenia, quam tradit Tigrani. Syriae praeficitur. 27. Puteoli, Tarentum, Antium coloniae. 28. Comitia praetoria. Vibius damnatus.

29. Clades Britannica. Suetonius Monam invadit, 30. incolas domat. 31. Iceni Boadicea duce et Trinobantes rebellant, 32. Camulodunum expugnant, Petilium Cerialem cum nona legione fundunt, 33. a Suetonio desertum Londinium et Verulamium spoliant, cives et socios Romanorum trucidant. 34 — 37. Boadiceam ferocientem superat Suetonius. ipsa veneno vitam finit. Poenius Postumus gladio se transigit. 38. Classicianus Suetonio discors res turbat. 39. missus Polycletus hostibus est irrisui. Suetonio Petronius Turpilianus successor datus.

40. 41. Ob falsum testamentum damnati. 42. Pedanius Secundus urbis praefectus a servis caesus. 43. 44. in eos lege agi vult C. Cassius, et 45. contra aliorum sententiam obtinet. populum supplicio renitentem Nero increpat. 46. Tarquitius Priscus damnatus. census per Gallias actus. 47. mors et laus Memmii Reguli. 48. Antistius maiestatis delatus, 49. a Thrasea defensus. 50. Fabricius Veiento calumniae reus Italia pellitur.

51. Burri mors, laus, successores Rufus et Tigellinus. 52 — 54. criminationes discutere parat Seneca apud Caesarem et commeatum petit: qui 55. 56. subdole respondet. 57 — 59. Rufum imminuit Tigellinus, Plauto et Sullae periculum struit: eos opprimit.

60. Nero ducta Poppaea Octaviam amolitur. tum hanc revocat, 61. laetante populo. Poppaeae mox honos repositus. eius doli. 62 — 64. Aniceti scelere Octavia in exsilium pulsa necatur in Pandateria: temporum infelicitas. 65. libertos Doryphorum et Pallantem veneno tollit Nero. Seneca incusatur. Piso Neroni insidiatur.

Gesta haec annis circiter quattuor, C. Vipstano, C. Fonteio Capitone; imp. Nerone IV, Cosso Cornelio Lentulo; C. Caesonio Paeto, C. Petronio Turpiliano; P. Mario Celso, L. Asinio Gallo coss.

I. C. Vipstano, Fonteio coss. diu meditatum scelus non ultra Nero distulit, vetustate imperii coalita audacia et flagrantior in dies amore Poppaeae, quae sibi matrimonium et discidium Octaviae incolumi Agrippina haud sperans crebris criminationibus, aliquando per facetias incusare principem et *pupillum* vocare, *qui iussis alienis obnoxius non modo imperii, sed libertatis etiam indigeret. cur enim differri nuptias suas?* 2 *formam scilicet displicere et triumphales avos; an fecunditatem et verum animum timeri, ne uxor saltem iniurias patrum, iram populi adversus superbiam avaritiamque matris aperiat?* 3 *quodsi nurum Agrippina non nisi filio infestam ferre posset, reddatur ipsa Othonis coniugio. ituram quoquo terrarum, ubi audiret potius contumelias imperatoris quam viseret periculis eius immixta.* 4 Haec atque talia lacrimis et arte adulterae penetrantia nemo prohibebat, cupientibus cunctis infringi matris potentiam, et credente nullo usque ad caedem eius duratura filii odia.

Cap. 1. *C. Vipstano*] Sic Ernestius cum I. Gronov. et Ryckio, quod verum esse arguunt inscriptiones. In cdd. et vett. edd. *Vipsano.* Recentiores ut Lipsius, I. F. Gronov. *Vipsanio.* Conf. interpr. ad Hist. III, 9. Hic praeterea suspicatur a Tacito esse *Caiis.*

flagrantior] Acidalius volebat *flagrantiore*, quod etiam Ernestius melius putat. Quo iure, non intelligo. Sic XIII, 45. *flagrantissimus in amicitia Neronis.*

discidium] Puteolan. *dissidium.*

incusare — vocare] Ita Lipsius, quem cum Bekkero sequimur. In cdd. et vett. edd. *incusaret — vocaret.*

an fecunditatem timeri,] Revocavi distinctionem, qualis erat ante Lipsium; nam hic interrogandi signum post *animum* posuit. Verum ex vetere distinctione verba, *ne uxor saltem — aperiat*, optime cum iis quae sequuntur, cohaerent; estque *verus animus* ea virtus, quam nos vocamus *Aufrichtigkeit*, non *verus amor.*

posset, reddatur] Hanc vulgatam scripturam cum Bekkero retinui. *Quodsi — posset* auctor ex sua persona scribit, quippe cui haec praeterita essent. *Reddatur ipsa*, dicta sunt ex Poppaeae persona. Quare utitur tempore praesenti. Sic Walther. in obss. spec. I. p. 18, sq. Oberl. scripsit *possit*, quod volebat Acidalius; Ernestius praefert *posset, redderetur*; quae est altera ab Acidalio proposita ratio.

II. Tradit Cluvius *Agrippinam ardore retinendae potentiae eo usque provectam, ut medio diei, cum id temporis Nero per vinum et epulas incalesceret, offerret se saepius temulento comptam*
2 *et incesto paratam. iamque lasciva oscula et praenuntias flagitii blanditias annotantibus proximis, Senecam contra muliebres illecebras subsidium a femina petivisse, immissamque Acten libertam, quae, simul suo periculo et infamia Neronis anxia, deferret pervulgatum esse incestum gloriante matre, nec toleraturos milites profani principis imperium.* Fabius Rusticus *non Agrippinae sed Neroni cupitum id* memorat, *eiusdemque libertae astu disiectum.*
3 sed quae Cluvius, eadem ceteri quoque auctores prodidere, et fama huc inclinat, seu concepit animo tantum immanitatis Agrippina, seu credibilior novae libidinis meditatio in ea visa est, quae puellaribus annis stuprum cum Lepido spe dominationis admiserat, pari cupidine usque ad libita Pallantis provoluta et exercita ad omne flagitium patrui nuptiis.

III. Igitur Nero vitare secretos eius congressus, abscedentem in hortos aut Tusculanum vel Antiatem in agrum laudare, *quod otium lacesseret.* postremo, ubicunque haberetur, praegravem ratus, interficere constituit, hactenus consultans, *veneno an*
2 *ferro vel qua alia vi.* placuitque primo venenum. sed inter epulas principis si daretur, referri ad casum non poterat tali iam Britannici exitio; et ministros tentare arduum videbatur mulieris usu scelerum adversus insidias intentae; atque ipsa praesumendo
3 remedia munierat corpus. ferrum et caedes quonam modo occultaretur, nemo reperiebat; et ne quis illi tanto facinori delectus iussa sperneret, metuebat. Obtulit ingenium Anicetus libertus,

---

Cap. 2. *Agrippinam ardore ret. pot.*] Hoc ordine Ms. Corb. Alii omnes *ardore retin. Agripp. potent.*

lasciva] Sic iam Puteol., item ed. Bud. Ex Beroald. ed. in alias venit *lascivia.*

et praenuntias] Copulam *et*, quam etiam ed. pr. agnoscit, Pich. e cd. Flor. addidit. Ante Rhen. legebatur *flagitiis.*

concepit] Sic pro *conceperit* reposuit Ernestius e cdd. Flor. Bud. ed. pr.

classi apud Misenum praefectus et pueritiae Neronis educator ac mutuis odiis Agrippinae invisus. ergo *navem posse componi* docet, 4 *cuius pars ipso in mari per artem soluta effunderet ignaram. nihil tam capax fortuitorum quam mare, et si naufragio intercepta sit, quem adeo iniquum, ut sceleri assignet quod venti et fluctus deliquerint? additurum principem defunctae templum et aras et cetera ostentandae pietati.*

IV. Placuit sollertia, tempore etiam iuta, quando Quinquatruum festos dies apud Baias frequentabat. illuc matrem elicit *ferendas parentum iracundias et placandum animum* dictitans, quo rumorem reconciliationis efficeret, acciperetque Agrippina, facili feminarum credulitate ad gaudia. venientem dehinc obvius in lit- 2 tora (nam Antio adventabat) excipit manu et complexu ducitque Baulos. id villae nomen est, quae promontorium Misenum inter et Baianum lacum flexo mari alluitur. stabat inter alias navis or- 3 natior, tamquam id quoque honori matris daretur: quippe sueverat triremi et classiariorum remigio vehi. ac tum invitata ad epulas erat, ut occultando facinori nox adhiberetur. satis consti- 4 tit exstitisse proditorem et Agrippinam auditis insidiis, an crederet ambiguam, gestamine sellae Baias pervectam. ibi blandimentum sublevavit metum: comiter excepta superque ipsum col-

---

Cap. 3. *classi*] Cd. Bud. et vett. edd. praeter primam *classis*.
pietati] *Pietatis* est in Mss. ap. Brot. in Agr. et edd. recentioribus praeter I. Gronovii.

Cap. 4. *iuta*] Sic pro *adiuta* e cdd. scripsit Lipsius.
acciperetque Agrippina] Est Freinshemii correctio. Edd. vett. cum Bud. *acc. Agrippinam — venientem. dehinc* etc. In ed. pr. *Agrippina*, oratione tamen post *venientem* interpuncta. Pichena scribit *deciperet*, quod probat Lipsius, nisi placeat *alliceretque*. Lipsio assentitur Ernestius. — Pro *in littora* Pich. mavult *in littore*.
honori matris] I. Gron. suspicatur *honoris matri;* nam in cdd. et ed. pr. est *matri*.
Baias] In cdd. et ed. pr. *Baulos*, quod recte repudiatur; nam Baulis sella pervecta est Baias.
blandimentum sublevavit etc.] I. F. Gron. suspicatur, *ibi blandimenta sublevarunt metum comiter exceptae superque ipsum collocatae*.

5 locata. nam pluribus sermonibus modo familiaritate iuvenili Nero et rursus adductus, quasi seria consociaret, tracto in longum convictu prosequitur abeuntem, artius oculis et pectori haerens, sive explenda simulatione, seu periturae matris supremus aspectus quamvis ferum animum retinebat.

V. Noctem sideribus illustrem et placido mari quietam quasi convincendum ad scelus dii praebuere. nec multum erat progressa navis, duobus e numero familiarium Agrippinam comitantibus, ex quis Crepereius Gallus haud procul gubernaculis astabat, Acerronia super pedes cubitantis reclinis *poenitentiam filii et reciperatam matris gratiam* per gaudium memorabat, cum dato signo ruere tectum loci multo plumbo grave; pressusque Crepe-
2 reius et statim exanimatus est. Agrippina et Acerronia eminentibus lecti parietibus ac forte validioribus quam ut oneri cederent, protectae sunt. nec dissolutio navigii sequebatur turbatis omni-
3 bus et quod plerique ignari etiam conscios impediebant. Iussum dehinc remigibus *unum in latus inclinare atque ita navem submer-*
4 *gere.* sed neque ipsis promptus in rem subitam consensus et alii

---

explenda simulatione] Lipsius et Pichena malunt *explendae simulationi*. Quod probo. Similes locos collegit *Günther*. in Athenaeo. Vol. II. fasc. 2. p. 276. Locus III, 19. huic non est geminus.

Cap. 5. *ex quis*] Sic Mss. Flor. Agr. et ed. pr. Alii, etiam Bud. *quibus*. Mox *Acerronia* ed. pr. pro *Aceronia*. Conf. Suet. Tib. 73.

reciperatam] In quibusdam Mss. et ed. pr. *recuperatam*. Conf. de utraque forma Walch. ad Agric. p. 231. Pro *matris* volebant *matri* Faernus et Heinsius.

exanimatus est] Sic cdd. et edd. vett. In aliis *est* deest. Pichena coniicit, *exanimatus. At Agripp.*

eminentibus lecti parietibus — cederent] Cdd. Agr. Bud. alii ap. Brot. item ed. pr. clare habent *lecti*, non *tecti*. Mox *quam ut* est Pichenae a recentioribus recepta emendatio. In cdd. et vett. edd. est *quam vis*; ad cuius similitudinem propius accedit *quam qui*.

iussum] In pluribus cdd. et vett. edd. est *visum*, quod cum Ernestio etiam Bekker. dedit. Aliquot tamen libri *iussum*, quod dedimus cum Puteol., Pichena, aliis. Non poterant remiges iniussi animum inducere ad navigium submergendum, neque mirum, si non ab omnibus prompte et unanimi consensu tali mandato est satisfactum. Mox *unum* deest in ed. Agr. et commode deest.

contra nitentes dedere facultatem lenioris in mare iactus. verum 4
Acerronia imprudens, dum *se Agrippinam esse utque subveniretur matri principis* clamitat, contis et remis et, quae fors obtulerat, navalibus telis conficitur. Agrippina silens eoque minus agnita unum tamen vulnus humero excepit. nando, deinde occursu lenunculorum Lucrinum in lacum vecta villae suae infertur.

VI. Illic reputans ideo se fallacibus litteris accitam et honore praecipuo habitam, quodque littus iuxta, non ventis acta, non saxis impulsa navis summa sui parte veluti terrestre machinamentum concidisset; observans etiam Acerroniae necem, simul suum vulnus aspiciens: solum insidiarum remedium esse, si non intelligerentur, misitque libertum Agerinum, qui nuntiaret filio *benignitate deum et fortuna eius evasisse gravem casum; orare ut quamvis periculo matris exterritus visendi curam differret; sibi ad praesens quiete opus.* atque interim, securitate simulata, medicamina vulneri et fomenta corpori adhibet; *testamentum Acerroniae requiri bonaque obsignari* iubet. id tantum non per simulationem. 2

VII. At Neroni nuntios patrati facinoris opperienti affertur *evasisse ictu levi sauciam, et hactenus adito discrimine ne auctor*

---

lenioris in mare iactus] Id est, dedere facultatem, ut Agrippinam minori vi in mare iacerent.

imprudens] In Mss. Flor. Bud. a pr. m. et ed. pr. *imprudentia*. Quod sequitur *utque* Ernestius recepit e cdd. Flor. et Bud. pro *et ut*. In Guelf. et ed. pr. est *ut* sine *et*.

et quae fors] Ante Pichenam legebatur *sors*, in Guelf. *quaeque sors*.

lenunculorum] Sic cdd. et edd. ante Rhen. qui induxit *lembunculorum*.

vecta — infertur] Ita Pich. e Flor. Antea legebatur *vectam — inferunt*.

Cap. 6. *misitque*] Ita cdd. et veteres edd. quare restituimus pro *misit*, quod induxit Rhenanus. Ryckius post verba *remedium esse* e cd. Agr. inseruit *putavit*. Sed hoc verbum non inserendum, sed mente est supplendum. Similiter c. 7. ad *obtestans* est supplendum *dixit*. Ad verbum *intelligerentur* Oberlin. recte intelligit *insidiae*.

id tantum non] Vocula *non* abest a quibusdam Mss. et ed. pr. Cd. Guelf. *id tamen per simulat.*

Cap. 7. *adito discrim.*] *Adito* Rhen. de coniectura pro *addito*.

dubitaretur. tum pavore exanimis, et *iam iamque affore obtestans vindictae properam, sive servitia armaret vel militem accenderet, sive ad senatum et populum pervaderet, naufragium et vulnus et interfectos amicos obiiciendo. quod contra subsidium sibi? nisi*
2 *quid Burrus et Seneca expedirent.* quos statim acciverat, incertum an et ante gnaros. igitur longum utriusque silentium, ne irriti dissuaderent, an eo descensum credebant ut, nisi praeveni-
3 retur Agrippina, pereundum Neroni esset. post Seneca, hactenus promptior, respicere Burrum ac sciscitari *an militi imperanda caedes esset?* ille *praetorianos toti Caesarum domui obstrictos memoresque Germanici nihil adversus progeniem eius atrox ausuros* respondit: *perpetraret Anicetus promissa.* qui nihil cunctatus po-
4 scit summam sceleris. ad eam vocem Nero *illo sibi die dari imperium, auctoremque tanti muneris libertum* profitetur: *iret propere, duceretque promptissimos ad iussa.* ipse, audito *venisse missu*
5 *Agrippinae nuntium Agerinum*, scenam ultro criminis parat, gladiumque, dum mandata perfert, abiicit inter pedes eius. tum quasi deprehenso *vincla iniici* iubet, ut *exitium principis molitam matrem et pudore deprehensi sceleris sponte mortem sumpsisse* confingeret.

---

subsidium] In ed. pr. *suffragium*, quod Lipsius non damnat. Grotius corrigebat *suffugium*, quod probant Bipontini.

expedirent] Vulgata scriptura *expergiscerentur* a Puteol. profecta est in cd. Bodl. Alii cdd. habent *expurgent*, Agr. *expromerent*, quod Ryckius recepit; Flor. *expergens*, ed. pr. *expertes*. Pichenae placebat *reperirent*, quod Oberl. recepit. Nos cum Bekkero quorundam emendationem *expedirent* ascivimus.

an et ante gnaros] Sic scripsimus cum viro docto in ed. Gryphii et Bekkero. Alii *ignaros*, quod Ernestius retinuit, omisit autem *et*. Mox Ms. Agr. *utrinque*, ed. pr. *utrumque*. Deinceps *an* e Flor. Bud. ed. pr. restituit Pichena. Alii *et* habent.

ac sciscitari] Haec cd. Agr. scriptura recepta est a Ryckio, Ernestio, Oberlino, Bekkero. Bipontini dederunt cum ed. pr. vulgatam *ac si scitaretur*. In Bud. *despiceret* (ed. pr. *respiceret*) *Bur. ac sciscitaretur*. Walther. in obss. spec. I. p. 19. praefert *ac sciscitaretur*, ex constanti Taciti usu. Conf. Hist. I, 84. II, 33. 34. III, 38.

memoresque] Alii *et memores*.

ad eam vocem] Alii *illam* pro *eam*. Lectio *illo sibi die* est e Rhen. correctione pro *illos invidia*. Guelf. et Bud. *illos in brevi die*.

VIII. Interim vulgato Agrippinae periculo, quasi casu evenisset, ut quisque acceperat, decurrere ad littus. hi molium obiectus, hi proximas scaphas scandere; alii, quantum corpus sinebat, vadere in mare; quidam manus protendere; questibus, votis, clamore diversa rogitantium aut incerta respondentium omnis ora compleri; affluere ingens multitudo cum luminibus, atque ubi incolumem esse pernotuit, ut ad gratandum sese expedire, donec aspectu armati et minitantis agminis disiecti sunt. 2 Anicetus villam statione circumdat refractaque ianua obvios servorum arripit, donec ad fores cubiculi veniret: cui pauci astabant, ceteris terrore irrumpentium exterritis. cubiculo modicum 3 lumen inerat et ancillarum una, magis ac magis anxia Agrippina, quod nemo a filio ac ne Agerinus quidem: aliam fere littore faciem nunc, solitudinem ac repentinos strepitus et extremi mali indicia. abeunte dehinc ancilla, *tu quoque me deseris* proloquuta 4 respicit Anicetum trierarcho Herculeo et Oloarito centurione classiario comitatum; ac, *si ad visendum venisset, refotam nuntiaret, sin facinus patraturus, nihil se de filio credere; non imperatum parricidium.* circumsistunt lectum percussores et prior trie- 5 rarchus fusti caput eius afflixit: iam in mortem centurioni ferrum destringenti protendens uterum *ventrem feri* exclamavit, multisque vulneribus confecta est.

Cap. 8. *votis*] Sic Rhenan. pro *vocis clamore*. Tum, *rogitantium* pro *rogantium* restituit Pichena e cdd.

aliam fere littore nunc] Sic Puteolan. Sed Ms. Flor. et. ed. pr. *aliam forc lateret faciem;* Agr. *aliam fere latere faciem, nunc* —; unde Ryckius, *aliam ante fores faciem.* Broterius, *aliam fores ante rerum faciem.*

fusti] Sic Puteolan. Alii *fuste.* Vid. notata ad III, 21. In proximis *iam in mortem* particula *iam* est de coniectura Faerni et Groslotii; nam in cdd. et vett. edd. *nam* reperitur. In Bud. *distringenti.*

confecta est] Quae hic e Senecae Octav. 367, sqq. ingesta et a Puteol. aliisque edita Lipsius cum cd. Vat. et ed. pr. delevit, sunt haec: *exclamavit rogans ministrum, ut utero dirum ensem conderet, adiiciens, hic est fodiendus ferro, monstrum qui tale tulit. post hanc vocem cum supremo mixtam gemitu animam tandem per fera tristem vulnera reddidit.*

IX. Haec consensu produntur. aspexeritne matrem exanimem Nero et formam corporis eius laudaverit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant. Cremata est nocte eadem, convivali lecto et exsequiis vilibus; neque, dum Nero rerum potiebatur,
2 congesta aut clausa humus. mox domesticorum cura levem tumulum accepit viam Miseni propter et villam Caesaris dictatoris, quae subiectos sinus editissima prospectat. accenso rogo libertus eius cognomento Mnester ipse ferro se transegit, incertum
3 caritate in patronam an metu exitii. Hunc sui finem multos ante annos crediderat Agrippina contempseratque. nam consulenti super Nerone responderunt Chaldaei *fore ut imperaret matremque occideret*: atque illa *occidat* inquit, *dum imperet.*

X. Sed a Caesare perfecto demum scelere magnitudo eius intellecta est. reliquo noctis modo per silentium defixus, saepius pavore exsurgens et mentis inops, lucem opperiebatur tamquam
2 exitium allaturam. atque eum auctore Burro prima centurionum tribunorumque adulatio ad spem firmavit prensantium manu gratantiumque *quod discrimen improvisum et matris facinus evasisset.*
3 amici dehinc adire templa et coepto exemplo proxima Campaniae municipia victimis et legationibus laetitiam testari: ipse diversa simulatione maestus et quasi incolumitati suae infensus ac morti
4 parentis illacrimans. Quia tamen non, ut hominum vultus, ita locorum facies mutantur, obversabaturque maris illius et littorum gravis aspectus (et erant qui crederent sonitum tubae collibus circum editis planctusque tumulo matris audiri), Neapolim concessit litterasque ad senatum misit, quarum summa erat *repertum*

Cap. 9. *produntur*] Beroaldus *traduntur*. Mox *eius* post *corporis* a cd. Agr. abest.

Cap. 10. *reliquo noctis*] Puteolan. *reliquum*.

prensantium manu] Sic Ernestius. Puteol. dedit *prehensantium manum*, sicque cdd. et probat Pichena. In Bud. *pressantium manum*. In Agr. *manu*. Vid. notata ad Hist. I, 66.

morti par. ill.] Sic iam Lipsius et Pichena. In cdd. et vett. edd. est *morte*.

locor. facies] A cd. Oxon. *facies* abest, et potest abesse. Tum in *obversabaturque* copulam *que* e Flor. Pich. addidit.

cum ferro percussorem Agerinum, ex intimis Agrippinae libertis, et luisse eam poenam conscientia, qua scelus paravisset.

XI. Adiiciebat crimina longius repetita, *quod consortium imperii iuraturasque in feminae verba praetorias cohortes idemque dedecus senatus et populi speravisset, ac posteaquam frustra optata sint, infensa militi patribusque et plebi dissuasisset donativum et congiarium periculaque viris illustribus instruxisset. quanto suo* 2 *labore perpetratum, ne irrumperet curiam, ne gentibus externis responsa daret?* temporum quoque Claudianorum obliqua insectatione cuncta eius dominationis flagitia in matrem transtulit, *publica fortuna exstinctam* referens. namque et naufragium nar- 3 rabat: quod fortuitum fuisse, quis adeo hebes inveniretur ut crederet? aut a muliere naufraga missum cum telo unum, qui cohortes et classes imperatoris perfringeret? ergo non iam Nero, cuius immanitas omnium questus anteibat, sed adverso rumore Seneca erat, *quod oratione tali confessionem scripsisset.*

XII. Miro tamen certamine procerum decernuntur *supplicationes apud omnia pulvinaria utque Quinquatrus, quibus apertae essent insidiae, ludis annuis celebrarentur; aureum Minervae simulacrum in curia et iuxta principis imago statueretur; dies natalis Agrippinae inter nefastos esset.* Thrasea Paetus, silentio 2 vel brevi assensu priores adulationes transmittere solitus, exiit tum senatu; ac sibi caussam periculi fecit, ceteris libertatis ini-

luisse eam poen. cons.] Rhenan. cum Bud. *eam poenam ea consc.*

Cap. 11. *optata*] Hanc scripturam cd., ut videtur, Vatic. cum Ryckio aliisque recepimus. Ryck. enim ita: *at postquam optata sint.* I. Gronov. cum Acidalio volebat *captata.* Rhen. coniiciebat *frustrata sit.* In cdd. Flor. Farnes. *ablata*, Bud. *oblata*, ed. pr. et aliae vett. *oblatu.* Mox *militi* pro *militibus* Ernestius e cdd. et ed. pr. Walther. in obss. spec. I. p. 19. vocabulum *oblata*, vel *ablata*, vel *optata* pro additamento eiicit. Sic Hist. I, 75. *utrisque frustra fuit.*

obliqua] Est Lipsii a cd. Agr. confirmata emendatio pro *oblita.*

namque] Lipsius corrigebat *iamque.*

Cap. 12. *Quinquatrus*] Ed. pr. *quinquatrii*, aliae vett. edd. *quinquatria*, ita etiam Bud. a sec. m., nam a pr. m. ibi *quinquatrium.*

exiit tum senatu] Hanc Lipsii emendationem iam Pichena pro *exitium senatui* recepit.

3 tium non praebuit. Prodigia quoque crebra et irrita intercessere. anguem enixa mulier, et alia in concubitu mariti fulmine exanimata. jam sol repente obscuratus et tactae de caelo quattuordecim urbis regiones. quae adeo sine cura deum eveniebant, ut
4 multos post annos Nero imperium et scelera continuaverit. Ceterum quo gravaret invidiam matris eaque demota auctam lenitatem suam testificaretur, feminas illustres Iuniam et Calpurniam, praefectura functos Valerium Capitonem et Licinium Ga-
5 bolum sedibus patriis reddidit, ab Agrippina olim pulsos. etiam Lolliae Paullinae cineres reportari sepulcrumque exstrui permisit; quosque ipse nuper relegaverat, Iturium et Calvisium poena exsolvit. nam Silana fato functa erat longinquo ab exsilio Tarentum regressa labante iam Agrippina, cuius inimicitiis conciderat, vel tum mitigata.

XIII. Cunctanti in oppidis Campaniae *quonam modo urbem ingrederetur, an obsequium senatus, an studia plebis reperiret* anxio, contra deterrimus quisque, quorum non alia regia fecundior exstitit, *invisum Agrippinae nomen et morte eius accensum populi favorem* disserunt: *iret intrepidus et venerationem sui coram*
2 *experiretur*. simul *praegredi* exposcunt. et promptiora quam promiserant, inveniunt; obvias tribus, festo cultu senatum, coniugum ac liberorum agmina per sexum et aetatem disposita, exstructos, qua incederet, spectaculorum gradus, quo modo trium-
3 phi visuntur. Hinc superbus ac publici servitii victor capitolium adiit, grates exsolvit, seque in omnes libidines effudit, quas male coercitas qualiscunque matris reverentia tardaverat.

---

praefectura functos] Lipsius legit *praetura f.* probante cum aliis Ernestio.

Iturium] *Titurium*, quod exstat in cd. Agr., etiam Ursinus e vet. cd. protulit.

Cap. 13. *reperiret*] Ita cdd. et edd. ante Rhenan., qui e Bud. *repeteret* induxit.

regia] Ita Rhenanus e Bud. pro *regio*.

praegredi] Usque ad Gronov. scribebatur *progredi*. Vera scriptura, quam Grotius coniectando repererat, est in Flor.

XIV. Vetus illi cura erat curriculo quadrigarum insistere, nec minus foedum studium cithara ludicrum in modum canere, cum coenaret: quod *regibus et antiquis ducibus factitatum* memorabat, *idque vatum laudibus celebre et deorum honori datum. enim-* 2 *vero cantus Apollini sacros, talique ornatu astare, non modo Graecis in urbibus, sed Romana apud templa numen praecipuum et praescium.* Nec iam sisti poterat, cum Senecae ac Burro visum, ne utraque pervinceret, alterum concedere. clausumque valle 3 Vaticana spatium, in quo equos regeret, haud promiscuo spectaculo. mox ultro vocari populus Romanus, laudibusque extollere, ut est vulgus cupiens voluptatum et, si eodem princeps trahat, laetum. Ceterum evulgatus pudor non satietatem, ut rebantur, 4 sed incitamentum attulit. ratus dedecus molliri, si plures foedasset, nobilium familiarum posteros egestate venales in scenam deduxit: quos fato perfunctos ne nominatim tradam, maioribus eorum tribuendum puto. Nam et eius flagitium est, qui pecu- 5 niam ob delicta potius dedit quam ne delinquerent. notos quoque equites Romanos operas arenae promittere subegit donis in-

---

Cap. 14. *cura erat*] Lipsius ex libris priscis *copia.* Muretus et Pichena probant *cupido*, quod item Lipsius proposuit.

quod regibus — memorabat] Cd. Flor. *quis regium memorat,* cdd. Guelf. et Bud. a pr. m. *quis regum e. a. d. factum memorabat*, ed. pr. *quis regibus — memoret.* Ernestius coniicit: *antiquis regum et ducibus f. memorabat*, vel *priscis regum et a. d. f. m.* Pro *regibus* videtur scribendum *regium*, vel *quod is regium* etc.

ne utraque] Sic e Flor. Pichena. Alii *utroque.* Lipsius malit *utrumque.* Recte Ruperti *utraque*, qui est accus. plur., ita interpretatur: ne illa duo seu utrumque, quod cupiebat, extorqueret ipsis et obtineret. — German. 34. *utracque nationes.* Ann. XV, 41. *inter utraque incendia.* XV, 55. *et esse utrosque Pisonis intimos.* XV, 63. *penes utrosque.*

laudibusque] Ita Pichena cum cdd. pro *laudibus.* Paulo post idem e Flor. restituit *eodem* pro *eo*, quod Rhenan. e Bud. dederat.

evulgatus] Sic Rhenan. e Bud. Puteol. scripserat *vulgatus*, quod praeferunt Muretus Acidaliusque.

molliri] Ita cdd. et ed. pr. praefertque Lipsius cum aliis viris doctis. Vulgo *amoliri.* Puteol. *amolliri.*

Nam et] Particulam *nam*, quam non agnoscit ed. pr., omisit Bekkerus.

gentibus, nisi quod merces ab eo, qui iubere potest, vim necessitatis affert.

XV. Ne tamen adhuc publico theatro dehonestaretur, instituit ludos *iuvenalium* vocabulo, in quos passim nomina data: non nobilitas cuiquam, non aetas aut acti honores impedimento, quo minus Graeci Latinive histrionis artem exercerent usque ad
2 gestus modosque haud viriles, quin et feminae illustres deformia meditari; exstructaque apud nemus, quod navali stagno circumposuit Augustus, conventicula et cauponae, et posita veno irritamenta luxus. dabanturque stipes, quas boni necessitate, in-
3 temperantes gloria consumerent. Inde gliscere flagitia et infamia; nec ulla moribus olim corruptis plus libidinum circumdedit quam illa colluvies. vix artibus honestis pudor retinetur; nedum inter certamina vitiorum pudicitia aut modestia aut quicquam probi
4 moris reservaretur. Postremo ipse scenam incedit, multa cura tentans citharam et praemeditans assistentibus. facies accesserat, cohors militum, centuriones tribunique et maerens Burrus ac lau-
5 dans. tuncque primum conscripti sunt equites Romani cognomento *Augustanorum*, aetate ac robore conspicui, et pars ingenio procaces, alii in spe potentiae. hi dies ac noctes plausibus personare formam principis vocemque deum vocabulis appellantes; quasi per virtutem clari honoratique agere.

Cap. 15. *theatro*] Abest a Ms. Oxon. et alio apud Broter.

modosque] Heinsius emendabat *motusque*. Sic XV, 37. *gestus motusque obsceni*.

luxus] Cdd. Vat. et Agr. *luxuriae*, ed. pr. *luxui*.

scenam incedit] Ita boni cdd. et ed. pr. Alij *scenas incedit*. Lipsius edidit *scenam inscendit*. Puteol. aliique *scenas ascendit*.

assistentibus. facies] Hanc bonorum cdd. scripturam cum Bekkero servavimus. Puteol. ut vulgatum, *assistentibus familiaribus*. Bud. *asistentibus facies abscesserat*, Agr. *assistentibus ceteris*, ed. pr. ut Vat. *absistentibus facies*. Muretus pro *facies* scribebat *fonascis* seu *phonascis*. Lipsius coniecit *assistentibus facibus*. Rhenan. *absistentium facie abscesserat cohors*; Muretus et Acidalius *accesserat et cohors*. Atque *accesserat* pro *abscesserat* primus scripsit Lipsius.

in spe pot. hi dies] Muretus malebat praepositionem *in* et pronomen *hi* delere.

XVI. Ne tamen ludicrae tantum imperatoris artes notescerent, carminum quoque studium affectavit, contractis quibus aliqua pangendi facultas. nec dum insignis aetatis nati considere simul et allatos vel ibidem repertos versus connectere atque ipsius verba quoquo modo prolata supplere. quod species ipsa carminum docet, non impetu et instinctu nec ore uno fluens. Etiam sapientiae doctoribus tempus impartiebat post epulas, ut contraria asseverantium discordiae eruerentur. nec deerant qui ore vultuque tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent. 2

XVII. Sub idem tempus levi contentione atrox caedes orta inter colonos Nucerinos Pompeianosque, gladiatorio spectaculo, quod Livineius Regulus, quem motum senatu retuli, edebat. quippe oppidana lascivia invicem incessentes probra, deinde saxa, postremo ferrum sumpsere, validiore Pompeianorum plebe, apud quos spectaculum edebatur. ergo reportati sunt in urbem multi e Nucerinis trunco per vulnera corpore, ac plerique *libero-* 2

Cap. 16. *nec dum insignis aetatis*] Pichena, *necdum insignis erat. Ii iussi cons.* Danesius et Ursinus, *necdum insignis aetatis vatibus.* Muretus locum sic corrigit: *quibus aliqua pangendi facultas, necdum insignis erat. Ii considere simul et natos ibidem versus connectere, atque ipsius verba quoquo modo prolata supplere.* I. F. Gronovius, cui Muretus quidem rem acu videtur tetigisse, si elidi *nati* ferri nequeat, sic scribit: *necdum insignis erat ad famam;* vel, *insignis erat. hi acciti considere simul.*

allatos] In Bud. *ablatos*, et a sec. m. *adlatos.* In Flor. item *ablatos*, unde Pichena coniicit *oblatos.*

impartiebat] Sic Bud. et vett. edd. Oberlin. autem *impertiebat.*

ut contraria — eruerentur] Sic cum Oberlino et Bekkero scripsimus; *eruerentur* est a Puteolano et *ut* pro *utque* ab Hillero. Beroaldus *utque — eruebantur.* Ms. Flor. *rueretur*, Agr. *eruerēt*, Guelf. *atque eruebantur*, Bud. a pr. m. *atque — ruerentur*, a sec. m. *utque.* Rhen. coniecit, *quaererentur*, Ernestius *riderentur.*

ore vultuque] Alii *voce vultuque.*

Cap. 17. *levi contentione*] Sic Beroald. assentiente cd. Guelf. In Flor. *intentione*, ed. pr. et Puteol. *intentio*, unde Ernestius coniicit, *levi initio*, vel, *levi ab initio.*

Livineius] Edd. vett. *Lividineius.*

incessentes] Sic Lipsius scripsit pro *incessente.* — Mox pro *reportati* in vett. edd. et nonnullis cdd. *deportati.*

3 *rum aut parentum mortes* deflebant. cuius rei iudicium princeps
senatui, senatus consulibus permisit. et rursus re ad patres re-
lata prohibiti publice in decem annos eiusmodi coetu Pompeiani
collegiaque, quae contra leges instituerant, dissoluta; Livineius
et qui alii seditionem conciverant, exsilio multati sunt.

XVIII. Motus senatu et Pedius Blaesus accusantibus Cyre-
nensibus *violatum ab eo thesaurum Aesculapii delectumque milita-*
2 *rem pretio et ambitione corruptum.* Iidem Cyrenenses reum age-
bant Acilium Strabonem praetoria potestate usum et missum dis-
ceptatorem a Claudio agrorum, quos regi Apioni quondam ha-
bitos et populo Romano cum regno relictos proximus quisque
possessor invaserant, diutinaque licentia et iniuria quasi iure et
3 aequo nitebantur. igitur abiudicatis agris orta adversus iudicem
invidia; et senatus *ignota sibi esse mandata Claudii et consulen-*
dum principem respondit. Nero probata Strabonis sententia *se ni-*
hilominus subvenire sociis et usurpata concedere scripsit.

XIX. Sequuntur virorum illustrium mortes, Domitii Afri et M. Servilii, qui summis honoribus et multa eloquentia viguerant, ille orando causas, Servilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebris et elegantia vitae; quam clariorem effecit, ut par ingenio, ita morum diversus.

XX. Nerone quartum, Cornelio Cosso coss. quinqennale
ludicrum Romae institutum est ad morem Graeci certaminis, va-
2 ria fama, ut cuncta ferme nova. quippe erant qui *Cn. quoque*
Pompeium incusatum a senioribus ferrent, *quod mansuram theatri*

---

relata] Sic Ernestius e Flor. et ed. pr. pro *delata*.

Cap. 18. *regi Apioni*] Est Lipsii emendatio pro *regis Apionis*. Sunt agri a rege possessi, quos Romanis reliquerat a. 658.

Nero probata] Sic Pichena duce cd. Flor. in quo *ne probata*. Guelf. *ne probata princeps*, Agr. *tum princeps non improbata;* unde Ernestius coniicit: *nec improbata*. Vulgo, *princeps probata*.

Cap. 19. *et elegantia vitae, quam clarior.* etc.] Hunc locum Oberlinus sic interpretatur; *eloquentiam*, qua, *ut ingenio, par Domitio fuit Servilius*, hic *elegantia vitae clariorem effecit*, quippe *morum* ab Afro *diversus*, i. e. honestiore vita conspicuus, quam Afer. Is enim Afer, ut Tacitus ait IV, 52., *prosperiore eloquentiae, quam morum fama fuit.*

sedem posuisset. nam antea subitariis gradibus et scena in tempus structa ludos edi solitos, vel si vetustiora repetas stantem populum spectavisse; si consideret, theatro dies totos ignavia continuaret. ne spectaculorum quidem antiquitas servaretur, quotiens praetores 3 *ederent, nulla cuiquam civium necessitate certandi. ceterum abolitos paullatim patrios mores funditus everti per accitam lasciviam, ut, quod usquam corrumpi et corrumpere queat, in urbe visatur, degeneretque studiis externis iuventus gymnasia et otia et turpes amores exercendo, principe et senatu auctoribus, qui non modo licentiam vitiis permiserint, sed vim adhibeant: proceres Romani specie orationum et carminum scena polluantur. quid superesse nisi* 4 *ut corpora quoque nudent et caestus assumant, easque pugnas pro militia et armis meditentur? an iustitiam augurii et decurias equi-*

Cap. 20. *si consideret — ne spectac. quid* etc.] Revocavi loci scripturam, qualis erat ante Ryckium; nam hic *ne* addidit ante *si*, et eandem particulam *ne* ante *spectaculorum* omisit. Recte Pichena, sunt, inquit, incusantium verba. qui postquam dixissent, vetustis temporibus populum stantem spectavisse ludos, sequuntur: nam si consideret, ignavia populi dies totos in theatro continuaret. Quod autem Pichena *ignavia* habet pro primo casu, id ei non assentior. In proximis *praetores ederent* est Lipsii emendatio; nam in libris scriptis et ed. pr. est *praetor sederet*, et Rhenan. ediderat *quoties P. R. sederet*. Idem Rhenan. dedit *spectandi*, cum in Mss. et edd. ante Rhenan. exstet *certandi*. Ceterum huius loci sententia a verbis *ne spectaculorum quidem* claudicat. In quo enim cernitur haec spectaculorum antiquitas? in eone, quod nulla in iis certandi aut spectandi necessitas? At quomodo tum *servaretur* stare poterit, cuius coniunctivi non eadem est quae illius *continuaret* ratio?

everti] Hoc verbum, quod habent omnes edd., nisi quod in pr. ed. ut in ed. Agr. corrupte scribitur *eunti*, abest a Lipsii libris, idque recte omitti censent Lipsius et Muretus, Ernestio iure adversante.

proceres Rom.] Acidalius aut *ut* addi vult ante *proceres*, aut *pollui* scribi.

an iustitiam augurii] Pichena locum sic corrigit: *an institutos Augustanos et dec. eq.*, quae I. F. Gronov. in hunc modum interpretatur: „num adolescentulos secundi ordinis (qui conscripti sint cognomento Augustanorum, aliquando in decurias iudicum allegendi) paratius et religiosius caussas audituros, si molliter et dulce canenti Caesari artificiose plaudere et docte atque ingeniose acclamare didicissent.“ Equidem scri-

tum egregium iudicandi munus expleturos, si fractos sonos et dulcedinem vocum perite audissent? noctes quoque dedecori adiectas, ne quod tempus pudori relinquatur, sed coetu promiscuo, quod perditissimus quisque per diem concupiverit, per tenebras audeat.

XXI. Pluribus ipsa licentia placebat, ac tamen honesta nomina praetendebant: *maiores quoque non abhorruisse spectaculorum oblectamentis pro fortuna, quae tum erat, eoque a Tuscis accitos histriones, a Thuriis equorum certamina; et possessa Achaia Asiaque ludos curatius editos; nec quemquam Romae honesto loco ortum ad theatrales artes degeneravisse, ducentis iam annis a L. Mummii triumpho, qui primus id genus spectaculi in urbe prae-*
2 *buerit. sed et consultum parcimoniae, quod perpetua sedes theatro locata sit potius quam immenso sumptu singulos per annos consurgeret ac strueretur. nec perinde magistratus rem familiarem exhausturos, aut populo efflagitandi Graeca certamina a magistratibus*
3 *caussam fore, cum eo sumptu res publica fungatur. oratorum ac vatum victorias incitamentum ingeniis allaturas; nec cuiquam iudici grave aures studiis honestis et voluptatibus concessis impartire. laetitiae magis quam lasciviae dari paucas totius quinquennii no-*
4 *ctes, quibus tanta luce ignium nihil illicitum occultari queat.* Sane nullo insigni dehonestamento id spectaculum transiit. ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia redditi quamquam sce-
5 nae pantomimi certaminibus sacris prohibebantur. Eloquentiae primas nemo tulit, sed *victorem esse Caesarem* pronuntiatum.

---

bere malim *an ius etiam augurii*, ut subiectum sit *proceres et decuriae equitum.*

Cap. 21. *ac tamen*] Ed. pr. *attamen.* — In Farnes. *oblectamentis*; item recte. Vid. Duk. ad Liv. XL, 57.

curatius] Puteol. *accuratius.*

nec quemquam] Ante Pichen. *neque quemq.* — Mummius de Achaeis et Corinthiis a. u. 608. triumphavit.

strueretur] Invenit in libro quodam I. Ad. Nodell. in crit. obss. edit. Campae 1781. *destrueretur*, quod Lünemann. recepit.

totius] Est Lipsii emendatio pro *potius.*

primas] Vocab. *partes* post *primas* omittunt boni cdd. et ed. pr.

Graeci amictus, quis per eos dies plerique incesserant, tum exoleverant.

XXII. Inter quae et sidus cometes effulsit: de quo vulgi opinio est tamquam mutationem regnis portendat. igitur quasi iam depulso Nerone, quisnam deligeretur, anquirebant. et omnium ore Rubellius Plautus celebrabatur, cui nobilitas per matrem ex Iulia familia. ipse placita maiorum colebat, habitu severo, casta et secreta domo, quantoque metu occultior, tanto plus famae adeptus. Auxit rumorem pari vanitate orta interpre- 2
tatio fulguris. nam quia discumbentis Neronis apud Simbruina stagna, cui *Sublaqueum* nomen est, ictae dapes mensaque disiecta erat, idque finibus Tiburtum acciderat, unde paterna Plauto origo, hunc illum numine deum destinari credebant, fovebantque multi, quibus nova et ancipitia praecolere avida et plerumque fallax ambitio est. Ergo permotus iis Nero componit ad 3
Plautum litteras, *consuleret quieti urbis seque prave diffamantibus subtraheret: esse illi per Asiam avitos agros, in quibus tuta et inturbida iuventa frueretur.* ita illuc cum coniuge Antistia et paucis familiarium concessit. Iisdem diebus nimia luxus cupido in- 4

Graeci amictus] In Ms. Vat. et ed. pr. *Graeciam iactus*, in Farnes. *Graetiam iactam.*

quis] Hoc, quod Groslotius malebat, cum Oberlino et Bekkero praetulimus; in qua tamen lectione *incesserant* est molestum. Ernestius retinuerat *quos*, quod in omnibus edd. inde a Puteol. item in cd. Guelf. reperitur, restitutumque est a I. F. Gronovio. Ex aliorum librorum lectione *quo* Pichena scribendum suspicatur *quomodo.* Ita c. 54. in Bud. est *quo* pro *quomodo.*

Cap. 22. *regnis*] Sic pro *regis* scribit Bentl. ad Lucan. I, 529.

anquirebant] Ita Flor. Vulgo *inquirebant.* Vid. notata ad XII, 6. In Agr. et ed. pr. *perquirebant.*

celebrabatur] Est Pichenae correctio. Flor. aut *celebratur* (quod est in aliis cdd. et edd. superioribus) aut *celebratus.*

cui Sublaqueum] Lipsius addubitat, num vox Tacito desit legendumque: *villa cui Subl. nom.* Ita etiam Cluver. in Ital. ant. II, 20. I. F. Gronov. suspicatur a Tacito fuisse: *loco Subl. nom. est:* id Ryckius probat. Ernestius vulgatum tuetur et intelligit *loco.*

hunc illum] Groslot. Rhen. Grotius malint *hinc illum.*

quieti urbis] Sic Pichena duce Flor. Lipsius volebat *sibi et urbi.*

famiam et periculum Neroni tulit, quia fontem aquae Marciae ad urbem deductae nando incesserat; videbaturque potus sacros et caerimoniam loci corpore loto polluisse. secutaque anceps valetudo iram deum affirmavit.

XXIII. At Corbulo post deleta Artaxata utendum recenti terrore ratus ad occupanda Tigranocerta, quibus excisis metum hostium intenderet vel, si pepercisset, clementiae famam adipisceretur, illuc pergit, non infenso exercitu, ne spem veniae auferret, neque tamen remissa cura, gnarus facilem mutatu gen-
2 tem, ut segnem ad pericula, ita infidam ad occasiones. barbari, pro ingenio quisque, alii preces offerre, quidam deserere vicos et in avia digredi; ac fuere qui se speluncis et carissima secum abderent. igitur dux Romanus diversis artibus, misericordia adversus supplices, celeritate adversus profugos, immitis iis qui latebras insederant, ora et exitus specuum sarmentis virgultis-
3 que completos igni exurit. Atque illum fines suos praegredientem incursavere Mardi latrociniis exerciti contraque irrumpentem montibus defensi. quos Corbulo immissis Iberis vastavit hostilemque audaciam externo sanguine ultus est.

XXIV. Ipse exercitusque, ut nullis ex proelio damnis, ita per inopiam et labores fatiscebant, carne pecudum propulsare famem adacti. ad haec penuria aquae, fervida aestas, longinqua itinera sola ducis patientia mitigabantur, eodem plura quam gre-
2 gario milite tolerante. Ventum dehinc in locos cultos demessaeque segetes et ex duobus castellis, in quae confugerant Arme-

---

Marciae] Libri partim *marginae*, partim *morgio.* In Guelf. a pr. m. *Marsiae*, a sec. *Marsyae.* — Denique *loto* pro *toto* est Lipsii mutatio.

Cap. 23. *ad occupanda Tigran.*] Alii *occupandum.* Item recte.

praegredientem] In ed. pr. *progredientem*, in aliis vett. edd. *praetergredientem.* In ed. Agr. *in fines suos progred.*, in Guelf. *praetergred.*, sed ut litterae *aeter* sint in litura.

Iberis] Sic Bekker. pro *Iliberis.*

Cap. 24. *ad haec*] Bud. *ad hoc.* Mox Agr. *aquarum penuria.*

eodem plura quam] Ed. pr. omittit *quam*, habetque *toleranti.*

nii, alterum impetu captum; qui primam vim depulerant, obsidione coguntur. Unde in regionem Taurantium transgressus improvisum periculum vitavit. nam haud procul tentorio eius non 3
ignobilis barbarus cum telo repertus ordinem insidiarum seque auctorem et socios per tormenta edidit; convictique et puniti sunt qui specie amicitiae dolum parabant. Nec multo post legati 4
Tigranocerta missi patere moenia afferunt, intentos populares ad iussa. simul hospitale donum, coronam auream, tradebant. accepitque cum honore; nec quicquam urbi detractum, quo promptius obsequium integri retinerent.

XXV. At praesidium regium, quod ferox iuventus clauserat, non sine certamine expugnatum est: nam et proelium pro muris ausi erant, et pulsi intra munimenta aggeris demum et irrumpentium armis cessere. Quae facilius proveniebant, quia 2
Parthi Hyrcano bello distinebantur. miserantque Hyrcani ad principem Romanum societatem oratum, *attineri a se Vologesen pro pignore amicitiae* ostentantes. eos regredientes Corbulo, ne 3
Euphraten transgressi hostium custodiis circumvenirentur, dato praesidio ad littora maris rubri deduxit, unde vitatis Parthorum finibus patrias in sedes remeavere.

XXVI. Quin et Tiridaten per Medos extrema Armeniae intrantem, praemisso cum auxiliis Verulano legato, atque ipse legionibus citis, abire procul ac spem belli amittere subegit; quosque

---

Taurantium] Sic cum Bud. Lipsius et recentissimi editores. Puteol. et Rhenan. *Tauraantium*. Ed. pr. et cd. Guelf. *Taurannitium*. Agr. *Tauramnitium*. Flor. *Tauraunitium*, quod amplexi sunt I. Gronovius et Ernestius.

Cap. 25. *regium*] Pro hoc vocab. in Agr. est *inerat*, in Guelf. Bud. et ed. pr. *legerat*.

et irrumpentium] Copulam quam agnoscunt cdd. et edd. vett. cum I. Gronov. restituimus.

aggeris] Ryckius vult *aggeribus*. Pro *distinebantur* Ernesti scribit *detinebantur*.

Cap. 26. *quosque nobis* etc.] Sic Puteol. At Ms. Flor. et ed. pr. *q. n.*

nobis ob regem aversos animis cognoverat, caedibus et incendiis perpopulatus possessionem Armeniae usurpabat, cum advenit Tigranes a Nerone ad capessendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos, sed quod diu obses
2 apud urbem fuerat, usque ad servilem patientiam demissus. nec consensu acceptus, durante apud quosdam favore Arsacidarum. at plerique superbiam Parthorum perosi datum a Romanis regem malebant. additum et praesidium, mile legionarii, tres sociorum cohortes duaeque equitum alae, quo facilius novum regnum tuere-
3 tur. pars Armeniae, ut cuique finitima, Pharasmani Polemonique et Aristobulo atque Antiocho parere iussae sunt. Corbulo in Syriam abscessit, morte Ummidii legati vacuam ac sibi permissam.

XXVII. Eodem anno ex illustribus Asiae urbibus Laodicea tremore terrae prolapsa, nullo a nobis remedio, propriis opibus revaluit. At in Italia vetus oppidum Puteoli ius coloniae et cogno-
2 mentum a Nerone adipiscuntur. veterani Tarentum et Antium ascripti non tamen infrequentiae locorum subvenere, dilapsis pluribus in provincias, in quibus stipendia expleverant; neque coniugiis suscipiendis neque alendis liberis sueti orbas sine posteris
3 domos relinquebant. non enim, ut olim, universae legiones de-

---

ab rege animis cog. sed syllaba *ge* in Flor. superscripta, ut *ab re* fuisse videatur. Unde I. Gronov. coniicit *abhorrere.* In Ms. Agr. *q. n. alienos a. c.* Guelf. *adversos animis.*

delectus] Abest a nonnullis cdd.

addit. et praesidium] *Et* dedit Pich. e cdd. Puteol. scripserat *etiam.*

equitum alae — tueretur. pars etc.] Sic loci distinctionem correxit Freinshem. quem cum recentioribus editoribus sequimur. Antea cum Puteolano legebatur: *equitum alae. et quo facilius novum regnum tueretur, pars Armeniae ut cuique finitima, pars * Nipolique et Aristobolo atque Antiocho parere iussae sunt.* In his Lipsius restituebat: *pars Armeniae ut cuique finitima, Thrascypolique* etc. I. F. Gronov. *pars Arm. u. c. f. Pharasmani Polemonique et Aristob.* etc. Cdd. Flor. et Bud. *pars Armeniae unt cuique*, Agr. *per Armeniam eunt cuique.* Proxima ibidem sic: *pars manipulique;* ed. pr. *pars impulique.* — Denique *abscessit* pro *accessit* est a Lipsio.

Cap. 27. *adipiscuntur*] Ryck. e Flor. *apiscuntur.*

ducebantur cum tribunis et centurionibus et suis cuiusque ordinis militibus, ut consensu et caritate rem publicam efficerent, sed ignoti inter se, diversis manipulis, sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repente in unum collecti, numerus magis quam colonia.

XXVIII. Comitia praetorum arbitrio senatus haberi solita, quod acriore ambitu exarserant, princeps composuit, tres, qui supra numerum petebant, legioni praeficiendo. Auxitque patrum 2 honorem statuendo *ut*, *qui a privatis iudicibus ad senatum provocavissent*, *eiusdem pecuniae periculum facerent cuius ii qui imperatorem appellavere*. nam antea vacuum id solutumque poena fuerat. Fine anni Vibius Secundus eques Romanus accusantibus 3 Mauris repetundarum damnatur atque Italia exigitur, ne graviore poena afficeretur, Vibii Crispi fratris opibus enixus.

XXIX. Caesonio Paeto, Petronio Turpiliano coss. gravis clades in Britannia accepta. In qua neque A. Didius legatus, ut memoravi, nisi parta retinuerat et successor Veranius modicis excursibus Siluras populatus, quin ultra bellum proferret, morte prohibitus est, magna, dum vixit, severitatis fama, supremis testamenti verbis ambitionis manifestus: quippe multa in Neronem 2

---

suis cuiusque] Ernesti cum cdd. Bud. Guelf. et ed. pr. dederat *sui* pro *suis*.

Cap. 28. *quod acriore*] Bud. a pr. m. *quo acr.*, item *iussitque* pro *auxitque*. Vid. notata ad XIII, 20.

cuius ii] Oberlin. e Bud. dedit *cum iis*, ut XV, 2. *eodem mecum patre genitum*. Vid. Ramshorn. gr. lat. p. 522.

Vibius Secundus] Ed. pr. habet *Iulius*, ut et H. IV, 43. sed H. II, 10. et IV, 41. *Iubius*, quod est, inversa prima syllaba, *Vibius*. Vid. notata ad XII, 16. extr. *Ernest.*

fratris opibus enixus] Sic Pich. pro *fratris favore*, monstrante ed. Flor. in quo est *frisoribus*.

Cap. 29. *A. Didius*] Ita ut pro *Avitus* iam Lipsius voluerat, rescripsit Ernesti. In Guelf. *Alutus*, in Bud. et ed. pr. *Adiutus*. — Mox *Siluras* pro *silvas* est Lipsii emendatio.

supremis testamenti verbis] Lipsius *verbis* pro glossematio habet; Acidalius etiam *testamenti* delet.

adulatione addidit *subiecturum ei provinciam fuisse, si biennio proximo vixisset.* Sed tum Paullinus Suetonius obtinebat Britannos, scientia militiae et rumore populi, qui neminem sine aemulo sinit, Corbulonis concertator, receptaeque Armeniae decus aequare
3 domitis perduellibus cupiens. igitur Monam insulam incolis validam et receptaculum perfugarum aggredi parat navesque fabricatur plano alveo adversus breve littus et incertum. sic pedes: equites vada secuti aut altiores inter undas adnantes equis transmisere.

XXX. Stabat pro littore diversa acies, densa armis virisque, intercursantibus feminis in modum Furiarum, [quae] veste ferali, crinibus deiectis: faces praeferebant. Druidaeque circum, preces diras sublatis ad coelum manibus fundentes, novitate aspectus perculere milites, ut quasi haerentibus membris immo-
2 bile corpus vulneribus praeberent. dein cohortationibus ducis et se ipsi stimulantes, ne muliebre et fanaticum agmen pavescerent, inferunt signa sternuntque obvios et igni suo involvunt. praesidium posthac impositum victis excisique luci saevis superstitionibus sacri: nam cruore captivo adolere aras et hominum fibris consulere deos fas habebant. Haec agenti Suetonio *repentina defectio provinciae* nuntiatur.

XXXI. Rex Icenorum Prasutagus, longa opulentia clarus,

---

provinciam] Ita ut pro *provincias* iam Lipsius correxerat, aperte Flor. Intelligitur Britannia.

pedes] Sic cdd. Flor. Bud. ed. pr. quod pro *pedites* cum Ernestio recepimus. *Vada* pro *vado* est I. F. Gronovii emendatio. In Bud. *vados*, ut vera loci scriptura haec videatur esse: *sic pedites; equites vado eos secuti — tramisere.* Nam *tramisere*, non *transmisere* est in Flor.

Cap. 30. [*quae*] *veste ferali*] Pronomen *quae* in quibusdam cdd. et ed. pr. repertum cum Broterio recepit Ernesti, idque ante verba *in modum Furiarum* censet ponendum. Nos cum Bekkero uncis inclusimus. Melius abest, utpote inhibens orationis impetum.

milites] Sic e Flor. Pichena. Vulgo *militem*.

victis] Sic Pich. cum cdd. et vett. edd. At I. F. Gronov. restituit *vicis*, quod Rhen. e Bud. dederat.

Cap. 31. *Icenorum Prasutagus*] Usque ad Rhen., ut in libris quibusdam *Igenorum*, in aliis et ed. pr. *Tigenorum*. In eadem *Phrasuragus*.

Caesarem haeredem duasque filias scripserat, tali obsequio ratus regnumque et domum suam procul iniuria fore. quod contra vertit, adeo ut regnum per centuriones, domus per servos velut capta vastarentur. iam primum uxor eius Boodicea verberibus 2
affecta et filiae stupro violatae sunt. praecipui quique Icenorum, quasi cunctam regionem muneri accepissent, avitis bonis exuuntur et propinqui regis inter mancipia habebantur. Qua contumelia 3
et metu graviorum, quando in formam provinciae cesserant, rapiunt arma, commotis ad rebellationem Trinobantibus et qui alii nondum servitio fracti resumere libertatem occultis coniurationibus pepigerant, acerrimo in veteranos odio. quippe in coloniam Ca- 4
malodunum recens deducti pellebant domibus, exturbabant agris, *captivos*, *servos* appellando, foventibus impotentiam veteranorum militibus similitudine vitae et spe eiusdem licentiae. ad haec tem- 5
plum D. Claudio constitutum quasi arx aeternae dominationis aspiciebatur; delectique sacerdotes specie religionis omnes fortunas effundebant. nec arduum videbatur exscindere coloniam nullis munimentis septam: quod ducibus nostris parum provisum erat, dum amoenitati prius quam usui consulitur.

XXXII. Inter quae nulla palam caussa delapsum Camuloduni simulacrum Victoriae ac retro conversum, quasi cederet hostibus. et feminae in furore turbatae *adesse exitium* canebant.

---

regnumque et domum] Alii omittunt *que*.

Boodicia] Sic vett. edd. et Bud. In recent. edd. *Boadicea*. Walch. Agric. 16. dedit *Boudicea*, quem vid. p. 224. Pronomen *eius* e Flor. addidit Pichena, etiam in aliis cdd. reperitur.

rebellationem] Hanc formam pro *rebellionem* e Flor. dedit Pich.

servitio fracti] *Facti*, quod habent quidam cdd. et ed. pr., e genuina scriptura est corruptum, et *assuefacti*, quod Puteol. cum compluribus cdd. dedit, est glossema. *Servitio* id quod *ad servitium*. Conf. Hist. II, 17.

arx—dominationis] *Arx* pro *ara* est Freinshemii mutatio, inde a Berneggero ab editoribus forsitan cupidius recepta.

Cap. 32. *in furore turbatae*] Hanc omnium librorum scripturam a Faerno mutatam *in furorem* revocavi. *Turbatae* non ad mentis perturbationem est referendum, sed significat *in turba confusa*. Eodem modo intelligi potest c. 61. *turbatos disiicere*.

2 externosque fremitus in curia eorum auditos, consonuisse ulula-
tibus theatrum visamque speciem in aestuario Tamesae subver-
sae coloniae, iam Oceanum cruento aspectu, dilabente aestu hu-
manorum corporum effigies relictas, ut Britanni ad spem, ita
3 veterani ad metum trahebant. Sed quia procul Suetonius aberat,
petivere a Cato Deciano procuratore auxilium. ille haud amplius
quam ducentos sine iustis armis misit; et inerat modica militum
manus. tutela templi freti et impedientibus qui occulti rebellionis
conscii consilia turbabant, neque fossam aut vallum praeduxerunt,
neque motis senibus et feminis iuventus sola restitit: quasi media
4 pace incauti multitudine barbarorum circumveniuntur. et cetera
quidem impetu direpta aut incensa sunt: templum, in quo se mi-
les conglobaverat, biduo obsessum expugnatumque. Et victor
Britannus Petilio Ceriali, legato legionis nonae, in subsidium ad-
5 ventanti obvius fudit legionem, et quod peditum, interfecit: Ce-
rialis cum equitibus evasit in castra et munimentis defensus est.
qua clade et odiis provinciae, quam avaritia in bellum egerat,
trepidus procurator Catus in Galliam transiit.

XXXIII. At Suetonius mira constantia medios inter hostes

---

in aestuario Tamesae] Ita scripsit Pich. monstrante Flor., in quo, ut in ed. pr. *in aestuario tā esae.* Puteolan. dederat, *notam esse subversae coloniae.* Quid sit *aestuarium*, anglice *Frith*, docet auctor *Purgatorii*, editi Lipsiae 1819. p. 147.

tutela templi] I. F. Gronov. *tutelam* intelligit septum et aliquam non magni operis munitionem, Ernesti praesidium templi. Ante Ryck. et Freinshem. verba *tutela templi freti* ad superiora trahebantur, puncto post *freti* posito; nec prorsus male. Ita c. 36. *quod modica manus — adipiscerentur.* — Pro *impedientibus* quidam cdd. et ed. pr. *inobedientibus.*

occulti rebellionis] Sic e Flor. Pichena. Vulgo *occultae.* Bekker. cum Ernestio, ut est in Bud., *occulte.* Ernesti tamen ut melius Tacitoque dignius praefert *occulti rebellionis,* deleto vocabulo *conscii*, ut VI, 36. *occultos consilii.*

praeduxerunt] Sic Rhen. e Bud. pro *produxerunt.* In eod. cod. est *aut feminis.* — Ante *quasi* Acidalius *ita* inserebat.

Petilio] Emendavit Lipsius pro *Paeto.* Denique *transiit* pro *transit* dedit Rhen. e Bud.

Cap. 33. *medios inter hostes*] Sic Rhen. e Bud. Puteol. dederat *medius.*

Londinium perrexit, cognomento quidem coloniae non insigne, sed copia negotiatorum et commeatuum maxime celebre. ibi am- 2
biguus an illam sedem bello deligeret, circumspecta infrequentia militis satisque magnis documentis temeritatem Petilii coercitam, unius oppidi damno servare universa statuit. neque fletu et lacrimis auxilium eius orantium flexus est, quin daret profectionis signum et comitantes in partem agminis acciperet. si quos imbel- 3
lis sexus aut fessa aetas vel loci dulcedo attinuerat, ab hoste oppressi sunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit, quia barbari, omissis castellis praesidiisque militarium, quod uberrimum spolianti et defendentibus intutum, laeti praeda et aliorum segnes petebant. Ad septuaginta milia civium et sociorum iis quae me- 4
moravi locis cecidisse constitit. neque enim capere aut venundare aliudve quod belli commercium, sed caedes, patibula, ignes, cruces, tamquam reddituri supplicium ac praerepta interim ultione, festinabant.

XXXIV. Iam Suetonio quartadecima legio cum vexillariis vicesimanis, et e proximis auxiliares, decem ferme milia armatorum erant, cum omittere cunctationem et congredi acie parat. deligitque locum artis faucibus et a tergo silva clausum, satis 2
cognito nihil hostium nisi in fronte et apertam planitiem esse, sine metu insidiarum. igitur legionarius frequens ordinibus, levis cir-

---

commeatuum] Sic pro vulgata *commeatu* Pich. e Flor. Ricklefs vertit *Waarenvertrieb*.

acciperet] Oberlin. Acidalii mutationem *acceperat* recepit. Etiam Bekker. *acciperet* retinuit. Intellige *t*.

praesidiisque militarium] Pichena malebat *militaribus*, ut cap. 45. et Muretus *militum*.

defendentibus intutum] Sic Mss. Flor. aliique pro corruptis *deferentes in tutum*. Veram scripturam iam Mercerus coniiciendo repererat aeque ac *spolianti* pro *spoliant*, et *segnes* pro *insignes*. Pro *aliorum* Lipsio probatur *laborum*.

cecidisse] Alii *occidisse*.

ac praerepta] In Bud. deest *ac*. Unus Ms. ap. Brot. habet *praecepta*.

Cap. 34. *vicesimanis*] Sic scripsit Acidalius pro *vicesimariis*.

levis circ. armat., conglob.] Sic e Mss. restituere locum Ryckius et I. Gronov., quum antea legeretur *levi c. armat.*, quae lectio non pror-

3 cum armatura, conglobatus pro cornibus eques astitit. At Britannorum copiae passim per catervas et turmas exsultabant, quanta non alias multitudo, et animo adeo fero, ut coniuges quoque testes victoriae secum traherent plaustrisque imponerent, quae super extremum ambitum campi posuerant.

XXXV. Boodicea curru filias prae se vehens, ut quamque nationem accesserat, *solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare* testabatur: *sed tunc non, ut tantis maioribus ortam, regnum et opes, verum ut unam e vulgo libertatem amissam, confectum*
2 *verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam ulcisci. eo provectas Romanorum cupidines, ut non corpora, ne senectam quidem aut virginitatem impollutam relinquant. adesse tamen deos iustae vindictae: cecidisse legionem, quae proelium ausa sit; ceteros ca-*
3 *stris occultari aut fugam circumspicere. ne strepitum quidem et clamorem tot milium, nedum impetus et manus perlaturos. si copias armatorum, si caussas belli secum expenderent, vincendum illa acie vel cadendum esse. id mulieri destinatum: viverent viri et servirent.*

XXXVI. Ne Suetonius quidem in tanto discrimine silebat. qui quamquam confideret virtuti, tamen exhortationes et preces miscebat, *ut spernerent sonores barbarorum et inanes minas. plus illic feminarum quam iuventutis aspici. imbelles, inermes cessuros statim, ubi ferrum virtutemque vincentium totiens fusi agnovissent.*
2 *etiam in multis legionibus paucos esse qui proelia profligarent; gloriaeque eorum accessurum, quod modica manus universi exercitus famam adipiscerentur. conferti tantum et pilis emissis, post umbonibus et gladiis stragem caedemque continuarent, praedae immemo-*

---

sus est reiiciendа; nam possunt haec verba per se intelligi, ut XIV, 32 *nulla palam caussa.*

plaustrisque imponerent] Bud. *plaustr. super imponerent.*

Cap. 35. *sed tunc*] Ursin. et Boxhorn. coniiciunt *se tunc.* Muretus *sed se tunc.* I. Gronov. mavult *se nunc*; male. Vid. notata ad II, 26.

confectum verberibus] I. Gronov. cum pluribus cdd. et Puteolan. reposuit *consectum.*

Cap. 36. *qui*] Abest a nonnullis cdd. et ed. pr. Mox *sonores* pro *sonoras* praebent boni cdd. et ed. pr.

modica manus] *Manus*, ut volebat Acidalius, pro *manu* e cdd. et ed. pr. cum Ryckio Ernesti restituit.

res: *parta victoria cuncta ipsis cessura*. Is ardor verba ducis se- 3
quebatur, ita se ad intorquenda pila expedierat vetus miles et multa proeliorum experientia, ut certus eventus Suetonius daret pugnae signum.

XXXVII. Ac primum legio gradu immota et angustias loci pro munimento retinens, postquam propius suggressus hostis certo iactu tela exhauserat, velut cuneo erupit. idem auxiliarium impetus; et eques protentis hastis perfringit quod obvium et validum erat. ceteri terga praebuere, difficili effugio, quia circumiecta vehicula sepserant abitus. et miles ne mulierum quidem neci 2
temperabat; confixaque telis etiam iumenta corporum cumulum auxerant. Clara et antiquis victoriis par ea die laus parta: quippe sunt qui paullo minus quam octoginta milia Britannorum cecidisse tradant, militum quadringentis ferme interfectis nec multo amplius vulneratis. Boodicea vitam veneno finivit. Et Poenius Po- 3
stumus, praefectus castrorum secundae legionis, cognitis quartadecimanorum vicesimanorumque prosperis rebus, quia pari gloria legionem suam fraudaverat abnueratque contra ritum militiae iussa ducis, se ipsum gladio transegit.

XXXVIII. Contractus deinde omnis exercitus sub pellibus habitus est ad reliqua belli perpetranda. auxitque copias Caesar missis e Germania duobus legionariorum milibus, octo auxiliarium cohortibus ac mile equitibus: quorum adventu nonani legionario milite suppleti sunt; cohortes alaeque novis hibernaculis locatae,

---

certus eventus] Usque ad Rhen. legebatur *eventu*. In Bud. *certo eventu*. Ferretus se *eventi* alibi legisse dicit.

Cap. 37. *certo iactu*] Haec verba ad hostes pertinent. Non obstat quod paucissimi e Romanis ceciderunt. Nam quamquam hostibus in universum iactus erat certus, non tamen iactus singuli singulos interfecere, praesertim quum Romanorum impetus hostibus adimeret copiam ictuum saepius iterandorum. Lipsius malebat, *suggressis hostibus*; Pichena *incerto iactu*.

cuneo] Pichena e cdd. restituit. Nam Rhen. e Bud. *cuneus*.

perfringit] Alii *perfringunt*.

octoginta — cecidisse] Bud. *octingenta — occidisse*. — Pro *Poenius* Reinesio *Hoenius* placebat.

Cap. 38. *auxiliarium*] Alii *auxiliariorum*.

quodque nationum ambiguum aut adversum fuerat, igni atque
2 ferro vastatur. Sed nihil aeque quam fames affligebat serendis frugibus incuriosos, et omni aetate ad bellum versa, dum nostros commeatus sibi destinant: gentesque praeferoces tardius ad pacem inclinant, quia Iulius Classicianus successor Cato missus et Suetonio discors bonum publicum privatis simultatibus impediebat,
3 disperseratque *novum legatum opperiendum esse, sine hostili ira et superbia victoris clementer deditis consulturum.* simul in urbem mandabat, *nullum proelio finem exspectarent nisi succederetur Suetonio*, cuius adversa pravitati ipsius, prospera ad fortunam rei publicae referebat.

XXXIX. Igitur ad spectandum Britanniae statum missus est ex libertis Polycletus, magna Neronis spe posse auctoritate eius non modo inter legatum procuratoremque concordiam gigni, sed
2 et rebelles barbarorum animos pace componi. nec defuit Polycletus quo minus, ingenti agmine Italiae Galliaeque gravis, postquam Oceanum transmiserat, militibus quoque nostris terribilis incederet. sed hostibus irrisui fuit, apud quos flagrante etiam tum libertate nondum cognita libertorum potentia erat; mirabanturque quod dux et exercitus tanti belli confector servitiis obedi-
3 rent. cuncta tamen ad imperatorem in mollius relata; detentusque rebus gerundis Suetonius, quod post paucas naves in littore remigiumque in iis amiserat, tamquam durante bello *tradere exercitum Petronio Turpiliano*, qui iam consulatu abierat, iubetur. is non irritato hoste neque lacessitus honestum pacis nomen segni otio imposuit.

---

in urbem] Correxit Rhen. ex ingenio; in cdd. et edd. est *in urbe.* Mox Lipsius pro *proelio* mavult *bello* aut *proeliorum*, Ernesti *proeliis.*

prospera ad fortunam] In ed. pr. *fortunae.* Lectio *reipublicae* est a Puteol. pro quo cdd. et ed. pr. iterum *ipsius.* I. Gronov. coniicit *imperii.*

Cap. 39. *postquam*] Bud. *posteaquam.*

libertorum] Alii *libertinorum.*

quod post paucas] Rhen. e Bud. *quod perpaucas.* Puteol. *qui quod post p.* Lipsius, Pichena, Ryckius restituerunt *quod post.* Mox Bud. *in his* pro *in iis.* In ed. pr. deest *durante.*

XL. Eodem anno Romae insignia scelera, alterum senatoris, servili alterum audacia, admissa sunt. Domitius Balbus erat praetorius, simul longa senecta, simul orbitate et pecunia insidiis obnoxius. ei propinquus Valerius Fabianus, capessendis honoribus destinatus, subdidit testamentum, ascitis Vinicio Rufino et Terentio Lentino equitibus Romanis. illi Antonium Primum et 2
Asinium Marcellum sociaverant. Antonius audacia promptus, Marcellus Asinio Pollione proavo clarus, neque morum spernendus habebatur, nisi quod paupertatem praecipuum malorum credebat. igitur Fabianus tabulas iis quos memoravi et aliis minus illustri- 3
bus obsignat. quod apud patres convictum; et Fabianus Antoniusque cum Rufino et Terentio lege Cornelia damnantur. Marcellum memoria maiorum et preces Caesaris poenae magis quam infamiae exemere.

XLI. Perculit is dies Pompeium quoque Aelianum, iuvenem quaestorium, tamquam flagitiorum Fabiani gnarum; eique Italia et Hispania, in qua ortus erat, interdictum est. Pari ignominia 2
Valerius Ponticus afficitur, quod reos, ne apud praefectum urbis arguerentur, ad praetorem detulisset, interim specie legum, mox praevaricando ultionem elusurus. additur senatus consulto, *qui* 3
talem operam emptitasset vendidissetve, perinde poena teneretur ac si publico iudicio calumniae condemnatus.

XLII. Haud multo post praefectum urbis Pedanium Secun-

Cap. 40. *senatoris*] Sic Ernesti cum cdd. et ed. pr. pro *senatoria*.
ei propinquus] In cdd. et ed. pr. *et*. Rhen. coniecerat *ei*, quod primus dedit I. Gronov. Vulgo cum Puteol. *eius*.
Vinicio] In cdd. et vett. edd. *Vinoio* et *Vicio*.
tabulas iis] Lib. Vat. *tabulasiis*, alii fere *tabulariis*, Guelf. *tabellariis*. Lipsius scripsit, quod iam editur. Equidem malim locum sic scribere: *tabulas ascitis quos* etc. sic patet, unde oriri potuerit *tabulasiis*. Locus praecedens a verbis *illi Antonium* ad *credebat* sunt parenthesis loco habenda.
Cap. 41. *Pompeium*] Vulgo *Pompeianum*.
senatus consulto] Veteres edd. praeter principem *SCtum*.
vendidissetve] Ryck. e cd. Agr. *venditassetve*.
perinde] Sic Pich. e Flor. Puteolan. ediderat *ut perinde*. Mox *ac si* cum Bekkero retinuimus. Ernesti *si* omisit cum cd. Agr. et ed. pr.

dum servus ipsius interfecit, seu negata libertate, cui pretium pepigerat, sive amore exoleti infensus et dominum aemulum non
2 tolerans. ceterum cum vetere ex more familiam omnem, quae sub eodem tecto mansitaverat, ad supplicium agi oporteret, concursu plebis, quae tot innoxios protegebat, usque ad seditionem ventum est; senatuque in ipso erant studia nimiam severitatem aspernantium, pluribus nihil mutandum censentibus. ex quis C. Cassius sententiae loco in hunc modum disseruit.

XLIII. *Saepenumero P. C. in hoc ordine interfui, cum contra instituta et leges maiorum nova senatus decreta postularentur; neque sum adversatus, non quia dubitarem super omnibus negotiis melius atque rectius olim provisum et, quae converterentur, in deterius mutari, sed ne nimio amore antiqui moris studium meum*
2 *extollere viderer. simul, quicquid hoc in nobis auctoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrum, si quando res publica consiliis eguisset. quod hodie evenit consulari viro domi suae interfecto per insidias serviles, quas nemo prohibuit aut prodidit quamvis nondum concusso senatus con-*
3 *sulto, quod supplicium toti familiae minitabatur. decernite hercule impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cum praefectura urbis non profuerit? quem numerus servorum tuebitur, cum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? cui familia opem*

Cap. 42. *interfecit*] Ed. pr. *interficit.*

amore — infensus] Puteol. aliaeque vett. edd. *amori.* Pro *infensus* Pich. mavult *incensus*, et ita in ed. Agr.

senatuque in ipso] Hanc Lipsii correctionem primus recepit Bernegger. Puteolan. edidit *senatus in quo ipso.* In cdd. *senatusque in quo ipso;* sic etiam Rhen.

ex quis] Sic Flor. et ed. pr. pro *ex quibus*, quod etiam Agr. habet.

Cap. 43. *atque rectius*] Bud. *ac rectius.*

quicquid hoc in nobis auctor. est] Cap. 55. *quicquid illud et qualecunque tribuisset.* Virg. Aen. I, 78. *quodcunqne hoc regni.*

at quem dign. sua defendet] Sic Puteol. scripsit. In ed. pr. *ut quem dignitas sua defendat, cui praefectus urbis non profuit?* In Bud. *cum praefectus urbis;* a sec. m. *cui praefeetura.* In Guelf. *atque d. s. defendet, vel cui praefectura urbis n. p.* Ms. reg. apud Broter. *ut quem*, Ms. Corb. *et quem*, quod favet Rhenan. coniecturae *ecquem.*

feret, quae ne in metu quidem pericula nostra advertit? an, ut 4
quidam fingere non erubescunt, iniurias suas ultus est interfector?
quia de paterna pecunia transegerat, aut avitum mancipium detrahebatur? pronuntiemus ultro dominum iure caesum videri.

XLIV. *Libet argumenta conquirere in eo, quod sapientioribus deliberatum est? sed et si nunc primum statuendum haberemus, creditisne servum interficiendi domini animum sumpsisse, ut non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? sane* 2
consilium occuluit, telum inter ignaros paravit: num excubias transiret? cubiculi fores recluderet, lumen inferret, caedem patraret omnibus nesciis? multa sceleris indicia praeveniunt: servi si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios, postremo, si pereundum sit, non inulti inter nocentes agere. Suspecta 3
maioribus nostris fuere ingenia servorum, etiam cum in agris aut domibus iisdem nascerentur caritatemque dominorum statim acciperent. postquam vero nationes in familiis habemus, quibus diversi ritus, externa sacra aut nulla sunt, colluviem istam non nisi metu coercueris. At quidam insontes peribunt. nam et ex fuso exercitu, 4
cum decimus quisque fusti feritur, etiam strenui sortiuntur. habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos utilitate publica rependitur.

XLV. Sententiae Cassii, ut nemo unus contra ire ausus est, ita dissonae voces respondebant *numerum aut aetatem aut sexum ac plurimorum indubiam innocentiam* miserantium. praeva-

---

quae ne in metu — advertit?] In cd. Agr. *ne sui metu quidem* —. quod Heinsius probat. *Avertit* Ernestius cum Ryckio e cd. Agr et vett. edd. *advertit* i. e. *animadvertit* (ut Ann. XIII, 54. conf. Walther. obss. spec. I. p. 19, sq.) Lipsius cum Mss. Bud. et Guelf. At I. F. Gronov. Tacitum suspicatur scripsisse: *quam ne in metu quidem pericula nostra advertunt.* — Pro *an* in Bud. *anne.*

Cap. 44. *sed et si nunc*] Rhen. malebat *ac si nunc.* Bud. *sed si n.*

animum sumpsisse] Vett. edd. cum Mss. *insumpsisse*, quod Ernestius retinuit. *sumpsisse* e Bud. Rhenan., quod cum Bekkero dedimus.

occuluit] Flor. *occultavit.*

nam et ex fuso exerc.] Sic Rhenan. e Bud. ed. pr. aliae. At Puteol. dederat: *num et ex fuso — non sortiuntur?*

Cap. 45. *nemo unus*] In Bud. et Guelf. *bonus.*

luit tamen pars quae supplicium decernebat. sed obtemperari non poterat, conglobata multitudine et *saxa ac faces* minitante.
2 tum Caesar populum edicto increpuit atque omne iter, quo damnati ad poenam ducebantur, militaribus praesidiis sepsit. Censuerat Cingonius Varro ut liberti quoque, qui sub eodem tecto fuissent, Italia deportarentur. id a principe prohibitum est, *ne mos antiquus, quem misericordia non minuerat, per saevitiam intenderetur.*

XLVI. Damnatus iisdem consulibus Tarquitius Priscus repetundarum Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, qui accusatum ab eo Statilium Taurum proconsulem ipsius meminerant.
2 Census per Gallias a Q. Volusio et Sextio Africano Trebellioque Maximo acti sunt, aemulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano: Trebellium dum uterque dedignatur, supra tulere.

XLVII. Eo anno mortem obiit Memmius Regulus auctoritate, constantia, fama, in quantum praeumbrante imperatoris fastigio datur, clarus, adeo ut Nero aeger valetudine, et adulantibus circum qui *finem imperio adesse* dicebant, *si quid fato*
2 *pateretur*, responderit *habere subsidium rem publicam*, rogantibus dehinc *in quo potissimum*, addiderit, *in Memmio Regulo.* vixit

---

et saxa—minitante] Rhen. e Bud. *et* delevit. Pro *minitante*, quod tuentur cdd. Flor. et Guelf., Puteol. dedit *minante*.

intenderetur] Hanc Rhenani et Merceri coniecturam pro vulgato *incenderetur* primus recepit Pichena. Vid. notata ad XII, 35.

Cap. 46. *Tarquitius*] Libri, ut XII, 59. partim *Tarquitius*, partim *Tarquinius*.

qui accusatum] Ryckius e cdd. et ed. Ven. praefert *quia*.

proconsulem ipsius] I. Gronov. e Flor. recepit *pro consule*. Pro *ipsius* est *ipsi* in cdd. reg. Corb. et ed. pr. Sic *ipsi* opponuntur Bithynis.

Volusio et Sextio] Ed. pr. *Volusino*. Pro vulgato *Sexto* est *Sextio* in cdd. multis, quod primus Ryckius recepit.

Cap. 47. *eo anno*] Ms. reg. *eodem a.*

valetudine] In Bud. hic et c. 51. *valitudine*, de qua forma vid. Nolter. lex. antib. et Beier. ad Cic. de Off. I, 27. p. 213.

addiderit] Hanc vulgatam scripturam cum Bekkero retinuimus. conf. XI, 2. XIV, 33. Quod dicit vir doctus in Ephem. litt. Ien. 1826. 110.

tamen post haec Regulus, quiete defensus et quia nova generis claritudine neque invidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum a Nerone praebitumque oleum equiti ac senatui Graeca facilitate.

XLVIII. P. Mario, L. Asinio coss. Antistius praetor, quem
in tribunatu plebis licenter egisse memoravi, probrosa adversus
principem carmina factitavit vulgavitque celebri convivio, dum
apud Ostorium Scapulam epulatur., exin a Cossutiano Capitone,
qui nuper senatorium ordinem precibus Tigellini soceri sui rece-
perat, maiestatis delatus est. tum primum revocata ea lex; cre- 2
debaturque haud perinde exitium Antistio quam imperatori glo-
riam quaeri, ut condemnatus a senatu intercessione tribunicia
morti eximeretur. et cum Ostorius *nihil audivisse* pro testimonio
dixisset, adversis testibus creditum; censuitque Iunius Marullus
consul designatus *adimendam reo praeturam necandumque more*
maiorum. ceteris inde assentientibus, Paetus Thrasea multo cum 3
honore Caesaris et acerrime increpito Antistio *non quicquid no-*
cens reus pati mereretur, id egregio sub principe et nulla necessi-
tate obstricto senatu statuendum disseruit. *carnificem et laqueum* 4
pridem abolita; et esse poenas legibus constitutas, quibus sine iu-
dicum saevitia et temporum infamia supplicia decernerentur. quin
in insula publicatis bonis, quo longius sontem vitam traxisset, eo
privatim miseriorem et publicae clementiae maximum exemplum
futurum.

---

col. 394. *addiderit* in ed. Puteol. esse sphalma typographicum, non credo. Ernestius cum quibusdam cdd. et ed. pr. *addiderat.*

Cap. 48. *tum primum revocata* etc.] Hanc I. Gronovii lectionem cum Bekkero recepimus. Vulgo, ut in Bud., scribebatur: *lex credebatur, quae haud — gloriam quaesivit.* Acidalius tentabat, *credebaturque — gloriam quaeri*, vel *gloria quaeri*, vel *gloriam quaerere;* Freinshem. *gloria quaesita*, quod Oberlin. cum Bipont. recepit. — Tum in vett. edd. *ne condemnatus;* in Bud. *ut*, quod a Flor. abest.

obstricto senatu] Vett. edd. *obstricto senatui.*

quin in insula] Sic Pichena duce Flor. in quo est *qui in insula.* Alii cdd. et vett. edd. *quin in insulam*, *qui in insulam*, *qui ne insula, qui insula.* Rhenan. *quin insula.* — A Lipsio est *miseriorem* pro *miserior.*

XLIX. Libertas Thraseae servitium aliorum rupit, et postquam discessionem consul permiserat, pedibus in sententiam eius iere, paucis exemptis, in quibus adulatione promptissimus fuit A. Vitellius optimum quemque iurgio lacessens et re-
2 spondenti reticens, ut pavida ingenia solent. At consules perficere senatus decretum non ausi de consensu scripsere Caesari. Ille inter pudorem et iram cunctatus postremo rescripsit *nulla iniuria provocatum Antistium gravissimas in principem contumelias dixisse; earum ultionem a patribus postulatam, et pro magnitudine delicti poenam statui par fuisse. ceterum se, qui severitatem decernentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere:*
3 *statuerent ut vellent; datam etiam absolvendi licentiam.* His atque talibus recitatis et offensione manifesta non ideo aut consules mutavere relationem aut Thrasea decessit sententia, ceterive quae probaverant, deseruere, pars, ne principem obiecisse invidiae viderentur, plures numero tuti, Thrasea sueta firmitudine animi et ne gloria intercideret.

L. Haud dispari crimine Fabricius Veiento conflictatus est, *quod multa et probrosa in patres et sacerdotes composuisset iis libris, quibus nomen codicillorum dederat.* adiiciebat Talius Geminus accusator *venditata ab eo munera principis et adipiscen-*
2 *dorum honorum ius.* quae caussa Neroni fuit suscipiendi iudicii, convictumque Veientonem Italia depulit et libros exuri iussit, conquisitos lectitatosque, donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi oblivionem attulit.

LI. Sed gravescentibus in dies publicis malis subsidia minuebantur, concessitque vita Burrus, incertum valetudine an ve-

---

Cap. 49. *servitium*] Sic veteres, quod Pichena restituit. Rhenan. e Bud. *silentium*.

datam — licentiam] Sic Pichena ut cdd. veteresque edd. Rhenan. dederat *data — licentia*. Pro *etiam* est *et* in Guelf. et edd. Puteol. Ber.

Cap. 50. *quod multa*] Sic Pichena cum Flor. aliisque libris et ed. pr. pro *qui multa*.

suscip. iudicii] Guelf. *indicii*. Idem ed. antea cum Bud. *vendicata* pro *venditata*.

Cap. 51. *valetudine an veneno*] Bud. ut edd. Put. Ber. *valitudine aut v.*

neno. valetudo ex eo coniectabatur, quod in se tumescentibus paullatim faucibus et impedito meatu spiritum finiebat. plures iussu Neronis, quasi remedium adhiberetur, illitum palatum eius noxio medicamine asseverabant, et Burrum intellecto scelere, cum ad visendum eum princeps venisset, aspectum eius aversatum sciscitanti hactenus respondisse, *ego me bene habeo.* civitati 2
grande desiderium eius mansit per memoriam virtutis et successorum alterius segnem innocentiam, alterius flagrantissima flagitia et adulteria. quippe Caesar duos praetoriis cohortibus imposuerat, Fenium Rufum ex vulgi favore, quia rem frumentariam sine quaestu tractabat, Sofonium Tigellinum, veterem impudicitiam atque infamiam in eo secutus. atque illi pro cognitis 3
moribus fuere, validior Tigellinus in animo principis et intimis libidinibus assumptus, prospera populi et militum fama Rufus: quod apud Neronem adversum experiebatur.

---

in se tumescentibus] Pro his Maretus coniicit *intumescentibus*, iure adversante Acidalio.

impedito meatu spiritum finiebat] Ernestio legendum videbatur: *et imped. meatu spiritus, finiebat*, vel etiam *finierat.* Scriptura vulgata non est sollicitanda, quae hanc vim habet: spiritum non repente finivit, sed paullatim, ut faucium tumor augebatur.

palatum eius] Rhen. auctoritate cd. Bud. pron. *eius* et paullo post *eum* delevit, quod tamen alii cdd. satis tuentur. Vel Cicero id saepius iterat. vid. Beier. ad Off. I, 1. §. 2. et §. 40.

sciscitanti hactenus respondisse] Sic Ernestius e cdd. Flor. Bud. ed. pr. pro *sciscitantique*, atque Heinsius locum sic distinguebat: *sciscitantique, hac tenus, respondisse, ego me bene habeo.* Non probat I. F. Gronov., qui *hac tenus* interpretatur *hoc tantum.*

flagitia et adulteria] Ed. pr. *flagitia ad ultima.* Etiam a Flor. *et* abest. Utraque vox *et adulteria* est suspecta.

Sofonium] Sic Lipsius. In vett. edd. *Offonium* vel *Ofonium.*

atque illi pro cognitis moribus f.] Ita cd. Farnes. nisi quod *procognitis* uno vocabulo, quod Mercerus divisim scripsit, quam lectionem primum a Pichena receptam Ernestius ita explicat: ita valuere, ut mores cogniti cuiusque ferebant. Mihi videtur insuper comma post *fuere* delendum, ut omnia uno tenore procurrant. Ryckius ex Agr. *quae illi pro cognitis moribus fuere.* Ed. pr. *atque illi prae genitis m. f.* Alii cdd. *pro cognatis.*

et intimis libidinibus] Sic Rhen. cum Flor. et Bud. At Puteol. ut in Guelf. *ex intimis.* In ed. pr. *et in intimis.*

LII. Mors Burri infregit Senecae potentiam, quia nec bonis
artibus idem virium erat altero velut duce amoto, et Nero ad
2 deteriores inclinabat. hi variis criminationibus Senecam adoriuntur,
*tamquam ingentes et privatum supra modum evectas opes adhuc
augeret, quodque studia civium in se verteret, hortorum quoque
amoenitate et villarum magnificentia quasi principem super-*
3 *grederetur.* obiiciebat etiam *eloquentiae laudem uni sibi asciscere
et carmina crebrius factitare, postquam Neroni amor eorum venisset.
nam oblectamentis principis palam iniquum detrectare vim eius*
4 *equos regentis, illudere voces, quotiens caneret. quem ad finem
nihil in re publica clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur?
certe finitam Neronis pueritiam et robur iuventae adesse. exueret
magistrum satis amplis doctoribus instructus, maioribus suis.*

LIII. At Seneca criminantium non ignarus, prodentibus iis
quibus aliqua honesti cura, et familiaritatem eius magis aspernante
Caesare, tempus sermoni orat, et accepto ita incipit:
Quartusdecimus annus est, Caesar, ex quo spei tuae admotus sum,
2 *octavus, ut imperium obtines: medio temporis tantum honorum atque
opum in me cumulasti, ut nihil felicitati meae desit nisi moderatio
eius. utar magnis exemplis, nec meae fortunae sed tuae.
abavus tuus Augustus M. Agrippae Mytilenense secretum, C.
Maecenati urbe in ipsa velut peregrinum otium permisit: quorum
alter bellorum socius, alter Romae pluribus laboribus iactatus am-*
3 *pla quidem, sed pro ingentibus meritis, praemia acceperant. ego
quid aliud munificentiae [tuae] adhibere potui quam studia, ut sic
dixerim, in umbra educata, et quibus claritudo venit, quod iuven-*

Cap. 52. *ad deteriores*] Bud. a pr. m. *ad terrores*, a sec. m. *ad errores*.

et privatum supra modum] Sic Ernestius ducibus cdd. et vett. edd. In cd. Agr. *et ultra privatum modum.*

supergrederetur] Guelf. *praegrederetur*, et antea *hortorumque*. In iis quae sequuntur, pro *voces* Ursinus et Muretus malunt *vocem*.

Cap. 53. *abavus*] Sic Lipsius pro *atavus*.

munificentiae [*tuae*]] *Tuae* deest in Bud., adest in cd. Agr. et tribus Mss. apud Broter. Mox *et quibus* pro *e quibus* scripsit Ernestius cum I. Gronov. e Flor. In Tac. Agr. 43. *securus iam odii et qui — dissimularet.*

tiae tuae rudimentis affuisse videor, grande huius rei pretium? at tu gratiam immensam, innumeram pecuniam circumdedisti, adeo ut plerumque intra me ipse volvam „egone, equestri et provinciali loco ortus, proceribus civitatis annumeror? inter nobiles et longa 4 *decora praeferentes novitas mea enituit? ubi est animus ille modicis contentus? tales hortos instruit, et per haec suburbana incedit, et tantis agrorum spatiis, tam lato fenore exuberat?" una defensio occurrit, quod muneribus tuis obniti non debui.*

LIV. *Sed uterque mensuram implevimus, et tu, quantum princeps tribuere amico posset, et ego, quantum amicus a principe accipere. cetera invidiam augent. quae quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem iacet; sed mihi incumbit: mihi subveniendum est. quomodo in militia aut via fessus adminiculum* 2 *orarem, ita in hoc itinere vitae, senex et levissimis quoque curis impar, cum opes meas ultra sustinere non possim, praesidium peto. iube eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. nec me in paupertatem ipse detrudam; sed traditis quorum fulgore praestringor, quod temporis hortorum aut villarum curae seponitur, in animum revocabo. superest tibi robur et tot per annos* 3 *nixum fastigio regimen; possumus seniores amici quieti respon-*

---

circumdedisti] Sic Pichena e cdd. Rhenan. cum vett. edd. *dedisti*. Mox Rhen. invitis cdd. et vett. edd. scripsit *me ipsum*. Conf. I. Gronov. ad h. l. et Hist. IV. 11.

enituit] Ms. reg. et ed. pr. *emicuit*. Pro *instruit* cdd. Flor. Agr. et ed. pr. *exstruit*.

Cap. 54. *invidiam augent*] Sic Bud. At Flor. et ed. pr. *agent*, quod I. Gronov. factum putat ex *alent*.

iacet — incumbit] Ernestius cum multis cdd. et vett. edd. receperat *iacent — incumbunt*. Bekkerus, quem sequimur, ex aliis libris *iacet — incumbit*. Invidiam tua magnitudo supergressa est; at in me irruit.

possim] Ed. pr. *possum*. Post *iube* Bud. non habet *eas*.

praestringor] Erat *perstringor*, quod correxit Cannegieter. in Diss. ad Avian. p. 320.

nixum fastigio regimen] Est emendatio I. F. Gronov. quam cum Bekkero recepimus. In cdd. *tot per annos visum fastigii reg.*

quieti respondere] Hanc Heinsii emendationem pro *quiete* cum editoribus recentioribus recepimus. Heinsius addit, *ad quam nos senium*

dere. hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad summa vexisse, qui et modica tolerarent.

LV. Ad quae Nero sic ferme respondit: *Quod meditatae orationi tuae statim occurram, id primum tui muneris habeo, qui*
2 *me non tantum praevisa sed subita expedire docuisti. abavus meus Augustus Agrippae et Maecenati usurpare otium post labores concessit, sed in ea ipsa aetate, cuius auctoritas tueretur quicquid illud et qualecunque tribuisset: attamen neutrum datis a se prae-*
3 *miis exuit. bello et periculis meruerant: in his enim iuventa Augusti versata est. nec mihi tela et manus tuae defuissent in armis agenti. sed quod praesens condicio poscebat, ratione, consilio,*
4 *praeceptis pueritiam, dein iuventam meam fovisti. et tua quidem erga me munera, dum vita suppetet, aeterna erunt: quae a me habes, horti et fenus et villae, casibus obnoxia sunt. ac licet multa videantur, plerique haudquaquam artibus tuis pares plura te-*
5 *nuerunt. pudet referre libertinos, qui ditiores spectantur. unde etiam rubori mihi est, quod praecipuus caritate nondum omnes fortuna antecellis.*

LVI. *Verum et tibi valida aetas rebusque et fructui rerum sufficiens, et nos prima imperii spatia ingredimur, nisi forte aut*
2 *te Vitellio ter consuli aut me Claudio praeponis. sed quantum Vo-*

---

ipsum invitat, citatque hos locos: Horat. Ep. II, 1, 9. *favor non respondet meritis.* Cic. ad fam. II, 1. *optatis fortuna respondet.* Sed ita incommodum est apud Tacitum, quod dicuntur amici respondere quieti, cum potius quies respondeat amicis. Quamobrem *quieti* sic probo, ut sit a *quietus*, in hanc sententiam: nos seniores amici possumus *quieti*, i. e. a negotiis ipsi remoti, *respondere* de negotiis a te interrogati. Eandem fere rationem in hoc loco explicando sequitur Walther. in obss. spec. I p. 20. — Pro *tolerarent* alii *tolerarunt*.

Cap. 55. *abavus*] Sic Lipsius pro *avus*.

in ea ipsa aet.] Praeferunt Faernus, Lall. et Ernestius *ipse*, quod offert ed. Agr. *Illud* post *quicquid* abest a ed. Agr. Pro *attamen* praeferunt *ac tamen* Muretus et Acidal. quod est in Mss. Flor. et Bud. Pro *bello* praebent *bellis* Puteol. Beroald. Alc.

aeterna erunt] Non convenit hic locus iis, quae Doederlin. in synon. lat. P. I, p. 2. de vocab. *aeternus* praecipit.

Cap. 56. *Claudio praeponis*] Retinuimus, quod est in Bud., prae-

lusio longa parcimonia quaesivit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. quin, si qua in parte lubricum adolescentiae nostrae declinat, revocas ornatumque robur subsidio impensius regis. non tua moderatio, si reddideris pecuniam nec quies, si reliqueris 3
principem, sed mea avaritia, meae crudelitatis metus in ore omnium versabitur. quodsi maxime continentia tua laudetur, non tamen sapienti viro decorum fuerit, unde amico infamiam paret, inde gloriam sibi recipere. His adiicit complexum et oscula, factus 4
natura et consuetudine exercitus velare odium fallacibus blanditiis. Seneca, qui finis omnium cum dominante sermonum, grates agit: sed instituta prioris potentiae commutat, prohibet coetus salutantium, vitat comitantes, rarus per urbem, quasi valetudine infensa aut sapientiae studiis domi attineretur.

LVII. Perculso Seneca promptum fuit Rufum Fenium imminuere *Agrippinae amicitiam* in eo criminantibus. validiorque in dies Tigellinus, et malas artes, quibus solis pollebat, gratiores

---

ponis cum Pichena, qui locum sic interpretatur: nisi forte existimas, te maiora praemia ampliorésque dignitates a me accepisse, quam a Claudio Vitellius ter consul: aut me liberaliorem fuisse erga te, quam Claudius erga illum. In cd. Agr. *anteponis*. Recentiores praetulerunt *postponis*, cdd. Flor. et reg. scripturam.

sed quantum Volusio — parcimonia] Broter. corrigit, *vel quantum*, aut *et quantum* cum Acidalio, quod placet Ernestio. In cd. Agr. *sed an quantum*, Bud. a sec. m. *sed si quant.* In Vat. et ed. pr. *Volusino*. Cum Bekkero scripsi *parcimonia* pro *parsimonia*.

in te mea liberalitas] In Flor. et ed. pr. *in me mea libertas*, in Bud. a pr. m. *in me mea liberalitas*.

ornatumque robur] *Ornatum*, quod dedit Pichena pro *inornatum*, clare scribitur in cd. Agr. et ed. pr. In Flor. additum ab alia manu *i*. Lipsius volebat *inordinatumque*, atque verbum *regis* vel illud vel *immoderatumque* requirit.

infamiam paret] Sic boni cdd. Veteres edd. *parit*, Rhenan. cum Bud. *parat*, quod non spernendum.

factus natura] Sic Lipsius e libris. Vulgo *facetus*, item e cdd.

cum dominante sermonum] Vocabulum *sermonum* a Lipsio auctoritate librorum omissum revocavit Pichena item ex cdd.

Cap. 57. *Fenium imminuere*] Id est, eius potentiam debilitare. Sic XV, 16. 20. et XVI, 8. *minores* opponuntur potentibus.

ratus, si principem societate scelerum obstringeret, metus eius
rimatur; compertoque Plautum et Sullam maxime timeri, Plau-
tum in Asiam, Sullam in Galliam Narbonensem nuper amotos,
nobilitatem eorum et propinquos huic Orientis, illi Germaniae ex-
2 *ercitus* commemorat. *non se, ut Burrum, diversas spes, sed so-
lam incolumitatem Neronis spectare: cui caveri utcunque ab ur-
banis insidiis praesentia; longinquos motus quonam modo comprimi
posse? erectas Gallias ad nomen dictatorium, nec minus suspectos*
3 *Asiae populos claritudine avi Drusi. Sullam inopem, unde prae-
cipuam audaciam, et simulatorem segnitiae, dum temeritati locum
reperiret. Plautum magnis opibus ne fingere quidem cupidinem otii,
sed veterum Romanorum imitamenta praeferre, assumpta etiam
Stoicorum arrogantia sectaque, quae turbidos et negotiorum appe-*
4 *tentes faciat.* Nec ultra mora. Sulla, sexto die pervectis Massi-
liam percussoribus, ante metum et rumorem interficitur, cum epu-
landi caussa discumberet. relatum caput eius illusit Nero, tam-
quam praematura canitie deforme.

LVIII. Plauto parari necem non perinde occultum fuit, quia
pluribus salus eius curabatur; et spatium itineris ac maris tem-
pusque interiectum moverat famam; vulgoque fingebant *petitum
ab eo Corbulonem*, magnis tum exercitibus praesidentem, si clari
2 atque insontes interficerentur, praecipuum ad pericula. *quin et
Asiam favore iuvenis arma cepisse, nec milites ad scelus missos aut
numero validos aut animo promptos, postquam iussa efficere nequi-*

---

praesentia] In cd. Agr. *praesenti cura*, quod coniecerat Freinshem. recepitque Ryckius. In Flor. Bud. ed. pr. *praesentiora*. Lipsius vult *praesenti opera*.

suspectos] Hanc vulgatam tuetur Pichena. Bipont. recepere Lipsii mutationem *suspensos*.

relatum caput] Sic Flor. omnesque edd. cap. 59. *caput interfecti relatum*. In Flor. *praelatum*, in Agr. *perlatum*.

Cap. 58. *quia pluribus*] Sic Rhen. e Bud. Antea legebatur *quia a pluribus*.

magnis tum] Ita Pichena e Flor. Vulgo *tum magnis*. Mox pro *si clari* Guelf. in textu *ne clari*, in marg. ut ed. pr. *ut clari*. Ernestius vult *ubi* vel *et si clari*.

verint, ad spes novas transisse. vana haec, more famae, credentium odio augebantur. Ceterum libertus Plauti celeritate ven- 3 torum praevenit centurionem et mandata L. Antistii soceri attulit: *effugeret segnem mortem, otium, suffugium, et magni nominis miseratione reperturum bonos, consociaturum audaces. nullum interim subsidium aspernandum. si sexaginta milites* (tot enim ad- 4 veniebant) *propulisset; dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia permeat, multa secutura quae ad usque bellum evalescerent. denique aut salutem tali consilio quaeri, aut nihil gravius audenti quam ignavo patiendum esse.*

LIX. Sed Plautum ea non movere, sive nullam opem providebat inermis atque exsul, seu taedio ambiguae spei, an amore coniugis et liberorum, quibus placabiliorem fore principem rebatur nulla sollicitudine turbatum. sunt qui *alios a socero nuntios* 2 *venisse* ferant, *tamquam nihil atrox immineret; doctoresque sapientiae, Coeranum Graeci, Musonium Tusci generis, constantiam opperiendae mortis pro incerta et trepida vita suasisse.* repertus 3 est certe per medium diei nudus exercitando corpori. talem eum centurio trucidavit coram Pelagone spadone, quem Nero centu-

---

vana haec — augebantur] Olim haec sic legebantur: *transisse una. Haec in ore famae, credentium otio agebantur.* Modius in Novoant. ep. 15. mutat *more famae* et *augebantur.* Utrumque recepit Pichena; *more* agnoscunt etiam cdd. Flor. Agr. ed. pr. I. F. Gronov. credit Tacitum scripsisse *odio*, Muretus *praesentium odio*, quod idem probatur Ernestio. *Odio* nos cum Bekkero recepimus. Ceterum *vana* pro *una* est Boxhornii emendatio.

otium, suffugium — miseratione] Oberlin. retinet scripturam vulgatam, et quidem sic interpunctam: *effugeret segnem mortem, otium: suffugium et magni nominis miseratione reperturum bonos*, etc. *miseratione* pro *miserationem* est in Bud. a sec. m. Nic. Heinsius emendat *odii suffugium*, et retinet *miserationem*, post quod ponit colon. Ita *segnis mors* appellatur odii suffugium et magni nominis miseratio.

adveniebant] Alii *veniebant.*

quae ad usque bellum evalescerent] Rhen. coniicit: *quoad usque bellum evalesceret.*

Cap. 59. *Coeranum*] Lipsius e Senecae ep. 66. *Claranum* coniicit.

opperiendae mortis] Heinsius corrigebat *oppetendae.* Mox ed. pr. *et coram Pel.*

rioni et manipulo quasi satellitibus ministrum regium praeposuerat.
4 Caput interfecti relatum: cuius aspectu (ipsa principis verba referam) *quin* inquit *Nero deposito metu nuptias Poppaeae ob eiusmodi terrores dilatas maturare parat Octaviamque coniugem amoliri, quamvis modeste agat, et nomine patris et studiis populi*
5 *gravem?* Sed ad senatum litteras misit de caede Sullae Plautique haud confessus, verum *utriusque turbidum ingenium esse et sibi incolumitatem rei publicae magna cura haberi.* decretae eo nomine *supplicationes utque Sulla et Plautus senatu moverentur,* gravioribus tamen ludibriis quam malis.

LX. Igitur accepto patrum consulto, postquam cuncta scelerum suorum pro egregiis accipi videt, exturbat Octaviam, *sterilem* dictitans. exin Poppaeae coniungitur. ea diu pellex et adulteri Neronis, mox mariti potens quendam ex ministris Octaviae
2 impulit *servilem ei amorem* obiicere. destinaturque reus cognomento *Eucerus*, natione Alexandrinus, canere tibiis doctus. actae ob id de ancillis quaestiones, et vi tormentorum victis quibusdam ut falsa annuerent, plures perstitere sanctitatem dominae tueri:
3 ex quibus una instanti Tigellino *castiora esse muliebria Octaviae* respondit *quam os eius.* movetur tamen primo civilis discidii specie; domumque Burri et praedia Plauti, infausta dona, accipit.
4 mox in Campaniam pulsa est addita militari custodia. inde crebri questus nec occulti per vulgum, cui minor sapientia et ex me-

---

quin inquit etc.] Mss. Flor. et Bud. *Cur i. N. et posito metu.* Vett. edd. ante Rhen. *cur — deposito metu.* Muretus *paras.* Bene.

agat, et nomine] Sic Rhen. ex ingenio pro *ageret, nomini.*

de caede] Sic Rhen. e Bud. pro *caedibus.*

tamen ludibriis] Freinshem. pro *tamen* malebat *iam*, atque in ed. Agr.

Cap. 60. *scelerum suorum*] *Suorum* addidit Pichena e Flor. addicentibus Bud. et ed. pr.

Alexandrinus] Cdd. et vett. edd. *Alexandrina.*

ex quibus una] Nomen liberrimae ancillae Pythias, ex Dione LXII, 13. *Lips.*

discidii specie] Sic pro *dissidii* Ryck. e cdd. et ed. pr. Eadem editio mox *praediaque.* In Flor. copula deest.

diocritate fortunae pauciora pericula sunt. his Nero, tamquam poenitentia flagitii, coniugem revocavit Octaviam.

LXI. Exin laeti Capitolium scandunt, deosque tandem venerantur. effigies Poppaeae proruunt, Octaviae imagines gestant humeris, spargunt floribus, foroque ac templis statuunt. itur etiam in principis laudes repetitum venerantium. iamque et palatium multitudine et clamoribus complebant, cum emissi militum globi verberibus et intento ferro turbam disiecere. mutataque 2
quae per seditionem verterant, et Poppaeae honos repositus est. Quae semper odio, tum et metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingrueret aut Nero inclinatione populi mutaretur, provoluta genibus eius *non eo loci res suas agi, ut de matrimonio certet, quamquam id sibi vita potius: sed vitam ipsam in extremum adductam a clientelis et servitiis Octaviae, quae plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausi, quae vix bello evenirent. arma illa adversus prin-* 3
cipem sumpta; ducem tantum defuisse, qui motis rebus facile reperiretur: omitteret modo Campaniam et in urbem ipsam pergeret, ad cuius nutum absentis tumultus cierentur. quod alioquin suum

---

his Nero, tamquam] Ryckius e cd. Agr. recepit, *his motus Nero, an poenitentia flagitii.* Plures cdd. omnesque vett. edd. *his* sine participio *motus.* Mox *tamquam* Oxon. et Bud. a sec. m., nam a pr. m. ut in Flor. et ed. pr. *quamquam.* at *haudquaquam* edd. inde a Puteol. omnes. vid. notata ad I, 26. Broterius dedit: *his motus Nero, haudquaquam p. fl.* Nos repetivimus cd. Guelf. scripturam.

Cap. 61. *statuunt. itur etiam in principis laudes repetitum venerantium*] Haec est lectio antiquorum librorum, restituta a Rhenano: nam Puteolan. et sequentes ediderant: *venerantur*, ut est in cd. Guelf. aliisque quos citat vir doctus in Ephem. litt. Ien. 1826. 110. col. 394. In cd. Agr. *expetitur venerantibus*, quod Ryckius recepit. Grotius, *repetitur veneratio.* Bipontini, quos secutus est Oberlinus, transpositis phrasibus ita: *statuunt. repetitam venerantur. itur et in principis laudes.* Est locus corruptus.

turbam disiecere] Alii *turbatos disiccere.* Non male. vid. notata ad c. 32. Mox ante *Poppaeae* copulam *et* addidit Pichena e Flor.

a clientelis et servitiis] Puteol. aliique cum Bud. *clientulis.* Vid. notata ad XII, 36.

ausi] Ita pro *ausis* I. Gronov. et Ernestius e cdd. et vett. edd.

omitteret modo Campan.] Scil. Octavia.

4 *delictum? quam cuiusquam offensionem? an, quia veram proge-*
niem penatibus Caesarum datura sit, malle populum Romanum ti-
bicinis Aegyptii subolem imperatorio fastigio induci? denique, si
id rebus conducat, libens quam coactus acciret dominam, vel con-
suleret securitati iusta ultione. et modicis remediis primos motus
consedisse: at si desperent uxorem Neronis fore Octaviam, illi ma-
ritum daturos.

LXII. Varius sermo et ad metum atque iram accommodatus
terruit simul audientem et accendit. sed parum valebat suspicio in
servo, et quaestionibus ancillarum elusa erat. ergo confessionem
alicuius quaeri placet, cui rerum quoque novarum crimen affinge-
2 retur. et visus idoneus maternae necis patrator Anicetus, classi
apud Misenum, ut memoravi, praefectus, levi post admissum
scelus gratia, dein graviore odio, quia malorum facinorum mi-
3 nistri quasi exprobrantes aspiciuntur. Igitur accitum eum Caesar
operae prioris admonet: *solum incolumitati principis adversus in-*
sidiantem matrem subvenisse; locum haud minoris gratiae instare,
si coniugem infensam depelleret. nec manu aut telo opus: fatere-
tur Octaviae adulterium. occulta quidem ad praesens sed magna ei
praemia et secessus amoenos promittit, vel, *si negavisset, necem*
4 intentat. Ille insita vecordia et facilitate priorum flagitiorum plu-
ra etiam quam iussum erat, fingit fateturque apud amicos, quos
velut consilio adhibuerat princeps. tum in Sardiniam pellitur,
ubi non inops exsilium toleravit et fato obiit.

---

malle pop. Rom.] *Mallet populus R.* Bud. et Guelf., *mallet P. R. quam* ed. pr. Vulgata non sollicitanda.

primos motus consedisse] *Consedisse* ἀορίστως positum. Vid. Walch. ad Agricol. p. 103, sq. In Bud. *consecutos consedisse.* Mox pro *at* malebat *ac* Acidalius

Cap. 62. *in servo — elusa erat*] *Servo* pro *servitio* Rhenan. cum Bud. et ed. pr. Idem Rhen. pro *illuserat* e Bud. invexerat *eluserat,* quod I. Lectius ita ut nunc editur, emendavit.

malorum facinor.] Sic Flor. et ed. pr., *maiorum* Bud., *graviorum* Guelf. quod Pichena retinuit.

priorum flagitiorum] Ed. pr. *iudiciorum.* Pro *iussum* Acidalius *iussus* malebat.

LXIII. At Nero *praefectum in spem sociandae classis corruptum*, et incusatae paullo ante *sterilitatis* oblitus *abactos partus conscientia libidinum*, *eaque sibi comperta* edicto memorat, insulaque Pandateria Octaviam claudit. Non alia exsul visentium 2
oculos maiore misericordia affecit. meminerant adhuc quidam Agrippinae a Tiberio, recentior Iuliae memoria obversabatur Claudio pulsae. sed illis robur aetatis affuerat: laeta aliqua viderant et praesentem saevitiam melioris olim fortunae recordatione allevabant. huic primum nuptiarum dies loco funeris fuit, dedu- 3
ctae in domum in qua nihil nisi luctuosum haberet, erepto per venenum patre et statim fratre; tum ancilla domina validior, et Poppaea non nisi in perniciem uxoris nupta, postremo crimen omni exitio gravius.

LXIV. Ac puella vicesimo aetatis anno inter centuriones et milites, praesagio malorum iam vita exempta, nondum tamen morte acquiescebat. paucis dehinc interiectis diebus mori iubetur, cum iam *viduam se et tantum sororem* testaretur, communesque *Germanicos* et postremo *Agrippinae* nomen cieret, *qua incolumi infelix quidem matrimonium sed sine exitio pertulisset*. re- 2
stringitur vinculis, venaeque eius per omnes artus exsolvuntur; et quia pressus pavore sanguis tardius labebatur, praefervidi balnei vapore enecatur. additurque atrocior saevitia, quod caput

---

Cap. 63. *in spem*] Sic pro *in spe* e Flor. cum ed. pr. Pichena restituit. Mox *edicto*, ut voluerat Lectius pro *dicto* scripsit Pichena.

Pandateria] Sic Bekker. Alii *Pandataria*. Vid. Cellar. Not. O. A. Tom. I. p. 951.

allevabant] Sic Pichena e Flor. consentientibus Guelf. et vett. edd. usque ad Rhenan., qui e Bud. *elevabant* scripserat.

primum nuptiarum] Lipsii correctionem *primus* Pichena recepit.

Cap. 64. *ac puella*] *Ac* e Bud. Rhen. In aliis edd. *at*, quod placet Mureto.

iam vita exempta] Sic cdd. Flor. Agr. ed. pr. iamque restituit I. Gronov. qui explicat, *cum iam vitae ei nulla inesset*. Ernestius potius capit intellectu praepositionis *de* vel *ex*, ut non necesse sit cum N. Heinsio corrigere *vitae*, quod Ryckio placebat. In Bud. et Guelf. *a vita*.

communesque Germanicos] Rhen. e Bud. *communeque Germanici*.

atrocior saevitia] I. F. Gronov. malebat *atrocius saevitia*, Heinsius *atroci hac saevitiae*.

amputatum latumque in urbem Poppaea vidit. dona ob haec tem-
8 plis decreta. Quod ad eum finem memoravimus, ut, quicunque casus temporum illorum nobis vel aliis auctoribus noscent, praesumptum habeant, quotiens fugas et caedes iussit princeps, totiens grates deis actas, quaeque rerum secundarum olim, tum publicae cladis insignia fuisse. neque tamen silebimus, si quod senatus consultum adulatione novum aut patientia postremum fuit.

LXV. Eodem anno libertorum potissimos veneno interfecisse creditus est, Doryphorum, quasi adversatum nuptiis Poppaeae, Pallantem, quod immensam pecuniam longa senecta detineret. Romanus secretis criminationibus incusaverat Senecam ut C. Pisonis socium; sed validius a Seneca eodem crimine perculsus est. unde Pisoni timor et orta insidiarum in Neronem magna moles, sed improspera.

---

dona ob haec etc.] In ed. pr. hic locus sic est scriptus: *dona ob haec templis decreta, quae ad finem memorabimus. Quicunque — noscent, pracsumtum habebunt —.* Lectio vulgata est a Puteol. Ceterum *memorabimus* retinere malim ob Taciti morem ad XIII, 20. notatum.

Cap. 65. *creditus est*] Sic pro *creditum est* iam Ryckius e Flor. Agr. ed. pr.

improspera] Guelf. a sec. m. *improspecta*.

ANNALIUM

LIBER QUINTUS DECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. 2. Vologeses rex Parthorum bellum mente volvit, instigantibus fratre Tiridate et Monobazo Adiabeno, quem Tigranes vexarat. 3. Corbulo Syriae tuendae providet. 4. Parthi Monese duce Tigranocerta obsident. 5. Vologesi Corbulo inducias offert et impe-

trat. 6. Caesennii Paeti Armeniae recens praefecti vanitas, 7. 8. ferocia, imperitia, iactantia. 9. ab invadenda Syria Corbulo absterret Parthos, qui 10. Armeniae et Paeto incumbunt. hic aegre Corbulonem auxilio vocat 11. Parthis prementibus. 12. is in Armeniam profectus fugientes obiurgat, suos hortatur. 13. Vologeses instat Paeto. 14. disceptatio inter Romanos et Parthos, ex qua 15. Paeti foeda compositio. 16. Corbulo in Armeniam venit. 17. Paeto increpito Syriam repetit. 18. Romae inania de Parthis tropaea. frumentum plebis. vectigalia.

19. SC. de simulatis adoptionibus. 20. 21. Claudius Timarchus Cretensis accusatur, quod Thrasea Paetus ad bonum publicum vertit. 22. decretum grates praesidibus non agendas. portenta. 23. ob filiam Neroni natam immodica gaudia et frustranea. in Thraseam principis odium.

24. Legati Parthorum Romae irrisores. 25. bello Armeniaco praeficitur Corbulo. Paetum Caesar facetiis insectatur. 26. Corbulo in Armeniam ducit exercitum, 27. legatos Parthorum audit, defectores Armenios ulciscitur. 28—30. Tiridates a Corbulone pacem petit, et posito apud effigiem Caesaris insigni regio impetrat, comiterque excipitur a Corbulone. 31. Vologesis pro fratre sollicitudo.

32. Alpinos maritimos Nero in ius Latii transfert. equitum Romanorum in circo locos sedilibus plebis anteponit. feminae illustres senatoresque in arena. 33. Nero ipse Neapoli scenam inscendit. 34. theatrum ruit. Beneventi Nero munus Vatinii spectat. 35. Torquatum Silanum mori adigit. 36. iter frustra meditatur in Orientem. 37. convivia luxu foeda celebrat, ministro Tigellino. Pythagorae nubit. 38. Clades Romae ex incendio, forte an dolo principis, qui 39. in remedium multa popularia usurpat. 40. 41. cladis magnitudo. novae urbis condendae consilium. 42. ex patriae ruinis immensam domum exstruit Nero. maiora frustra molitur. 43. novae urbis facies. 44. petita diis piacula, frustra. incendii invidia in Christianos devoluta misere excruciatos. 44. Italiam, socios, templa spoliat Nero; aversantem id Senecam veneno petit.

46. Gladiatorum eruptio apud Praeneste. classis ad Misenum amissa. 47. prodigia. 48. Coniuratio Pisonis in Neronem. 49. 50. coniuratorum nomina, mores, odiorum in Neronem caussae. iis accedit Rufus praefectus praetorio. Subrii impetus. 51. Epicharis classem tentans proditur. 52. coniuratorum impetus retardatus a Pisone ob sacra mensae. 53. aliud coniuratorum consilium. 54. Scevini imprudentia. Milichus servus herum defert, qui egregie se defendit, sed muliebri astutia deprehenditur. 55. 56. Natalis coniurationem fatetur, Pisonem, Senecam nominat, Lucanus matrem. 57. Epicharis tormentis dilacerata mirum fidei exemplum praestat. 58. Nero reos audit, quos violenter urget Rufus dissimulata conscientia. 59. Piso neglectis amicorum monitis occiditur. eius testamentum et uxor.

60. 61. caedes Laterani et Senecae. huius defensio spreta, 62. supremi sermones, 63. amica contentio cum uxore, 64. cuius mortem inhiberi Nero imperat. Senecae cruciatus, mors, funus. 65. ipse destinatus imperator. 66. Rufus proditur. 67. Subrii Flavii, 68. Aspri, aliorum constantes voces et exitus. Rufi mollities. 69. Nero Vestinum quamvis insontem interimit; 70. mox Lucanum, Senecionem, Quinctianum, Scevinum. 71. simulata per urbem gaudia. indicibus praemia, suspectis militiae vacatio, aliis exsilia, 72. Turpiliano Nervae Tigellino triumphalia, Nymphidio consularia insignia data. 73. Nero adversum rumores se purgat. Gallionis periculum. 74. SC. ob servatum Neronem. pugio Scevini dicatus Iovi Vindici.

Gesta haec annis paullo amplius tribus, C. Memmio Regulo, Verginio Rufo; C. Lecanio Basso, M. Licinio Crasso; P. Silio Nerva, C. Iulio Attico Vestino coss.

I. Interea rex Parthorum Vologeses, cognitis Corbulonis rebus regemque alienigenam Tigranen Armeniae impositum, simul fratre Tiridate pulso spretum Arsacidarum fastigium ire ultum volens, magnitudine rursum Romana et continui foederis reverentia diversas ad curas trahebatur, cunctator ingenio et defectione Hyrcanorum, gentis validae, multisque ex eo bellis illi-
2 gatus. atque illum ambiguum novus insuper nuntius contumeliae exstimulat: quippe egressus Armenia Tigranes Adiabenos, conterminam nationem, latius ac diutius quam per latrocinia vastaverat; idque primores gentium aegre tolerabant: *eo contemptionis descensum, ut ne duce quidem Romano incursarentur, sed*
3 *temeritate obsidis tot per annos inter mancipia habiti.* accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen,

---

Cap. 1. *defectione Hyrcan.*] Sic Pichena cum Lipsio rescripsit. Rhen. dederat *dissensione*. In Bud. a pr. m. *defensione*. Faernus malebat *deditione*.

egressus Armenia] In cd. Agr. *Armeniam*, quod non bene defendit Heinsius ex Hist III, 30. *altitudinem moenium egressa*. Magis huc pertinet I, 30. *egredi tentoria*. XV, 45. *cubiculum non egressus*.

dolorem eorum] Pronom. referendum ad *primores gentium*. Ernestio melius videtur abesse.

quod praesidium aut unde peteret rogitans. *iam de Armenia concessum: proxima trahi, et nisi defendant Parthi, levius servitium apud Romanos deditis quam captis esse.* Tiridates quoque regni 4
profugus per silentium aut modice querendo gravior erat. *non enim ignavia magna imperia contineri; virorum armorumque faciendum certamen. id in summa fortuna aequius, quod validius. et sua retinere privatae domus, de alienis certare regiam laudem esse.*

II. Igitur commotus his Vologeses concilium vocat et proximum sibi Tiridaten constituit, atque ita orditur: *Hunc ego eodem mecum patre genitum, cum mihi per aetatem summo nomine concessisset, in possessionem Armeniae deduxi, qui tertius potentiae gradus habetur: nam Medos Pacorus ante ceperat. videbarque contra vetera fratrum odia et certamina familiae nostrae penates rite composuisse. prohibent Romani et pacem ipsis nunquam prospere laces-* 2
sitam nunc quoque in exitium suum abrumpunt. non ibo infitias: aequitate quam sanguine, caussa quam armis retinere parta maioribus malueram. si cunctatione deliqui, virtute corrigam. vestra quidem vis et gloria in integro est, addita modestiae fama, quae neque summis mortalium spernenda est et a diis aestimatur. Simul 3

---

proxima trahi, et nisi] Locus sic expediendus: *proxima Armeniae trahi* a Tigrane, *et nisi Parthi defendant* Adiabenos, hos se Romanis dedituros esse, nam *levius servitium* etc. His verbis Parthorum regem cunctatorem ad bellum suscipiendum vult incitare. Acidalius ponebat *et* ante *levius*, Ernesti ante *proxima*. Bekker. cum Oberlino plane omisit. Conf. etiam Waltheri obss. spec. I. p. 22.

per silentium aut modice] *Aut* iam Beroald. edidit, idque pro *haud* recentiores restituerunt. Pichena retenta voce *haud* locum sic explicat: si immodice querebatur, quomodo per silentium? an cum aspiceretur, quamvis silens, ignaviam exprobrare videbatur, ideoque gravius silentium ipsius, quam Monobazi voces? Ita videtur. Walther. in obss. spec. I. p. 22. coniungit *regni profugus per silentium*, atque retinet *haud modice*. Appellatur Tiridates *regni profugus per silentium*, quoniam silentio apud Parthos transigebatur, quod profugus esset; rex Parthorum iniurias Tiridati a Romanis illatas reliquerat inultas. Formula *per silentium* utitur Tacitus An. XVI, 25.

Cap. 2. *certamina*] Sic Rhen. In ed. pr. *certamen in.* Puteol. et seqq. ut Guelf. *certamen.*

in integro est] Sic III, 50. In Bud. a pr. m. *integra est.*

diademate caput Tiridatis evinxit; promptam equitum manum, quae regem ex more sectatur, Monesi nobili viro tradidit, adiectis Adiabenorum auxiliis; mandavitque Tigranen Armenia exturbari, dum ipse positis adversus Hyrcanos discordiis vires intimas molemque belli ciet, provinciis Romanis minitans.

III. Quae ubi Corbuloni certis nuntiis audita sunt, legiones duas cum Verulano Severo et Vettio Bolano subsidium Tigrani mittit, occulto praecepto, *compositius cuncta quam festinantius*
2 *agerent:* quippe bellum habere quam gerere malebat. scripseratque Caesari *proprio duce opus esse, qui Armeniam defenderet; Syriam ingruente Vologese acriore in discrimine esse.* atque interim reliquas legiones pro ripa Euphratis locat, tumultuariam provincialium manum armat, hostiles ingressus praesidiis intercipit. et quia egena aquarum regio est, castella fontibus imposita; quosdam rivos congestu arenae abdidit.

IV. Ea dum a Corbulone tuendae Syriae parantur, acto raptim agmine Moneses, ut famam sui praeiret, non ideo nescium aut incautum Tigranen offendit. occupaverat Tigranocerta, urbem
2 copia defensorum et magnitudine moenium validam. ad haec Nicephorius amnis haud spernenda latitudine partem murorum ambit;

---

sectatur] Sic I. Gronov. e Flor. pro *sectabatur*, quod habent Bud. Guelf. et Puteol. ediderat. Conf. cap. 33.

exturbari] Sic cum Puteol. omnes edd. praeter prim. in qua *exturbet*. Ernesti putat Tacitum aut *exturbet* et *exturbare* scripsisse.

positis] Sic Pichena pro *compositis*, quod Rhen. ediderat. In Bud. a pr. m. *depositis*, a sec. m. *compositis*.

Cap. 3. *certis nuntiis*] Ed. pr. *cunctis n.*

Vettio] Sic, uti pro *Vectio* iam Lipsius scripserat, cd. Flor. In Agr. et ed. pr. *Vetio*. Vid. interpr. ad Hist. II, 65.

festinantius] Sic ed. pr. Rhen. e Bud. seqq. Alii *festinatius*. Vid. notata ad III, 45.

quia egena — est] I. F. Gronov. coniicit: *et quo egena aquarum esset*.

congestu arenae abdidit] Sic ed. pr. Rhen. e Bud. al. Puteol. Ber. Alc. *obdidit*, quod Ryckius recepit. Edd. Oberl. et Gronov. in lemmate pro *arenae* habent *terrae*.

Cap. 4. *occupaverat Tigr.*] Vulgo ut in Puteol. *qui occup*. Pron. *qui* abest a Flor. in quo item Hist. I, 58. deest *qui se*.

et ducta ingens fossa, qua fluvio diffidebatur. inerantque milites et provisi ante commeatus: quorum subvectu pauci avidius progressi et repentinis hostibus circumventi ira magis quam metu ceteros accenderant. Sed Partho ad exsequendas obsidiones nulla 3
cominus audacia: raris sagittis neque clausos exterret et semet frustratur. Adiabeni cum promovere scalas et machinamenta inciperent, facile detrusi, mox erumpentibus nostris caeduntur.

V. Corbulo tamen quamvis secundis rebus suis moderandum fortunae ratus misit ad Vologesen qui expostularent *vim provinciae illatam: socium amicumque regem cohortes Romanas circumsidere. omitteret potius obsidionem, aut se quoque in agro hostili castra positurum.* Casperius centurio in eam legationem delectus 2
apud oppidum Nisibin septem et triginta milibus passuum a Tigranocerta distantem adiit regem et mandata ferociter edidit. Vologesi vetus et penitus infixum erat arma Romana vitandi; nec praesentia prospere fluebant. irritum obsidium; tutus manu et copiis Tigranes; fugati qui expugnationem sumpserant; missae in Armeniam legiones, et aliae pro Syria paratae ultro irrumpere; sibi imbecillum equitem pabuli inopia: nam exorta vis locustarum 3
ambederat quicquid herbidum aut frondosum. igitur metu abstruso

---

inerantque] *que* addidit Pich. e Flor.

raris sagittis] Haec verba cum Bekkero ad sequentia retuli. Editores superiores post *sagittis* colo interpungunt.

Cap. 5. *circumsidere*] Hanc cdd. veterumque edd. auctoritate firmatam lectionem (conf. V. D. in Ephem. litt. Ien. 1826. 110. Col. 394.) cum Bekkero revocavimus. Intelligitur Vologeses. Ernesti cum Ryckio e cd. Agr. *circumsideri* receperat.

potius] Lipsius legit *ocius*, Boxhornius *protinus*. Nos cum Pichena vulgatam praeferimus.

adiit] Sic Ernesti cum Guelf. pro *adit*, quod Bud. habet.

vitandi] Ramshorn. in gram. lat. p. 443. intelligit *studium*. Conf. I. F. Gronov. ad Liv. XXXV, 49. Vossii Aristarch. VII, 53. Conf. notata ad III, 63.

pro Syria] Id quod *in Syria*. Vid. notata ad II, 81. — Mox *inopiam* in Oxon. et Guelf.

ambederat] Sic Pichena, Lipsius, al. At *abederat* Guelf. Bud. reliquae vett. edd. praeter primam, in qua ut in Flor. scribitur *nam exorta vi locustarum aberat*.

mitiora obtendens *missurum ad imperatorem Romanum legatos super petenda Armenia et firmanda pace* respondet. Monesen *omittere Tigranocertam* iubet; ipse retro concedit.

VI. Haec plures ut *formidine regis et Corbulonis minis patrata* magnifice extollebant. alii *occulte pepigisse* interpretabantur *ut omisso utrinque bello et abeunte Vologese Tigranes quoque Armenia abscederet. cur enim exercitum Romanum a Tigranocertis de-*
2 *ductum? cur deserta per otium quae bello defenderant? an melius hibernavisse in extrema Cappadocia, raptim erectis tuguriis, quam in sede regni modo retenti? dilata prorsus arma, ut Vologeses cum alio quam cum Corbulone certaret, Corbulo meritae tot per annos*
3 *gloriae non ultra periculum faceret.* nam, ut retuli, proprium ducem tuendae Armeniae poposcerat, et adventare Caesennius Paetus audiebatur. iamque aderat, copiis ita divisis, ut quarta et duodecima legiones addita quinta, quae recens e Moesis excita erat, simul Pontica et Galatarum Cappadocumque auxilia Paeto obedirent, tertia et sexta et decima legiones priorque Syriae miles apud Corbulonem manerent; cetera ex rerum usu sociarent
4 partirenturve. sed neque Corbulo aemuli patiens; et Paetus, cui satis ad gloriam erat si proximus haberetur, despiciebat gesta, *nihil caedis aut praedae, usurpatas nomine tenus urbium expugnationes* dictitans: *se tributa ac leges et pro umbra regis Romanum ius victis impositurum.*

VII. Sub idem tempus legati Vologesis, quos ad principem missos memoravi, revertere irriti, bellumque propalam sumptum a Parthis. nec Paetus detrectavit, sed duabus legionibus, quarum quartam Funisulanus Vettonianus eo in tempore, duodeci-

---

Tigranocertam] Sic Bud. pro *Tigranocerta*. In ed. pr. *amittere Tigranocertam.*

Cap. 6. *magnifice*] Sic Ernesti e Puteol. pro *ac magnifica*, quod a Rhen. inde in omnes edd. venit, nisi quod nonnullae cum Guelf. *et* pro *ac* praebent. In ed. pr. tantum legitur *patrata extollebant*. Cd. Agr. *peracta ac magn.* Mox ed. pr. *Tigranocertis* sine praepositione *a.*

Cap. 7. *Funisulanus Vett.*] Sic Ms. Flor. et ed. pr. Vulgo *Famisulanus Vect.*

mam Calavius Sabinus regebant, Armeniam intrat tristi omine. nam in transgressu Euphratis, quem ponte transmittebat, nulla palam caussa turbatus equus, qui consularia insignia gestabat, retro evasit. hostiaque, quae muniebantur, hibernaculis assistens semifacta opera fuga perrupit seque vallo extulit. et pila militum arsere, magis insigni prodigio, quia Parthus hostis missilibus telis decertat. 2

VIII. Ceterum Paetus spretis ominibus, necdum satis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariae provisu, rapit exercitum trans montem Taurum *reciperandis*, ut ferebat, *Tigranocertis vastandisque regionibus quas Corbulo integras omisisset.* et capta quaedam castella, gloriaeque et praedae nonnihil partum, si aut gloriam cum modo aut praedam cum cura habuisset. longinquis itineribus percursando quae obtineri nequibant, corrupto qui captus erat commeatu, et instante iam hieme reduxit exercitum composuitque ad Caesarem litteras quasi confecto bello, verbis magnificis, rerum vacuas. 2

IX. Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus praesidiis insedit; et ne ponti iniiciendo impedimentum hostiles turmae afferrent (iam enim subiectis campis magna specie volitabant), naves magnitudine praestantes et connexas trabibus ac turribus auctas agit per amnem, catapultisque et balistis proturbat barbaros: in quos saxa et hastae longius permeabant quam ut contrario sagittarum iactu adaequarentur. dein pons 2 continuatus, collesque adversi per socias cohortes, post legionum castris occupantur, tanta celeritate et ostentatione virium, ut Parthi omisso paratu invadendae Syriae spem omnem in Armeniam verterent.

X. Ibi Paetus imminentium nescius quintam legionem procul in Ponto habebat, reliquas promiscuis militum commeatibus in-

---

Calavius Sabinus regebant] Freinshem. ad VI, 9. volebat *Calvisius*, Ursinus *Flavius*. Rhen. e Bud. *regebant* pro *regebat*. — Mox *transmittebat* omnes edd. At cd. Med. *tramittebat*, ut XV, 26. *tramittere*, et XIV, 29. *tramisere*.

Cap. 9. *et ne ponti*] Bud. *ut ne ponti.*

firmaverat, donec adventare Vologesen magno et infenso agmine
2 auditum. accitur legio duodecima, et unde famam aucti exercitus
speraverat, prodita infrequentia: qua tamen retineri castra et
eludi Parthus tractu belli poterat, si Paeto aut in suis aut in
alienis consiliis constantia fuisset. verum ubi a viris militaribus
adversus urgentes casus firmatus erat, rursus, ne alienae sen-
3 tentiae indigens videretur, in diversa ac deteriora transibat. et
tunc relictis hibernis, *non fossam neque vallum sibi sed corpora et
arma in hostem data* clamitans, duxit legiones quasi proelio cer-
taturus. deinde amisso centurione et paucis militibus, quos vi-
4 sendis hostium copiis praemiserat, trepidus remeavit. et quia
minus acriter Vologeses instituerat, vana rursus fiducia tria milia
delecti peditis proximo Tauri iugo imposuit, quo transitum regis
arcerent: alares quoque Pannonios, robur equitatus, in parte
campi locat. coniunx ac filius castello, cui Arsamosata nomen est,
abditi, data in praesidium cohorte ac disperso milite, qui in uno
5 habitus vagum hostem promptius sustentavisset. Et aegre com-
pulsum ferunt ut instantem Corbuloni fateretur. nec a Corbulone
properatum, quo gliscentibus periculis etiam subsidii laus auge-
retur. *expediri* tamen *itineri singula milia ex tribus legionibus et
alarios octingentos, parem numerum e cohortibus*, iussit.

XI. At Vologeses, quamvis *obsessa a Paeto itinera hinc pe-*

Cap. 10. *famam — speraverat*] Sic Puteol. consentiente Bud., quod multi sunt amplexi. In Rhen. ed. sec. est *sperat*, quod post Lipsium ceteri omnes asciverunt; quam lectionem ego quoque, si hausta sit e cod., praetulerim. In Flor. et ed. pr. *fama — speraverat*, quod I. Gronov. monet corrigendum fuisse *fama — sperata erat*. sic XIV, 62. *eluserat* a Lectio in *elusa erat*. Vid. Ernest. ad XV, 43.

delecti peditis] Sic Pich. e Flor. pro *delectorum peditum*. Mox Muretus malebat *quae transitum*, Gronov. pater *qui tr.*, quod Ernesti probat.

Arsamosata] Sic Rhen. e Bud. ut Ptolem. V, 13. Alii *Asamosata*.

in uno] Sic Pich. cum Flor. Bud. ed. pr. Alii *in unum*.

et aegre] Sic Pich. cum Flor. et edd. ante Rhen. qui *et* delevit. Ed. pr. *ut* pro *et*.

instantem — fateretur] In Guelf. *instatem*. Ernesti credit verum esse *necessitatem*. Non credo. Facile intelligitur *hostem*.

ditatu inde equite accepisset, nihil mutato consilio, sed vi ac minis alares exterruit, legionarios obtrivit, uno tantum centurione Tarquitio Crescente turrim, in qua praesidium agitabat, defendere auso, facta saepius eruptione et caesis qui barbarorum propius suggrediebantur, donec ignium iactu circumveniretur. pedi- 2
tum si quis integer, longinqua et avia, vulnerati castra repetivere, *virtutem regis*, *saevitiam et copias gentium*, cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum qui eadem pavebant. Ne dux 3
quidem obniti adversis, sed cuncta militiae munia deseruerat, missis iterum ad Corbulonem precibus, *veniret propere*, *signa et aquilas et nomen reliquum infelicis exercitus tueretur: se fidem interim, donec vita suppeditet, retenturum.*

XII. Ille interritus et parte copiarum apud Syriam relicta, ut munimenta Euphrati imposita retinerentur, qua proximum et commeatibus non egenum, regionem Commagenam, exin Cappadociam, inde Armenios petivit. comitabantur exercitum praeter alia sueta bello magna vis camelorum onusta frumenti, ut simul hostem famemque depelleret. Primum e perculsis Pactium 2
primi pili centurionem obvium habuit, dein plerosque militum; quos diversas fugae caussas obtendentes *redire ad signa et clementiam Paeti experiri* monebat: *se nisi victoribus immitem esse.* simul suas legiones adire, hortari, *priorum* admonere, *novam* 3
gloriam ostendere: *non vicos aut oppida Armeniorum sed castra Romana duasque in iis legiones pretium laboris peti. si singulis manipularibus praecipua servati civis corona imperatoria manu tri-*

Cap. 11. *inde equite*] Bud. *hinc equite.* Idem cod. c. 42. *hinc aperta spatia.* Etiam Liv. XXXIX, 11. *hinc — hinc.* Faernus *sed* ante *vi* delebat.

facta saepius] In Flor. Bud. et ed. pr. *factaque.*

ne dux quidem] Bud. *ne dux q.* Mox pro *iterum* quidam cdd. et veteres edd. *item.* Freinshem. *identidem* coniiciebat. Denique *retenturum* revocavimus, pro quo Pich. *retenturos* cum cdd. Flor. Bud. et ed. pr.

Cap. 12. *sueta bello*] Sic Pich. e Flor. Vulgo *assueta b.*

frumenti] Sic cdd. vett. edd. etiam Lipsii priores. At in sexta scripsit *frumento*, unde in sequentes est propagatum.

Pactium] Cd. Agr. *Pacuvium.*

bueretur, quod illud et quantum decus, ubi par eorum numerus
4 *apisceretur, qui attulissent salutem et qui accepissent?* his atque talibus in commune alacres (et erant quos pericula fratrum aut propinquorum propriis stimulis incenderent) continuum diu noctuque iter properabant.

XIII. Eoque intentius Vologeses premere obsessos, modo vallum legionum, modo castellum, quo imbellis aetas defendebatur, appugnare, propius incedens quam mos Parthis, si ea te-
2 meritate hostem in proelium eliceret. at illi vix contuberniis extracti, nec aliud quam munimenta propugnabant, pars iussu ducis, et alii propria ignavia, ut Corbulonem opperientes, ac si vis ingrueret, provisis exemplis Caudinae ac Numantinae cladis. *neque eandem vim Samnitibus, Italico populo, aut Hispanis [ac Parthis] Romani imperii aemulis. validam quoque et laudatam an-*
3 *tiquitatem, quotiens fortuna contra daret, saluti consuluisse.* qua desperatione exercitus dux subactus primas tamen litteras ad Vologesen non supplices, sed in modum querentis composuit, *quod pro Armeniis, semper Romanae ditionis, aut subiectis regi quem imperator delegisset, hostilia faceret: pacem ex aequo utilem. nec praesentia tantum spectaret. ipsum adversus duas legiones totis*

---

quod illud] Idem cd. post *illud* addit *esse*.

apisceretur] Sic Flor. quod pro *adipisceretur* cum Ryckio et I. Gronov. restituimus. Lipsius mavult *adspiceretur*, quod probat Freinshem. receptique Pichena. At locus nulla mutatione indiget. Dictum *par et*, ut *ἴσος καί: wenn die Krone erlangte eine Anzahl von Rettern, die eben so gross wäre, als die Zahl der Geretteten.* Etiam Ricklefs locum recte intellexit.

Cap. 13. *appugnare*] Ita Pich. e Flor. Vulgo *oppugnare*.

ut Corbul. opperientes] Sic Rhenanus, ante quem legebatur *aut metu Corbul. opper.* In Flor. Agr. et ed. pr. *aut Corbulonem* sine voc. *metu*. *Aut* pro *ut* Rhen. ex ingenio.

aut Hispanis [ac Parthis]] Pro his vett. edd. *aut Poenis*, quod Freinshem. mutabat in *aut Hispanis*, I. F. Gronov. in *aut Hispanis quam Parthis*. Bipont. legunt: *neque e. v. Samn., Numantino populo, ac Parthis*. Bekker. cum Oberlino: *ac Parthis*.

pacem ex aequo utilem] Bud. *utili*. Rhenano placet: *pace ex aequo utili*. Denique Bud. *ne praesentia*.

regni viribus advenisse: at Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum iuvarent.

XIV. Ad ea Vologeses nihil pro caussa, sed *opperiendos sibi fratres Pacorum ac Tiridaten* rescripsit; *locum illis tempusque consilio destinatum, quo de Armenia cernerent; adiecisse deos dignum Arsacidarum, simul et de legionibus Romanis statuerent.* Missi post a Paeto nuntii et *regis colloquium* petitum, qui 2
Vasacen praefectum equitatus ire iussit. tum Paetus *Lucullos, Pompeios et si qua Caesares obtinendae donandaeve Armeniae egerant,* Vasaces *imaginem retinendi largiendive penes nos, vim penes Parthos* memoravit. et multum invicem disceptato, Monobazus Adia- 3
benus in diem posterum testis iis quae pepigissent adhibetur. placuitque *liberari subsidio legiones et decedere omnem militem finibus Armeniorum, castellaque et commeatus Parthis tradi: quibus perpetratis copia Vologesi fieret mittendi ad Neronem legatos.*

XV. Interim flumini Arsaniae (is castra praefluebat) pontem imposuit, specie sibi illud iter expedientis: sed Parthi quasi documentum victoriae iusserant: namque iis usui fuit. nostri per diversum iere. addidit rumor *sub iugum missas legiones* et alia 2

Cap. 14. *locum illis — consilio destinatum, quo* etc.] Ryck. e cd. Agr. scripsit: *locum illis tempusque consilio destinatum, quo de Armenia cernerent, quod se fastigioque dignum Arsacidarum;* quae sic interpretatur: locum a fratribus suis et diem deliberationi constitutum, qua de Armenia decernerent id quod et personam suam et domus suae deceret magnitudinem. Bekker. retinuit lectionem ante Ryckium receptam: *illum locum tempusque consilio destinatum, quid de Armenia cernerent.* Nos reddidimus Oberlini scripturam. In cd. Agr. est *quo*, idemque e cod. vet. Ursinus laudat, in Guelf. *qui*, in ed. pr. *quod.* Ernestio non est dubium, quin *qui* aut *quo* sit legendum.

et si qua Caesares] Sic coniecit Pichena, quod primus recepit Bernegger. In Flor. et ed. pr. *et si qua ccs.* Ante Bernegg. in edd. legebatur cum cd. Guelf. *si qui duces.*

largiendive] Sic pro *donandive* nonnulli cdd. et ed. pr.

Cap. 15. *Arsaniae*] Hoc nomen e Dione 62, 21. restituit Lipsius. In cdd. Flor. Agr. ed. pr. *Arsanieti*, in Puteol. ut in cd. Bud. *Arsameti.* Cum Ryckio et Ernestio omisimus *etenim* post *Arsaniae.*

expedientis] Sic, ut iam Grotius et Lipsius pro *experientis* voluerant, in duobus Mss. apud Broter. legitur.

ex rebus infaustis, quorum simulacrum ab Armeniis usurpatum est. namque et munimenta ingressi sunt, antequam agmen Romanum excederet, et circumstetere vias, captiva olim mancipia
3 aut iumenta agnoscentes abstrahentesque. raptae etiam vestes, retenta arma, pavido milite et concedente, ne qua proelii caussa exsisteret. Vologeses armis et corporibus caesorum aggregatis, quo cladem nostram testaretur, visu fugientium abstinuit. fama
4 moderationis quaerebatur, postquam superbiam expleverat. flumen Arsaniam elephanto insidens et proximus quisque regem vi equorum perrupere, quia rumor incesserat *pontem cessurum oneri dolo fabricantium.* sed qui ingredi ausi sunt, validum et fidum intellexere.

XVI. Ceterum obsessis adeo suppeditavisse rem frumentariam constitit, ut horreis ignem iniicerent, contraque prodiderit Corbulo *Parthos inopes copiarum et pabulo attrito relicturos oppugnationem, neque se plus tridui itinere abfuisse.* adiecit *iureiurando Paeti cautum apud signa, astantibus iis, quos testificando rex misisset, neminem Romanum Armeniam ingressurum, donec*
2 *referrentur litterae Neronis, an paci annueret.* quae ut augendae infamiae composita, sic reliqua non in obscuro habentur: una die quadraginta milium spatium emensum esse Paetum, desertis passim sauciis, neque minus deformem illam fugientium trepida-
3 tionem quam si terga in acie vertissent. Corbulo cum suis copiis apud ripam Euphratis obvius non eam speciem insignium et armorum praetulit, ut diversitatem exprobraret. maesti manipuli ac vicem commilitonum miserantes ne lacrimis quidem temperare.

---

namque et — excederet] Ita cdd. et edd. ante Rhen., recentioresque a Pichena. Rhenan. *nam — decederet*, Bud. *namque — decederet.*

elephanto] Guelf. *in elephanto.* Mox *regem* pro *regi* edidit Ernestius ex multis cdd. et ed. pr. Pro *fidum*, quod dedit Rhenan. cum Bud. Corb. et ed. pr., est *firmum* in Guelf. et ceteris edd.

Cap. 16. *itinere*] Sic pro *itineri* Rhen. e Bud. — Pro *referrentur*, quod exstat in cdd. et omnibus vett. edd., nisi quod in nonnullis *referentur*, Lipsius e Rhen. sec. *referantur.*

diversitatem] Cd. Agr. *adversitatem.* Mox Rhenan. e Bud. *temperavere.*

vix prae fletu usurpata consalutatio. decesserat certamen virtutis
et ambitio gloriae, felicium hominum affectus: sola misericordia
valebat, et apud minores magis.

XVII. Ducum inter se brevis sermo secutus est: hoc con-
querente *irritum laborem*, *potuisse bellum fuga Parthorum finiri*,
ille *integra utrique cuncta* respondit: *converterent aquilas et iuncti
invaderent Armeniam abscessu Vologesis infirmatam*, *non ea impe-* 2
ratoris habere mandata Corbulo: *periculo legionum commotum e
provincia egressum*, *quando in incerto habeantur Parthorum cona-
tus*, *Syriam repetiturum*. *sic quoque optimam fortunam orandam*,
*ut pedes confectus spatiis itinerum alacrem et facilitate camporum
praevenientem equitem assequeretur*. exin Paetus per Cappado-
ciam hibernavit. At Vologesis ad Corbulonem missi nuntii, *de-* 3
traheret castella trans Euphraten, *amnemque*, *ut olim*, *medium
faceret*. ille *Armeniam quoque diversis praesidiis vacuam fieri* ex-
postulabat. et postremo concessit rex; dirutaque quae ultra Eu-
phraten communierat Corbulo, et Armenii sine arbitro relicti sunt.

XVIII. At Romae tropaea de Parthis arcusque medio Capi-
tolini montis sistebantur, decreta ab senatu integro adhuc bello
neque tum omissa, dum aspectui consulitur spreta conscientia.
quin et dissimulandis rerum externarum curis Nero frumentum 2
plebis vetustate corruptum in Tiberim iecit, quo securitatem an-
nonae sustentaret. cuius pretio nihil additum est, quamvis du-
centas ferme naves portu ipso violentia tempestatis et centum

---

Cap. 17. *hoc conquerente*] Hanc coniecturam Faerni aliorumque receperunt editores a Berneggero. Ernestio Tacitus videtur scripsisse: *huic conquerenti*. Rhen. e Bud. *haec conquerentium*. In aliis cdd. et edd. est *hoc*.

ut olim] Sic Pichena cum cdd. et vett. edd. At Rhenan. e Bud. *ut omnium*.

dirutaque] Rhen. e Bud. *diruptaque*. Conf. ad Hist. I, 68. Denique *sine arbitro* e cdd. et ed. pr. Pichena restituit pro *suo arbitrio*, quod editores fecerant e cdd. scriptura *sine arbitrio*.

Cap. 18. *frument. plebis*] Guelf. a pr. m. *plebi*. Muretus malebat *publicum*. Mox *sustentaret*, omnium librorum excepto cd. Agr. lectionem restitui pro *ostentaret*, quod ex solo cd. Agr. cum Ryckio recentiores dederunt.

3 alias Tiberi subvectas fortuitus ignis absumpsisset. Tres dein consulares, L. Pisonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paullinum vectigalibus publicis praeposuit, cum insectatione priorum principum, *qui gravitate sumptuum iustos reditus anteissent: se annuum sexcenties sestertium rei publicae largiri.*

XIX. Percrebuerat ea tempestate pravissimus mos cum propinquis comitiis aut sorte provinciarum plerique orbi fictis adoptionibus asciscerent filios, praeturasque et provincias inter pa-
2 tres sortiti statim emitterent manu quos adoptaverant. magna cum invidia senatum adeunt, *ius naturae*, *labores educandi*, *adversus fraudem et artes et brevitatem adoptionis* enumerant: *satis pretii esse orbis*, *quod multa securitate*, *nullis oneribus*, *gratiam*,
3 *honores*, *cuncta prompta et obvia haberent. sibi promissa legum diu exspectata in ludibrium verti*, *quando quis sine sollicitudine parens*, *sine luctu orbus longa patrum vota repente adaequaret.* factum ex eo senatus consultum, *ne simulata adoptio in ulla parte muneris publici iuvaret ac ne usurpandis quidem hereditatibus prodesset.*

XX. Exin Claudius Timarchus Cretensis reus agitur, ceteris criminibus, ut solent praevalidi provincialium et opibus nimiis ad iniurias minorum elati: una vox eius usque ad contumeliam senatus penetraverat, quod dictitasset *in sua potestate situm*
2 *an proconsulibus, qui Cretam obtinuissent, grates agerentur.* Quam occasionem Paetus Thrasea ad bonum publicum vertens, postquam de reo censuerat *provincia Creta depellendum*, haec addidit: *Usu probatum est*, *P. C. leges egregias*, *exempla honesta*

Tiberi subvect.] In cdd. Bud. et Agr. *Tiberim.* Denique *absumpsisset* pro *assumpsisset* edidit Rhen. e Bud.

Cap. 19. *pravissimus mos*] In cd. Flor. correctum *pravus mos*, quod praefert I. Gronov. Tum ante verba *magna cum invid.* Puteol. cum aliis praefigit *qui*, quod cum absit a pluribus cdd. et ed. pr. cum Bekkero omisimus.

adeunt, *ius naturae*] Sic hunc locum edidit Rhen., ante quem legebatur: *adeunt*, *ibi naturae munus.* In Flor. et Bud. *adeuntibus naturae.* In cd. Corb. *vim naturae.* Denique *quidem* post *usurpandis* a Bud. abest.

apud bonos ex delictis aliorum gigni. sic oratorum licentia Cin- 3
cium rogationem, candidatorum ambitus Iulias leges, magistra-
tuum avaritia Calpurnia scita pepererunt. nam culpa quam poena
tempore prior, emendari quam peccare posterius est. ergo adversus 4
novam provinciarum superbiam dignum fide constantiaque Roma-
na capiamus consilium, quo tutelae sociorum nihil derogetur, no-
bis opinio decedat, qualis quisque habeatur, alibi quam in civium
iudicio esse.

1 XXI. *Olim quidem non modo praetor aut consul, sed privati*
etiam mittebantur, qui provincias viserent et, quid de cuiusque
obsequio videretur, referrent; trepidabantque gentes de aestimatio-
ne singulorum. at nunc colimus externos et adulamur; et quomodo 2
ad nutum alicuius grates, ita promptius accusatio decernitur. de-
cernaturque et maneat provincialibus potentiam suam tali modo
ostentandi: sed laus falsa et precibus expressa perinde cohibeantur
quam malitia, quam crudelitas. plura saepe peccantur dum deme- 3
remur quam dum offendimus. quaedam imo virtutes odio sunt, se-
veritas obstinata, invictus adversum gratiam animus. inde initia 4
magistratuum nostrorum meliora ferme, et finis inclinat, dum in
modum candidatorum suffragia conquirimus, quae si arceantur,
aequabilius atque constantius provinciae regentur. nam ut metu re-
petundarum infracta avaritia est, ita vetita gratiarum actione am-
bitio cohibebitur.

1 XXII. Magno assensu celebrata sententia, non tamen se-
natus consultum perfici potuit, abnuentibus consulibus ea de re
relatum. mox auctore principe sanxere *ne quis ad concilium so-*
ciorum referret agendas apud senatum propraetoribus proveconsuli-

---

Cap. 20. *provinciarum*] Ita omnes edd. ante Pichenam, qui e lectione cd. Flor. *provinciarium* fecit *provincialium*. Non opus.

Cap. 21. *de aestimatione*] Hoc pro *existimatione*, quod edidit Ernestius, scripsi; nam in cdd. et vett. edd. est *de extimatione*. Vid. Ernest. et Oberl. ad XIII, 5. et nos ad XIII, 17. Item Hist. IV, 7. in ed. pr. est *extimationem*. Ibid. c. 8. confunduntur *illusisse* et *illuxisse*.

cohibeantur] Guelf. a sec. m. *cohibeatur*.

aequabilius] Hanc Groslotii correctionem pro *aequalius* recentiores receperunt. — *Cohibebitur* emendavit Lipsius pro *cohibetur*.

2 *bus grates, neu quis ea legatione fungeretur.* Iisdem consulibus gymnasium ictu fulminis conflagravit, effigiesque in eo Neronis ad informe aes liquefacta. et motu terrae celebre Campaniae oppidum Pompeii magna ex parte proruit. defunctaque virgo Vestalis Laelia, in cuius locum Cornelia ex familia Cossorum capta est.

XXIII. Memmio Regulo et Verginio Rufo coss. natam sibi ex Poppaea filiam Nero ultra mortale gaudium accepit appellavitque *Augustam*, dato et Poppaeae eodem cognomento. locus
2 puerperio colonia Antium fuit, ubi ipse generatus erat. iam senatus *uterum Poppaeae* commendaverat diis votaque publice susceperat: quae multiplicata exsolutaque. et additae *supplicationes templumque Fecunditati, et certamen ad exemplar Actiacae religionis* decretum; *utque Fortunarum effigies aureae in solio Capitolini Iovis locarentur; ludicrum circense, ut Iuliae genti apud*
3 *Bovillas, ita Claudiae Domitiaeque apud Antium ederetur.* quae fluxa fuere, quartum intra mensem defuncta infante. rursusque exortae adulationes censentium *honorem divae et pulvinar aedemque et sacerdotem.* atque ipse ut laetitiae, ita maeroris immodicus
4 egit. Annotatum est, omni senatu Antium sub recentem partum effuso, Thraseam prohibitum immoto animo praenuntiam imminentis caedis contumeliam excepisse. secutam dehinc vocem Caesaris ferunt, qua *reconciliatum se Thraseae* apud Senecam iactaverit, ac Senecam Caesari gratulatum. unde gloria egregiis viris et pericula gliscebant.

XXIV. Inter quae, veris principio, legati Parthorum mandata regis Vologesis litterasque in eandem formam attulere: *se*

Cap. 23. *Antium fuit*] Verbum *fuit* primus Pichena e Flor. et ed. Ven. addidit. Porro ante Rhenan. edebatur *interim uterum.*

Actiacae relig.] Coniecturam Lipsii *actiacae* firmat ed. pr. in qua *acciacae*, idemque in cd. Guelf. a sec. m. Puteolani lectioni *atticae* aliquid auctoritatis accedit e cd. Bud. qui habet *Actice religionis*. Grotius coniicit *Antiatis* vel *Antiatinae*, quod Ryckius probat. Cd. Agr. *Antiacae*. Bipont. cum Mureto *Antianae*. — Pro *locarentur* alii *collocarentur*. — A Rhen. est *annotatum* pro *annotandum* e Bud.

Cap. 24. *inter quae*] Sic Pichena cum cdd. et vett. edd. Alii *interim*.

priora et totiens iactata super obtinenda Armenia nunc omittere, quoniam dii, quamvis potentium populorum arbitri, possessionem Parthis non sine ignominia Romanā tradidissent. nuper clausum Tigranen; post Paetum legionesque cum opprimere posset, incolumes dimisisse. satis approbatam vim; datum et lenitatis experimen- 2
tum. nec recusaturum Tiridaten accipiendo diademati in urbem venire, nisi sacerdotii religione attineretur. iturum ad signa et effigies principis, ubi legionibus coram regnum auspicaretur.

XXV. Talibus Vologesis litteris, quia Paetus diversa tamquam rebus integris scribebat, interrogatus centurio, qui cum legatis advenerat, *quo in statu Armenia esset?* *omnes inde Romanos excessisse* respondit. tum intellecto barbarorum irrisu, qui pete- 2
rent quod eripuerant, consuluit inter primores civitatis Nero, *bellum anceps an pax inhonesta placeret?* nec dubitatum de bello. et Corbulo, tot per annos militum atque hostium gnarus, gerendae rei praeficitur, ne cuius alterius inscitia rursum peccaretur, quia Paeti piguerat. igitur irriti remittuntur, cum donis tamen, 3
unde spes fieret non frustra eadem oraturum Tiridaten, si preces ipse attulisset. Syriaeque exsecutio Cincio, copiae militares Corbuloni permissae; et quintadecima legio ducente Mario Celso e Pannonia adiecta est. scribitur tetrarchis ac regibus praefectis- 4
que et procuratoribus et qui praetorum finitimas provincias regebant, *iussis Corbulonis obsequi*, in tantum ferme modum aucta potestate, quem populus Romanus Cn. Pompeio bellum piraticum gesturo dederat. Regressum Paetum, cum graviora me- 5
tueret, facetiis insectari satis habuit Caesar, his ferme verbis, *ignoscere se statim, ne tam promptus in pavorem longiore sollicitudine aegresceret.*

Cap. 25. *pax inhonesta*] Emendatio *inhonesta* est a Victorio ad Caton. R. R. c. 80. Idem suasit Lipsius. In Flor. *inhosta*, ed. pr. *in hostes*. Bud. Guelf. veteresque edd. a Puteol. *in hoste*.

Syriaeque exsecutio Cincio] Lipsius addubitat, num legendum *Syriaque Sex. Cincio*. Ms. Flor. *Cicio*, alii, etiam ed. pr. *Citio*. Pighius coniicit *Cestio*, quod probant Ryck. et Lallem. Denique pro *quem pop. R.* edd. ante Rhen. *quam*.

XXVI. At Corbulo quarta et duodecima legionibus, quae fortissimo quoque amisso et ceteris exterritis parum habiles proelio videbantur, in Syriam translatis, sextam inde ac tertiam legiones, integrum militem et crebris ac prosperis laboribus exer-
2 citum, in Armeniam ducit. addiditque legionem quintam, quae per Pontum agens expers cladis fuerat, simul quintadecimanos recens adductos, et vexilla delectorum ex Illyrico et Aegypto, quodque alarum cohortiumque, et auxilia regum in unum con-
3 ducta apud Melitenen, qua transmittere Euphraten parabat. tum lustratum rite exercitum ad concionem vocat orditurque magnifica *de auspiciis imperatoriis rebusque a se gestis*, adversa *in inscitiam Paeti* declinans, multa auctoritate, quae viro militari pro facundia erat.

XXVII. Mox iter L. Lucullo quondam penetratum, apertis quae vetustas obsepserat, pergit. et venientes Tiridatis Vologesisque de pace legatos haud aspernatus adiungit iis centuriones cum mandatis non immitibus: *non enim adhuc eo ventum, ut*
2 *certamine extremo opus esset. multa Romanis secunda, quaedam Parthis evenisse documento adversus superbiam: proinde et Tiridati conducere intactum vastationibus regnum dono accipere, et Vologesen melius societate Romana quam damnis mutuis genti Parthorum consulturum. scire quantum intus discordiarum, quamque indomitas et praeferoces nationes regeret. contra imperatori suo immotam*
3 *ubique pacem et unum id bellum esse.* Simul consilio terrorem adiicere, et megistanas Armenios, qui primi a nobis defecerant, pellit sedibus, castella eorum exscindit, plana, edita, validos invalidosque pari metu complet.

XXVIII. Non infensum, nedum hostili odio Corbulonis nomen etiam barbaris habebatur, eoque consilium eius fidum cre-

---

Cap. 26. *imperatoriis*] Ernestius praefert *imperatoris*, quod habent cdd. et ed. pr.

adversa in inscit.] *Adversa* est a Freinshemio. In veteribus edd. partim *adversam in insc.*, partim *adversam inscit.*

Cap. 27. *non enim*] Flor. Bud. ed. pr. *neque enim.*

pellit sedib.] Ed. pr. *pepulit.* Bud. *pellit a sed.*

dabant. ergo Vologeses neque atrox in summam, et quibusdam praefecturis inducias petit. Tiridates locum diemque colloquio poscit. tempus propinquum, locus, in quo nuper obsessae cum 2
Paeto legiones erant, cum a barbaris delectus esset ob memoriam laetioris sibi rei, non est a Corbulone vitatus, ut dissimilitudo fortunae gloriam augeret. neque infamia Paeti angebatur: quod eo maxime patuit, quia filio eius tribuno ducere manipulos atque operire reliquias malae pugnae imperavit. Die pacta 3
Tiberius Alexander illustris eques Romanus, minister bello datus, et Vivianus Annius gener Corbulonis, nondum senatoria aetate, sed pro legato quintae legioni impositus, in castra Tiridatis venere, honori eius, ac ne metueret insidias tali pignore. viceni 4
dehinc equites assumpti. et viso Corbulone rex prior equo desiluit; nec cunctatus Corbulo, sed pedes uterque dextras miscuere.

XXIX. Exin Romanus laudat iuvenem *omissis praecipitibus tuta et salutaria capessentem.* ille *de nobilitate generis* multum praefatus cetera temperanter adiungit: *iturum quippe Romam laturumque novum Caesari decus, non adversis Parthorum rebus supplicem Arsaciden.* tum placuit Tiridaten ponere apud effigiem 2
Caesaris insigne regium, nec nisi manu Neronis resumere; et colloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interiectis, magna 3
utrimque specie, inde eques compositus per turmas et insignibus patriis, hinc agmina legionum stetere fulgentibus aquilis signisque et simulacris deum, in modum templi. medio tribunal sedem curulem et sedes effigiem Neronis sustinebat. ad quam 4
progressus Tiridates, caesis ex more victimis, sublatum capite diadema imagini subiecit, magnis apud cunctos animorum motibus, quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum

---

Cap. 28. *augebatur*] Rhen. e Bud. *angebatur.* At Corbulo non is fuit, qui ulla re angeretur. Loci sensus est: quod Corbulo locum a barbaris delectum non vitavit, id non ideo fecit, ut Paeti infamiam augeret. Pro *operire* in Lipsii edd. *operiri.*

Vivianus] Sic Guelf. plures cdd. apud Broter. et edd. inde a Puteol. Alii *Vivanus*, *Vimanus*, Flor. et ed. pr. *Vinianus*, quod Ernestius cum I. Gronov. verum putat.

honori eius] Hanc Lipsii emendationem pro *honore* Pichena recepit.

caedes aut obsidio. *ac nunc versos casus: iturum Tiridatem ostentui gentibus, quanto minus quam captivum?*

XXX. Addidit gloriae Corbulo comitatem epulasque; et rogitante rege caussas, quotiens novum aliquid adverterat, ut initia vigiliarum per centurionem nuntiari, convivium buccina dimitti et structam ante augurale aram subdita face accendi, cuncta
2 in maius attollens admiratione prisci moris affecit. postero die *spatium* oravit, *quo tantum itineris aditurus fratres ante matremque viseret:* obsidem interea filiam tradit litterasque supplices ad Neronem.

XXXI. Et digressus Pacorum apud Medos, Vologesen Ecbatanis reperit, non incuriosum fratris: quippe et propriis nuntiis a Corbulone petierat, *ne quam imaginem servitii Tiridates perferret, neu ferrum traderet, aut complexu provincias obtinentium arceretur foribusve eorum assisteret; tantusque ei Romae,*
2 *quantus consulibus, honor esset.* scilicet externae superbiae sueto non inerat notitia nostri, apud quos vis imperii valet, inania transmittuntur.

XXXII. Eodem anno Caesar nationes Alpium maritimarum in ius Latii transtulit. Equitum Romanorum locos sedilibus plebis anteposuit apud circum. namque ad eam diem indiscreti inibant, quia lex Roscia nihil nisi de quatuordecim ordinibus sanxit.
2 Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentia

---

Cap. 30. *rogitante rege*] Propter verba *admiratione affecit* Tacitus I. F. Gronov. videtur scripsisse *rogitantem regem*. Pro *nuntiari* Guelf. et edd. inter primam et Rhen. evulgatae praebent *enunciari*.

structam ante augurale aram] Sic locum restituit Lipsius, ante quem scribebatur *structa ante auguralem aram*.

attollens] Sic cdd. et vett. edd. In recentioribus, etiam Lipsianis *extollens*. — *Postero* pro *postremo*, quod invexit Puteol., e cd. Flor. cum vett. edd. nonnullis restituit Pichena.

Cap. 31. *ei Romae*] Pron. *ei* e Flor. addidit Pichena. Pro *inerat* alii *erat*. Denique pro *vis imp.* nonnulli cdd. *ius imp.*

Cap. 32. *sedilibus*] Sic pro *sedibus* Rhen. cum Bud. et ed. pr. Idem Rhenan. dedit *inibant* pro *ibant*. Item *priora* pro *priori*.

ac priores. sed feminarum illustrium senatorumque plures per arenam foedati sunt.

XXXIII. C. Lecanio, M. Licinio coss. acriore in dies cu-
pidine adigebatur Nero promiscuas scenas frequentandi. nam ad-
huc per domum aut hortos cecinerat, iuvenalibus ludis, quos ut
parum celebres et tantae voci angustos spernebat. non tamen 2
Romae incipere ausus Neapolim quasi Graecam urbem delegit:
inde *initium fore, ut transgressus in Achaiam insignesque et anti-
quitus sacras coronas adeptus maiore fama studia civium eliceret.*
ergo contractum oppidanorum vulgus, et quos e proximis colo- 3
niis et municipiis eius rei fama civerat, quique Caesarem per ho-
norem aut varios usus sectantur, etiam militum manipuli, thea-
trum Neapolitanorum complent.

XXXIV. Illic, plerique, ut arbitrabantur, triste, ut ipse,
providum potius et secundis numinibus evenit. nam egresso, qui
affuerat, populo vacuum et sine ullius noxa theatrum collapsum
est. ergo per compositos cantus grates diis atque ipsam recentis 2
casus fortunam celebrans petiturusque maris Hadriae traiectus
apud Beneventum interim consedit: ubi gladiatorium munus a
Vatinio celebre edebatur. Vatinius inter foedissima eius aulae 3
ostenta fuit, sutrinae tabernae alumnus, corpore detorto, face-
tiis scurrilibus, primo in contumelias assumptus; deinde optimi
cuiusque criminatione eo usque valuit, ut gratia, pecunia, vi no-
cendi etiam malos praemineret.

---

feminarum illustrium senatorumque] Rhen. e Bud. ediderat: *f. i. s. filiorum plures.* Etiam in Guelf. *filiorum*, quod editum usque ad Lipsium; at ante Rhenanum in edd. non comparebat.

Cap. 33. *adigebatur*] Lipsius ad XIV, 15. legit *agitabatur.* — Pro *aut hortos* in Bud. a pr. m. *et hortos.*

incipere ausus] Sic iam ed. pr. In edd. posteriores illatum erat *scenas* post *incipere*, quod vocab. Pichena rursus expulit. Item deletum est *scenis*, quod vocab. post *transgressus* exstat in quibusdam cdd. et edd. bene multis.

civerat] Rhen. e Bud., Ald. Gryph. *acciverat.* Bene.

Cap. 34. *gladiatorium munus*] Rhen. e Bud. *gladiatorum m.*

in contumelias] Muretus volebat *inter contum.* Tum, pro *valuit* Acidalius *evaluit.* Denique *malos* est e Flor. At Rhenan. dederat *malis.* In Guelf. *et in aliis praeemineret.*

XXXV. Eius munus frequentanti Neroni ne inter voluptates quidem a sceleribus cessabatur. iisdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia super Iuniae familiae cla-
2 ritudinem D. Augustum atavum ferebat. iussi accusatores obiicere *prodigum largitionibus, neque aliam spem quam in novis rebus esse. quin eum nobiles habere, quos ab epistolis et libellis et ratio-*
3 *nibus appellet, nomina summae curae et meditamenta.* tum intimus quisque libertorum vincti abreptique. et cum damnatio instaret, brachiorum venas Torquatus interscidit, secutaque Neronis oratio ex more, *quamvis sontem et defensioni merito diffisum victurum tamen fuisse, si clementiam iudicis exspectasset.*

XXXVI. Nec multo post, omissa in praesens Achaia, (caussae in incerto fuere) urbem revisit, provincias Orientis, maxime Aegyptum, secretis imaginationibus agitans. dehinc edicto testificatus *non longam sui absentiam et cuncta in re publica perinde immota*
2 *ac prospera fore*, super ea profectione adiit Capitolium. illic veneratos deos, cum Vestae quoque templum inisset, repente cunctos per artus tremens, seu numine exterrente seu facinorum re-

---

Cap. 35. *atavum*] Ryckius ex admonitione Ruperti ep. 60. p. 542. ad Reines. et Valesii ad Excerpt. Dion. LXII, 27. edidit *abavum*. Fuisse enim fratrem M. et L. Silanorum abnepotum Augusti, Agrippinae fraude interfectorum XIII, 1.

iussi accus.] Alii *iussi id accus.*

nobiles habere, quos] Vocem *nobiles* Lipsius censet aut abiiciendam esse aut mutandam, *quin eum nonnullos habere.* I. F. Gronov. coniicit, *domi libertos hab. q.* In Mss. et vett. edd., *qui ne ignobiles* vel *innobiles haberet* vel *habere.* Ryckius coniicit, *quin eum homines hab.* quae ratio Ernestio magis placet, quam quod Broter. edidit, *nec ignobiles h.* Malit tamen *homines* pro glossa deleri. Oberlin. probat *homines.* Lectio *nobiles* est de Rhen. coniectura, quam tenet etiam Gutherius de Off. dom. Aug. III, 5. intelligens *nobiles* ingenuos, quorum res arctiores essent. — Pro *appellet* alii *appellaret.*

Cap. 36. *in incerto*] Ed. pr. *incertae.* Mox Ms. reg. *machinationibus*, ut Ursinus et Muretus volebant. Pro *dehinc* Rhen. *dein.* Et *perinde* Pichena e Flor. pro *exinde.*

illic veneratus deos] Sic edidit Pichena cum Flor. et ed. pr. Ceteri *veneraturos*, Guelf. *veneraturus*, Bud. *adiit cap. veneraturus deos* sine voce *illic.*

cunctatione nunquam timore vacuus, deseruit inceptum *cunctas*
sibi curas amore patriae leviores dictitans. *vidisse civium maestos* 3
vultus, audire secretas querimonias, quod tantum aditurus esset
iter, cuius ne modicos quidem egressus tolerarent, sueti adversum
fortuita aspectu principis refoveri. ergo ut in privatis necessitudini-
bus proxima pignora praevalerent, ita populum Romanum vim plu-
rimam habere, parendumque retinenti. haec atque talia plebi vo- 4
lentia fuere, voluptatum cupidine, et quae praecipua cura est,
rei frumentariae angustias, si abesset, metuenti. senatus et pri-
mores in incerto erant, procul an coram atrocior haberetur:
dehinc, quae natura magnis timoribus, deterius credebant, quod
evenerat.

XXXVII. Ipse, quo fidem acquireret, nihil usquam per-
inde laetum sibi, publicis locis struere convivia totaque urbe
quasi domo uti. Et celeberrimae luxu famaque epulae fuere, quas
a Tigellino paratas ut exemplum referam, ne saepius eadem
prodigentia narranda sit. igitur in stagno Agrippae fabricatus 2
est ratem, cui superpositum convivium aliarum tractu navium
moveretur. naves auro et ebore distinctae; remigesque exoleti
per aetates et scientiam libidinum componebantur. volucres et fe-
ras diversis e terris et animalia maris Oceano abusque petiverat.
crepidinibus stagni lupanaria astabant illustribus feminis comple- 3
ta: contra scorta visebantur nudis corporibus. iam gestus motus-

---

volentia] Sic emendavit Pichena *valentia*, quod est in cdd. et vett. edd. Sallust. fr. hist. 4. *volentia plebi facturus*. Rhen. *volenti*.

Cap. 37. *nihil usquam perinde laetum sibi*] In Bud. *perinne locum sibi laetum publ. locis*; unde Rhen. coniecit, *nihil usquam periculosum sibi*, *laetus p. l.* etc. In Flor. *locum locis*.

quas a Tigellino] Rhen. e cdd. veterumque edd. lectione *quasi Tig.* fecit *quas Tig.* At Pichena *a Tigell.* restituit.

exemplum referam] Sic Flor. ed. Rhen. al. At Bernegg. Gronov. Ryck. *exemplar*. Beroald. Alc. *exempla referam*.

aliarum tractu navium] Hoc ordine ed. pr. E Flor. Pich. *navium aliar. tr.* Vocabulum *navium* abest a quibusd. cdd. et ceteris edd. ante Pichen. Si *navium* retineatur, Ernestius pro *aliarum* vult *actuariarum*.

contra] Ante Rhen. *et contra*. Particula *et* abest a Bud. Pro *incedebant*, id est, oriebantur, ingruebant (conf. III, 26.), Rhenanus et

que obsceni; et postquam tenebrae incedebant, quantum iuxta nemoris et circumiecta tecta consonare cantu et luminibus clare-
4 scere. Ipse per licita atque illicita foedatus nihil flagitii reliquerat quo corruptior ageret, nisi paucos post dies uni ex illo contaminatorum grege, cui nomen *Pythagorae* fuit, in modum so-
5 lemnium coniugiorum denupsisset. inditum imperatori flammeum; visi auspices, dos et genialis torus et faces nuptiales; cuncta denique spectata, quae etiam in femina nox operit.

XXXVIII. Sequitur clades, forte an dolo principis incertum (nam utrumque auctores prodidere), sed omnibus, quae huic urbi per violentiam ignium acciderunt, gravior atque atro-
2 cior. initium in ea parte circi ortum, quae Palatino Caelioque montibus contigua est: ubi per tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur, simul coeptus ignis et statim validus ac vento citus longitudinem circi corripuit: neque enim domus munimentis septae vel templa muris cincta aut quid aliud
3 morae interiacebat. impetu pervagatum incendium plana primum, deinde in edita assurgens, et rursum inferiora populando, anteiit remedia velocitate mali et obnoxia urbe artis itineribus hucque et
4 illuc flexis atque enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta paventium feminarum, fessa senum ac rudis pueritiae aetas, quique sibi quique aliis consulebant, dum tra-

---

Heinsius apud Ryck. *incidebant*. De locutionibus qualis est *perlicita atque illicita foedatus* conf. Langii Parerga ad Vindicias tragoed. Rom. p. 49.

visi auspices] *Visi* est Rhenani coniectura. Libri scripti et vett. edd. *misit*; recentiorum quidam, ut Lipsius, *missi*. In Bud. *misit auspices deos*, Guelf. a sec. m. *duos*, Flor. *dos*. Hillerus Bac. 21. verba *visi auspices* prorsus expungit, quippe a Sulpicio Severo l. 2. omissa.

Cap. 38. *gravior atque atrocior*] Bud. *gravius atque atrocius*. — Mox Flor. *et rursus*, Bud. *rursus* sine copula *et*.

obnoxia urbe] Intellige *incendiis*, *igni*. Debebat hunc locum respicere Walther, in obss. in Tacitum spec. II. p. 11.

fessa senum ac rudis pueritiae aetas] Sic locum e cd. Agr. Ryckius constituit. Pichenae placebat *fessa annis aut r. p. aet.*, Lipsio *fessa aut rudis pueritiae aetas*, Freinshemio *fessa aetas aut rudis pueritia*. In Bud. *fexa* (id est *fessa*) *etate aut rudis pueritie etas*.

trahunt invalidos aut opperiuntur, pars morans, pars festinans, cuncta impediebant: et saepe, dum in tergum respectant, lateribus aut fronte circumveniebantur; vel si in proxima evaserant, illis quoque igni correptis, etiam quae longinqua crediderant in eodem casu reperiebantur. postremo, quid vitarent, quid pete- 5
rent ambigui, complere vias, sterni per agros; quidam amissis omnibus fortunis, diurni quoque victus, alii caritate suorum, quos eripere nequiverant, quamvis patente effugio interiere. nec 6
quisquam defendere audebat, crebris multorum minis restinguere prohibentium, et quia alii palam faces iaciebant atque esse sibi auctorem vociferabantur, sive ut raptus licentius exercerent, seu iussu.

XXXIX. Eo in tempore Nero Antii agens non ante in urbem regressus est, quam domui eius, qua palatium et Maecenatis hortos continuaverat, ignis propinquaret. neque tamen sisti potuit, quin et palatium et domus et cuncta circum haurirentur. Sed solatium populo exturbato et profugo campum Martis ac mo- 2
numenta Agrippae, hortos quin etiam suos patefecit, et subitaria aedificia exstruxit, quae multitudinem inopem acciperent; subvectaque utensilia ab Ostia et propinquis municipiis, pretiumque frumenti minutum usque ad ternos nummos. Quae quam- 3
quam popularia in irritum cadebant, quia pervaserat rumor *ipso tempore flagrantis urbis inisse eum domesticam scenam et cecinisse Troianum excidium, praesentia mala vetustis cladibus assimulantem.*

---

pars morans] Cdd. Flor. et reg. *pars mora.*

etiam quae longinqua — reperiebantur] I. F. Gron. iudice aut delendum est *etiam*, ut sit, *illis quoque igni correptis, quae longinqua crediderant*, aut scribendum *reperiebant.*

fortunis, diurni quoque victus] *Fortunae* facultates omnis generis, adeoque et victus, ut recte interpretatur Hillerus. Pro *nequiverant* est in Bud. *nequirant.*

vociferabantur] In Guelf. a sec. m. et ed. pr. *vociferabant.* Ibidem pro *iussu* scriptum est *iussum.* Huetius malebat *iussi.*

Cap. 39. *eo in tempore*] Grotius corrigebat *eo enim tempore.*

rumor ipso tempore] Nonnulli cdd. *rumore*, ed. pr. *rumori.* Quare scribendum videtur *rumor in ipso temp.*

XL. Sexto demum die apud imas Esquilias finis incendio factus, prorutis per immensum aedificiis, ut continuae violentiae
2 campus et velut vacuum caelum occurreret. Necdum posito metu redibat levius rursum grassatus ignis, patulis magis urbis locis; eoque strages hominum minor, delubra deum et porticus amoenitati dicatae latius procidere. plusque infamiae id incen-
3 dium habuit, quia praediis Tigellini Aemilianis proruperat. videbaturque Nero condendae urbis novae et cognomento suo appellandae gloriam quaerere. quippe in regiones quattuordecim Roma dividitur, quarum quattuor integrae manebant, tres solo tenus deiectae: septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, lacera et semiusta.

XLI. Domuum et insularum et templorum, quae amissa sunt, numerum inire haud promptum fuerit: sed vetustissima religione, quod Servius Tullius Lunae, et magna ara fanumque, quae praesenti Herculi Arcas Evander sacraverat, aedesque statoris Iovis vota Romulo, Numaeque regia et delubrum Vestae
2 cum penatibus populi Romani, exusta. iam opes tot victoriis quaesitae et Graecarum artium decora, exin monumenta ingeniorum antiqua et incorrupta, quamvis in tanta resurgentis urbis pulchritudine multa seniores meminerant, quae reparari nequibant.

Cap. 40. *prorutis*] Est I. F. Gronovii correctio pro *proruptis*. Eandem medicinam adhibuit loco Hist. I, 86.

necdum posito metu etc.] Sic locum constituit Hillerus, quem cum Bekkero secuti sumus. Acidalius, *necdum posito metu*, *redibat ignis rursumque grassatus*, *levius*, *et patulis magis urbis locis*. Muretus, *necdum posito metu satis credebatur*, *cum rursum gr.*, Rhenanus, *necdum posito metu*, *redibat*. *Levis rurs. grass. ignis*. Pichena, *necdum posito metu redibat levis rursum grassatus ignis*. In cd. Ven., *necdum posito metu*, *satis credebatur*, *cum levis rursum grassatus ignis*. Haec lectio ante Rhenan. in editionibus vulgata sic potest intelligi: *et nondum metus ita erat positus ut satis crederetur*, *cum* etc. In Flor. corrupte; *nedum p' metus qut rediebat libis. i. sum grassatu gnis.*

Aemilianis] Lipsius putat legendum *in Aemilianis*.

Cap. 41. *Lunae*] Cd. Agr. *Lucinae*.

meminerant] Hanc vulgatam lectionem cum Bekkero retinuimus. In

'uere, qui annotarent XIV Kalend. Sextiles principium incendii 3
uius ortum, quo et Senones captam urbem inflammaverant. lii eo usque cura progressi sunt, ut totidem annos et dies inter traque incendia numerent.

XLII. Ceterum Nero usus est patriae ruinis exstruxitque omum, in qua haud perinde gemmae et aurum miraculo essent, olita pridem et luxu vulgata, quam arva et stagna et in modum olitudinum hinc silvae, inde aperta spatia et prospectus, maistris et machinatoribus Severo et Celere, quibus ingenium et udacia erat, etiam quae natura denegavisset, per artem tentare t viribus principis illudere. namque *ab lacu Averno navigabilem* 2
ossam usque ad ostia Tiberina depressuros promiserant, squalenti ttore aut per montes adversos. neque enim aliud humidum gienendis aquis occurrit quam Pomptinae paludes: cetera abrupta ut arentia; ac si perrumpi possent, intolerandus labor, nec atis caussae. Nero tamen, ut erat incredibilium cupitor, effo- 3
ere proxima Averno iuga connixus est; manentque vestigia irriae spei.

XLIII. Ceterum urbis quae domus supererant, non ut post Gallica incendia, nulla distinctione nec passim erectae, sed dimensis vicorum ordinibus et latis viarum spatiis, cohibitaque aedificiorum altitudine ac patefactis areis additisque porticibus,

---

Flor. et Bud. *meminerint.* Equidem tamen assentior Oberlino, aliquid vitii hic haerere. Possit locus levi facta mutatione sic legi: *quae in tanta resurgentis urbis pulcritudine, quamvis multa seniores meminerant, reparari nequibant.* — Pro *inflammaverant* in cd. Agr. ut ed. pr. *inflammaverint.*

Cap. 42. *squalenti littore*] Sic Pichena, estque arido, sine arboribus, aut frondibus, aut herbis, et nedum aqua, omni prorsus carenti humiditate. In ed. pr. *sequenti.*

connixus] Bud. *enixus*, unde Rhen. *annisus.*

Cap. 43. *Ceterum urbis quae domus — erectae*] Revocavi lectionem vulgatam, quae hunc sensum habet: ceterum quae urbis domus super Neronis domum erigebantur, sic sunt erectae etc. Bekker. cum Oberlino dedit: *ceter. urb. quae domui — erecta.* Mox in *cohibitaque* copula que per Ryckium accessit e Flor. et Agr.

2 quae frontem insularum protegerent. *eas porticus* Nero *sua pecunia exstructurum, purgatasque areas dominis traditurum* pollicitus est. addidit praemia pro cuiusque ordine et rei familiaris copiis, finivitque tempus intra quod effectis domibus aut insulis
3 adipiscerentur. *ruderi accipiendo Ostienses paludes* destinabat, *utique naves, quae frumentum Tiberi subvectassent, onustae rudere decurrerent; aedificiaque ipsa certa sui parte sine trabibus, saxo Gabino Albanove solidarentur*, quod is lapis ignibus imper-
4 vius est. *iam aqua privatorum licentia intercepta quo largior et pluribus locis in publicum flueret, custodes et subsidia reprimendis ignibus in propatulo quisque haberet; nec communione parietum, sed propriis quaeque muris ambirentur.* ea ex utilitate accepta de-
5 corem quoque novae urbi attulere. erant tamen qui crederent *veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiae itinerum et altitudo tectorum non perinde solis vapore perrumperentur: at nunc patulam latitudinem et nulla umbra defensam graviore aestu ardescere.*

XLIV. Et haec quidem humanis consiliis providebantur. mox petita a diis piacula, aditique Sibyllae libri, ex quibus supplicatum Vulcano et Cereri Proserpinaeque, ac propitiata Iuno per matronas, primum in Capitolio, deinde apud proximum mare, unde hausta aqua templum et simulacrum deae prospersum est; et sellisternia ac pervigilia celebravere feminae, quibus ma-

---

eas porticus] Casu dicitur irrepsisse *easque* in Rhen., inde in Lipsianas. Et sane *que* tum nimis frequentaretur.

adipiscerentur] Flor. *apiscerentur*, quam formam hic cd. fere ubique offert. Mox *utique* pro *utque* e cd. invexit Rhen.

Albanove] In ed. Rhen. indeque in ceteris *Albanoque*. Ryckius *ve* e cdd. restituit. Tum pro *ignibus*, quod habent cdd. et vett. edd., Rhen. et Pich. dederunt *igni*.

custodes] In Bud. voci *custodes* sec. manus addidit *imposuit*, et post *ambirentur* eadem *statuit*.

Cap. 44. *petita a diis*] Restitui praepositionem *a*, quam primus delevit I. F. Gronovius. Piacula quae fierent diis, petita sunt a diis, id est, a libris Sibyllinis, quae oracula divina continerent. Etiam Walther. in obss. spec. II. p. 25. praepositionem tuetur.

prospersum] In cd. Agr. *perspersum*. Pro *sellisternia*, quod

riti erant. Sed non ope humana, non largitionibus principis aut 2
deum placamentis decedebat infamia, quin iussum incendium
crederentur. ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, et quaesitissimis poenis affecit, quos per flagitia invisos vulgus *Christianos* appellabat. auctor nominis eius Christus Tiberio imperitante 3
per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat. repressaque in praesens exitiabilis superstitio rursus erumpebat
non modo per Iudaeam, originem eius mali, sed per urbem
etiam, quo cunta undique atrocia aut pudenda confluunt celebranturque. igitur primo correpti qui fatebantur, deinde indicio 4
eorum multitudo ingens, haud perinde in crimine incendii quam
odio humani generis convicti sunt. et pereuntibus addita ludibria,
ut ferarum tergis contecti laniatu canum interirent, aut crucibus
affixi, aut flammandi, atque ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, et circense ludicrum edebat habitu aurigae permixtus plebi 5
vel curriculo insistens. unde quamquam adversus sontes et novissima exempla meritos miseratio oriebatur, tamquam non utilitate
publica, sed in saevitiam unius absumerentur.

XLV. Interea conferendis pecuniis pervastata Italia, provinciae eversae, sociique populi et quae civitatum liberae vocantur. inque eam praedam etiam dii cessere, spoliatis in urbe tem-

---

est in Flor. Bud. Guelf. a pr. m., vulgo *lectisternia.* Lipsius voluit *solisternia.*

quaesitissimis] Bud. *exquisitissimis.*

Christus Tiberio] Sic Flor. et ed. pr. scripsitque I. Gronov., ante quem edebatur *Chr. qui Tiber.*

primo] Flor. et Bud. *primum.* Mox pro *convicti* exstat in Flor. *coniuncti*, quod Pichena et I. Gronov. receperunt et sic interpretantur, *confessis adiuncti sunt.* Deinde Rhen. ut in cdd. Guelf. et Bud. *ea pereuntibus.*

flammandi] Cd. Agr. *flammati*, quod Ryckio placet. — Pro *in usum* cdd. et ed. pr. *in usu.*

curriculo] Ita ut pro *circulo* Lipsius voluerat, in cd. Agr. Denique *absumerentur* pro *adsumerentur* est a Rhenano.

Cap. 45. *inque eam praedam*] Bud. *in eamque praedam.* Conf. Ramshorn. gramm. lat. p. 517. — Pro *prospere* probo cum Ernestio *prospera re*, quod Acidalius voluit.

plis egestoque auro, quod triumphis, quod votis omnis populi
2 Romani aetas prospere aut in metu sacraverat. enimvero per Asiam atque Achaiam non dona tantum, sed simulacra numinum abripiebantur, missis in eas provincias Acrato ac Secundo Carinate. ille libertus cuicunque flagitio promptus; hic Graeca doctrina ore tenus exercitus animum bonis artibus non induerat.
3 Ferebatur *Seneca, quo invidiam sacrilegii a semet averteret*, longinqui ruris secessum *oravisse, et postquam non concedebatur,*
4 *ficta valetudine, quasi aeger nervis, cubiculum non egressus.* tradidere quidam *venenum ei per libertum ipsius, cui nomen* Cleonicus, *paratum iussu Neronis, vitatumque a Seneca proditione liberti seu propria formidine, dum simplici victu et agrestibus pomis, ac si sitis admoneret, profluente aqua vitam tolerat.*

XLVI. Per idem tempus gladiatores apud oppidum Praeneste tentata eruptione praesidio militis, qui custos aderat, coerciti sunt, iam *Spartacum et vetera mala* rumoribus ferente populo,
2 ut est novarum rerum cupiens pavidusque. Nec multo post clades rei navalis accipitur, non bello (quippe haud alias tam immota pax): sed certum ad diem *in Campaniam redire classem* Ne-
3 ro iusserat non exceptis maris casibus. ergo gubernatores quamvis saeviente pelago a Formiis movere; et gravi Africo, dum promontorium Miseni superare contendunt, Cumanis littoribus impacti triremium plerasque et minora navigia passim amiserunt.

XLVII. Fine anni vulgantur prodigia, imminentium malorum nuntia. vis fulgurum non alias crebrior et sidus cometes, sanguine illustri semper Neroni expiatum. bicipites hominum aliorumve animalium partus abiecti in publicum, aut in sacrificiis, quibus

---

Carinate] Nonnulli cdd. *Caprinate.* Ab ed. pr. hoc vocabulum abest, ut *ore tenus* omissum in Bud.

ferebatur Seneca] Sic Rhen. e Bud. pro *ferebant Senecam.*

dum simplici] Sic Rhen. e Bud. Pichena e Flor. recepit *dum persimplici.* Ante Rhen. scribebatur *dum pro simplici.* Idem Bud. *tolerabat* pro *tolerat.*

Cap. 46. *custos aderat*] *Aderat* pro *adesset* nonnulli codices.

Cap. 47. *semper Neroni*] Grotius delebat *semper*, Ernestius *Neroni*, aut pro hoc vocabulo legere malit *tyrannis.*

gravidas hostias immolare mos est, reperti. et in agro Placentino 2
viam propter natus vitulus, cui caput in crure esset. secutaque haruspicum interpretatio, *parari rerum humanarum aliud caput, sed non fore validum neque occultum, quia in utero repressum aut iter iuxta editum sit.*

XLVIII. Ineunt deinde consulatum Silius Nerva et Atticus Vestinus, coepta simul et aucta coniuratione, in quam certatim nomina dederant senatores, eques, miles, feminae etiam, cum odio Neronis, tum favore in C. Pisonem. is Calpurnio genere 2
ortus ac multas insignesque familias paterna nobilitate complexus claro apud vulgum rumore erat per virtutem aut species virtutibus similes. namque facundiam tuendis civibus exercebat, largitionem adversus amicos, et ignotis quoque comi sermone et congressu. aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. sed procul gravitas morum aut voluptatum parcimonia: 3
lenitati ac magnificentiae et aliquando luxui indulgebat. idque pluribus probabatur, qui in tanta vitiorum dulcedine summum imperium non restrictum nec perseverum volunt.

XLIX. Initium coniurationi non a cupidine ipsius fuit: nec tamen facile memoraverim quis primus auctor, cuius instinctu concitum sit quod tam multi sumpserunt. promptissimos Subrium Flavium tribunum praetoriae cohortis et Sulpicium Asprum centurionem exstitisse constantia exitus docuit. et Lucanus An- 2
naeus Plautiusque Lateranus consul designatus vivida odia in-

---

aut iter iuxta] Ernestio videtur vel *et* legendum, vel *aut* pro *et* accipiendum. Muretus corrigebat *at*.

Cap. 48. *Silius*] Lipsio, Perizonio, Norisio placebat *Silanus* e fastis et lapidibus. Mox post *coepta* comma ponere malim, atque sic etiam praetulerim cum Broterio in Agric. 6. lectionem Vat. 3429. *simul et solatium;* ut ibid. c. 7. *successor, simul et ultor electus.* XVI, 8. *inania simul et falsa.*

largitionem] Ms. reg. *largitiones*. Pro *comi* Ernestius malit *comis*. Sic Agric. 22. *bonis comis*. Item Ernestius pro *lenitati* malit *levitati*. Denique *pluribus* est τοῖς πολλοῖς.

Cap. 49. *coniurationi non a cupidine*] Plures Mss. et ed. pr. *coniurationis*. Bud. ut vulgo *coniurationi*. Porro *cupidine* edd. et ed. pr. Ceterae *cupiditate*.

tulere. Lucanum propriae caussae accendebant, quod famam
carminum eius premebat Nero, prohibueratque ostentare vanus
aemulatione: Lateranum consulem designatum nulla iniuria sed
2 amor rei publicae sociavit. At Flavius Scevinus et Afranius
Quinctianus, uterque senatorii ordinis, contra famam sui princi-
pium tanti facinoris capessivere. nam Scevino dissoluta luxu mens
et proinde vita somno languida: Quinctianus mollitia corporis
infamis et a Nerone probroso carmine diffamatus contumelias
ultum ibat.

L. Ergo, dum *scelera principis, et finem adesse imperii de-
ligendumque qui fessis rebus succurreret*, inter se aut inter amicos
iaciunt, aggregavere Tullium Senecionem, Cervarium Proculum,
Vulcatium Araricum, Iulium Tugurinum, Munatium Gratum,
Antonium Natalem, Martium Festum equites Romanos: ex qui-
bus Senecio, e praecipua familiaritate Neronis, speciem amici-
2 tiae etiam tum retinens eo pluribus periculis conflictabatur. Na-
talis particeps ad omne secretum Pisoni erat. ceteris spes ex no-
vis rebus petebatur. Ascitae sunt super Subrinum et Sulpicium,
de quibus retuli, militares manus, Granius Silvanus et Statius Pro-
ximus tribuni cohortium praetoriarum, Maximus Scaurus et Vene-
3 tus Paullus centuriones. sed summum robur in Fenio Rufo praefe-
cto videbatur, quem vita famaque laudatum per saevitiam impudi-
citiamque Tigellinus in animo principis anteibat fatigabatque cri-
minationibus ac saepe in metum adduxerat quasi *adulterum
4 Agrippinae et desiderio eius ultioni intentum*. Igitur ubi coniuratis
praefectum quoque praetorii in partes descendisse crebro ipsius

---

vanus aemulatione] Sic de Lipsii coniectura pro *assimulatione*. Etiam Ursinus voluerat *vana aemulatione*, Freinshem. *vanissima aemulatione*. Proxima verba *consulem designatum* Bekker. uncinis inclusit.

Quinctianus] Guelf. et nonnullae vett. edd. *Quintilianus*, ut etiam Bud. c. 56. et 71.

mollitia corporis] Sic Flor. recepitque Pichena pro vulgata *molli corpore*, quae etiam in Bud. exstat.

Cap. 50. *imperii*] Nonnulli cdd. et ed. pr. *imperio*.

super Subrium] Pro *super* in Lipsii libris *per*. Pro *Granius Silvanus* in Bud. *Gaius Silanus*. Denique I. F. Gronov. pro *ardente domo* coniiciebat *madens vino*.

sermone facta fides, promptius iam de tempore ac loco caedis agitabant. et *cepisse impetum* Subrius Flavius ferebatur *in scena canentem Neronem aggrediendi, aut cum ardente domo per noctem huc illuc cursaret incustoditus.* hic occasio solitudinis, ibi ipa fre- 5
quentia tanti decoris testis pulcherrimum animum exstimulavere, nisi impunitatis cupido retinuisset, magnis semper conatibus adversa.

LI. Interim cunctantibus prolatantibusque spem ac metum Epicharis quaedam, incertum quonam modo sciscitata (neque illi ante ulla rerum honestarum cura fuerat), accendere et arguere coniuratos; ac postremo lentitudinis eorum pertaesa et in Campania agens primores classiariorum Misenensium labefacere et conscientia illigare connixa est tali initio. erat chiliarchus in ea 2
classe Volusius Proculus, occidendae matris Neronis inter ministros, non ex magnitudine sceleris provectus, ut rebatur. is mulieri olim cognitus, seu recens orta amicitia, dum *merita erga Neronem sua et quam in irritum cecidissent* aperit adiicitque questus et *destinationem vindictae, si facultas oriretur*, spem dedit posse impelli et plures conciliare: nec leve auxilium in classe, cre- 3
bras occasiones, quia Nero multa apud Puteolos et Misenum maris usu laetabatur. ergo Epicharis plura; et omnia scelera principis orditur: *neque senatui quid manere: sed provisum quonam modo poenas eversae rei publicae daret: accingeretur modo navare*

Cap. 51. *chiliarchus*] Sic nonnulli cdd. et ed. pr. Alii cdd. ut vulgo *navarchus.*

neque senatui quid manere; sed] Hanc cdd. Vat. aliorumque scripturam cum Lipsio retinui. Sensus est: *nihil potentiae auctoritatisque senatui manere.* Walther. in obss. spec. 1. p. 23. eam sic interpretatur: *neque senatui provisum* (quod e sequentibus huc trahendum) h. e. neque senatui destinatum esse *quid manere*, h. e. amplius exspectare et tyrannidem Neronis tolerare; sed *provisum*, *quonam modo* etc. Rhenanus et Alciatus, *neque se iactare, quod inane esset;* quam lectionem cum Oberlino Bekkerus ascivit. Puteolanus, *neque senatui quod inane esset.* Grotius coniicit, *neque senatui fidem manere;* Ernesti, *neque salvi quid manere.*

navare — ducere] Sic e cdd. iam Ryckius et I. Gronov. Superiores edd. omnes *navaret — duceret.*

operam et militum acerrimos ducere in partes, ac digna pretia ex-
4 *spectaret.* nomina tamen coniuratorum reticuit. unde Proculi indicium irritum fuit, quamvis ea quae audierat ad Neronem detulisset. accita quippe Epicharis et cum indice composita nullis testibus innixum facile confutavit. sed ipsa in custodia retenta est, suspectante Nerone haud falsa esse etiam quae vera non probabantur.

LII. Coniuratis tamen, metu proditionis permotis, placitum maturare caedem apud Baias in villa Pisonis, cuius amoenitate captus Caesar creber eo ventitabat, balneasque et epulas inibat
2 omissis excubiis et fortunae suae mole. sed abnuit Piso *invidiam* praetendens, *si sacra mensae diique hospitales caede qualiscumque principis cruentarentur: melius apud urbem in illa invisa et spoliis civium exstructa domo vel in publico patraturos quod pro re publica*
3 *suscepissent.* Haec in commune, ceterum timore occulto ne L. Silanus, eximia nobilitate disciplinaque C. Cassii, apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem sublatus, imperium invaderet, prompte daturis operam qui a coniuratione integri essent quique
4 miserarentur Neronem tamquam per scelus interfectum. plerique *Vestini quoque consulis acre ingenium vitavisse Pisonem* crediderunt, *ne ad libertatem moveretur, vel delecto imperatore alio sui*

---

probabantur] Nonnulli cdd. *probantur.*

Cap. 52. *permotis*] Hoc vocabulum, quod abest a recentioribus edd., etiam Lipsianis, et potest abesse, e cd. Flor. addidit Pichena, addicentibus etiam aliis cdd. et vett. edd. omnibus. — Pro *cuius amoenitate* Pich. legendum putat, *quo, eius amoenitate,* sine voc. *eo* post *creber.* Atque *creber eo* est a N. Heinsio ap. Ryckium. Lipsius habet *crebro eo.* Bekker. retinuit *crebro* sine *eo.* — In Bud. *placuit* pro *placitum,* et *balnea* pro *balneas.*

a coniuratione integri] Hanc vulgatam Rhen. servat. In Bud. *coniuratiō,* quod est *coniuratione* aut *coniurationis.*

ne ad libertatem moveretur] Vulgata, quam referunt cdd. et edd. inde a Puteolano omnes probatque etiam Ernesti, haec est: *ne a libertate moveretur.* In cdd. Vat. et Agr. et ed. pr. scribitur, *ne ad libertatem moraretur.* In Flor. *ne ad libertate moreretur.* Lectionem *ad libertatem* praetulerunt Pichena, Muretus, Broterius, alii. Walther. in obss. spec. II. p. 25. censet cum Pichena legendum esse: *ne ad libertatem oriretur* (i. e. *surgeret*), e vestigiis cd. Flor.

numeris rem publicam faceret. etenim expers coniurationis erat, quamvis super eo crimine Nero vetus adversus insontem odium expleverit.

LIII. Tandem statuere circensium ludorum die, qui Cereri celebratur, exsequi destinata, quia Caesar, rarus egressu domoque aut hortis clausus, ad ludicra Circi ventitabat, promptioresque aditus erant laetitia spectaculi. Ordinem insidiis compo- 2
suerant, *ut Lateranus, quasi subsidium rei familiari oraret, precabundus et genibus principis accidens prosterneret incautum premeretque, animi validus et corpore ingens, tum iacentem et im-* 3
positum tribuni et centuriones et ceterorum ut quisque audentiae habuisset, accurrerent trucidarentque, primas sibi partes expostulante Scevino, qui pugionem templo Salutis [in Etruria] sive, ut alii tradidere, Fortunae Ferentino in oppido detraxerat, gestabatque velut magno operi sacrum. *interim Piso apud aedem Ce-* 4
reris opperiretur, unde eum praefectus Fenius et ceteri accitum ferrent in castra, comitante Antonia Claudii Caesaris filia ad eliciendum vulgi favorem: quod C. Plinius memorat. nobis quoquo modo 5
traditum non occultare in animo fuit, quamvis absurdum videre-

---

Cap. 53. *domoque*] Bud. *domo*, et potest *que* abesse. — *Accidens* pro *accedens* est Rhen. emendatio. Idem Rhen. e Bud. pro *vigens* scripsit *ingens*.

ut quisque audentiae habuisset] Haec est lectio cd. Vat. quam Lipsius reddidit. Idem refert, in Farnes. esse *audaciae habuisset*, Bipontini contra ibi legi, ut in ed. Puteol. *audaciae plus habuisset* affirmant. Editio Gronov. in lemmate praebet *ut quique audaciae plus hab.* Rhen. e Bud. *et ceterorum ut quisque audivisset.* Si Vaticana lectio genuina est, ad genitivum *audentiae* nullo modo suppleri poterit *plurimum*, potius *ut audentiae* comparandum erit cum structura particularum *ὡς* et *ὅπως* cum genitivo. Ceterum plusquamperfecto simili ratione noster utitur XVI, 24.

Ferentino in oppido] Sic pro *Ferentano i. o.* Cluverius ex Suet. Oth. 1, *Ferentanus* foret a *Ferentum*, quod est in Apulia, *Ferentinus* est a *Ferentium*, quod in Etruria.

magno operi] Sic Pichena. Vulgo *magni operis.* In cd. Agr. et ed. pr. *magnoperis*, Flor. *magno operis.* I. F. Gronov. genitivum defendit ex usu Graecorum *ἱερός* cum genitivo construentium.

tur aut inanem ad spem Antoniam nomen et periculum commodavisse, aut Pisonem notum amore uxoris alii matrimonio se obstrinxisse, nisi si cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est.

LIV. Sed mirum quam inter diversi generis, ordinis, aetatis, sexus, dites, pauperes taciturnitate omnia cohibita sint, donec
proditio coepit e domo Scevini: qui pridie insidiarum multo sermone
cum Antonio Natale, dein regressus domum testamentum
obsignavit, promptum vagina pugionem, de quo supra retuli,
vetustate obtusum increpans *asperari saxo et in mucronem ardescere*
2 iussit, eamque curam liberto Milicho mandavit. simul affluentius
solito convivium initum; servorum carissimi libertate et alii pecunia
donati. atque ipse maestus et magnae cogitationis manife-
3 stus erat, quamvis laetitiam vagis sermonibus simularet. postremo
vulneribus ligamenta, quibusque sistitur sanguis, parare eundem
Milichum monet, sive gnarum coniurationis et illuc usque fidum,
seu nescium et tunc primum arreptis suspicionibus, ut plerique
4 tradidere de consequentibus. Nam cum secum servilis animus
praemia perfidiae reputavit, simulque immensa pecunia et potentia
obversabantur, cessit fas et salus patroni et acceptae libertatis
memoria. etenim uxoris quoque consilium assumpserat muliebre
5 ac deterius: quippe ultro metum intentabat, *multosque astitisse
libertos ac servos, qui eadem viderint; nihil profuturum unius silentium;
at praemia penes unum fore, qui indicio praevenisset.*

LV. Igitur coepta luce Milichus in hortos Servilianos per-

---

aut inanem ad spem Antoniam] Sic Pichena duce Flor. in quo est *aut inane aut spem*. Ryckius cum cd. Agr. scripsit *aut inani spei*.

Cap. 54. *dites*] Sic Rhen. e Bud. pro *divites*. De qua forma vid. interpr. ad Cic. Off. II, 17. 58.

in mucronem] Sic Flor. Agr. ed. pr. Alii cdd. et edd. usque ad Bernegger. sine praepositione. — Pro *vagis* in Agr. *variis*.

parare] Sic Puteol., unde, non constat. Pro eo est in Bud. *sartiebat*, in Flor. et Guelf. *partiebatque*, in ed. pr. *partiebatur*. — Pro *illuc usque* dedit Rhenanus *hucusque*, quod tenuere omnes usque ad I. Gronovium.

de consequentibus] Haec Heins. pro glossa habet. — Pro *multosque* Acidalius malebat *multos*.

git, et cum foribus arceretur, *magna et atrocia afferre dictitans*, deductusque ab ianitoribus ad libertum Neronis Epaphroditum, mox ab eo ad Neronem, *urgens periculum*, *graves coniurationes*, et cetera quae audierat coniectaveratque, docet. telum quoque 2
in necem eius paratum ostendit accirique reum iussit. Is raptus per milites et defensionem orsus, *ferrum*, *cuius argueretur*, *olim religione patria cultum et in cubiculo habitum ac fraude liberti surreptum* respondit. *tabulas testamenti saepius a se et incustodita* 3
dierum observatione signatas. pecunias et libertates servis et ante dono datas, *sed ideo tunc largius*, *quia tenui iam re familiari et instantibus creditoribus testamento diffideret. enimvero liberales sem-* 4
per epulas struxisse et vitam amoenam et duris iudicibus parum probatam. fomenta vulneribus nulla iussu suo, *sed quia cetera palam vana obiecisset*, *adiungere crimen*, *ut sese pariter indicem et testem faceret.* adiicit dictis constantiam; incusat ultro *intestabilem* 5
et consceleratum tanta vocis ac vultus securitate, ut labaret indicium, nisi Milichum uxor admonuisset *Antonium Natalem multa cum Scevino ac secreto collocutum et esse utrosque C. Pisonis intimos.*

LVI. Ergo accitur Natalis, et diversi interrogantur *quisnam is sermo*, *qua de re fuisset?* cum exorta suspicio, quia non congruentia responderant; inditaque vincla. et tormentorum aspectum

---

Cap. 55. *adiungere crimen*, *ut sese — faceret*] Haec lectio ut consentanea scripturae Flor., quae exstat etiam in cd. Agr., invecta est a Pichena. At I. Gronov. contendit, cd. Flor., in quo sit *lisisse*, favere potius Acidalii coniecturae, *adiungere crimen*, *cuius se*. Ernesti censet, Flor. lectionem esse *lusisse*. Liber quidam a Gronov. citatus habet *iussisse*, ut Gronov. legere velit, *cuius sic se*. Guelf. et edd. a Puteol. usque ad Pichenam omnes, *visum: se — facere*. Bud. *vixisse*, ed. pr. *dixisse. pariter faceret*. Rhen. coniicit: *nixum se p. ind. et t. f.* Mihi videtur Tacitus scripsisse: *adiungere crimen visum*, *cuius ipse se pariter — faceret*.

secreto] Broter. e cdd. et ed. pr. *secreta*.

Cap. 56 *accitur*] Sic cdd. et edd. ante Rhen. omnes, qui *accitus* e Bud. edidit.

cum exorta] In Bud. *tum*. Mox Agr. *sed torm*. Pro *conspirationis* Lipsius *coniurationis* scripsit. Pro *arguendi peritior* Faernus *arguenti paratior*, Lall. *apertior*.

2 ac minas non tulere. prior tamen Natalis, totius conspirationis magis gnarus, simul arguendi peritior, *de Pisone* primum fatetur. deinde adiicit *Annaeum Senecam*, sive internuntius inter eum Pisonemque fuit, sive ut Neronis gratiam pararet, qui infensus
3 Senecae omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. tum cognito Natalis indicio Scevinus quoque pari imbecillitate, an cuncta iam patefacta credens nec ullum silentii emolumentum, edidit ceteros. ex quibus Lucanus Quinctilianusque et Senecio diu
4 abnuere: post promissa impunitate corrupti, quo tarditatem excusarent, Lucanus *Atillam matrem suam*, Quinctianus *Glitium Gallum*, Senecio *Annium Pollionem*, amicorum praecipuos, nominavere.

LVII. Atque interim Nero recordatus Volusii Proculi indicio Epicharin attineri ratusque muliebre corpus impar dolori *tormentis dilacerari* iubet. at illam non verbera, non ignes, non ira eo acrius torquentium, ne a femina spernerentur, pervicere, quin obiecta
2 denegaret. Sic primus quaestionis dies contemptus. postero cum ad eosdem cruciatus retraheretur gestamine sellae (nam dissolutis membris insistere nequibat), vinclo fasciae, quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellae restricto indidit cervicem et corporis pondere connixa tenuem iam spiritum expressit, clariore exemplo libertina mulier, in tanta necessitate alienos ac prope ignotos protegendo, cum ingenui et viri et equites Romani senatoresque intacti tormentis carissima suorum quisque pigno-
3 rum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoque et Senecio et Quinctianus passim conscios edere, magis magisque pavido Nerone, quamquam multiplicatis excubiis semet sepsisset.

LVIII. Quin et urbem, per manipulos occupatis moenibus, incesso etiam mari et amne, velut in custodiam dedit. volitabantque per fora, per domos, rura quoque et proxima municipiorum,

---

an cuncta] Sic Lipsius e libris. Bud. ut alii *ante cuncta*.

Cap. 57. *intacti*] Sic Farnes. Usque ad Lipsium edd. a Puteol. *in tantis*. In Vat. Flor. ed. pr. *intactis*.

suorum quisque pignorum] Ita cdd. et edd. ante Rhen. qui scripsit duce Bud. *quoque suorum pignorum;* in cod. tamen *pignora*.

pedites equitesque, permixti Germanis, quibus fidebat princeps quasi externis. continua hinc et iuncta agmina trahi ac foribus 2
hortorum adiacere. atque ubi dicendam ad caussam introissent, *laetatum erga coniuratos, si fortuitus sermo et subiti occursus, si convivium, si spectaculum simul inissent*, pro crimine accipi, cum super Neronis ac Tigellini saevas percunctationes Fenius quoque Rufus violenter urgeret, nondum ab indicibus nominatus, sed quo fidem inscitiae pararet, atrox adversus socios. idem Subrio 3
Flavio assistenti innuentique, an inter ipsam cognitionem destringeret gladium caedemque patraret, renuit infregitque impetum iam manum ad capulum referentis.

LIX. Fuere qui prodita coniuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Scevinus, hortarentur Pisonem *pergere in castra aut rostra escendere studiaque militum et populi tentare. si conatibus eius conscii aggregarentur, secuturus etiam integros; magnamque motae rei famam, quae plurimum in novis consiliis valeret. nihil ad-* 2
versum hoc Neroni provisum. etiam fortes viros subitis terreri; nedum ille scenicus, Tigellino scilicet cum pellicibus suis comitante, arma contra cieret. multa experiendo confieri, quae segnibus ardua videantur. frustra silentium et fidem in tot consciorum animis et corporibus sperari: cruciatu aut praemio cuncta pervia esse. ven- 3
turos qui ipsum quoque vincirent, postremo indigna nece afficerent. quanto laudabilius periturum, dum amplectitur rem publicam, dum auxilia libertati invocat. miles potius deesset et plebes desereret, dum ipse maioribus, dum posteris, si vita praeriperetur, mortem approbaret. Immotus his et paullulum in publico versatus, post 4

Cap. 58. *si fortuitus* a.] Restitui *si*, lectionem Beroaldi confirmatam cod. Bud. quam quo iure Ernesti dicat in Beroaldin. vitio operarum irrepsisse non assequor. Recentiores ab Ernestio dederunt *sed* pro *si*, quod habent cdd. vetereseque edd. Ernestii iudicium sequitur Ramshorn. in gram. lat. p. 689.

innuentique] Ita pro *annuentique* e cd. Agr. Ryckius. Pro *destringeret* Bud. *stringeret*. Idem *retinuit* pro *renuit*.

Cap. 59. *escendere*] Sic Lipsius e libris scriptis pro *conscendere*, quod est in Bud. et vett. edd.

confieri] Sic Pichena e Flor. Vulgo *fieri*. — Pro *cruciatu*, quae dativi forma h. l. etiam in Bud. reperitur, in cd. reg. et ed. pr. *cruciatui*.

domi secretus animum adversum suprema firmabat, donec manus militum adveniret, quos Neró tirones aut stipendiis recentes delegerat: nam vetus miles timebatur tamquam favore imbutus.
5 obiit abruptis brachiorum venis. testamentum foedis adversus Neronem adulationibus amori uxoris dedit, quam degenerem et sola corporis forma commendatam amici matrimonio abstulerat. nomen mulieris Arria Galla, priori marito Domitius Silus: hic patientia, illa impudicitia Pisonis infamiam propagavere.

LX. Proximam necem Plautii Laterani consulis designati Nero adiungit, adeo propere ut non complecti liberos, non illud breve mortis arbitrium permitteret. raptus in locum servilibus poenis sepositum manu Statii tribuni trucidatur, plenus constan-
2 tis silentii nec tribuno obiiciens eandem conscientiam. Sequitur caedes Annaei Senecae, laetissima principi, non quia coniurationis manifestum compererat, sed ut ferro grassaretur, quando venenum non processerat. solus quippe Natalis et hactenus prompsit, *missum se ad aegrotum Senecam, uti viseret conquerereturque cur Pisonem aditu arceret? melius fore, si amicitiam familiari con-*
3 *gressu exercuissent;* et respondisse Senecam *sermones mutuos et crebra colloquia neutri conducere; ceterum salutem suam incolumitate Pisonis inniti.* Haec ferre Granius Silvanus tribunus praetoriae cohortis, et *an dicta Natalis suaque responsa nosceret* per-
4 cunctari Senecam iubetur. is, forte an prudens, ad eum diem ex Campania remeaverat quartumque apud lapidem suburbano rure substiterat. illo propinqua vespera tribunus venit et villam globis militum sepsit; tum ipsi cum Pompeia Paullina uxore et amicis duobus epulanti mandata imperatoris edidit.

LXI. Seneca *missum ad se Natalem conquestumque nomine*

---

firmabat] Sic Flor. et edd. ante Rhen. qui e Bud. dedit *firmat*, ut est etiam in Guelf. Atque praesens est usitatius. Mox *tamquam* Rhen. ex ingenio pro *quamquam*. Pro *mulieris* Acidalio placebat *mulieri*. Pro *Silus*, quod est in Flor., ut in ed. pr. *Sillus*, Rhen. habet *Silius*.

Cap. 60. *coniurationis manifestum*] In Mss. Flor. et Oxon. *manifestum* non comparet. Mox pro *quando* in Bud. est *quoniam*, ibidemque *exercuisset*. Denique vocab. *praetoriae* post edd. Lipsian. omissum e Mss. et edd. retraxit I. Gronovius.

Pisonis quod a visendo eo prohiberetur, seque rationem valetudinis et amorem quietis excusavisse respondit. *cur salutem privati hominis incolumitati suae anteferret, caussam non habuisse; nec sibi promptum in adulationes ingenium. idque nulli magis gnarum quam Neroni, qui saepius libertatem Senecae quam servitium expertus esset.* Ubi haec a tribuno relata sunt Poppaea et Tigellino coram, 2
quod erat saevienti principi intimum consiliorum, interrogat *an Seneca voluntariam mortem pararet?* tum tribunus *nulla pavoris signa, nihil triste in verbis eius aut vultu deprehensum* confirmavit. *ergo regredi et indicere mortem* iubetur. Tradit Fabius Rusticus 3
non eo, quo venerat, itinere reditum, sed flexisse ad Fenium praefectum, et expositis Caesaris iussis an obtemperaret interrogavisse, monitumque ab eo ut exsequeretur, fatali omnium ignavia. nam et 4
Silvanus inter coniuratos erat augebatque scelera in quorum ultionem consenserat. Voci tamen et aspectui pepercit, intromisitque ad Senecam unum ex centurionibus, qui *necessitatem ultimam* denuntiaret.

LXII. Ille interritus poscit *testamenti tabulas;* ac denegante centurione conversus ad amicos, *quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur*, quod unum iam et tamen pulcherrimum habebat, *imaginem vitae suae relinquere* testatur, *cuius si memores essent, bonarum artium famam, tum constantis amicitiae laturos.*

Cap. 61. *a visendo*] Rhen. delevit praepositionem, quae in Bud. et Mss. tribus ap. Brot. omittitur. Tum *seque* pro *se* est e Flor. Proxima in edd. ante Pichenam praeter primam sic scribuntur: *se ratione valetudinis et amore q.*

Cap. 62. *iam et tamen*] Verba *et tamen* exstant in Flor. Gnelf. et edd. ante Rhen., qui e Bud. dedit *iam tamen et.* Ryckius contra ut e Flor. *iam tamen pulch.* Nos cum I. Gronov. restituimus *et tamen.* Ernesti non ob caussam satis idoneam *tamen* omisit. Ceterum verba *quod unum iam et tamen pulcherrimum habebat* e Taciti persona dicta inepta sunt, e Senecae, summam arrogantiam praeferunt. Atque si vel in uno codice bono interpolationis vestigia apparerent, locum sic constituerem: *quod unum iam habeat.*

bonarum artium famam, tum] Sic hunc locum scripserunt Acidalius et Muretus. Vulgo sic: *cuius si memores essent bonarum artium, famam tam const.*

2 simul lacrimas eorum modo sermone modo intentior in modum
coercentis, ad firmitudinem revocat, rogitans *ubi praecepta sa-
pientiae? ubi tot per annos meditata ratio adversum imminentia?
cui enim ignaram fuisse saevitiam Neronis? neque aliud superesse
post matrem fratremque interfectos, quam ut educatoris praecepto-
risque necem adiiceret.*

LXIII. Ubi haec atque talia in commune disseruit, com-
plectitur uxorem, et paullulum adversus praesentem formidinem
mollitus rogat oratque, *temperaret dolori, ne aeternum susciperet,
sed in contemplatione vitae per virtutem actae desiderium mariti
solatiis honestis toleraret.* illa contra *sibi quoque destinatam mor-*
2 *tem* asseverat manumque percussoris exposcit. Tum Seneca glo-
riae eius non adversus, simul amore, ne sibi unice dilectam ad
iniurias relinqueret, *vitae* inquit *delinimenta monstraveram tibi, tu
mortis decus mavis. non invidebo exemplo. sit huius tam fortis
exitus constantia penes utrosque par, claritudinis plus in tuo fine.*
3 post quae eodem ictu brachia ferro exsolvunt. Seneca, quoniam
senile corpus et parvo victu tenuatum lenta effugia sanguini prae-
bebat, crurum quoque et poplitum venas abrumpit. saevisque
cruciatibus defessus, ne dolore suo animum uxoris infringeret at-
que ipse visendo eius tormenta ad impatientiam delaberetur, sua-

---

Cap. 63. *in commune*] Sic c. 52. ut εἰς τὸ κοινόν, *zu allen in der Versammlung*. Ante Broter. et Ernestium legebatur *velut in commune*. Vocabulum *velut* non agnoscunt Mss. reg. et Bud. In Guelf. pro eo est *ultro*.

adversus praesentem formidinem mollitus] Sic Puteolanus. At Pichena e Flor. scripsit *fortitudinem* pro *formidinem*, quam lectionem sic interpretatur: Senecam, dum complectitur uxorem, aliquantulum contra ingenitam praesentemque animi fortitudinem mollitum, quasi mors ei molesta esset, amore uxoris. I. F. Gronov. scribendum censet *paullulum adversus praesentem formidine mollitus*. In nonnullis edd. et ed. pr. est *molitus*, quod Ernesti rescripsit.

rogat oratque] In Bud. *orat rogatque*.

temperaret dolori, ne aet. susciperet] Sic, ut vulgo, Bud. At I. F. Gronov. legendum censet: *temperaret dolorem aeternum suscipere*.

delinimenta] In Bud. *delenimenta*, quae forma in Tacito reiicitur. Vid. Walch. ad Agr. 22. p. 298. — Pro *abscedere* Rhen. scripsit *abscederet*.

suadet *in aliud cubiculum abscedere.* et novissimo quoque momento 4
suppeditante eloquentia, advocatis scriptoribus pleraque tradidit, quae in vulgus edita eius verbis invertere supersedeo.

LXIV. At Nero nullo in Paullinam proprio odio, ac ne glisceret invidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. hortantibus militibus servi libertique obligant brachia, premunt sanguinem, incertum an ignarae. nam ut est vulgus ad deteriora promptum, non defuere qui crederent, *donec implacabilem Neronem timuerit, famam sociatae cum marito mortis petivisse, deinde oblata mitiore spe blandimentis vitae evictam:* cui addidit paucos postea 2
annos, laudabili in maritum memoria, et ore ac membris in eum pallorem albentibus, ut ostentui esset multum vitalis spiritus egestum. Seneca interim, durante tractu et lentitudine mortis, Sta- 3
tium Annaeum diu sibi amicitiae fide et arte medicinae probatum orat *provisum pridem venenum*, quo damnati publico Atheniensium iudicio exstinguerentur, *promeret*; allatumque hausit frustra, frigidus iam artus et clauso corpore adversum vim veneni. postremo 4
stagnum calidae aquae introiit respergens proximos servorum, addita voce *libare se liquorem illum* *I o v i   l i b e r a t o r i.* exin balneo illatus et vapore eius exanimatus sine ullo funeris solenni crematur. ita codicillis praescripserat, cum etiam tum praedives et praepotens supremis suis consuleret.

LXV. Fama fuit Subrium Flavium cum centurionibus occulto consilio, neque tamen ignorante Seneca destinavisse *ut post occisum opera Pisonis Neronem Piso quoque interficeretur, traderetur que imperium Senecae, quasi insontibus claritudine virtutum ad*

Cap. 64. *inhiberi mortem imperat*] Sic Puteolanus, cuius lectionem a tribus edd. ap. Broter. confirmatam cum Bekkero retinuimus. Alii, ut Rhenanus, Freinshem., Pichena, praeferunt cum cd. Flor. *inhibere mortem* omisso vocabulo *imperat.*

frigidus iam artus] Sic e edd. et ed. pr. cum I. Gronovio Ernesti. Vulgo *frigidis iam artubus.* Pro *clauso* in Flor. et Bud. *cluso.* Pro *praescripserat* nonnullae vett. edd. *perscripserat.*

Cap. 65. *opera Pisonis*] Sic pro *ope P.* Pichena e Flor. suffragantibus Guelf. et ed. pr.

quasi insontibus claritud. virt. del.] In Flor. *insontib'*, in ed. pr. *insontibus*, quod cum Oberlino et Bekkero recepimus. Locum sic intel-

summum fastigium delecto. quin et verba Flavii vulgabantur, *non referre dedecori, si citharoedus demoveretur et tragoedus succederet*, quia, ut Nero cithara, ita Piso tragico ornatu canebat.

LXVI. Ceterum militaris quoque conspiratio non ultra fefellit, accensis indicibus ad prodendum Fenium Rufum, quem eundem conscium et inquisitorem non tolerabant. ergo instanti minitantique renidens Scevinus *neminem* ait *plura scire quam ipsum*,
2 hortaturque ultro, *redderet tam bono principi vicem.* non vox adversum ea Fenio, non silentium, sed verba sua praepediens et pavoris manifestus, ceterisque, ac maxime Cervario Proculo equite, ad convincendum eum connixis, iussu imperatoris a Cassio milite, qui ob insigne corporis robur astabat, corripitur vinciturque.

LXVII. Mox eorundem indicio Subrius Flavius tribunus pervertitur, primo *dissimilitudinem morum* ad defensionem trahens, *neque se armatum cum inermibus et effeminatis tantum facinus consociaturum*; dein, postquam urgebatur, confessionis gloriam amplexus. interrogatusque a Nerone quibus causis ad oblivionem sacramenti processisset *oderam te* inquit; *nec quisquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruisti. odisse coepi, postquam parricida matris et uxoris et auriga et histrio et incendiarius exsti-*
2 *tisti.* ipsa retuli verba, quia non, ut Senecae, vulgata erant:

---

ligo: *quasi essent insontes, si ille ob claritudinem virtutum ad summum fastigium delectus esset:* Ernesti *insonti claritudine virtut.* ita interpretatur: *propterea quod virtutibus sine cuiusquam noxa ad eam claritudinem dignitatemque venisset.*

non referre dedecori] Ernesti ita explicat: *non minui dedecus, non prodesse ad dedecus minuendum.* Mihi *referre* h. l. neutraliter dictum videtur eadem vi, qua XIV, 38. in formula *pravitati ipsius referebat*, transitive: *es beziehe sich nicht auf die Schande.*

Cap. 66. *accensis indicibus*] In edd. et vett. edd. inseritur *quoque*, quod Lipsius non habet. — *Renidens*, quod pro *renitens* Lipsius voluerat, comprobant cdd. et vett. edd. Pro *tam bono* Lipsius mavult *iam bono.*

Cap. 67. *eorundem indicio*] Sic pro *eorum* e Flor. Pich., addicentibus etiam aliis cdd. et ed. pr. — Post *inermibus* (pro quo in Oxon. ut Hist. III, 6. *inermis*) accessit *et* e Flor. Mox post *auriga* copulam *et* auctoritate Bud. omisit Rhenanus.

nec minus nosci decebat militaris viri sensus incomptos et validos. nihil in illa coniuratione gravius auribus Neronis accidisse constitit, qui ut faciendis sceleribus promptus, ita audiendi quae faceret insolens erat. Poena Flavii Veiano Nigro tribuno man- 3
datur. is proximo in agro scrobem effodi iussit, quam Flavius ut *humilem et angustam* increpans, circumstantibus militibus, *ne hoc quidem* inquit *ex disciplina.* admonitusque fortiter protendere cervicem, *utinam* ait *tu tam fortiter ferias.* et ille multum tremens, 4
cum vix duobus ictibus caput amputavisset, saevitiam apud Neronem iactavit, *sesquiplaga interfectum a se* dicendo.

LXVIII. Proximum constantiae exemplum Sulpicius Asper centurio praebuit, percunctanti Neroni *cur in caedem suam conspiravisset?* breviter respondens *non aliter tot flagitiis eius subveniri potuisse.* tum iussam poenam subiit. Nec ceteri centuriones 2
in perpetiendis suppliciis degeneravere. At non Fenio Rufo par animus, sed lamentationes suas etiam in testamentum contulit. Opperiebatur Nero ut Vestinus quoque consul in crimen traheretur, violentum et infensum ratus: sed ex coniuratis consilia cum Vestino non miscuerant quidam vetustis in eum simultatibus, plures, quia praecipitem et insociabilem credebant. ceterum Ne- 3
ronis odium adversus Vestinum ex intima sodalitate coeperat, dum hic ignaviam principis penitus cognitam despicit, ille fero-

---

incomtos et validos] Sic Flor. Pichena sine libris *sed validos.* In Bud. desunt verba *et validos.* Hinc Rhen. legendum censet: *viri sensus, sed incomtos,* Liv. IV, 41. *oratio incomta — ceterum militariter gravis.*

quam — angustam] In nonnullis cdd. et vett. edd. ante Rhen. pro *quam* exstat *quamvis*, unde Freinshem. coniiciebat *qua visa.* In Bud. *angustum*, unde Rhen. *quem — angustum.* Vocab. *scrobs* variat genus. Vid. Ruddimann. P. 1. p. 35.

Cap. 68 *Subveniri potuisse*] Rhen. e Bud. *posse.*

ex coniuratis] Sic nonnulli cdd. Ernesti ex ed. pr. *et coniuratis* recepit. Bud. *et coniurati.* Vulgo *coniurati*, quod exquisitius dicitur fere eadem structura, qua in Agric. 37. *iam hostium, prout cuique ingenium erat, catervae armatorum paucioribus terga praestare, quidam inermes ultro ruere.*

Neronis odium] In Bud. *Neroni.* Pro *ex intima* in ed. pr. et aliquot cdd. *ex nimia.* Mox pro *amici* Lipsius vult *animi.* Denique *recens* est a Lipsio. *Repens* cum Bud. Guelf. editionibusque vett. dederat Ernesti.

ciam amici metuit saepe asperis facetiis illusus, quae ubi multum ex vero traxere, acrem sui memoriam relinquunt. accesserat recens caussa, quod Vestinus Statiliam Messallinam matrimonio sibi iunxerat, haud nescius inter adulteros eius et Caesarem esse.

LXIX. Igitur non crimine, non accusatore exsistente, quia speciem iudicis induere non poterat, ad vim dominationis conversus Gerelanum tribunum cum cohorte militum immittit iubetque *praevenire conatus consulis, occupare velut arcem eius, opprimere delectam iuventutem*, quia Vestinus imminentes foro aedes deco-
2 raque servitia et pari aetate habebat. cuncta eo die munia consulis impleverat conviviumque celebrabat, nihil metuens, an dissimulando metu, cum ingressi milites *vocari eum a tribuno* dixere. ille nihil demoratus exsurgit, et omnia simul properantur: clauditur cubiculo, praesto est medicus, abscinduntur venae, vigens adhuc balneo infertur, calida aqua mersatur, nulla edita voce,
3 qua semet miseraretur. circumdati interim custodia qui simul discubuerant, nec nisi provecta nocte omissi sunt, postquam pavorem eorum ex mensa exitium opperientium et imaginatus et irridens Nero *satis supplicii luisse* ait *pro epulis consularibus*.

LXX. Exin M. Annaei Lucani caedem imperat. is profluente sanguine, ubi frigescere pedes manusque et paullatim ab extremis cedere spiritum fervido adhuc et compote mentis pectore intelligit, recordatus carmen a se compositum, quo vulneratum

---

Cap. 69. *iudicis induere*] *Iudicis* cum Guelf. veteres edd. Rhen. e Bud. *indicii*. Pro *Gerelanum* Reinesius coniicit *Ceretanum*.

celebrabat] Sic cum nonnullis cdd. et ed. pr. scripsit Pichena. Rhen. e Bud. *celebrat*. In vett. edd. est *celebrarat*, quae lectio non est improbanda, si *convivium celebrare* significat *convivium celebre instituere*. Sic XVI, 34. *coetus frequentes egerat*. Neque repugnat locus IV, 59. ubi *qui convivium celebrabant*, sunt multi convivae, qui convivio aderant. — Mox *an* pro *aut* dedit Rhen. e Bud.

miseraretur] Bud. *misereretur*, solenni variatione, ut XII, 41. *omissi sunt* e cdd. et ed. Puteol. dedit Ernesti pro *emissi s.*, quod in aliis edd. h. l. habetur et mihi aptius videtur.

ex mensa] Hanc Franc. Medicis coniecturam primus recepit Freinshemius. Rhenan. edidit *imminens*. In cdd. et edd. ante Rhen. *et mensae*.

militem per eiusmodi mortis imaginem obiisse tradiderat, versus ipsos retulit, eaque illi suprema vox fuit. Senecio posthac et 2
Quinctianus et Scevinus non ex priore vitae mollitia, mox reliqui coniuratorum periere nullo facto dictove memorando.

LXXI. Sed compleri interim urbs funeribus, Capitolium victimis; alius filio, fratre alius aut propinquo aut amico interfectis agere grates deis, ornare lauru domum, genua ipsius advolvi et dextram osculis fatigare. atque ille gaudium id credens 2
Antonii Natalis et Cervarii Proculi festinata indicia impunitate remuneratur; Milichus praemiis ditatus *conservatoris* sibi nomen, Graeco eius rei vocabulo, assumpsit. e tribunis Granius Silvanus quamvis absolutus sua manu cecidit; Statius Proximus veniam, quam ab imperatore acceperat, vanitate exitus corrupit. Exuti 3
dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flavius Nepos, Statius Domitius, *quasi principem non quidem odissent, sed tamen existimarentur.* Novio Prisco per amicitiam Senecae et Glitio Gallo atque Annio Pollioni infamatis magis quam convictis data exsilia. Priscum Antonia Flacilla coniux comitata est, Gallum Egnatia Maximilla, magnis primum et integris opibus, post ademptis: quae utraque gloriam eius auxere. Pellitur et Rufius Crispinus 4
occasione coniurationis, sed Neroni invisus, quod Poppaeam quondam matrimonio tenuerat. Virginium Flavum et Musonium

---

Cap. 70. *versus ipsos*] Lipsius intelligit versus Phars. III, 635, sqq. Vertranius IX, 805, sqq.

Cap. 71. *Graeco — vocab.*] Σωτῆρος nomine ornatus est. — Pro *vanitate* Faernus legebat *velocitate.*

existimarentur] In Mss. et edd. primis *extimarentur*, unde editum *existimarentur* usque ad Pichenam, qui de sola coniectura scripsit *extimarentur*, quod omnes post eum usque ad Ernestium edidere. Ceterum in lectione *existimarentur* offensioni est coniunctivus; nam vere existimabantur. Item *extimarentur* potius est *aestimarentur.*

Novio] Ryckius et alii *Nonio*. In Guelf. a sec. m. *Naevio.* Pro *Rufius* in cdd. Flor. Bud. *Rufrius*, Agr. *Ruffrius.*

quae utraque glor. eius] Verba *quae utraque* accipe de opibus primo magnis et integris, post ademptis. *Eius* restituit Ernesti e Mss. et vett. edd. pro *eis*, quod e Lipsii editt. fuerat propagatum.

Virginium Flavum et Musonium Rufum] Huius loci emendatio debetur Bipontinis, ante quos legebatur *Virginium et Rufum.* In cdd.

Rufum claritudo nominis expulit: nam Virginius studia iuvenum
5 eloquentia, Musonius praeceptis sapientiae fovebat. Cluvidieno Quieto, Iulio Agrippae, Blitio Catulino, Petronio Prisco, Iulio Altino, velut in agmen et numerum, Aegaei maris insulae permittuntur. At Cadicia uxor Scevini et Caesonius Maximus Italia prohibentur, reos fuisse se tantum poena experti. Atilla mater Annaei Lucani sine absolutione, sine supplicio dissimulata.

LXXII. Quibus perpetratis Nero et concione militum habita bina nummum milia viritim manipularibus divisit additque sine pre-
2 tio frumentum, quo ante ex modo annonae utebantur. tum quasi gesta bello expositurus vocat senatum et triumphale decus Petronio Turpiliano consulari, Cocceio Nervae praetori designato, Tigellino praefecto praetorii tribuit, Tigellinum et Nervam ita extollens, ut super triumphales in foro imagines apud palatium
3 quoque effigies eorum sisteret. consularia insignia Nymphidio; de quo, quia nunc primum oblatus est, pauca repetam: nam et ipse pars Romanarum cladium erit. igitur matre libertina ortus, quae corpus decorum inter servos libertosque principum vulgaverat, ex C. Caesare se genitum ferebat, quoniam forte quadam habitu procerus et torvo vultu erat, sive C. Caesar, scortorum quoque cupiens, etiam matri eius illusit.

LXXIII. Sed Nero vocato senatu, oratione inter patres habita, edictum apud populum et collata in libros indicia con-

---

deest *et*. Lipsius volebat *Verginium et Musonium Rufum*, aut *Verginium et Rufum*. De *Virginio Flavo* rhetore vid. Suet. Vit. Persii, et Quint. XI, 3. 126. *de Musonio Rufo* vid. Tacit. Hist. III, 81. *Heeren*. de fontibus eclog. I. Stobaei, §. 47.

Caesonius] Sic Lipsius et Pichena pro *Caesenius*. Pro *Atilla*, quod primus edidit Lipsius, in cdd. et vett. edd. *Acilia*, *Acillia*, *Atinia*, *Atilia*. Conf. cap. 56. — *sine supplicio* pro *in supplicio* Pichena scripsit cum Ms. Flor. et edit. Rom.

Cap. 72. *quoque effigies eorum*] Hunc pristinum ordinem e cdd. restituit Pichena, nam Rhen. e Bud. scripserat *effigies eorum quoque*. Deinceps Beroald. *dedit etiam consularia*. Verba *dedit etiam*, quae absunt a cdd. et vett. edd. omisit Bernegg.

et ipse pars cladium erit] Virg. Aen. II, 5, sq. *quaeque ipse miserrima vidi, et quorum pars magna fui.*

essionesque damnatorum adiunxit. etenim crebro vulgi rumore acerabatur, *tamquam viros insontes ob invidiam aut metum extinxisset.* ceterum coeptam adultamque et revictam coniurationem 2 neque tunc dubitavere quibus verum noscendi cura erat, et fatentur qui post interitum Neronis in urbem regressi sunt. At in se- 3 natu cunctis, ut cuique plurimum maeroris; in adulationem demissis, Iunium Gallionem, Senecae fratris morte pavidum et pro sua incolumitate supplicem, increpuit Salienus Clemens *hostem et parricidam* vocans, donec consensu patrum deterritus est, *ne publicis malis abuti ad occasionem privati odii videretur, neu composita aut oblitterata mansuetudine principis novam ad saevitiam retraheret.*

LXXIV. Tum *dona et grates deis* decernuntur, *propriusque honos Soli* (cui est vetus aedes apud circum, in quo facinus parabatur), *qui occulta coniurationis numine retexisset; utque circensium Cerealium ludicrum pluribus equorum cursibus celebraretur, mensisque Aprilis* Neronis *cognomentum acciperet; templum Saluti exstrueretur eo loci, ex quo Scevinus ferrum prompserat.* ipse eum 2 pugionem apud capitolium sacravit, incripsitque *Iovi vindici.* in praesens haud animadversum; post arma Iulii vindicis ad auspicium et praesagium futurae ultionis trahebatur. Reperio in commentariis senatus Cerialem Anicium consulem designatum pro sententia dixisse, *ut templum D. Neroni quam maturrime publica pecunia poneretur.* quod quidem ille decernebat tamquam mor- 3 tale fastigium egresso et venerationem hominum merito, quod

---

Cap. 73. *viros insontes*] Mss. et vett. edd. magno consensu *viros et insontes:* unde Freinshemio placebat *claros et insontes*, Faerno *claros viros et insontes.* Hoc probat Ernesti. — *Neu composita aut oblitterata* pro *neu compositam et oblitteratam* scripsit Lipsius.

Cap. 74. *deis*] Sic etiam XIV, 64. Alibi *diis*, ut XVI, 44.

tum dona — decernuntur] Vulgo *tum decreta dona et grates deis decernuntur*, quod retinuerunt Bipontini, puncto post *dona* posito. Lipsius opinatur *decernuntur* redundare. I. Fr. Gronov. dubius est, utrum *decreta* an *decernuntur* aboleat. Nos cum Oberlino et Bekkero *decreta* sustulimus.

mensisque] Brotier. et Bipont. e quibusdam cdd. *mensis quoque.*

quod ad omina olim sui exitus verteretur] Hanc vulgatam, a Pu-

ad omina olim sui exitus verteretur: nam deum honor principi non ante habetur quam agere inter homines desierit.

---

teolano profectam lectionem, retinuimus. Oberlinus dedit: *quorundam dolo ad omina sui exitus vertebatur*: quod idem placuerat Hillero Rac. 19. repetitumque est a Bekkero. Alii alia excogitarunt. Cd. Flor. scriptura haec est: *quorundam ad omnia dolum sui exitus verteretur.* Sic etiam Bud. et Guelf., nisi quod in hoc *dolo*, in ed. pr. *solum.*

ANNALIUM

LIBER SEXTUS DECIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Cap. 1. 2. Illudit fortuna vanitati Neronis per Bassum, qui thesaurum in Numidia defossum iactat, quem 3. Nero frustra quaerit. 4. Lustrali certamine victoria cantus oblata Neroni et corona facundiae. 5. in eo spectaculo auditorum molestia et Vespasiani periculum. 6. Poppaeam mortuam laudat Nero apud rostra.

7—9. Pulsi Cassius et Silanus necantur. 10. 11. L. Vetus cum Sextia socru et Pollutia filia perit. 12. accusatoris praemia. Mensium nova nomina. 13. Turbine ventorum vastata Campania. pestilentia. Lugdunensem cladem princeps solatur. 14. 15. Sosiani fraude Chaldaeorum consultores, P. Anteius et Ostorius Scapula, delati mortem iussi properant. 16. Taciti super tot cladibus querelae. 17. Rufius Crispinus coactus se interficit. Mella falsis litteris circumventus, similique arte Cerialis. 18. 19. C. Petronius, erudito luxu notus, Tigellini invidia exosus, venas sibi incidit. flagitia principi codicillis exprobrat. 20. inde Siliae exsilium.

21. 22. Thraseam Paetum accusant Cossutianus et Eprius, 23. Bareum Soranum Ostorius Sabinus. 24. ad Neronem codicillos dat Thrasea. is patres vocari iubet. 25. 26. consultat Thrasea an in curia defensionem tentet. 27. Nero senatum armis obsidet, infrequentiam patrum arguit. 28. 29. Marcellus Eprius Thraseam, Helvi-

dium, Agrippinum, Montanum, 30. Ostorius Baream cum filia Servilia accusant. 31. eorum miserabilis defensio in senatu. 32. Egnatius pseudostoicus perfide in Soranum agit; cui 33. Cassius Asclepiodotus egregiam fidem praestat. Thraseae, Sorano, Serviliae datur mortis arbitrium. Helvidius, Paconius Italia pulsi. Montanus patri concessus: accusatores remunerati. 34. Thrasea libat Iovi liberatori.

Anni unius haec gesta, quia reliqua libri fatum invidit, C. Suetonio, L. Pontio Telesino coss.

I. Illusit dehinc Neroni fortuna per vanitatem ipsius et promissa Cesellii Bassi, qui origine Poenus, mente turbida, nocturnae quietis imaginem ad spem haud dubiam retraxit vectusque Romam, principis aditum emercatus, expromit *repertum in agro suo specum altitudine immensa, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniae, sed rudi et antiquo pondere. lateres quippe* 2 *praegraves iacere, astantibus parte alia columnis: quae per tantum aevi occulta augendis praesentibus bonis. ceterum, ut coniectura demonstrat, Dido Fenissam, Tyro profugam, condita Carthagine illas opes abdidisse, ne novus populus nimia pecunia lasciviret, aut reges Numidarum et alias infensi cupidine auri ad bellum accenderentur.*

II. Igitur Nero, non auctoris, non ipsius negotii fide satis

Cap. 1. *et promissa*] Sic pro *ex promisso*, quod est in ed. pr. aliisque, dedit Pichena e Flor., addicentibus aliis edd. et vett. edd. I. F. Gronov. notavit *et promisso*.

turbida] Guelf. in marg. *torvida*. Sic c. 2. in vett. edd. *prodentis* pro *prudentes*. Ceterum *retraxit* est *traxit eo, quo putabat pertinere*.

praesentibus bonis] Post *bonis* in antiquis edd. et cd. Guelf. additur *latuerint*. Abest vox a Flor. Bud. et ed. pr. primusque omisit Bernegg., forsitan properantius.

demonstrat] Sic omnes scripti et edd. In Guelf. videtur esse *demonstrarit* vel *demonstr.ret*. Hoc Ernestius verum putat, deditque Bekker. Superiores de Freinshemii coniectura dederant *demonstret*. Ego restitui indicativum, qui non raro in oratione obliqua interponitur. Vid. Beier. ad Cic. Off. I. p. 62. — *Dido Fenissam* praebet cd. Flor. pro *Didonem Phoenissam*.

spectata, nec missis visoribus per quos nosceret an vera afferrentur, auget ultro rumorem, mittitque qui velut paratam praedam adveherent. dantur triremes et delectum remigium iuvandae festinationi. nec aliud per illos dies populus credulitate, prudentes
2 diversa fama tulere. ac forte quinquennale ludicrum secundo lustro celebrabatur: a narrationibus oratoribusque praecipua materia in laudem principis assumpta est. *non enim tantum solitas fruges nec metallis confusum aurum gigni, sed nova ubertate provenire terram et obvias opes deferre deos;* quaeque alia summa facundia nec minore adulatione servilia fingebant, securi de facilitate credentis.

III. Gliscebat interim luxuria spe inani, consumebanturque veteres opes quasi oblatis quas multos per annos prodigeret.

Cap. 2. *nec missis visoribus*] Vocabulum *visoribus*, quod in omnibus libris exstat, et quod Bekkerus, Ernestii iudicium secutus, omisit, cum Bipontinis retinui. Etiam Güntherus in Athenaeo II. 2. p. 270. tuetur. Supervacaneum non est, quamquam non unice necessarium. Comparari potest locus Cornel. Nep. Miltiad. init. *ex his delecti Delphos deliberatum missi sunt, qui consulerent Apollinem.* Ceterum h. l. exiguo intervallo *missis* — *mittitque*, ut VI, 32. *omisso* — *omisit.* (Ita apud solum Tacitum H. IV. 24. exstat *traditor* i. q. *proditor.*)

afferrentur] Sic Puteol. aliique. At Rhen. e Bud. cum cdd. et ed. pr. *assererentur*, quod editores retinuerunt usque ad I. F. Gronov. qui *afferrentur* invexit. Ernestius veram lectionem putat esse *asseverarentur.* Mox *paratam* pro *partam* est certa Acidalii emendatio. Walther. in obss. spec. I. p. 23. retinet *partam*, sensumque loci hunc esse, misisse Neronem, qui opes illas adveherent, uti mitti solent, qui praedam bello partam recipiant Romamque advehant. Tum revocavi *adveherent*, quod Ernestius in *aveherent* mutarat. *Remigium* pro *navigium* Boxhornio debetur. Post *populus* in nonnullis vett. edd. additur *plus*, quod abest a Guelf. Bud. ed. pr. al.

a narratoribus oratoribusque] In pluribus cdd. et vett. edd. *ab aratoribus oratoribusque;* in Flor. *anaratoribus or.*, quod Bekker. retinuit; in cd. Agr. *ab auctoribus*, quod placet Ryckio, de poetis accipienti. I. Gronov. *ab actoribus* recepit. Lipsius *ac rhetoribus oratoribusque*, vel, *ac vatibus oratoribusque.* Pichena *ab adulatoribus.* Ernestius *ab cantoribus.* Rhenan. omisit *ab aratoribus.* Omnia h. l. sunt incertissima.

provenire terram] *Terram*, quod edidit Ernestius, est in cdd. et ed. pr. Ceterae edd. usque ad Rhen. *terrae.* Rhenan. ex ingenio *terra.* Lipsius *terras.*

quin et inde iam largiebatur; et divitiarum exspectatio inter causas paupertatis publicae erat. nam Bassus, effosso agro suo la- 2
tisque circum arvis, dum hunc vel illum locum promissi specus asseverat, sequunturque non modo milites sed populus agrestium efficiendo operi assumptus, tandem posita vecordia, non falsa ante somnia sua seque tunc primum elusum admirans, pudorem et 3
metum morte voluntaria effugit. quidam *vinctum ac mox dimissum* tradidere, *ademptis bonis in locum regiae gazae.*

IV. Interea senatus, propinquo iam lustrali certamine, ut dedecus averteret, offert imperatori *victoriam cantus* adiicitque *facundiae coronam*, qua ludicra deformitas velaretur. sed Nero, 2
nihil ambitu nec potestate senatus opus esse dictitans, *se aequum adversus aemulos et religione iudicum meritam laudem assecuturum*, primo carmen in scena recitat; mox, flagitante vulgo *ut omnia studia sua publicaret* (haec enim verba dixere), ingreditur theatrum, cunctis citharae legibus obtemperans, ne fessus resideret, ne sudorem nisi ea quam indutui gerebat veste detergeret, ut nulla oris aut narium excrementa viserentur. postremo flexus 3
genu et coetum illum manu veneratus sententias iudicum opperiebatur ficto pavore. et plebs quidem urbis histrionum quoque gestus iuvare solita personabat certis modis plausuque composito. crederes laetari: ac fortasse laetabantur per incuriam publici flagitii.

V. Sed qui remotis e municipiis, severamque adhuc et antiqui moris retinentes Italiam, quique per longas provincias la-

---

Cap. 3. *promissi specus*] Haec desunt in cd. Agr. et ed. pr. In Oxon. Guelf. *dum hoc vel illo loco promi specus.* — Mox pro *ante* Pich. e Flor. *antea* recepit. Pro *tunc* Ernestius malebat *nunc.* At vid. ad II, 26. Denique pro *primum* offert ed. pr. cum Ms. reg. *primo*, quod probat Brotier.

Cap. 4. *adiicitque*] Copulam *que* Pich. addidit e Flor. *Aequum* est coniungendum cum *assecuturum.* Mox pro *viserentur*, quod est a Puteolano, in cdd. et ed. pr. est *viserent.* — Tum pro *urbis* in vett. edd. est *verbis.* Denique *per incuriam* est correctio Acidalii et Boxhornii pro *per iniuriam.*

Cap. 5. *severamque — Italiam*] Hanc librorum scriptorum et edd. vett. scripturam Pichena sic explicat: *ii qui remotis e municipiis ad-*

sciviae inexperti officio legationum aut privata utilitate advenerant, neque aspectum illum tolerare neque labori inhonesto sufficere, cum manibus nesciis fatiscerent, turbarent gnaros ac saepe a militibus verberarentur, qui per cuneos stabant, ne quod temporis momentum impari clamore aut silentio segni praeteriret.
2 constitit plerosque equitum, dum per angustias aditus et ingruentem multitudinem enituntur, obtritos, et alios, dum diem noctemque sedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. quippe gravior inerat metus, si spectaculo defuissent, multis palam et pluribus occultis, ut nomina ac vultus, alacritatem tristitiamque
3 coeuntium scrutarentur. unde tenuioribus statim irrogata supplicia, adversus illustres dissimulatum ad praesens et mox redditum odium. ferebantque *Vespasianum, tanquam somno conniveret, a Phoebo liberto increpitum, aegreque meliorum precibus obtectum, mox imminentem perniciem maiore fato effugisse.*

VI. Post finem ludicri Poppaea mortem obiit, fortuita mariti iracundia, a quo gravida ictu calcis afflicta est. neque enim venenum crediderim, quamvis quidam scriptores tradant, odio magis quam ex fide: quippe liberorum cupiens et amori uxoris
2 obnoxius erat. corpus non igni abolitum, ut Romanus mos; sed regum externorum consuetudine differtum odoribus conditur tumuloque Iuliorum infertur. ductae tamen publicae exsequiae, laudavitque ipse apud rostra *formam eius, et quod divinae infantis parens fuisset*, aliaque fortunae munera pro virtutibus.

VII. Mortem Poppaeae, ut palam tristem, ita recordantibus laetam ob impudicitiam eius saevitiamque, nova insuper in-

---

veniebant, retinentes sive inhabitantes Italiam adhuc severam et moris antiqui. Rod. Agricola legebat *severaque adhuc et a. m. retinente Italia;* quam lectionem Freinshemio probatam recepit Lünemann. Deinceps *longas* restituit Ernestius pro *longinquas*, quod Pich. ut e Flor. intulerat.

multis palam] Id est, *cum multi palam adstarent vel essent.* Eadem brevitate dixit XV, 7. *nulla palam caussa.* XVI, 13. *nulla caeli intemperie quae occurreret oculis.*

Cap. 6. *Romanus mos*] Cd. Agr. *Romanis mos.*

Cap. 7. *recordantibus*] Muretus coniicit *recondentibus.*

invidia Nero complevit, prohibendo C. Cassium officio exsequiarum: quod primum indicium mali. neque in longum dilatum est, sed Silanus additur, nullo crimine, nisi quod Cassius opibus vetustis et gravitate morum, Silanus claritudine generis et modesta iuventa praecellebant. igitur missa ad senatum oratione *removen-* 2
dos a re publica utrosque disseruit; obiectavitque Cassio *quod inter imagines maiorum etiam C. Cassii effigiem coluisset, ita inscriptam: Dux Partium: quippe semina belli civilis et defectionem a domo Caesarum quaesitam. ac ne memoria tantum infensi nominis ad discordias uteretur, assumpsisse L. Silanum, iuvenem genere nobilem, animo praeruptum, quem novis rebus ostentaret.*

VIII. Ipsum dehinc Silanum increpuit iisdem quibus patruum eius Torquatum, *tamquam disponeret iam imperii curas, praeficeretque rationibus et libellis et epistolis libertos*, inania simul et falsa: nam Silanus intentior metu et exitio patrui ad praeca- 2
vendum exterritus erat. inducit posthac vocabulo indicum, qui in Lepidam Cassii uxorem, Silani amitam, *incestum cum fratris filio et diros sacrorum ritus* confingerent. trahebantur ut conscii 3
Vulcatius Tullinus ac Marcellus Cornelius senatores et Calpurnius Fabatus eques Romanus: qui appellato principe instantem damnationem frustrati, mox Neronem circa summa scelera distentum quasi minores evasere.

IX. Tunc consulto senatus *Cassio et Silano exsilia* decernuntur: *de Lepida Caesar statueret.* deportatusque in insulam Sardiniam Cassius, et senectus eius exspectabatur. Silanus, tamquam Naxum deveheretur, Ostiam amotus; post municipio Apuliae, cui nomen est Barium, clauditur. illic indignissimum ca- 2

---

obiectavitque] In Mss. Corb. et Agr. *obiectatumque.*

ac ne memor.] *Ne* pro *ut* a Lipsio. Pro *praeruptum* cdd. veteresque edd. *promtum* usque ad Lipsium.

Cap. 8. *inania*] Ante Pich. erat *et inania.* Copula *et* abest a cdd. nonnullis.

Cap. 9. *consulto senatus*] Sic Ryckius cum cdd. et ed. pr. In Flor. et Bud. *consulto senatu*, quod probat Vertranius. Ceterae edd. *senatus consulto.* Mox *senectus eius* est emendatio Franc. Medicis pro *senatus ius.*

sum sapienter tolerans a centurione ad caedem misso corripitur; suadentique *venas abrumpere*, *animum quidem morti destinatum*
3 *ait*, *sed non permittere percussori gloriam ministerii*. at centurio, quamvis inermem, praevalidum tamen et irae quam timori propiorem cernens, premi a militibus iubet. nec omisit Silanus obniti et intendere ictus, quantum manibus nudis valebat, donec a centurione vulneribus adversis tamquam in pugna caderet.

X. Haud minus prompte L. Vetus socrusque eius Sextia et Pollutia filia necem subiere, invisi principi, tamquam vivendo exprobrarent interfectum esse Rubellium Plautum generum Lucii
2 Veteris. sed initium detegendae saevitiae praebuit interversis patroni rebus ad accusandum transgrediens Fortunatus libertus, ascito Claudio Demiano, quem ob flagitia vinctum a Vetere Asiae proconsule exsolvit Nero in praemium accusationis. quod ubi cognitum reo, seque et libertum pari sorte componi, Formianos in agros degreditur. illic eum milites occulta custodia circumdant.
3 Aderat filia, super ingruens periculum longo dolore atrox, ex quo percussores Plauti mariti sui viderat: cruentamque cervicem eius amplexa servabat sanguinem et vestes respersas, vidua, implexa luctu continuo, nec ullis alimentis nisi quae mortem arce-
4 rent. tum hortante patre Neapolin pergit. et quia aditu Neronis prohibebatur, egressus obsidens, *audiret insontem neve consulatus sui quondam collegam dederet liberto*, modo muliebri eiulatu, aliquando sexum egressa voce infensa clamitabat, donec princeps immobilem se precibus et invidiae iuxta ostendit.

XI. Ergo nuntiat patri *abiicere spem et uti necessitate*. simul affertur *parari cognitionem senatus et trucem sententiam*. nec de-

---

Cap. 10. *Pollutia*] Supra XIV, 22. dicitur *Antistia*. Mox pro *esse* Ernestius malit *a se*.

ad accusandum] Ita cdd. et vett edd. Vulgo *ad accusationem*. Paullo post Bekker. scripsit *degreditur* pro *digreditur*.

sanguinem et vestes] Est ἓν διὰ δυοῖν. Agr. *sanguine vestes resp.*

implexa luctu] Acidalius putat *implexa* natum ex superioris lineae iterata voce *amplexa*. Ryckius post *alimentis* e cd. Agr. addit *usa*.

precibus et invidiae] In Bud. *invidiae iuxta* sine copula; quam scripturam tuetur G. L. Walch. in Emendatt. Liv. p. 32. I. F. Gronov. vult *invidia*, quod probat Ryckius.

fuere qui monerent *magna ex parte heredem Caesarem nuncupare
atque ita nepotibus de reliquo consulere.* quod aspernatus, ne vi- 2
tam proxime libertatem actam novissimo servitio foedaret, largitur
in servos quantum aderat pecuniae; et *si qua asportari possent,
sibi quemque deducere, tres modo lectulos ad suprema retineri* iu-
bet. tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abscindunt venas, pro- 3
perique et singulis vestibus ad verecundiam velati balneis infe-
runtur, pater filiam, avia neptem, illa utrosque intuens, et
certatim precantes *labenti animae celerem exitum, ut relinquerent
suos superstites et morituros.* servavitque ordinem fortuna; ac se- 4
niores prius, tum cui prima aetas, exstinguuntur. accusati post
sepulturam, decretumque *ut more maiorum punirentur.* et Nero
intercessit, *mortem sine arbitro* permittens. ea caedibus peractis
ludibria adiiciebantur.

XII. P. Gallus eques Romanus, quod Fenio Rufo intimus
et Veteri non alienus fuerat, aqua atque igni prohibitus est. li-
berto et accusatori praemium operae locus in theatro inter via-
tores tribunicios datur. Et mensis, qui Aprilem eundemque Ne- 2
roneum sequebatur, Maius *Claudii*, Iunius *Germanici* vocabulis
mutantur, testificante Cornelio Orfito, qui id censuerat, *ideo
Iunium mensem transmissum, quia duo iam Torquati ob scelera in-
terfecti infaustum nomen Iunium fecissent.*

XIII. Tot facinoribus foedum annum etiam dii tempestati-
bus et morbis insignivere. vastata Campania turbine ventorum,
qui villas, arbusta, fruges passim disiecit pertulitque violentiam
ad vicina urbi: in qua omne mortalium genus vis pestilentiae

Cap. 11. *relinquerent*] E Flor. et Bud. *relinqueret* scripsit I. Gronov., referens ad animam labentem.

seniores] Sic Acidalius. Intelligantur Vetus et Sextia, et ea *cui prima aetas*, i. e. iuventus, Pollutia. In Flor. *seniore*, Bud. *seniorem*. Pro *exstinguuntur* in aliquot cdd. et ed. pr. scribitur *extinguitur.*

sine arbitro] Hanc Lipsii coniecturam confirmant aliquot cdd. in his Flor. In plerisque cdd. et edd. vett. habetur *sine arbitrio*. I. F. Gron. in Obss. IV, 2. docet scribendum esse *mortem sine arbitrio remittens.*

Cap. 12. *nomen Iunium*] Sic correxit Lipsius priorem lectionem *nomen Iunii tum*. Cdd. Flor. et Bud. *nomen iunctum.*

Cap. 13. *ad vicina urbi*] Sic ed. pr. cum aliquot cdd. Edd. se-

depopulabatur, nulla caeli intemperie, quae occurreret oculis.
2 sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus complebantur. non sexus, non aetas periculo vacua. servitia perinde et ingenua plebes raptim exstingui inter coniugum et liberorum lamenta, qui dum assident, dum deflent, saepe eodem rogo cremabantur. equitum senatorumque interitus quamvis promiscui minus flebiles erant, tamquam communi mortalitate saevitiam principis praeve-
3 nirent. Eodem anno delectus per Galliam Narbonensem Africamque et Asiam habiti sunt supplendis Illyrici legionibus, ex quibus aetate aut valetudine fessi sacramento solvebantur. Cladem Lugdunensem quadragies sestertio solatus est princeps, ut amissa urbi reponerent: quam pecuniam Lugdunenses ante obtulerant turbidis casibus.

XIV. C. Suetonio, L. Telesino coss. Antistius Sosianus, factitatis in Neronem carminibus probrosis exsilio, ut dixi, multatus, postquam id honoris indicibus tamque promptum ad caedes principem accepit, inquies animo et occasionum haud segnis Pammenem eiusdem loci exsulem et Chaldaeorum arte famosum eoque multorum amicitiis innexum similitudine fortunae sibi con-
2 ciliat. ventitare ad eum nuntios et consultationes non frustra ratus, simul annuam pecuniam a P. Anteio ministrari cognoscit. neque nescium habebat Anteium caritate Agrippinae invisum Neroni opesque eius praecipuas ad eliciendam cupidinem eamque
3 caussam multis exitio esse. igitur interceptis Anteii litteris, fura-

---

quentes cum cdd. Flor. et Guelf. *ad moenia urbis.* Alii coniunctim *moenia vicina urbi.* I. Gron. probat *moenia urbis* intelligens aedes urbis. Et sane quae sequuntur verba *in qua omne mortalium genus* etc. lectioni *vicina urbi* parum conveniunt. — Post *perinde* Ernestius ex ed. pr. pro *ac* scripsit *et.*

qui dum assident — cremabantur] Haec vero nimia est scriptoris brevitas.

Cap. 14. *L. Telesino*] Nomen ei fuit *C. Lucius Telesinus*, unde putat Ernestius in Tacito fuisse *Lucio Telesino*, et librarios, qui praenomen esse putarent, hinc dedisse *L. Telesino.* Ryckius volebat *Caiis Suetonio et Lucio* vel *Luccio Tel.* — *ut dixi.* Conf. XIV, 48. — *Innexum* pro *innixum* scripserunt Lipsius et Freinsh. Mox *consultationes* pro *consolationes* dedit Pichena cum Flor. et ed. pr.

cum etiam libellos quibus dies genitalis eius et eventura secretis Pammenis occultabantur, simul repertis quae de ortu vitaque Ostorii Scapulae composita erant, scribit ad principem *magna se et quae incolumitati eius conducerent allaturum, si brevem exsilii veniam impetravisset: quippe Anteium et Ostorium imminere rebus et sua Caesarisque fata scrutari.* exin missae liburnicae, advehi- 4
turque propere Sosianus. ac vulgato eius indicio inter damnatos magis quam inter reos Anteius Ostoriusque habebantur, adeo ut testamentum Anteii nemo obsignaret, nisi Tigellinus auctor exstitisset. monitus prius Anteius *ne supremas tabulas moraretur.* 5
atque ille hausto veneno tarditatem eius perosus intercisis venis mortem approperavit.

XV. Ostorius longinquis in agris apud finem Ligurum id temporis erat. eo missus centurio, qui caedem eius maturaret. caussa festinandi ex eo oriebatur, quod Ostorius multa militari fama et civicam coronam apud Britanniam meritus ingenti corporis robore armorumque scientia metum Neroni fecerat, ne invaderet pavidum semper et reperta nuper coniuratione magis exterritum. igitur centurio, ubi effugia villae clausit, iussa imperatoris Osto- 2
rio aperit. is fortitudinem adversum hostes saepe spectatam in se vertit. et quia venae quamquam interruptae parum sanguinis effundebant, hactenus manu servi usus ut immotum pugionem extolleret, appressit dextram eius iuguloque occurrit.

XVI. Etiam si bella externa et obitas pro re publica mortes tanta casuum similitudine memorarem, meque ipsum satietas cepisset aliorumque taedium exspectarem, quamvis honestos civium exitus, tristes tamen et continuos aspernantium. at nunc patien- 2
tia servilis tantumque sanguinis domi perditum fatigant animum et maestitia restringunt. neque aliam defensionem ab iis quibus ista noscentur, exegerim, quam ne oderint tam segniter pereuntes. ira illa numinum in res Romanas fuit, quam non, ut in cla-

---

Cap. 15. *iussa imperatoris*] Sic Beroaldus. In cd. Puteol. *iussa inde.* In Flor. *iussa in. p̄. Ostorio.* In Oxon. *iussa inde post Ostorio.*

Cap. 16. *oderint*] Sic Rhenan. quem recentiores sequuntur. Vulgo *oderim.*

dibus exercituum aut captivitate urbium, semel editam transire licet. detur hoc illustrium virorum posteritati, ut, quomodo exsequiis a promiscua sepultura separantur, ita in traditione supremorum accipiant habeantque propriam memoriam.

XVII. Paucos quippe intra dies eodem agmine Annaeus Mella, Cerialis Anicius, Rufius Crispinus ac C. Petronius cecidere. Mella et Crispinus equites Romani, dignitate senatoria. nam hic quondam praefectus praetorii et consularibus insignibus donatus ac nuper crimine coniurationis in Sardiniam exactus ac-
2 cepto iussae mortis nuntio semet interfecit. Mella, quibus Gallio et Seneca, parentibus natus petitione honorum abstinuerat per ambitionem praeposteram, ut eques Romanus consularibus potentia aequaretur; simul acquirendae pecuniae brevius iter credebat per procurationes administrandis principis negotiis. idem An-
3 naeum Lucanum genuerat, grande adiumentum claritudinis. quo interfecto dum rem familiarem eius acriter requirit, accusatorem concivit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. *mixta inter patrem filiumque coniurationis scientia fingitur*, assimulatis Lucani litteris. quas inspectas Nero *ferri ad eum* iussit, opibus eius
4 inhians. at Mella, quae tum promptissima mortis via, exsolvit venas, scriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in Tigellinum generumque eius Cossutianum Capitonem erogabat, quo cetera manerent. additur codicillis tamquam de iniquitate exitii querens ita scripsisse, *se quidem mori nullis supplicii caussis, Rufium autem Crispinum et Anicium Cerialem vita frui infensos*
5 *principi.* quae composita credebantur de Crispino, quia interfectus erat, de Ceriale, ut interficeretur. neque enim multo post

Cap. 17. *C. Petronius*] Praenomen *C.*, quod a edd. Flor. Guelf. et vett. edd. abest, primus Rhenan. addidit. Pro *nuper* in Bud. est *nuperrime*.

additur codicillis — scripsisse] I. F. Gronov. censet Tacitum reliquisse: *additur codicillis, tamquam de iniquitate exitii querentem, scripsisse;* quod placet Ernestio. Mss. et edd. in vulgata consentiunt, nisi quod partim *scripsisse*, partim *scripsisset* exhibent. — Post *Rufium* in Flor. teste Ryckio *autem* scribitur, non *tamen*.

vim sibi attulit, minore quam ceteri miseratione, quia proditam
C. Caesari coniurationem ab eo meminerant.

XVIII. De C. Petronio pauca supra repetenda sunt. nam
illi dies per somnum, nox officiis et oblectamentis vitae trans-
igebatur; utque alios industria, ita hunc ignavia ad famam pro-
tulerat, habebaturque non ganeo et profligator, ut plerique sua
haurientium, sed erudito luxu. ac dicta factaque eius quanto so-
lutiora et quandam sui negligentiam praeferentia, tanto gratius
in speciem simplicitatis accipiebantur. proconsul tamen Bithyniae 2
et mox consul vigentem se ac parem negotiis ostendit: dein re-
volutus ad vitia seu vitiorum imitationem inter paucos familia-
rium Neroni assumptus est elegantiae arbiter, dum nihil amoe-
num et molle affluentia putat, nisi quod ei Petronius approba-
visset. unde invidia Tigellini quasi adversus aemulum et scientia 3
voluptatum potiorem. ergo crudelitatem principis, cui ceterae
libidines cedebant, aggreditur amicitiam Scevini Petronio obie-
ctans, corrupto ad indicium servo ademptaque defensione et ma-
iore parte familiae in vincla rapta.

XIX. Forte illis diebus Campaniam petiverat Caesar, et
Cumas usque progressus Petronius illic attinebatur. nec tulit
ultra timoris aut spei moras. neque tamen praeceps vitam expu-
lit, sed incisas venas, ut libitum, obligatas aperire rursum, et
alloqui amicos, non per seria aut quibus constantiae gloriam pe-
teret. audiebatque referentes, nihil de immortalitate animae et 2
sapientium placitis, sed levia carmina et faciles versus. servorum
alios largitione, quosdam verberibus affecit. iniit epulas, somno
indulsit, ut quamquam coacta mors fortuitae similis esset. ne co-

---

Cap. 18. *vitiorum imitationem*] Hanc vett. edd. et cd. Guelf. lectionem revocavi. Bekkerus retinuit lectionem cdd. Flor. Bud. et ed. Rhen. *imitatione*, quam scripturam I. Gronov. unice probat.

Cap. 19 *praeceps*] Acidalius coniicit *per praeceps*. Mox in ed. pr. ut in Guelf. a sec. m. *ad libitum*.

iniit epulas] *Epulas* pro *et vias* est emendatio Marklandi in epist. crit. ad Harium p. 89. quam recentiores receperunt. — Mox *quamquam*, ut in ed. pr. scripsit Rhen. In Bud. est *quam*. In Guelf. *utque* pro *ut quamquam*. Ceterae edd. vett. *quasi*.

dicillis quidem (quod plerique pereuntium) Neronem aut Tigellinum aut quem alium potentium adulatus est: sed flagitia principis sub nominibus exoletorum feminarumque et novitate cuiusque stupri perscripsit atque obsignata misit Neroni. fregitque annulum, ne mox usui esset ad facienda pericula.

XX. Ambigenti Neroni quonam modo noctium suarum ingenia notescerent, offertur Silia matrimonio senatoris haud ignota et ipsi ad omnem libidinem ascita ac Petronio perquam familiaris. agitur in exsilium, tamquam non siluisset quae viderat pertuleratque, proprio odio. At Minucium Thermum praetura functum Tigellini simultatibus dedidit, quia libertus Thermi quaedam de Tigellino criminose detulerat, quae cruciatibus tormentorum ipse, patronus eius nece immerita lueret.

XXI. Trucidatis tot insignibus viris ad postremum Nero virtutem ipsam exscindere concupivit interfecto Thrasea Paeto et Barea Sorano, olim utrisque infensus, et accedentibus caussis in Thraseam, quod senatu egressus est cum de Agrippina referretur, ut memoravi, quodque iuvenalium ludicro parum expetibilem operam praebuerat; eaque offensio altius penetrabat, quia idem Thrasea Patavii, unde ortus erat, ludis cesticis a Troiano
2 Antenore institutis habitu tragico cecinerat. die quoque, quo praetor Antistius ob probra in Neronem composita ad mortem damnabatur, mitiora censuit obtinuitque; et cum deum honores
3 Poppaeae decernuntur, sponte absens, funeri non interfuit. Quae

Cap. 20. *Minucium*] Sic Ryckius pro *Numicium*. In Flor. ed. pr. *Municium*. — Pro *lueret* Acidalius coniicit *luerunt*.

dedidit] Walther. in obss. spec. II. p. 26. censet legendum esse *dedit*, i. e. concessit, permisit.

Cap. 21. *Thrasea*] Ante Pichenam hoc ordine, *Barea Sorano et Thrasea Paeto*. *Ut memoravi*, conf. XIV, 12.

expetibilem] Ita Rhen. e Bud. In Flor. Guelf. edd. vett. *exspectabilem*, in ed. pr. *et inexspectabilem*.

cesticis] In cdd. Vat. Flor. ed. pr. *cetastis*, in Guelf. et Bud. *cestatis*. Grotio placebat *xysticis*, Pignorio *Iselasticis*, Ernestio *Selasticis*. Nihil mutandum esse iam Ryckius monuit.

deum honores — decernuntur] *Deum* pro *divini* est a Rhen. e Bud. Mox revocavi *decernuntur*, pro quo a Ryckio e cd. Agr. illatum erat *decernerentur*. — Pro *inimicus* in cd. reg. et ed. pr. est *iniquus*.

oblitterari non sinebat Capito Cossutianus praeter animum ad flagitia praecipitem inimicus Thraseae, quod auctoritate eius concidisset, iuvantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant.

XXII. Quin et illa obiectabat, *principio anni vitare Thraseam solenne iusiurandum; nuncupationibus votorum non adesse, quamvis quindecimvirali sacerdotio praeditum; nunquam pro salute principis aut caelesti voce immolavisse; assiduum olim et indefessum, qui vulgaribus quoque patrum consultis semet fautorem aut adversarium ostenderet, triennio non introiisse curiam; nuperrimeque, cum ad coercendos Silanum et Veterem certatim concurreretur, privatis potius clientium negotiis vacavisse. secessionem iam id et partes et, si idem multi audeant, bellum esse. ut quondam C. Caesarem* inquit *et M. Catonem, ita nunc te, Nero,* 2
et Thraseam avida discordiarum civitas loquitur. et habet sectatores vel potius satellites, qui nondum contumaciam sententiarum sed habitum vultumque eius sectantur, rigidi et tristes, quo tibi lasciviam exprobrent. huic uni incolumitas tua, tuae artes sine honore. prosperas principis res spernit: etiamne luctibus et doloribus 3
non satiatur? eiusdem animi est, Poppaeam divam non credere, cuius in acta D. Augusti et D. Iulii non iurare. spernit religiones, abrogat leges. diurna populi Romani per provincias, per exercitus, curatius leguntur, ut noscatur quid Thrasea non fecerit. aut trans- 4
eamus ad illa instituta, si potiora sunt, aut nova cupientibus auferatur dux et auctor. ista secta Tuberones et Favonios, veteri quoque rei publicae ingrata nomina, genuit. ut imperium evertant, libertatem praeferunt: si perverterint, libertatem ipsam aggredien-

---

Cap. 22. *ostenderet*] Ms. reg. *ostentaret*. Mox Bud. *nuperrime* sine *que*.

quo tibi lasciviam] Sic Rhen. e Bud. et Pich. e Flor., in quo *quod ibi*. (Idem Flor. Hist. II, 4. *quo* pro *quod*.) Ceteri scripti et vett. edd. *qui tibi*, quod et ipsum bonum.

incolumitas tua, tuae artes] Sic I. F. Gronov. correxit librorum veterumque edd. scripturam *incolumitas tua sine arte*. Lipsius corrigebat, *incolumitas tua sine cura, artes sine honore*.

curatius] In Guelf. *accuratius*. — Denique post *libertatem* e Flor. et Bud. accessit *ipsam*

5 *tur. frustra Cassium amovisti, si gliscere et vigere Brutorum aemulos passurus es. denique nihil ipse de Thrasea scripseris; disceptatorem senatum nobis relinque.* Extollit ira promptum Cossutiani animum Nero adiicitque Marcellum Eprium, acri eloquentia.

XXIII. At Baream Soranum iam sibi Ostorius Sabinus eques Romanus poposcerat reum ex proconsulatu Asiae, in qua offensiones principis auxit iustitia atque industria, et quia portui Ephesiorum aperiendo curam insumpserat vimque civitatis Pergamenae, prohibentis Acratum Caesaris libertum statuas et pictu-
2 ras avehere, inultam omiserat. sed crimini dabatur *amicitia Plauti et ambitio conciliandae provinciae ad spes novas.* Tempus damnationi delectum, quo Tiridates accipiendo Armeniae regno adventabat, ut ad externa rumoribus intestinum scelus obscuraretur, an ut magnitudinem imperatoriam caede insignium virorum quasi regio facinore ostentaret.

XXIV. Igitur omni civitate ad excipiendum principem spectandumque regem effusa, Thrasea occursu prohibitus non demisit animum, sed codicillos ad Neronem composuit requirens *obiecta et expurgaturum asseverans, si notitiam criminum et copiam*
2 *diluendi habuisset.* eos codicillos Nero properanter accepit, spe exterritum Thraseam scripsisse per quae claritudinem principis extolleret suamque famam dehonestaret. quod ubi non evenit vultumque et spiritus et libertatem insontis ultro extimuit, *vocari*
3 *patres* iubet. Tum Thrasea inter proximos consultavit, *tentaretne defensionem an sperneret.* diversa consilia afferebantur.

XXV. Quibus intrari curiam placebat, *securos esse de con-*

Cap. 23. *Ostorius Sabinus*] Sic Lipsius. Libri mutant. Alii *sibi Torius*, alii, item ed. pr. *subitarius.* In Bud. *Sabinus* deest.

inultam] Sic Rhen. e Bud. suffragantibus Vat. Guelf. et ed. pr. Vulgo *invitam.* Ceterae edd. ante Rhen. *multam.*

Cap. 24. *spe — scripsisse*] *Spe* Rhenanus edidit ex ingenio pro *saepe*, quod est in libris et vett. edd. Porro *scripsisse*, quod Lipsius coniecit, confirmant cdd. et ed. pr. Vulgatum *sensisse* defendit I. F. Gronov. in Obss. II, 4. p. 239. (p. 187. ed. Lips.) et in epist. ad Salmas. in Burmanni Syll. Tom. II. p. 573. — Pro *iubet* alii habent *iussit.*

stantia eius dixerunt; *nihil dicturum nisi quo gloriam augeret. segnes et pavidos supremis suis secretum circumdare. aspiceret populus virum morti obvium; audiret senatus voces quasi ex aliquo numine, supra humanas: posse ipso miraculo etiam Neronem permoveri. sin crudelitati insisteret, distingui certe apud posteros memoriam honesti exitus ab ignavia per silentium pereuntium.*

XXVI. Contra, qui opperiendum domi censebant, de ipso Thrasea eadem, *sed ludibria et contumelias imminere: subtraheret aures conviciis et probris. non solum Cossutianum aut Eprium ad scelus promptos; superesse qui forsitan manus ictusque per immanitatem ausuri: etiam bonos metu sequi. detraheret potius sena-* 2
tui, quem perornavisset, infamiam tanti flagitii; et relinqueret incertum quid viso Thrasea reo decreturi patres fuerint. ut Neronem flagitiorum pudor caperet, irrita spe agitari; multoque magis timendum ne in coniugem, in familiam, in cetera pignora eius saeviret. proinde intemeratus, impollutus, quorum vestigiis et studiis vitam duxerit, eorum gloria peteret finem. aderat consilio Rusti- 3
cus Arulenus, flagrans iuvenis, et cupidine laudis offerebat *se intercessurum senatus consulto:* nam plebis tribunus erat. cohibuit spiritus eius Thrasea, *ne vana et reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet. sibi actam aetatem, et tot per annos continuum* 4
vitae ordinem non deserendum: illi initium magistratuum et integra, quae supersint. multum ante secum expenderet, quod tali in

---

Cap. 25. *supra humanas*] Sic omnes libri praeter Flor. et ed. pr., in quibus est *humanos*, quod tuentur Ryckius, I. Gronovius, Crollius. *Ex aliquo* Rhen. dedit e Bud. Alii *ex quodam.*

sin crudelitati insisteret] Hoc Pichena restituit e Flor. et Ven. In Bud. est *crudelitati persisteret.* Rhen. ediderat *sin crudelitas persisteret.*

Cap. 26. *superesse qui — ausuri*] Est haec Boxhornii emendatio, quam cum Oberlino et Bekkero ascivimus. Vulgo *Augusti* pro *ausuri* scribitur. Lipsius *ictusque parent. Immanitatem Augusti etiam bonos metu sequi.* Acidalius, *ictusque p. i. ausuri sint* vel *ausint*, et Grotius *auderent.*

perornavisset] Lipsius legendum putat, *quem semper ornavisset.*

plebis tribun.] E Flor. I. Gronov. scripsit *plebi trib.* Denique *tali in temp.* Pich. e Flor. In aliis *in* deest.

magicis sacris contraheret? primum strata humi longoque fletu et silentio, post altaria et aram complexa *nullos* inquit *impios deos, nullas devotiones, nec aliud infelicibus precibus invocavi, quam ut hunc optimum patrem tu, Caesar, et vos, patres, servaretis inco-*
2 *lumem. sic gemmas et vestes et dignitatis insignia dedi, quomodo si sanguinem et vitam poposcissent. viderint isti, antehac mihi ignoti, quo nomine sint, quas artes exerceant: nulla mihi principis mentio nisi inter numina fuit. nescit tamen miserrimus pater; et si crimen est, sola deliqui.*

XXXII. Loquentis adhuc verba excipit Soranus proclamatque *non illam in provinciam secum profectam, non Plauto per aetatem nosci potuisse, non criminibus mariti connexam: nimiae tantum pietatis ream separarent, atque ipse quamcunque sortem subiret.*
2 simul in amplexus occurrentis filiae ruebat, nisi interiecti lictores utrisque obstitissent. Mox datus testibus locus, et quantum misericordiae saevitia accusationis permoverat, tantum irae P. Egna-
3 tius testis concivit. cliens hic Sorani et tunc emptus ad opprimendum amicum auctoritatem Stoicae sectae praeferebat, habitu et ore ad exprimendam imaginem honesti exercitus, ceterum ani-
4 mo perfidiosus, subdolus, avaritiam ac libidinem occultans. quae postquam pecunia reclusa sunt, dedit exemplum praecavendi, quomodo fraudibus involutos aut flagitiis commaculatos, sic specie bonarum artium falsos et amicitiae fallaces.

XXXIII. Idem tamen dies et honestum exemplum tulit Cassii Asclepiodoti, qui magnitudine opum praecipuus inter Bithy-

---

Cap. 31. *altaria et aram*] Intellige Veneris Genetricis, in cuius templo nunc senatus.

et vos] Copula *et*, quam Flor. Agr. ed. pr. non agnoscunt, in Bud. exstat.

Cap. 32. *separarent atque ipse*] Sic Flor. Agr. ed. pr. In Guelf. et Bud. *ipse* excidit. Ceteri omnes *separarent a se.*

honesti exercitus] Hanc Lipsii correctionem a cd. Agr. firmatam cum Pichena aliisque recepimus. Veterem lectionem *honesti et exerciti* defendit I. F. Gronov. in Obss. II, 4. p. 183.

subdolus] Copulam *et* ante *subdolus* delevit Ernestius auctoritate complurium cdd. In Puteol. ed. verba *et subdolus* sunt omissa.

pse, quo obsequio florentem Soranum celebraverat, labentem non deseruit, exutusque omnibus fortunis et in exsilium actus, aequitate deum erga bona malaque documenta. Thraseae Soranoque 2
et Serviliae datur mortis arbitrium. Helvidius et Paconius Italia depelluntur. Montanus patri concessus est, praedicto ne in re publica haberetur. accusatoribus Eprio et Cossutiano quinquagies sestertium singulis, Ostorio duodecies et quaestoria insignia tribuuntur.

XXXIV. Tum ad Thraseam in hortis agentem quaestor consulis missus vesperascente iam die. illustrium virorum feminarumque coetus frequentes egerat, maxime intentus Demetrio, Cynicae institutionis doctori: cum quo, ut coniectare erat intentio- 2
ne vultus et auditis, si qua clarius proloquebantur, de natura animae et dissociatione spiritus corporisque inquirebat, donec advenit Domitius Caecilianus ex intimis amicis, et ei quid senatus censuisset exposuit. igitur flentes queritantesque qui aderant, 3
facessere propere Thrasea, *neu pericula sua miscerent cum sorte damnati*, hortatur, Arriamque tentantem mariti suprema et exemplum Arriae matris sequi monet *retinere vitam filiaeque communi subsidium unicum non adimere.*

XXXV. Tum progressus in porticum illic a quaestore reperitur laetitiae propior, quia Helvidium generum suum Italia tantum arceri cognoverat. accepto dehinc senatus consulto Helvidium et Demetrium in cubiculum inducit; porrectisque utriusque brachii venis, postquam cruorem effudit humum super spargens, propius vocato quaestore *libemus* inquit *I o v i l i b e r a t o r i. spe-* 2

Cap. 33. *labentem*] Ita etiam Bud. et tuetur Ernestius. Ex aliis cdd. *labantem* ediderunt Ryckius et Broterius.

Cap. 34. *auditis*] Sic plures cdd. In Guelf. *auditus*. Vulgo *auditu*.

queritantesque] Editores coniecturam Rhenani *quiritantes* a Lipsio receptam propagarunt. In cd. Agr. et ed. pr. *querentes*.

Cap. 35 *porrectisque*] In cd. Agr. et ed pr. *productisque*, unde Ernestius coniicit *perruptisque*. — Pro *effudit* in Guelf. *effundit*, in ed. pr. *fudit*. Conf. VI, 29.

super spargens] Guelf. *super adspergens*, Bud. *superspergens*. Idem Bud. *libamus*.

cta iuvenis: et omen quidem dii prohibeant; ceterum in ea tempora natus es, quibus firmare animum expediat constantibus exemplis. post lentitudine exitus graves cruciatus afferente, obversis in Demetrium *

---

expediat] E cdd. veteribusque edd. pro *expedit* Pichena revocavit. Scholiastes Iuvenalis V, 36. haec servavit: *Accusatus crimine maiestatis defendi se noluit secandasque venas praebuit: conversusque ad Demetrium Cynicum, Nonne tibi* (*inquit* excidit,) *libare videor Iovi liberatori? Atque* (*sic loquutus* excidit,) *singulis amicis oscula offerens exanimatus est.* Conf. Walch. ad Agric. p. 115.

„Multa et libro huic et Neronianae historiae deesse clarum. Duo anni dicendi supersunt, in quibus de adventu Teridatis, de coniuratione Viniciana, de motu Vindicis aliaque, digna, quae a magno auctore tradita legeremus, si fatis ita visum fuisset." *Lipsius.*

ERRATA.

P. 37. v. 9. leg. *oblitterandae.* — p. 86. v. 22. leg. *Mithradatis.* — p. 134. in nota leg. *Muretus aemulationi.* — p. 158. v. 16. leg. *totiens.* — p. 161. v. 9. leg. *cum.* — p. 205. in not. v. 6. leg. *cum Ernestio et.* — p. 245. in not. v. 4. leg. *Bud.* — p. 283. in not. v. 6. ab imo post *Bekkero* insere: *habent Caii.* — p. 343. v. 15. leg. *tu* pro *ut.* — p. 350. v. 22. leg. *quinquennale.* — p. 386. in not. v. 4. leg. *aut exturbare.* — p. 404. v. 9. leg. *brachiorum.* — p. 411. v. 9. leg. *cuncta.* — p. 421. v. 15. leg. *secuturos.* — p. 431. v. 6. pone *comma* post *maeroris.* — p. 434. v. 6. leg. *narratoribus.*